

כי שפתי כהן ישמרו דעת
ותורה יבקשו מפיהו
כי מלאך ה' עבדות הוא
(מלאכי ב ז)

אורות חיים

דברים

ס פ ר

אורות חיים

דברים

מאמרים מוסרים ופנינים
בעניני פרשת השבוע ועניני דיומא

מתוך שיעורי גדול שבכהונה
רבינו חיים כהן (החלבון)
ש"ל"ט"א

דברי אלוקים חיים - לנשמה מאירים
ציצים ופרחים - כוזהר מזהירים
דברים נכוחים - בדרך עבודת האלוקים

התשע"ג

כל הזכויות שמורות

בכל עניני הספר ניתן לפנות:
למכון "אורות חיים"
OROTCHAIM@GMAIL.COM

י'תברך ה'יוצר ו'ישתבח ה'בורא על כל הטוב אשר גמלנו, ואשר זיכנו לשבת בשבת תחכמוני לפני יודעי מדע ובינה, תלמידים מקשיבים לשמוע דברי תורה והתעוררות שבוע בשבוע, להרבות כבוד שמים בשיבת בית המדרש.

ועתה בא לפני תלמידי חביבי שליט"א, ובידו תכריך כתבים אשר אסף וערך מדברי התורה הנשמעים בימי החול ובשבתות בפני יושבי בית המדרש, וליקט מהם דברי ההתעוררות לעבודת השם ופירושי המקראות בדרך המוסר והמליצה לזכות בהם הרבים, ולמען יעמדו הדברים ימים רבים, המה חרותים על הספר.

וארא את מגילת הספר, והנה טוב מאד הוא, דברים מתוקים ונעימים מתוך השיעורים הנאמרים בקהל עם ועדה. בוודאי יהיו הדברים לתועלת גדולה לכל מבקש חכמה שיביא הברכה אל נפשו ואל ביתו.

ואשא כפי בברכת הכהנים לכל אשר יביא הברכה אל ביתו, וילמד בדברים בטהרת הלב, יזכה להרבות אור הקדושה בלבו, שמחה וברכה אל ביתו וברכה בכל מיילי דמיטב, בני חיי ומזוני.

וזאת הברכה לעוסקים במלאכה מלאכת הקודש, ייתן ה' ויזכו לרוב טובה וברכה בזה ובבא, לא ידעו צער ודאגה, אושר ועושר יהי מנת חלקם, ויזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם וברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם ולטוב להם כל הימים באריכות ימים ובבריות גופא ונהורא מעליא.

ומילות ברכה לכל המסייעים להעלות את הדברים אלי ספר ולהוציאם לאור עולם, תהא ברכתי ברכת כהן באהבה, ויזכו לכל הברכות האמורות בתורה, אורך ימים ושנות חיים מתוך בריאות שלמה, ויבורכו מפי עליון בכל מכל כל. ימלא ה' כל משאלות ליבם לטובה.

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדיה
ולמען הרבות כבוד ה' בעולם
ולאוקמי שכינתא מעפרא

הקטן - חיים כהן
השני - שמואל כהן

כּי אֶדְרֹךְ יָמִים
וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם, יוֹסִיפוּ לָךְ

בְּרַכַּת רְפוּאָה שְׁלִימָה וּמַהֲרָה

לְמוֹדֵינוּ

רַבֵּי חַיִּים בֶּן בִּלְנָקָה שְׁלִיט"א

וּלְרַעֲיָתוֹ

מֵרַת אֲדִית דְּבָה בַת רוּת אֶלְקֵעַ תַּח"י

ה' יִשְׁמְרֵם וְיַחֲיִים לְאֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנִים טוֹבוֹת

בְּבְרִיּוֹת גּוֹפָא וְנַהוֹרָא מַעֲלִיא

This sefer is dedicated

in loving memory of our mother

Pearl Jacobs ע"ה

who lived a life of modesty and kindness,
She was a tremendous source of knowledge
strength and beauty to all who Knew her.
Her love and devotion to Judaism, family
and friends is her legacy.

☆ ☆ ☆

BETH AND RONNIE STERN

ספר הזה מוקדש לזכרה

של אמנו האהובה

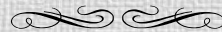
פערל יוטא ע"ה בת ר' יצחק אייזיק ע"ה

נלב"ע ביום כ"ה טבת תשע"ב

☆ ☆ ☆

כל ימי חייה בענווה ובנדיבות מקור לידע, כוח ומאור
פנים לכל מכריה, כל מורשת חייה היו אהבתה
ומסירותה ליהדות, משפחתה וחבריה

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת יצחק יהושע ובתיה רשי שטרן היו

פתח דבר

ישמחו ה'לומדים ו'יגילו ה'תלמידים עת הגלות אור יקרות את דברי התורה הזאת, להשיב לב ונפש ולרומם את הקורא אל העליונים.

זכינו, ומזה שנים רבות שומעים אלפי בני ישראל מידי שבוע בשבוע את שיעוריו המופלאים של רבינו גדול שבכהונה, הנשמעים לפני דורשי החכמה ואלפי מאזינים בכל רחבי הארץ והעולם.

טל של תהיה לנפש ולנשמה מורעף בשיעורים אלו, אשר כל השומע יונעם לו, להאיר אור בנשמתו, לשאוף, לכסוף ולהשתוקק לקרבת האלוקים ולקיום דברותיו.

במושך השנים נמסרו מאות שיעורים מופלאים, יסודותם בהררי קודש. כתלמוד הבלול מכל חלקי הפרד"ס הדברים הללו, המכילים דברי אלוקים חיים בעומק ובהיקף, בפנימיות התורה ובדברי הדרוש והאגדה. כמעין מים חיים הנובעים ממחצב קודש – כך הם דברי רבינו שליט"א.

ועתה זכינו, כי נטלו הסופרים יודעי ה"עטים" מבחר מביאורי הפרשות ומפניני מוסרי תורת רבינו, בעומק עיון המחשבה ודרכיה והעולם על מכבש הדפוס, והרי הם כלוחות המונחות בארון הספרים היהודי לשם ולתהילה ללמד תורה ויראה לכל מבקש דבר ה'.

בהורמונא דרבינו שליט"א, באנו ללקט מן הגורן פאת השדה מעט מן היסודות המופלאים ודברי האגדה, המשיבים לב ונפש לרחוקים ולקרובים בפשיטות המקראות ובדברי חז"ל, ועמם מעשי רבותינו הנמסרים מדור לדור, למען ירוץ בהם הקורא, וינחיל יסודות עבודת האלוקים בנפשו לעבדה ולשמרה.

מתוך מכלול השיעורים העצום נטלנו את יסודות עבודת ה', ביאורי הפרשה, דברי מוסר ופנינים, אמנם אין זה אלא כטיפה מן הים מעומק דברי רבינו, ולא נגענו בעומקן של דברים ובדברי הסוד והמחשבה העמוקים, כי אם בביאורי הפרשיות, פנינים ומוסרים המשיבים כל לב ונפש שילוו כל איש לחזק את לבו ולאסף בינה דעת ויראת ה', לו ולבני ביתו מקטן ועד גדול, אנשים נשים וטף.

ומה נפלאה היא ברכת רבינו הכהן שליט"א, אשר במילים נשגבות בירך בפה קדשו כל מי שיביא את הברכה אל ביתו וילמד את הדברים על שולחנו, לעורר ליבו ולב בני ביתו לאהבה וליראה את ה' שכל העושה כן: "יזכה להרבות אור הקדושה בלבנו, שמחה וברכה אל ביתו וברכה בכל מילי דמיטב, בני חיי ומזוני".

☆ ☆ ☆

ובבואנו עם הספר, נישא תפילה לאל עליון, להצלחת ורפואת רבינו רבי חיים כהן פרחיה שליט"א, ורעייתו מרת אדית דבה תחי', אורך ימים ושנות חיים יוסיפו להם, בבריאות גופא ונהורא מעליא, בנחת ושמחה. ויהי רצון מלפני אדון כל שיזכה רבינו רבי חיים כהן שליט"א עוד שנים רבות וטובות, להלהיט לבבות ישראל לאביהם שבשמים ולעבודת ה', עדי נזכה לראות בבוא ינון במהרה, בגאולה השלימה במהרה בימינו.

וזאת הברכה להרב הגאון רבי אהרן בינה שליט"א ראש ישיבת נתיב אריה, איש חי רב פעלים, נודע בשערים, אשר העמיד תלמידים הרבה. מגדולי מזכי הרבים בדורנו בתורה ובחסד, אהוב וחביב קמיה רבינו הכהן שליט"א, אשר יום ועודד להאיר אור תורת רבינו באהבה ובמסירות לכבודה של תורה. יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה ויזכה עוד שנים רבות להעמיד תלמידים הרבה ולהרבות תורה וחסד בכל רחבי תבל מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

ועימו הני תרי צנתרא דדהבא בניו חביביו, ברא כרעא דאבוה, אשר כל רואם יאמר ברקאי, מופלגים בתורה ויראה, אהובים למקום ולבריות, הלא הם רבי צבי ורבי חנון שליט"א, תלמידים חביבים לרבינו רבי חיים שליט"א, ברכת רבינו תלווה וישאו ברכה מאת ה' לכל מילי דמיטב.

ותהי הברכה מכל לב, לאנשי החסד, אשר ידם רב להם לתורה ולקדושה, במעשים טובים ובעין טובה הר"ר יצחק יהושע שטרן הי"ו ורעייתו מנשים באוהל תבורך גב' בתיה רשי שטרן תחי', אשר נשאו ידם ושכמם, לעול הוצאת כתבי רבינו רבי חיים הכהן שליט"א, ברכת ה' תלווה אותם בכל דרכם וכל אשר יעשו יצליחו, מלא ה' כל משאלות ליבם לטובה, ויזכו לשפע ברכה בכל מכל כל בזה ובבא מתוך רוב נחת ושמחה.

ועוד זאת תהי הברכה לראשי מערכת "אורות חיים" הרה"ג רבי יבש"ר שליט"א והרה"ג רבי יאיר שליט"א, תלמידים ותיקים וחביבים לפני רבינו, שעמלו וטרחו למען הוצאת דברי רבינו לאור עולם, ועימם אנשי מכון "אורות חיים", אשר בעטם, עט הזהב חרתו עלי ספר את אמרות ומוסרי רבינו. ברך ה' חילם ופועל ידם תרצה לטוב להם כל הימים.

יהא רעווא מן שמיא, ונזכה להיות ידא אריכתא לפה קדשו של רבינו, יאריך ה' ימיו על ממלכתו בטוב ובנעימים, ויזכה להאיר אור יקר תפארת אהבת ה' ויראתו בלבם של ישראל, עדי נזכה במהרה לגילוי כבוד שכינה בביאת משיח צדקנו ובבנין בית קודשנו ותפארתנו, לראות כהנים בעבודתם ולוויים בשירם ובזמרים במהרה בימינו אמן.

☆ ☆ ☆

תוכן הענינים

דברים

- א לעלות ולהתקדם ללא הפסקה.....
- אין שלווה ואין מנוחה בעולם הזה * ישועה בדרך של הסתר * אין ייאוש בעולם כלל * האסד צריך להיות כל הזמן כמצב של עלייה.
- ו ארץ זבת חלב ודבש.....
- נוחה ומעלתה של ארץ ישראל * תורת ארץ ישראל * אור ארץ הקודש * מעלתה הגדולה של ארץ הקודש * היה ויהיה * הקב"ה נוטע בנו כוחות של קדושה להתחזק גם בעת החורבן * מצפים לישועתך.
- ז עם יחיד ומיוחד.....
- כוכבי השמים - עפר הארץ - חול הים * איכות הכלל * איכות מול כמות * אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם.
- ח מעלת לימוד התורה.....
- "נער" נפש, עין רוח * אחרי קבלת התורה לא ימוש * מידות טובות ללא תורה אינן שוות כלום * ההפסד הגדול של מי שאינו מעריך את התורה * כל רגע של תורה.
- ט חכמת הפרצוף ועבודה עצמית בלתי פוסקת.....
- חכמת הפרצוף - קודש וחול.

פנינים ומוסרים

- י תוכחת אוהב.....
- יא איש לפי שורש נפשו.....
- יב אמונה טהורה.....
- יג האדם נדרש להיות תלמיד חכם.....
- יד אהבה בטוחה.....
- טו לעקוף את היצר.....
- טז הלימוד מהדבורה.....

ואתחנן

- לו..... תפילה מתוך מחשבה
 תפילה בכל שעה! * לא להישבר ולא להיכנע לצרה * להרכות בתפילה עד שנושעים
 * כוחה של תפילה * מהות התפילה.
- מג..... מעלת המצוות
 משה רבנו ביקש לקנות את הדרגות הרוחניות שיש בארה"ק * כוחה הגדול של
 תפילה * תפילה לא שבה ריקם * התפילה גאולת הפרט והכלל.
- נ..... תוכחת חיים
 בין ישראל לעמים * לקרב כל יהודי.
- נג..... כל מי שיש לו תשובה, ישיב!
 לבטל הקטרוג * לברוח מהרע * דבקות בתלמידי חכמים מקור לישועה.
- נה..... אל הלב והנשמה
 חיים של תורה סגולה לזכרון * לחיות בכל יום את מה שראינו בעיננו.
- סא..... ונשא ברכה מאת ה' וצדקה מאילקי ישעו
 לאהוב בכל לב * אהבה על ידי התבוננות.
- סה..... מתן שכרם של צדיקים
 עם ישראל הבחירה של הקב"ה * צדיק ורע לו רשע וטוב לו * להביט על העולם
 במבט אמיתי.

פנינים ומוסרים

- עא..... הקב"ה הוא האחראי עלינו ולכן אנו חיים לעולם
 עג..... חובת השמירה על גופנו בבריאות נכונה
 עה..... לימוד תורה בימים ובלילות
 עז..... זכותה של שמירת השבת
 עח..... כוחם של י"ג מידות שאינם חוזרות ריקם
 פ..... אותיות מחכימות
 פב..... זכור זכות אבות

☆ ☆ ☆

עקב

- פד** מצוות שאדם דש בעקביו
 אל להתייאש * כנגד רצונות אחרים * מה הם מצוות קלות? * לקיים את המצוות מתוך הדעת הנכונה.
- פה** יש קונה עולמו בשעה אחת
 סוד ה"שעה אחת" * קונה את עולמו * לנצח נצחים * מתנה מן השמים.
- צג** ההקפדה על מצוות קלות גם דרבנן
 שכר מצוה * מסירות נפש לכל מצוה.
- צו** גאות היחיד - והכלל
 להשמר מן הגאווה * הדרך להגיע לענווה * גאווה לכלל * עצות לענווה של ישראל * זכור ימי עניי * כי ממך הכל * עומק החטא * איסור הגאווה * להאמין בכוחו בענווה * גאווה שורש כל רע * הגאווה מידה נחותה.
- קט** הסרת החולי בזכות התפילה
 ישראל למעלה מהטבע.
- קיב** אכילה לשם שמים
 תיקון ניצוצות הקדושה * לאכול על קידוש השם.
- קמז** מסירות נפש ללא סייגים
 מסירות נפש למען הפרט * צדיק באמונתו יחיה! * מסירות נפש למצות ברית מילה.
- קכ** לפחד מתוך שמחה
 יראת ה' תוסיף ימים * יראה בשמחה.
- קכד** בוחה של אחדות
 סוד האחדות * אחים בטוב וברע.

פנינים ומוסרים

- על כל מוצא פי ה' יחיה האדם **קכח**
- חומר עוון גזל של הקדש **קכט**
- מזוזות כשרות מונעות יתומים בעם ישראל **קל**
- לולי ה' שהיה לנו **קלא**
- מעלת השמחה וגנות העצבות **קלג**
- לקדש את כל האיברים לעבודת הבורא **קלד**

☆ ☆ ☆

ראה

- קלח של תשובה כוח התשובה * תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות * עונותיו מתפקקין * תרים הנגה * כיצד מחזירים בתשובה?
- קמא השוב טוב - יהיה טוב סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.
- קמג להילחם בעבודה זרה הסמ"א מתגברת במקום קדושה * ליצנותא דעבודה זרה * לחקור עד השורש ולבער לגמרי.
- קמו הבא ליטהר מסייעין בידו מידה כנגד מידה * ההנהגה כבריאה זה לעומת זה * מידה טובה מרובה.
- קנ לא להתפתות אחר עבודת אלילים אל מול נביאי הכעל * אהבת ה'.
- קנד לתת צדקה כדי לקיים מצוה ולא כדי להתהדר בה איך זוכים לחלק לעולם הבא * שכר עולם הבא.
- קנה לתת צדקה בכל מצב הנפח שנתן צדקה בסתר ולא רצה לקבל חזרה * לתת מכל הלב.
- קסב צדקה - בעין יפה במצות צדקה מותר לנסות את הקב"ה * שכר מצוות צדקה גם בעולם הזה.

פנינים ומוסרים

- קסה ברכה או קללה עלינו מוטלת העבודה ברכה מול קללה תורה היא הברכה מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה למהר ולעשות ולב אלמנה ארנין תרומה שיוצאת באופן טבעי

☆ ☆ ☆

שופטים

- להעמיד עצמנו כשופטים וכשופטים..... קעד
 שופטים ושופטים בשערי הגוף * שבעת שערים בגלגולת שבעת נרות המנורה *
 זוכה לש"י עולמות * על כל אחד להיות השופט והשופט של עצמו.
- חובת יציקת היסודות כבר בימי הנעורים..... קעז
 קרובים יותר למעמד הר סיני.
- לא ירבה לו סוסים..... קפ
 לברוח מהקנאה והתאוה * קנאה מרחקת מהאמונה * תמימות הפך הקנאה * שכר
 מידה כנגד מידה.
- לשמור על הקיים..... קפו
 כל תשחית לגופו * כל תשחית הסתפקות במועט * כל תשחית יסוד לעליה רוחנית.
- לבטל את הרע!..... קצ
 אוטם אוזנו משמוע רע * ובערת הרע * יתמו חטאים ולא חוטאים * לבער את
 הרע מתוכינו * על הצדיקים ועל החסידים.
- למהר ולהיעלם..... קצה
 להכין עצמו לדרך! * להכנים אל הלב! * זכותו של אלקנה * מקום הקודש משפיע.
- מעלת הצדיקים..... ר
 צדיקים מגנים על הדור * "ידינו לא שפכו" שורש הכפרה * צדיק לדור.
- לשמור על הגבולות..... רג
 השגת גבול חיובית ושלילית * מחשבה לטובה * לילה זמן הדינים * להזהר מלהשיג
 גבול האחר * כל יהודי כספר תורה.

פנינים ומוסרים

- משפט צדק..... רח
 להימנע מחשש עבודה זרה..... רט
 לשמוע בקול צדיקים..... רי
 חכמת התמימות!..... ריא
 מעלת התמימות..... ריג
 זהירות משוחד..... ריד
 לא להסיח דעת מכבוד שמים..... רטז

כי תצא

- המלחמה הגדולה רכא
- מלחמת היצר מלחמה תמידית רכה
 יצר הרע מתחדש בכל יום * מלחמה בכל עת * גבורה במלחמת היצר.
- איך להתמודד רל
 לבטוח בהקב"ה ולעשות כנאון ובעוז את מצוותיו ללא בושה.
- מצוות בכל מקום רלב
 מוקף במצוות * קיום כל המצוות * תענוג רוחני בקיום המצוות * קדושת החומר מיוחד לעם ישראל.
- אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת רלו
 לצפות לנאולה * לפי ההכנה * הכנה אמיתית לנאולה.
- כאשר הוא שם רמ
 ירדה תורה לדעתו של אדם * החברה והשפעתה * רע משפיע בלא מודע.
- עד עולם רמד
 מצוות המובנות על פי השכל מחויבים לקיימם גם ללא ציווי מפורש * התביעה לעמון ומואב.
- ושמח את אשתו רמו
 שרוי בלא ברכה * אדם מתעלה על ידי הנתינה * על ידי עול אשה דבק בעליון * איש ואשה זכו שכינה ביניהן * שמחה שורש האושר * שמחה בריאות לגוף ולנפש * בית יהודי מקום השראת השכינה.

פנינים ומוסרים

- לנצח את היצר רנה
- מלחמת היצר תלויה בסיעתא דשמיא רנו
- חינוך לדורות רנח
- ועשית מעקה לגגך רנט
- זהירות בצער בעלי חיים רס
- הכרת הטוב רסב
- מחיית עמלק למחיית יצר הרע השוכן בקרבנו רסג

☆ ☆ ☆

כי תבא

הכרת הטוב רסה

כפיות טובה מעידה על רע * חובה להכיר טובה * תנאי בסיסי אסור להיות אנוכי * כל הקרבנות מתבטלין חוץ מקרבן תודה.

השמחה הפנימית שבאדם ער

התורה שורש נשמות ישראל * שמחה על ידי נתינה * שמחה של הכרת הטוב * לזכור את חסדי ה' * התורה עין חיים * לדעת את ה'! * שורש חובת האדם * להודות ולהכיר * אנחנו צריכים להוקיר תודה.

עליונים אנו רעה

להיות מיוחדו * בשבילי נברא העולם.

חובת השמחה רפא

לשמוח בדברי תורה.

והשיגוך לטובה רפד

הבורח מן הקללות למה הוא דומה.

פנינים ומוסרים

ארצו של העם היהודי רפח

מצווה אמתית מהי רפט

ביכורים הדרך להכנעה רצ

ייעלמו הקללות מן העולם רצא

אם יגעת משמע שאיננה שלי רצד

ללמד אחרים יראה רצה

☆ ☆ ☆

נצבים

אחדות ישראל בכוחה לשבר מוטות אויבנו רצו

יחד כנגד כל האומות * האחדות מול הגלות * כשיש אחדות שלמה מנצחים את כל האויבים בקלות * לדאוג לכל יהודי.

להכין עצמו ליום הדין שא

הכנה ליום הדין * סוף שנה * חסד לדורות * ה' אלוקיכם אמת * מתנה ליום הדין.

שז שייכות ליום הדין
 תפקיד לקראת יום הדין * חובת הימים * צדיקי הדור מבקשים על הדור * תפילה
 ששייכת לכל יהודי.

שיא עבודת הלב זוהי תשובה
 לנצל את הזמן * על ידי תפילה נזכה להיוושע.

שיד והיי עולם נטע!
 מי האיש החפץ חיים * אפשרות בחירה.

שיט האפשרות בידנו לבחור בין חיים לבין הלילה מוות
 הכל ביד האדם! * בחירה על פי מעשי האדם * מסירות נפש לבחירה בטוב! *
 לעשות כנגד כל הסיכויים! * השתדלות ברוחניות ובגשמיות.

פנינים ומוסרים

קבלת התורה ממשיכה להחיותנו בכל הדורות ובכל הזמנים שכד
 בכוח האחדות יוצאים זכאים נדין בראש השנה שכה
 בראש השנה גם הצדיקים נידונים על כוחם לכל ימות השנה שכו
 בכל יום צריך לבחור מחדש בין חיים למוות שכו

☆ ☆ ☆

וילך

שכח מנהיג ישראל
 הקב"ה עשה 'משאל עם' לפני מינויו של יהושע בן נון למנהיג ישראל תחת משה
 רבינו * מנהיג, חלק מהעם.

שלא אימתי נהיה ראויים?
 תכלית מצוות הקהל שעל ידי שמיעת דברי התורה נקבל יראת שמים * מצוות הקהל,
 מתוך קידוש החומר * קרבת ה', בריחוק מהגשמיות.

שלה ויאמינו בה'
 על חושי רק מתוך קדושה * רק מסמרא דקדושה.

שלה הסתר פנים
 המקודש ברוח מתקלקל בגשם * מידה כנגד מידה * תשובה מתוך צרה * זריזות
 בתשובה * מעלת בעל התשובה * מי יתפלל.

שירת התורה..... שדמ

הן יראת ה' היא אוצרו * אהבה על ידי היראה * אהבת הקב"ה לעמו * שירת
האזינו * עדות נאמנה.

פנינים ומוסרים

צדיקים לא פוסקים מללכת..... שנא
להוכיח - ולא תשא חטא..... שנג
מטרת ההקהל..... שנד

☆ ☆ ☆

האזינו

מעלתה של שירת האזינו..... שנו

השמים והארץ * הצדיק בכוחו לשנות * הצדיקים שולטים בשמים ובארץ * כפי
שהשמים קפאו מפחד ה' כך אנו צריכים לירא מה'.

ללמוד מן השמים..... שסא

דבקות בכורא מכיא לבחירה נכונה * חטא הלשון בריחה מהדבקות בכורא.

שבחו של הקב"ה..... שסד

צדיק מעל הטבע * כוחם של ישראל * הדרך להשפיע להיות כלי מלא.

משפטי ה' אמת..... שסח

התהלך לפניו בתמימות * מצמער בצערם של ישראל * דבר ציוה לאלף דור.

מנהיגי העם..... שעב

מנהיג לפי מעשיו * צדיקים מוסרים עצמם למען הכלל * לא הם ולא שכרם.

דאגת הכלל למנהיג..... שעה

למנוע הסתלקות הצדיק * תשובה למלאך המוות * אחריות על המנהיג.

פנינים ומוסרים

לזכור ולא לשכוח..... שעח

נטילת אחריות..... שעט

להזהיר גדולים על הקטנים..... שפ

את מי מחפש את ה'?..... שפא

על ידי התורה מוחים את יצר הרע ועורפים את ראשו..... שפב

☆ ☆ ☆

וזאת הברכה

משה - איש האלקים שפה

איש האלוקים נשאר במדרגה העליונה * תפקידו של הצדיק ללקשר עליונים ותחתונים
* הצדיק מסייע לכל העם * תורה דיליה לאחרים * הרב מתעלה על ידי התלמידים
* הצדיק לכל בני דורו * "איש" האלוקים.

"וזאת הברכה" - אין שמחה בתורה שיצא

ברכות משה - וברכות יעקב אבינו ע"ה * הדרך לברכה - קבלת התורה * הדרך
לגאולה קבלת התורה * שמחת הבורא עם מקבלי התורה * שמחת התחלת התורה.

נעשה ונשמע שיצו

כפה הר כניגית * מציאות של עם ישראל * דבוקים וחבוקים בתורה.

אחדות עם ישראל ת

ערכים זה לזה * מוזק לכלל * סיום התורה אחדות ישראל.

קנייני תורה כיצד? תג

על כל דיבור ודיבור.

זה לעומת זה עשה אלקים תה

קברו של מרע"ה * מרע"ה מוזכר החומר * השגת מרע"ה בעת פטירתו * להשתחרר
מכל הנדרים * לכפר על העוון.

מיתת צדיקים מכפרת תט

מיתת משה רבינו ואלהיו הנביא * קבורת מרע"ה * מיתת צדיקים מכפרת * מיתת
צדיקים מכפרת רק עם תשובה * כוחם של צדיקים * מקור להשראת שכינה.

פנינים ומוסרים

ברכה לכל שבט ושבט תטו

חובה להנחיל את התורה תטז

ההבדל בין עם ישראל לבין אומות העולם תיז

כוחם של הרבים תיח

עיקר התשובה היא החרטה וההודאה תיח

מה בין שמירה לנצירה תיט

☆ ☆ ☆

אורות
חיים

דברים

פרשת דברים

לעלות ולהתקדם ללא הפסקה

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן: במדבר בערבה מול סוף בין פארן
ובין תפל ולבן ונחצרת ודי זקב"
(דברים א, א)

הגמרא במסכת עבודה זרה (כ"ה, א) מביאה את דרשותיהם של האמוראים על הפסוק בשמואל ב' (א, י"ח): "ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר". מהו ספר הישר?

לדברי רבי יוחנן "ספר הישר" זהו ספר בראשית, שכן מופיעים בו התולדות של אברהם, יצחק ויעקב, שנקראו ישרים. לפי רבי שמואל בר נחמני, "ספר הישר" הוא דווקא ספר שופטים, שבו נאמר: "בימים ההם איש הישר בעיניו יעשה", ואילו רבי אלעזר סובר, ש"ספר הישר" הוא ספר דברים שבו נאמר (י, י"ח): "ועשית הישר והטוב".

בנוהג שבין אומות העולם, המושג "ישר" נגזר באופן יחסי. כלומר, אם אדם חי במדינה בה כולם גנבים או שודדים, והוא מתעלה מעל כולם ולא נוהג כך, הרי שהוא, במושגיהם, נקרא ישר. ברם, אם אדם מתגורר במקום, שההסתכלות הבסיסית של תושביו אומרת, שאמנם אסור לגנוב מחברים אך מאויבים מותר לגנוב, והוא מתעלה ואינו גונב גם מאויבים, הרי שהוא, במושגים של מקום מגוריו, נקרא ישר, וכן בכל מקום ומקום לפי המושגים הנהוגים בו.

אולם, כאשר מתבוננים בדבריהם של האמוראים מגלים אנו, כי הסתכלותם על "ישרות" ומשמעותה הנה שונה לחלוטין. אדם מוכרח להיות ישר כאשר עשה אותו האלוקים. הוא מוכרח לשאוף ולהתעלות בכל המצבים ובכל האפשרויות העומדות לפניו. אדם לא יכול לומר די בכך שאני בסדר בדבר אחד ושלוש עליי נפשי, או די לי שהתגברתי על מידה אחת וכבר אני בסדר. אלא אדרבה, התקדמת? מצוין. המשך

הלאה. אל תעצור לרגע. שאף תמיד להיות בדרגה נשגבת יותר. חשוק להעפיל ולהגיע למדרגתם של האבות הקדושים. כפי שנאמר בדבריהם של חז"ל הקדושים (תנא דבי אליהו פרק כ"ה): "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותיי אברהם יצחק ויעקב". כלומר, אין לנו הפריבילגיה לנוח ולהתרווח.

אור החיים הקדוש מפרש את דברי חז"ל אלו ואומר, כי לכאורה, איך באמת יכול אדם להגיע למעשי אבותיו? הרי הם היו גדולים מאוד! אלא "יגיעו" מלשון יגיעה ועמל, על ידי עמל ויגיעה יצליח אכן להגיע למעשי אבותיו. נמצינו למדים, שהאדם אינו יכול לשבת ברוגע ובמנוחת הנפש ולחכות שיצמח ממנו גדול בתורה או גדול בחסידות, אלא עליו לעמול ולהתייגע רבות עד שיזכה לבוא למעלת אבותיו הקדושים, ומשמו של הרבי הקדוש מקוצק מובא, כי "יגיעו" מלשון נגיעה, אמנם איננו דורשים מהאדם הפשוט להגיע עד למדרגת האבות, אבל לכל הפחות שיתעלה במעשיו עד לכדי נגיעה בשולי אדרתם הגבוהה.

■ אין שלווה ואין מנוחה בעולם הזה

כן מוצאים אנו אצל יעקב אבינו (רש"י פרשת וישב): "ביקש יעקב לישוב בשלווה מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף". לכאורה, מדוע קפץ עליו רוגזו של יוסף? כי לצדיקים אין מנוחה ואין שלווה בעולם הזה. השאיפה והתקווה שלנו היא לחיי הנצח לעתיד לבוא, שם נוכל לנוח על זרי דפנה וליהנות מזיו השכינה הקדושה. זוהי הכוונה ביקש יעקב לישוב בשלווה, יעקב אבינו חשב, שבשארית ימיו יוכל לנוח, "קפץ עליו רוגזו של יוסף", הראו לו מן השמים שבעולם הזה לא נחים, כל הזמן צריכים להוסיף עבודה על עבודה.

הרב הצדיק רבי אלימלך מליזנסק עומד על הכתוב בפרשת ויחי בפסוק "ויקרא לבנו ליוסף", והוא מדקדק מהו כפל הלשון "לבנו ליוסף".

ומפרש ה'נועם אלימלך' יסוד גדול, כי יש בחינת עבד ויש בחינת בן. העבד הוא אכן מסור לאדונו, אך כשמסתיימות שעות עבודתו הוא אורז את חפציו והולך מביתו עד למחרת. הוא אינו מעלה על דעתו להישאר על מנת לעזור ולסייע מעבר לשעות שסוכמו אתו. הבן, לעומתו, אינו מחשב את השעות שעליו לסייע ולהוסיף יד עזרה, הוא כל הזמן מוסיף מזמנו היקר לטובת הבית ולתועלת אביו. זו הכוונה במילים "ויקרא לבנו ליוסף", מיהו זה הראוי להיקרא בתואר בן? זה שמוסיף מעצמו מעבר לנדרש ממנו.

יש פעם נוספת בה יעקב אבינו מבקש מהקב"ה לקבל דבר מה והקב"ה אינו נותן לו. בתחילת פרשת ויחי כתוב ברש"י: "למה פרשה זו סתומה"? מפני שביקש יעקב לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו. פעמיים ביקש ולא הצליח. בפשטות היינו אומרים, שהוא ביקש לעשות דבר מה ולא עלה בידו, אך האמת היא אחרת, מה שהקב"ה אמר לו "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם" או "נסתם ממנו", הכוונה היא שהקב"ה אמר להם: אל תחשבו שהדרך בה אתם חפצים לישב בשלווה היא הדרך אותה רוצה הקב"ה, כלומר, לא חלילה שהקב"ה לא שמע לרצונם, אלא לימדם שהדרך היא שונה, כך אני מנהל את העולם, עם עמל ויגיעה בלתי פוסקים, עם עשייה מתמשכת ללא גבולות.

■ ישועה בדרך של הסתר

כן מוצאים אנו כאשר יעקב אבינו אמר לבניו "למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח", מובא במדרש: אמר הקב"ה אני הולך להמליך את בנו למלך והוא אומר "למה הרעותם לי", מעולם לא יצא דבר לבטלה מפיו של יעקב אלא הדיבור הזה. ומפרש רבינו הרמח"ל בדעת תבונות, שמכאן אנו למדים, שכשהקב"ה רוצה להביא ישועה וכדומה לכלל ישראל, הוא עושה זאת בדרך של הסתר ולא בדרך של גילוי, ולכן גם יעקב אבינו לא ידע על מה מדובר פה: "למה הרעותם לי". יעקב לא ירד לעומק העניין שבדרך ההסתר הדברים אחר כך מתגלים בכפל כפליים. וזהו שאמר הקב"ה ליעקב אבינו, אתה רוצה לשבת בשלווה, בלי להתמודד, לשבת הוא לשון עיכוב, בקביעות ולא בדרך ארעית, אני מקפיץ עליך רוגזו של יוסף. אין הכוונה שבמקום לשבת בשלווה, חלילה, תבוא צרה ליעקב, אלא הראה לו הקב"ה, שכל גלגול יוסף למצרים, שהיה בדרך של טלטלה וירידה ולא בדרך של עלייה, זוהי השלווה שהגיעה בסופו של דבר ליעקב, שכן לולי נתגלגל יוסף למצרים, לא הייתה תקומה ושלווה ליעקב.

"כי למחיה שלחני אלקים לפניכם", הקב"ה אינו מנווט את העולם כפי שנראה לנו שהדברים צריכים להתגלגל. כך במישור הכללי וכך במישור הפרטי. כשיעקב שלח את יוסף "לך נא ראה את שלום אחיך", הוא שלח אותו לאזור שכם, והדברים מוקשים, הרי בשכם נחלקה מלכות בית דוד, שם היה הפילוג הגדול בישראל, אך יעקב שלחו דווקא לשם במטרה שיראה את שלום אחיו, לא כפי שנהגת בבית להביא דיבתם רעה, אלא עליך לראות את שלום אחיך.

ואם כן, כאשר באים האמוראים לתאר לנו מהו "ספר הישר", כל אחד מהם מוצא דוגמא שונה, אך עם אותו כיוון ועם אותה מטרה. "ישרות" פירושה תיאור וסיפור מעשיהם ופועלים של האבות הקדושים עלי אדמות, שזהו ספר בראשית, או ספר שופטים בו נאמר "איש הישר בעיניו יעשה", כלומר, מה קורה כאשר לא צועדים ומקבלים הדרכה מן המנהיג, או ספר דברים בו נאמר "ועשית הישר והטוב", כלומר, לדעת איך וכיצד לנהוג ולחיות נכון.

והדברים נוגעים לכל אחד ואחד מאתנו, איש איש בתורו, איש איש בתחומו. יש להיזהר ולהקפיד ביתר שאת שלא לחיות בתחושת שלווה מדומה ולחשוב שאנו בטוחים במעמדנו. דווקא בזמני שלווה צריך להתעלות ולהתקדם, משום שירידת מתח רק מובילה לנפילה גדולה עוד יותר!

וכדי להמחיש לנו עד היכן ועד כמה צריכים אנו להתאמץ, לנסות ולהשתדל ללא הפסקה, נתבונן בדבריו של אור העולם, הבעל שם טוב הקדוש.

■ אין יאוש בעולם כלל

על הפסוק בתהילים (פרק פ"ט פסוק י') "בשוא גליו אתה תשבחם", אותו אומרים מדי בוקר בימי הסליחות, שואל הבעל שם טוב הקדוש מה עניינם של הגלים לסליחות של עם ישראל? ומתרץ, כי כל גל וגל שמגיע לכיוון היבשה מאז בריאת העולם ועד עתה מבקש לעבור את הגבול אותו קבע הקדוש ברוך הוא בבריאת העולם ואינו מצליח. לעולם חוזרים הגלים כולם אל אותם גבולות שהציב להם הקב"ה. ממילא משבחים אותם על העיקשות שהם מפגינים, על העמל והיגיעה שהם מנסים ומתאמצים בלי להישבר. אם כן, אומר הבעל שם טוב, מתאים לומר את המילים הללו דווקא לפני אמירת הסליחות, על מנת שנדע ונבין, שהקב"ה רוצה לראות אותנו שבים אליו, מתקרבים ומתקדמים עם כל הכוחות שלנו ללא הפסק וללא יאוש כלל. גם אם נשברנו או התאכזבנו, אל לנו להרים ידיים ולהישבר, אלא לנסות שוב ושוב את מזלנו, ובעזרת ה' בפעם הבאה יכול נוכל לו ביתר שאת וביתר עוז.

■ האסד צריך להיות כל הזמן כמצב של עלייה

המפרשים מביאים על מאמר חז"ל (שבת ק"ה:) שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך

ועובד. מה הכוונה כי היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך? מה הוא אומר לו? ועוד, איך מגיעים לחטוא בעבודה זרה מעשיית כמה דברים פשוטים?

התירוץ הוא, שהקב"ה חקק טבע בעולמו כי בני האדם נמצאים כל העת במצב של עלייה או במצב של ירידה. אדם אינו עומד על מקום אחד. עומדים אלו רק מלאכים. יהודי חייב להיות תמיד בגדר הולך, כלשון הכתוב "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" וכך הוא לשון הכלי יקר (ויקרא יח ד) "כי בעולם הזה נקרא האדם מהלך, שהוא נעתק ממדריגה למדריגה כמו שכתוב (זכריה ג, ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כי המלאך נקרא עומד כי הוא עומד במדריגה אחת, אבל האדם נקרא מהלך. וכן לעולם הבא נקרא גם האדם יושב כאמרו רבותינו ז"ל (ברכות י"ז ע"א) צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ויושבים דוגמת העומד כי הוא יושב במנוחה וכבר קנה כל שלימותו".

היינו האדם, אם זכה הוא הולך כלפי מעלה וזוכה לקרבת אלוקים, ואם לא זכה, חלילה, הוא הולך כלפי מטה עד עפר. היצר הרע בעורמה אומר לו: "עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך", אל תעשה מחר דברים אחרים, תעשה מחר בדיוק מה שעשית היום, ובכך הוא גורם לו להיות "עומד", וממילא חלילה הוא מביאו לחטוא בעבודה זרה.

רבינו הרמח"ל מבאר כי זה הוא כוח הנשמה שבאדם המרגיז עולמות במעשיו, בונם ומחריבם, ומכך שתפקידו לעלות בכל מצב וכך לשונו הק' (ספר אדיר במרום עמ' ער"ה): "אפרש לך ענין החכמה והידיעה מה היא. הנשמה היא שכל שטבעה להשכיל. והענין הוא, כי אין יש דבר בכל הבריאה שאין חלק בנשמה כנגדה, וצריך שיהיה קשר בין חלקי הנשמה לבריאה. וזה כי הנשמה היא רואה הדברים ומצטיירים הדברים בעצמה, והוא כי בהשכילה על דבר אחד, הנה הדבר ההוא ודאי הוא נשרש בה כבר. רק שעד שלא ראתה אותו ונצטיירה בצורתה, אין השורש ההוא שלם בה. וכשראתה אותו אז מצטיירת בה הצורה ההיא ממש, היינו באותו הכח שבה, שהוא שורש לדבר ההוא. ואז נקרא שהיא חושבת בדבר ההוא ויודעת אותו, להיותו מצויר בה. וזה כי הפרטים הם חלקי הכלל, והנשמה בה מושרש הכלל והפרט".

יתן ה' לכל אחד את הכוח והחכמה להיות תמיד בחינת "הולך" לחפש בנפשו עוד מעלות ולקיים עוד מצוות לקרבה אל הבורא ית', ואז כוחו רב יותר ממלאך, כי הוא במעשיו נזר הבריאה.

ארץ זבת חלב ודבש

"יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָּבַר אֵלֵינוּ בְּחֵרֵב לְאֹמֶר: רַב־לָכֶם
שָׁבֶת בְּהָר הַזֶּה פָּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֲמֹרִי
וְאֵל כָּל שְׂכֵנָיו בְּעֶרְבָה בְּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבְגֹב וּבְחֹף
הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹּנוֹן עַד הַנֶּהָר הַגָּדֹל נְהַר
פְּרָת"

(דברים א', ו'-ז')

רש"י הקדוש מבאר את הפסוק: "רב לכם שבת. כפשוטו. ויש מדרשי אגדה, הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה. עשיתם משכן, מנורה וכלים. קיבלתם תורה. מיניתם לכם סנהדרין. שרי אלפים ושרי מאות."

בתרגום יונתן בן עוזיאל מבאר גם כן כפי שביאר רש"י, אך הוא מוסיף ואומר: "ומבען ביש לכון לאיתרחא בטוורא הדין", ובמדרש הגדול איתא, שהיא רעה גדולה להתעכב שם. והעצה היא פנו וסעו לכם וגו' ארץ הכנעני והלבנון, דהיינו, ארץ ישראל ובית המקדש.

העיון וההתעמקות בדבריהם של חכמינו ז"ל בבואם לבאר פסוק זה מלמדת אותנו יסוד גדול והכרחי בכל עניין הסתכלותנו על החיים. גם לאחר שכבר יש תורה, משכן וכלים וסנהדרין, אותם קיבל עם ישראל בהיותו במדבר הגדול לאחר צאתו מארץ מצרים, גם לאחר שעם ישראל מוקף היה בענני כבוד, שמור ומשומר מכל דבר רע ואיסור, רח"ל, עדין שואפים ישראל לצאת מהמדבר, כי עדיין יש חסרון של ארץ ישראל ובית המקדש, משום שעדיין חסר לנו בשלמות הגדולה והאמתית שאחריה כלל ישראל יגיע למעלתו העצומה.

ועדיין יש מקום להבין מדוע, עם כל המעלה של דור המדבר, שאיתא בזה"ק שלא יהא דור כמוהו עד דאתי מלכא משיחא, מדוע צריך למהר להגיע לארץ ישראל, ולא להיות במעלות העצומות בהם נמצאים ישראל שם.

■ כוחה ומעלתה של ארץ ישראל

ומכאן נלמד יסוד מופלא, כי כל המעלות שיש בעולם קיימות בצורה כפולה

ומכופלת בתוך ארץ ישראל. כל מה שנדמה לנו שיש לנו בחוץ לארץ, ההישגים הגדולים, ההצלחות המבורכות, ואפילו התורה הקדושה, כשהיא נלמדת בחוץ לארץ, אינה דומה לתורה שנלמדת בארץ ישראל. לתורה זו הנלמדת בארץ הקודש יש כוחות סגוליים ונעלים הטמונים רק בה ולא קיימים בשום מקום אחר בעולם.

וכך איתא בזוה"ק (זוהר חדש סוף פ' ויצא) "רבי יעקב פתח "יוחן רשע בל למד צדק" (ישעיה כ"ו), תניא, א"ר יעקב וי שהרשע יוחן בעוה"ז, זה זרעו של עשו הרשע. ומפני מה יש להם חן ורחמים, מפני שזרעו של יעקב לא למד צדק. "בארץ נכוחות יעול", זו ירושלים שהיא ארץ נכוחות. מהו יעול א"ר יעקב, אורא דארעא דישראל מחכים ומרמז נבואה, זרעו של עשו יעול האויר והנבואה, מפני מה, מפני שזרעו של יעקב לא ראה גאות ה', ואינם עוסקים בתורה, וע"כ יוחן רשע ויעול טוב הארץ והנבואה".

וזהו שהקב"ה מזרז אותנו ואומר "פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדל נהר פרת." תצאו מהמדבר בו אתם נמצאים, תפרצו מהמעגל בו אתם שרויים ותגיעו אל המקום הנכסף, ארץ ישראל.

■ תורת ארץ ישראל

וכך כתב רבינו המהר"ל (נתיב התורה פרק י"א): "כי ארץ ישראל הקדושה, התורה שבה אינה יוצאה מן הסדר ומן השווי כמו שהאדם הוא בעצמו כמו שהתבאר, כי הארץ הזאת הקדושה היא באמצע העולם יורה שכל הדברים שבה הם בשווי ובסדר הראוי..."

מספרים על הגה"ק בעל ה'דברי חיים' זיע"א מצאנו, שפגש את הגה"ק רבי ישראל משקלוב זיע"א ואמר לו כדברים האלו: הלא לכאורה תמוה הדבר שמסופר בתורתנו, כי על פי עצת ראובן השליכו בני יעקב את יוסף לתוך הבור, אשר לפי דעת חכמינו היה מלא נחשים ועקרבים. והרי הלכה פסוקה היא ברמב"ם: נפל לחפירת נחשים ועקרבים מעידן עליו שמת (ואשתו מותרת להינשא) משום שסופו למות, ובכל זאת מעידה עליו התורה: "וישמע ראובן ויצלהו מידם". כלומר, במעשהו של ראובן היה משום הצלה ליוסף. ואילו יהודה שאמר: "מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו לכו ונמכרנו לישמעאלים", ועל ידי זה הציל את יוסף ממיתה ודאית, שהרי כך הוציאו מהבור, ולא עוד אלא שעל ידו נשתלשלו הדברים ויוסף

זכה למלכות, בכל זאת אומרים חכמינו: כל המברך את יהודה (על מעשה זה) אינו אלא מנאי? (שמעשהו של יהודה לא היה לרצון חכמים).

אם כן, איך יכול להיות הבדל כל כך גדול בהתייחסות חכמינו כלפי התנהגותם של השבטים ראובן ויהודה, כאשר לכאורה ההתייחסות צריכה להיות הפוכה?
 "אולם יש הבדל גמור בין עצת ראובן לבין עצתו של יהודה", המשיך ה'דברי חיים' את דבריו, "ראובן הציע להשליך את יוסף לתוך הבור, אבל הבור היה בארץ ישראל, וכשאדם מישאל נמצא בתוך ארצו, מצבו יותר בטוח גם אם נחשים ועקרבים סובבים אותו... אבל עצת יהודה הייתה למכור את יוסף לישמעאלים ולהוציאו לחוץ לארץ, ובגולה ובניכר גם אם לפרקים זוכה אדם מישאל לעלות לגולה, בכל זאת הריהו קרוב למיתה יותר מן החיים..."

■ אור ארץ הקודש

ולמעשה כך מוצאים אנו בויקרא רבה ("ג, ה") "וכבר אמרו חז"ל (מדרש תהלים מזמור ק"ז) רצונך לראות פני השכינה, עסוק בתורה בארץ ישראל. וכתב הנצי"ב מוולוז'ין (קדמת העמק א', ט') "במחשכים הושיבני כמתי עולם", אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל, ולא שגינו ח"ו תלמוד בבלי, אלא הכי קאמר, באשר בבל הוא מצולה חשוכה שאין בה אור תורה בעצם כלל, רק על ידי אבוקה גדולה של הפלפול דש"ס בבלי יהיה מאיר גם במחשכים להוציא אור ההוראה... והרי זה דומה למה שהמשילו במדרש קהלת, נכנס לפלטרין של הרבה חדרים ואינו יודע לצאת וצריך לקשור חבל בחבל וכו', והנה מי שיש בידו אור המאיר דרך הפתח, אינו צריך להתייגע כל כך, ובמעט חיפוש והשתדלות יצא לאור הפתח, אבל אם כן לא יתחכם לעמוד על חכמת אותו פלטרין, מה שאין כן מי שאין לו נר ואינו יכול לצאת, כי אם בהשתדלות והתבוננות על חכמת הפלטרין וגם נכשל כמה פעמים עד שלבסוף כשעומד על הפתח מוצא אור גדול של חכמת הבניין יותר מן הראשון.

כך חכמי ארץ ישראל אור הזכות היה מהלך לפנייהם, על כן לא הוצרכו כל כך להתייגע, מה שאין כן חכמי בבל, לא מצאו אור ההוראה עד שנתייגעו הרבה וגם נכשלו בהוראה כמה פעמים, אבל כשיצאו לאור ההוראה, על פי רוב ההתבוננות, היו באור גדול. ועל זה כתיב בישעיה (כ"ט) "ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר, ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה". דוקא מאופל ומחושך יחזו אור השכל האמיתי בעמקת חכמת התורה, הרבה יותר מאשר אינם יושבים בחושך כל כך.

והם הם דברי הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא י"ח, כ"ה), "אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו... והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי עבודה זרה ומגלים עריות... והנה בחוצה לארץ, אף על פי שהכול לשם הנכבד, אין טהרה בה שלמה, בעבור המשרתים המושלים עליה והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם... והנה השם הנכבד יתברך אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בכל העולם ואֱלֹהֵי ארץ ישראל שהיא נחלת ה'... כי האלוהות נכרים בארץ השם ובנחלתו... והנה הכותים לא היו נענשים בארצם בעבדם את אלוהיהם לשלח בהם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם... ומן העניין הזה אמרו בספרי... אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצוינין במצוות שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים, משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים, שכשתחזרי לא יהיו עלייך חדשים, וכן אמר ירמיה (ל"א, כ): "הציבי לך ציונים", אלו המצוות שישראל מצוינין בהם... אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות, ופירשו בהן כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה'... ואין רשות לפרש בעניין הארץ יותר מזה".

היינו כי ארץ ישראל היא נחלת ה'. הדרים בה נמצאים במצב של קרבה גדולה לה', וכשאינו נמצא בא"י הרי שהריחוק הגדול מבוראו מרחיק אותו, כמו גם הפסד של המצוות התלויות בארץ.

■ מעלתה הגדולה של ארץ הקודש

מעלתה ושבחה של ארץ ישראל אינה מתבטאת אלא בדרך הרוחנית, אלא גם בדרך הגשמית ניתן לחוש בשבחה. דוגמא לדבר, כי טעמים של פירות ארץ ישראל עולה על כל פירות חוץ לארץ באשר הם, וידוע שיש ענף ייצוא רב בפירות הארץ, שאין להם דומה בשום מקום בעולם. ועוד יש לידע, שמי שאוכל פירות ארץ ישראל הכשרים כדת וכדין, שהתקיימו בהם כל המצוות התלויות בארץ, ואפילו בשנת השמיטה אינו יכול לתאר לעצמו איזו מצווה גדולה ועצומה הוא מקיים בכך. כמו כן ידוע, שפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל קודמים בברכה לכל שאר הפירות, כגון תמר שקודם לאגוז וכדומה. והב"ח כותב, שפרי של ארץ ישראל, כגון תפוח,

קודם לתפוח של חוץ לארץ, גם אם הפרי של חוץ לארץ טרי יותר ונראה נאה ומשובח משל ארץ ישראל, והטעם הוא משום שבפירות ארץ ישראל מקיימים מצוות התלויות בארץ, וגוברת מעלתם הרוחנית על צורתם הגשמית. מכל זה ניתן לראות עד כמה חשובה ומעולה ארץ ישראל מכל ארצות כל העולם כולו. ומכל מקום, אם אין בררה ויש פירות שמקום גדולם אינו אלא בחוץ לארץ, אוכלים אותם משום שאין דרך אחרת.

הגמרא אומרת בסיום מסכת כתובות (ק"ב:) "אמר רב חייא בר אשי אמר רב, עתידין אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שאמר כי עץ נשא פרו תאנה וגפן נתנו חילם". מכאן ניתן לראות כמה חשובה מעלתה של ארץ ישראל, שמסכת כל כך קשה וחשובה העוסקת בענייני אישות וממונות מסיימת בדבר זה דווקא, והחשיבות בכך שכל האילנות שבארץ ישראל יתנו פירות היא, שלעתיד לבוא כל יהודי שגר בארץ ישראל ירצה רק לשבת וללמוד תורה ללא שום מפריע וללא שום עול פרנסה בזכות האור הקדוש שיהיה בארץ ישראל, וכיצד יתכן הדבר? לכך ידאג הקב"ה לכל צרכיו ויצמיח לו את כל הדרוש לו על העצים, ולא תהיה זו צמיחה בעלמא, אלא שיהיה בכל פרי די והותר למאכל אדם ומשפחתו. וזהו שחז"ל אומרים, שלעתיד לבוא יקח אדם ענב אחד, יבריג בו ברז ויוציא ממנו יין ללא עמל וטורח, וכך בכל פרי ופרי ימצא את מאכלו ובריאותו הצריכים לו. לא רק פירות יצמיחו העצים, אלא אפילו חפצים הצריכים לאדם, כגון בגדים ומעילים וכו' - ולא יהיו בהם שום חששות של איסור "שעטנז" וכו', וגם ימצא כל אדם את הבגד הראוי והמתאים לו לפי מידתו. הכול במטרה לאפשר לכל אדם ללמוד תורה בנחת ובשלווה. וכך כותב הרמב"ם (הלכות מלכים פי"ב ה"ד וה"ה): "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בעכו"ם, ולא כדי שיינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה. ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא", כפי שביארנו בהלכות תשובה, ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויים כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כפי כוח האדם, שנאמר "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

■ היה ויהיה

כאשר מבינים אנו איזה הפסד גדול יש לנו כעת, באיזה חיסרון עצום אנו שרויים בהילקח מעמנו אותו כלי חמדה עטרת תפארת ישראל. כשאין לנו בית המקדש, וכאשר ארץ ישראל שוממה ונטולת כל המעלות והפסגות הגבוהות של בית המקדש, השראת השכינה ורוח הקודש, עלינו להרגיש את החיסרון הגדול ולהתאבל עליו בימים ובלילות. מוכרחים לקרוע שערי שמים ולזעוק בימים ובלילות על כל אותן מעלות גדולות ונשגבות שחסרות לנו כל כך. חייבים להרגיש את צער השכינה הקדושה בהיותה בגלות הנוראה זה כבר שנים רבות.

אם נדע ונבין איזה עושר עצום טמון באדמתה של ארץ הקודש וכעת הוא מוסתר ונעלם מנגד עינינו, נוכל באמת להרגיש בחיסרון הגדול ולהתאבל כראוי. כדי שיהיה אפשר להתאבל על בית המקדש, צריך לקחת דבר קרוב יותר שמצטערם עליו, ודרכו להגיע לצער השני. כשהיהודים היו בגלות, הם לא הבינו את החורבן יותר מאתנו. אבל תחושת הביזיון, הבושה והשפלות שהם חשו גרמה תמיד תחושה של אבל. כשהם התאבלו על בית המקדש, למעשה הם התאבלו על עצמם. כיום, כשכלל ישראל נמצאים במצב טוב יותר, חייב כל אדם לחשוב על המציאות בו נמצאים ועל העתיד הצפון בגאולה ומתוך כך להגיע לציפיה.

והנה אמרו חכמים על אותם הימים שיבואו: "ונתנה הארץ יבולה" לא כדרך שעושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון, ביום שנזרעה בו ביום עשתה פירות. "ועץ השדה יתן פרי" לא כדרך שעשתה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון, יהא אילן ניטע ובו ביום עושה פירות. ואמרו: עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות (כתובות דף קיא ע"ב). עתידה ארץ ישראל שתוציא פת אפוייה וכתונת פסים. עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש ההרים, והקב"ה מביא רוח מבית גזיו, ומנשבה עליה, ומשרה את סלתה, ואדם יוצא לשדה ומביא פיסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. ועתידה חטה שתהיה כשתי כליות של שור הגדול.

ועוד מעלות רבות שאמרו חכמים ובהם כי בימות המשיח עתיד הקב"ה לשית נהרות נהרות של יין, נהרות נהרות של שמן, נהרות נהרות של דבש, נהרות נהרות של מעדנים, נהרות נהרות של ממתקים, נהרות נהרות של אפרסמון טהור, וכל ההרים מנטפים עסיס, וכל הגבעות דבש וחלב.

וכתב המהר"ל (נצח ישראל פרק ו) וזה לשונו: אמרו, בימי שמעון בן שטח היו גשמים יורדין מלילי שבתות על לילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות, ושעורים כגרעיני זיתים, ועדשים כדינרי זהב. צררו מהם חכמים והניחו דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם, וכן אומר, כי עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם, הרי הברכה מוכנת לה לארץ אם לא היה החטא, ואם כן בזמן המשיח תהיה הברכה בארץ כאשר הארץ מוכנה בעצמה. וכתוב, "ונתנה הארץ יבולה" לא כדרך שעושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם, מנין אתה אומר שתהא השדה נזרעה ועושה פירות בת יומא, תלמוד לומר, "זכר עשה לנפלאותיו", ואומר, "תדשא הארץ דשא עשב מזרע זרע", ביום שנזרעה. בו עשתה פירות, "ועץ השדה יתן פרי", לא כדרך שעשתה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. מנין אתה אומר כי היא אילן ניטע ועושה פירות בת יומא, תלמוד לומר, "זכר עשה לנפלאותיו, ואומר, עץ פרי עושה פרי למינו, בו ביום היה עושה פירות... הרי כי לעתיד כאשר יסתלק החטא מבני אדם, האדמה אשר אררה ה' בשביל חטא אדם תחזור לקדמותה ולברכתה כאשר היה קודם שחטא האדם".

הקב"ה נוטע בנו כוחות של קדושה להתחזק גם בעת החורבן

חסידים מספרים, כי פעם אחת התארח אצל הרב הצדיק רבי ברוך ממעזיבוז איש נכבד מארץ ישראל, אחד מאלה המתאבלים כל הימים על ציון וירושלים ואינם שוכחים את צערם אפילו רגע אחד. בליל שבת זימר הרבי "כל מקדש שביעי" בניגונו הרגיל. כשהגיע לחרוז: "אוהבי ה' המחכים בבניין אריאל", נשא את עינו וראה את האורח יושב עצוב ומתאנח כדרכו כל הימים. הפסיק את הזמר וקרא בגיל ורעדה בפניו של האיש הנבעת את דברי החרוז: "אוהבי ה' המחכים בבניין אריאל ביום שבת קודש שישו כמקבלי מתן נחליאל!" ואחר כך סיים את הזמר.

רבי ברוך ממעזיבוז לימד בזה כי יש אוהבי ה' המתאבלים על חורבן אריאל, ויש אוהבי ה' המחכים בבניין אריאל. המתאבלים שרויים כל ימיהם בצער על החורבן, אך הצער צריך להיות כזה שיביא את האדם לידי ציפייה לבניין מחודש. המחכים בבניין אריאל יביאו גם לבנינו בפועל.

וזהו שאומר הפייטן "אוהבי ה' המחכים בבניין אריאל ביום שבת קודש שישו כמקבלי מתן נחליאל" כמקבלי התורה. התורה שניתנה במדבר מלמדת אותנו, כי

השמחה איננה צריכה להיות תלויה במקום זה או אחר. קנייני הרוח שיש לאדם הם שאמורים לתת לו את האפשרות להתמודד עם המצבים הקשים ביותר ואף עם החורבן.

■ מצפים לישועתך

כשאדם מכין את עצמו וליבו לגאולה השלימה על ידי קיום מצוות ומעשים טובים, בזה הוא מצפה בפועל לישועה וכלשון ספר הכוזרי (מאמר ה' פכ"ז): "...אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. רוצה לומר, כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו לה ישראל בתכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה".

וכך גם ביאר החיד"א (בספר מדבר קדמות, ערך קיווי), את שאנו אומרים בתפלה "את צמח דוד... כי לישועתך קוינו כל היום" מבקשים אנו מאת הבורא "את צמח דוד עבדך..." וכי תימא שאין לנו זכות, מכל מקום תצמיח, מדוע? "כי לישועתך קוינו" יש לנו הקיווי, ובשכר הקיווי כדאי שתגאלנו!

ומסופר בשם החפץ חיים זיע"א, שכאשר עזב הגאון רבי יוסף דוב את הרבנות בעיר סלוצק והתיישב בוורשא, באו שלוחים מבריסק והביאו לו כתב רבנות משם וביקשוהו שיואיל לקבל עליו את המשרה הרמה הזו, אבל הגאון סירב לקבל את ההתמנות באומרו שאיננו רוצה יותר לשמש ברבנות, כששבו השלוחים ריקם, החליטו לשלוח פעם נוספת אנשים נכבדים ורמים מאלה, והיתנו במפורש עם השלוחים, שאם גם עתה ימאן ויסרב, אזי יאמרו לו בזה הלשון: "ידע נא רבינו, כי שלושים אלף יהודים יושבים ומחכים לו", כשמעו זאת מיד ענה ואמר: אם שלושים אלף יהודים מחכים לי עלי לנסוע לבריסק למרות רצוני, ציווה למשרתו לתת לו את האדרת ולהכינו לנסיעה לבריסק. סיים מרן החפץ חיים ואמר: אם הגאון מבריסק, כשמע ששלושים אלף יהודים מחכים לו, לבש בגדי שבת ונסע לבריסק אף נגד רצונו ק"ו בן בנו של ק"ו, אם יראה משיח צדקנו שכל בני ישראל מחכים לו שלא ישיב ריקם פניהם של כלל ישראל ויבוא אף שלא הגיע זמנו.

ובזה יתבאר מה שכתב הרמב"ם בפרק י"ט מהלכות תענית הלכה י"ט: "כל הצומות האלו עתידין ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידיים להיות יום

טוב וימי ששון ושמחה שנאמר: כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".

ומדוע יהיו הימים הללו לימים טובים. אלא נבאר ונאמר, שמאחר ובימים הללו יש צפיה לגאולה יותר מבשאר ימים, נמצא, שימים אלו היו אמצעיים לגאולה, כי על כן התקוה והצפיה לגאולה מקרבת את הגאולה, ועל כן בהם נשמח אחרי שתבוא בע"ה הגאולה השלימה.

עם יחיד ומיוחד

"ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבֵּה אֶתְכֶם וְהִנְכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי
 הַשָּׁמַיִם לְרַב. ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם, יִסַּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
 אֶלֶף פְּעָמִים; וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם, כַּאֲשֶׁר דָּבַר לְכֶם"
 (דברים א, י, יא)

רבינו החיד"א זיע"א הקשה, הרי זה לא מכבר ספר משה רבינו את בני ישראל
 והגיע למניין המדויק של העם הנבחר. ואם כן, ידעו בדיוק כמה מונה העם היהודי,
 מדוע אומרת כאן תורתנו הקדושה "והנכם היום ככוכבי השמים לרוב" ולא את
 מנינם המדויק?

אלא, מלמדת אותנו התורה הקדושה, כי לא די בכך שאנחנו גדולים בכמות.
 השאלה שצריכה תמיד להישאל היא מה קורה עם אותה כמות גדולה של יהודים
 ועד כמה הם מחוברים לרוחניות אם כן, השבח הגדול שהתורה הקדושה אומרת
 כאן לבניה אהוביה, הנה התחלתם מאפס. הייתם מסכנים, דלים וריקים משועבדים
 למצרים ולתחלואיה, ועתה ברוך ה' זכיתם להגיע למצב של "ככוכבי השמים לרוב".
 זוהי אם כן המעלה והשמחה הגדולה. אתם אומה ייחודית, מרוממת ונעלה. אתם
 העם הנבחר אשר בו בחר ה' מכל העמים ונתן לכם את תורתו תורת אמת.

■ כוכבי השמים - עפר הארץ - חול הים

ונקודה זו, של האיכות של עם ישראל ומעלתם, נרמזת בדבריו של מרע"ה. שהרי
 מצאנו כמה מקומות בהם נמשלו עם ישראל במנין מרובה הנזכר בתפילת יעקב
 אבינו ע"ה. כאשר בתפלתו מזכיר יעקב את הבטחת ה' האומרת: "ואתה אמת
 היטב אטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב" (בראשית לב, יב).
 בפרק כ"ח פסוק י"ד נאמר: "והיה זרעך כעפר הארץ" ואלו בפרק כ"ב פסוק י"ז
 נאמר: "כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים".

שהרי אברהם אבינו נתברך בכל ג' הדברים. כי אחרי שלוט נפרד ממנו נאמר לו
 בנבואה מהשי"ת (י"ג, ט"ז) ושמתי את זרעך כעפר הארץ, אשר אם יוכל איש למנות
 את עפר הארץ גם זרעך ימנה. הרי שנמשל זרעו לעפר הארץ. ואח"כ נאמר לו (ט"ו,

ה) הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך. ואחר העקידה נאמר לו (כ"ב, י"ז) והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים.

ובלעם אמר (בפרשת בלק כ"ג, י) מי מנה עפר יעקב, ותרגם אונקלוס שנאמר עליהם שיתרבו כעפר הארץ. ומשה אמר (בפרשת דברים א', י) ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. הרי לנו שנמשלו ישראל בריבוי, בג' דברים אלו. וצריך ביאור למה הוצרכו ישראל להתברך בג' ברכות אלו. ולמה בכל מקום נאמר ברכה אחרת. ויש לבאר מדוע נמשלו ישראל לשלשה דברים אלו.

ואמנם כבר ביארנו כי אלו הם שלשה מצבים של עם ישראל. אם עם ישראל הולך בדרך ה' אין שום אומה ולשון שולטים בו ואז דומה לכוכבי השמים. ככוכבים גבוהים מאד ואי אפשר להגיע אליהם, ולפגוע בהם.

אם עם ישראל לא מקיים תורה ומצוות בהדור דומה לחול הים. הבולם את גלי הים לבל ישטפו את העולם כלשון הנביא: "אשר שמתי חול גבול הים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברונהו" (ירמיה ה, כב). וכאשר חס ושולם הם לא עושים רצונו של מקום הם משולים לעפר הארץ, כלומר נרמסים על ידי העמים ומדוכאים על ידם.

■ איכות הכלל

ועוד נבאר, שהרי הברכה למנין עצום של כלל ישראל, כפי שביארנו אין הכוונה לכמות אלא לאיכות. כי בכמות באמת נשארים ישראל מעט. אך באיכות נתברכו שיהיו מרובים. ומצאנו בכמה מקומות בדברי חז"ל שיש צדיקים שהם שקולים כנגד כמה אנשים, כמשה רבנו ע"ה שהיה שקול כנגד כל ישראל. פנחס היה שקול כנגד י"ב אלף מישראל, ובזוה"ק פרשת מצורע נ"ו ב' איתא שנדב ואביהוא היו שקולים כשבעים סנהדרין וכו'.

וזהו כוונת הברכה שנתברכו אבותינו, שכל אחד מישראל יתגדל במעלה רוחנית, עד שיהיה שקול כנגד הרבה אנשים.

ומעתה מובנים שלושת המשלים שהרי הדרגה היותר גבוהה, הוא ברכת ככוכבי השמים. שמטרתם רק להאיר לעולם, ואין להם מן העולם שום צורך. כח יהודי

בכוחו להאיר כל אחד לחבריו באור רוחני, ועל ידי שמזכה לאחרים, זוכה גם הוא לעליה רוחנית, עד שנעשה שקול כנגד הרבה.

הדרגה השניה, עפר הארץ. וכשם שעפר הארץ הוא לעצמו אין בו כלום, אבל אם זורעים בו יכול להצמיח כל מין אילן וירק. כך הוא האדם לעצמו, שהוא לעצמו אין בו כלום מתחילת ברייתו, אך תפקידו הוא ללמוד תורה ולקיים מצוות, המצמיחים לו את שכרו לעולם הבא, וכמו שאומרים בברכות התורה וחיי עולם נטע בתוכינו, כנטיעה זו שפרה ורבה.

המעלה השלישית היא כחול אשר על שפת הים. הנה החול שעל שפת הים, אין לו כח להצמיח כלום, וכל כוחו הוא רק למנוע את התפרצות הים אל היבשה, וידוע שים רומז לתאוות, וגם מים רומז לתאוות (ולשון המהרח"ו בשערי קדושה שער א' פרק ב' שיסוד התאוות נמצא במים).

כל איש ישראל גם אם אינו עוסק בזיכוי הרבים שהוא בחינת כוכבי השמים, ואינו עוסק בזיכוי עצמו בתורה ומצוות, שהוא בחינת עפר הארץ, אבל תמיד תמיד יש לו את הבחינה של החול אשר על שפת הים, לעצור בעד עצמו לא להכשל בעבירות ובתאוות. ועל ידי זה מתרומם ומתגדל.

וזו היה הברכה לאבותינו, שיהיו בניהם תמיד תחת אחד מהבחינות הללו, שתגדל אותם באיכות ויהיו שקולים כנגד הרבה אנשים, וכך יהיה מספר בני ישראל באופן שלא שייך למנותו.

■ איכות מול כמות

מעולם נקראו ישראל המעטים, עליהם נאמר: "כי אתם המעט מכל העמים" ישראל, שהם נחלתו של הקב"ה, הם האיכות בכלל מבחר היצירה.

וזהו שכתב רש"י בתחילת פרשת וישב ואומר רש"י: "הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן. הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה? היה פיקח אחד משיב הכתובים למעלה, תמה ואמר: מי יכול לכבוש את כולן? מה כתיב למטה: "אלה תולדות יעקב יוסף", וכתוב "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש" ניצוץ יצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם".

במשל זה בא הפשתני עם גמלים עמוסים לעיפה בפשתן כמות. עומד הפחמי ותמה: "אנה יכנס כל הפשתן הזה?" כמה כמות יש כאן? בא הפיקח ומיישב את

ליבו, בהעמידו את הניצוץ מול הכמות הגדולה של הפשתן. אך די בניצוץ חלש וקטן כדי לשרוף ולכלות את כל הכמות המאיימת.

ועוד זאת למדנו, כי התוהה הוא הפחמי, היינו מי שהניצוץ האיכותי בידו, כי לא תמיד מכיר בעל המעלה במעלתו, כשם שאין בעל הנס מכיר בנסו, ויהודי המעוטר בכתרה של איכות של תורה ומצוות אינו מודע לכוח ולעצמה שיש בידו.

■ אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם

מעלתו של עם ישראל כחטיבה אחת ומובדלת משאר אומות העולם היא לנצח. וכמאמר הפסוק: "בהנחל עליון גויים בהפרידו בני אדם, יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" (דברים לב, ח). וכתב ה"כלי יקר": "מענתה התחיל לספר החסדים שעשה הקב"ה עם ישראל ביתר שאת על כל העמים בעת ההיא והראה, כי ישראל שקולים כנגד כולם. על זה אמר: "בהנחל עליון גויים", כשחלק העולם לנחלה לכל הגויים, באותה פעם הפריד והבדיל מהם את אברהם ואמר לו: "לך לך מארצך", וזהו שאמר: "בהפרידו בני אדם", כי "אתם קרויים אדם", והפרידם הקב"ה מן האומות ולקחם לצד אחד, "ויצב גבולות עמים למספר בני ישראל", שבעים אומות כנגד שבעים נפש של יעקב, כי זה הורה שכל איש פרטי מהם שקול כאומה שלמה".

וכך כתב בעל ה'תניא' על הפסוק "אתם ניצבים היום כולכם". שכל ישראל הם בבחינת "קומה אחת שלמה". כלומר, עם ישראל נמשל למכלול איבריו של אדם. אף שהראש נעלה לאין ערוך מהרגל, בכל זאת אי אפשר לומר שהראש רק נותן לרגל ושהרגל רק מקבלת מהראש. הראש, עם כל מעלותיו, כשהוא צריך להגיע ממקום אחד לשני, לא יועילו לו תכונותיו השכליות הנפלאות הוא נזקק דווקא לרגל הפשוטה. אנו רואים, אפוא, שהרגל, על אף נחיתותה לעומת הראש, בכל זאת יש לה מה לתרום לו, ומבחינה זו היא עולה עליו. כך כל איבר בגוף יש לו יתרון מיוחד, ומבחינת יתרון זה הוא ניצב מעל כל האיברים ויכול לתת ולהעניק להם את מה שאין להם מצד עצמם.

זו גם המשמעות העמוקה של הערבות ההדדית שקיימת בין כל ישראל. על אף כל חילוקי הדרגות שיש בכלל ישראל לכל יהודי יש המעלה המיוחדת שלו, וכלשון הזוהר הקדוש שכל יחיד יש לו גוון משלו בעבודת ה' שלו, ועל כן יכול כל יהודי להיות ערב בעבור כל עם ישראל מבחינת מעלתו הייחודית.

בשנת תער"ב, היה משפט ביליס ברוסיה, אחת הטענות התבססה על כך שבתלמוד נכתב במפורש: "אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם", ובשל כך, טענו התובעים, מותר ליהודים לרצוח גויים, הרב יעקב מזא"ה רבה של מוסקבה ביאר את הדברים כך: "בלשון הקודש יש ארבעה שמות נרדפים - אנוש, גבר, איש, אדם. שלושת השמות הראשונים ניתנים לקריאה הן בלשון יחיד והן בלשון רבים אנשים, גברים, אישים. אולם המילה אדם אינה ניתנת לקריאה בלשון רבים. הגויים מוגדרים או כיחידים כל אחד לעצמו, או כהרבה אחדים בודדים ברם, רק העם היהודי יכול להתהדר בתואר הנפלא שהוא חטיבה אחת שאינה נראית כלל כמורכבת מאנשים רבים, כולם מרגישים גוף אחד ונשמה אחת. אם כן, צדקו חז"ל באומרם אתם אלו שיכולים להתהדר בתואר "אדם" שמבטא אחדות, ואין העכו"ם יכולים להיקרא "אדם"

כל יחיד ויחד מחוייב בהכרה העצמית של הכוחות שבו, כחלק מכלל ישראל ובכוחות נפשו המיוחדים, ובידיעה ש"כל העולם כולו כדאי הוא לו" במצווה אחת בדבר תורה ובטהרה, הוא מקיים את כל העולמות, וערב ומשפיע לכל העולם כולו בכלל ולעם ישראל בפרט.

מעלת לימוד התורה

"יהושע בן נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו
חזק פי הוא ינחלנה את ישראל"
(דברים א, ל"ה)

משה רבינו ע"ה זכה להנהיג את ישראל, מתוך דאגתו לסבלותם של אחיו היהודים במצרים, ועל אף שהוא עצמו לא היה בתוך השעבוד בהיותו גדל בבית המלך פרעה, בכל זאת הוא לא היה מסוגל להישאר בארמון ויצא אל אחיו הנאנקים תחת העול הכבד, ביקש לראות מה יוכל להקל ולעזור להם בצערם הגדול והנורא, וכן יש בדברי חז"ל שבחים רבים על כך שהנהיג את צאן יתרו חותנו במדיין ונהג בהם בחסד וברחמים, כפי שמסופר, שרץ אחר הגדי שביקש מים, אך יהושע שנבחר למנהיג לא מצויין אותם דברים, וטעמים מדוע נבחר להנהיג את כלל ישראל, ולהיות היחידי שקיבל תורה יחידי מפי נבוא, ממשה רבינו ע"ה ורק נזכר כי הוא "נער לא ימיש מתוך האהל".

■ "נער" נפש, עין רוח

ואמנם בדרך הדרוש יש לבאר כי אכן הדברים מרמזים על מידותיו של יהושע בן נון כפי שנאמר באבות (ה): "כל מי שיש בו שלושה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלושה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו עין טובה רוח נמוכה ונפש שפלה, תלמידיו של בלעם הרשע עין רעה, רוח גבוהה, ונפש רחבה. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא, שנאמר: "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא" (משלי ח), אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת שנאמר: "ואתה אל תורידם לבאר שחת וכו'" (תהילים נה).

וכך ביאר חידושי הרי"ם זיע"א ששלוש המידות הללו "עין רוח ונפש" ראשי תיבותיהם הוא "נער", על כן באברהם אבינו ההולך לעקידת יצחק בנו נאמר (בראשית כב) "ויקח את שני נעריו עימו", ולהבדיל בבלעם ההולך לקלל את בניהם של האבות

אברהם ויצחק נאמר: "ושני נעריו עמו" (במדבר כב) כי כל אחד מהם לקח עימו את הנער שלו, כלומר את מידותיו ותכונותיו. אברהם אבינו לקח את שלושת מידותיו הטובות: עין טובה, רוח נמוכה ונפש שפלה, ואילו בלעם לקח עימו את שלושת מידותיו הרעות: עין רעה, רוח גבוהה ונפש רחבה.

ובזה גם בלט יהושע בן נון אשר נאמר עליו: "נער לא ימוש מן האוהל". כאשר המידות הטובות של "נער" לא משו מתוך אהלו, ובעבור כך זכה להבחר כמנהיגן של ישראל, כמו רבו משה רבינו אשר נבחר בהתנהגות טובה כלפי צאנו.

■ אחרי קבלת התורה לא ימוש

אך בדרך פשט הפסוקים יש לבאר כי מבריא את העולם ועד מתן תורה הוא זמן אחד, וממתן תורה עד סוף כל הדורות זו זמן שונה לגמרי. עד מתן תורה, כשהיינו בגלות מצרים ולאחריה במדבר הגדול והנורא, ניתן היה ללמוד מידות טובות מבעלי החיים, כפי שנאמר בגמרא במסכת עירובין (דף ק:) "אמר רבי יוחנן: אלמלא ניתנה תורה, היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה". וגם המנהיג של הכלל הרי מלבד היותו אבי הנביאים ומעלתו הנוראה הרי שהוא הצטיין בהיותו רחמן וטוב הלבב.

אך אחר שכבר ניתנה תורה, לאחר שזכינו להתגלות השכינה הקדושה על הר סיני ביום הגדול והקדוש, המעלה היחידה שיש בה לשבח ולפאר מנהיג היא בכך שהוא "נער לא ימוש מתוך האהל" (שמות ל"ג, י"א), שהיא מעלתו וסגולתו של יהושע בן נון. השבח עליו הנו שהוא שקוע כל כולו בתורה הקדושה שהוא איננו מוכן לוותר על שעה אחת בישיבה בבית המדרש גם כאשר כולם יוצאים מבית המדרש, הוא עדיין שם.

ואם כן, כשהגיעה שעתו של משה רבינו להסתלק מן העולם, והיה צורך לבחור מנהיג חדש אחרי שכבר זכינו לאורה הגדול של תורתנו הקדושה, הורה הקב"ה לבחור דווקא ביהושע בן נון.

■ מידות טובות ללא תורה אינן שוות כלום

נביא כאן דבר נפלא ממרן ה"חתם סופר" זיע"א בהאי עניינא, וכמובן דברים אלו יכול רק החת"ס לומר, ואנו רק מצטטים את דבריו: בגמרא (שבת קכ"ז): ת"ר

הדן חברו לכף זכות דנין אותו לזכות, ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל בית אחד בדרום שלוש שנים. ערב יום הכיפורים אמר לו תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובניי, אמר לו אין לי מעות. אמר לו תן לי פירות, אמר לו אין לי. תן לי קרקע, אין לי. תן לי בהמה, אין לי. תן לי כרים וכסתות, אין לי. הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו ועמו משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו, אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו, בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני? אמרתי שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך ולקחת בהן. בשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתני? אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים. בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתני? אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים היא. בשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתני? אמרתי שמא אינן מעושרות. ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתני? אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. אמר לו, העבודה כן היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבריי בדרום התירו לי כל נדריי, ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידן אותך לזכות. בגמרא לא פירשו את שמותיהם של בעל הבית ושל השכיר, אמנם בשאלתות מובא שבעל הבית היה התנא רבי אליעזר והשכיר היה התנא רבי עקיבא לפני שהתחיל ללמוד.

מקשה החת"ס קושיה עצומה ונפלאה, מצד אחד אנו רואים את רבי עקיבא שהיה באותה שעה עם הארץ, איך שהיה מעוטר במידות טובות ומוזהבות כאלו עד שדן את מעבדו לכף זכות בצורה יוצאת מן הכלל, וחז"ל בחרו במעשה זה להמחיש לכולם עד כמה צריך לדון לכף זכות כל אחד. מצד שני אנו רואים, שאותו רבי עקיבא היה אומר באותה תקופה: "כשהייתי עם הארץ אמרתי מי ייתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור" (פסחים מט:), איך יתכן שני ניגודים כאלו, להיות בעל מידות הגדול ביותר וגם להיות שונא מובהק לתלמידי חכמים? אלא, אומר החת"ס יסוד גדול, אפשר להיות בעל מידות גדול, אבל אם אין לומדים תורה יחד עם המידות הטובות, הופכים להיות השונאים הגדולים ביותר של לומדי התורה, כי רק מי שלומד תורה ומתייגע בה, יודע ומעריך את תלמידי החכמים היושבים באוהלה של תורה וממיתים עצמם עליה.

■ ההפסד הגדול של מי שאינו מעריך את התורה

כדי להמחיש לנו מהי גדלותה ומעלתה של התורה הקדושה נתבונן בסיפורים הבאים, המלמדים עד כמה העריכו גדולי הדורות את לומדי התורה. בשולחנו של הרב הצדיק רבי יצחק מסקווירא זיע"א אירע פעם, שכיבדו את כל הגבירים והושיבום אצל השולחן, ואילו את שאר המכובדים ותלמידי החכמים לא קירבו. כשנכנס הרב הצדיק מסקווירא זיע"א אל השולחן וראה זאת, הגיב בלשון הפסוק (תהלים כ, ח) "אלה ברכב ואלה בסוסים", אלו מחשיבים את הגבירים בעלי רכב, ואלו מחשיבים את הגבירים בעלי סוסים, אבל "ואנחנו בשם ה'", אלו תלמידי חכמים, "נזכיר", אנו מזכירים אותם לטובה ומדברים מהם, ואותם אנחנו מחשיבים ומקרבים לפנינו... ותיכף ומיד ציווה שיקרבו את תלמידי החכמים לשבת לפני הגבירים.

מסופר על תלמיד חכם אחד שבא אל הרב הצדיק בעל "דברי חיים" מצאנז זיע"א, והרב הצדיק כיבדו מאוד. נענה הלה ואמר: הלא אני יודע רק מסכת אחת. אמר לו הרב הצדיק: וכי תדע כמה כבוד מגיע על מסכת אחת?

הרב הצדיק רבי סיני מזימגראד מפרש בספרו "חמדה גנוזה" מה שמפרשים העולם על מאמר חז"ל (שבת קמ"ה:): מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצוינים, לפי שאינן בני תורה. שלכאורה קשה שמתחיל מפני מה תלמידי חכמים וכו', ומסיים לפי שאינם בני תורה. אלא הכוונה היא, שהנה כשנפגש תלמיד חכם עם תלמיד חכם אחר אינו צריך להתלבש במלבושי כבוד כראוי לכבודו, שגם בלאו הכי יכיר הת"ח השני שזה ת"ח. רק שנפגש ת"ח עם ת"ח הארץ זקוק הוא למלבושי כבוד ויקר, על מנת שידע העם הארץ שהוא ת"ח. זוהי כוונת חז"ל "מפני מה ת"ח שבבבל מצוינים לפי שאינם בני תורה" פירוש אנשי בבל אינם בני תורה, ולכן צריכים התלמידי חכמים להצטיין במלבושם, כדי שידעו העם לכבדם, לא כן בארץ ישראל שכולם תלמידי חכמים, אין צריכים לבגדי כבוד אלו, כי גם בלא זה יודעים לעשות להם כבוד לפי גדולתם...

■ כל רגע של תורה

הגאון והקדוש ה"חכם צבי", שהיה מגדולי הדורות. בבחורותו בישיבה התאכסן אצל בעל בית עשיר, ומטבע הדברים הימצאותו בבית גרמה לא מעט קשיים. הוא

היה שב מלימודו בשעת לילה מאוחרת, אוכל שלא בזמן הארוחות הקבועות וכדו'. בני הבית הפעילו לחצים כבדים על אביהם שיסלק את בחור הישיבה מביתם, אולם הוא סירב ולא שמע להם. באחד מן הימים היה בעל הבית כעוס על דבר מסוים שאירע עמו בעבודתו, וכששב הבחור לביתו, הוציא עליו את כל תסכולו וצערו. מתוך כעס הוא השמיע אף מילות גנאי לעברו של הבחור, וכמעט אמר לו שיצא מביתו. אמנם, מיד התחרט והביע צער על דבריו, אך בכל זאת, נגרמה לבחור הישיבה אי נעימות.

והנה, לא חלפה לה שעה קלה ועל דלת הבית נשמעו דפיקות. בפתח עמדו נציגי קהילה חשובה וביקשו מהבחור החשוב לבוא עמהם ולשמש עבורם רב ומנהיג, ואכן, למחרת בבוקר יצא ה'חכם צבי' מהבית ועבר להתגורר באותה קהילה. בצאתו מן הבית אמר ה'חכם צבי' למארחו: דע לך, כי נגזר משמים כי אתמול יהיה היום האחרון לשהותי בביתך. אם היית זוכה להתגבר עוד שעה קלה בלבד, ולא היית מתרעם על הקושי להחזיקני, היית זוכה להקים דור של בנים ובני בנים תלמידי חכמים, אולם, מאחר שלא התגברת, הפסדת זאת. מאחר שבכל זאת החזקת אותי בביתך תקופה מסוימת, יזכו בניך וצאצאיך לעושר בלבד אך לא לתורה.

המפרשים הקדושים, גדולי הקבלה והחסידות, היו עומדים בדבריהם בדורות עברו על רגע ייחודי שיש לכל אחד ואחד בימי חייו. וביארו, שלכל אחד יש אפשרות לחטוף ולהעפיל לדרגות נשגבות. לכל אדם יש התגלות אילקית זמנית המאפשרת לו להגיע לדרגות עילאיות ולהתעלות מעל כולם. אילו רק נדע שלא לאבד אותם רגעים גבוהים וטמירים, אם רק נזכה שלא נזבזב אותם על הבליים ורעות רוח, נוכל בסייעתא דשמיא להימנות על צדיקי עליון, שישבו לעתיד לבוא עם עטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה הקדושה.

חכמת הפרצוף ועבודה עצמית בלתי פוסקת

”וּאֲצִוֶה אֶת שְׂפָטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין
אֶחֱיֶיכֶם וּשְׂפָטֶתְם צְדָק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֶחָיו וּבֵין
גֵּרוֹ: לֹא תִכְרֹוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט בְּקֶטֶן כְּגֹדֶל
תִּשְׁמְעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט
לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן
אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו”

(דברים א', ט"ז-י"ז)

הספרי על פרשתנו הסביר, כי הציווי "לא תכירו פנים במשפט" מכוון אל הממונה להושיב את הדיינים: "שלא תאמר: איש פלוני נאה אושיבנו דיין, איש פלוני גיבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין, איש פלוני הלואני ממון אושיבנו דיין, איש פלוני יודע בכל לשון אושיבנו דיין, ונמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי, לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע" (ספר המצוות לא תעשה רפ"ד). נמצא, שכוונתו של הציווי לא תכירו פנים במשפט היא, שלא נעדיף שופט פלוני משיקולים ונגיעות זרות.

וכן הוא לשון הרמב"ם שמנה מצוות לא תעשה (רפ"ד): "שהזהר בית דין הגדול או ראש גלות מלמנות דיין שאינו בקי בחכמת התורה וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזהר על כך אלא אין מביטים במנויים התורניים אלא לבקאות האדם בחכמת התורה וידיעת ציווייה ואזהרותיה והתנהגותו במעשים המתאימים לכך".

והנה בספרו "דובב שפתי ישנים" אומר המקובל הצדיק רבי יוסף בנביתתי די שיוגביא זצוק"ל, מגדולי תלמידי האר"י הקדוש, כי אמנם משה רבינו היה מכיר בחכמת הפרצוף ומכיר בפניו של המתדיין אם הוא זכאי או חייב, למרות זאת הורה הקב"ה "לא תכירו פנים במשפט". אל תכירו בבואכם לפסוק את הדין לפי מה שרואים הנכם בחכמת הפנים.

והנה בבואנו לדבר מגדולתו וצדקותו של משה רבינו, אל לנו לחשוב כי קיבל זאת מתנה משמים ותו לא. אלא עבד על כך כל ימי חייו, כפי שיעידו דבריו

המבהילים של בעל ה"תפארת ישראל" בפירושו למסכת קידושין. (משנה י"ד יכן אות ע"ז): "שמצאתי כתוב דבר נחמד שכשהוציא משרע"ה את ישראל ממצרים...התעורר מלך ערבי...וישלח צייר...לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה... ויביאהו [התמונה] לפני המלך...וישיבו כל החכמים יחדיו אל המלך ואמרו אם נשפוט על פי ציור קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול נאמר לאדונינו כי הוא רע מעללים בגאות וחמדת ממון...ויקצף המלך מאד ויאמר מה זה התעללו בי הלא בכל אלה שמעתי...בהיפך!... והמלך... נסע ברכבו ובפרשיו אל תוך מחנה ישראל..וילך ויבא אל אהל איש האלקים..ויען משה איש האלוקים ויאמר...דע כי לולא הייתי בטבע באמת כפי מה ששמעת ממדותי לא טוב אנוכי מבול עץ יבש כי גם ממנו [לא] נמנעו וחשכו כל חסרונות האדם...ואני בכח אמיץ התחזקתי ורדיתי וכבשתי אותם עד אשר קניתי לי לטבע שני ולכן בעבור זה יקרתי והתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת.."

וכתב בספר דגל מחנה אפרים נכד הבעש"ט הקדוש (פ' תשא בסופו) "ע"ד ששמעתי מן אא"ז [הבעש"ט נ"ע] על הא דאמר (בכורות ה א) משה רבכם קוביוסטוס הוא גונב נפשות...ופירש הוא ז"ל כי משה רבינו נולד בבחינה שיהי' רשע גמור והיה לו כל המדות רעות אך שהוא היפוך ושיבר כל המדות רעות והשתדל רק להכניס עצמו במדות טובות...ולכן הם לא הבינו ולא הסתכלו אל האמת וראו רק הבחי' הרע שהי' בו..".

מכל מקום יש בו כדי מוסר השכל גדול לידע ולהודיע, כי על ידי העמל והיגיעה ניתן בסייעתא דשמיא להשתנות לחלוטין עד כדי כך, שכל מהותו וישותו נהפכו לטובים ולמושלמים.

■ חכמת הפרצוף - קודש וחול

הנביא ישעיה (ג', ט) אומר: "הכרת פניהם ענתה בם". ובדברי הרמ"ק מבואר כוחה של חכמת הפרצוף "רצה בזה, כי חשבו בני אדם חכמת הפרצוף חכמת ניחוש בעלמא, ואינו, כי היא חכמה נפלאה שהיא תלויה במדות העליונות, ובריאת הנשמה באברים עליונים נפלאים, משרשי הנשמות מהספירות העליונות, ומשם ידיעת סבת שינויים דפרצופין כדמפרש, ולזה היא סודות תורתנו הנפלאים, כמו שפי' ר"ש בתיקונים... וזה רצה באומרו אורייתא קדישתא, שאין חלק בה לחצונים כדי שיהיה

עניינה נחש ח"ו, ועוד היא שלימה שאין חסרון בה, וכל ענין חכמת סודותיה שלימות ואינו חסרון".

רבינו הרמ"ק אף מבהיר את הסכנה בין "חכמה" זו שאינה ממקור טהור לבין החלק הטהור שבה. ומה נמלצו אמריו הנשגבים הנה יש דרכים לחכמה זו ע"ד הפילוסופיה וחזיון הכוכבים, והוא דרך חיצוני מצד מה שיצה"ר וטבע האדם גוזר, וזה ישתוה באדם הטהור והטמא יחדיו, כי אדרבא הוא עיקר בגויים, ועליו נאמר "אל דרך הגוים אל תלמדו" הרי שהוא דרך הגוים, אמנם בישראל נאמר "ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך". ויש דרך שניה בחכמת השרטוט והיא פנימית, והיא מצד מה שהנפש מראה בגוף, ואינה מעולה כ"כ כמו זו שהיא מצד הרוח והנשמה, ולכן אינה מסורה לכל אלא לאותם שרוח חכמה שורה בהם. ...שהיא מצד החכמה העליונה, "משה לא אצטריך דא אלא מה כתיב 'ויבחר משה'", לא אמר "ויחזה משה" אלא "ויבחר", והיינו שלא ע"י חזיון זה אלא ממש על פי הנבואה, "רוח קודשא הוה אתי לגביה ובה חמי כולא", מפני שהיה יודע בסוד הנשמות המצויירות למעלה מציאותם ואחזתם. ויש בין דרך זה לזה כגבוה שמים על הארץ, מפני שחזיון זה הוא מה שמצייר הרוח והנשמה בגוף מצד פעולותיהם, אמנם דרך מרע"ה הוא לדעת מציאות הנשמה מצד מציאות קדושתם המצוייר למעלה, ומה שפעלו ע"י מעשיהם במדות העליונות.

בדגל מחנה אפרים (שס) כתב הרב המחבר בפירוש בענין משה רבינו ע"ה ומוסיף כי "נזכר בתיקונים מהות האדם ומעשהו הן טוב הן ניכר בשרטוטין שלו שעל פניו ורגליו, והנה כשנולד בוודאי ה' שרטוטין שלו מרמזים על בחי הרע שלו שנולד בזה..." הוי אומר הכל ניכר על האדם.

חכמי ישראל שהיו בקיאים אף בחכמה זו, ידעו לראות ולהגיד על האדם מה פעלו וטיבו, לפרטי פרטים בדיוק נמרץ ולעוררם לתשובה ומעשים טובים.

פנינים ומוסרים

תוכחת אוהב

"אלה הדברים"

(דברים א', א')

מובא בשם הרב הצדיק רבי לייבל איגר זיע"א (נכדו של הגה"ק רבי עקיבא איגר זיע"א בעל "תורת אמת") הטעם לכך שתמיד קורין פרשת דברים בשבת שקודם תשעה באב, לפי מה דאיתא במדרש (דברים פ"א ס"ד) אלה הדברים, א"ר אחא ב"ר חנינא, ראויות היו התוכחות לומר מפי בלעם והברכות מפי משה, אלא אילו הוכיחם בלעם היו ישראל אומרים שונא מוכיחנו, ואילו ברכם משה היו אומות העולם אומרים אוהבן ברכן, אמר הקב"ה יוכיחן משה שאוהבן ויברכן בלעם ששונאן, כדי שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל.

משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו בן יחיד שכל שעשועיו בו, והיה רוצה להדריכו לילך בדרך הישרה והרצויה, והיה אדם שהיה אוהב את המלך, ומסתמא שיאהב גם כן את בן המלך, והפקיד המלך אותו לייסר את בנו להיטיב דרכו, כי יודע היה שלא יכביד עולו עליו רק לפי הצורך, ואילו היה נותן את בנו ביד שונאו לחנכו, היה מכביד עולו עליו יותר ממה שהיה צריך כדי לחנכו, אבל הטובות לבנו היה שולח המלך דווקא ביד שונאיו, כדי שגם המה יעניקו לו ברכות וטובות ויהיו נכנעים תחתיו.

זהו העניין שהיו התוכחות נאמרות על ידי משה, שהיה אוהב ישראל ויודע שכל עניני התוכחות רק כדי להיטיב אחריהם שילכו בדרך ישרה, ולא יכביד עולו, ואדרבה, גם תוכחותיו ברכות הנה, כנאמר: "אלה הדברים אשר דיבר משה", דיבור לשון קשה, ואפ"ה היה תוכם רצוף אהבה וכל מיני ישועות טובות, וזה שסיים (א); "ה' אלקיכם הרבה אתכם וגו' ויברך אתכם כאשר דבר לכם", גם כאן נאמר דיבור שהוא לשון קשה, להורות שגם הדיבור קשה שדיבר משה לכל ישראל היה להוסיף עליהם ברכה וטובה עד בלי די, ומאידך נתן השי"ת ביד בלעם הברכות לישראל כדי שמלאך רע בעל כורחו יענה אמון, וגם הוא יברך את ישראל.

יש להסמיק לכך את פירושו הנודע של בעל השל"ה הקדוש עה"פ "אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך", אם תבוא ותוכיח אדם חוטא ותאמר לו: אתה לץ ופושע, הוא לא ישמע לך, כי ייעלב ויפגע מדבריך, "וישנאך", לא תועיל בדברי התוכחה מאומה. אלא "הוכח לחכם", בוא ותאמר לו: הרי אתה חכם ופיקח, איך מתאים לך לעשות מעשים רעים כאלו? "ויאהבך", כך הוא ישמע ויקבל את הדברים. לכן שלח הקב"ה דווקא את משה רבינו להוכיח את בני ישראל, כי ידע שיוכיח אותם בדרך זו של "הוכח לחכם ויאהבך", רק ברמזים ללא הזכרת החטאים בפירוש אלא רק את המקומות, וכן בשילוב ברכות לרוב, כך יהיה מובטח, שהדברים ייכנסו אל לבם וישובו בתשובה.

איש לפי שורש נפשו

"ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את
הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם"

(דברים א', ה')

שואל בעל ה"אור החיים" הקדוש, מדוע התורה פותחת בלשון יחיד ואומרת "ראה", ומסיימת בלשון רבים "נתתי לפניכם"? מתרץ ה"אור החיים", שטבע הולם הוא שכל בני האדם רואים דברים אותו דבר, אך כל אחד מהם מתרשם באופן שונה. כפי שנאמר "בואו ורשו את הארץ" בלשון רבים, אך כל אחד רואה בארץ ישראל משהו שונה. את הדבר הפנימי שנוגע אליו, ואליו הוא מתחבר.

וכך מוצאים אנו בכל דבר ועניין בחיי היום יום שלנו. אדם בא לצדיק לקבל ממנו דברי חיזוק או תוכחת מוסר. אנשים רבים נכנסים בזה אחר זה לחדרו ושומעים כמעט אותם דברים היוצאים מאותו פה קדוש, אך כל אחד נתפס למשהו אחר לחלוטין. יש הרואים ומתרשמים מזיו פניו וקדושתו, וזה מה שמשפיע עליהם להתחזק ולהתעורר. יש הרואים את עמל התורה ושקידתה, וזה מה שמסייע להם

לעלות ולהעפיל, ויש המתרשמים דווקא מן הפשטות ומן הבריחה מחיי העולם הזה. אם כן, זה מה שנאמר כאן בפסוק: "ראה נתתי לפניכם את הארץ", כלומר, כל אחד ואחד יראה בארץ את המעלה הגדולה כפי שרואות עיניו.

כדברים האלה מביא גם הרב הצדיק ה"מאור ושמש" בפרשתנו על רבו הרב הצדיק רבי אלימלך מליזענסק זיע"א, שהיה אומר מוסר לקבוצת אנשים ודיבר על נושא אחד, ואף על פי כן כל אחד הבין שהרבי מתכוון אליו שעליו לשפר את מעשיו, כי זהו כוחו של הצדיק להשפיע הרהורי תשובה על כל אחד, אפילו כשהוא מדבר בלשון רבים.

אמונה טהורה

וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר לָכֶם.

(א', י"א)

המפרשים מעוררים על כך, שהוסיף משה רבינו בתיבות "כאשר דיבר לכם", שלכאורה אינן מובנות, כי היכן מצינו שדיבר להם לבדם לברכם? הכוונה בזה יש לומר לפי הידוע מספרי קודש המפרשים את מאמר חז"ל (שמו"ר פכ"ג ס"ה) אין ישראל ניזונים אלא בשביל האמונה. שהרי ידועה ההלכה כרבי יעקב (קידושין ל"ט:) דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא. לפי זה קשה מאוד, הלא הקב"ה עובר על "לא תלין פעולת שכיר", אם הוא קובע שאינו משלם שכר בעולם הזה?

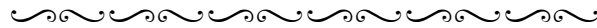
ותירצו המפרשים לפי הכלל הידוע (בבא מציעא ק"י:) שהשוכר פועלים על ידי שליח אינו עובר על "לא תלין פעולת שכיר". לפי זה שפיר אמרו דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא, כיוון שהתורה ניתנה על ידי משה רבינו שליחו של מקום ברוך הוא וברוך שמו. אבל הרי "אנכי ולא יהיה לך" מפי הגבורה שמעננו, כדרשת רב שמלאי במכות (כ"ד), אם כן מחויב הקב"ה ליתן שכרנו משלם על שתי אלו המצוות הקשורות לאמונה בהש"ת, ולזה אמרו "אין ישראל ניזונים אלא בשביל האמונה". זהו שאמר משה רבינו עליו השלום "ויברך אתכם כאשר דיבר לכם", רצה לומר

בשביל מה שדיבר אליכם, דהיינו "אנכי ולא יהיה לך", שאמרם הקב"ה לישראל עצמם, ששמעו מפי הגבורה ולא על ידי שליח, שעליהם מגיע להם שכרם משלם גם בעולם הזה.

האדמו"ר ה"אמרי אמת" זיע"א מגור הוסיף לפרש על מה שנאמר במדרש על פנחס, "בדין הוא שיטול שכרו", ששם נעלמה ההלכה ממשה רבינו, שהרי היא הלכה ואין מורין כן, נמצא שמצווה זו הם הצטוו שלא על ידי שליח, אם כן בדין הוא שיטול שכרו בהאי עלמא, כי בזה יש כבר איסור בל תלין, שהרי מצווה זו נאמרה גם כן מפי הגבורה ולא נמסרה לשליח.

האדם נדרש להיות תלמיד חכם

"וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעִשְׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד
לְחֹדֶשׁ דָּבַר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אִשׁוֹר צִנְהָ
?הֲנָה אִתּוֹ אֱלֹהִים"
(דברים א', ג')

כתב רש"י: "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחדש מלמד שלא הוכיח אלא סמוך למיתה. ממי למד? מיעקב, שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה. אמר: ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי, ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא בספרי, וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר (ש"א י"ב, ג) "הנני ענו בי", וכן דוד את שלמה בנו".

בעל הטורים מבאר: "אם יהיה תלמיד חכם אחד בין ארבעים אלף אין צריכים לא רומח ולא מגן, כי תלמיד חכם מגן עליהם מאויביהם".

ויש לבאר על שום מה התורה מודיעה לנו את הזמן בו החל ביאור התורה?
והנה בזה הקדוש מבואר, כי לשון "באר" היא מלשון "באר מים". ויבואר לפי

דברי הראשונים שהזכירו כי מרע"ה לא נכנס לארץ ישראל בגלל חטא המרגלים, כמו שנאמר "גם בי התאנף ה' גם אתה לא תבוא שמה". חטא הכאת הסלע לא היה אלא "עלילה", כפי שאומר המדרש. מה גרם לעם ישראל לחטוא בחטא המרגלים? אומר הזוהר הקדוש, שהם חששו שבארץ ישראל הם ירדו ממעלתם ומנשיאותם.

בעל ה"תניא", מבאר ששורש חטאו של שאר העם היה מאחר והם לא רצו להיפרד מן המדרגה הגבוהה שבמדבר. שכן הקב"ה הנהיג את עם ישראל "כאשר ישא האומן את היונק".

אולם, בזה הם טעו שכן מצינו במדרש על הפסוק "כי תבואו אל הארץ ונטעתם": אמר להם משה לישראל, עכשיו במדבר מן יורד לכם, באר עולה לכם, ענני כבוד מקיפין אתכם כשתבואו לארץ כל אחד ואחד ייקח מכושו בידו.

וכן הוא בגמרא (תענית ה'): "האי צורבא מרבנן דמי לפרציא דתותי קלא, דכיוון דנבט נבט". תלמיד חכם צעיר דומה לגרעין הנזרע באדמה, כיוון שנבט נבט. ואף שלנבט מזונו הוא בא מבחוץ. הקב"ה הכין לו מזון לתקופה בה הוא נמצא במעמקי האדמה ואינו יכול לסוף אוכל מבחוץ עד שיפרח ויצא.

וכן הוא בתלמיד חכם "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם" בתחילה "נדיבי העם" מחנכים אותו אבל אחרי כן עליו להיות עצמאי, ומי שרוצה להישאר כל הזמן תלמיד הרי זו טעות.

אף ישראל טעו בכך שרצו תמיד להישאר באותו מצב, וזו טעותו בדקות של מרע"ה בהכאת הסלע. וכדברי המדרש: "אמר הקב"ה למשה: כשהנער צעיר רבו מכהו, כשיתבגר "ודברתם", ואומר הזוהר "בדיבורא - בפיוסא". וכעין ההנהגה לכלל ישראל, בתחילה נצטווה משה להכות בסלע, כי כלל ישראל היו בתחילתם, אך בסוף שנת הארבעים הציווי הוא "ודברתם" הם בגרו ועל כן אין להכות. טעותו של משה רבנו הייתה, שהוא המשיך להחשיב את ישראל כבצעירותם.

ההבחנה בין בור לבאר קיימת גם בין ירק לאילן. ירק הוא מקבל, וברכתו אדמה כי הוא משתייך לאדמה והגבעול רק יונק ממנה. אילן הוא עצמאי. ומברכים על פירותיו "בורא פרי העץ", כי הוא ברייה בפני עצמה, ועל כן ראש השנה לאילנות הוא יחודי לפריחת הפירות, בעוד שלירקות הוא בראשית הבריאה בריאת האדמה, ראש חודש תשרי.

וזהו אף סוד פריחת האילנות בשבט, שכן ידוע הוא שכל דבר גשמי יש לו שורשים רוחניים בבריאה, ובחודש שבט, הזמן בו הואיל משה ביאר את התורה, משמעות הענין היא של ביאור והוצאה מהכוח אל הפועל, הביטוי הגשמי לזה הוא פריחת האילן והוצאת כוח הפרח והפרי מן הענף החוצה.

ובזה מובן מחלוקת בית הלל ובית שמאי, לגבי ראש השנה לאילנות "בית שמאי אומרים בא' בשבט, ובית הלל אומרים בט"ו בשבט. משה רבינו הוא בחינת שמאי. "בעשתי עשר חודש באחד לחודש הואיל משה באר את התורה הזאת".

אהבה בטוהה

"וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּתְאָמְרוּ בְּשִׁנְאֵת ה' אֹתָנוּ
הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם... לְהַשְׁמִידָנוּ"

(דברים א', כ"ז)

כלל ישראל יצא ממצרים למרות שלא היה במצב רוחני נאות. הקב"ה הרי חיפש להם זכויות ולא מצא, ואז נתן להם הקב"ה שתי מצוות מיוחדות הכרוכות במסירות נפש, הלא הן מצוות פסח ומילה, ואמר להם בדמייך חיי.

צאצאי האבות אמונתם אמונת אומן, אחד הפנים החשובים והיסודיים באמונה הוא הרעיון של "וחשב מחשבות לבל ידח ממנו נידח", ואין לך דבר ואין לך אדם שהתשובה מנועה ממנו, אפילו מנשה שהחטיא את ישראל וכה הרשיע, אף לו חתר לו הקב"ה חתירה תחת כיסא הכבוד וקיבלו בתשובה.

עם ישראל, צאצאי האבות הקדושים אברהם העברי, הוא מעבר אחד וכל העולם מעבר שני, הוא שעשה את הנפש בחרן והביא כל עובד אלילים להכרה בה' ולעבוד אותו, ידוע ידעו כי לכל חטא יש תשובה, ובכל מצב יכול האדם להתקבל ולהיות רצוי ואהוב לפני הקב"ה.

הערב רב לעומתם, שלא חוננו על ברכי אבות האומה הבינו, שכאשר האדם חוטא הוא מאבד די מהר את האפשרות לחזור בתשובה. יתכן שכלל לא האמינו

שעל ידי התשובה יכול האדם למחוק את העבר ואף לעמוד בדרגות גבוהות יותר, כשם שארז"ל, שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, והם שכנעו את עם ישראל שהקב"ה שונא אותם.

לעקוף את היצר

"רַב לָכֶם סֵב אֶת הָהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צְפוּנָה"

(דברים ב', ג')

היצר הרע נדמה לצדיקים כהר. מציעה התורה רב לכם סב את ההר, לעקוף את פיתיו. פנו לכם צפונה הצפינו עצמכם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. הצפון מסמל מחד את התשוקה לזהב, כנאמר: "מצפון זהב יאתה", מאידך מסמל הוא את הצפון לצדיקים. חז"ל אומרים, שרוח צפונית אינה מסובבת, כלומר, אינה מוקפת שלא כשאר צדדי העולם. ללא ספק מבחינה מציאותית אין הבדל ביניהם, שהרי כל הארץ היא כדור עגול שאין לו קצה. הכוונה היא, שהצפון המסמל את הדברים הנזכרים אינו מוגבל.

הבצפון שאינו מסובב אינו מוגבל, והכוונה שהאדם יוכל לשאוף ולהשיג השגות נכבדות בתורה שנמשלה לזהב, והיא מעין עולם הבא, וזהו ה"צפון" כאשר האדם מצפין את עצמו בתורה ובבית המדרש.

ואמרו חז"ל במס' קידושין "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ". כאשר יצר הרע מגיע אל האדם ומנסה לשכנע אותו שעברה פלונית תביא תענוג גדול, ואם יאכל דבר שאינו כשר ירגיש טעם נפלא בפיו, לכן מושך אותו האדם לבית המדרש, שם הוא מראה לו ממה הוא באמת נהנה ומתענג, קושיה בלימוד, שיעור תורה או פרק תהילים מזה אני נהנה. ואומר האדם ליצרו, אל נא תטעני בדברי הבל על תענוגי רוח שאינם כלום וכלים מאליהן.

הלימוד מהדבורה

"ויצא האמורי וגו' ויךדפו אתכם כאשר תעשינה
הדבורים"

(דברים א', ג"ד)

פירש רש"י: מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים. לכאורה הדברים צריכים ביאור, שהרי הפסוק בא להשמיע לנו את עוצם מכת האמורי לבני ישראל, וכפי שמסיים הכתוב: "ויכתו אתכם משעיר עד חרמה", לפי מה שכתב רש"י משמע, שמכתם לא הייתה גדולה, כי מיד היו מתים.

אנו רואים לפעמים שאחד נותן מכה לחברו, והשני איננו מחזיר לו מכה תחת מכתו, לא נראה כאן שנאתו של המכה איך היא גדולה, אך כשהשני מחזיר לו מנה אפיים, ואף שיודע הראשון שהשני יחזיר לו, ובכל זאת חוזר ומכהו בשנית, מזה אנו רואים את גודל שנאתו אליו, שהוא מכהו גם כשיודע בביטחון שיחזור ויכהו עוד יותר, מכל מקום הוא רוצה להכותו ברוב שנאתו אליו.

זהו ביאור הדבר כאן, שהאמוריים, הגם שידעו וראו שבעת שהם נוגעים בישראל מיד הם מתים, מכל מקום המשיכו הם לרדוף אחרי ישראל, כי גדלה שנאתם למאוד את ישראל, שאע"ג שהם יהרגו בוודאי, כדאי להם להכות את ישראל, ובלבד שירדפו אותם עד חרמה, ומזה מוכח את גודל שנאתם לבני ישראל, ובזה הם דומים לדבורים.

וכן מצאנו ביאור נפלא בביאור "אוזנים לתורה" "כאשר תעשינה הדבורים. לדבורים יש דבש, אבל גם... עוקץ. וכשבעל הכוורת הולך לרדות את הדבש, הוא הולך ומדליק עצים המעלים עשן, שממנו בורחים הדבורים והוא רודה את הדבש באין מפריע אבל איש זה, הבא לגנוב את הדבש, והוא הלא מתירא לעלות עשן, פן יכיר בו בעל הכוורת, ולכן הוא הולך בידים ריקניות, והדבורים נופלים עליו ונותנים לו עקיצות במקום דבש. עד שהוא בורח מהן כל עוד נפשו בו. כן היתה מנת חלקת של המעפילים: לו היו הולכים לרשת את הארץ זבת חלב ודבש כבעלים, כאשר צוים ה' "עלה רש", היה עמוד הענן הולך לפנייהם וארון ברית ה', שמבדיו

היו יוצאים נצוצין של אש כדי לפגוע בשונאיהם של ישראל (במ"ר פ"ה, א) והיו הכנענים נשרפים או בורחים מהם, כדבורים מן העשן, וב"י היו "לוקחים את הדבש" את הארץ זבת חלב ודבש באין מפריע אבל כשהלכו המעפילים כזרים וגנבים אל הכוורת לקחת את הדבש בידיים ריקניות, בלא עמוד הענן, "וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה" (פ' שלח) נפלו עליהם הכנענים כדבורים ועקצו אותם את הדבש לא השיגו. רק עקיצות מוות. ומכאן הדמיון "כאשר תעשינה הדברים"

דבר נוסף חשוב לומדים מהדבורה. ספר דברים הוא החומש שמסכם את חמשת החומשים. הספר נקרא גם משנה תורה, לשון שנית חזרה על חלק ממצוות התורה ודברי תוכחה. תוכחת משה כדי שהדברים יחלחלו אל הלב היא לא כהבנה שכלית בלבד. משה רבינו שקיצו מתקרב עוקץ בדיבורו, שמייסר בעיקר אותו. ויש בזה גם דבש. הוא מוכיח בלשון מתוקה. לא מזכיר את החטאים, אלא את המקומות בהם חטאו. מזכיר את המדבר ואת הלחם המתוק מן שמים, ומגלה לישראל, שהתורה היא הערובה להצלחתם מן הגויים אלה הדבורים דברי תורה, סם חיים לישראל וסם המוות לעובדי כוכבים...

פרשת ואתחנן

תפילה מתוך מחשבה

"וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא, לֵאמֹר" (דברים ג, כג)

משה רבינו ע"ה ממשיך לקראת הסתלקותו מן העולם ועלייתו לשמי רום אומר:
"ואתחנן אל השם בעת ההיא לאמור" וגו'.

רבינו חיים בן עטר בעל ה"אור החיים" מגלה לנו מה טמון באותן מילים גבוהות ונעלות. הרי כל אחד ואחת מאיתנו זקוק לישועה, כל אחד בתחומו הוא, ועל כן כולנו מתפללים. משה רבנו מלמד אותנו במשפט זה ארבעה כללי יסוד כיצד עלינו לגשת אל עניין התפילה.

ראשית, "ואתחנן". "ואתחנן" מלשון תחנונים. כשאנו עומדים בתפילה עלינו לפנות אל הבורא בתחנונים, מתוך ידיעה שאלוקים לא חייב לנו כלום, כאותו עני שנוקש על הדלת בידעו שאף אחד לא חייב לו כלום ועיניו נשואות בתחנונים לבעל הבית שיואל בטובו לתת לו מתנת חנם. זו הגישה בתפילה, אם נעמוד בתפילה מתוך תחושה שאנו דורשים משהו שאלוקים חייב לנו, הסיכויים שתפילתנו תיענה הינם קלושים ביותר.

שנית, "אל השם". צריכים אנו לפנות אל מקור הרחמים! לא לפנות למלאכים או ליתר משרתי עליון. הבורא ברוב רחמיו נתן לנו את הזכות לפנות אליו ללא שום מתווכים, הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתנו, ומחכה לשמוע את קול בניו פונים אליו בלשון נוכח ואומרים לו "ברוך אתה ה'". אתה הוא האבא שיצרת ובראת אותנו. אתה הוא זה שדואג לכל ברואיך מקטן ועד גדול.

שלישית, "בעת ההיא". הקדוש ברוך הוא מקבל את תפילתנו בכל עת ובכל שעה, בכל מקום ובכל זמן, כמובן שיש זמנים מסוגלים יותר, יש עת רצון ומוכרחים לנצל

אותה, וחלילה מלאבדה, וכפי שכותב דוד המלך ע"ה בספר תהלים: "ואני תפילתי לך השם, עת רצון..." מהם עתות הרצון? למשל בעשרת ימי תשובה שעליהם נאמר "דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב", וכן כשאדם עושה מצווה או לחילופין כשהוא מתגבר על יצרו, הוא מעורר עת רצון בשמיים, וזה זמן מסוגל מאוד לקבלת התפילה. זמנים כגון אלו מסוגלים הם אפילו לשנות גזירות קשות רח"ל.

רביעית, "לאמור". כשאנו מבקשים משהו מהבורא, צריכים אנו לפרט ולהסביר מה אנו רוצים, כשם שילד פונה אל אביו והוא מבקש כסף, הוא לא אומר "אבא תן לי כסף", הוא מפרט, "אבא אני צריך נעליים, תן לי בבקשה כסף". כך בדיוק אנו צריכים לפנות לבורא יתברך. לדבר אליו כפי שפונים לאבא טוב. מפרטים ומסבירים את דברינו. אמנם, הקדוש ברוך הוא בוחן ליבות ויודע בדיוק מה אנו צריכים, אבל הוא רוצה לשמוע את הקול שלנו, כך חקק הבורא בעולם תדברו אלי דבר איש אל רעהו. תספרו ותסבירו את רצונכם.

מה מפעימים הם מתק מילותיו של מרנא החפץ חיים זיע"א המתאר את מצבו של העומד בתפילה, וכיצד עליו להרגיש בשעה זו: "וביותר כשיזכור אז שהוא גוש עפר, וזוכה לדבר עם אלקי השמים כאחד מצבא המרום אשר במרום, הלא ראוי שדמוע תדמע עינו מרוב שמחה, ולהכנע לפניו ולקבל על נפשו לקיים תורתו בכל נפשו ומאודו"

■ תפילה בכל שעה!

עד כמה עלינו להיות מאושרים מהאפשרות הזו ממשיך וכותב הכהן הגדול מראדין: "הגידה נא אחי והתבונן בנפשך אם עלה לך דבר זה ברעיוןך פעם אחת בשבוע או פעם אחת בחודש או על כל פנים פעם אחת בשנה להיות כל כך שמח וטוב לך מקיום המצוה כמו זה האיש הנ"ל. והנה באמת נאמר כל זה ברמז בכתוב, תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל וגו', ופירשו המפרשים שראוי לו לאדם להיות שמח וטוב לב מעבודת ה' יותר מרוב כל התענוגים שיש במציאות. וכתבו הספרים על האר"י ז"ל שאמר שזכה לרוח הקודש מפני שהיה שמח בשמחת המצוה יותר משמחת גן עדן" והוא מסיים בקריאה נפלאה! "הגידה לי אחי האם העלית דבר זה ברעיוןך? פעם בשבוע בחודש או בשנה."

יסוד נפלא מתבאר בדברים על מהות העמידה לפני ה' ובקניני התפילה. שהרי יש הבדל מהותי בין עבודת התפילה, ובין למוד התורה אשר זה כנגד כולם, בלמוד תורת ה', אף שאמרו חז"ל כל זמן שאתה ממשמש בהם אתה מוצא בהם טעם, מתחדש תמיד, אבל עיקר גדול וקנין התורה החזרה והשנון, והוא ההבדל בין העובד ה' לאשר לא עבדו, אינה דומה שונה פרקו כו', אהבת התורה שמתבטאת ע"י השנון והחזרה בפעם המאה ואחד אף גם בלי שנתוסף החדוש, אלא עצם החזרה וקנין התורה, וכמו שאנו מבקשים מהבורא "ותרגילנו בתורתך", אין בזה חסרון ההרגל אלא מעלה.

בעבודת התפילה הדרישה דוקא לאידך גיסא, שכל תפלה ותפילה תהיה כחדשה ממש, עכשיו ממש מבקש ומתפלל, ועיקר גדול בזה בחינת העבודה מצד האדם המתפלל, אף במי אשר שייך לדברים בשרשם, אבל כל המצב הרגשי של התפילה, כל המציאות, לא חלילה לחזור על דברים, אלא עכשיו, מיצוי נפשו עתה, בלי רצף העבר וההווה!

זה מה שנדרש מהאדם, להיות חי! להקרא חי! במציאות של "חיים כולכם היום"! אדם שלא מרגיש מה שנעשה סביבו ומה שנעשה איתו, אינו אדם חי!, לחיות כך את כל החיים, את כל ה"מעט לעת", בתלמוד תורה שכנגד כולם, בתפילה, במידות טובות בין אדם לחבירו. כשאדם הולך בדרך הזו כל ההסתכלות שלו היא אחרת!

■ לא להישבר ולא להיכנע לצרה

הנה כאשר מתבוננים אנו בדבריו הגבוהים של בעל ה"אור החיים" הקדוש מתפעמים אנו נוראות מדבריו העילאיים הנוגעים לכל אחד ואחד מאתנו, אולם ישנה נקודה נוספת העולה מן הדברים הללו גם יחד שהיא חידוש נפלא. כאשר אדם זקוק לישועה, כאשר אדם מוכרח לברכה ולעצה, עליו לעצור ולחשוב עם עצמו. להתבונן היטב מהו מצבו באמת. למה הוא זקוק וכיצד הוא יכול להינצל.

אז, כאשר הוא מפעיל את כלי הדעת שבו הוא יכול לעמוד לפני קונו ולפרוש לפניו את מצוקתו. שום בקשה שהיא באה עם פיזור הנפש ומחוסרת יישוב הדעת, לא תוכל להעלות כפי שצריך. שום תפילה או תחינה שאיננה באה בסדר וכמונה מעות לא תוכל להיות מוגשת כיאה וכראוי.

גם כאשר האדם נמצא בצרה גדולה, גם כאשר נראה כי אין בפניו כל אפשרות

לצאת מאפילה לאורה גדולה, אם הוא נשאר לשמור על קור רוח ולא מאבד את התקווה, אם הוא נותר עקבי ודבוק בה' יתברך ולא נכנס חלילה למרה שחורה, הוא יוכל בחסדי שמים להינצל מכל צרה וצוקה.

ובעינינו ראינו פעמים כה רבות, כאשר ישועת ה' הגיעה בדרך לא צפויה ולמעלה מדרך הטבע, בכוחה של תפילה ותחינה.

ושמענו מיהודי נאמן מעשה אשר היה בארה"ב כאשר אישה ישישה בבית אבות סמוך לקהילתו נפטרה. ילדיה, השגיחו שתיעשה לה טהרה וקבורה כדין. ביום החמישי ל"שבעה", צלצל הטלפון בבית האבלים והאמא ש"נפטרה" התקשרה בטלפון.. היא התלוננה ושאלה מדוע איש מן המשפחה לא בא לבקרה באותו שבוע?...?

התברר שהנהלת בית האבות טעתה בזיהוי והתבלבלו עם מישהו שהיתה עם האמא באותו חדר, כאשר התקשרו לבני משפחת הנפטרת האמיתית, הם לא רצו לשמוע מה מדובר ורק אמרו שאמם מבזבזת את זמנה כל היום רק על תפילות תהילים ומבקשת שכאשר תסתלק מן העולם תזכה לטקס קבורה יהודי כדין. אבל "אנחנו לא נעשה זאת!" הבהירו הילדים.

רק אז הם שמעו כיצד קיבל הקב"ה את תפילתה, והיא זכתה לישועה גם לאחר מותה.

■ להרבות בתפילה עד שנושעים

איתא במדרש שלאחר שגזר הקדוש ברוך הוא על משה שלא יכנס לארץ, משה התחנן אליו והתפלל כמנין "ואתחנן" הקדוש ברוך הוא אמר לו "רב לך" הרי שתפילה נוספת הייתה מכריעה את הכף.

צריך לזכור תמיד שלכל רצון שלנו יש את מספר התפילות המתאים להגשים אותו. אצל משה רבינו היתה חסרה תפילה אחת בלבד כדי להגיע לישועה איננו יודעים כמה תפילות אנחנו צריכים על כל בקשה ורצון שצצים לנו, יש ומספיקה תפילה אחת קטנה כדי להגשים אותם. ויש הזקוקות לתפילות רבות מעומק הלב. וזהו הביאור במה שאמרו ברכות (ל"ב ב): "אמר רבי חנין אמר רבי חנינא כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה שנאמר "ואתפלל אל ה' ארבעים יום וארבעים לילה", וכתוב בתריה "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא", כי גדר מאריך

בתפילתו היינו שמרבה להתפלל וחוזר ומתפלל ומוסיף להתחנן, ובמדרש "חופת אליהו רבה", והובא במנורת המאור לרבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד (ח"ד כרך ר עמוד תע"א) שאמרו: "ארבעה דברים מאריכין ימיו של אדם וכו', והמאריך בתלמודו כדי שלא ישכח, דכתיב "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך". ומשמע שמאריך בתלמודו שהוא כגדר מאריך בתפילתו, כלומר שהוא מרבה להתפלל וחוזר ומתפלל, וכן המאריך בתורתו שחוזר על תורתו, ועל ידי כך אינו שוכח.

והנצי"ב זיע"א ב"העמק דבר" דברים (ט' י"ט) כתב: "גם בפעם ההיא, מכאן למדו בברכות (ל"ב ב') שהמאריך בתפילתו אינה חוזרת ריקם, שדקדקו מלשון גם, שלא היה ראוי להיות נשמע אבל מחמת רבוי תפילה נשמע".

ובספר חיי עולם ח"ב (פרק כ"ח דף מ"ב) כתב: "ואמר רבי חנינא כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם, ונראה שהוא הדין המתפלל תפילה קצרה מאד, אלא שהוא מבקש על זה זמן רב בכל יום.

על זה אנו אומרים בכל יום "קוה אל השם, חזק ויאמץ לבך וקוה אל השם". לעולם לא להפסיק להתפלל, עוד תפילה ועוד תפילה, עד שנגיע לתפילה שתכריע את הכף וייתנו לנו מהשמים את מבוקשינו.

■ כוחה של תפילה

ובאמת נמצא כי מצאנו כי יש תחליף שהוא טוב מן המקור, שכן אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ו:) שתפילות כנגד תמידין תקנו והיינו קרבנות התמיד, ומאיך אמרו (שם לב:) כי גדולה תפילה יותר מן הקורבנות! הוי אומר למרות שהתפילה היא במקום הקרבנות, כלומר תחליף למקור, עדיין מעלתה גדולה יותר מהמקור! ומקור התפילה היא עבודה הלב, כמו שאמר הכתוב "ולעבדו בכל לבבכם" איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה (תענית ב.).

בשעת מלחמה כשאדם נמצא בצרה, תמיד ברגעים הקשים ביותר הוא נושא תפילה ממעמקי לבו ובטוח כי יש מי ששומע, ואכן קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת.

וכדי להגיע לרגשת הלב יש לזכור כי הכל תלוי בבורא עולם, כל אדם יראה כי יש מצבים אליהם נכנס אדם במהלך היום יום מכריחים אותו לבקש סיוע מעזר

עליון, ולכן ככל שיהיה חי ומרגיש את הקשר הרציף עם בוראו הוא יעורר אצלו תלות תמידית ביוצר כל, ויהיה מתפלל אל ה' גם שלא בזמן תפילה. כאשר תפילה יוצאת מלב הומה יש בכוח לפתוח שערי רחמים.

■ מהות התפילה

ולשון חכמים בגמרא "ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ריב"ז, אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה. הניח ראש בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בין זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו, אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך, אמר לה לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך. גדול ממך שאתה מתפלל ואינך נענה והוא מתפלל ונענה. השיב לה רבי יוחנן לא שהוא גדול ממני, אלא אני דומה כשר לפני המלך והוא דומה כעבד לפני המלך".

כאן גילה רבי יוחנן את עומק מהות התפילה. "לעבדו בכל לבבכם" זהו מושג של עבד ביחס לאדון. וכלשונו של בעל ה"חרדים": "תפלה מצות עשה מן התורה, וכתוב "ועבדתם את ה'", וכיון דנקט לשון עבדות למדו רז"ל דצריך שיהיו ידיו של אדם בתפלה זו על לבו כעבד לפני רבו".

מהותו של עבד זהו ביטול "האני" כלפי האדון. אדם שמבטל את עצמו ביחס לבוראו ומטיל את כל הווייתו אל יוצר כל, מובטח שאדונו יעזור לו. זהו מושג של עבד לבטח את כל עצמך כלפי בורא עולם. ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה.

מעלת המצוות

"וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא, לֵאמֹר" (דברים ג, כג)

משה רבינו רצה להיכנס לארץ ישראל כדי להרוויח עוד מצוות חז"ל הקדושים מגלים לנו כי משה רבינו התפלל תקט"ו תפילות ובקשות כדי לזכות להיכנס לארץ ישראל, על מנת לקיים את המצוות התלויות בארץ. כלומר, משה רבינו בקש להיכנס לארץ לצורך התעלות רוחנית.

משה רבינו שהתורה נקראת על שמו "תורת משה", אבי הנביאים עדין מרגיש חסרון בכך שאין בידו את המצוות התלויות בארץ, וכן מובא בגמרא (מסכת מכות כג): "דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל?! וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו הקב"ה: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר? מעלה אני עליך כאילו עשיתם" (סוטה יד).

ועפ"י זה פסק בעל הטורים (טור או"ח סי' ר"ח ס"ט): "וכתב בספר המצוות...וי"א ונאכל מפריה ונשבע מטובה, ואין לאומרו. שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיים מצות התלויות בה".

ולשון הב"ח שם: "הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם בפירותיה, שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי: "לא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל" (במדבר, ל"ה, ל"ד). לפיכך אכילת פירות ארץ ישראל גורמת לאוכל, תוספת קדושה מקדושת ארץ ישראל.

נמצאנו למדים מדברי הב"ח כי עיקר אכילת פירות א"י היא להכניס את הקדושה לגוף האדם, ולהוסיף קדושה לחיותו של האדם בארץ ישראל. לכן יש להוסיף לברכה האחרונה על אכילת פירות שבעת המינים "ונאכל מפריה ונשבע מטובה".

ומכאן שלזה התאוה מרע"ה להוסיף קדושה ולברך על הפירות שנשתבחה בהם

ארץ ישראל. לפיכך תקנו חז"ל בנוסח הברכה האחרונה "מעין שלוש", הנאמרת לאחר אכילת פירות משבעת המינים שנשתבחה בהן הארץ: "ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו, והעלנו לתוכה, ושמחנו בבניינה ונאכל מפריה ונשבע מטובה, ונברך עליה בקדושה ובטהרה". וכן נאמר בנביא: "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכול מפריה ומטובה ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה" (ירמיה, ב', ז). דהיינו, כאשר כוונת האכילה של הפירות של ארץ ישראל, היא לצורך "ונברך עליה בקדושה ובטהרה", אז אכילת הפירות מוסיפה לאדם ולארץ קדושה. אך אם כוונת אכילת הפירות היא מילוי תאוות האכילה, אז אכילת הפירות גורמת לטומאת האדם והארץ.

■ משה רבנו ביקש לקנות את הדרגות הרוחניות שיש בארה"ק

איתא במדרש (רבה דברים יא,ד) "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלוהים לפני מותו אמר ר' תנחומא אם אלוקים למה איש ואם איש למה אלוהים... אמר ר' אבין מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלוהים", הוא שהוריד את התורה האלוקית והעליונה לבני האדם בכלל ולעם ישראל בפרט.

אך בשעה שבאים לקיים את המצוות המעשיות או אז "וצו את יהושע וחזקו ואמצהו כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה" הוא ולא אתה.

כך מסביר המהר"ל את גמגומו של משה. "לא איש דברים אנכי, יש להקשות, משה שהיה לו כל המעלות, ואף שלימות הגוף היה לו, כמו שאמרו על קומתו ובכל דבר, איך היה זה שלא היה איש דברים, והוא נחשב מן השלימות. דע לך כי מפני שהיה משה רחוק מן החומר ואין כח בלתי נבדל מן החמרי כמו הפה והלשון, שכח הראיה והשמיעה אין פעולתם בתנועה רק במנוחה, כמו שהוא לאוזן ועין שפעולתם במנוחה, וזה ענין שכלי, כי הגשמי פועל בתנועה, ולכך לא היה למשה כח הדבור, שהוא גשמי..."

ואם קשה מה שיתבאר לקמן אצל פה להם ולא ידברו, ששם משמע כי הפה הוא עיקר האדם, אין דבר זה קשיא למבין, כי הדבור בעצמו אין ספק, כיון שהוא על ידי תנועה הוא פועל גשמי, אבל הוא על ידי שכל, שיודע לצרף הדבור... ולא היה חסר למשה אלא חתוך הדבור, והוא בודאי פועל גשמי... וכאשר תבין זה, תבין

גם כן מה שאמרו רז"ל פרק המפלת כשהולד יוצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח ממנו כל התורה, למה אמרו סטרו על פיו, כי הוא זה אשר אמרנו לך, כי הפה שנעשה בו אדם חי מדבר גשמי, הוא משכיח ממנו כל התורה... ונקרא זה הכאה על פיו, כי כן גמר צורה של כלי, נקרא מכה בפטיש, המכה על הכלי בגמר מעשה זהו גמר מלאכתו, כך גמר צורתו שהוא חי מדבר הוא נעשה על ידי גמר פיו, ששם כח הדברי והגמר הוא הכאה, ושם נגמר ונעשה האדם מורכב מן הנשמה השכלית וגוף. וזה כי פועל הדבור על ידי גוף, ואי אפשר זה בלא נשמה שכלית... ולכן אמר משכח ממנו כל התורה כולה, שהיה קודם חבור הנשמה השכלית בגוף למד כל התורה, והיה שורה בטובה כל זמן שלא היה חבור לו אל הגוף הגשמי.

וכאשר משה היה נבדל לא היה נוטה אל הגשמי, כי אם אל המעלה הנבדלת, היה חסר גמר פטיש זה, ולכן אף אחר שיצא לאויר העולם ידע כל התורה ותחסרהו מעט מאלקים, לכך היה חסר לו דבר זה... (גבורות ה' פרק כח, וראה שם עוד)

משה רבנו, לגודלו העצום אינו יכול להוציא לפועל את כל הגודל המצוי במחשבתו לעולם הזה. ולכן משה, לא מתאוה לאכול את פירות הארץ שעניינם כניסת הקדושה בתוככי הגשמיות וההנאה, אלא רצונו להיכנס לארץ נובע מהרצון לקנות עוד מעלות רוחניות ושכליות שמתבטאות על ידי תוספת של מצוות.

■ כוחה הגדול של תפילה

והנה, יש להוסיף ולהביא את דבריו של רבינו בחיי על פסוק זה: "וצריך אתה לדעת כי כח התפלה גדול אפילו לשנות הטבע ולהינצל מן הסכנה ולבטל הנגזר. לשנות הטבע מיצחק, להינצל מן הסכנה ממה שכתוב (תהלים ק"ז) "יורדי הים באניות... ויצעקו אל ה' בצר להם", וכתוב בתריה "יקם סערה לדממה ויחשו גליהם", ומכאן שהתפלה מגינה על הסכנה. לבטל הנגזר מחזקיה, שהוסיף לו הקב"ה חמש עשרה שנה בכח התפלה".

יצחק ורביקה בדרך הטבע לא היו יכולים ללדת ששניהם עקרים היו (יבמות דף סד), ובזכות התפילות הרבות שהתפללו שינה הקב"ה טיבעם. לכן "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו" (בראשית כ"ה, כ"א) ומפרש רש"י "ויעתר הרבה והפציר בתפלה... ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבי הוא... לנכח אשתו זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת". נס התפילה שנעשה לאבותינו בא רק לאחר תפילות

רבות, משך עשרים שנה! זהו עומק פשט הגמרא בברכות (דף ת.) "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא אמר רבי חנינא לעת מצא זו אשה... רבי נתן אומר לעת מצא זו תורה... רב נחמן בר יצחק אמר לעת מצא זו מיתה... רבי יוחנן אמר לעת מצא זו קבורה... מר זוטרא אמר לעת מצא זה בית הכסא", פעמים רבות אינה מספיקה התפילה הבודדת היחידה, אלא ריבוי התפילות הוא הגורם, ולכך כדאי לאדם להתפלל עוד לפני בוא העת.

■ תפילה לא שבה ריקם

זה לשון רבינו הרמח"ל: "עניין התפילה הוא כי מן הסדרים שסדרה החכמה העליונה הוא שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך צריך שיתעוררו הם אליו ויתקרבו לו ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך" (ידך ה.).

שערי תפילה אינם ננעלים, מה יעשה אדם שכבר שפך ליבו והפציר והרבה בתפילה לפני קונו בבכי ובתחנונים ולא נענה? האם יפציר עוד ויבקש משאלותיו מה', או שמא יניח שאין תפילתו רצויה לפני המקום? אמר רבי חמא בר חנינא, אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר: "קוה אל ה' חזק... וקוה אל ה'".

וכן מצינו במדרש (דברים רבה פ' ואתחנן) "אמר רבי חייא רבה, הוי מתפלל וחוזר ומתפלל, ויש שעה שיתנו לך". לפעמים אין אדם נענה מיד אלא לאחר זמן אין זו הוכחה שהתפילה שלו לא נתקבלה, שכן שערי תפילה אינם ננעלים לעולם, יש תפילה שנענית לאחר ארבעים יום ויש תפילה לאחר עשרים יום, יש תפילה לאחר שלושה ימים, ויש ליום אחד.

נמצאנו למדים כי אין תפילה ששבה ריקם, ולא יתכן שתפילה לא תתקבל ולא תעשה את פעולתה. וכך הוא לשונו הקדוש של בעל התניא שי"ע (קונטרס אחרון): "ויעיקר העבודה בעיקבות משיחא היא התפלה כמו שכתב הרח"ו ז"ל בעץ חיים ופרי עץ חיים, מכל שכן וקל וחומר שראוי ונכון ליתן נפשינו ממש עליה והיא חובה של תורה ממש למביני מדע תועלת ההתבוננות ועומק הדעת קצת כל חד לפום שיעורא דליה..."

ומבאר רבינו הבעל שם טוב זיע"א שאף שאין תמיד רואים את הדבר בעין ממש,

הרי שחובה היא: "וגם יאמין מיד כשיצא מפיו נוסח התפילה מה ששואל מיד הוא נענה.. ומה שלפעמים לא מצא את מבוקשו, הענין הוא שהוא בהעלם ממנו". בכל שעה עלינו לדעת ולבטוח שבגבהי מרומים ודאי פעלה תפילתנו פעולה טובה, כי הקב"ה רחום וחנון ממלא משאלות ליבנו לטובה, לטובתנו האמיתית, והוא לבדו יודע מהי הטובה שטובה בעבורנו.

■ התפילה גאולת הפרט והכלל

והנה מצינו מה שביאר השפת אמת את דברי חז"ל על כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים נחלת יעקב שבו נאמר ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה. ומאמר חז"ל זה מבואר בדבריו על פי מה שאמרו שיעקב אבינו עליו השלום, תיקן תפלת ערבית.

ומבאר השפת אמת, את המושג של לתקן תפילה, כי בן אדם שיכול לכוין את לבו לתפלה כשהוא בצרה, כאשר יש עליו טרדות ופחדים שונים ומשונים, הרי שהוא במדרגה גדולה מאד. כי תפלה לשם שמים פירושה שלא יתערב בו שום כוונה אחרת, ולכן אדם שנמצא בעת צרה חלילה, או בזמן של טרדה גדולה, ומבטל את עצמו לשמו יתברך הרי שכשהוא עומד לפניו בתפלה הוא שוכח כל בעיותיו, וכל הצרות נסתמו מעיניו.

ומחדש רבינו השפת אמת זיע"א, שבאמת אם אדם עומד ומתפלל בצורה שכזאת, הרי שבה באמת כל הצרות בורחים ממנו. זו היא מעלת תיקון התפילה על ידי האבות הקדושים, שדבקו כולם בבורא עד שהיו מרכבה לשכינה.

וזהו שנאמר "כל המענג את השבת" כלומר, כאשר מגיע יום השבת, שהוא יום מנוחה ושמחה לפניו במרום. צריך האדם לשכוח כל הצער שיש לו. והוא מוסיף שיש רמז לזה שאנו אומרים בזמן הזמירות והפיוטים, "צווחין אף עקתין בטילין ושבתין" כי כל הצרות בטלים מתוך שמחת השבת ובה שאנחנו שמחים הם הם נשבתין.

זה גם כוחם של בני ישראל, שלהם ניתנה להם השבת, שהם מוכנים לזה בירושת אבותם. כי בחינת השבת הוא כי שמו של הקב"ה שלום, והוא משבית מהם את כל הצרות והצער שלהם. זה גם הפרוש "עמו אנכי בצרה" כלומר שכאשר שזוכרים את שמו יתברך, ועוזבים את הכל, אז ממילא מתבטלין כל הצרות וכל הבעיות.

מוסיף ומבאר השפת אמת, שזו מידתו של זה של יעקב אבינו עליו השלום, שנאמר בו "ויפגע במקום" שהוא תיקן תפילת ערבית. ופירוש הדבר, שהיה במקום החושך, ואף על פי שהיה בחושך בצער ובמצוקה הוא התפלל בכל ליבו לפני הבורא. וזהו מה שפירשו חז"ל שמי ששומר שבת, זוכה לנחלת יעקב, דהיינו על ידי שמתדבק בבורא ומקדש את השבת, זוכה לשפע גדול ממנו יתברך ולביטול כל המציקין והמזיקין.

ומשמע מלשון הזוהר הק', שכשאדם מתפלל הוא צריך לומר את תפילתו בצורה ברורה ולפרט את דבריו, לבקש, כי זהו ובאמת זה יסוד גדול לכל אדם, תבקש!! תתפלל! יש לך כוח בפה, תאמר את מה שיש לך, לא רק במחשבה, ולא יבוש או ימעייט בערכו, אלא יוציא בפה ובפועל את בקשתו. וכמו שאמרו חז"ל חיים הם למוצאייהם, אל תקרי למוצאייהם אלא למוצאייהם בפה, כי חשוב להוציא הדברים בפה.

ומסופר מעשה ברבינו ישראל בעל שם טוב. שבימיו היה עני גדול ומדוכא ביסורים. והיה מסתפק במה שיש לו. וכל ימיו לא דאג ולא נאנח ואמר "גם זו לטובה". הבעש"ט הקדוש ראה ברוח הקודש אשר להעני הזה מוכן לפניו עושר גדול כבר עשרים ושתים שנה. וכל מה שמתעכב לבוא הוא הוא מפני שלא ביקש על זה, ואם היה נאנח אנחה אחת היה משיג את העשירות.

הלך הבעש"ט עם עשרה מהתלמידים שלו, לכפר, והם באו לביתו של האיש. וחשב הבעש"ט שכאשר יראה אותם ולא יוכל להאכילם יאנח. אבל כשהוא ראה אותם הוא רץ לכפר והביא מיהודים אחרים, חמאה וביצים ולחם עבורם. וגם הוציא את כל מה שהיה לו בבית ולא השאיר לילדיו כלום. ואמר בלבו: בודאי בבוקר הבעש"ט עם התלמידים יסעו לדרכם.

אבל הבעש"ט רצה שיצעק. ולכן התפלל שם תפילת שחרית. והאיש ראה שהבעש"ט גמר תפילתו ורץ עוד הפעם לכפר, והשתדל בכל כוחו והביא להם לחם לאכול עם חמאה. וילדיו לא אכלו כלום נשאר רעבים.

בלילה גם כן ישנו בביתו. והוא הלך ולווה כסף והביא להם אוכל. ובבוקר הלכו לדרכם. בבוקר אמר האיש העני לאשתו: "נעשיתי בעל חוב מהסעודות ומאין יבוא עזרי לשלם החובות ובביתי אין לחם ושמלה". ואז רק אז הוא נאנח משברון לב. בלילה ההוא בא אליהו הנביא התחפש כגוי ויבוא אל בית עני הנ"ל, וביקש

שיתנו לו כוס יין שרף אמרה האישה אל בעלה: תן לו מים בכד של היי"ש ששתו אתמול, בודאי יהיה בו טעם וריח היי"ש, עשה כך ונתן לו צלוחית יי"ש.

אמר הגוי: "היין טוב תן לי עוד אחד". והיהודי נתן לו. אמר לו הגוי, אין לי כסף, רק יש לי שני גביעים קח אותם ותמכור ויהי לך די והותר. למחרת הלך היהודי לעיר לצורף להראות לו הגביעים להעריך אותם. והצורף רצה לקנותם בעצמו. ואמר שהם שווים שני זהובים. שמע היהודי את המחיר ואמר בודאי הם שווים יותר. ולא רצה למכור. אמר לו הצורף טוב, אתן לך, שלושה, ארבעה. ולא רצה, עד שנתן לו עשרים אדומים ומכרם לו. ויצא ושמח שקנה לו יי"ש למכור ושפרע חובותיו.

בלילה השני בא עוד הפעם הגוי הזה שהיה אליהו הנביא. ויאמר שיתן לו יי"ש ויתן לו. ואמר לו "כמה נתנו לך בעד הגביעים?" אמר לו כך וכך. אמר הגוי: "הם שווים יותר". ואז הוא אמר לו: בוא עמי ליער ושם עומדים שני שקים עם כלים כאלו והם מוכנים לפניך". והיהודי הלך איתו ונעשה עשיר גדול מאוד.

כמה כוח יש בתפילה מעומק הלב, לפעול ישועה ורק יעורר האדם עצמו ויזכה לכל הטוב.

תוכחת חיים

"וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא, לְאמֹר" (דברים ג, כט)

איתה במדרש דבר אחר "ואתחנן אל ה'". זה שאמר הכתוב (תהלים ל"ט): "בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש חמודו אך הבל כל אדם". מהו "בתוכחות על עון", על ידי עון אחד שהיה ביד משה שהוכיח את בניך ואמר להם (במדבר כ') "שמעו נא המורים" יסרת אותנו והוכחת אותנו. ואין איש אלא משה שנאמר (במדבר י"ב) "והאיש משה עניו מאד". מהו 'ותמס כעש חמודו', כל חמדה שהיה מתאוה משה ליכנס לארץ המסת אותו כעש הזה שנכנס בכלים ומרקיבן. ואין חמודו אלא ארץ ישראל כענין שנאמר (ירמיה ג') "ואתן לך ארץ חמדה". ואם כך הגיע למשה הצדיק על אחת כמה וכמה שאר כל הבריות שהם מתוקנין להבל ומתוקנין ליום הדין "אך הבל כל אדם" אמר ר' אחא שנעשה אלוה, שנאמר (שמות ז) "ראה נתתיך אלהים לפרעה" עכשיו הוא מתחנן ומתחבט "ואתחנן אל ה'". (דברים רבה פרשה ב', ב').

המדרש מבאר את המילים "בתוכחות על עון", שהעון של משה הוא התוכחה שהוכיח את ישראל, ובשל כך לא נכנס לארץ. יש להבין עניין התוכחה, ומדוע העונש עליה הוא דוקא לא להיכנס לארץ ישראל.

נראה, שהסיבה לתוכחתו של משה נעוצה בגדלותו העצומה. משה, המדבר עם ה' פנים בפנים, בכל עת אשר ירצה, אינו יכול להבין כיצד ישראל מתלוננים על מים. קשייהם ובעיותיהם של ישראל נראות כה קטנוניות ויומיומיות מנקודת מבטו של משה, ובשל כך הן אינן לגיטימיות בעיניו, והוא כועס ומוכיח את ישראל על קטנותם.

■ בין ישראל לעמים

ישנו הבדל גדול בין הנהגת עם ישראל קודם הכניסה לארץ, לבין הנהגת עם ישראל בארץ ישראל. ארץ ישראל היא ארץ חיים. ארץ שבה ישנו ערך לחיים, עם כל בעיותיהם וסיבוכיהם. בארץ ישראל אנשים עובדים לפרנסתם, בעבודת האדמה

ובשאר עבודות שמקדמות יישובו של עולם, ודבר זה גורם למבט אחר על החיים, לבעיות אחרות ותלונות אחרות.

צורת החיים של ארץ ישראל מחייבת את המנהיג להתייחס אחרת לאנשים. אדם העמל בשדהו אשר בגליל או בנגב כל היום, ועולה לרגל שלוש פעמים בשנה להתעלות ברוחניות ולהראות לפני ה', מחייב התייחסות שונה לחלוטין מההתייחסות לאדם השקוע באוהלה של תורה, השומע את דבר ה' מפיו של משה רבינו בכל עת אשר יחפוץ.

אין מקום לכעס על דרגתו ורמתו של אדם מישראל בארץ ישראל. יש צורך לרומם אותו מן המקום בו הוא נמצא, ומאידיך להבין את קשייו והתלבטיותיו. המנהיג והצדיק, בחינת משה שבדור, יבין וישמע צרכיו של כל יחיד ויחיד.

■ לקרב כל יהודי

וכבר הזכרנו כמה פעמים, את ששמענו מצדיקים בדור הקודם, שהפליאו בהנהגותיהם, ובעת שתבעו ודרשו מבני עליה שהיו עובדים את הקב"ה בכל ליבם ומאודם, הרי שמאידיך היו מקרבים אף פשוטי עם שהיו רחוקים מהמדרגות הגבוהות. כי כן היא מעלת הצדיק, היודע להבין אל נבכי נפשו של העומד לפניו, בימין מקרבת ובדרך זו להעלות ניצוצות הקדושה ולרומם את החוטא, עד שיגיע לעת ולרגע בו יעלה ויתעלה ויזכה לתקן חלקו ולהתקרב לקב"ה.

וכן הוא בכל הדורות, כאשר היו מנהיגים וצדיקים, שמבני החבורה שסביבם היו אנשים פשוטים, והם בכוחם הטהור ידעו לסבול את חבורתם של הללו, כדי לעודדם ולרומם נפשם עד שיגיעו למעלות הגבוהות.

ומסופר פעם אחת שבת הבעש"ט הק' את שבתו בעיירה אחת בוהלין, עיירה שכולה חסידים. לאותה שבת נזדמן להתם גם דרשן אחד, הבעש"ט הק' הלך יחד עם חסידיו בשבת אחר הצהרים לשמוע דרשתו של הדרשן. עלה הדרשן לבמה והחל להוכיח בקול ולייסר את השומעים בשוט חובלים על מיעוט דרגתם בתורה וביראה. כששמע הבעש"ט דברי כיבושים אלה יצא מבית המדרש וחזר לאכסניתו. במוצאי שבת כשהגיע הדרשן לריב"ש, עמד הבעש"ט הק' על רגליו ובדמעות שוטפות נזף בדרשן ואמר לו:

"איך הרשיית לעצמך לדבר בגנותם של ישראל ברבים, דע לך, כי כשאדם מישראל

סובב כל היום בשוק ומחפש פרנסה לו ולביתו, ולפנות ערב, כשהוא עייף יגע ושבור הוא נכנס לבית המדרש ומתפלל תפילה, מיד נעשה רעש בפמליה של מעלה ושרפי קודש אומרים: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" - ואתה, מקטרג עליהם בתוכחתך?".

כי אף הצדיק כאשר מוכיח, ופעמים יש צדיקים אשר חננם הקב"ה בכוח לראות על פני האדם כל מעשיו ומחשבותיו, ולצדיק הם יסורין גדולים כאשר הוא רואה כמה שפל ונמוך האיש שיושב עימו, אך מאחר ובלב הצדיק יש אהבת ישראל עצומה כשלהבת המאירה עד כסא הכבוד, הרי שבאהבתו זו הוא חומל ומרחם ומלמד זכות, ובכך מקיים תוכחה מאהבה ופושט יד לקרב פושעים וחוטאים.

והם הדברים שאמרו חז"ל במדרש כי ארץ ישראל נקראת ארץ חמדה. דבר שחומדים אותו הוא דבר הנמצא בדמיונו של האדם, בצורה יפה ושלמה, אך לא בהכרח כך הם פני הדברים במציאות העולם המעשית. משה התאוה לארץ ישראל כפי שראה אותה בדמיונו, כולה רוחנית, אך בפועל יש בה עסקי חולין של יום יום. כי כן הוא הנהגת המנהיג עם בני האדם.

וזהו שמשלו הדבר לעש, כי העש, פועל לאט לאט, יום אחר יום, עד אשר כל הבגד כולו אכול ומלא חורים. כן הם מכלול הפרטים הקטנים המעשיים, שאיתם מתמודד האדם הפשוט שבארץ ישראל, ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה, ובכוח הצדיק, אפשר להעלותם מעט מעט עד שיגיעו לדרגה הרוחנית הנשגבת.

כל מי שיש לו תשובה, ישיב!

וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹקֵיכֶם הַיּוֹם בְּלִבְכֶם הַיּוֹם
(דברים ה' ה')

אמרו חכמינו ז"ל "וכי אפשר לדבוקי בשכינה אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מדבק בשכינה" (גמ' כתובות קיא).

חובת הדבקות בתלמידי חכמים, אינה מחייבת רק את הלימוד במחיצתם, שמיעת השיעור או שאלת ההלכה. ה"דבקות" בתלמיד חכם, כרוכה לכל חלקי העשייה, ומדגישה את ההבדל בין ברי המעלה, אותם שזוכים להיות כפופים לחלוטין לתלמיד חכם, ולהדבק בו בכל מאודם, לבין כאלו שאולי מכבדים את החכם, אך אינם מבטלים דעתם לגמרי לחכמת תורתו.

הדבקות של בני ישראל כלפי מרע"ה, הניכרת במיוחד בספר דברים, המתחיל עם תוכחת הרועה הנאמן לעמו, מלמדת כי הרב בו דבקים, משפיע על צאן מרעיתו, ומצילים מקטרוג, כפי שמוכח בכל מהלך הפרשיות הראשונות של ספר דברים.

■ לבטל הקטרוג

ומעשה שמענו מפי בעל המעשה, בבחור שהיה שרוי בפרשת "האיש מקדש", ו"זכה" לצערו גל של השמצות מכוערות ו"שם רע" שהאפיל על שמו, היה זה בעיצומו של שידוך שהתקדם לשלביו האחרונים ולקראת אירוסין, ואז החלו השמועות הרעות, שהופצו על ידי כמה משוחרי רעתם של הוריו, להרוס כל חלקה טובה ואיימו לבטל הכל.

הבחור, שלמד אצל אחד מגדולי הדור שליט"א, התייעץ עימו ובהצעה אחת, הוצגו את הדברים כפי שהם באמת בלא הלשונות הרעות, בפני הצד השני, הדברים התגלגלו במשך כשבוע ימים, עד שאחר הכל עלו כל הספקות והדיבורים, ולשני הצדדים הובהר שהם מתגברים על כל הלשונות הרעות, ואכן רוצים להקים בית בישראל, כפי שאכן זכו תלי"ת. בשובו מפגישת הברור, (שחלה בשבועות חודש אב - בפרשיות אלו) סיפר הגדול, את הסיפור הבא:

באחד השנים, הגיעו כמה שליחים מארץ הקודש, אל חצר הקודש אצל האדמו"ר הק' מאפטא שי"ע, הללו שהגיעו בשם עניי ארץ ישראל, קיוו להתקבל אצל האדמו"ר הק' בכבוד, ומכאן שחסידיו יתנו מתת ידם הנדיבה למען עניי ארץ ישראל. ואכן בכניסתם לקודש פנימה, קיבלם הרבי בכבוד רב, והזמינם להיות לציוד בשולחנו הטהור במשך כל סעודות השבת.

בש"ק כאשר כל קהל החסידים נכחו בשולחנו של האדמו"ר, פנה האדמו"ר כאשר שלוחי עניי ארץ ישראל לציוד, ואמר: דעו לכם שבארץ ישראל יש אנשים עשירים מאד, שמתענגים במאכל ובמשתה, עד כי הם אוכלים "יוך מיט יוך", היה זה ביטוי למרק אותו היו עשירים מופלגים אוכלים, כאשר הם מבשלים בו בשר, זורקים את הבשר ושמים חתיכה נוספת במרק כדי שיהא מרק שמן במיוחד...

השלוחים חשבו שהרקיע נופל עליהם, הנה לברך לקחוהו, והנה יצא קטרוג שכזה, מי ייתן להם כעת מעות אחרי דיבורים שכאלו מהרבי?

למחרת, זכו השלוחים לכבוד רב בתפילה, ואף שניסו בסעודת השבת להתחמק ולשבת בפינת השולחן, קרא להם הרבי הושיבם בראש השולחן, ו... שוב החל מספר על עשירותם של יושבי הארץ, חיי המותרות ושאר אמירות מהן משמע, עד כמה בדיוק עניי ארץ ישראל הם "עניים" ...

שוב נפלו פניהם של המשולחים שהחליטו באופן חד משמעי ש"זהו", הם כסף לא יראו פה אך הם חייבים לברוח בהקדם, והחליטו שסעודה שלישית הם יאכלו כבר באכסניה בה הם שוהים.

ואולם שליח מיוחד שהגיע למקום חניתם הבהיר להם שהרבי לא מתחיל בסעודה עד שהשנים יגיעו לסעודה, ושוב הושיבם הרבי לפניהם ושוב בדבריו סיפר על עושרם של עניי ארץ הקודש ובזבזו הכספים וכו', ואז הוסיף "ומי שלא יתן להם מעות ככל יכולתו הרי דמו בראשו!!!"

מובן אפוא שלאחר דברים חריפים שכאלו, הוזילו בני העיר מכספם הון רב לטובת עניי ארץ ישראל, והשליחים יצאו כשבכיסם סכום רב מכפי שיכלו לדמיין לעצמם. לפני פרידתם נכנסו אל הרבי, כשזה מסביר להם את כוונת הנהגתו.

"בתחילת חומש דברים, כאשר מרע"ה פונה לבני ישראל, הוא מתחיל ומונה את כל המקומות שהיו מכעיסין לפניו, "אלה הדברים אשר דיבר משה... בעבר

הירדן...ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב", ומפרש רש"י שהם דברי תוכחות שמנה ברמז. הוא עושה זאת לפני כל ישראל, שכן אילו הוכיח מקצתן "היו אלו שבשווק אומרים אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אילו היינו שם היינו משיבין אותו. לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב"

וכך אמר הרבי: "אילו הייתי מצוה לתת לכם מעות, הרי שהיו חלק מהחכמים בעיניהם באים ואומרים הרי הרבי לא יודע, ובכלל אין שם עניים כי אם אנשים עשירים מאד, וכל הדיבורים הללו אין בהם ממש, אסור לתת להם.

על כן הקדמתי ואמרתי את כל הלשונות הרעות כבר מראש, והוספתי שחובה לתת, כעת אף אחד לא יכול לומר, הרי הרבי לא יודע את האמת, הנה הרבי אמר את הדברים החמורים ביותר, ובכל זאת ציוה לתת.

"אף אתה כן," פנה ראש הישיבה לתלמידו ואמר, "אילו השידוך היה עובר חלק, היו באים בעלי הלשה"ר אחר כך ומחלישים את ליבם של המחותנים והכלה, מספרים דברי דיבה שונים ומשונים, כעת כשכבר אמרו הכל, והם עצמם החליטו שזהו, הם רוצים את השידוך, אף אחד כבר לא יוכל לקלקל ולהרוס..."

פרשה זו יש בה כדי ללמד, עד כמה הרב האוהב את תלמידיו, מגן עליהם אף בעת הקטרוג, רועה ישראל, הוא האיש שבתוכחתו הוא בעצם מלמד זכות על הכלל.

■ לברוח מהרע

ויש כאן עוד לימוד חשוב. עד כמה לשון רעה, שכולה דמיון והזיה מסוגלת להשפיע, לקלקל ולהרוס, וכיצד במעט חכמה ומחשבה ניתן להתגבר ולהימלט מנזקי הלשון הרעה.

ופן נוסף: אם נביט על המקטרגים למיניהם, אותם שיאמרו "אילו היינו שם היינו משיבין", צצה תמיהה של ממש. עומד מנהיג בישראל, הוא מוכיח את העם, עומד ומזהיר מפני פרצה, ואז אחר כך בא איזה אחד מישראל, אדם שיושב בין שולי העם והוא מפטפט, ואומר, אָה, זה שום דבר, אם הייתי שם הייתי מסביר לו שהוא טועה.

מאיפה העזות הזאת איך יש את החציפות לעמוד ולהתערב במה שקשור לאנשים מורמים מעם, ולהסביר את המהלכים שלהם במושגים הקטנים שלך? ולדבר מאחורי

גבם. או בדוגמת הסיפור, באנשים שהיו מספרים דברי רע על עניי ארץ ישראל, אפשר להתפלא. היתכן? הנה אנשים שנראים כחסידים ואנשי מעשה, או לכל הפחות כשומרי מצוות, אנשים שישבו בשולחנו של הרבי בשבת קודש, הם מסוגלים לפגוע בקופת הצדקה של העניים שבארץ ישראל? וכל זאת למה? בגלל שנדמה להם איזה דמיון? וזה מתיר לגזול את לחמם של אלמנות ויתומים?, הרי אין שחיתות גדולה מזו.

ובכל זאת, רואים, שאפשר גם אפשר. יכול אדם להיות לבוש בגדים ככל שומר תורה ומצוות, נראה אפילו בן תורה, חי בקהילה חרדית, אבל אין לו שום בעיה, לפגוע בגדולי תורה, אין לו שום חשש לפגוע בעניי ארץ ישראל, ואחר כך הוא עוד מסוגל לטפוח לעצמו על השכם ולומר. "כמה אני מוצלח".

משה רבינו ע"ה, מנע את דיבוריהם של אותם אנשים. ולנו רק נותרה הברירה, להתנער מסוג כזה של אנשים בתוכנו, שלשון הרע, השמצות איומים ורכילות הם כלים שימושים הנמצאים בצקלונם.

ובעיקר, להתדבק בחכמי התורה. ובחובה העולה מדברי התורה, אתם הדבקים, חיים כולכם היום!

■ דבקות בתלמידי חכמים מקור לישועה

מעלה זו היא חובה לכל אחד, כי ככל שידבק בצדיק יזכה לקנות קנין של רוח בנפש.

וכך כתב בעל ה"כתב והקבלה": ולדבקה בו ושמא תאמרו מתת אלקים היא ליראיו ואיננו ביד כל אדם להשיגה, אין לך לעשות אלא להדבק בחכמים ותלמידיהם דביקות גוף, ויהי ביתך בית ועד לחכמים ועל ידי כן תזכה לאור אלקים ותדבק בו, שבאמצעות המוכן יקבל הבלתי מוכן. ודבר זה יש לו יסוד בחכמת הנפש שהדבק עם אנשים אלקיים גם עליו יזרח אור... (דברים יא כב)

ופעמים שהאדם תאב למאור פנים מהחכם והצדיק, או לשוחח עימו ולהעביר זמן, אך ידוע ידע כי כאשר מתדבק בצדיק, אף שאינו עומד ומשוחח עימו, הרי בעצם התדבקותו מביא אור וברכה לנפשו.

וזכינו לראות מהצדיקים אשר היו בארץ, שרבים שהיו מסתופפים בצילם, ובבית

מדרשם או בעת ששחו דברי תורה, עצם השהות במקום כבר הפליגה בישועה וברכה, ולעיתים אף מבט אחד מהחכם והצדיק די בו כדי לפעול ישועה. וככל שידע האדם ויאמין ויעמול, להתדבק בצדיק ובחכם, הרי שאז יראה בעצמו "מצמיח ישועה" ואור בנפש.

ומצאנו שכן כותב המהר"ל דברים נוראים "בל אותם שיש להם חיבור וצירוף אל תלמידי חכמים נחשבים כמשפט תלמידי חכמים, כי המחובר לדבר הרי הוא כמוהו, וזה כי האדם נקרא בשם אדם בשביל נפש המדברת שבו... ובודאי גם על גופו הוא שם אדם מפני שכל האברים מתחברים אל נפש המדברת ועל כולם יקרא שם אדם, וכך כאשר האדם יש לו חבור אל השכל הוא התלמיד חכם כאשר יש לו חבור אליו נכנס בגדרו עמו. ולכך אמרו לאהבה את ה' אלקיך וגו' ולדבקה בו, וכי אפשר להדבק בשכינה והלא אש אוכלה הוא, אלא הדבק בתלמידי חכמים כאילו דבק בשכינה, ודבר זה מפני כי התלמיד חכם יש לו דביקות בשכינה בשביל שיש בתלמיד חכם שכל אלקי,

ולפיכך הדבק בתלמיד חכם שיש לו דביקות בשכינה יש גם לו דביקות בשכינה, אף כי אינו תלמיד חכם כלל. ואינו מדבר רק מי שהוא שונא תלמידי חכמים ומרחיק עצמו מהם בזה מדבר לא בענין אחר. ולכך מביא כאן אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם וכו', אדם כזה בודאי אינו מכלל הנבראים כלל, שכל הנבראים אף הבעלי חיים נבראו לצורך האדם ובזה יש להם חבור אל האדם שהוא שלימות הבריאה, אבל אדם כמו זה אין לו צירוף וחבור אל דבר שהוא עיקר הבריאה, ומפני כך הוא גרוע מהם... (באר הגולה ז).

וכתב הגר"א מוילנא, כי בעת שהי' בית המקדש קיים מי שהיה מביט באש התמיד שעל המזבח, היה זוכה לקבל יראת אלוקים, ומעתה הלא בעת הזו, אחר שעדין לא נבנה הבית ואין אש תמיד על המזבח, הרי שאש התמיד של הדור הם הצדיקים אשר עמנו, והמביט בהם מקבל אור בנפש. וכלשון ה"ליקוטי מוהר"ן זיע"א: טוב מאוד להסתכל בפני הצדיקים כי הצדיקים הם פני השכינה" וכן הם דברי הרבי הק' רבי אלימלך מליזענסק, שהסגולה הבדוקה ליראה היא להביט בפני הצדיק.

וביותר הדבר בשעה שהצדיק מדבר בדברי תורה ואז מתעצם אור השכינה על פניו, ובזה משפיע מאורו שפע קדושה על המתבונן. יזכנו ה' להתדבק באור התורה והצדיקים ולזכות לשפע ברכה וישועה.

אל הלב והנשמה

"רק השומר לך ושומר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל מי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום, אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל לי אתהעם, ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון".

(דברים ה, ט, י)

בעת שמרע"ה מספר לעם ישראל על מעמד הר סיני, הוא חוזר ומדגיש את חשיבותו לדורות. ומכאן למדו מכאן חכמים שיש איסור לשכוח דברי תורה: "רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו, שנאמר (דברים ז) "רק השומר לך ושומר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". יכול אפילו תקפה עליו משנתו, תלמוד לומר "ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך", הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו".

והנה הגמ' אומרת (תמורה ט"ז) שבימי אבלו של משה נשתכחו מיהושע שלש מאות הלכות ונולדו לו ז' מאות ספיקות ורצו להרוג את יהושע, וצריך להבין, הרי אדם ששוכח ממשנתו אינו חייב עד שישב ויסירם מליבו ומה הייתה התביעה על יהושע וכן יש להבין מהו ש"מסיר מליבו" את דברי התורה, והלא המציאות היא שאדרבה, דברים שאדם מנסה לשכוח, נחקקים בזכרונו בצורה חזקה יותר.

אלא שהכוונה היא לאדם שאיננו חוזר על תלמודו ושוכח, ולא רק שאינו חוזר אלא ממלא ראשו בענינים שאינם תורה הרי שזה "מסירם מליבו". ומעתה יובן מה שכתב רש"י "ולמה נאמר ומסרה ליהושע ולא לאלעזר ולפנחס ולא לשבעים זקנים המתנבאים במחנה שלא רצה למוסרה אלא למי שהיה ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה וקנה שם טוב בעולם וזהו יהושע שנאמר ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל, הרי שמי שהיה אחראי להעביר את התורה לדורות הבאים הוא לא

אלעזר ולא פנחס אלא יהושע שהיה ממית עצמו באהלה של תורה והיה מעתיק השמועה, ולכן כשהוא שכח דבר אחד מתלמודו רצו להורגו כי יחסר לעם ישראל בכל הדורות.

■ היים של תורה סגולה לזכרון

וכמה כואב לבנו לראות אנשים שעיתותיהם בידיהם ועוברים עליהם שעות רבות בלי תורה, וכה בנקל יוכלו לקנות חיי נצח. והרי הם "מסירים מליבם ממש". ואינם חוששים ל:"רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ייראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון".

בכאן נמצינו למדים על חשיבות העברת המסורת לדורות הבאים. אותה תורה שניתנה בסיני, היא בעצם "לבניך ולבני בניך". התורה שייכת גם אלינו בכל דור ודור, וכשחיים כך הרי שזוכרים את הדברים!

הדרך לזכור היא להפוך את דברי התורה לחלק מן החיים, ודברים כאלה אדם איננו שוכח, ואם לא כן הרי שזה "עד שישב ויסירם מליבו" זהו האיסור "פן תשכח את הדברים", אם לא מרגישים בחשיבות התורה ואם ממלאים את המוח בדברים שאין להם ערך, הרי שזו היא ההסרה מן הלב.

בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) מובא: אמר ר' תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח, מה טעם "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". אדם שלומד ומנסה להבין וליישב את דברי התורה על לבו, גורם לכך שלא ישכח את דברי התורה, והמקור לכך הוא בפסוק בו אנו עוסקים: "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". נראה שהלימוד מן הפסוק הוא: דברים ש"ראו עיניך", שנראים לך ומובנים לך אותם אין אתה שוכח. אף כאן אנו למדים, שהדרך לזכור דברי תורה היא בהתקשרות עד שיהיו נראים בעינינו מוחשיים לנו ושייכים אלינו, והניתוק של דברי תורה מעולמו של האדם הוא המוביל לשכחה.

מסופר שפעם שאלו את אחד מגדולי הדורות זיע"א, איך הוא זוכר את כל מה שהוא לומד, ומדוע לא רואים כזה זיכרון אצל כל אחד? השיב להם אותו גדול: אם ילך איש ברחוב ולפתע יראה אריה שועט לעברו וברגע האחרון הגיע אדם יקר

ועצר את האריה באמצע ריצתו האם הוא ישכח את מצילו? כן הם דברי תורה, כי הם חיינו ואורך ימינו, אדם שיודע ומכיר לנכון שדברי תורה הם הם חיותו והמפעילים את נשימותיו, הוא לא ישכח אותם לעולם. זהו שכתב נעים זמירות ישראל דוד המלך עליו השלום, בפסוק בתהילים, "לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתיני", כשהאדם יודע שדברי תורה הם חיותו, "כי בם חייתיני", אז באמת "לעולם לא אשכח פקודיך".

■ להיות בכל יום את מה שראינו בעינינו

מעמד הר סיני איננו אירוע היסטורי שהיה לפני שנים רבות, אלא אירוע שאנו חיים אותו בחיינו אלה. האיסור לשכוח את מעמד הר סיני מקשר את הדורות כולם למעמד זה, וכך התורה שניתנה בהר סיני מתקשרת אלינו והופכת לחלק ממציאיותינו.

וכך לשוננו של רבינו יונה בשערי תשובה: "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך (דברים ה') ואמרו רז"ל (מנחות צ"ט) כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בשני לאוין, יכול אפילו תקפה עליו משנתו, תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך, לא דבר הכתוב אלא במי שיסירם מלבו על ידי שהוא בטל מן התורה ואינו הוגה בה תמיד"

ה"יראים" (סי' שני"ט) מונה אף הוא פסוק זה כמצות לא תעשה, והוא מפרש שהאיסור הוא לשכוח את דברי התורה בכללם: "פן תשכח את הדברים". דברי יוצרך תן על לבך תמיד, דכתיב בפרשת ואתחנן "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך", ותניא כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו שנאמר 'השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וגו', יכול אפילו תקפה עליו משנתו, תלמוד לומר "ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך", הא אינו חייב עד שישב ויסירם מלבו, פירוש שמפנה לבו לבטלה.

הרי שזו היא חובתנו להעסיק את המוח כל העת בדברי תורה, וככל שנעשה זאת הרי נשריש בתוכינו את דברי התורה הזו ואז נזכה לטוב לנו כל הימים.

ונשא ברכה מאת ה' וצדקה מא־לקי ישעו

"וְצִדְקָה תִּהְיֶה לָנוּ כִּי נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל
הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוֵּנוּ"

(דברים ו, טז)

ה"אור החיים" הקדוש שואל למשמעות הצדקה המוזכרת בפסוק, ופותח בפירושו של הרמב"ן: וצדקה תהיה לנו וגו'. צריך לדעת הכונה במאמר צדקה, ורמב"ן פירש שחוזר אל שכר המצות כי יהיה בתורת צדקה מה' כי עבדים אנחנו וחייבים לעבוד ואין לנו דין שכר ע"כ, ואין הכתוב מיושב על נכון לדבריו ז"ל, עוד צריך לדעת כוונת אומרו לפני ה' כאשר ציונו וגו': כלומר, לפי הרמב"ן הצדקה היא של ה' הנותן לנו שכר על המצוות לפני משורת הדין, כיוון שקיומנו את המצוות היא בגדר חובת העבד כלפי אדונו.

אולם רבי חיים בן עטר זיע"א מפרש באופן אחר לפיו אנו עושי הצדקה:

"אכן הכוונה היא לפי שיש ב' הדרגות בעבודת ה', א' היא עבודה מיראה, וזה היא חיוב על כל הנבראים שכל עבד ירא מרבו על דרך אומרו "אם אדונים אני איה מוראי" (מלאכי א'), והוא מאמר הכתוב (עקב י"ב) "מה ה' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה". ב' היא עבודה מאהבה, והיא מצוה רבה ועצומה, אבל אין חיובה לצד היות האדם עבד שיהיה אוהב, די שלא ישנא ויעבוד הצריך, וזה הוא דבר שחייב העבד לרבו, וכנגדו רבו חייב לזונו ולפרנסו כיד רבו, כנגד חיוב המוטל לצד היותו עבד אמר הכתוב שקודם לזה ויצונו ה' ליראה את ה', וגמר אומר לטוב לנו וגו' לחיותינו וגו', פירוש מצות ה' באה בחיוב ליראה כמשפט עבד למלכו, וגם על ה' להטיב כיד המלך לפרנסה ולכלכלה לחיותינו כי חייב האדון בפרנסת עבדו."

היינו כי פסוק זה מלמד על רובד נוסף של עבודת ה' של האדם. אחר שלמדנו על "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים" כעבודת העבד את אדונו, אחריה יש את ההבטחה לחיותינו כפי שהאדון מחייה את עבדו ודואג לו. הרי שכאן בפסוק שלנו התורה מוסיפה את הרובד של עבודה מאהבה, בה האדם מתקרב וזוכה להיות לפני ה', והיא הצדקה המוזכרת בפסוק.

והם הם הדברים שהזכיר אור החיים בביאור קבלת עול מלכות שמים בפסוקי קריאת שמע, ומבאר כי פסוק הפותח את הפרשייה הראשונה של "שמע" מבטאת את צד היראה, ו"ואהבת" הוא מצד האהבה.

וכלשונו (על פסוק ה): ואהבת. אמר בתוספת וא"ו, לומר מלבד מצות שמע ישראל שהוא קבלת עול מלכות שמים היא מצות אהבת ה'. עוד ירצה להעיר להקודם לאהבה על דרך אומרם ז"ל (זוהר ח"ג נ"ו) אין אדם משיג גדר האהבה עד שתקדים בו היראה.

■ לאהוב בכל לב

מה מופלאה היא מידת האהבה, ומעלתה העצומה, וכלשונו של רבי נחמן מברסלב זיע"א "כי יש שני מיני אהבות, אחת שהיא אהבה שבימים כמ"ש לעיל "יומם יצוה ה' חסדו", יומא דאזיל עם כולהו יומין, שבכל יום, היינו שבכל מדה ומדה יש שם אהבתו של השי"ת עם ישראל, וזה שבפועל. ויש אהבה שהיא בכח, היינו האהבה שהיה בין ישראל לאביהם שבשמים קודם הבריאה, שהיו ישראל עדיין בדעתו ובמוחו. למשל, יש אהבה שהאב אוהב את בנו שכל אדם יכול להשיג זאת האהבה והתקשרות והאהבה שיש בין הבן ובין האב כשעדיין הבן במוח האב קודם ההולדה, זה ההתקשרות והאהבה אין אנו יכולין להשיג עכשיו, כי אין משיגין עכשיו כי אם בזמן ובמדות, ואהבה שבדעתו ובמוחו היא למעלה מהזמן והמדות, ואינו מלובש בשום לבוש. ולעתיד לבא שיתגלה אורייתא דעתיקא סתימאה, ואז יתקיים מאמר חז"ל (תענית ל"א) עתידים צדיקים להראות באצבע... ויתגלה האהבה שהיא בדעת שהיא פנימיות התורה, היינו אלקותו השוכן בתוך התורה והמדות..." (לג ה)

אור החיים כאן, מוסיף עצה כיצד להגיע למידת האהבה (פסוק ו): "עוד ירצה ללמד בני ישראל דרך שיתקבלו הדברים אצלם לאהוב ה', כי האהבה אינה מעשה שיכריח האדם רצונו לעשות מצות המלך אלא הוא דבר שתלוי בלב וכל שהלב לא ירגיש דבר שיפעול בו החשק אינו אוהב הגם שיכריחנו בכל מין הכרח, לזה באה העצה מאל יועץ ואמר והיו הדברים האלה וגו' על לבבך, פירוש כשיתמיד שימת הדברים על לבו יולד בלבו חשק תאוה הרוחניות וירוש לבו לאהבת ה' בכל אשר ציוהו"

ומוסיף אור החיים הקדוש על זה דברי התעוררות "ודבר זה אנחנו יתמי דיתמי

אנו מרגישים כי רבה תאוה בלבנו וחשק אלהי עולם יותר מכל הון עולם וכבוד מלכות וכל ערב נרגש לנמבזה ונמס בערך חלק המועט המושג מהרגש הוית הדברים על לבנו אשרינו מה טוב חלקנו..”

כאן בדברים נמצא הסוד, כיצד ניתן להכריח את הלב לאהוב והוא על ידי התמדה. כאשר מתמיד לשים בליבו את כל הטוב שה' עושה איתו מגיע לאהבתו, וכפי שמעיד אור החיים על עצמו ועל האהבה הגדולה שבליבו לבוראו.

■ אהבה על ידי התבוננות

בעת שאדם מקבל מתנה הוא אוהב את הנותן, וכן הוא במבטנו על מה שמקבלים מהקב"ה זה יביא לאהבה. וכך כותב הרמב"ם: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד "צמאה נפשי לאלהים לאל חי" (תהלים מב, ג). (יסודי תורה פרק ב).

ועל כך נתבע כל אדם עד כמה הוא מרגיש את המתנות הנפלאות שהוא מקבל, והדברים נוקבים בלשונו של בעל "חובות הלבבות" שמסביר מדוע לא מכיר האדם ברוב טובת הבורא זה לשונו:

"כי טובות הא־ל יתעלה על ברואיו, ואם הן כוללות את כלם, כמ"ש הכתוב (תהלים קמ"ה) "טוב ה' לכל", רובם כעורים מהכיר ומהבין גודל מעלותם ואינם משכילים ענינם מפני שלשה דברים, אחד מהם רוב התעסקם בעניני העולם ותענוגיו והתאוותם מה שלא יגיעו ממנו והתעלמם מהביט אל טובות הבורא עליהם מפני שלבם תלוי בעולמם מה שהם מקוים ממלאת תאוותם... והשני צאתם אל העולם הזה והם נמשלים כבהמות סכלות וכעיר, כמ"ש הכתוב (איוב י"א) ועיר פרא אדם יולד, והתגדלם בטובות האלקים העודפות והתגלגלם בהם עד ששבו אצלם רגילות וידועות כאילו הם עצמיות להם בלתי סדורות מאתם ולא נפרדות מהם כל ימיהם. וכאשר ישכילו ותתחזק הכרתם יסכלו טובות הבורא עליהם ואינם משימים על לבם חיוב ההודאה עליה מפני שאינם יודעים מעלת הטובה והמטיב בה אליהם... והשלישי מפני מה שמוצא אותם בעולם ממיני הפגעים ומה שמגיע אליהם מעניני ההפסד בגופם ובממונם, ולא הבינו סיבות אופני טובתם בהם ותועלות הנסיון

והמוסר להם, ושכחו כי הם וכל אשר להם טובות שהטיב להם הבורא נדבה וחסד,
וגזר בהם בצדק כפי מה שחייבה חכמתו...” (שער ב הבחינה, הקדמה)

היינו כי יש שלושה סיבות בגינם לא מכיר האדם די בטובת בוראו, אם מחמת
רדיפה אחרי תענוגות העולם שעדין אין לו, אם מחמת הסתגלותו לטובה שקיבל
כאשר הוא לא מכיר ביחודם, והן מחמת קשיים והתמודדיות שיש לו, כך או כך,
הרי שהתביעה עומדת לכל אדם, פקח עיניך ראה כמה היטיב לך הבורא ית', ודע
להודות לו בכל לבבך ובכל מאדך.

מתן שכרם של צדיקים

"וַיִּדְעֶתָ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנָּאֲמָן
שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו
לְאֶלֶף דֹּר" (דברים ז, ט)

(דברים ז, ט)

מבינים אנו כי הקב"ה לא ממהר לשלם שכרם של צדיקים מיד אלא זכותם היא לאלף דור. אנו משתמשים מזכותם של אבותינו, אברהם יצחק ויעקב. אך לרשעים הרי "משלם לשונאיו אל פניו להאבידו" וכמו שפירש רש"י "בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא" (רש"י) הוא לא מאחר את התשלום על מעשי הרשע הטובים.

וכתב רבינו בחיי (כד הקמח כפורים א) כי "כשם שיסורי הצדיקים הם לטובתו, כך שלות הרשע והצלחתו לרעתו, שאין לך רשע גמור שאין בידו קצת מצות והשי"ת רוצה לגמור עליהם ולשלם לו שכרו בזמן הפחות, והוא העולם הזה, בדבר הגרוע, והוא הגוף, כדי להאבידו מן העולם הבא, הוא שאמר הכתוב "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו" (דברים ז, י), והוא שדרשו רז"ל "שאת פני רשע לא טוב", מה שנושאין לו פנים בעולם הזה לא טוב לו לעולם הבא."

ובזה מבאר רבינו בחיי (שמות ה כב) את שאלת הנביא ירמיה (ירמיה י"ב) "מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד". "שאל מאת הקב"ה אם שלות הרשעים היא גמול לחסד שעשו כבר בעולם הזה או הוא כדי לכפול עונשם ולהרבות להן יסורין, והקב"ה השיבו שאין שלות הרשעים והצלחתם כי אם להוסיף עונש על עונשם, וכענין שאמר דוד (תהלים ס"ט) "תנה עון על עונם ואל יבאו בצדקתך", וכן בכאן היתה תשובת הקב"ה למשה, "עתה תראה אשר אעשה", יאמר היסורין האלה לישראל אינן אלא לכפול שכר על שכרם, זהו עתה תראה, וההצלחה והשלוחה לפרעה אינו אלא לכפול עונש על עונשם, זה שאמר "אשר אעשה לפרעה"..."

לעיתים הצדיק נכשל בעבירה מסוימת ועליה חייב לשלם הקב"ה גובה ממנו את ה"חוב" בייסורים בעולם הזה על מנת לתת לו את שכרו מושלם בעולם הנצח.

הרשע לעומת זאת עשה כמה מצוות ומעשים טובים שבגינם מגיע לו שכר, הקב"ה משלם לו את שכרו בעולם הזה ומעניש אותו בעולם הבא.

■ עם ישראל הבהירה של הקב"ה

על גלות ישראל במצרים כתבה התורה הקדושה "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל, להיות לו לעם נחלה כיום הזה" (דברים ט, ט) מצרים היא "כור הברזל" שנצרך כדי לצרוף בו את ישראל מהפסולת שבה. תהליך זיכוך זה יחזור לעתיד לבוא כדברי הנביא: "צרפתים כצרוף את־הכסף, ובחנתים כבחון את הזהב" (זכריה יג, ט) כשם שצורפים כסף וזהב כדי להוציא מהם את הסיגים כך גם את ישראל שנמשלו לכסף וזהב יש לצרף.

וכך ביאר אחד מגדולי המוסר בעל "מכתב מאליהו" בכוחם של ישראל: "...מאין להם לישראל הכח הזה, לעמוד למעלה מכל רובי צרותיהם ולא להתיאש כלל רק לקוות, הלא זו היא רק ירושת אבות, מאבותינו הקדושים שקבלו הכל באהבה. צאו וראו אם תמצאו ביהודי שעדיין יש בו ריח של ירושת האבות, אשר יאבד את עצמו לדעת חס ושלום, ואף אם סבלו רב מאד, יחשוב שיהיה לו לכפרת עוון, כי אבותינו הקדושים קנו דביקות לחיים הרוחניים, שהיא דביקות אל מקור החיים, דביקות אליו יתברך. ובהגיעם לזה השיגו כח, כי כל אשר יעשה השי"ת על פי מציאותם הפנימית המעשים ההם רוחניים המה, ובכל אופן שיהיו אין בהם שום רע חס ושלום... כח זה קנה לו אבינו אברהם, אשר עמד בנסיון של רעב, ועוד כמה צרות שאין דומה להם, ולא נפל לבו בקרבו, כי ידע ברור אשר אך טוב וחסד הוא, מטובו של הקב"ה שאין גבול וקץ לטובותיו. העושר הגדול הזה הנחיל לנו אבינו, ועל כן נמצא כח פנימי בלב עם ישראל, שלא יפול לבבם בקרבם מתוך כל הצרות הרבות שאין ספורות למו, אשר נסבול זה אלפי שנים ובתוך תוכה של נפשנו נדע, כי כל זה הוא לטובתנו, כי יהיה לנו שם ושארית. ואז נראה, כי כל אשר עבר עלינו וחשבנום לצרות רבות ורעות, זה היה בחיצוניותם, אבל באמת היה אך טוב וחסד... ואם נמצא לפעמים איזה איש בן ישראל, אשר עתה, בשעה שגברו עלינו הצרות יותר מאשר במשך גלותנו הארוך והמר, יתיאש מן הרחמים ויתאונן על מר גורלו, עד כי מחשבות של אבוד לדעת חס ושלום עולים במוחו, זה לאות כי האיש הזה אך נולד מבני ישראל, אבל בקרבו כבר חתך וקטע והפסיק את הקשר שיש בו אל אבותינו הקדושים..." (מכתב מאליהו חלק א עמוד יא, ביאור ענין מדת הרחמים)

כשהקב"ה עושה משפט עם הרשעים, קידוש ה' גדול יש בעולם. וכמאמר החכם מכל אדם "וגם רשע ליום רעה" (משלי טז, ד) מסביר הרלב"ג: "...מה שתראה שיוזק הרשע ליום רעה הוא לתועלת כי בזה תועלת ללקיחת המוסר". כי "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" (ישעיהו מג, ז) גם הרשע נברא לכבוד שמים. איזה כבוד שמים? שיראו את העונש שהוא מקבל ויאמרו: פלוני שעשה רעה תראו מה קרה לו.

■ צדיק ורע לו רשע וטוב לו

וכבר האריכו רבים בביאורה של סוגיה זו, והדברים מופלגים. וכעין שביארו בזה בעלי המוסר הנזכרים, שהרי כל מאמין יודע כי עבור המעשים הטובים בעולם הזה יזכו לחיי העולם הבא, המה החיים העקריים, החיים הנצחיים היותר מעולים והיותר מאושרים. אבל יש אשר יחשבו כי הלא גם חיי העולם הזה חיים המה, "העולם הזה גם כן עולם הנהו" כפתגם אנשי העולם הזה... ובכלל אנו פוגעים בקושיות גדולות וחזקות, למה פלוני זכה לחיים מאושרים והשני חיי צער יחיה, למה פלוני הצדיק יסבול יסורין רבים וחייו יהיו כחיי גיהנום, ופלוני הרשע יהיו כל ימיו כחגים.

יש אשר אמונתם שלמה, והשאלות הללו לא יזיזום ממנה, באשר ידעו כי לא לנו לבקר את משפטי ה'... אמנם יש שלבם יהרהר אחר מדותיו ית', כי הלא טוב ורחום הוא אם כן למה ימרמר את חיינו, ואם עונש הוא אשר יעניש, איך יכביד כל כך ענשו על הצדיק, ועל פשעי הרשע הרבים יעבור כאלו לא היו? יש אנשים אשר השאלה הזו תטרידם בעבודתם את ה' בעבודת הלב, כי מעומק לבבם יצאו להם הרהורים ויחשבו "מה בצע כי נעבדנו?". אכן כתב המכתב מאליהו, אלה שחושבים כך הם משום "שכל זה בא לנו מאשר אנו רואים את העולם הזה על פי המבט הנזכר, אך אלו הגענו למדרגה אשר רואים בה את העולם במבט אשר למדונו חז"ל, אז היו השאלות הללו מתבטלות מעצמן".

■ להביט על העולם במבט אמיתי

הנה אמרו חז"ל, "העולם הזה דומה לפרוזדור והעולם הבא לטרקלין", כל מעשה שיעשה האדם הוא לאיזה תכלית אשר ישאף אליה. וכשהתכלית גדולה בעיניו יעבוד ברצון בשבילה גם עבודה קשה... אמנם תכלית כל הבריאה וממילא גם תכלית העולם הזה כולו היא העולם הבא, ואם גם קשה מאד יהיה דרכו בפרוזדור ומלא

עיכובים ומכשולים ראוי שילך בה האדם ברצון טוב, מאחר שאין דרך אחרת לפניו להגיע אל מלכו... כעת בהיותנו בעולם הזה עולם השקר אשר היצר הרע שולט בו הנה הערכותינו ערכי שקר המה. אשרי היודע ומכיר את הערכין הנכונים גם בהיותו בפרוזדור, הוא ימצא את אשרו בטרקלין, וגם בעבודה הקשה שבפרוזדור ישמח מאד בידעו את ערך פרי עבודתו...

כן העולם הזה כולו, וכל אשר יקרה לנו בו, הכל הוא רק כפי הנצרך לנו אל הכניסה לעולם הבא. כל אשר ירשום רושם בנפשנו וכל אשר נוכל להרגיש - הכל הוא מדוד ושקול בתכלית הדקדוק, ורק כפי הנצרך לנו לתכלית הזאת שנזכה לחיי העולם הבא. אם יחרה אף ה' באדם וקשות יענישנו אין זה בשביל עצמו ית' שמתרעם על הרשע, כי במצוותינו לא נעשה לו טובה ובחטאינו לא נרע לו, אלא השומר מצוה מטיב לעצמו, ואם יחטא לעצמו ירע...

אמנם צריך לדעת כי היסורין הם סיעתא דשמיא אשר בהם יסייע הקב"ה אותנו להתקרב אליו ית' אבל לא יסלק בזה ממנו את אפשרות הבחירה, כי אף שהיסורין מדודים הם ומתאימים ממש אל הנצרך ללמדנו, מכל מקום הלימוד עצמו תלוי בבחירתנו, ויכולים אנו לסתום את עינינו להקשות את ערפנו, ואז אדרבא נמצא מקום לטעון נגדו ית'. על זה אמר הכתוב: "ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם" וילמדו צדק, ופושעים אלה אשר יבחרו לפשוע "יכשלו בהם" באותם דרכים עצמם.

ולמה יש פעמים הרבה אשר טוב הוא לרשע בעולם הזה? גם זה פשוט וברור, מה יעשה הרב בתלמיד אשר גם הכה ופצוע לא יועילו לו? הלא ודאי שלא יענישנו ללא תועלת. ואדרבא יש לחוש מאד שאם יענישנו עוד יקשה אז התלמיד את ערפו ויוסיף להרע. אם כן לא נשאר ביד הרב אלא לגרשו מלפניו לגמרי, אבל לא יעשה ככה תיכף, אלא יחכה אולי עוד יטיב דרכו במשך הזמן, ורק אחר שנתמלאה הסאה וברור הוא שלא ישוב אפילו במקצת, אז מחליט הרב מתוך צער גדול לדחותו בשתי ידיים. ממש כן היא הנהגת השי"ת עם הרשע..

ויש אשר ישאלו, אם כן למה יש יסורין שאינם עונש כלל? למה יש מי שנולד חולה וכדומה? ויש גם שמחלתם ירושה להם מאבותיהם, למה עשו להם ככה מן השמים? ואמרו חז"ל שהקב"ה גוזר על האדם קודם שנוצר אם חכם יהיה או שוטה, אם גבור או חלש, בריא או חולה, עשיר או עני, ורק אם צדיק יהיה או רשע לא נגזר מראש, כי זה תלוי בבחירת האדם עצמו, וראוי להבין למה יגזרו

יסורין מראש, ולמה נגזר על מקצת בני אדם נחת ועונג, ועל מקצתם תהיה הגזירה מראש לחיות חיי סבל?

אמנם גם שאלה זו טעות היא מעיקרא, ננסה נא לבאר הענין אם כי עמוק הוא. כל המסתכל רואה שבני אדם שונים הם זה מזה, הן במראיתם, הן בכחות נפשם, הן בכשרונות שכלם וכן בסביבה אשר ימצאו בה. גם שונים המה פרטי צרופי כחות הנפש בכל אחד ואחד, למשל לאחד במדת הגאווה עשרה אחוז, ובעצלות חמשה עשר אחוז, ובתאוה עשרים אחוז, וכן מספר האחוזים בכל מדה ומדה, ומוכן הוא כי כל אלה מתמזגות בו יחד, ולאדם השני התמזגות מדותיו אחרת היא לגמרי, וכן הוא גם כן בהתמזגות הכחות השכליים וכן הוא ממש גם בענין הסביבה העושה רושם בחנוך האדם, הלא גם היא מזוגה מפרטים אשר כל פרט ופרט יפעל במזיגת כחות נפשו וכשרונות שכלו. אבל למה הוא כך? הלא לכל בני האדם תכלית אחת, שעל ידי עבדם את ה' יזכו לעולם הבא, אם כן למה לא ישוו בהכנותיהם?

אבל זה פשר הדבר: חסדי השי"ת אין להם גבול, ואפילו חסדיו הנגלים לנו הם בנויים חסד על גבי חסד עד אין שיעור. צא וחשוב! השי"ת המציאנו להגיע אל רום המעלה ולזכות להרגשת האושר היותר גדול שבכל המציאות כולה. בזה לבד כבר דיינו. אבל הוא יתברך הוסיף לנו את האפשרות להבחין במתנה הגדולה הזאת, מתנת חיי העולם הבא, שבדין אנו זוכים בהם ושלנו הם ממש, שכר מעשינו הטובים שנלחמנו ביצרנו עבורם. והוא מאשר רצה בחסדו שלא נרגיש את טובו כמתנת חנם אלא ינעם לנו עוד יותר בידענו כי שלנו הוא, ובזה הלא בודאי דיינו!

אך אנו רואים שהוא מתחסד עמנו עוד הרבה למעלה מזה. נתבונן נא, הנה המצוה העקרית היא קדוש ה', כי היא כוללת הכל, כל המצוות וכל עניני עבודת ה' תוכנם הוא קדוש ה', במה שאנו מתגברים על יצרנו כדי לעשות רצונו יתברך, אנו מקדשים את שמו, ומקרא מפורש הוא, "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו" וכו'... אם חבורת אנשים באו לכבד מלך בשר ודם, וכולם ינאמו בנוסח אחד ממש, איך ירגיש עצמו הנואם השני וכל שכן האחרון בידעו שלא הוסיף כלום על כל הקודמים? על כן הוסיף השי"ת בחסדו לברא כל אדם בכחות והתמזגויות אחרים וגם יצר הרע שלו ומלחמתו שונה, וממילא גם קידוש ה' שלו שונה מאשר של חבירו, ובכל יש לכל אחד ואחד חלק מיוחד לעולם הבא שהוא שלו ממש ולא קדמו אחר בו, ויש לכל אחד ואחד נחת רוח ואושר שלמים בשכרו.

בשביל זה גם סביבת כל אדם היא כראוי לפי ענינו, וכפי אותו קדוש ה' אשר עליו לקדש. יש אשר עליו לעמוד בנסיון העושר והנאות העולם הזה, שלא יתגשם בם עד שישכח את יוצרו לגמרי, וכמו שכתוב "פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה'" וכו' ויש אשר עליו לסבול את נסיון העוני וצרות רבות, ואף על פי כן לא יהרהר אחר מדותיו ית'.

סיפור ידוע יש על הרה"ק רבי זושא מאניפולי זיע"א, שהיה עני מרוד עד כדי כך שלא היה לו כסף לרכישת עצים לחימום בימי החורף הקרים. רבו, המגיד ממזריטש, שלח אליו אדם שלא הבין את המשנה "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה". כשאותו אדם הגיע אל רבי זושא וסיפר לו על מטרת בואו, רבי זושא אמר לו "אני חושב שמדובר פה בטעות. המגיד לא התכוון אליי כלל. הרי מעולם לא היה לי רע"... זהו ההיבט הנכון של הצדיקים הגדולים שגם אם כלפי חוץ נראה לבריות שהם סובלים, להם אישית הכל תענוג עילאי.

דבר אחד חייב להיות נגד עינינו תמיד: משה אמת ותורתו אמת, וכל דברי הנביאים אמת. כל הנבואות על חורבן בית המקדש התקיימו ההיסטוריה הוכיחה את זה. ממילא גם הנבואות על הגאולה העתידית יתגשמו ובקרוב, ועל ידי ההשתדלות שלנו בהתחזקות בתורה ובמצוות ואהבת חינוך נזכה כולנו לעבוד בבית המקדש השלישי במהרה בימנו.

פנינים ומוסרים

הקב"ה הוא האחראי עלינו ולכן אנו חיים לעולם

"וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּיהִנָּה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלָכֶם הַיּוֹם"

(דברים ה, ד)

בספרו "תולדות אברהם" מבאר המקובל רבי אברהם אבוחצירא זיע"א, כי לכל אומה יש בשמים שר שממונה עליה. אם יפול אותו שר, אזי האומה כולה תפול ותתבטל מן העולם. אבל שונה הוא העם היהודי. עם זה נמצא תחת ה' לבד, כפי שמובא בזוהר הקדוש. ואם כן התורה אומרת "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם", ולכן אין הוא נופל לעולם אלא "חיים כולכם היום". כולכם חיים לנצח נצחים.

■ רק בעושי רצונו של מקום

חכמינו ז"ל מספרים לנו מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא לירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו, ראה נערה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון שראתה הנערה את הרב, נתעטפה בשערה, ועמדה לפניו ואמרה לו "רבי פרנסני". אמר לה בת מי את? אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני (שהוא היה אחד מהעשירים הגדולים של עם ישראל).

אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלך? אמרה לו, רבי, האם לא כך מושלים משל בירושלים על הדבר הזה "מלח ממון חסר". ופירש רש"י: יחסיר ממנו לצדקה וחיסורו זה הוא קיומו. ואבי לא עשה מספיק, ושאל אותה והממון של בית חמך היכן הלך? אמרה לו שנהג כמו אבא שלי ואיבד גם הוא את הממון. אמרה לו הנערה רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אבי, חוץ משל חמיה. בכה רבי יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושי רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושי רצונו של מקום מוסרין ביד אומה שפלה ויותר גרוע מזה ביד בהמתן של אומה שפלה, ע"כ הגמרא.

מפרש המהרש"א הקדוש: כי כל אומה ואומה יש להם שר ומזל בשמים, מה שאין כן עם ישראל שאין להם שום מזל, ועל כן כשעושים רצונו של מקום הם למעלה מכל האומות ושריהם. אבל כשאין עושין רצונו של מקום, הקדוש ברוך הוא מסלק שכינתו מהם והם שפלים ונבזים מכל האומות, שיש להם שר ומזל, ולישראל אין שר ומזל, עכ"ל"ק.

■ הקב"ה ביטל את שר של מצרים כלפי משה רבנו

בהקשר כך נביא, כי הנה בפרשיות שמות וארא אנו רואים את מצבו הקשה של עם ישראל. הוא משועבד בפרך בידי מצרים וזועק לה' שיצילו מיד מעבידיו. מבחינת המצרים המצב אידיאלי ואף אידיאולוגי כי כך הוא העולם מבחינתם הם האדונים ולהם יש צרכים שאותם העבדים, הם בני ישראל, צריכים למלא. הקב"ה שומע את זעקת בני ישראל ומצווה את משה ואהרון ללכת אל פרעה על מנת שישלח את בני ישראל מארצו. "ויאמר משה לפני ה' הן אני ערל שפתיים ואיך ישמע אליי פרעה?! משה רבינו בבעיה כי הוא ערל שפתיים, מגמגם ואינו יכול לדבר עם פרעה. הקב"ה עונה למשה: "ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלוקים לפרעה ואהרון אחיך יהיה נביאך אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרון אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו".

בפשטות אנו מבינים כי ה' מצרף למשה את אהרון שילך עימו אל פרעה וידבר בשמו. זו חלוקת תפקידים ברורה והגיונית אבל צורת ההמחשה תמוהה, ויש להבין מדוע הקב"ה משתמש בתיאורים של אלוקים ונביא בכדי להמחיש שאהרון, כמו תפקיד הנביא, יתרגם את האלוקים שהוא משה. האם אין צורות אחרות להמחיש זאת?

העניין מתברר לאור הבנת המצב במצרים. באותה עת פרעה טען כי הוא אלריה ושברא את עצמו, ולכן פרעה גם לא מכיר בה' ואין לו שום בעיה להמשיך להעביד את בני ישראל בפרך כרצונו. הקב"ה רוצה לשנות את המצב הקיים עד כדי ש"וידעו מצרים כי אני ה'", כך שהוא זה שמושל ומחליט כאן. לכן הוא מוכיח להם קודם כל שפרעה הוא לא האלוהים, לשם כך הוא שם את משה אלוקים, ומסביר ה'חופת אליהו' [מובא ב'ילקוט מעם לועז'] את משמעות הדבר: לכל אומה יש שר בשמים חוץ מעם ישראל שהקב"ה מנהיגו. עכשיו נתן הקב"ה את שרו של מצרים ודחפו

למטה, וזאת כוונת הכתוב "ראה נתתיך אלוקים לפרעה". היום פרעה יהיה משועבד לך וכל מזונותיו וחיותו תלויים בך. לכן כעת אין לך משה לפחד מפרעה שעד עכשיו היה תלוי תחת שרו אבל מעכשיו הוא תלוי רק בך. על ידי כך יראה פרעה שהוא לא שווה כלום וכי הוא לא אלוקים כלל ושבעצם משה הוא אלוקיו. נראה מדבריו שהקב"ה מציע למשה פתרון מעולה שמשרת את המטרה. משה הוא האלוקים של פרעה הזקוק לנביא שיתרגמו כי אין ראוי שאלוקים ידבר אל בראוי ישירות. מוסף הש"ך אף יותר מכך ומסביר כי הקב"ה לא רק מוצא פתרון לבעיית ערלות השפתיים שלו אלא גם מסביר למשה שזוהי אינה בעיה וחסרון אלא להפך גדולה ויתרון. כי מעלתו של משה גדולה מאוד לאחר שדיבר עם השכינה ולכן לא ראוי שפיו ידבר דיבור אחר שאינו של קדושה. כך גם לא נפטר מגמגומו עד מתן תורה שאז דיבר דברי קדושה.

חובת השמירה על גופנו בבריאות נכונה

"וּנְשַׁמְרְתֶם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם, כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בְּיוֹם דְּבַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ"

(דברים ה, טז)

על פניו בכוונת הפסוק "ונשמרתם לנפשותיכם" מדובר על חובת הזהירות וההתרחקות מעבודה זרה הפוגעת בנפש. בספר יהושע כתוב כך: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מתוך האש, פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל, תמונת כל סמל".

כלומר, אדם צריך לשמור על נפשו מסכנה של תעייה בדרך ועבודת אלילים. וממילא, משמעות החיוב על שמירת הנפש, היא להישמר שלא לסטות אחר אמונות זרות כפי שעובדי עבודה זרה הופכים את אלוהיהם לפסל, מסכה או תמונה, שהם משהו גשמי ומוחשי. אלא, אנו כיהודים מחויבים להאמין שהקב"ה הוא אין סוף, והאמונה הזאת דורשת מאתנו עבודה והתקדמות רוחנית כל העת, כדי לזכות

להתקרב לבורא. אבל, בעיון יותר מעמיק מבינים אנו שמפסוק זה למדים גם על החיוב לשמור על גופנו מסכנה. וממילא החיוב לשמירת הבריאות והחיים הוא כלל יסודי בשמירת התורה כולה.

נתבונן נא בדבריו של הרמב"ם בספרו הי"ד החזקה: "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך אדם להרחיק עצמו מדברים המאבדים את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המבריאים ומחלימים" "ומצווה להנהיג עצמו במידה טובה והנהגה טובה לשמור בריאותו, כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתעלה". ה' ברא את האדם שיהיה גופו בריא, לכן אנו צריכים לשמור על בריאות גופנו ולהימנע מסכנה כדי שנהיה מסוגלים לקיים את מצוות ה' וללמוד תורה. הרמב"ם כתב: "וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו, ולהישמר ממנו, ולהיזהר בדבר יפה יפה, שנאמר 'הישמר לך ושמור נפשך'".

ואכן כשנתבונן נמצא כי ישנם הלכות רבות הנוגעות לשמירת הגוף מסכנה. הרמב"ם אומר עוד, "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וכל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם, ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם, עליו תבוא ברכת טוב", כלומר שגם אדם החושב שגופו שייך לו וזכותו לסכן אותו, הרי הוא טועה ועובר עברה.

"ועשית מעקה לגגך" יש מצווה לעשות מעקה לגג הבית, על מנת למנוע את סכנת הנפילה ממנו.

"בל תשחית" שכולל גם איסור השחתה של הגוף כמו עשיית קעקוע ועוד דברים המשחיתים את הגוף ופוגעים בו. "בל תשקצו" ממנו למדו איסור אכילת מאכלים מלוכלכים ומתועבים. אסור לעבור תחת קיר נטוי, או גשר רעוע, ובכלל בכל מקום שיש בו סכנה. אסור לדבר בשעת הסעודה, שמא יקדים קנה לוושט ויסתכן בחניקה.

כעין הדברים הללו נוכל לגלות בסיפור הבא על רבי יחיאל מאיר מגוסטינין זצוק"ל, שהיה מתלמידיו של הגה"ק רבי מנחם מענדל מקוצק זיע"א. הרבי נהג להרבות בתעניות ובסיגופים, עד שהם השפיעו לרעה על בריאותו. הדבר עורר דאגה אצל בני משפחתו, והגיעו לאוזנו של רבו הרבי מקוצק זיע"א. הוא קרא לרבי יחיאל

מאיר ואמר לו: הציווי "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" מוזכר בתורה בצמידות לאיסור עבודה זרה. וכי מה הקשר בין הציווי לשמירת הבריאות לבין עבודה זרה?

אלא, הסביר הצדיק, כשאדם מרבה בתעניות ומסכן את בריאותו, הוא עלול לדמות בנפשו שאינו בשר ודם מן השורה אלא יצור על טבעי, שאינו זקוק לאכילה, לשתיה ולמנוחה. מחשבה זו יש בה שמץ של עבודה זרה. עליך, אם כן, המשיך רבו ואמר, לדאוג לבריאותך ובכל לבטל את שתי הסכנות גם יחד.

וכך סיכם את הדברים רבי שלמה גנצפריד, בעל "קיצור שולחן ערוך" (לב, א), על יסוד דברי הרמב"ם בהלכות דעות (ד, א): "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת השם והוא חולה. לפיכך צריך האדם להרחיק עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג את עצמו בדברים המברין (=המבריאים) והמחלימין את הגוף. וכך הוא אומר "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". ונשמרתם מאוד לנפשותיכם זהו כלל גדול בתורה, ואידך פירושא הוא. נצא ונלמד, על מנת שנשמור, נקיים ונעשה.

לימוד תורה בימים ובלילות

"רַק הַשְּׁמִירָה לָךְ וְשִׁמּוֹר נִפְשֶׁךָ מְאֹד כִּי תִשְׁכַּח אֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפָן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יָמֶי
חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנֵיךָ"
(דברים, ט)

יש מהמפרשים המבארים פסוק זה, שהתורה מצווה כאן "ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך" - אלו הלילות, דהיינו שהאדם צריך להגות בתורה תמיד כדכתיב "והגית בו יומם ולילה", וזהו דבר שאי אפשר שכל ישראל יעמדו בו, לכך נתנה התורה עצה "והודעתם לבניך ולבני בניך", אלו התלמידים, כמו שאמרו חז"ל שכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו, וא"כ ע"י שילמד לאחרים והתלמידים ישלימו על ידו, שיהיו זמנים שהוא לא ילמד אך תלמידו ילמדו, וה"ז כאילו הוגה בתורה תמיד.

צדיקים רבים עשו להם מנהג יפה להיות ניעורים במשך שעות ארוכות בלילה ולהגות באמרי שפר בהתלהבות כראוי וכנכון. הגה"ק בעל "מנחת אלעזר" זיע"א ממונקאטש סיפר, שפעם ישב הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זיע"א עם אביו הרה"ק רבי ישכר בעריש זיע"א, ועסקו בתורה כל הלילה ברציפות, ולעת הבוקר לא היה בידם אפילו כוס תה וחתרכת סוכר להשיב את נפשם. אמר הרה"ק מהרי"א זיע"א לאביו הרה"ק רבי ישכר בעריש זיע"א: "הלא אמרו חז"ל כי העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום, והיכן הוא אותו חוט של חסד, כשאין להם אפילו דבר מועט כזה". השיב לו אביו, כי חוט של חסד הכוונה, כי יכולים לעסוק הלאה בתורה לאחר לימוד כל הלילה... וכן עסקו אחר זה שוב בתורה בהתמדה.

■ רק מי שמעמד הר סיני לוחט בדמו, מסוגל להוריש להט זה לא רק לבנו אלא גם לבן בנו

אמרו חז"ל, כל השומע פרשה מן בן בנו כאילו הוא שומעה מהר סיני, מאי טעמא "והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוך בחורב" [ירושלמי שבת פ"א ה"ב]. צריך אדם לבחון את מצבו הרוחני בחינה היסטורית מעמיקה באיזו מידה הוא יכול לשמש צינור להמשך המסורת ולהעתיקת השמועה לדורות שיבואו. החושב שתורתו יש בה בכדי ללמד אותו לכל ימיו עדיין לא יצא ידי חובתו. "ושננתם לבניך" כתיב. דברי התורה צריכים להיות על לבבך כך ש"ושננתם לבניך".

גם זו עדיין אינה הבחינה הסופית. העלה בדמיוןך גם את הנכד, הסתכל בו יפה יפה. הבא בחשבון את ההתפתחות התרבותית והחברתית שתבוא בינתיים בעולם. חשוב על הנסיבות השונות בהן יגדל נכדך, חזור אל עצמך ושאל: האם יש בי בכדי לצייד את הנכד, שיהא גם הוא מה שהוא צריך להיות? או שאולי אז תרגיש שהנך רחוק ממה שנחוצך, ממה שצריך וממה שהכרחי. רק מי שמעמד הר סיני לוחט בדמו, מסוגל להוריש להט זה לא רק לבנו אלא גם לבן בנו.

זכותה של שמירת השבת

”שמור את־יום השַׁבָּת, לְקַדְּשׁוּ, כַּאֲשֶׁר צִוְּיָהּ, יְהוָה
אֱלֹהֵיךָ”

(דברים ה, יב)

רבותינו הקדושים עוררו אותנו לדבר פלא בפסוק זה, שבכל המקומות שנזכרת בהם שמירת שבת בתורה, כתוב: ”לא תעשה מלאכה” (דברים טז, ח). והנה לימדונו חכמינו כי המילה מלאכה נגזרת מלשון: מלאך, כלומר, שליח. הגדרתו של שליח היא: זה המגשים את רצון משלחו. אדם נוטל חומר גלם ויוצר את אשר מחשבתו ושכלו מתכננים ומעוניינים ליצור. מלאכה זו מגשימה את מה ששכלו רצה לבצע. כלומר, המלאכה היא השליח של מחשבת האדם. מסיבה זו מלאכת יצירה נקראת מלאכה. כאשר בני האדם מצליחים ליצור מחומר גלם יצירות שונות, הם עלולים להגיע לידי טעות, שאין למעלה מתבונתם ומכוחם, הם עלולים לחשוב כי בני האדם הם השולטים בעולם ואין ישות עליונה השוכנת במרומים. כדי למנוע טעות זו, ציוותה התורה להימנע מעשיית מלאכת יצירה בשבת, ללמדך, שבכל השבוע הנך יוצר רק בזכות העובדה שהקב”ה הוא הנותן לך כוח ותבונה ליצור, והוא זה האומר לך: בשבת אל תיצור.

הדבר דומה לאדם העובד במפעל שבו בעל המפעל נותן לו את הכלים ואת האפשרויות לעבודה. כאשר בעל המפעל יאמר לו ביום פלוני לא ליצור ולעבוד, בוודאי שיעשה כן, שהרי המצווה הוא בעל המפעל עצמו ובו הוא תלוי. באותו אופן, אדם הנמנע ממלאכת יצירה בשבת בצייתו לצו שנאמר מפי הקב”ה, בכך הוא מודה ומעיד שהקב”ה הוא הנותן לו בכל ימות השבוע כוח ודעת ליצור. וכאשר הוא מצוה עליו לשבות ממלאכה, הוא חייב לעשות כן. המבחן האמיתי של האיסור בשבת אינה העמל בדוקא, אלא מלאכה הקשורה ליצירה. גם מלאכות קלות מאוד, שיצירה בצידן, נאסרו בעשייה בשבת. גם בעשייתן או בהימנעות מעשייתן קיים אותו גורם הקשור לאמונה בה’ שוכן מרומים.

מסופר על צלפחד שקושש עצים בשבת (במדבר ט”ו ובמדרש) ונענש על כך. ובגמרא יש מעשה נפלא, ”תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך

עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו" (שבת קנ ע"ב).

ואכן רב ועצום הוא שכרה של השבת, עד שאין ספק שהמכין עצמו לקדושה אף ביומין דחול הוא מתקדש, אדם מקדש עצמו מלמטה מעט, מקדשין אותו מלמעלה הרבה, ואדם המכין את עצמו סבור שזה משלו ולא ידע כי הקב"ה הנותן הרבה במתנה, עד בלי יכולת בידינו להעריך כמה הוא מתן שכרה של השבת

כוחם של י"ג מידות שאינם חוזרות ריקם

"ויאמר יהוה אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד
בדבר הזה",
(ג, כו)

בס' "נפש יהונתן" כתב הגה"צ רבי יונתן בנימין הכהן זצ"ל דומ"ץ סעליש, לפרש על פי מה ששמע מפי הגה"ק מהר"ם שיק זיע"א בעת ששבת הרה"ק רבי דוד מקשאנוב זיע"א בן הצדיק הדברי חיים' זיע"א מצאנו, ובשבת אחר התפילה, הלך הרה"ק מקשאנוב לבקר את מהר"ם שיק בביתו, והתלווה בעל הנפש יהונתן אליהם לשמוע דבר שיחה של קדושה בין שני קדושים כאלו.

כאשר בא לביתו וישב שם, מיד פתח מהר"ם שיק ואמר להרה"ק מקשאנוב: אני אומר לכם דבר תורה מסבך הגאון הקדוש בעל בעל 'ברוך טעם' זיע"א.

הנה נאמר במדרש (קה"ר פ"י סי"ד) על הפסוק (ואתחנן ג, כו) "ויאמר ה' אלי רב לך, הרבה דברת יותר מן הצורך, חכם קראתיך ואתה עומד ומרבה בדברים". ודברי המדרש סתומים ופלאים וטעונים ביאור.

ופירש ה'ברוך טעם', על פי מה שנאמר בספרים על הפסוק "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", שמשה רבנו ע"ה היה מתפלל בי"ג מדות של רחמים. לפי זה קשה איך לא נענה, הא אמרו חז"ל (ראש השנה יז:) "אל רחום וחנון, אמר רב יהודה ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות".

אולם יש לומר, כי הברית כרותה היא רק אם מבקש דבר אחד, אבל אם מבקש הרבה דברים ונענה רק באחת, הרי שהתפילה לא חזרה ריקם, שהרי על דבר אחד מילאו את בקשתו.

לכן אם משה רבנו היה מבקש רק אחת, דהיינו "אעברה נא" בלבד, ודאי בהכרח היה להיות נענה, אבל מאחר שביקש ב' עניינים כדכתיב "אעברה נא ואראה את הארץ", לכן לא נענה כי אם באחת דהיינו בקשת "ואראה", כדכתיב בפ' וזאת הברכה (לד, א) "ויראהו ה' את כל הארץ", ועל "אעברה נא" לא נענה, ומ"מ תפילתו ב"ג מדות של רחמים לא חזרה ריקם, היות שנענה על בקשת "ואראה".

זהו כוונת המדרש אחר שאמר משה "אעברה נא ואראה", לכן, "ויאמר ה' אלי רב לך", כלומר, "הרבה דברת יותר מן הצורך, חכם קראתיך ואתה עומד ומרבה בדברים", כלומר, במה שאמרת גם "ואראה", כי לולא זה היה בהכרח למלא בקשתך של "אעברה", שהרי ברית כרותה ל"ג מדות שאינן חוזרות ריקם.

■ מעלת אמירת י"ג מידות

אמר רבי יוחנן: אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין עשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. אמר רב יהודה ברית כרותה ל"ג מדות שאין חוזרות ריקם (ראש השנה י"ז), שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינן חוזרות ריקם (רש"י).

הגמרא דרשה את המילה "ויעבור ה' על פניו ויקרא" במשמעות של חזן שעובר לפני התיבה להוציא את הציבור ידי חובה. כלומר ה' הדגים למשה בפועל כיצד יש להתפלל ולבקש רחמים, ה' בעצמו התעטף בטלית כשליח ציבור ואמר וקרא את י"ג המידות, לאחר ההדגמה, ה' כרת ברית, שאם עם ישראל יעשו כסדר הזה מובטח שה' ימחל להם. מוסיף רש"י על המקום ואומר: ברית כרותה לשלש עשרה מדות הללו, שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינן חוזרות ריקם.

רבי אברהם בן יעקב סבע זיע"א בספר "צרור המור" מבאר את הדברים, הוא שעבר צרות נוראות בגרוש ספרד וגרוש פורטוגל, בניו נחטפו והוטבלו לנצרות, הספרים שחיבר הושמדו והוא שואל: והרי מצאנו במשך הדורות שעם ישראל אמרו י"ג מידות וה' לא מחל, והראיה הגזרות הנוראות שפקדו את עם ישראל בדורו.

וכך הוא כותב: הרי אנו רואים פעמים בעוונותינו שאנו מתעטפים בטלית (ואומרים י"ג מידות) ואין אנו נענין?

וכתב שיש לבאר כי רצון ה' הוא שכל זמן שישראל עושין כסדר הזה שאני עושה: לרחם ולחנן דלים, ולהאריך אפים, ולעשות חסד אלו עם אלו, ולעבור על מידותיהן, אז הן מובטחים שאינן חוזרות ריקם. אבל אם ישראל אכזריים ועושי רשעה, כל שכן שבהזכרת י"ג מידות הן נתפסין.

על כן כמה חשוב שיטהר האדם את ליבו לפני התפילה לבל יעורר חס ושלום בי"ג מידי דרחמי, דין וקטרוג ה"י.

אותיות מחכימות

"וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהֵיא לְאִמּוֹר" (דברים ג, כג)

אפשר לומר על זה הדרך, בהקדם המעשה שהיה למרן הבעש"ט הק' זיע"א כשהיה בדרכו לארץ הקודש והגיע לקושטא, שם עיכבוהו מן השמים בכדי שלא יסע לארה"ק, וניטלו ממנו כל מדרגותיו ולא זכר מאומה. שאל הבעש"ט את תלמידו ר' צבי סופר שהיה עמו, אם הוא זוכר איזה דבר תורה וכדומה, ואמר שאינו זוכר מאומה רק את האל"ף-בי"ת. אמר לו הבעש"ט שיאמר את הא"ב ואמר הבעש"ט הק' אחריו את כל האותיות, ועל ידי זה חזרו אליו כל מדרגותיו.

בזה אפשר לבאר את הכתוב "וּאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהֵיא לְאִמּוֹר", שמשו רבנו ע"ה התפלל על כל הדורות, דהלא אתפשטותיה דמשה בכל דרא ודרא, ומשה רבנו התחנן בתפילתו גם על הבעש"ט הק', שכשיגיע למצב זה, על ידי אמירת האותיות מא' ועד ת' יחזרו לו כל מדרגותיו. וזה ו"א-ת חנן", התחננתי שיוכלו לפעול על ידי אמירת הא"ב מא' ועד ת'.

מכאן אנו למדים שהאותיות הן כלי לאורו של הבורא והעיסוק הרוחני בהן אם בקריאה ואם באמצעות התבוננות עשויים למשוך שפע על האדם. היהדות כדת טקסטואלית מייחסת חשיבות עליונה להכרת השפע הזורם באותיות לשון הקודש ואף מייחדת אותו עם קריאת התורה, הנחת תפילין, קביעת מזוזה, כתיבת קמעות וכתובות קודש קבליות אישיות לכל נפש. אם כן, ניתן להיווכח מה רבה החשיבות (שלילית קללה, חיובית ברכה) המיוחסת לכוחה של המילה ועל מסוגלותה להשפיע על המציאות הגשמית. תורת הקבלה מלמדת כי שפע האנרגיה הזורם בכל העולמות הרוחניים: אצילות, בריאה, יצירה, ועשיה, משפיע ומושפע מהאותיות ולמעשה הבריאה כולה נוצרה בדיבור ככתוב: "בעשרה מאמרות נברא העולם". מאז ומעולם דובר רבות על כוחה של המילה הנאמרת והכתובה, ומתוך ההכרה כי האותיות מחיות את הכול ואוצרות בתוכן את האנרגיה הטהורה ביותר במצבה הגולמי, ניתן להבין מדוע כה גדול ועצום כוחה של מילה. ככתוב: "מוות וחיים ביד הלשון", "שתיקה יפה לחכמים", "סייג לחכמה שתיקה" ועוד אינסוף אימרות ופתגמים המבקשים להדגיש כי בכוחה של המילה לחולל שינויים דרמטיים לטוב ולרע והבחירה בידך.

כידוע, אפילו השם הפרטי עשוי להעיד על טיבו של האדם עד כי ניתן לומר ששם האדם הינו מעין ברקוד המקפל בתוכו את מהותו ויסודו של האדם ואפילו את סודותיו המוצנעים מעיני כל, עד כי לעיתים המציאות מוכיחה שנדרשת הוספה או שינוי שם על מנת לחזק את האדם מבחינה אנרגטית ולהטות אצלו דפוסי מזל וגורל. ספר יצירה, ספר הקבלה העתיק ביותר המיוחס לאברהם אבינו, מדבר ארוכות על סודן, משמעותן וייחודן של אותיות לשון הקודש. הוא מחלקן לקבוצות בעלות מכנה משותף יסודי. כל קבוצה מייצגת תפיסה רעיונית המנסה לתת ביטוי לאופן בו התנהלה הבריאה ועל הדרך בה היא מתקיימת ומתוחזקת מאז ועד היום.

זכור זכות אבות

"וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהֵיאָלָא" (דברים ג, כג)

"דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל, מנלן ממשה דכתיב "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" וכתיב "ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך", וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה" (ברכות דף לב:).

מסביר ה"פני יהושע" במקום: את גדלך היינו מעין ברכת מגן אברהם, ואת ידך החזקה היא נגד ברכת אתה גבור, ומה שאמר אשר מי אל בשמים ובארץ היא מעין ברכת האל הקדוש, מעין ג' ברכות הראשונות של תפילת שמונה עשרה, ואח"כ אמר אעברה נא שהיא שאלת צרכיו. בצורה שונה מלמדנו בעל ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (רל"ט) שלמדנו משה סדר תפילה לדורות: מתחילה לסדר הכהנים בעבודתם דהיינו הקרבנות עד ברוך שאמר, וז"ש "את גדלך". אחר כך פסוקי דזמרה כנגד הלויים בשירן ובזמרון "את ידך החזקה", ואחר כך שמע ישראל כנגד "אשר מי אל בשמים ובארץ".

ובמדרש (דברים רבה פרשה י"א, י'): "א"ר יוחנן עשר מיתות כתובות עליו על משה ואלו הן הן קרבו ימיך למות ומות בהר כי אנכי מת... מלמד שעד עשרה פעמים נגזר עליו שלא יכנס לא"י ועדיין לא נתחתם גזר דין הקשה עד שנגלה עליו בית דין הגדול אמר לו גזירה היא מלפני שלא תעבור... ודבר זה היה קל בעיניו של משה, שאמר ישראל חטאו חטאות גדולות כמה פעמים וכיון שבקשתי עליהם רחמים מיד קבל ממני... אני שלא חטאתי מנעורי לא כל שכן כשאתפלל על עצמי שיקבל ממני! וכיון שראה הקב"ה שקל הדבר בעיניו של משה ואינו עומד בתפלה, מיד קפץ עליו ונשבע בשמו הגדול שלא יכנס לא"י..."

כיון שראה משה שנחתם עליו גזר דין גזר עליו תענית ועג עוגה קטנה ועמד בתוכה ואמר איני זז מכאן עד שתבטל אותה גזירה. באותה שעה מה עשה משה?

לבש שק ונתעטף שק ונתפלש באפר ועמד בתפלה ובתחנונים לפני הקב"ה עד שנזדעזעו שמים וארץ וסדרי בראשית... מה עשה הקב"ה באותה שעה הכריז בכל שער ושער של רקיע ורקיע בכל ב"ד וב"ד שלא יקבלו תפלתו של משה ולא יעלו אותה לפניו מפני שנחתם עליו גזר דין... ומנין שהתפלל משה באותו הפרק חמש מאות וחמשה עשר פעמים שנאמר (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ואתחנן בגימטריא הכי הוי...".

ביאור התפילות ביארו המקובלים, כי חייב האדם בתפלתו לכוין רגליו זה אל זה שנאמר ורגליהם רגל ישרה, "ישרה" בגימ' תקט"ו והוא בגימטריא תפלה, מלמד שמתפללים מלאכים בכל יום תקט"ו תפלות כמנין ישרה. ומשה למד מהם והתפלל תקט"ו תפלות.

ומצינו כי חז"ל מוצאים בזה גם את המרחק הארץ לרקיע ואת עוביו של רקיע (חגיגה דף יג.) מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, ומסביר התוס' "מהלך ת"ק שנה שנאמר שדי שאמר די" כי בשם הקדוש "שדי" יש ג' אותיות שי"ן דל"ת יו"ד קח י"נ ל"ת ו"ד הנעלם מן שד"י (מילוי האותיות) ויעלה ת"ק

זאת ועוד, בספר פני יהושע מצא חשבון נפלא למנין התפילות "והיינו לפי מאי דאיתא במדרש ובפרש"י בחומש בפרשת ואתחנן אל ה' בעת ההיא פירש"י: 'לאחר שכבש ארץ סיחון ועוג אמר דמיתי שמא הותר הנדר' נמצינו למידים שלפני זה לא היה פתחון פה למשה להתפלל שיכנס לארץ ישראל כיון שהיה ע"י שבועה של הקב"ה באומרו 'לכן לא תביאו' ולכן לשון שבועה היא, עד שהגיעה העת לומר שמא הותר הנדר והיינו ע"י כבישת ארץ סיחון ועוג. כמו שמצינו בפרשת דברים שאמר הקב"ה למשה ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רש וגו' היום הזה אחל תת וגו' ואיתא במדרש ובפרש"י שכפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה. נמצא שלפי"ז מאותו יום ואילך היה פתחון פה למשה להתפלל ולומר שמא הותר הנדר.

פרשת עקב

מצוות שאדם דש בעקביו

"וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה
וְשִׁמְרֶתֶם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ
אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם"
(דברים ז, יב)

רש"י הקדוש מבאר פסוק זה וז"ל: "והיה עקב תשמעון אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון: ושמר ה' וגו' ישמור לך הבטחתו". כלומר, להקפיד, להיזהר ולהישמר על כל מצווה ממצוות התורה ולא לומר, מצווה זו "קלה" היא ואינני מקפיד עליה.

רבינו הקדוש רבי חיים בן עטר 'אור החיים' הקדוש זיע"א מבאר פסוק זה בכמה אופנים וז"ל:

"ויתבאר ע"ד אומרם ז"ל אין והיה אלא לשון שמחה. והנה אדון הנביאים בא בנועם דבריו להעיר במוסר נעים כי אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות את כל אשר צוה ה' לעשות, אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד שיחוש שחסר אחת מכל מצוות ה', בין מל"ת ובין מ"ע, עליו אמר שלמה "ולשמחה מה זה עושה", והוא אומר "והיה" שמחה תהיה לך. עקב תשמעון, פי' עקב הוא סוף ותכלית כדרך שמצינו שישתמשו חז"ל בלשון זה בלשון המשנה בעקבות משיחא, וכו', כי בגמר זמן ביאתו יקרא עקבות, כמו כן אמר "עקב תשמעון את המשפטים ושמרתם ועשיתם", אז הוא זמן השמחה, וכל שלא הגיע לזה אין לו מקום לשמוח וכו'. עוד נתכוון לומר שאין שמחה לאיש אלא בסוף השמיעה, וכל עוד שלא גמר אדם עבודתו, לא יאמין בצדקות מעשיו וכו'. עוד נתכוון שצריך שילמוד תורה בשמחה ולא בעצבון. עוד רמז או' פקודי ה' ישרים משמחי לב, והוא אומר והיה השמחה

תהיה לך עקב תשמעון, ופירוש עקב שכר עסק התורה תשמחהו, והוא מה שרמז התנא באומרו מצוה גוררת מצוה וכו', ששכר מצוה מצוה שהיא השמחה.

עוד רמז למה שאמרו בספר הזוהר וז"ל: "דלית חדוותא קמי קודשא בריך הוא כשעתא דישראל משתדלי באורייתא (אין שמחה לקב"ה כאותה שעה שהוא רואה שישראל עוסקים בתורה), והוא אומרו והיה סתם שמחה כללית למלא עולם, וכשהוא שמח כל העולם בשמחה עקב תשמעון וגו', ורמז בתיבת מדת התורה שיהיה אדם הולך עקב לצד גודל בעונה ובשפלות, ואז ישכיל בלימודים והוא אומרו תשמעון גם בכנוי לנשמעים לומר שבאמצעות שאדם משים עצמו כעקבים יתגלו לו ויבין סתרי תורה, ואפשר שרמז באות הנו"ן שישגיג ויבין חמשים שערי בינה ולדרך זה גזירת הכתוב והוא תשמעון שאם ישגיג מדרגת הענוה, ישגיג לשמוע דברי תורה ואו' ושמרתם וגו', פי' שעל ידי השכלה בתורה ישגיג לשמור ולעשות שהתורה מגנא ומצלא מן החטא שהיא השמירה גם מביאה לידי קיום המצוות שהוא המעשה".

■ אל להתיאש

הזוהר הקדוש מביא שהאדם מגיע למצב בו הוא מסיק מסקנה: "אין בעל הבית יכול להציל את כליו". מדובר על אדם שעובד ועובד על עצמו משך שנים והוא רק הופך להיות יותר גרוע. הזוהר מסביר זאת כך כנראה שבעל הבית לא יכול להציל את כליו. הוא רוצה עולם מתוקן, אך לא יכול, על זה אומרת התורה "לא תירא מהם", אל תפחד. "זכור תזכור את אשר עשה השי"ת אלוקיך לפרעה ולכל מצרים". זאת אומרת, זכור את הנס שעשה השי"ת לעם ישראל במצרים כשהוציא אותם מגלות שהיתה ארוכה וקשה, שכן המצרים כישפו את עבדיהם כדי שלא יוכלו לברוח משליטתם. ובכל אופן, "המסות הנסיונות, הגדולות אשר ראו עיניך והאותות והמופתים והיד החזקה והזרוע הנטויה אשר הוציאך השי"ת אלוקיך, כן יעשה השי"ת אלוקיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם".

הוי אומר אדם מחוייב להאמין שיוכל לצאת מאפילה לאורה. והקב"ה יראה עניו עמלו וישמע זעקתו, כמו שכתוב על בני ישראל במצרים "ויזעקו, ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה".

וזהו שכתב הרמח"ל על חובת האדם לעורר את ליבו: "ויבקש בלבבו, מה עשו הראשונים אבות העולם שכך חשק ה' בהם? מה עשה משה רבינו עליו השלום?

מה עשה דוד משיח ה', וכל הגדולים אשר היו לפנינו מה עשו אבות העולם שכה חשק בהם ה', מה עשה משה רבינו, מה עשה דוד המלך משיח ה'."

■ כנגד רצינות אחרים

לעיתים הלב נאטם, ואדם מרגיש שאינו מצליח לזעוק. זאת מאחר ושהלב מלא ברצינות, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כא), ועמם המידות, "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מהעולם" (אבות ד, כא) מהעולם שלו, מהתכלית האמיתית.

אדם צריך לזעוק אל הקב"ה מקירות ליבו, וכתבו הצדיקים שאם הוא לא מצליח לזעוק מקירות ליבו, שעל זה גופא יזעק. יאמר לקב"ה: "אני יודע שצריך לזעוק על כך, אבל קשה לי גם זה. עזור לי שאתפלל על כך כמו שצריך. ואף שכל ההתחלות קשות, הרי שכל אחד יכול וללמוד את יסוד החיים, לפיה, שעה הזו היא המפתח להצלחה, צריך להתעקש על השעה הזו בכל מחיר.

■ מה הם מצוות קלות?

כותב השל"ה הקדוש: "ואנו כיום בעוונותינו מלאי עוון, אף מי שלא חטא בחמורים, מכל מקום הכל נכשלים באבק לשון הרע ובשיחה בטילה וביטול תלמוד תורה ובהרבה מדות מגונות ועבירות שאדם דש בעקביו". והוא מוסיף בענוותנותו הרבה: "ועבירות שאדם דש בעקביו הם בלי מספר בעוונותיו הרבים, על כן אדם כמוני היום ראוי להיות בעל תשובה וכל ימיו בתשובה".

המצוות הקלות והעבירות הקטנות טומנות בחובן בעיה בעושיהן, מחד קשה להימנע מהן בשל השגרה מאידך קשה לשים לב אליהן. כלשונו של בעל השל"ה: "שאם לא ידע החולה מחלתו, איך יבקש לה רפואה?" כדי להיזהר מעבירות קלות, צריך תחילה לשים לב בכלל לקיומן: "והנה, חיפוש דרכינו יש לדקדק מאוד בחומר הגזל, שאפילו שוה פרוטה נחשב כשופך דמים, והעושה מלאכת חבירו בלי אמונה גם הוא גזלן, והסתכלות בעריות עוון פלילי הוא ונקרא נואף, ועוון לשון הרע גדול מנשוא, וכדי שלא יבוא לידי לשון הרע צריך האדם להרגיל עצמו להיות כאילם".

וכך תובע הרבי רבי אלימלך זיע"א: "שישגיח על עבירות שאדם דש בעקביו, שישמור עצמו מכעס ומחנופה, משקרים ורכילות ולשון הרע, משנאה מקנאה

מתחרות, מגאות, מפניות, מהסתכלות בנשים, מדברים בטלים, מחמדת ממון שאינו של יושר, וכן בכל דבר ודבר ישגיח על עצמו בעינא פקחא".

■ לקיים את המצוות מתוך הדעת הנכונה

ועוד יש לבאר כי "מצוות שאדם דש בעקביו" הוא בצורת קיום המצוה, כי קיום מצוות "בתוך הדעת", שהן נעשות על מנת לקבל שכר בעוה"ז או בעוה"ב. מצוות כאלה נעשות בתוך הדעת ולא משנה אם אלה מצוות מדרבנן או מדאוריתא. מצוות כאלה האדם לא דש בעקביו. כל מצווה שהוא עושה, אם היא נעשית כדי לקבל שכר, הרי שהיא נחשבת למצווה חמורה בעיני גופו. אבל אם הוא מקיים את המצוות כדי להגיע לאהבת חברים, אזי כל המצוות כולן נקראות כבר מצוות קלות, מלשון קלון, שאדם מקל ראשו בחשיבותן, שאדם מבזה אותן. זו הכוונה כשנאמר "דש בעקביו", זאת אומרת הגוף מחשיבן כאין וכאפס.

ודבר זה טמון בשמותיהם של עשו ויעקב. כי "יעקב" משמעותו י-עקב. וכלשון הזוהר הקדוש "בא וראה, מה כתוב, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו, מהו בעקב עשו, וכי יעלה על דעתך שידו אוחזת ברגלו, אינו כן, אלא ידו אוחזת בה הוא מי שהוא עקב, הוא עשו, כי עשו נקרא יעקב משעה שעקב אותו אחיו, ומיום שנברא העולם קרא אותו הקב"ה עקב, (שהוא בחינת נחש), שכתוב בו הוא יסופך ראש ואתה תשופנו עקב, ומי הוא ראשו, סמאל, שהוא ראש הנחש שמכה בעולם הזה.

וביאר שם כי מה ששם עשו בראשו יעקב שם בעקביו. פירושו של דבר הוא שמה שעשו מחשיב ומייקר את ערכו נחשב בעיני יעקב כלא כלום, והוא דש בזה בעקביו. מה שחשוב לעשו אינו חשוב כלל בעיני יעקב. כי כשאדם דבק בבורא, אז מתגלים כל הדברים הטובים שהבטיח הבורא לאדם. כמובן, שלא מדובר רק בדברים גשמיים, אלא במה שכתוב: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" (ברכות סג).

ככל שנעמול ו"נמית" עצמינו על דברי תורה הרי שנזכה לאורה וברכה של התורה ושל נותן התורה בעצמו.

יש קונה עולמו בשעה אחת

"וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וְשָׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לָךְ
אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ"
(דברים ז, יב)

בגמרא במסכת עבודה זרה מסופר שלש פעמים אודות אנשים שזכו לקנות את עולמם בשעה אחת, ואלו הם: קטיעה בר שלום (י"ב), רבי אלעזר בן דורדיא (י"א) (ע"א), והממונה שמיהר את פטירת רבי חנינא בן תרדיון בשעה שנהרג על קידוש ה' שלא יצטער הרבה (יח ע"א), ויצתה בת קול עליהם שהם מזומנים לחיי העולם הבא, ועל כל אחד מהם: "בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים". וכבר תמהו המפרשים בפשר בכיה זו? ונביא כאן כמה ביאורים שנאמרו בזה.

המהרש"א כתב בזה, כי כוונת רבינו הקדוש באמרו "יש קונה עולמו" היתה, שקנה "עולמו לפי מדריגתו, כדאמרינן שיש לכל צדיק מחיצה בפני עצמו", ואנשים אלו אכן קנו את עולמם, כפי מדגתם, אך לא זכו להתעלות למדרגות רמות ונשגבות, ולכן בכה רבי, "דלא קנה עולמו רק בשעה אחת שנהרג ויצא מן העולם, ולא זכה למדרגה היותר גדולה לקנות עולמו בכמה שנים", ואילו האריכו בעבודתם על פני כמה שנים, בוודאי היתה מדגתם ועולמם ביתרון מעלה ומדרגה.

■ סוד ה"שעה אחת"

והנה, כתב הרב החיד"א בספרו "מראית העין" אחר שציין לדברי המהרש"א וזה דבריו בזה"ל: "ועם נשיקת הרצפה, הפשוט הוא, דרבינו הקדוש בכה על מי שצריך לטרוח בכמה שנים וכמה יסורין, וזה הנהרג על קידוש ה' קונה עולמו בשעה אחת כמתקן כל גופו, על דרך מה שכתב רבינו מהר"מ אלשיך ז"ל, דהמוסר עצמו על קידוש ה' תקן כל אבריו וגידיו ברגע אחד, וכבר אמרו רז"ל (יומא פו:) ה'זדונות נעשות לו כזכיות', וכתבו המפרשים דלהכי בעלי תשובה עדיפי, דצדיקי יש להם רמ"ח מ"ע, ובעלי תשובה יש להם עוד שס"ה מ"ע, דהעבירות נחשבות מצוות, ובא וראה

בת קול שיצא לקטיעא בר שלום דאמרו "מזומן לחיי העוה"ב", דהיא המדרגה היותר עליונה וכמ"ש התוס', ובפרט למה שפירש רבינו האר"י ז"ל, גם לקמן גבי ר' אלעזר בן דורדיא גם שם אמרו לשון זה 'בכה רבי יש קונה עולמו', ושם כתב רבינו מהרח"ו ז"ל, דזכה בשמונים שנה של יוחנן כהן גדול בכל התורה והמצות... וא"כ מוכרח ה'בכה רבי', היינו, כפי הפשט דבכה שצריך לטרוח מאד ובכמה שנים, ודוק היטב...".

גם בספרו "פתח עינים" ביאר החיד"א כן: "ידוע דהאדם הוא עולם קטן, ויש קונה עולמו, רצה לומר קונה את עצמו שהוא עולם קטן, וזהו 'עולמו', ויען שצריך לתקן כל אבריו ע"י רמ"ח מצות, ויש כמה מצות שצריכין זמן ומקרה לעשותן, ויש מצות דלא אפשר לעשותן, וצריך לעסוק בתורה בדיני המצות ההם ובסודן, ולכוין שיחשב לו כאלו קיימן, גם צריך להשלים חלקו תורתו בפרד"ס, וגם לתקן נר"ן שלו, ואולי גם אחרים שהם משרשו, וכל זה צריך זמן רב, וכולי האי ואולי. אך מי שזכה למסור נפשו על קידוש ה' בשעה אחת, הוא מתקן כל אבריו כולם, כמ"ש הרב מהר"ם אלשיך בפנחס שתקן כל אבריו כלם במה שמסר עצמו על קידוש ה' לענין זמרי...".

■ קונה את עולמו

בספר 'דברי שאול' על אגדות הש"ס להגה"ק רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל אב"ד לבוב, מובא (דף יז. גבי ר"א בן דורדיא): "שמעתי בשם הרב הקדוש החסיד מוהר"ר צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל, שאמר שרבי בכה שאם זה היה יכול לקנות עולמו בשעה אחת, אם כן למה עזב לבטלה כל ימיו ולא סיגל מצות ומעשים טובים, והיה יכול לקנות כמה וכמה עולמות בכל אותן השעות שחי, כן היה בוכה ומקונן בענות נפשו שחשב שלריק יגע כל ימיו, ודפח"ח". לדבריו הקדושים היתה הבכיה של רבי כלפי עצמו, כי מאנשים אלו למד עד לאיזו מדרגות גדולות יכול האדם להתעלות ולו אף בשעה אחת, ועל כך קונן כלפי עצמו, שעזב את ימיו לבטלה, במקום שהיה יכול לקנות כמה וכמה עולמות בכל אותן השעות שהיה עלי אדמות.

ומוסיף ה'דברי שאול' לבאר: "ואני אמרתי בזה, דהנה עינים הרואות כל ענין שאדם עושה ועוסק בו, אם לא יפסיק בענינים אחרים, ויפן לבו רק באותו ענין, בודאי ייטב יותר מאשר יעיין בהרבה ימים בשעות מחולקות, ויטריד נפשו בענינים

אחרים באמצע, וכמו כן מי שקנה עולמו בשנים רבות אם שבוודאי סיגל מצות ומעשים טובים רבים ברבות הימים, בכל זה מי יודע אם היה זך ונקי בתכלית הזיקוק והצירוף, ואם לא הטרידוהו השלימות בשאר דברים וכדומה, אבל למי שקנה עולמו בשעה אחת בלי ספק עשה פעולתו אז במעט הרגעים בתכלית השלימות, ולא הטרידוהו שום ענין, וא"כ על זה "בכה רבי שיש קונה עולמו בשעה אחת", וזה בודאי הוא בתכלית הזיקוק והצירוף, ותהי פעולתו שלימה, משא"כ זה שמשתדל כל הימים מי יודע אם כיון בתכלית העבודה לשמו ית', ולא נטרד באיזה דבר החוצץ".

■ לנצה נצחים

כן יש להביא בזה מה שמובא בהקדמת הספר "ליקוטי תורה והש"ס": "סיפר (הרה"ק ר"א מזידיטשוב זיע"א) ששמע מאביו הקדוש רבי בעריש זצללה"ה, איך ששמע מפי קדשו של הרה"ק רשכבה"ג מו"ה יעקב יצחק מלובלין זצוק"ל, אשר בעת היותו אצל המגיד הקדוש האלקי הרבי ר' בער ממעזריטש זללה"ה, שפירש דברי הגמרא: 'בכה רבי, ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים', ודקדק, הלא אדרבה היה לו לשמוח שיכולין לקנות העולם הבא בשעה אחת. ותירן, שהבכיה היתה כי מה נחשב זה העולם הבא שקונים אותו בשעה מועטת, בלתי הסגלת מצוות ומעשים טובים כל ימיו.

אמר לו תלמידו הקדוש מלובלין, אם יתן לי אדמו"ר רשות אענה גם אני חלקי, ונתן לו רשות, ואמר, כי באמת שמח רבי, רק דיודע מגמרא נדרים (ג:) 'יומא דמחייך ביה רבי אתיא פרענותא לעלמא', על כן כשבא לו איזה שמחה בלבו בכה, ובאמת היה לו שמחה לרבינו הקדוש על שיש מי שקונה עולמו בשעה אחת, ונענה רבו המגיד הקדוש אשר פירוש תלמידו הנ"ל טוב מאוד, כמעט יותר מפירושו".

דברי האר"י ז"ל המובא בדברי החיד"א הובאו על ידי המהרח"ו ב'לקוטי תורה' (תהלים לב, א) על הפסוק: "לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה", כי מה שנאמר "נשוי חטאה", איירי במי ששב בתשובה בשעת מיתה שאין לו זמן לקיים שום מצוה אלא בהרהור תשובתו הוא נשוי פשע לבד, כענין רבי אליעזר בן דורדיא שמת מתשובה וכו', והמשיך עוד וכתב: "וקשה אחר שלא סיגל מעשים טובים האין בא לעולם הבא, ומהיכן בא לו שם רבי, וגם במה יתכסה, שאין אדם יכל ליכנס

שמה אם לא יהיה לו לבוש הנעשה ממעשים טובים כנזכר בזוהר, אלא זהו גלגול יוחנן כהן גדול ששימוש פ' שנה בכהונה גדולה (כלומר, ר"א בן זורדיא היה גלגולו של יוחנן כהן גדול), ולבסוף נעשה צדוקי, וכמו שבפעם הראשונה פגם לסוף ימיו (כלומר, כשם שבגלגולו הראשונה פגם בסוף ימיו), כן תיקן בפעם השנייה (כמו כן תיקן בגלגולו השנייה בסוף ימיו), שכל ימיו היה רשע ולבסוף שב בתשובה, והנה הלבוש שעשה יוחנן כהן גדול בכל המעשים טובים אשר סיגל בפ' שנים לקחו רבי אלעזר, ושם רב היה ראוי אליו מפעם א', וזהו שנאמר "כסוי חטאה", שלקח לו לבוש החוטא שהוא יוחנן כהן גדול, וגם הלבוש הרע שעשה רבי אלעזר נתנה ליוחנן כהן גדול".

וביאר בזה המגיד הק' ממעזרטיש זיע"א ש"שעה" זה לא רק זמן אלא גם "פנייה" (שנאמר "ואל קין ואל מנחתו לא שעה (פנה)" כלומר, אפילו לא שעה במונחים של זמן, אלא פניה אחת בלבד תספיק בשביל לזכות בחיי העולם הבא).

■ מתנה מן השמים

"יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים". משמעות מאמר זה ש'יש קונה עולמו בשעה אחת' של מסירות נפש על קידוש ה' ו'יש קונה עולמו בכמה שנים' דווקא, שאפילו אם מלא הוא בנטיות אישיות, הנה עצם שקידת התמדתו בדרכו הטובה שנים על גבי שנים, מביאתו בסופו של דבר למדרגת לשמה.

דבר זה יתפרש לפי מה שאמרו: תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק א: רבי חונה רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק מצאנו שויתר הקב"ה לישראל על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל מאסם בתורה לא וויתר מה טעמא ויאמר ה' על אשר עשו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים אין כתיב כאן אלא ויאמר ה' על עזבם את תורתך אמר רבי חיה בר בא אותי עזבו אוותרה שמא את תורתך שמרו שאילו אותי עזבו ותורתך שמרו השאור שבה היה מקרבן אצלי רב חונה אמר למד תורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה את בא לשמה.

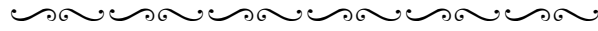
וזה הוא שכתב הרמב"ם הנ"ל "כי מחמת רבוי המצות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה" והיינו 'יש קונה עולמו בכמה שנים'. כי יש בזה שתי דרכי עבודה, אחת איטית טבעית בה מגיע האדם להשגים ויש את המקרה של השנייה בה משיג האדם במסירות נפש ועוצמה חד פעמית על טבעית.

וכבר ידענו בצדיקים וגדולים, שניחוננו בכוחות מופלגים, וזכו לזה מתנה מן השמים, למעלתם, אך בזה נבדלו מבני גילם ומזלם, באשר עמדו בנסיון קשה ומיוחד עד מסירות נפש וקנו עולמן בשעה אחת, שהיא היא הביאתם להשגות הגבוהות והנוראות.

ומכאן התביעה לכל יהודי, לעמול בכל עת וביחוד להיות קשוב לראות שמא מן השמים מזדמן לו נסיון כל שהוא, ובהתגברו עליו זוכה לקבל מתנות נשגבות מן השמים.

ההקפדה על מצוות קלות גם דרבנן

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן.

(דברים ז, יב)

רש"י הקדוש מפרש פסוק זה: "אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון". בהבנה מה היא "מצוה קלה" מצינו את דברי הגמרא (ע"ז, ג.) מצוה קלה היא מצוה שאין בה חסרון כיס, ו"אדם ד"ש בעקביו" היינו שאדם דורסן ברגליו שאין חשובין בעיניו כלום" (רש"י-ע"ז, יח.).

והנה מצינו למדים מה שאמרו: "לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר את המצורע, ומה אם מצוה קלה שהיא כאסר, אמרה תורה 'למען ייטב לך והארכת ימים', קל וחמר על מצוות חמורות שבתורה" (חולין, פי"ב מ"ה), רבי אומר: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות (אבות, פ"ב, משנה א'). כלומר עליך לקיים מצוה קלה ומצוה חמורה.

אך יש מקרה בו האדם מזלזל בקיום המצוה הקלה ודורסה ברגליו, לגבי אדם זה "אמר ר' שמעון בן לקיש: מאי דכתיב: "עון עקבי יסבני"? עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסובין לו ליום הדין" (ע"ז, יח.), כי המזלזל במצוה הקלה סופו שיגיע לקלוקל גדול יותר.

הוי אומר כי המצוה הקלה אינה קלה כלל, כי כל המצוות הן הקלות והן החמורות ניתנו בשלמות מאת ה' בכבודו ובעצמו, שנאמר: "תורת ה' תמימה" (תהלים, י"ט, ח'), לפיכך על האדם מוטלת החובה לקיים את כל המצוות בשלמותן, שנאמר: "לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם" (דברים, ה', ב'), דהיינו, המוסיף או הגורע מצוה מהנאמר בתורה, הדבר מוכיח כי אין הוא מאמין שהתורה ניתנה ע"י ה' בדקדקנות אלהית, ובכך הוא מעיד גם על הפגם ביראת שמים שלו, וכן להפך.

לפיכך נאמר: "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתך. ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על

האדמה אשר נשבע לאבתיך לתת לך. ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך. והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך" (דברים, ז', י"ב-ט"ו), דהיינו, תלה הכתוב את כל הברכות האמורות בהמשך הפרשה בקיומן של המצוות הקלות.

■ שכר מצוה

ואף ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קידושין, לט:), א"כ מדוע התורה מבטיחה שכר בעוה"ז אף לשומר את המצוות הקלות? אלא מאחר והאדם השומר את המצוות הקלות מתוך ענוה ויראת שמים חזקה עליו שישמור גם את המצוות החמורות, לפיכך ה' אוהבו ושומרו למען שיוכל להתמיד בקיום המצוות בשמחה ללא הטרדות חיי העולם הזה.

כן מובא במדרש: "אמרו ישראל: אימתי אתה נותן לנו שכר המצות? אמר להם הקב"ה: המצות שאתם עושים מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו, אבל שכר הקרן בעקב אני נותן לכם, שנאמר: "והיה עקב תשמעון" (ילק"ש, דברים, ז', תתמז). השכר הגשמי שניתן בעוה"ז עבור קיום המצוות אינו השכר השלם אלא "מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו".

וכן כתב הרמב"ם (תשובה, פ"ט, א): "והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, שישיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון: חולי, ומלחמה, ורעב, וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון: שובע, ושלוש, ורבי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

גדולי ישראל בכל הדורות סיכנו את חייהם אף בעבור קיום מצוה מדרבנן, כדוגמת מסירות הנפש של רבי עקיבא, כמסופר בגמ' (עירובין כא:): "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין והיה רבי יהושע הגרסי משרתו", והיה מביא לו בכל יום מים במשורה כדי שישתה כי כך היתה פקודת המלך. יום אחד ראה שומר בית האסורים את רבי יהושע שהביא מים לר"ע, אמר לו: "היום מימך מרובין, שמא לחתור בית האסורין אתה צריך"?!! ושפך לו מחצית מן המים והשאיר לו רק את מחצית הכמות. וכשבא לרבי עקיבא שאל אותו ר"ע למה איחרת היום? והרי

אני זקן וחיי תלויים בך, אם אין אתה מביא לי אין לי אחר שיביא לי! סיפר לו רבי יהושע את מה שאירע והעמיד לפניו המאכל שיאכל. אמר לו ר"ע: "תן לי מים שאטול ידי", אמר לו רבי יהושע: המים שהבאתי אינם מספיקים לשתיה ואתה רוצה ליטול בהם הידים? אמר לו ר"ע: ומה אעשה? הרי כל המזלזל בנטילת ידים חייב מיתה כיון שהוא עובר על דברי חכמים, מוטב שלא אוכל ואמות ברעב ולא אעבור על דעת חברי, ולא טעם דבר עד שהביא לו מים ונטל ידיו. וכששמעו חכמים דבר זה אמרו: ומה בזקנותו כך, שלא היה לו כח לסבול ונוח היה לו למות ברעב ובלבד שלא יעבור על דברי חכמים, בילדותו שהיה יכול לסבול בהם טורח ועינוי על אחת כמה וכמה? ואם בבית האסורים שבמקום שכנה פטור אדם מנטילת ידים עשה כן, בביתו על אחת כמה וכמה?

■ מסירות נפש לכל מצוה

כמה פעמים חושב האדם: אם אעשה את המצווה הזו הרי אפסיד מכך בהמשך. אומרים רבותינו שכאשר אדם מוסר נפשו למען המצווה, הקב"ה לא מקפח אותו ועושה שהוא לא יפסיד מכך! לאדם אסור לעשות חשבונות ממצווה לא מפסידים, כי "גדולה מצווה אחת בצער יותר ממאה שלא בצער". אדם שמוסר נפשו על המצווה, זוכה לברכה כל כך רבה, והקב"ה מסייע לו בסיוע מיוחד ומעל הטבע, כשם שהוא עשה מעל הטבע.

ובעינינו ראינו אנשים רבים, שהתעקשו על קיום המצווה, וזכו בגילוי נפלא לסיעתא גשמיא נפלאה. לפעמים הדבר לא קל, לפעמים נדרשת מהאדם התאמצות, כנגד טבעו, כנגד סביבתו כנגד משפחתו, אך כמאמר העולם "העקשן יצליח", וכשמחליט שעליו להגיע עד מסירות נפש הרי שיצליח לעמוד בגבורה.

וידע האדם מה שאמרו צדיקי הדורות, כי בשעה שאדם מקבל על עצמו לעשות מעשה, וביותר אם מקבל עליו לעשותו באופן קבוע, היינו בקבלה ברורה, ידע כי אף אם זו קבלה פעוטה ממש, הרי שבזה יצר הרע ילחם בן לרוב, עד מסירות נפש ממש, כי יצר הרע "אתה ישן לו והוא ער לך" כמאמר החכם, ובמיוחד בדבר שהוא קבוע.

ומכאן ידע האדם שעה שמקבל על עצמו איזו הנהגה טובה, להחזיק בה ולהתמיד בה תמיד, ובזה יזכה להכלל באותם שמסרו נפשם על קדושת ה', כי המעלה הגדולה היא "לחיות" עם הנפש, ולא רק למוסרם, אלא שחיינו יהיו חיים של מסירות נפש.

גאות היחיד – והכלל

”וְרַם לְבַבְךָ וְשִׁכְחָתָ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים”
(דברים ה, יד)

משה רבנו ע"ה מזהיר את כלל ישראל מפני הגאווה המדומה המביאה לשכחת ה', כמאמר הכתוב: "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים".

ומכאן אזהרה לדורות לבל יגבה ליבם חס ושלום, כי על ידי גבהות הלב יגיע האדם לשכחת אלוקים ולחטא, באומרו כוחי ועצם ידי וכו'. וזו היא אזהרת התורה "השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך לבלתי שמור מצותיו ומשפטיו וחוקתיו אשר אנכי מצוך היום. פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת. ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים" (דברים ה, יא-יד).

■ להשמר מן הגאווה

אם יחיה האדם עם ידיעה שהעולם הוא רק זמני, ועם התבוננות על כל הטובה שנותן לו הקב"ה, הרי שממילא לא תהיה הגאווה בליבו, והדבר הזה טומן בחובו חובה ללמוד דבר יום ביומו מוסר ולעורר עצמו, ולא יסמוך על מה ששמע ולמד בנעוריו, כי הדברים משתכחים ה' ישמור.

ובאמת שבדבר הזה תלויה רק ההתבוננות, שהרי רואים אנו בעינינו אנשים בעלי ממון, שהם ענוים ושפלים, נפשם עליהם כעפר, והם מטיבים ומרבים חסד, ואין בדעתם כלל מחשבת גאווה. ומאידך רואים אנשים פשוטים לא חכמים לא עשירים, לא מיוחדים במאומה, ודעתם זחה עליהם בגאווה נוראה ללא שום הבנה.

ייעודו של האדם בעוה"ז. נמשל בספרים לעשיר שהיה רוכב על סוסו בדרכו העירה ופגש עני המבקש נדבות, העשיר עצר את סוסו ונתן לעני זהוב אחד לפרנסתו, פנה העני לעשיר בבקשה שירכיבהו על סוסו עד כיכר העיר יען כי רגליו כואבות. חמל העשיר על האיש העני והעלהו על סוסו ואף נתן בידיו את המושכות

בכדי שינהיג את הסוס עד בואם העירה. כשהגיעו לכיכר העיר המלאה באנשים פנה העני לעשיר היושב על הסוס מאחוריו ובקשו לרדת מן הסוס. תמה העשיר על עזות העני ואמר לו: הרי זה סוסי ולא סוסך, איך אתה מעז לגרשני? בתגובה לכך צעק העני: הצילו! האיש הזה רוצה לגזול ממני את סוסי שהוא רכושי היחיד לאחר שעשיתי עמו חסד והרכבתיו עליו. לעומתו זעק העשיר אני הוא שנתתי לך צדקה ואף הרכבתך על סוסי ובמקום להודות לי אתה משיב לי רעה תחת טובה?!, נגשו שני האנשים אל השופט וכששמע השופט את דבריהם פסק: אמנם נראה כי הסוס היה של העשיר אך ברגע שעשיר מסר לעני את המושכות והרסן של הסוס הוא אבד בכך את זכותו על הסוס.

הנמשל הוא לאדם המתרכז רק בענייני הגשמיות, ובכך הוא מאבד את השליטה על רוחניותו ונגרר לשכחת עיקר ייעודו בעוה"ז, ומוסר את המושכות לידי הרע, שמנתק אותו מבעלותו על הסוס ומובילנו ריקם לביתו. וזהו שאמרה תורה כי "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת. ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים" (דברים, ח', י"ב-י"ד).

אך אם האדם שליט ברוחו, ומרכיב על סוסו גם אכילה ושתיה לצורך קיום גופו והשלמת ייעודו בעוה"ז, נאמר: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך" (דברים, ח', י').

■ הדרך להגיע לענווה

כתב הרמב"ן באגרתו עצה לכל אדם להתגבר על חטא הגאווה: "וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מדת הענווה שהיא מדה טובה מכל המדות טובות, שנאמר: "עקב ענוה יראת ה'" (משלי, כ"ב, ה'). ובעבור הענווה תעלה על לבך מדת היראה, כי תתן אל לבך תמיד: מאין באת?, ולאן אתה הולך?, ושאתה רמה ותולעה בחייך ואף כי במותך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון?, לפני מלך הכבוד, שנאמר: "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" (מלכים-א, ח', כ"ז) "אף כי לבות בני אדם" (משלי, ט"ו, י"א), ונאמר: "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'" (ירמיה, כ"ג, כ"ד). וכאשר תחשוב את כל אלה תירא מבוראך ותישמר מן החטא, ובמדות האלה תהיה שמח בחלקך. וכאשר תתנהג במדת הענווה להתבושש מכל אדם ותתפחד ממנו ומן החטא, אז תשרה עליך רוח השכינה וזיו כבודה וחיי עולם הבא.

ועתה בני דע וראה: כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים, שנאמר: "ה' מלך גאות לבש" (תהלים, צ"ג, א'), וגו'. ובמה יתגאה לב האדם? אם בעושר "ה' מוריש ומעשיר" (שמואל-א, ב', ז'), ואם בכבוד הלא לאלהים הוא, שנאמר: "והעושר והכבוד מלפניך" (דבה"י-א, כ"ט, י"ב), ואיך מתפאר בכבוד קונו?, ואם מתפאר בחכמה "מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח" (איוב, י"ב, כ'), נמצא הכל שווה לפני המקום כי באפו משפיל גאים וברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמך וינשאך המקום".

מסופר על רבן של ישראל בעל החתם סופר זצוק"ל, אשר פעם בא אליו תלמיד וביקש עצה כנגד מדת הגאווה, אמר לו רבו שב לצידי בתחילה הגיע אחד מהדיינים לשאל את החת"ס דבר הלכה מוקשה, פנה החת"ס לתלמידו ואמר: אולי תענה לו אתה? השיב התלמיד, "איני יודע" לאחר מספר דקות נכנס גביר ובקש מן הרב עצה כיצד להחליט מעלילות המס, פנה הרב לתלמידו וביקש בבקשה לו עצה בכדי שיפטר מחובו אך התלמיד לא ידע, השואל הבא היה בעניני צדקה, ושוב פנה הרב לתלמידו שענה "איני עשיר" וכך הלאה והלאה, עד שלבסוף אמר לו הרב, במה הנך מתגאה? הלא אין בך עושר גבורה או חכמה, ומה אם כן הסיבה לגאוותך?

■ גאווה לכלל

בהמשך מזהיר משה רבנו ע"ה מהגאווה לכלל בעת שעם ישראל יכבשו וינחלו את הארץ הטובה, כאשר הקב"ה ינחילם שפע וברכה עד בלי די: "שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן... וידעת היום כי ה' אלהיך הוא העובר לפניך... אל תאמר בלבבך בהדוף ה' אלהיך אותם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת... לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב, וידעת כי לא בצדקתך ה' אלהיך נותן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה" (דברים, ט', א'-ד').

אזהרה זו היא לדורות אשר עלולים לשגות בחטא הגאווה מתוך בטחון יתר בעוצמתם הרוחנית, לפיכך התורה מדגישה שאין ישראל רשאים ליחס את ההצלחה ל"צדקתך" ול"יושר לבבך" אלא חייבים הם להכיר בעובדה ש"ה' אלהיך הוא העובר לפניך", הן בגלל רשעת הגוים והן בגלל זכות האבות.

וכן פירש האברבנאל על אתר: "כי כן דרך בני אדם ליחס הצלחותיהם לעצמם בצד מן הצדדים, אם בגבורה ואם בכוח מן ההשתדלות, וכאשר יראו שהדברים נשגבים מכוחם ייחסום לעצמם, לזכותם ולצדקתם. והזהיר משה אותם שלא יאמרו כן, ר"ל: "בצדקתי הביאני ה'" וברשעתם ה' מורישם מפניך, לפי שאין מאמרם זה אמיתי בכללו, והוא אמרו: 'לא בצדקתך'. הנה במה שאמרת צדקת מצד וכזבת מצד, הנה צדקת במה שאמרת: שהעמים אבדו הארץ ברשעתם כי כן הוא באמת, האמנם כזבת במה שאמרת: שאתה זכית בה לצדקתך כי אינו כן, וזהו שאמר: "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם" (דברים, ט', ה') שהיא ההקדמה האחת, "כי (אם) ברשעת הגוים האלה ה' מורישם מפניך" (שם), שהיא ההקדמה השנית שהנחת".

והוא ממשיך בדבריו "ואם תאמר: אם הם אבדו את הארץ ברשעם, אם כן למה נתנה לנו אם לא היה בצדקתנו? דע לך, שזכית בה מפני שבועת האבות "למען הקים את הדבר אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב" (שם), מפני זה ירשת זכית בארץ הזאת 'לא בצדקתך'. כי לא נתחברו רשעת הגוים וצדקת ישראל, רק רשעת הגוים ושבועת האבות, וכבר נאמר זה במעמד בין הבתרים כשנשבע השי"ת לאברהם לתת לזרעו את הארץ, אמר (בראשית, ט"ו, ט"ז): "ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עוון האמורים עד הנה", להגיד שעוון האמורי סבב שיסחו מן הארץ, ולא צדקת ישראל...". כלומר, התורה מלמדת כי אין מקום לגאווה הלאומית לומר: שכוחם או גבורתם, או חכמתם או צדקתם של ישראל הם אשר גרמו להצלחותיהם בארץ ישראל, אלא יש לומר כי כל הצלחות הן באות מה' יתברך בזכות הבטחותיו לאבות, ובזכות בטחונם של ישראל בקב"ה, שנאמר: "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם. לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה ה' אלהיך לפרעה ולכל מצרים" (דברים, ז', י"ז-י"ח), דהיינו, כשישראל בוטחים בכוחו של ה' ולא בכוחם אז אין בלבם פחד כלל, כי לירא ה' אין בלבם פחד מפני יציר כפו של ה'.

■ עצות לענוה של ישראל

והנה משה רבנו ע"ה לימד את ישראל לדורותיו שלשה דרכים המועילות להתמודדות עם הגאווה ועם ה': "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים, ח', י"ז). הדרך הראשונה מגיעה על ידי ברכת המזון לאחר האכילה, שתכליתה היא לגרום לישראל שלא יפלו בחטא שכחת ה', שנאמר: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך

על הארץ הטבה אשר נתן לך" (דברים, ח', י'), היינו, הכרת טובה לקב"ה על המזונות הניתנים לכל אדם, ובאופן מיוחד על המזונות הניתנים באמצעות ההשגחה הגלויה. כלומר, ברכת המזון היא סגולה שניתנה לישראל שעל ידה יזכרו את הקב"ה שהוא הזן והמזין לכל, לפיכך מצות ברכת המזון היא מצוה מדאורייתא הנאמרת לאחר האכילה בעת היות האדם שבע, בכדי למנוע מהאדם מצב של "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך". מטעם זה נקבע בגמ': "והלכתא בכולהו יושב ומברך" (ברכות, נא:), דהיינו, את ברכת המזון חייבים לברך בישיבה ולא בעמידה, כדי לזכור את ה' ולברכו מתוך יישוב הדעת, וכן נרמז בפסוק: "ושב - עת וברכת".

וכך ביאר בשפת אמת זי"ע"א (בהר תרנ"ג) במהות תקנת ברכת המזון כפי שבארנו וזה לשונו: "ומה שנותן לנו דעת לקבל המזון כראוי, זה ברכת ארץ ישראל ארץ טובה ורחבה, כי הנה להמאכל נצרך כח הזן והמעכל והדוחה, וזה ענין ג' הברכות. ואמרו חז"ל משה רבינו תיקן ברכת הזן כשהוריד לנו המן, שזה היה הספקת המזון במדבר שהיו חסרים מכל, וכשנכנסו לארץ היה הברכה על הארץ שהוא נבחר מכל הארצות שיכולין לקבל המאכל כראוי לזון הנפש שלא לבעט מתוך השובע, וזהו בחינת המעכל, שיהיה המזון לתועלת הנצרך, זה בשבע כלכלתנו. אחר כך כשבנה ירושלים היה הברכה על בחינת הדוחה, כי על ידי בנין בית המקדש היה בירור האוכל בלי פסולת, לכן דרשו הטובה זו ירושלים שהיה בירור הטוב מתערובת טוב ורע..."

■ זכור ימי עניי

הדרך השניה: מתבטאת במצוה רוחנית של זכירת ההליכה במדבר, שתכליתה היא לגרום לישראל להתמודד כנגד מחשבת הגאווה בדרך של הפקת לקחי העבר המביאה את האדם לידי ענווה מתוך שכנוע פנימי. לפיכך משה רע"ה הזכיר לעם ישראל את עברם, שנאמר: "לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב. וידעת כי לא בצדקתך ה' אלהיך נתן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה ערף אתה. זכר אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם ה'. ובחרב הקצפתם את ה' ויתאנף ה' בכם להשמיד אתכם" (דברים, ט', ה'-ח').

וידוע המעשה באגדה, המלמד כמה זכרון ימי המרורים מנמיך את לב האדם ומצילו מן הגאווה. מלך אחד יצא עם שריו ועבדיו לצוד ציד בשדה. והנה שומע המלך קול של חליל המנגן ברוד ובנעימות המרפא לכל נפש. עקב המלך אחרי קולו של החליל ויפגע בנער רועה צאן המחלל בטוב טעם ובחכמה נפלאה, עד שליבו של המלך הלך שבי אחריו. ניגש אליו המלך ודיבר איתו, וימצאהו מלא חוכמה ותבונה ושכל חריף. המלך השתומם מאוד למראה עיניו, אז ביקש מאת הנער לבוא אל המלך לארמון ולנגן לפניו בחליל.

אט אט טיפס הנער בחוכמתו ושיכלו החריף, עד שנתמנה להיות אחד משרי המלך ולימים אף התמנה לשר האוצר בבית המלך. כל בני העיר אהבו את השר אשר היה אהוב ונערץ, כי בטבעו היה טוב ומטיב לכולם ואף נהנו מהקלות במיסי המדינה. שאר השרים קנאו מאוד בנער, על אשר הגיע לבית המלך כנער רועה צאן והנה היום מורם מעל כולם ויושב לסעוד עם המלך, הוא מבאי ביתו ועל פיו יישק דבר.

השרים ומבקשי רעתו העלילו עליו האשמות שווא ויביאו את דיבתו רעה אל המלך. אך המלך בחוכמתו לא שת ליבו אליהם וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. אך שונאיו המשיכו בעלילה עד שהאשימו כי גונב הוא את קופת המלך, וכבר קבע המלך כי יערוך הוא עצמו חיפוש בביתו של השר.

כאשר הלכו אל ביתו של השר והנה הבית צנוע מאוד, הריהוט פשוט ומדולדל, אין אוצרות, אין כסף וזהב, אין כל תכשיט בעל ערך כפי שחשבו השרים והשתוממו מאוד. והנה בדרך הילוכם בבית, ראו שישנו חדר סגור ומסוגר אך השר דילג על חדר זה, כאשר ביקשו השרים לפתוח גם חדר זה, נפל שר האוצר על רגליו של המלך וביקש לא לפתוח חדר זה כי הוא בוש ונכלם להראות את אשר בתוכו. אך דבר המלך היה נחוץ וביקש המלך לפתוח חדר זה, אך פתחו את החדר והנה ראו שאין שם כלום כי אם מקלו, תרמילו והחליל של הנער מהיותו רועה צאן, וכל האנשים סביב המלך יתפלאו פלא גדול ולא הבינו פשר הדברים.

אז ניגש הנער אל המלך ויאמר לו: אדוני המלך, מיום אשר בחרת בי ולקחת אותי מהיותי נער רועה צאן עם בגדיי הקרועים, החליל והמקל, עד היום בו בחרת אותי להיות לאחד השרים החשובים בארמונך, לבוש בגדי מלכות, כל הזמן הזה לא גבה ליבי ולא רמו עיניי. מדי יום אני נכנס לחדר זה לובש את בגדי רועה הצאן

ומזכיר לעצמי מאין באתי ומה היה עברי. חלילה שלא אתנשא ואתגאה ושלא תזוח דעתי, יושב אני כשעה ומחלל בחליל ומנגן בעונג, לבל אשכח כי רועה צאן אני ובחמלת ה' חמל עליי ונשאתי חן וחסד בעיני אדוני המלך, עד אשר הגעתי עד הלום, מאת ה' הייתה זאת.

כאשר שמע המלך את דברי השר, את צדקתו, את תומו, ענוותנותו ויושר דרכו, נפל על צוואריו ויחבקהו ויישק לו לעיני כל השרים והעבדים. "ראוי אתה לכל הכבוד הזה" אמר המלך ואף השרים ניגשו אליו וילחצו את ידו ויבקשו את סליחתו, ויהללוהו ויכבדוהו.

הוא אומר אם יזכרו ישראל את ימי נדודיהם במדבר, כך ינצלו מן הגאווה.

■ כי מומך הכל

הדרך השלישית מתבטאת בהכרה העמוקה של האדם שהברכה והשפע תלוים בהחלטתו של הקב"ה, דהיינו, כי השפע של ארץ ישראל נובע רק מברכת ה' המתחדשת בכל עת בהתאם להתנהגותם של ישראל, שהרי: "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא... והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים, י"א, י"ב).

השפע שבארץ ישראל מצוי בתלות מוחלטת ברצון ה' יתברך, לפיכך תלות זו מעמידה את עם ישראל במצב שעליהם להתפלל ולבקש מאת ה' תמיד שפע כלכלי בארץ, ובכך לא נחיה בהרגשה של "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

הרי לנו כי העיסוק במצוות המעשיות, ובזכרון נסי העבר יחד עם התפילה המתמדת לה' יתברך, יש בכוחם למלט נפש העם מהנהגה הפסולה, וזהו שנאמר בפסוק "ועתה ישראל וכדדרשו ז"ל במדרש (מד"ר, בראשית, כ"א): "אין 'ועתה' אלא תשובה, שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך" (דברים, י, י"ב), דהיינו, התורה מזהירה את האדם שלא ילך אחרי טענת היצר לדחות את קיום המצוות לזמן מאוחר יותר, אלא יחשוב בכל עת מה ה' יתברך 'שואל מעמך' עתה. בחינת "שוב יום אחד לפני מיתתך" לפיכך עליו להזדרז ולקיים עוד מצוה עתה לפני מותו, ובכך יחיה האדם כל ימיו ביראת שמים וענוה.

ועל זה הזהירו בזהר הקדוש (ויקרא קכו): "ברנש אזיל בהאי עלמא וחשיב דדיליה

הוא לדרי דרין" (אדם הולך בעולם הזה וחושב ששלו הוא לדורי דורות). וידוע מה שסיפר סיפר הגרא"א דסלר זיע"א: "ובעיני ראיתי זקן אחד, כבן שישים, למדן ובר דעת, עשיר גדול שלא היו לו בנים. הלה חשב לקנות בית מפואר וחזר בו לאחר שהובהר לו שהבית עומד למכירה למשך ששים ותשע שנים בלבד. ונימוקו עמו: היאך אשקיע את כספי בדבר הקנוי לי לזמן קצר. "שאלתי לנפשי", אומר הרב דסלר, "וכי הכסף קנוי לו לזמן ארוך יותר? הרי גם אם יחיה מאה ועשרים שנה, סופו שיניח את כספו וילך לעולמו.

ובדרך זו גם ביארו בשם רבי שמחה זיסל זיו מקלם זיע"א, מה שאמרה התורה בתוכחה, על הקללות הנוראות שהיו לישראל בשל כך שלא עבדו את הקב"ה בשמחה, ומקשים וכי הגלות באה רק משום חסרון שמחה? וכתב הרש"ז זצ"ל שני ציורים בזה האחד, השמח בקנין שקנה הלא ישמח רק אם קונה קנין גמור, ולא בדבר שאול, והנה כל העולם הזה שאול הוא אצל האדם, וגם הוא שאלה שזמנה בכל יום, ואף על פי כן אדם שמח בו כל כך, ובמצוה שהיא קנין לעד ולעולמי עולמים לא ישמח? זה לאות שלא קנה כלום, לא עשה מצוה כלל.

וכן נצייר אדם שהוא זקן ועיף ויגע, ויתנו לו סם שיחדש כנשר נעוריו, הלא ישמח בלי שיעור, והשרוי בים של טמטום הלב, תרדמה של שטות, עיפות ויגיעה ברוחניות והמצוה משפיע לו שפע חדש של חיות משמי קדם, ולא ישמח? זה לאות שלא קיבל שפע חדש, לא עשה מצוה כלל. העובד בלי שמחה לא את השי"ת הוא עובד כי אם את עצמו.

הוי אומר ההכרה בדברים הגשמיים כי הם זמנים ובדברי הרוח כי הם נצחים תרחיק את האדם מגאווה.

■ עומק החטא

ודע כי הענווה היא מתכונות הנפש המבדילה את ישראל מן העמים, ואמרו בגמ' (חולין פט): "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם" (דברים, ז', ז') וגו', אמר להם הקב"ה לישראל: חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני: "ואנכי עפר ואפר" (בראשית, י"ח, כ"ז), למשה ואהרן אמר: "ונחננו מה" (שמות, ט"ז, ז'-ח'), לדוד אמר: "ואנכי תולעת ולא איש" (תהלים, כ"ב, ז'), אבל עובדי כוכבים אינן כן נתתי גדולה לנמרוד אמר: "הבה נבנה לנו

עיר" (בראשית, י"א, ה'), לפרעה אמר: 'מי ה' (שמות, ה', ב'), לסנחריב אמר: "מי בכל אלהי הארצות" (מלכים-ב, י"ח, ל"ה) וגו', לנבוכדנצר אמר: "אעלה על במתי עב" (ישעיה, י"ד, י"ד), לחירם מלך צור אמר: "מושב אלהים ישבתי בלב ימים" (יחזקאל, כ"ח, ב').

ומבואר כי התורה לא ציינה איסור מפורש לחטא הגאווה משום שאם היתה מצוה מפורשת היה יכול האדם לחשוב בלבו שבאמת הוא אדם גדול וחשוב אלא שהוא שפל רוח רק בכדי לקיים את מצות התורה, אך ידוע הוא כי האדם החושב עצמו לגבוה הוא משול לאדם חסר בינה הנמצא על פסגת ההר ומתרברב בגובהו.

גם רבינו הרמב"ם לא מנה את איסור הגאווה בכלל המצוות, אלא הזהיר עליה (דעות, פ"ב, ג): "ועוד אמרו: שכל המגביה לבו כפר בעיקר, שנאמר: 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך' (דברים, ח', י"ד). כלומר, הרמב"ם פסק כדברי רב נחמן בגמ': "אזהרה לגסי הרוח מנין? אמר רבא אמר זעירי: 'שמעו והאזינו אל תגבהו' (ירמיה, י"ג, ט"ו). רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא: 'ורם לבבך ושכחת', וכתוב: 'השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך...' אמר רבי אילעא: כל מקום שנאמר: 'השמר', 'פן', 'ואל', אינו אלא בלא תעשה" (סוטה, ה.).

■ איסור הגאווה

יש מהראשונים שמנו את הגאווה כאיסור תורה, כן הוא הרמב"ן הלומדה מפרשת המלך שנאמר בתורה: "לבלתי סור לבבו מאחיו", נרמז בכאן בתורה איסור הגאווה, כי הכתוב ימנע את המלך מגאות ורוממות הלב וכל שכן האחרים שאינם ראויים לכך, כי בראוי להתרומם ולהתגדל יזהירו להיות לבבו שפל ככל אחיו הקטנים ממנו" (דברים, י"ז, כ').

וכן הם דברי המאירי שכתב "ומהפלגת גנות מדה זו התפלאו איך לא באה למניעתה מצוה מפורשת בתורה, אמנם קצת בעלי הפשט כללוה במצות "לא תשנא את אחיך בלבבך", כי שנאת הלב, לדעתם, מקור המדה הזאת, כי בעל המדה ישנא כל אשר לא ימשך אחר בצע רעיונו. ויש שהביאו אזהרתה מ"ורם לבבך ושכחת" וגו', ואם כן נכללת בלאו שכחת השם. ולדעתי די הזהירה התורה עליה באמרה על המלך "לבלתי רום לבבו" וגו', והורה בזה גם כי שמירת דרכי התורה היא העדר הגאווה. ואם השתדלה התורה להסיר מדה זו מהמלכים רק מה שראוי ממנה, מה יעשו אזובי הקיר".

ובאיסור זה שאסרה תורה למלך להתגאות, הרי לנו הבנה בעומק הנפש כי תורה מן השמים היא, שכן היוכל בשר ודם לצוות על מלך, הנמצא בתפארת מלכותו לבלתי רום לבבו?, אלא רק בורא כל, הוא המעניק חיים לכל חי, והוא יכול לצוות את הנמצא על כס המלוכה, לדעת היאך ימלוך מחד, ומאיך ישמר מגאוה.

ובאמת אזהרה זו המשלבת בתוכה את הדברים היא היא חובת כל יהודי, שהרי ידוע כי "ענווה גדולה מכולם" זו היא אחת התכונות שאדם מחויב שיהא לו, והנה רבי חיים מוולאז'ין, שהיה ידוע בענוותנותו העצומה, מדגיש ואומר בנפש החיים שער א', "ואל יאמר בליבו ח"ו מה אני ומה כוחי" זה הוא אחד מהיסודות הגדולים להצלחת האדם.

כי כמו שיש מצב בו יצה"ר נותן בו את הגאוה המשחיתה, הוא פועל גם מאיך כדי שיאמר האדם לעצמו "מה כבר יצא ממני ומה אני שווה" הגר"ח זיע"א שהיה מפורסם ברוב ענוותנותו הוא מדגיש את החסרון הגדול בזמן שהאדם לא מכיר את כוחו.

חייב אדם לזכור כי הקב"ה ברא כל אחד עם תפקיד משלו ועם כוחות מיוחדים לו יש לו טעם משלו בלימוד התורה בתפילה ובעבודת ה', ואם הוא יעבוד בכוחו שלו הרי הוא יכול להגיע ולהיות גדול מאוד.

■ להאמין בכוחו בענווה

היעב"ץ כותב כי אף שהוא היה צריך להאריך במעלת מידת הענווה בכותבו על עניני המידות, הרי "מה אעשה והמידה הזאת של הענווה, השחיתה כל חלקה טובה", המצב בו אדם אומר מה אני מי אני ומה יצא ממני, יכול להשחית ולהרוס את כל השאיפות ולכן הוא לא כתב על מידת הענווה. כי אמנם גבה לב הוא תועבת ה', וענווה גדולה מכולם, אך גם מרע"ה שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, הוא עלה לשמים ולא אמר מי אני מה אני.

וכן הוא באברהם אבינו ע"ה ובאבות הקדושים שאמרו "ואנכי עפר ואפר", ובכל זאת גבה ליבם בדרכי ה', כי אף על פי שמחויבים בענווה חלק מצורת עבודת ה' היא של "ויגבה לבו", כי כשאדם ככל שאדם מוריד את השאיפות בעניני החומר ובגאוה הפסולה ממילא הוא מתעלה בנצחיות בדברים שהם "זה כל האדם".

עם ישראל נקראים גם "עם מדושני עונג", ישנם הרבה דברים בהם נוכל להתנדשן

עונג, תפילה ותורה שבת וחסד, צדקה ומידות, צניעות וטהרה כל אחד צריך להכיר בזה ומחוייב לשמוח בזה, ובזה יברח מגאווה פסולה.

היצר מגיע בעניני הרוח ומתחיל עם אותה "ענווה" פסולה, עם אותה שפלות של "מי אני ולמה אני יכול להגיע", חייבים לחיות עם זה שכל אחד יש לו את ה"תן חלקנו בתורתך" כל אחד יש לו חלק ואפשרות להגיע לדרגות גבוהות יותר.

■ גאווה שורש כל רע

בספר מצוות גדול, מאת רבי משה מקוצי מונה את את איסור הגאווה במצוות לא תעשה ס"ד: "...אזהרה שלא יתגאו בני ישראל כשהקב"ה משפיע להם טובה ויאמרו: שבריוח שלהם ועמלם הרויחו כל זה ולא יחזיקו טובה להקב"ה מחמת גאונם". הסמ"ג מאריך בשבח מידת הענוה ובגנות מידת הגאווה, ומסיים שם (מצוה לא תעשה ס"ד): "תוכחת הענוה דרשתי לרבים כך, אבל לחברה על לאו זה ולמנות זה בלאו לא היה דעתי, גם רבינו משה לא חיברו ולא הזכירו בחשבון הלאוין, וכשהגעתי להשלים עד כאן הלאוין אקרא בחלום במראית הלילה הנה שכחת את העיקר: "השמר לך פן תשכח את ה'", והתבוננתי עליו בבוקר והנה יסוד גדול הוא ביראת השם, והואלתי לחברו בעזרת 'היב חכמתא לחכימין'. אחרי כן עיינתי בספר פרק קמא דסוטה (דף ה.) וגרסינן שם בהדיא 'אזהרה לגסי הרוח מנין? רב נחמן בר יצחק אמר מהכא: 'ורם לבבך ושכחת את ה'" (דברים ח', י"ד), וכתיב: (דברים ח', י"א) 'השמר לך פן תשכח את ה', וכדר' אבין... דאמר: כל מקום שנאמר 'השמר' 'פן' ו'אל' אינו אלא לא תעשה".

ורבינו המהרח"ו, מגלה את סוג חטאה של הגאווה בנפש, והתולדות הנמשכות ממנה וכותב כי: "דע כי כל המדות הרעות מושרשות בארבע מדריגות נפש היסודית, מצד הרע והקליפה אשר בה, ולכן כל המדות רעות נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטן. יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח, להיותו היסוד הקל וגבוה מכולן, ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושין רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הן, ותולדותיה שלש, הקפדנות בלבו, כי לולא הגאווה לא היה מקפיד בלבו, כענין שביארנו בענין הכעס, ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות,

והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן. (שערי קדושה חלק א שער ב)

ויתירה מזו, האדם הדבק בגאווה, ידוע בבירור כי פוגם הוא בקדושת נפשו, וכך מעיד הכהן הגדול רבי צדוק מלובלין בדבריו הנוקבים: "שורש המחשבות זרות כולם הוא הגיאות כידוע, דמחשבות זרות הוא מצד התוהו דמלכין קדמאין דמיתו וצריך להעלות אותם ניצוצין. והשבירה היה בשביל גיאות, ולכן הוא שורש גם כן לכל מיני רע"

את עומק נזקי מידת הגאווה ניתן ללמוד מגודל מעלתה של מדת הענווה שהיא מנגדתה כמו שאמרו רז"ל בגמ': "אמר רבי יהושע בן לוי: ענוה גדולה מכולן, שנאמר: "רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים" (ישעיה, ס"א, א'), חסידים לא נאמר אלא 'ענוים' הא למדת שענוה גדולה מכולן" (ע"ז, כ:).

ובזה יבואר באופן נפלא מה שאמרו "ואמר רבא: הני תלת מילי בעאי קמי שמיא, תרתי יהבו לי חדא לא יהבו לי, חוכמתיה (חוכמתו) דרב הונא ועותריה (ועושרו) דרב חסדא ויהבו לי, ענותנותיה (ענותנותו) דרבה בר רב הונא לא יהבו לי" (מועד קטן, כח:). ויש לבאר, מדוע נתנו לרבא חכמה ועושר מן השמים ולא נתנו לו גם את מדת הענוה כפי שביקש. והביאור הוא כי מידת ענווה צריכים לה לפי גודל החכמה והעושר שבאדם, ואחר שנתנו לרבא חכמה רבה כרב הונא ועושר רב כרב חסדא, לא הספיקה לו ענותנותו של רבה בר רב הונא.

כי ככל שהאדם חכם ועשיר גדול יותר כך נדרשת ממנו ענווה גדולה יותר. ומעשה היה באחד מגדולי צדיקי הדורות זיע"א, שתלמידו התחנן לפניו לקבל ברכת העשירות. רבו סירב והזהירו כי הנסיון קשה הוא ויש לפתוח יד לכל רעב, אך התלמיד קיבל על עצמו נאמנה כי יעמוד בזה.

ויהיה היום וברכת הרב נתקיימה בו, והתלמיד התעשר עושר רב. ואחר כמה שנים פגש את רבו, והתלונן בפניו כי ידו קפוצה ואין הוא מצליח להעניק לעניים כפי שהתחייב.

"ומה חשבת" ענהו רבו, "שתשאר עם יצר הרע של עני כשתתעשר? אם אתה גדלת אף יצרך הרע גדל עמך..."

■ הגאווה מידה נחותה

מדת הגאווה היא המדה הנחותה והפסולה ביותר. ואמרו חכמי המוסר גאווה שורש כל המדות הרעות מכולן והבחירה בה נתונה לאדם.

וכתב בילקוט הראובני כי נזקה של הגאווה רב לקלקל העולמות כי "אין הכעס אלא בצד הגאווה שהוא קשה הימנו, שהכועס כעובד אל נכר והגאווה מצד אל זה, לכן להסיר הגאווה צריך שיכוין בשם י"ה מלא כזה יו"ד ה"ה כי הפשוט עולה ט"ו ומלואו עולה ט"ו וכתוב אשירה לה' כי גא"ה גא"ה, מה כתיב בתריה עזי וזמרת י"ה וכפל גאה גאה, חד לשם י"ה וחד למלואו והאדם שיש לו גאווה מפריחו מסלק שם י"ה ממנו ובזה נותן כח לקליפות שיהיה להם אחיזה באותיות ו"ה שנסתלק שמירתו, ופגם גם כן בשם י"ה. (ילקוט ראובני בשלח)

לפיכך פסק הרמב"ם (דעות, פ"ב, ג): "ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם ענו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו 'ענו מאה' ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים: 'מאד מאד הוי שפל רוח', ועוד אמרו: שכל המגביה לבו כפר בעיקר, שנאמר: 'זרם לבבך ושכחת את ה' אלהיך', ועוד אמרו: בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפילו מקצתה".

הסרת החולי בזכות התפילה

"וְהִסִּיר ה' מִמֶּנּוּ כָּל חָלִי וְכָל מַדּוּי מִצָּרִים הָרָעִים
אֲשֶׁר יִדְעֶתָ לֹא יִשְׁיֵמָם בָּךְ וְנִתְּנָם בְּכָל שְׁנֵאִיךְ"
(דברים ג, טז)

אמרו חכמים (ירושלמי שבת פרק יד) אומרת והסיר ה' ממך כל חולי זו שריפה. ר' חונה ותני לה בשם ר' אלעזר בן יעקב והסיר ה' ממך כל חולי זו רעיון דא"ר אליעזר [שם כח מח] ונתן עול ברזל על צוארך זה רעיון. א"ר אבון והסיר ה' ממך כל חולי זה יצר הרע שראשו מתוק וסופו מר. רבי תנחומא בשם רבי אלעזר רבי מנחמה בשם רב והסיר ה' ממך כל חולי זה המרה, דא"ר אליעזר תשעים ותשעה מתים במרה ואחד בידי שמים, רוחצין בים הגדול ובמי טבריא אע"פ שהוא מתכוין לרפואה אבל לא במי משרה ולא במי סדום אימתי בזמן שהוא מתכוין לרפואה. הא להעלות מטומאה לטהרה מותר.

והנה, רבים תמהו בפסוק זה, שמשמעו שיהיה חולי בבני ישראל, אלא שלא אריך הרבה, ולאחר שאפס קצהו של החולי יגיע לאחד מבני ישראל יסירו הקדוש ברוך הוא ממנו. ודבר זה קשה מאד, הלא הברכה שלמה יותר אם לא ישים את החולי בכלל, שלא יבא ולא יגיע כלל לבני ישראל. אלא מסבירים רבותינו המפרשים על פי מה שאמרו במדרש (בראשית רבה לט, יב) על הפסוק "ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך", אין תימר דלהוי עתירין, הרי עתירין אינן מינן, אלא לשאלה, כשהן נכנסין לצרה הם נשאלים לנו ואנו מגלים להם.

והנה דברי המדרש מוקשים, שהרי כאשר יהיו האומות שרויים בצרה תועיל להם תפלתם של ישראל, אבל מנין ידעו הגויים לבקש מישראל שיתפללו עבורם, ומי לימד אותם לדעת שתפלתם של ישראל עושה פירות?

אלא ודאי כדי שתתקיים ברכה זו שיהיו האומות שואלים ומבקשים לישראל שיתפללו עליהם, צריך שתבא גם על ישראל מקצתה של צרה, וכשיראו הגויים כיצד ישראל נחלצים בתפלתם מצרתם, יבואו גם הם לבקש שיתפללו עליהם. ובנוסף, את הפסוק "לא יהיה בך עקר ועקרה", פירשו במדרש (דברים רבה ג, ו) אמר

הקדוש ברוך הוא, לא תהא תפלתך עקרה אלא תהא עולה ועושה פירות. ואם כן, יתפרשו הפסוקים כולם בעניין אחד, שהכתוב אומר: "ברוך תהיה מכל העמים" ובמה תהיה ברכתך? "לא יהיה בך עקר ועקרה". כלומר, שתהיה תפלתך מקובלת ועושה פירות. שמא תאמר מי מפרסם ומודיע הדבר בין האומות התשובה היא: "והסיר ה' ממך כל חלי", כשיראו הללו שאף כשבא עליך מקצת חולי רפואתך בטוחה, ידעו ויבינו כי מאת ה' הייתה זאת שהתפללת אליו.

וכדברים האלו כותב הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זיע"א בספרו הק' "נועם אלימלך" (פ' בשלח) על הפסוק "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך". וזה לשונו: רש"י ז"ל, הקשה בודאי כאשר לא ישים למה לרפואה, ונראה לפרש דהנה כתיב אני ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ומקשים למה לא אמר אשר בראתי שמים וארץ שלפי הנראה זה חידוש יותר. אך נראה דבאמת זה חידוש יותר שהוציאנו מארץ מצרים, דהנה בריאת עולם היה מחמת שהשם יתברך ברוך הוא רצה להטיב לברואים, ואין הבריאה חידוש נגד השם יתברך כי טבעו להטיב, אבל יציאת מצרים שהכה השם יתברך את מצרים במכות מופלאות וזה נגד טבעית הבורא ברוך הוא, כי מפי לא תצא הרעה, אך מחמת שזה היה הטבה לישראל מה שהכה את מצרים, ועיקר הטובה היה לישראל עשה השם יתברך נגד הטבעית להכות אותם, וזה חידוש יותר גדול. וזהו "כל המחלה לא אשים", אך איך הכה אותם הלא מפי עליון לא תצא הרעה, לזה אמר "כי אני ה' רופאך", ונמצא היה ההכאה הזאת הטבה לישראל, אבל להשיג חלילה שום מחלה על ישראל זה בלתי אפשר כי מה הטבה יבא מזה, וק"ל".

■ ישראל למעלה מהטבע

לא היה יהודי יודע כמה יכול לפעול בתפילתו, ולרפאות חוליו וחולי אחרים, היה מתאמץ שבעתים. שהרי ישראל הם למעלה מהטבע וכוחם רב ועצום לפעול ולשדד מערכות הטבע. וכך הם דברים הנשגבים של הרמב"ן שכתב:

"והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם ולא בארצם לא בכלל ולא ביחיד מהם כי יברך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולא להשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר כי אני ה' רופאך, וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרם

עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כאשר היה ענין אסא וחזקיהו בחלותו...
ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך
והסירותי מחלה מקרבך...

ורפואה זו בידי הבורא, היא המעולה שברפואות, והיא נרמזת בזה הענין וכביאורו
של בעל הטורים שכתב דבר נפלא: "כל המחלה מחלה אותיות הלחם, ואותיות
המלח, לומר לך שפ"ג מיני חלאים תלויים במרה, ופת במלח שחרית וקיתון של
מים מבטלתן, ולכך סמך לו עינות מים. רופאך הפ"א רפויה, שרפואה בידי שמים
באה בשופי, ושבידי אדם באה בקושי, על כן ורפא דגושה".

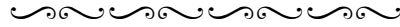
ומעשה היה באחד מהצדיקים שליט"א, אשר הגיע אחד מתלמידיו בבכי
ובתחנונים על א' מבני משפחתו, אשר הרגיש ברע וכל הרופאים הבהילוהו הבהלה
קשה, והריצוהו מהכא להתם בבדיקות קשות ועגמת נפש, אך החכם, אשר ראה
בעיני רוחו כי הנגע הוא קל מדברי הרופאים, עודד את קרוב המשפחה, ויחדיו
נשאו תפילה מעומק הלב, עד שהישועה מיהרה לבוא כהרף עין ממש לפליאת
הרופאים שראו מהי כוחה של תפילה.

כי כאשר מאמין האדם באמונת אומן אבותיו ונושא תפילה בכל לב, הרי הרפואה
קרובה לבוא אף כשהמחלה עודנה נסתרת, וכן הוא בדברי מוהר"ן מברסלב זיע"א,
שכתב (ליקו"מ תנינא א יא,) "כשאוחזין בבחינת דבר ה', בחינת תפלה, שאזי מקבלין
הרפואה מכל הדברים שבעולם, אפילו מלחם ומים, בבחינת בכל מתרפאין, אזי
יכולין להתרפאות אפילו בעת צמיחת החולאת בעת שהוא נסתר מעין האדם... וזהו
בחינת "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" (שמות
ט"ו)... כי אני ה' רופאך אני ה' דייקא, היינו בעת צמיחת המחלה שאז אין יודע
ממנו רק אני ה', אז ארפא אותך על ידי בחינת דבר ה' בחינת תפלה, ולא יבא
לידי מחלה כלל כי יתרפא מקודם בעת צמיחתו".

ויסוד הכל שירבה האדם בתפילה ובתחנונים ואז יזכה לרפואה לו ולכל החולים,
ותהי ישועתם קרובה במהרה.

אכילה לשם שמים

"וַיֵּעָנֶה, וַיִּרְעַבְהוּ, וַיֹּאכְלֶיךָ אֶת הַפֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ,
וְלֹא יָדַעוּן אֲבֹתֶיךָ: לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ, כִּי לֹא עַל
הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יְחִיָּה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי יְהִיָּה
יְחִיָּה הָאָדָם".
(דברים ה, ט)

בפשטות הדברים נראה היה לומר שמשם בא לומר לישראל, אל תחשבו כי הלחם מצד עצמו מחיה את האדם שהרי ארבעים שנה אכלתם מן במדבר וחיייתם. אלא מי שאמר ללחם שיחיה את האדם, אמר למן שיחיה את האדם. חיותנו מאת השם, אמנם האמצעי בדרך כלל הוא הלחם, אבל ריבונו של עולם יכול לשנות את מנהגו.

ובהמשך הפסוקים כתבה תורה כי השם מביאך אל ארץ טובה, אל ארץ חיטה ושעורה... ואז אתה עלול לחשוב שהשפע בא מכוח עבודתך או מדרך הטבע, אז חלילה תשכח את ה' אלוקיך, המוציאך מארץ מצרים. אלא, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך... (לקמן ח יא). בהתבוננות יותר עמוקה, אומר רבי חיים ויטאל בליקוטי תורה (פרשת עקב): כל הנבראים נבראו גוף ונפש, כך הצמחים והחיות וכך בני האדם. גם לתורה ולמצוות יש גוף ונפש. הגוף שלנו ניזון מגוף המאכלים אך יש צורך גם במזון לנפש.

כאשר ברא השם את העולם, ברא הכל במאמרו. אותו מאמר אלוקי שמכוחו נבראו כל הברואים הוא החיות שלהם, הוא המגדל אותם, הוא הנשמה שלהם. אם כן אותו הדיבור שמכוחו נברא האוכל, הוא זן ומחיה את החלק הרוחני שבאדם. על ידי הברכה שהאדם מברך על מזונו, הוא מעורר את אותו חלק רוחני שבמזון, ובכך מחיה את נפשו.

ויסוד נפלא זה מצאנו מפורט בדברי השל"ה הקדוש כי "כתב בראשית חכמה, כן האוכל מדברים המותרים ואכילתו לשם שמים שורה רוח צד הקדושה והטהרה והנפש נהנית מהאכילה ההיא מצד הקדושה שבה, והיינו, "צדיק אוכל לשובע נפשו",

כי לפי פשוטו קשה מאי לשובע נפשו, שהרי הנפש היא רוחניית, אלא הענין שבאכילה עצמה יש בה צד קדושה, ומצד הקדושה ההיא הנפש שביעה.

ודבר זה מצאתי יותר מבואר בשם האלקי האר"י ז"ל, שפירש הפסוק כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, כבר חקרו הפילוסופים לידע סיבת חיבור הנפש בגוף על ידי אכילה, וכי הנשמה בת אכילה היא ולא עלתה בידם לידע הסיבה. אבל הרב ז"ל הנ"ל אמר, אין לך דבר שאין בו צד קדושה כמו שאמרו רז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל. הכוונה כח ההשפעה הבאה מלמעלה, כמו שכתוב, "נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ", נמצא כל מאכל בעולם הוא מעורב בגוף ונפש המאכל הנגלה הוא גוף וקדושת ההשפעה מלמעלה שמכה בו לאמור גדל, זהו הנפש שלו, וכשהאוכל אוכלו אז על ידי אכילה נשאר גוף ונפש שלו מחוברים, כי הנפש נהנה מהנפש של המאכל, והגוף מהגוף, וזה הוא שאמר, "כי לא על הלחם לבדו", רוצה לומר לא על הלחם לבדו הנגלה לנו יחיה האדם, דזה אינו, דאם כן מה תועלת להנפש מזה, אלא על כל מוצא פי ה', רוצה לומר שיש למוצא הלחם פי ה', דהיינו ההשפעה שמכה בו ואומר לו שיצא לחוצה ויגדל, על זה יחיה האדם..."

■ תיקון ניצוצות הקדושה

אמנם גם הרשעים מקבלים את חיותם מאותו חלק רוחני שבאוכל, אך ההבדל רב, וכפי שמבארו בספר "חכמה ומוסר" "שהרי אמר הכתוב, "ומבשרי אחזה אֱלֹהֵי" (איוב י"ט כ"ו), פירוש הנה אמרו חז"ל נדרים מ"ט, אמרה מטרוניתא לר' יהושע פניך דומים כמגדלי חזירים וכמלוי ברבית, אמר לה תרווייהו אסירין לדידן, אלא חכמת אדם תאיר פניו.

למדנו מזה המאמר כי החכמה מלבד מה שהיא מזון הנפש היא גם מזון נפלא לגוף. כי ר' יהושע היה עני גדול, ואף על פי כן האיר פניו. ולמה זה? כי עיקר המזון לגוף ולנפש גם יחד היא החכמה, ומה שהזולל והסובא מתקן גופו ומחריב נפשו באכילה ושתייה, החכם מתקן ביתר שאת גופו ונפשו גם יחד בחכמה ולכן אכילה ושתייה של רשע רוחניות האכילה שלו באה ממקום טמא, ולכן אינו מזין נפשו, ואדרבא מחריב אותה. וכמו שאנו רואים כי העוסק באכילה ושתייה לא יחכם.

וזו כוונת הפסוק מבושרי, שמאיר מן מעט אכילה, ואך בחכמה תאיר פנים, הרי שעיקר המזון הוא מוצא פי ה', ורק הוא יתברך יסד כך שצריך גם כן מזון הטבעי, אבל עיקר הכרוך בתוכו הוא החכמה שאדע איך לאכול, והרי נראה בעליל אלוקות בבשר..."

ובעינינו ראינו אצל קדושי עליון מדורות קדומים, אשר אכילתם אכילת הוד דקדושה, ונפשם תרווה בתענוגים, בעוד גופם וחיכם אינו נהנה כלל, אלא כל כוונתם לתקן ניצוצי הקדושה באכילתם. וכוונתם היא כפי שהביאה בכלליות בספר "ילקוט ראובני" וזה לשונו: "גלגולים בבהמות ודגים, לפיכך כל צדיק אוכל לשובע נפשו, שנאמר, "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", שהיא הברכה, לכן יכוין להעלות ניצוצי טהרה, שכל דבר המזמן לו על שלחנו בברכת הנהנין הן תחלה הן סוף הן צומח הן דומם, כגון מים ומלח להוציא יקר מזולל, ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כי אפשר שאותה הכוונה של הברכה היא יתקנו להעלותו בזכותו למחיצתו, ואם אכל בלא ברכה מעל באותה הנשמה ומעל בקדשים, כי הוא מוסיף בניצוצות הגנוזים, ואפשר שהם ניצוצי אביו או אחיו נזדמנו לו לתקנו, וקלקל אותם".

ומצינו ביאור על כך מהבעש"ט הק', שהרחיב וביאר כי הקב"ה ברא העולם כך שניצוצות הקדושה נתפזרו בכל חלקי הבריאה, ותפקיד האדם להעלותם חזרה אל השם. כאשר האדם מתאוה לדבר מאכל הוא בעצם זיהה ניצוץ קדושה הטמון באותו מאכל, ועל ידי שאוכלו לשם שמים, הוא מחזיר את אותו ניצוץ למקורו. ובכך תורם לתיקון העולם. הניצוצות הם אותו חלק רוחני שבמאכל, אשר מקורו במאמרו של בורא עולם שברא כל הנבראים.

אכילה לשם שמים משמעותה, אכילה שיש בה ברכה והודאה לבורא עולם על החיות שנותן לנו באמצעות המאכל. אכילה שבה התענוג הרוחני גובר על התענוג הגשמי. אכילה שבסופה אנו יותר קרובים אל השם מאשר לפניו. אכילה שבה אנו נבחר את המאכל הטוב ומזין את נפשנו ולא דווקא הנעים לחיכנו. אכילה שיש עמה ברכה, והיא שגם בונה את מידת הכרת הטוב בליבנו. גם מחיה את נפשנו במילואה. גם מתקנת את העולם כפי אותה חיות הטמונה במאכלנו, אשר באה לתיקונה.

■ לאכול על קידוש השם

פעם באו תלמידיו של הבעל שם טוב הק' אליו ואמרו, רצוננו לדעת מה היא אכילה לשם שמים, אמר להם, לכו לעיירה פלונית בבית פלוני, שם נמצא אדם ששמו אברהם ותראו מה היא אכילה לשם שמים... תלמידיו נסעו לאותה עיירה וחיפשו אחר רבי אברהם, כאשר הגיעו לביתו ראו לפניו איש כפרי פשוט אדם שמן ענק ועצום, ביקשהו: ברצוננו לראות כיצד אתה אוכל, אמר להם, בשמחה. והנה הם רואים כי האיש אוכל בכמויות ענק, בטנו לא תדע שובע, אמרו לו התלמידים, אמור לנו מה כוונת אכילתך זו?

השיב האיש כי כשהיה קטן טייל עם אביו ופגשו אותם הגויים "אני ברחתי אך אבי נצטווה להשתחוות לעבודה זרה, וכאשר סירב הרגוהו הגויים, אמרתי לעצמי באותה שעה, אבא שלי לא עשה קידוש שם שמים כ"כ גדול, כי הוא היה רזה והוא נשרף מהר, אני אוכל הרבה, כדי שאם ישרפוני חלילה, אני אשרף במשך זמן רב, ואזכה לקדש שם שמים. או אז הבינו התלמידים לנכון את דברי רבם הק' הבעש"ט זיע"א.

אמנם מסירות זו שייכת גם בנו, ולא חלילה במסירות נפש של שריפה, אלא בכוונה טהורה באכילה, ליחד את כוונתו שתהא אכילתו קודש כדי שיהיה בו כוח לעבודת הבורא, ואז מתקן ומעלה את הניצוצות, כשהדבר משולב בברכה בכוונה ובמתכונות.

ובאם ירצה לזכך נפשו, יקיים בעצמו את התענית הנזכר בספרים היא תענית הראב"ד כאשר יניח מעט ממאכלו, ולא יסיים ובכך ישבור תאוותו, ותתקדש אכילתו. וכתב בספר "בעלי הנפש" להראב"ד "אני רואה הגדר הגדול והשמור המעולה והדרך הטוב להכנעת היצר הוא רעבון הנפש ממעוט הנאותיה ותענוגיה במאכל ובמשתה, רק שיהנה מן הריח הטוב ורחיצת החמין לפי שהחמין ערבין עליו. והמאכל המעט שיאכל יהא מתוקן ומתובל יפה בעבור אשר יערב עליו ותהיה נפשו מקבלתו ומתפייסת במועט ממנו. ולעולם יניח מעט מכדי צרכו ומהשלמת תאוותו. ולא ישתה יין כי אם מזוג מזג יפה כדי שלא תטרף דעתו עליו, ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (גיטין ע) סעודה שהנאתך משוך ירך ממנה. ושתי תקנות גדולות יש בענין הזה, האחת שלא תזיקנו אכילתו, והשנית כי היא כניעת היצר ושברון התאוה. וכמו שאמרו בסעודה כן הדרד לכל הנאות שבעולם ותעגוגיו שלא ימלא אדם מהם כל תאוותו". ואשרי הזוכה לאכול כל אכילתו לשם שמים.

מסירות נפש ללא סייגים

"וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָעֵבֶר לְפָנֶיךָ אֲשֶׁר אָכַלְתָּ הוּא יִשְׁמִידֶם וְהוּא יִגְנִיעֶם לְפָנֶיךָ וְהוֹרִשְׁתֶּם וְהִאֲבִדְתֶּם מִיָּד בְּאֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה לְךָ: אֵל תֹּאמַר בְּלִבְּךָ בְּהִדָּף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתֶּם מוֹלִפְנֵיךָ לֵאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי הִבִּיאֲנִי יְהוָה לְרִשְׁתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ: לֹא בְצַדִּיקְתְּךָ וּבִישׁוֹר לִבְּךָ אַתָּה בָּא לְרִשְׁתִּי אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ וְלִמְעַן הַקָּדִים אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב: וַיִּדְעֶתָ כִּי לֹא בְצַדִּיקְתְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עִם קִשְׁיָה עָרַף אֶתָּה"

(דברים ט, ג, ד, ה, ו)

רבותינו הקדושים לימדו אותנו מפסוק זה את מעלתה הגבוהה של מסירות נפש כמפתח לכל דבר שבקדושה. כי חובת כל איש ישראל למסור נפשו עבור קיום מצוות התורה הקדושה. כי הנה מבארת לנו בפירוש תורתנו הקדושה כי לא בזכותנו קבלנו את כל הטובות, הניסים והנפלאות, כי אם בזכותם של האבות הקדושים שמסרו את נפשם, ובזכותם אנו חיים.

ובאמת יש בה במסירות נפש ב' חלקים, מסירות נפש של גופו ממש, וחיי מסירות נפש. כי הבחינה האחת והיא הפחותה במעלתה, כי כשיבא האדם לידי נסיון ועומד הוא ליהרג אם לא יעבור, אז בודאי כל אחד משלומי אמוני ישראל לא יקפץ בזה ויקדש שם שמים ויהרג ולא יעבור.

אבל יש עוד בחינה יותר עליונה ונשאה באהבת ה', והיא, שנפשו של האדם תהיה נתונה תמיד רק לעבודת השי"ת ואהבתו, כל מחשבותיו והרגשיו יהיו מרוכזים סביב מטרה אחת, קדושת שמו יתברך, ומגמה זו צריכה לחדור לתוך תוכו של האדם ולהקיף את כל מהותו במדה כזו, עד שלא ישאר מקום לשום רעיון זר ולשאיפה אחרת בלעדי דבקותו יתברך. ואף בשעה שנוטלים את נפשו, עליו לא רק למסור את נפשו באותו רגע, אלא גם להיות אז מסור לעבודת בוראו באהבה וכונה הדרושה ולא להתרפות ולא לזוז ממנה כלל, וכל תנועתיו ופעולותיו צריכות להיות

כמו מקודם נתונות רק למטרה אחת, ואדרבה נפשו רוחו ונשמתו תשתוקקנה לדבקותו ית' במדה כזו, עד אשר יתבטלו אצלו כל עניני העולם הזה ולא ירגיש שום דבר וענין אחר מרוב אהבתו ודבקותו בה'.

■ מסירות נפש למען הפרט

ובדרך זו הלא הלכו צדיקי הדורות, כאשר חז"ל מגלים לנו, שהצדיק חפץ למסור נפשו למען ה' אלקיו. כי מהות חיי הצדיק אינם אלא קידוש שמו יתברך. ושיא שאיפתו ותקותו הוא, שהבריאה וכל צאצאיה יהיו חטיבה אחת של קידוש השם. אין שיעור עד כמה מגעת מסירותם של הצדיקים למען ישובו בני דורם, הם מוכנים אפילו להיות "כלים" עבור הרשעים, למסור כל חיי עולם הזה וגם חיי עולם הבא שלהם ברצון טוב, כדי לתת הזדמנות לחייבים להתעורר ולחזור בתשובה.

זוהי עבודה עצומה של פנימיות צרופה למען קידוש שמו באהבה והתחסדות עילאית טהורה עם הרשעים. על ידי מסירות נפש זו עולה הצדיק לפיסגה עליונה בעבודת חיו.

הדרך אשר על ידו יוכל האדם לחנך את עצמו להתרגל ולבא לבחינת מדרגה עליונה כזו, נמצאת בביאור הרמב"ם בהקדמתו לאבות בפרשו את מאמר חז"ל "וכל מעשיך יהיו לשם שמים", רוצה לומר, שישמש כחות נפשו כולם וישים תכליתם ידיעת ה' יתברך לבד, ולא יעשה מעשה קטן או גדול, ולא ידבר דבר, אלא שהפועל ההוא או הדבר ההוא מביא למעלה, או למה שמביא אל מעלה, וזהו אשר בקש ממנו ית' שנכוין אליו, באמרו "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", רוצה לומר בכל חלקי נפשך שתעשה תכלית כל חלק ממנה תכלית אחת, והוא לאהבת ה' יתברך. אכן זאת הדרך המובילה להשגת הבחינה העליונה בעבודת ה'.

■ צדיק באמונתו יהיה!

מעשה היה בסבא קדישא בעל ה"חפץ חיים" שקיבל בקשה לבוא לחזק את קהילת וילנא בנושא טהרת המשפחה. בני ביתו ומקורביו התנגדו לנסייעה זו התנגדות עזה, שכן באותם ימים כבר היה זקן ותשוש. אך ה"חפץ חיים" היה איתן בדעתו להיענות לבקשה ולנסוע. "איך אפשר לשבת בראדין בזמן שאפשר לתקן עניין כה נשגב?" תמה ולא הבין. לא הועילו ניסיונותיהם של בני משפחתו להניאו מן הנסייעה, והוא יצא לדרך הקשה והמפרכת.

כשהגיע לוילנא, דרש מספר דרשות בהתעוררות ובהתרגשות עצומה. והנה, בשעת לילה מאוחרת נכנס לחדרו של ה"חפץ חיים" זקן אחד מתושביה של העיר וילנא לקבל את ברכתו והוסיף לשוחח עימו בענייני אמונה. לפני שהלך, הודה הזקן ל"חפץ חיים", ואמר כי דבריו חיזקו אותו עד מאד. פנה ה"חפץ חיים" למשמשו ונאמן ביתו ואמר: "איני יודע אם הדרשות שדרשתי בבית הכנסת נכנסו ללבבות, ואכן הציבור יתקן את הדרוש תיקון בענייני טהרת המשפחה כפי שנתבקשתי על ידי אלו שהזמינו אותי לבא לכאן, אבל בשביל יהודי זקן זה אמר שאמר שחזקתי אותו היה שווה לטרוח את כל הטרחה שטרחתי כדי להגיע הנה, ואפילו רק כדי לחזק יהודי אחד באמונה".

כי הלא דורינו, דור עקבתא דמשיחא הוא, בחינת "עקביים", וחלקו הוא תשובה, כדכתיב "והתודו את עונם ואת עון אבותם", וכן "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים וגו'". ומכאן שאין אין לנו אלא לשאוף לתיקון הכלל ממש. וחובת כל מי שהשיגה נפשו להתעלות, לחשוב על תיקון הכלל, ולקבל על עצמנו להתמסר במסירות נפש לתשובת הכלל ולבנין הרחניות בכל שכבות עם ישראל.

■ מסירות נפש למצות ברית מילה

בספר "עמודא דנהורא" מסופר על מסירות נפשו של רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, רבה של ירושלים, לקיום מצות ברית מילה. רבי יוסף חיים היה מוהל מומחה ומעולם לא סירב להזמנה למול תינוק. שום מכשול לא עמד בפניו, לא גשם ולא שלג ואף לא ימים של פרעות ופוגרומים, שבהם היציאה לרחוב היתה כרוכה בסכנה. רבי יוסף חיים היה מל את תינוקות ירושלים ללא קבלת תמורה כספית כל שהיא.

בשנת תר"פ, כאשר פרצו הפרעות של הערבים בארץ ישראל, יציאה מפתח הבית בעיר העתיקה היתה כרוכה בסכנה. רבי יוסף חיים קיבל עליו לפני פרוץ הפרעות למול תינוק. כאשר הגיע יום הברית הוא יצא מביתו והלך דרך הרובע הערבי עד למקום הברית. לא הועילו תחנוני בני ביתו לבל יצא לדרך. לא היה קץ לשמחתו כשהתברר לו שאם לא היה בא לברית, לא היו מלים את התינוק, מפני ששום מוהל לא רצה לסכן את עצמו בימים הרי סכנות אלו.

מעשה זה חזר ונשנה בפרעות תרפ"ט, שעלו בסכנותיהן על פרעות תר"פ. רבי יוסף חיים הוזמן לפני המאורעות למול בשכונת "מאה שערים" המרוחקת מביתו.

כאשר פרצו הפרעות הודיעה המשטרה הבריטית שאינה יכולה לקבל אחריות על חיי היוצאים החוצה, היות והיא חסה על חיי השוטרים. אולם רבי יוסף חיים יצא מביתו, הגיע לשכונת מאה שערים, מל את התינוק, ובחסדי ה' חזר לביתו.

בחורף תר"פ ירד בארץ ישראל שלג כבד מאד. במשך שלשה ימים ירד השלג עד שעבר את גובה הגדרות. כל הדרכים נעלמו מתחת לשלג וההליכה היתה כמעט בלתי אפשרית. רבי יוסף חיים הוזמן קודם לכן למול במאה שערים. הוא לא הביט על הסכנה ועל זקנותו, טיפס על ערמות השלג מבלי לראות סימן של דרך, ומבלי לדעת אם אין תחתיו פחתים ובורות, ולתדהמת הכל הגיע לברית.

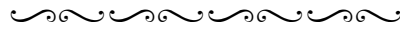
וכתב בספר התניא עצה נפלאה, שהיא היא הדרך להגיע למעלת מוסר נפש, גם במעשי היום יום, והדברים הם חוצבי להבות ומלהיבים לעבודת האלוקים.

וזה לשונו: "כי כוונה זו של מסירות נפש היא גם במצוות היום יומיות והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות די' ספירות דעשיה, אף על פי כן מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים, בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד ולהיות נכרת ונבדל חס ושלום מיחודו ואחדותו יתברך בשום אופן, אפילו במסירות נפש ממש ועסק התורה ומצוות והתפלה הוא גם כן ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה וכו', וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד בבינונים וכמו בגט וספר תורה שצריכים לשמה לעכב, ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ספר תורה או לשמו ולשמה"

יעזרנו ה' למסור נפש מתוך שמחה, ולקיים כל המצוות בחדווה ובטהרה הלב, דבר יום ביומו.

לפחד מתוך שמחה

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם
ליראה"
(י, יב)

ידועים הם דברי הגמ' בברכות (ג): "אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה". ושואלת שם הגמרא: "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?" ומתרצים חז"ל כי "לגבי משה מילתא זוטרתא היא, דאמר ר' חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול".

מפורסמים הם גם דבריו של המגיד מדובנא, זכר צדיק וקדוש לברכה ששאל את הגר"א זיע"א מהו לשון "כלים" שנאמר בזה, והשיב לו אדונינו הגר"א ז"ל כי יש הרבה סוגי השפעות שהגדולים משפיעים לכלל ישראל, אך ההשפעה האמיתית היא כאשר יש גדול שהוא שלם בתורתו, שלם ממש, שלם לעצמו, בחינת די להפקיע את עצמו, ומתי זה משפיע על הדור בשעה שהוא מלא וגדוש בשעה שזה נשפך ממנו ונשפעת ממנו היראה והתורה ובכך הוא משפיע על הדור. וזהו הלשון "דומה עליו ככלי גדול", כמשה רבנו ע"ה, שנשפעת מהם ההשפעה לכל הדור כולו הוי אומר שקל לאדם להשיג היראה רק אם מתקרב אל הצדיק הגדול אשר שופע הוא מיראתו כשהוא מלא וגדוש ביראת ה', בכך שופע גם על בני דורו ובנקל קל להם לזכות ליראת שמים ואף להם נעשית היראת שמים מילתא זוטרתא.

אותה "יראה" הנדרשת, אמורה ללוות את האדם, ולהבנות בו, עד ליראה אמיתית גבוהה וטהורה.

ראש ישיבת פורת יוסף, הגאון הרב יהודה צדקה זצוק"ל הדגיש את הדברים בלימוד הסוגיה, כאשר הקשה על כך שנאמר שמה רבינו מתחיל בדבר קטן שנדרש מעמנו, ומסיים בדבר גדול שנדרש מעמנו עד למסירות נפש של בכל לבבך ובכל נפשך.

את דבריו הוא מבאר (על פי דברי ה"העמק דבר") על פי דברי המדרש כי שאלה כזו

שאל הקב"ה את דוד המלך ע"ה בתחילה אומר דוד "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש" ובסופו של הפרק הוא לא מסתפק בפחות מ "כי יצפני בסכה ביום רעה יסתרני בסתר אהלו בצור ירוממני ועתה ירום ראשי על איבי סביבותי"...

אומרים חכמים: "אמר לו הקב"ה לדוד: דוד שקרן אתה, תחילה אתה אומר אחת שאלתי ולבסוף אתה מרבה לשאול, א"ל דוד ממך למדתי תחילה משה רבינו אומר "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה" ולבסוף מוסיף והולך לאהבה וגו' "בכל לבבך ובכל נפשך"

וביאר שתשובתו של דוד המלך ע"ה להקב"ה שדבר זה למדו ממשה רבינו, כי כוונת משה רבינו שהקב"ה דורש מעמנו רק יראה לבד, וכשנוכח לה יתר הדברים יגיעו מאליהם כי זוהי תוצאה של היראה, כסולמו של רבי פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות.. וכו', כי הכל תלוי בהתחלה והשאר הם בגדר תוצאה כך גם דוד המלך אחת "שבתי בבית ה'" והיתר "ירום ראשי" הם תוצאה של "שבתי בבית ה'".

■ יראת ה' תוסיף ימים

מבט על גדולי הדורות, מגלה שהיראה לוותה בחשק של "חיות" לא יראה של פחד מקצר חיים ומטריד, אלא יראה המאריכה חיים ונותנת עונג לנושאה.

תיאורים של סופרים וספרים על הפחד המחלחל שאחז גדולי תורה נוכח פגיעה בתורה בלומדיה או בעיקרי המצוות, מלווה את כולנו מילדותינו, עדותם של גדולי הדור אף היא קמה וניצבת בראיה ברורה איך הם מפחדים, הם יראים, ומאידיך שמחים באמת בחיים של תורה. כיצד "מסתדרים" חיי האושר הנצחי, שמלווה את חיי היום יום, ה"אשרינו" יחד עם יראת שמים שאמורה לאפוף את ישותו של האדם?

רבי יצחק עראמה, בעל ה"עקידה" מבאר כאן ביסוד הדברים את הדרך "לחיות" את היראה על ידי אמונה! וכשאדם ירא מתוך "ידיעה" אין אושר ממנו, וזוהי יראה שבאה מאהבה. ודבריו הם המאירים את נתיב העליה.

בדבריו מבאר ה"עקידה" שהיראה הרצויה היא היראה הנובעת מידיעה ומהכרה שה' הוא בורא העולם והוא מנהיג אותו כרצונו. והנהגת העולם אינה דבר מחויב מחוקי הטבע אלא היא תלויה ברצון ה' המתחדש בכל עת. ולכן הדבר תלוי בדעת,

וזהו ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ומי שיודע זאת היטב נראה הדבר בעיניו כמלתא זוטרתא.

לדבריו מטעם זה היראה, האמונה והאהבה חד הם, והם תלויים בשכל ובדעת, והיראה הזאת היא יראה של אהבה ולא יראה מחמת דבר רע!

וכך לשונו: "יצדק מאד מה שאמרו אטו יראה מילתא זוטרתא היא, שעליה יאמר "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך" והלא הידיעה הזאת לא הגיעו אליה כל החקירות שבעולם וכלם נבוכו בה, והעולה מכלם הוא ענינים מסופקים מאד...

..אמנם היתה התשובה נכונה מאד, אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, שכיון שהגיעה לו זאת הידיעה בהשגת הנבואה, והוא השיגה בעיקר מעקרי תורתנו ושמה לאמונה שלימה לכל בני בריתה, הנה מעתה מילתא זוטרתא היא לכל הבאים מכחו זה בלי ספק, עד שכבר נאמר שאפילו השאלה בה היא מותר ודבר שאינו צריך לדבר עליו! "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה" שיראה ששואל דבר ראוי שישאל ואם אינו גדול מאד.

ולזה יבא המשל למי ששואלין כלי גדול ויש לו דומה לקטון, כי עם היות דבר גדול בערך החוקרים כלם, כיון שהגיע לו למשה בנבואה הרי הוא כקטן. אמנם מי ששואלין ממנו דבר קטון והוא המסור לו בתורת אמונה, ואין לו מפני שהוא מחוסר אמנה ומפקפק בו, הרי הוא כגדול..."

■ יראה בשמחה

ובספר ה"עקרים" (פרק לד) האריך לבאר את השילוב שבין יראה לרגיעה, ובין ה"גילו" לרעדה, שבעין בשר נראים הדברים קשים וסותרים זה לזה. וכתב "כי לפי שענין יראת השי"ת היא עיקר עבודה שיעבוד האדם את השי"ת בעשיית המצוה כמו שאמרנו, ובארנו שעקר העבודה ראוי שתהיה בשמחה, וציור היראה עם השמחה דבר קשה מאד..."

והוא ממשיך ומבאר באופן נפלא "כן על זה הדבר ראוי שיובן העמל והיראה והחרדה והרעדה שאדם משיג ביראת השי"ת שראוי שימשך בה שמחה גדולה בהיותו משער גודל מעלת התכלית המושג שהוא ההכנע אל השי"ת והעבודה אליו שזו היא תכלית היראה... וכל זה שירה כי סבל הטורח והעמל בעבודת השי"ת

בשמחה נותן שלמות אל העבודה והיראה, וזה כי אין יראת השם כיראת בשר ודם, כי מי שהוא ירא משום אדם או מלך או שר עומד תמיד בפחד ורעדה, וזה סבת קצור ימיו, אבל הירא מהשם לא די שהחרדה לא תקצר ימיו, אבל תוסיף ימים. אמר שלמה "יראת ה' תוסיף ימים" (משלי י').

והנסיון יוכיח, כי ככל שאדם יהא ערום ביראה, ויגביה נפשו ביראה טהורה, כך תבוא השמחה האמיתית אל ליבו, וסוד הדבר הוא כפי שאמרו בגמרא "בא חבוק והעמידן (את המצוות) על אחת צדיק באמונתו יחיה".

וכבר האריך החפץ חיים לבאר את "העמידן על אחת" שהרי אף דבר מדברי סופרים אי אפשר לבטל ומה פירוש "העמידן על אחת" הלא ודאי שאין מבטלים חס ושלוש שום מצוה.

אלא באור הדבר הוא שהרי כפי שבני ישראל בהיותם במדבר בדור דעה, שם כל חטא קל שחטאו בדקות גדולה לפי מדרגתם העצומה, כבר נגרם להם ירידה גדולה ממעלתם עד שהיה קשה לחזור למצבם הקודם.

הרי שבמשך הדורות לפי ירידת הדורות בדורות המאוחרים העמידו עיקרים שבהם יוכלו להאחז ולהנצל באם ישארו בהם יוכלו להישאר במצבם הרוחני ולא יפלו לשאול מכל פגם וחטא באופן שלא יוכלו כמעט לחזור.

ואחר כך בא ובא חבוק והעמידן על אחת על האמונה שכאשר אוחזים בה עדין ניתן לחזור למעלתם הקודמת. אך אם נתבונן בדברי חז"ל הרי ההדגשה היא על צדיק באמונתו יחיה! חבוק פתח שערים ברחמים אחרי ירידת הדורות, אם אדם יחיה באמונה, הוא חי את החיים הרוחניים באופן שאלו הם עיקר חייו אז יש עדין אפשרות לחזור ולהתעלות בקלות. כי הצדיק הוא חי בהם וזה עיקר חייו ממש והוא מאושר בכל רגע שחי את החיים הללו. וזה סוד ה"גילו" שהרי אדם שמח במה שמעניק לו חיות וחשיבות, וכך ככל שנחיה את חיי הרוח, נשמח בה' בתורה ובמצוות, כך נזכה ליראה מתוך שמחה.

כוחה של אחדות

”וְהָיָה אִם שָׁמַע תְּשִׁמְעוּ אֵל מִצְוֹתַי”

(דברים יא, יג)

”והיה אם שמע תשמע בקול ה' אלוקיך, לשמור לעשות את כל מצוותיו, אשר אנכי מצווך היום, ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ”. אמר רבי לוי, מה עליון כעליון הזה, אם זכית, הרי אתה למעלה מארבע אצבעות, ואם לאו, למטה מארבע אצבעות.

ויש להבין, מהו הרמז למעלה מד' אצבעות. הנה כתיב, ”כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת”, היינו שיהיה לאדם כף, היינו כלי, שיוכל לקבל בתוכה את השפע העליון, המכונה ”זהב”, מלשון זה־הב, שכמו כן מתוך האור תורה, צריך הכף, היינו החמישה האצבעות להיות מיוחד לכך.

אומר הזוהר הקדוש, כוס של ברכה צריכים להחזיק בחמש אצבעות. זה לשון הקדמת הזוהר: ”כשושנה בין החוחים, מה שושנה דחמש עלין תקיפין דסחרין לשושנה, ואינון חמש אקרין ישועות, והוא סוד ”כוס ישועות אשא”, דא כוס של ברכה, והוא סוד ה' פעמים אור, הנזכר במעשה בראשית. ואור הזה אתברי ואתגניז, שזה סוד מה שאמרו חז”ל (חגיגה יב) האור, שברא הקדוש ברוך הוא ביום א', היה אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו. נסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ודור הפלגה, וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהם”.

חמש אצבעות הוא סוד כח”ב ז”ן. אם האדם מקיים ”לשמור ולעשות”, אזי הקדוש ברוך הוא עושה את הכתר למעלה מכולם, היינו שנותן הקדוש ברוך הוא כוח לשליטת הכתר או החסד, שהוא הנקרא כלי השפעה. ואם השליטה מסורה לבחינת מטה, היינו לבחינת מלכות, שהיא בחינת קבלה בלי חסדים, אז כבר יש פירוד ולא נקרא ”כף אחת”.

■ סוד האחדות

הגמרא במסכת ברכות (לה:) מביאה את המחלוקת בין רבי ישמעאל לרבי שמעון

בר יוחאי אודות העסק בעבודות הארץ, וכך נאמר: תנו רבנן ואספת דגנך, מה ת"ל לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן? ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל. לעומתו רבי שמעון בר יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, זורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, זורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכן נעשית ע"י אחרים, שנאמר: ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן, שנאמר: ואספת דגנך, ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר: ועבדת את אויבך וגו'.

התוספות במקום שם שואלים, הרי הגמרא פותחת את דבריה באמרתו של רבי חנניא המקשה סתירה בין הפסוק בקריאת שמע: "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך" לבין הפסוק בהושע (ב) "ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסות את ערותה"? ומשיבה: שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום הם זוכים ל"ואספת דגנך ותירושך ויצהרך" והדגן שלהם, אך כשלא עושין רצונו של מקום נוטל מהם הקב"ה את הדגן ומראה להם ששלו הוא הדגן. אם כך שואל התוספות איך מתיישבים הדברים עם דברי רשב"י ש"ואספת דגנך ותירושך ויצהרך" הוא באין עושין רצונו של מקום? הרי במקרה זה אין לנו מה לאסוף כי הרי הקב"ה מענישנו בהעדר דגן ותירוש? זאת ועוד, הרי הפסוק הפותח את הפרשה על "אם שמוע תשמעו אל מצוותי... לאהבה את ה' אלוקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם", הרי זה לכאורה עושים רצונו של מקום ולא להיפך, איך ניתן לקרוא לזה אין עושין רצונו של מקום?

התוספות בדבריהם חילקו בין שתי דרגות של "אין עושין רצונן של מקום". יש עשייה שלא לרצון המתבטאת בפרשת התוכחה, שם ישראל נענשים ממש בגופם. אך יש גם עשייה שלא לרצון בפרשת "והיה אם שמוע".

הפרשייה הראשונה של שמע דורשת מהאדם: "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", ואילו הפרשייה השנייה מתארת רק חלק מזה "והיה אם שמוע תשמעו.. ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם". כלומר הפרשייה השנייה מתארת מצב שבו התנאי של "בכל מאודך" לא מקוים. חז"ל מפרשים את המילים האלו כאהבת ה' גם על חשבון הממון. לכן גם השכר אינו גבוה כמו שמציע רשב"י כי הם נענשים בממון, שעליו לא היו מוכנים לוותר.

בפרשייה הראשונה של שמע אין תיאור של שכר ועונש. אהבת האדם לה' בפרשייה זו היא גם "בכל מאודך", ברגע שאדם מוכן לוותר על הכסף והנכסים שלו, הוא ויתר על שכר ועונש. כל דיבור על שכר יהיה לא רלוונטי כלפיו. הוא בכלל לא מעוניין בכסף, הוא נותן לאחרים לטפל בזה. זה טיבו של "עמדו זרים ורעו צאנכם" עזיבת העניינים הכלכליים בצד במטרה לאפשר כמה שיותר לימוד תורה ועבודת ה'.

ובשמו של הגאון מוילנא משיבים שיש שני סוגים של עושיין רצונו של מקום, יש עושיין רצונו באחדות ויש עושיין רצונו שלא באחדות. פרשת קריאת שמע מדברת בלשון רבים, דהיינו שכל אחד עושה את עבודת ה' לבד, לא בצוותא. במקרה זה הקב"ה אינו נוטל את הדגן, אך כל אחד גם צריך לאסוף את דגנו בהתאם לדרגתו. ומדיוק המילים "ואספת דגנך תירושך ויצהרך" בלשון יחיד, למרות שהפרשה נאמרה בלשון רבים. אולם במקרה שישראל עושיין רצונו של מקום, בצוותא, כאיש אחד בלב אחד, אזי זוכים לדרגה הגדולה של מלאכתן נעשית ע"י אחרים כמו שמתאר רבי שמעון בר יוחאי.

ואם כן, כמה מתאימים דברי אביי המסיים את דברי הגמרא הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידן. כשהרבה עושים אך לא בצוותא, ניתן להשיג רק כרבי ישמעאל אך לא כרבי שמעון בר יוחאי, והנה כאשר בערב מתן תורה היה עם ישראל באחדות עצומה כאיש אחד בלב אחד ואז אכן זכה ללחם מן השמים. למדנו עד כה כמה חשובה עבודת ה' באחדות.

■ אחים בטוב וברע

בעת הציווי אודות עשיית הכרובים, אומרת התורה כי "פניהם איש אל אחיו" (שמות כ"ח, כ), ואילו בספר דברי הימים הם מתוארים באופן ש"פניהם לבית" (דברי הימים ב', ג', י"א). ההסבר לכך הוא, שכן בדרך נס היו הכרובים משנים את צורתם, בהתאם למצבם הרוחני של ישראל. כאשר עשו ישראל את רצון ה', היו פני הכרובים איש אל אחיו, לאות אהבה, חיבה ורעות. לעומת זאת, כאשר ישראל לא עמדו בגובה הרוחני הנדרש מהם, ולא עשו את רצונו של מקום, מיד היה לכך ביטוי בכיוון פני הכרובים. הם לא הביטו זה אל זה, ופניהם מוסבות היו אל הבית.

רמז גדול טמון בענין זה. אם אין פני הכרובים פונים איש אל רעהו, הרי שישראל

אינם עושים רצונו של מקום. עשיית רצונו של מקום במלואה מתבטאת דוקא כאשר הם חוברים איש אל אחיו ומסתכלים איש אל רעהו. אם כל איש פונה לעבר אחר, הרי שעשיית רצונו של ה' היא מהם והלאה. בית המקדש השני חרב מפני שנאת חנם. לעומת זאת, האחדות הביאה הן לקבלת התורה והן לבניית המשכן, שה' יושב הכרובים השרה בו את שכינתו.

ובאלשיך הק' ביאר כך את דברי נעים זמירות ישראל, "כטל חרמון" (תהלים קלג) וביאר כי השפע לישראל תלוי באחדותם. "כטל חרמון שאם אין ישראל באחדות תמנע הברכה ויוליך טל הברכה לחרמון, ושם הולך לאיבוד, ובשעת ברכה יורידהו על הר ציון."

כי אמת היא אף שכל איש יהודי מישראל יש לו ענין מיוחד שבשלו הוא הגיע לעולם הזה, אבל אמת היא, שכל הנשמות אחדות אחת דבוקה בשורש, ובני ישראל בכח התורה והמצוות כשמתבטלין לגמרי רק לעשות רצון הבורא ית"ש נעשין אחדות אחד בקריאת שמע ה' אלקינו ה' אחד "ואהבת", להיות כל הרצון רק לעשות רצון הבורא.

פנינים ומוסרים

על כל מוצא פי ה' יחיה האדם

"ויענך וירעיבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא
ידעון אבתיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו
יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם"

(דברים ה, ג)

הקב"ה גורם לפעמים לאדם לצער לפני שהוא נותן לו את הטובה על מנת שאחר
כך יעריך את הטובה שהוא מקבל.

סיפר ר' סלימאן מאני זצ"ל רבה של חברון מעשה שקרה בחכם אחד שנותר
בערב שבת בלא פרוטה ולא יכל לקנות את צורכי השבת למשפחתו. הלך החכם
לבית הכנסת להתפלל וללמוד, לפתע הגיע שליח מאשתו, וביקש מהחכם שיכתוב
לו איגרת. כתב לו איגרת, וקיבל שכרו נאה. הלך האיש והנה נוכח החכם שהאיגרת
נשארה בידו, הצניעה על מנת למוסרה לאיש. בינתיים לקח את הכסף שקיבל והלך
לקנות צרכי שבת. ביום ראשון בא האיש ואמר לחכם: "תוכל לקרוע את האיגרת
כי ראיתי שאין לי בה צורך", והלך לדרכו. אמר החכם לאשתו: "הוא ודאי מתפלא
מדוע כתב את האיגרת ובזבז את כספו לשוא שלא לצורך, ואני יודע שהוא היה
שליח ההשגחה העליונה כדי לתת לנו צרכי שבת". שאלה אותו אשתו: אם כן
מדוע הקב"ה ציער אותנו בתחילה ולא נתן מייד את צרכי השבת? ענה החכם:
אם היינו משיגים מראש, לא היינו רואים עין בעין את השגחת הקב"ה עלינו, ולא
היינו מודים לו.

וזה שנאמר "ויענך וירעיבך ויאכלך את המן". קדם הקב"ה לענותם לפי שרצה
להאכילנו את המן הנפלא, וכך נדע "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל
מוצא פי ה' יחיה האדם".

בהקשר לכך מובא ממון ה'חתם סופר' זיע"א לפרש הפסוק "וראית אחורי ופני
לא יראו", כפי שהתבאר לעיל, פעמים רבות האדם נקלע למצב שהוא חושב שלא
יכול להיות גרוע מכך, אך לבסוף הוא מתוודע שדווקא רק טובה יצאה לו מהמקרה

הזה, אך דרכי הקב"ה הם לא להראות לאדם את הטוב מלכתחילה, כי צדיקים תחילתם יסורים וסופם שלווה. זהו הכוונה, "וראית את אחורי לפני לא יראו", את הטובה תראה רק אחרי המקרה, ולפני כן לא תראה כלום רק תחשוב שבצרה גדולה אתה ומי יודע מי יעזור לך כעת...

חומר עוון גזל של הקדש

"וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְלִעֲבָדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם" (דברים יא, יג)

פעם פגש הצדיק רבי יצחק מאיר אלתר מגור זיע"א, בעל חידושי הרי"ם, עסקן אחד שמעל בכספי ציבור. רוצח!!! צעק הרבי בכל כוחו דע לך שאתה רוצח!!! רבי תמחו החסידים מדוע הרבי מכנה אותו "רוצח", והלא הוא אינו רוצח אלא גנב?

בפרשה הראשונה של קריאת שמע השיב הרבי נאמר: "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", ודרשו חז"ל בגמרא מסכת ברכות (דף נד): "בכל מאודך, בכל ממונך". והנה המשיך הרבי בפרשה השנייה של קריאת שמע נאמר: "ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" מפני מה לא נאמר כאן "בכל מאודכם"? אלא השיב הרבי בפרשה שנייה פונה התורה אל הרבים, וממון הרבים הרי הוא בכלל: "בכל נפשכם", שכן כסף זה מיועד לצדקה לעני רעב, לאלמנה ויתומים רעבים, עניים אלה אם לא יבוא מזון אל פיהם, יבואו, חס ושלום, לידי פיקוח נפש. אם כן, הגוזל ממון זה, יש בו משום רציחה ממש!

וראה מה שכותב הפלא יועץ זיע"א (ערך גזל) "מה מאד צריך לזהר בגזל דרבים שנמצא שמרבה עברות כמנין האנשים אשר גזל מהם, ואם אפלו בגוזל את היחיד קשה להשיב גזל הנאכל על אחת כמה וכמה הגוזל את הרבים שקשה תשובתו, ולכן צריך לזהר מאד. ואותם שחיבים לתן לקהל מסים וכדומה ופורעים במעות

רעות ומפסידים את הרבים גזל הרבים בידם. וכהנה רבות רבו סעיפי וענפי הגזל ודרכי התר דמורה לנפשה האיש ההולך אחר עצת יצרו ואשר לא יבוא לדרש אלקים ולשמע בלמודים".

מזוזות כשרות מונעות יתומים בעם ישראל

"למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר
ישבע ה' לאבותיכם לתת להם פימי השמים על
הארץ"
(דברים יא, כא)

מצות מזוזה, נועדה לחזק היראה כי כאשר יראה האדם פרשת שמע, שהיא קבלת עול מלכות שמים, ופרשת והיה אם שמוע שבה הייעודים של ישיבת הארץ ועניני החומר הרי שבכל מצב אם יגבר בו השכל או החומר, יתעורר לשוב אל השם, אם מאהבת ההשם, ואם מחמת ענין השכר והעונש ולכך החובה היא שתהיה המזוזה בכל פתח כדי שיתעורר האדם בכל מקום בו ימצא.

ועל כן ישתדל כל אחד לזכור דברי הרמב"ם בעת שנכנס ויוצא מביתו "וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד ה' שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן וידע שאין דבר עומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים".

ובפירוש הרמב"ן סוף פרשת בא כתב וז"ל: "כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול יותר מאוד על עושי רצונו שהוציאנו מעבדות לחרות".

מסופר כי כאשר עלה הגאון הקדוש רבי יהושע לייב דיסקין זצוק"ל מעירו בריסק לארה"ק מיהר ליסד בירושלים "בית יתומים".

פעם אחת זימן אליו רבי יהושע כמה סופרי סת"ם שהיו בירושלים, והטיל עליהם

לעבור מבית לבית, ולבדוק את כשרות המזוזות הקבועות בבתים. את שכרם קבע הרב יקבלו מקופת בית היתומים. "כבוד הרב" שאלו מקורביו "מדוע קבע שכרם של בודקי המזוזות מקופת בית היתומים? והלא הקופה דלה וחסרת אמצעים?"

"בתורה נאמר" השיב הרב "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", ומיד בפסוק הסמוך מבטיחה התורה: "למען ירבו ימיכם", שכרה של מצוות מזוזה היא אריכות ימים. אם כן סיים הרב הא בהא תליא! יש קשר הדוק בין כשרות המזוזות לבית היתומים, משום שאם ימצאו המזוזות כשרות, בעלי הבתים יאריכו ימים וממילא יהיו פחות יתומים.

כי כן יסדונו חז"ל וספרו כי ארטבון שלח לרבינו הקדוש מרגלית יקרה מאד, ואמר לרבינו הקדוש שישלח לו תמורתה דבר יקר וחשוב כמותה. שלח לו מזוזה. אמר לו ארטבון: אני שלחתי לך דבר יקר שאין לו מחיר, ואתה שלחת לי דבר שווה סכום מועט? אמר לו רבינו הקדוש: חפצי וחפציק לא ישוו בה. ולא עוד אלא שאתה שלחת לי דבר שאני צריך לשומרו ואני שלחתי לך דבר שאתה ישן והיא שומרת אותך, שנאמר: "בהתהלך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך".

לולי ה' שהיה לנו

וַיִּבְרַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתֵּן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת
חַיִּל
(דברים ה, יח)

תרגם אונקלוס "ארי הוא יהיב לך עיטא למקני נכסין"

והנה יש בשם הבעש"ט הקדוש זיע"א שאמר על מה שאמרו רבותינו ז"ל שהרשעים מלאי חרטות, והקשה אם יש להם תמיד הרהורי חרטה על עבירות שבידם, מפני מה קורא להם רשעים, הרי אמרו (במסכת קידושין מ"ט ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק ונמצא רשע הרי זו מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. ופירש הבעש"ט, שהכוונה היא על מילי דעלמא, והפירוש הוא כך, שצריך כל

אדם לידע שכל מאורעותיו וכל מעשיו הכל הוא בהשגחת השם יתברך, והוא הנותן לו במחשבתו לעשות כל מה שהוא עושה, וכמו שנאמר "וזכרת כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל", ותרגם אונקלוס "ארי הוא יהיב לך עיטא למקני נכסין", נמצא שאין לאדם להתחרט על שום דבר שעשה, כי הוא היה כך על ידי רצון הבורא יתברך שמו, ואם הוא מתחרט נמצא שאינו מאמין שהכל הוא בהשגחת השם יתברך, על כן הם נקראים רשעים, כי לא כן הוא, אלא הכל הוא על פי רצון העליון חוץ מיראת שמים.

הר"ן בדרשותיו (דדוש י) מביא שישנם בני אדם שיצדקו כי יאמרו "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", שכן ישנם רבים שניחנו בסגולות ובכשרונות מיוחדים המסייעים להם להצליח בעניינים שונים, יש בני אדם שנתברכו בשכל ישר ופיהם מפיק מרגליות, לאחרים יש כשרון להצליח במסחר ולהתעשר, וכן הלאה. עם זאת ציוותה התורה, "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", בכללות, כי צו זה מופנה אל כל איש מישראל. יותר מכך, בייחוד להם נועדה ההדגשה, "כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", כלומר, גם אם הצלחת בגין כשרונותיך הברוכים, עליך לזכור שגם הכשרונות הללו קיבלת מאת השי"ת.

כך אנו למדים כיצד עלינו להסתכל על הצלחותינו בכל השטחים. ראשית, עלינו לזכור כי כל הצלחה באה מאת ה' בלבד. גם אם אפשר לייחס אותה לכשרונותינו, עלינו לדעת כי הכישרון עצמו מתנת ה' הוא. כמו כן אל לנו להשלות את עצמנו שבזכות מעשנו הטובים זכינו לסייעתא דשמיא, חייבים אנו להסתגל לרעיון שה' עזרנו ובלעדי עזרתו לא היה לנו מאומה, ואף עזרת ה' לא ניתנה לנו בזכות מעשנו הטובים, אלא חסד ה' הוא בלבד.

טבעו של אדם הוא, בעת שהכל מצליח אצלו, לתלות את הצלחות בגין כשרונותיו הברוכים ואינו מעלה על דעתו שהכל בא מחסד ה' עליו שרוצה שיצליח. וכשחלילה יש כשלון הרי אז הוא "מגלה" את שיערי התפילה. וזו היא התביעה לראות בכל דבר ובכל מצב את האמונה וההשגחה.

מעלת השמחה וגנות העצבות

וְהָיָה, אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

(דברים ה, יט)

פסוק זה ביאר הרה"ק רבי ישראל מרוזין זיע"א, "והיה אם שכח", אין והיה אלא לשון שמחה, אם תשכח להיות בשמחה, אלא תהיה רק בעצבות חלילה, סופך להגיע לידי "תשכח את ה' אלקיך", כי העצבות מידה רעה ומגונה היא עד למאד, והיא ראש לכל העבירות, לכן יש להתחזק ותמיד להיות בשמחה, למרות הקשיים שהאדם עובר במשך חייו.

מובא בשם הרה"ק רבי אהרן מקארלין זיע"א שאמר כך: "עצבות אינה עבירה, שהרי לא כתוב בתורה שאסור להיות בעצבות, אך את הגרורות שהעצבות יכולה להביא איתה, אף עבירה לא יכולה להביא, ומאידך, שמחה אינה מצוה, אבל מה ששמחה יכולה להשפיע על האדם לטובה, אף מצוה לא יכולה להשפיע..."

מכאן, נלמד על מעלת השמחה שרב טובה ומאידך נדע להתרחק מהעצבות דהיא אם כל חטאת.

כ"ק האדמו"ר רבי אליעזר זוסיא מסקולען זיע"א, נהג לספר מעשה זה בכל שנה ושנה בליל שמחת תורה: פעם נסע איש חסיד אחד להרה"ק החוזה מלובלין זיע"א על הימים נוראים, וכשעבר ליתן שלום לחוזה מלובלין, אמר לו הרה"ק שיסע בחזרה לביתו. חשב האיש בדעתו שאולי לא הבין כוונת רבו, והחליט להתראות עוד פעם בפני הרבי, ואם יאמר לו הרבי שנית שישוב לביתו, אז יבין שזהו רצון הרבי. ואכן בא שוב לפני רבו, ושאל לו הרה"ק מלובלין: אתה עדיין פה? ומשראה החסיד שרצון הרבי הוא שיסע הביתה, נתמלא בצער גדול, ובליט ברירה שם דרכו לשוב אל ביתו.

בדרך נטה אורח ללון בבית הארחה, ופגע באחוזת מרעים חסידים אשר שמו פניהם לנסוע להרבי מלובלין, ושתו לחיים ורקדו בשמחה גדולה, ונצטרף החסיד לריקודם יחד עמהם, ומששמח שמחה גדולה ייעצוהו החסידים לחזור להרבי, ועשה כדבריהם. משראהו הרבי מלובלין שמח עמו מאד, ואמר לו, "כאשר חסידים בשמחה הם יכולים לפעול ישועות". והסביר את פשר הדבר אשר היה לפניו: כי ראה על

החסיד הזה שנגזר עליו למות רח"ל, ולכן שלחוהו מעל פניו, כי לא רצה שיושבת שמחת יו"ט בלובלין אם ימות כאן, אבל השמחה ששמח עם ידידיו החסידים, גרם לו שקרעו למעלה את הגזר דין, אפילו שהיה כבר אחרי החיתום, וזכה לחיים ארוכים ולשלום.

והיה מסיים הרה"ק מסקולען זיע"א: זהו הענין של שמחת תורה, שאחרי כל העבודה של הימים נוראים, אחרי שיצאו כבר הפתקאות והחתימות, אנו שמחים בשמחת התורה, כך שאפילו אם לא יצא ח"ו לטובה, אפשר להפך הכל לטובה ולברכה על ידי כח השמחה עם התורה.

ובזה עצה טובה להגיע לשמחה על ידי כוח התורה והתפילה, וכבר הביא בספר מעם לועז בשם ספר הנהגות ישרות סגולה יפה להעביר עצבות מן הלב ללמוד דף גמרא עם פרש"י.

הענין הוא כי עיקר השמחה הוא בלב, כמ"ש (תהלים ה) "נתת שמחה בלבי", ואי אפשר ללב לשמוח אלא עד שיסיר עקמימיות שבלבו, שיהא לו ישרות לב, ואז יזכה לשמחה, כמו שנאמר (שם צ"ז) "ולישרי לב שמחה".

איך מפשטין עקמומיות שבלב? דבר זה נאמר בספרי חסידות כי יעשה על ידי "רעמים" כמו שאמרו חז"ל (ברכות נ"ט) לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמימות שבלב, ורעמים הם גם הבחינה של קולות שאדם מוציא בתפילתו ובלימודו, ואז מגיע להארת השמחה בלב.

לקדש את כל האיברים לעבודת הבורא

"וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן".

(דברים ז, יב)

מסופר שבימי ילדותו כאשר למד הגה"ק בעל "צמח צדק" זיע"א מליובאוויטש, מפי מורו המלמד בפרשת תולדות, בחן אותו זקנו הגה"ק בעל ה"תניא" זיע"א את ידיעותיו, ושאל אותו לפשר הפסוק "עקב אשר שמע אברהם בקולי". השיב ה"צמח צדק" בלשון זו: "אברהם אבינו קלט את ציווי השי"ת אפילו בעקביו" ... למשמע

הדברים אורו פניו של מרן אדמו"ר הזקן זיע"א, וניכר היה בו שהוא שואב מנכדו זה נחת מרובה.

הוסיף אחריו זקנו בעל ה"תניא" זיע"א שזוהי הכוונה גם בפסוק "והיה עקב תשמעון", צריך אדם מישראל לשמוע כל כולו אל מצוות השי"ת, ואפילו העקב צריכה לשמוע ולהרגיש את ציווי השי"ת, קול ה' צריך לחדור ולפעפע בכל שיעור קומתו, מרום עליית המוחין עד לדרגה התחתונה ביותר בחינת עקב.

צדיקים רבים היו מגיעים למדרגה גבוהה זו שכל איבריהם התקדשו בקדושה גדולה עד שהיו עושים מאליהם את רצון קונם, ומאידך, אם הדבר לא היה בגדר מצוה, היה קשה עליהם לעשות את הדבר, כי ידיהם לא שיתפו פעולה עם המוח שנתן את הפקודה לעשות כן.

כך מביא הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנוב זיע"א עה"פ (וירא כב, ז) "וישלח אברהם את ידו ויקח את המלאכת לשחוט את בנו", משמעות לשון "וישלח" הכוונה שהיד לא רצתה לעשות את הדבר ואברהם היה צריך לשלוח אותה לבצע את הפעולה. למה באמת? כי אברהם אבינו קידש את איבריו שידעו מעצמם לעשות מצוה ולהבדיל לא לעשות עבירה. לכן, כשרצה לקחת את המאכלת לשחוט את יצחק, היד לא זזה ממקומה, כי ידעה מעצמה שאין צורך בכך שהרי הקב"ה עומד לבטל את ההוראה בכל רגע, לכן היה אברהם צריך "לשלוח" אותה כדי שתיקח את המאכלת.

ובזה מפורש פסוק ב' בהעלותך "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח", מה הכוונה "ולא יכלו לעשות הפסח", וכן מדוע באמת לא שחטו קרבן מעצמם, למה היו צריכים לשאול את משה רבנו? אלא, אנשים אלו היו צדיקים גדולים שאיבריהם היו עושים מעצמם את המצוות, וכאן הם לא ידעו עדיין שהטמא אינו יכול להקריב קרבן פסח, והם ניסו לשחוט לבד את הקרבן, אך בפועל היה, "ולא יכלו לעשות הפסח", הם לא הצליחו לשחוט, ידם לא זזה ממקומה, אז הם הבינו שכנראה הם לא יכולים לשחוט משום שאסור להם, ולכן הם ניגשו אל משה רבנו שיברר את הלכתם.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה בתהילים "אשיבה רגלי אל עדותיך, וכדדרשו "אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך". וכח זה שלטון הצדיקים על אבריהם, הוא הבחינה המבדלת בין הצדיקים ומעלה אותם בדרגתם הגבוהה.

פרשת ראה

כוחה של תשובה

ראה, אנכי נתן לפניכם היום: ברכה, וקללה: את הברכה אשר תשמעו, אל מצות יהוה אלהיכם, אשר אנכי מצוה אתכם, היום. והקללה, אם לא תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם, וסרתם מן הדרך, אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת, אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם: והיה, כי יביאך יהוה אלהיך, אל הארץ, אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה על הר גרזים, ואת הקללה על הר עיבל: הלא המה בעבר תיך, אחרי דרך מבוא השמש, בארץ הכנעני, הישב בערבה מול, הגלגל, אצל אלוני מרה: כי אתם, עברים את הדרך, לבא לרשת את הארץ, אשר יהוה אלהיכם נתן לכם, וירשתם אתה, וישבתם בה.

(דברים יא, ט, טז, כה, כט, ל, לא)

מבואר בספרים הק' כי הכוונה בברכה וקללה היא לשתי דרכים ששתיהן חיוביות: דרכם של צדיקים ודרכם של בעליהתשובה. הצדיקים עובדים כל הזמן את הקדוש ברוך הוא ואינם סוטים מדרך הישר, ואילו בעליהתשובה ירדו מהדרך, אך בכוח תשובתם הם מטפסים ומגיעים לדרגה רוחנית עליונה ביותר.

לכתחילה ראוי ללכת בדרך הצדיקים לקיים בהתמדה תורה ומצוות ולהישמר מחטא. זו הדרך המומלצת "אשר תשמעו". אך אם חלילה נכשל יהודי ועבר על רצון השם גם אז פתוחה לפניו דרך הדרך של בעלי התשובה. אלא שאין זו הדרך המועדפת מראש, ולכן לגביה נאמר "אם לא תשמעו". רק אם תזדקקו תשתמשו בה. כאשר יהודי חוטא חלילה, יש כאן קללה - אבל ניתן להפוך את הקללה לברכה: התשובה גורמת לכך שאפילו לזדונות יהיה משקל חיובי של זכויות.

הר"ן בדרשותיו, (דרוש י) מבאר את הברכה שיש בתשובה לחלקיה וכה דבריו

המעוררים: "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הקללה והברכה וגו' והשבות אל לבבך וגו' ושבתי עד ה' אלקיך וגו', ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב" וגו'. וצריך לדקדק במקראות הללו... ונראה לפרשם כך, ראשונה אמר והשבות אל לבבך, כלומר שתהרהר התשובה בלב אבל לא תשלימנה עדיין שתעשנה בפועל, ואחר שתתחזק להשלימה, וזהו שאמר "ושבתי עד ה' אלקיך ושמעתי בקולו" וגו', ואחר אמר שעל שני דברים הללו יגמלך ה' על כל אחד ואחד כפי ענינו, על הראשון שהרהרת תשובה לבבך יאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך", כלומר שיתנך לרחמים לפני כל שוביך ויניח לך מעצבך, ויהיה "ושב" נגזר מלשון בשובה ונחת תושעון, אבל לא יוציאך ה' בשביל זה בלבד לרוחה, שכשם שאתה לא השלמת חק תשובתך כן הוא לא ישלים עמך לפדות נפשך לגמרי, אבל על הדבר השני שהזכיר למעלה והוא "ושבתי עד ה' אלקיך ושמעתי בקולו", שפירושו שתשלים חק תשובתך לגמרי, עליו שנה ואמר "ושב וקבצך" כלומר שכמו כן ישלים הוא גאולתך מכל וכל..."

■ כוח התשובה

לפי דברים אלו מבואר באופן נפלא פרשת בני קורח.

בחומש במדבר מונה התורה את משפחות שבט לוי, בהם "משפחת הקרחי". נשאלת השאלה: איך נשארה משפחה לקורח, והלוא הוא ובניו וכל אשר לו נבלעו באדמה בשעת המחלוקת נגד משה רבנו? עונה על כך התורה במקום אחר בפרשה. כאשר היא מזכירה את דתן ואבירם, היא כותבת: "ובני קורח לא מתו". מבאר רש"י במקום: "הם היו בעצה תחילה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בליבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה... וישבו שם".

בני קורח היו שותפים למחלוקת והיו מנותני העצה לפתוח בה, אולם כשפרצה המחלוקת, חשו חרטה ו"הרהרו תשובה בליבם". הם לא גילו בפועל את חרטתם והיו פורשים מהמחלוקת לא היו נבלעים באדמה. אך מאחר שהשאירו את הרהורי התשובה רק בליבם, לכן נענשו עם כל עדת קורח. עונשם היה אפוא מידה כנגד מידה: כשם שבגלוי הם היו חלק מעדת קורח, כך בגלוי גם נענשו עמם ונבלעו באדמה כמותם. אולם מאחר שבתוך ליבם הרהרו תשובה, דבר שכל העם לא ראה ורק הקב"ה ידע זאת, לכן נבדלו מעדת קורח לאחר היבלעם באדמה, ושם, הרחק מעין רואים, נתבצר להם מקום גבוה וניצלו.

ואף שבני קורח היו מיוזמי המחלוקת, החטיאו את כל העם, ואף כשעשו תשובה זו הייתה תשובה בהרהור הלב בלבד, תשובה שלא נודעה לאחרים. ובכל זאת, בזכות אותו הרהור תשובה, ניצלו מעונש המוות של עדת קורח, זכו שיקרה להם נס מיוחד ש"נתבצר להם מקום גבוה" ועד שיצאו משם חיים, ומהם נולדו שמואל הנביא ועשרים וארבעה משמרות כהונה, ואפילו בספר תהילים נקבעו מזמורים שאמרום בני קורח.

■ תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות

במשנה באבות (פ"ד מ"א) אמרו: רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עבירה אחת, קונה לו קטגור אחד. תשובה ומעשים טובים, כתריס בפני הפורענות.

התנא כאן מחדש כאן עניין נוסף בפרשת 'שכר ועונש' ומלמדנו כיצד מזכים מעשים מסוימים את האדם במובנים נוספים של שכר ועונש.

העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד אדם הבא למשפט מכיר ויודע את מעשיו, אך מכיוון שאינו משפטן, הוא לוקח 'פרקליט', היודע למצוא צדדי זכות עבורו.

כך במצוות: המשפט יבחן את מעשי האדם ויקבע את דינו לפי רוב מעשיו. ומחדש התנא כי מצוה אחת הנעשית בעומק ובשלמות יכולה לשמש כפרקליט, להעיד שאדם זה הוא כולו טוב, אלא שסיבות אחרות גררוהו לעבור חטאיו. הפרקליט מוכיח שהמעשה הטוב שעשה הוא העדות האמיתית עליו, ולא המעשים הרבים האחרים שעשה.

והעובר עבירה אחת, קונה לו קטגור אחד, לעומת זאת צדיק שעשה עבירה אחת, הרי היא קטיגור, כאן יבדק האם החוטא אינו אדם רע בשורשו, והמעשים הטובים שלו הם רק חיצוניים.

וזהו ה"תשובה ומעשים טובים", שגם הם יש בכוחם להועיל לאדם, כתריס בפני הפורענות - ה'תריס' הוא כלי מלחמה המשמש מגן זמני ונייד, שאין בכוחו לנצח אויב ולהוות מסתור, אך מסוגל לעכב פורענות.

התשובה היא 'הגנה זמנית' לאדם בכך שמעכבת את ביצוע העונש על חטאו. אדם שהתחרט על מעשיו ובחר בדרך חדשה, זוכה לתקופת חסד.

■ עוונותיו מתפקקין

ומעין הדברים הללו מצינו בחתן, שאמרו בירושלמי (ביכורים פרק ג ה"א): "וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת", וכי מחלת שמה, והלא בשמת שמה, שנאמר: "ואת בשמת בת ישמעאל לקח", אלא מלמד שמחלו לו על כל עוונותיו.

וכתב בשו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן תסח), בשם הרב הקדוש רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א דלכן דרשו זו דווקא בפסוק זה, כדי ללמדנו שאפילו החתן כעֶשׂו והכלה כבת ישמעאל, מוחלים להם עוונותיהם. ע"ש. וכן כתב בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן רנט) שרבותינו רמזו זאת דווקא אצל עשו, כדי להראות שאפילו הפחות שבפחותים כעֶשׂו, מוחלים לו עוונותיו ביום שנושא אשה.

ובאמת הקשו על הדרש הזה, וכי בשביל שעֶשׂו נשא אשה חדשה נמחלו לו כל עוונותיו? הרי בלא תשובה לא יעלה על הדעת שבשביל הנשואין גרידא יהיו נמחלים לאדם כל עוונותיו, והרי יום הכיפורים הוא בודאי יום מחילה, ואפילו הכי אינו מכפר רק לשבים, ומכל שכן שיום הנשואין יכפר רק לשבים.

וביותר יקשה שהרי לא מצאנו שעשו עשה תשובה, ואדרבה במדרש רבה (ס"פ וישלח) אמרו, שנתן עשו דעתו להתגייר, וביאר ביפה תואר, שביקש להתגייר אבל לבסוף לא נתגייר. ואם כן איזה זכות היה לו בזה שנשא אשה חדשה שבשביל כך נמחלו לו כל עוונותיו, על כן דברי המדרש והירושלמי צריכים עיון. ויש שתוצו שאמנם עשו נתן דעתו לחזור בתשובה, ולכן נמחלו עוונותיו, אלא שאחר כך חזר לסורו.

וכתב בספר כסף נבחר (פ' חיי שרה) בזה לבאר דברי הגמרא (יבמות סג): "הנושא אשה עוונותיו מתפקקין [נסתמין]", כלומר, שאף על פי שהחתן מוחלין לו כל עוונותיו, מכל מקום, אינם נמחלים לגמרי, אלא הם כמונחים בקופסא ונסתמים שם, כדי לראות מה יהיה בסופו, שאם אחר הנישואין לא ישוב עוד לכסלה, אלא ילך בדרך ישרה, הנה הם מחולים לגמרי, ואדרבה נחשבים לו כזכויות. אבל אם ישוב לכסלה אחר נישואיו וימשיך לחטוא, מגלגלים עליו עוונות ראשונים.

■ תריס הגנה

וממשיך התנא ואומר, מעשים טובים כתריס בפני הפורענות - ב'מעשים טובים' מכוון התנא כלפי אותם מעשים שאינם מעשי מצוות ממש (שנזכרו כבר בתחילת המשנה),

אלא כאלה המועילים לחזק את הטוב בעולם. כפי שעשיית תשובה מסמלת שאדם עשה צעד חזק להתרחק מן הרע, על אף שעדיין מחזיק ברשעותו, כך גם מעשים טובים, על אף שעדיין אינו עושה מצוות ממש, כיון שעשה צעד לקראת שלב זה, בכך יצר תריס זמני בפני הפורענות.

■ כיצד מחזירים בתשובה?

והנה ידוע כי שני האחים הקדושים, הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא, היו נוסעים תמיד ביחד ממקום למקום כדי להחזיר את הרשעים שבעולם למוטב. וכשהיו מוצאים רשע, שנשקע, רחמנא ליצלן בתאוות או במאכלות אסורות וכדומה, לא היו מוכיחים אותו על פניו, כדי שלא לביישו, שהרי אף על פי שחטא, ישראל הוא אלא כשהיו מוצאים רשע כזה, היה רבי אלימלך מתחיל בוכה: "אחי, זושא רשע אני, שקוע אני בחטאים, אכלתי מאכלות אסורות." והיה רבי זושא עונה: "אחי אלימלך, שערי תשובה לא ננעלו, התוודה על חטאותיך ועשה תשובה". והיה מתחיל רבי אלימלך בוכה ומתוודה על אותם החטאים, שנכשל בהם רשע זה, והיה בוכה ומתוודה עד שהרהר אותו רשע בתשובה והתחיל גם כן לבכות ולהתוודות ולבקש תיקון מאת שני האחים הקדושים שהאירו את העולם בצדקותם ופרישותם. אם נטהר לבבנו, נעורר עצמינו לתשובה, ובזה נשפיע גם על הסובבים אותנו, להתחזק ולהתקרב לבורא עולם בכל ליבם ומאודם

חשוב טוב - יהיה טוב

"ראה, אנכי נתן לפניכם היום ברכה, וקללה: את
הברכה אשר תשמעו, אל מצות יהוה אלהיכם,
אשר אנכי מצוה אתכם, היום: והקללה, אם לא
תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם"

(דברים יא, כז)

על המילים: "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה". מקשה "אור החיים"
הקדוש מאחר וכל הפרשה נאמרה בלשון רבים, מדוע אמר כאן משה "ראה" בלשון
יחיד? וגם מדוע אמר משה "ראה אנכי", כמדבר אל עצמו.

וענה ה"אור החיים" הקדוש, על פי דברי הזוהר הקדוש, שבכל יהודי יש חלק
של משה רבינו. כלומר, ניצוץ מנשמת הצדיק. "והוא מה שרמז הכתוב במאמר זה
"ראה אנכי", פירוש כאילו מדבר עם עצמו ואומר לו "אנכי", כי כל ישראל יתייחסו
אליו, וכשהוא מדבר עימם, כאילו מדבר עם עצמו, ולזה גם כן אמר "ראה", לשון
יחיד".

משה רבינו מדבר עם "משה רבינו" שבתוכנו, "כאילו מדבר עם עצמו". ומה הוא
אומר לנו? "ראה". תתבונן ותראה ותגלה בתוך עצמך איזה צדיק אתה, איזה כוחות
יש לך, לאיזה גדולה נוצרת. איזה חלק משה רבינו מחכה לך בתוכך. וכך אמרו חז"ל:
"לעולם יראה אדם את עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו". אבל בשביל זה אני
צריך לראות את עצמי. "ראה". לא רק לראות את המידות הרעות או החסרונות.
להתבונן ולראות בתוכי, יום יום, את החלק הקדוש, האין סופי. ולא רק לראות
אותו, אלא גם לדבר איתו, לדובב אותו, לספר לו שהוא גדול, שהוא יכול.

וכך כתב רבי נחמן מברסלב: "אבל באמת צריך האדם לידע ולהאמין שנפש כל
אחד מישראל גבוה ויקרה מאד מאד וכולם הם בחינת בני מלכים ויכולים לזכות
למדרגות גבוהות וקדושות מאד כמו כל הצדיקים והכשרים, כי גם על כל הצדיקים
והכשרים עברו מחשבות וחלישות כאלה וכאלה, אך היו משכילים לבלי להניח
להטעות אותם, והתגברו והתחזקו מאד עד שזכו למה שזכו" ... (ליקוטי הלכות ברכות
השחר ג' ו').

וכבר ביארנו בזה כי סכנה גדולה היא לאדם לומר, אין לי כוח. מי אני ומה חיי, וביותר שחייבו חכמינו כל אדם לתבוע מעצמו להגיע למדרגות הגבוהות ביותר, של האבות הקדושים ועוד. וזהו שאמרו חז"ל חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם. היינו שיחשוב בליבו כמה נשמות תלויות בי, כמה עולמות זקוקים לי. כמה טוב יש בעולם שאני ורק אני יכול להביא". זה לא יתגלה ביום אחד. אבל אני אהיה נחוש להתגבר. אני אבקש עזרה משמיים, אני אספר לעצמי על קדושתי טוב ושוב. ולא אניח לעצמי ליפול.

■ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

הרה"ק בעל ה'אהבת שלום' זיע"א מקאסוב כותב בספרו לפרש הפסוק בפ' ויצא "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", כי דרכו של היצה"ר לבוא ולהחליש את האדם ולומר שהוא מאוס בעיני המקום והקב"ה אינו חפץ במצוותיו, וכך משכנעו שלא יעשה מצוות ומעשים טובים כי ממילא אין מעשיו נוחים לשמים, אך האדם צריך לדעת שזה אינו נכון, כי לא יודח ממנו נידח, והקב"ה מצפה וממתין לתפילות ולמצוות של כל איש ישראל, ועליו להדוף את היצה"ר ולומר לו, "סולם מוצב ארצה", אתה אומר לי שאני מוצב על הרצפה שאף אחד אינו רוצה בי, ואני אומר לך שזה לא כך, אלא, "וראשו מגיע השמימה", אני יכול להגיע למדרגות הגבוהות ביותר. ומאידך, אחרי שהאדם עושה מצוה או לומד כמה שעות, בא היצה"ר ומנסה להכשילו בהרהורי גאווה על מעשיו הטובים, ואומר לו שהוא בבחינת "וראשו מגיע השמימה", הוא צריך לומר לו שזה לא כך, אלא הוא בסה"כ כלום, בבחינת "סולם מוצב ארצה"...

בזה פירש הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א מה שאנו אומרים בתפילת מעריב "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו", שלפני המצוה בא היצה"ר ואומר שהקב"ה לא רוצה לקבל את המצוות שלנו, ואחרי המצוה הוא בא להפיל את האדם לידי גאווה. לכן אנו מבקשים, שהקב"ה יסיר את השטן, הן מלפנינו, כשבא לפני המצוה להפיל אותנו לזרועות הייאוש חלילה, והן מאחרינו, כשמגיע אחרי עשיית המצוה שמנסה להכשילנו בגאווה פסולה.

זו התביעה מכל אדם לחשוב טוב, להאמין בכוחו ומכאן לעלות לפסגות הרוח, ולמצות את כוחות הנפש המופלאים בהם הוא ניהון. וכשיעשה כך יזכה לס"ד מיוחדת.

להילחם בעבודה זרה

”אֲבָד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אִתָּם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל
הַהָרִים הַרְּמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן:
וְנִתְּצֹתֶם אֶת מִזְבְּחֹתֶם וְשִׁבְרֹתֶם אֶת מִצְבְּוֹתֵיכֶם
וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וְפָסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן
וְאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא: לֹא תַעֲשׂוּן
כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם,”

(דברים יב, א, ב, ג, ד)

לקראת כניסתנו לארץ ישראל, מצטווה העם היהודי בכפל לשון לאבד עבודה זרה מארץ ישראל.

החיוב הוא במיוחד בארץ ישראל, יען כי ארץ ישראל היא מקום השראת השכינה, ובה אפשר להשיג במוחש את השגחתו יתברך המיוחדת עלינו, כפי שנאמר (דברים פרק יא) ”ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה עד אחרית השנה”.

והארץ הקדושה הנה היא כנגד ארץ ישראל דלעילא, ומדתה בירור השגת הרוחניות, ועל ידה אפשר לאחוז בלשמה הגמור בעבודתו ית', והשפעת הקדושה בה שונה לגמרי מאשר בחוץ לארץ, ואפילו שלוחי ההשפעה, המלאכים, שונים בה לגמרי. וזוהי בחינת ”כל הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אֵלֹהִים”. ואמרו ז”ל במדרש (דברים רבה ז' י') שהשיב הקב”ה למשה, ”אם אעברה נא אתה מבקש לקיים, בטל סלח נא...”.

היינו שאם היה משה רבינו ע”ה נכנס לארץ ישראל היו מתעלים למדרגה אשר בה כבר לא שייכת הסליחה שהיתה במדבר, כי לערך המדרגה ההיא אפילו נקודה קטנה של פגם, שבחוץ לארץ היא מכופרת, עדיין תקטרג במדרגת ארץ ישראל. ועל כן לכן עבודה זרה שבארץ היא עבירה חמורה ביותר, מפני שמסתירה את גילוי השכינה הראוי להיות בארץ ויש חיוב מיוחד לאבדה.

■ הסט"א מתגברת במקום קדושה

והנה דבר פלא. דווקא בארץ הקדושה שכנו עמי כנען שהיו עובדי עבודה זרה באופן מיוחד, עד שלא הניחו מקום בלא עבודה זרה. כפי שנאמר בתורה "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן", ופירשו חז"ל (ילקוט שמעוני תורה פרשת עקב רמז תתנ) "לכדרכי עקיבא דאמר: כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת אלילים". ומדוע נמצא כדבר הזה דווקא בארץ פלטרין של מלך?

אלא נראה גם בסוגיה זו, כיצד הקב"ה ברא את עולמו במידה כנגד מידה, זה לעומת זה עשה אלקים, והואיל וכל מקום בארץ ישראל, כל הר גבוה וכל עץ רענן, הם סיבה לגילוי השכינה השורה שם, ארץ אשר פירות שנסתבחה בהם הן הישיבות ולומדי התורה, חסד ומצוות, ולכן דווקא בה מתגברת הסטרא אחרא ושואפת להסתיר את אור השכינה המאיר בארץ.

ועל כן גדולה התביעה לאבד ע"ז מן הארץ וכפול הלשון בפסוק "אבד תאבדון" ואמרו רבותינו (עבודה זרה מה ע"ב) "ורבנן? הא מיבעי ליה לעוקר עבודת כוכבים שצריך לשרש אחריה. ורבי יוסי בר' יהודה לשרש אחריה מנא ליה? נפקא ליה מ'אבדתם את שמם מן המקום ההוא'. ורבנן? ההוא לכנות לה שם". אם כך או אם כן, הדרישה היא לבטל כוח הרע מארץ ישראל.

■ ליצנותא דעבודה זרה

אמרו חז"ל (סנהדרין סג): "אמר רב נחמן: כל ליצנותא אסירא, חוץ מליצנותא דעבודה זרה דשריא". וכינוי שם לע"ז היא ליצנות מאותה ע"ז. העובדה שחז"ל אמרו להשתמש בליצנות כנגד ע"ז, מלמדת אותנו עד כמה קשה לשרש אחריה, במיוחד בתקופה שהיה "יצרא דע"ז", ולכך עוזרת הליצנות מע"ז שמסיתה את הנושא למקום שאין להתווכח עליו. מסיבה זו כל ליצנות אחרת אסורה, כי היא מונעת מלשים לב לתוכחה וליראת שמים טהורה.

ועד כמה הסכנה גדולה בעבודה זרה בארץ הקודש, נראה ממה שאמרו במדרש אגדה על הפסוק לא תשתחוה לאלהיהם (שמות כג כג), "חזר להזהירם שלא ימשך אחריהם ולא ידבק בידו דבר מע"ז, כי הרס תהרסם, שתבטל ע"ז מארץ ישראל,

ואחר שתבטל ע"ז אזי תהיה שלם, ואז יקובל תפלתם, ועל זה נסמך עליו ועבדתם את ה', שכל מי שיהרוס ע"ז כאלו עבד את ה'."

ונאמר "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" התורה מצווה לאבד שם ע"ז, מפני שהשם מסמל את המהות, ולע"ז אין מהות אמיתית וכולה רק דמיון. כמו שיצר הרע הוא כח מדמה שאין בו ממש, וכך אומר המלאך שרו של עשו ליעקב "למה זה תקרא לשמי" שאין לנו שם ומהות.

וכך אמרו חז"ל (ברכות ז ע"ב) "מנא לן דשמא גרים? אמר רבי אליעזר דאמר קרא: (תהלים מו) "לכו חזו מפעלות יהוה אשר שם שמות בארץ", אל תקרי שְׁמוֹת אלא שְׁמוֹת". מקובלני שכל מקום שבמסורת כתוב ניקוד אחד ואמרו "אל תקרי" יש לדרוש גם אותו, והניקוד השונה מלמד אותנו, שיש כאן דבר והיפוכו, שְׁמוֹת היא מקום שממה ללא תוכן, ושְׁמוֹת מציין דבר בעל תוכן ששמו מורה עליו. ולכן יש לאבד שם עבודה זרה ולעומת זה לקיים שם שמים.

■ לחקור עד השורש ולבער לגמרי

הזכרנו מקודם את דברי הגמרא "כל העוקר עבודת כוכבים צריך לשרש אחריה", הסיבה שציווי זה נאמר דווקא בעבודה זרה שכל הבא לעשות תשובה על חטא ע"ז צריך לשרש אחר המקור ולבערו מן העולם, מה שלא נצטוונו כך בשאר העבירות, כי בכל העבירות בא היצה"ר אל האדם ומחטיאו מיד ללא הכנה מוקדמת, לעומת זאת גבי חטא עבודה זרה, הרי אמרו חז"ל (שבת קה:) שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז והולך ועובד, הרי שאצל הע"ז היצה"ר קודם מפתהו לעשות חטאים אחרים, לכן, כשהאדם בא לעקור עבודת כוכבים, הוא צריך גם לשרש אחריה, היינו לבער את החטאים שקדמו לחטא ע"ז, כדי שיהיה נקי ומצוחצח לגמרי מכל החטאים.

הבא ליטהר מסייעין בידו

"רַק בְּכֹל אֹתָהּ נִפְשָׁךְ תִּזְבַּח וְאֶכְלֶתָ בֶּשֶׂר כְּבָרְכַת
הָיְהוּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא
וְהַטְּהוֹר יֵאָכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכֵאלֵל".
(דברים יב, טו)

כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג, רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זיע"א סיפר את שעבר עליו בשואה, בהיותו במחנה אושוויץ. היה זה בערב שבת, עת הורידו את כל היהודים מהרכבת, ודחקו בהם להיכנס לתוך המחנה. בהיכנסם למחנה נדחקו כולם פנימה, ואת האנשים שנמצאו כשירים לעבודה אספו למקום מיוחד ושם חילקו להם ארוחת בוקר בשרית, האנשים המורעבים והמיוסרים עטו על האוכל, אך האדמו"ר מקלויזנבורג זצוק"ל סירב לקבל את מנתו, בהפטירו שבשום אופן הוא אינו רוצה לאכול טרפות וכך הוא צם במשך כל היום, ובערב נשכב תשוש ורעב לישון. בבוקרה של השבת נשמעה צעקה לכיוון האסירים, המכריזה לבוא לאכול.

האדמו"ר זצוק"ל ישב מכונס בתוך עצמו. וכשהתרוקן הצריף ולא נשאר בו אף אחד, הוא התפרץ בבכי, ונחלי דמעות זרמו מעיניו. למרות שהרבי לא נהג לבכות, הוא עשה זאת, כשהוא מתפלל לקדוש ברוך הוא על כל מה שקורה. בצהרי יום השבת בכיו של הרבי התגבר והוא אמר: "רבוננו של עולם, נשארתי לבדי, חסר כל, את הכל לקחת ממני, נשארתי ערירי ויחף, ועוד אלך ואוכל טרפות? איני רוצה לאכול טרפות, איני אוכל!"

והנה בעודו יושב ומדבר עם עצמו, נכנס אל הצריף יהודי מבוהל. הלה ניגש ישר אל הרבי ושאלו: "האם אתם הרבי מקלויזנבורג?" הרבי נבהל לשמע השאלה, כי את הרבנים והאדמו"רים היו הגרמנים מובילים ראשונה אל הכבשן, אך תוך כדי דיבור בא אליו יהודי נוסף ואמר לו, שהוא חייב לגשת מיד אל הדלת, כיוון שמישהו ממתין לו. לא נותרה לרבי בררה, והוא קם ממקום מושבו, למרות חששותיו, וכאשר הגיע אל הפתח, ראה אדם מבוגר, יהודי שפנה אליו בשאלה, "האם הרבי מקשאנוב היה דודך?" האדמו"ר עמד תוהה ומשתומם, מהיכן ידע איש זה כי הרבי שרוי במחנה אושוויץ, ומהיכן ידע כי אכן רבי דוד מקשאנוב היה דודו?

אך יחד עם התמיהה השיב מיד ואמר ליהודי, כי אכן, הרבי מקשאנוב היה דודו. איש זה מיהר להושיט לאדמו"ר ככר לחם וצלוחית מלאה ריבה, ואמר לו, כי הוא הביא לו את האוכל, כדי שישביע נפשו, וכהרף עין נעלם האיש המסתורי והסתלק, והוא שוב לא ראה אותו. כשסיפר האדמו"ר מקלויזנבורג זצוק"ל סיפור זה, אמר, כי אז הוא חש שיש אלוקים בארץ השומר עליו, מפני שלא רצה לאכול טרפות. מיד לאחר מעשה זה קיבל עליו מחדש שלא יאכל טרפה בשום אופן. וכך ישב לו האדמו"ר מקלויזנבורג ואכל את סעודת השבת הכשרה, שזימן לו הקדוש ברוך הוא.

■ מידה כנגד מידה

הגה"ק ה'בן איש חי' זיע"א מביא מעשה נפלא שממנו ניתן ללמוד עד כמה הקב"ה מודד מידה כנגד מידה לאוהביו ולשומרי מצוותיו. מעשה בראובן ושמעון שירדו באוניה לבוא אל ארץ משפחתם ויהי סערה גדולה בינם, ויחתרו המלחים לבוא אל חוף ארץ שפאניה בעת השמד, וכאשר ראו את מצב היהודים אחזם בולמוס בבואם אל ארץ גזרה ויפגע ראובן בבית מחוץ לחומת העיר, ויחמלו עליו ויתנו לו שם בשר לאכול ותאורנה עיניו. ושמעון גם הוא הלך אל בית אשר בעיר וישם לפניו לאכול ויאכל.

ובהיותם עיפים חלשים וכאובי רגלים, ישבו שם ימים אחדים בלי לגלות שהם יהודים חששו מפני הגזרה, ויהי כשב רוחם וידעו כי יש בכוחם ללכת, ויברכו את בעלי הבתים אשר גמלו עמם חסד וילכו, וטרם יפרדו התוודע אל ראובן בעל הבית אשר גמל עמו חסד, יאמר לו דע אחי כי אני כמוך, ומן היהודי האנוסים אנכי, ואני וכל אנשי ביתי שומרים מצוות ה' בסתר, ובמרתף מתחת לארץ אני שוחט ובודק, ונזהר מבשר בחלב, ועתה אל תעצב בעבור עצרך בביתי כי בשר פיגול לא בא בפך. אך שמעון ידע כי בבית נכרי ישב, שהוא רואה בעיניו מאכלם נבלות וטרפות ובשר בחלב, והוא אכל שם מפני פקוח נפש ויהי בבאם אל עירם הלך שמעון אל חכם עירו ושאלהו מה זאת עשה אלקים לי לעצרני בבית נכרי, ולאכול בשר טמא ואסור, ולרעי היטיב חסדו להזמינו בבית ישראל, וישיבהו דבר הגד נא לי ואל תכחד ממני אם מעולם לא אכלת דבר אסור בלי אונס, ויאמר אמת נכון הדבר, פעם אחת הלכתי עם נערים ביער וראיתי אוכלים לחם וגבינה ויין של נכרים, והתאויתי תאוה גדולה אל הגבינה ואל היין, וטעמתי מעט מהם, ואמרתי יסלח נא ה' לעבדך בדבר הזה.

ויען החכם ויאמר, צדיק ה' בכל דרכיו, הנה רעך הטוב ממך, מעולם לא בא בפיו דבר אסור, וישמרהו השם יתברך מן התקלה גם בעת צרה ואונס אבל אתה כבר עברת את פי ה' בלי אונס, לא יקר בעיניו לעשות לך נס להזמין לפניך בית יהודי בתוך בתי נכרים הרבים! והדברים מבהילים כל לב מרגיש!

■ ההנהגה בכריאה זה לעומת זה

וכן הוא בצד הטוב, וכמו ושמענו המעשה שהתפרסם שסיפר אחד מתלמידיו הגדולים של מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל, וכך סיפר התלמיד: כי באחת מהפעמים שנכנס אל ה"ח" בשנותיו האחרונות, לפתע הורה לו הרב להתקרב עליו, וביקש שיפתח את פיו. הייתי נרעש ונפחד ולא רק שלא הצלחתי להבין את כוונתו, אלא שגם לא ידעתי כיצד אעז לציית להוראה שכזו לפתוח את פיו של ה"ח"...

בחוסר ברירה עשה היהודי כאשר צווה, וראה שלושים ושתים שינים צחורות כשל נער צעיר, ה"ח" שראה את תדהמת האיש, לקח את ידו ואמר לו: "אני שמרתי על הפה שהקב"ה נתן לי, והקב"ה שמר על הפה שלי!!!". כי באותה מידה שאדם הולך, בה הקב"ה דן אותו. וגם כאשר האדם חטא ח"ו, באותה המידה שחטא, בה הוא יכול לחזור בתשובה ולתקן את החטא שחטא.

יתירה מכך, על ידי ה"מידה כנגד מידה" ניתן גם להבחין מה עלינו לתקן. כי אמרו: "אבר שהתחיל בעבירה תחילה ממנו התחילה הפורענות" (בראשית רבה נ' ח). כך יוכל האדם לדעת את סיבת השכר והעונש, להבין את ההשגחה, ולדעת מהו הענין המדויק אשר צריך הוא לתקן. הוא יוכל לשוב בתשובה על מעשהו הרע ולתקנו, ולא יצטרך לסבול יסורים נוספים.

כך שנינו במסכת סוטה (ט:): לגבי עונשה של החוטאת, "במידה שמדדה בה מדדו לה. היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו, לפיכך כהן מעמידה על שער ניקנור, ומראה קלונה לכל. היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה, לפיכך כהן נוטל כפה [צעף] מעל ראשה ומניחו תחת רגליה. היא קשטה לו פניה, לפיכך פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה, לפיכך עיניה בולטות. היא קלעה לו את שערה, לפיכך כהן סותר את שערה.

היא הראתה לו באצבע, לפיכך ציפורניה נושרות. היא חגרה לו בצילצול, לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר לה למעלה מדדיה. היא פשטה לו את יריכה, לפיכך יריכה נופלת. היא קבלתו על כריסה, לפיכך בטנה צבה.

היא האכילתו מעדני עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה. היא השקתהו יין משובח בכוסות משובחים, לפיכך כהן משקה מים מרים במקדה של חרס. היא עשתה בסתר, יושב בסתר עליון שם בה פנים... דבר אחר היא עשתה בסתר, המקום פרסמה בגלוי".

רואים אנו שיש חשבון מדוקדק על כל חלקי המעשה. והכל כדי ללמדנו שעל כל פרט ופרט יש חשבון להשגחה. והעונש במידה ילמד את האדם לשוב בתשובה על כל פרט של העבירה.

גם המשנה בסוטה (ט:ט) מלמדת אותנו מספר חשבונות: "שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלישתים את עיניו. אבשלום נתגאה בשערו, לפיכך נתלה בשערו. ולפי שבא על עשר פלגשי אביו, לפיכך נתנו בו עשר עונביות. ולפי שגנב ג' גבות, לב אביו ולב בית דין ולב ישראל, לפיכך נתקעו בו ג' שבטים". מחשבונות אלו של הבנת ההשגחה, לומדים אנו שבאבר שאדם חוטא בו הוא לוקה.

■ מידה טובה מרובה

ומרובה מידה טובה ממידת פורענות, שהרי על כן נעורר לבנו כי כל מעשה טוב שלנו הרי כנגדו נקבל שבעתים טובה. וכך אמרו חז"ל בגמרא (נדרים מ'): כל המבקר את החולה, נצול מדינה של גיהנם, שנאמר (תהלים מ"א ב'): "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'" ואין דל אלא חולה, ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר (משלי ט"ז ד'): "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה". ויש לו שכר גם כן בעולם הזה, והוא מה דכתב בסיפא דקרא (תהלים מ"א ג'): "ה' ישמרהו ויחיהו ואשר בארץ וגו'" "ישמרהו" מיצר הרע "ויחיהו" מן היסורין "ואשר בארץ" שיהיו הכל מתכבדים בו. ופרש בעל 'קרבן אורה', שאלו השלשה דברים המה מדה כנגד מדה. דהנה המבקר את החולה, ראוי לו שיפקח בצרכי החולה בגוף ונפש. בגוף בצרכי רפואתו ובנפש לעורר אותו לתשובה, שיפושש במעשיו, וכמו שכתוב (תהלים ק"ג ג'): "הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלואיכי". וזה שאמר: בעבור שהביא את החולה שישב בתשובה, ישמרהו ה' מיצר הרע ובעבור שהביאו לבריאות הגוף, יחיהו מן היסורין, ובעבור שהקל עליו בכבודו, ואף שהיה גדול, הלך אל החולה שקטן ממנו, וכפי שאמרו לעיל, אפילו גדול אצל קטן יהיה מאשר בארץ, שהכל מתכבדין בו. וכן הוא בכל מעשי האדם, אם יעשה אותם בדרך זו יזכה לשפע ישועה מן השמים.

לא להתפתות אחר עבודת אלילים

"כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת:
ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר גלכה אחרי אלהים
אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם: לא תשמע אל דברי הנביא
ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם
לדעת הישכם אהבים את יהוה אלהיכם בכל לבבכם ובכל
נפשכם"
(דברים יג, ב, ג, ד)

בפסוקים אלו מוזהר עם ישראל לבל יתפתה ללכת אחר אלהים אחרים, גם אם הם נראים כאומרי אמת.

בכל דור ודור היו ועוד יהיו, אנשים שכוחם רב להם, מי באחיזת עיני השכל ומי באמת, בכוחות מופלאים המעמידים את המביט משתאה ומעריץ, ובעיקר מאמין.

התופעה אינה חדשה, ימיה כימות שנות דור, וכך כותב היעב"ץ, בספר מגדל עוז בהדרכה ברורה לעומדים מול האותות או המופתים, "אל יפול לב אדם עליו בראותו דברים זרים לטבע נפלאות ודוגמת נסים הנעשים לפעמים על ידי מסיתים ומדיחים ואפיקורסים כמו שכתוב כי יקום בקרבך..."

היעב"ץ ממשיך ומפרט, בהתייחסו לנטיה האנושית, לעמוד ולחפש מה מקור ה"אות" וה"מופת", מאין יש לו את הכוח המופלא הזה?! והוא כותב: "ואינך צריך לחקור ולחפש איך נעשו אותם הדברים המבהילים אם בכישוף ובלאט או בתחבולות אחיזת עינים אלא אפילו אם ברור לך הדבר שנעשה בדמות נס נקי מכל חשד וערמה מכל מקום אל יפוג לבך ולא יסוג אחור לבטל אות אחת מהתורה כי מנסה ה' אלוהיכם אתכם לפיכך ודאי מסייעין לפעמים מן השמים להצליח מעשה שטן לנסות בו לב הישרים והתמימים לידע ולהודיע צדקתם ותמימותם בעולם.

ולא זו בלבד בע"ז ונביא שקר אלא אפילו בנסים גמורים הנעשים על ידי חכם וחסיד מחכמי התורה הקדושים העוסקים בבנינו של עולם וכל מעשיהם לקיום וחיזוק הדת לא השגחו רז"ל לבטל בשביל כך דבר קל מהסכמת הרבים (עין ב"מ

נט מעשה ר"א בן הורקנוס בתנורו של עכנאי) התחזק ואל תרף לבך אל ירך מבעל הנס או 'בעל השם' או בעל החלום". (מגדל עוז" עלית היראה גנוך כ"ג)

ומסופר כי באחד הימים ניגש "משכיל" אל הגה"ק רמ"מ מקוצק זיע"א והקשה באוזניו: הלא מובא במסכת ברכות הרואה פיל בחלום פלאות נעשות לו הרואה הדס בחלום נכסים מצליחים לו והנה ראיתי פיל בחלומי וראיתי הדס ופלאות לא נעשו לי ונכסי אינם מצליחים לי...

השיבו הרבי מקוצק מי שאוכל כיהודי ושותה כיהודי וישן כיהודי וחי כיהודי חולם כיהודי ואילו אתה זולל כגוי סובא כגוי שוכב כגוי וחי כגוי רצונך שפתרון חלומך יהיה כיהודי...

■ אל מול נביאי הבעל

דוגמא מובהקת למאבק בין נביא ה' לנביאי ע"ז היא סיפור אליהו בהר הכרמל (מלכים א', פרק י"ח).

"עתה, שלח קבץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל ואת נביאי הבעל ארבע מאות וחמשים, ונביאי האשרה ארבע מאות אוכלי שלחן איזבל. וישלח אחאב בכל בני ישראל ויקבץ את הנביאים אל הר הכרמל ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים אם ה' הוא האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו ולאיענו העם אתו דבר".

העם איננו יודע להכריע עם מי האמת עם אליהו נביא ה', או עם נביאי הבעל. הפסיחה על שתי הסעיפים מעידה על הקושי הגדול לדעת היכן נמצאת האמת.

אליהו אמנם הוכיח במבחן המזבחות, כי ה' הוא האלוקים ויראו זאת כל העם, אך התביעה היא לדורות, כי אירועים כאלה, של נס גלוי וברור המוכיח שה' הוא האלוקים, לא התרחשו בכל יום.

אלא, נצטוונו על כך שלא לנטות אחרי שכל האדם, אלא לנהוג על פי השקפת התורה, כדברי מיכה בנבואתו "הגיד לך אדם מה טוב וגו' כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך". ומפרש רבינו יונה מגירונדי: זה עיקר כניעתך וכפיפתך, לעבוד את ה' בהצנע לכת, כי זה יורה על כניעתך שלא תחמוד כבוד על מעשיך הנכבדים.

מאין אדע ישאל השואל. שאלה ושוברה בצידה. הלא כל אחד יודע, שכאשר הוא זקוק לרופא, אם זה בעניני אורטופדיה, עינים או כל נושא ולו הפעוט ביותר. הוא מברר אצל ה"מומחים" לדעת מה דעת חכמי הרפואה עליו, הלא יפנה למביני עיניו, אך לעולם לא ניגש לרופא בלא שנדע מה דעת המומחים עליו.

כך, ועל אחת כמה וכמה בענייני הרוח, חושב להגיע לאדם שנחשב כמומחה, "מבין" "רואה" או "יועץ", כלך לך אצל מביני עניין, כאלו שאתה סומך על גדולתם בתורה ובריאה, שאל נא מה דעתם, ומה יאמרו לך, האם ה"רופא" הזה טוב עבורך, וכמה היה קשור ועודנו עם צדיקי הדורות.

את המופת הגדול ביותר, היטיב להגדיר אחד מחכמי המוסר לפיו "אדם ההולך כנגד טבעו הרי זה כמו חוץ לדרך הטבע כלומר בדרך נס ואמת הוא כי אין לך בעל מופת גדול מזה"

ויש ללמוד מכאן שאין לאמץ הרגשים על פי שכל ורגש גויים, ובכל ענין יש לעשות על פי עצת התורה הקדושה. "כי יקום בקרבך נביא וגו' נלכה אחרי אלוהים אחרים וגו', לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו' כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם". האוהב בכל לבבו, לא יבוא לידי טעות ואינו שומע כלל את דברי המסיתים והמדיחים. אמנם אע"פ שהאמונה בה' מושרשת בכל מי שרגלי אבותיו עמדו על הר סיני וכמו שכתב הרמב"ם, חייבים אנו להוסיף עוד ועוד בבהירות האמונה ולהגיע לאהבת ה' יתברך.

■ אהבת ה'.

ביאור מצות "ואהבת את ה' אלוקיך" כתב רב סעדיה גאון, שעל ידי ההתבוננות בנפלאות ה' וכו' תשגה באהבתו אהבה שלמה וכו'. וכתב בזה המהר"ל (נתיב אהבת ה' פרק א) שהשגה נפלאה כי "השי"ת הוא קיום האדם, ואי אפשר זולתו, ולפיכך שייכת האהבה אליו, כי כל דבר אוהב הדבר אשר הוא השלמתו, והוא יתברך השלמת האדם... ויותר שייכת אהבה אל השי"ת ממה ששייכת בשאר דברים. כי כל אהבה שיש בין אוהבים, אף שהם דבקים זה בזה, מכל מקום יש לכל אחד ואחד מציאות בעצמו, אבל האהבה אל השי"ת במה שהאדם שב רוחו ונפשו אליו לגמרי, עד שאין לאדם מציאות בעצמו, ובזה הוא מתדבק בו לגמרי, וכדכתיב ולדבקה בו, ובזה שייך אהבה גמורה... והוא עצם האהבה..."

מאמרים • לא להתפתות אחר עבודת אלילים _____ קנג

ואף הרמב"ם כתב: "ואיך היא הדרך לאהבתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר, ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלוקים לקל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות".

זכנו ה' לאהבה אותו ולעובדו בלבב שלם כל הימים.

לתת צדקה כדי לקיים מצוה ולא כדי להתהדר בה

”נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל
הדבר הזה יברכה יהוה אלהיך בכל מעשך ובכל
משלח ידך.”
(דברים טו, ו)

ולא ירע לבבך בתתך לו, שלא תבוא לידי גאווה ע"י מתן הצדקה, ובכך תריע ותשחית לבך במידה רעה זו אלא נהוג בענווה כי אם הצדקה כולה לאף ולא לחמה, הרי הענווה כופה לשניהם, כי בגלל הדבר הזה, אם תנהג בענווה, יברכה ה' אלקיך בכל מעשי ידך.

כתב בעל ספר חסידים שיש אנשים שרוצים לפרסם שמם, ואף שהם יודעים שיש עניים מרודים הזקוקים למתנת ידם והם אינם חוששים למחסורם, אינם נותנים להם, אלא נותנים ליד הגבאי כדי שיעשה להם "מי שברך" בקול רם, ועליהם אומר הכתוב: מברך רעהו בקול גדול השכם קללה תחשב לו (משלי).

וכנגד אנשים כאלו אומר הכתוב כאן, נתון תתן לו, היינו נתן לעני, ואל תאמין לתת לגבאי כדי שיברך בקול רם. ותתן לו בסתר ב' נתינות, מזון וכסות, ולא ירע לבבך בתתך לו, היינו שלא תצטער על כך שאתה נותן לעני עצמו ולא לגבאי, כי אדרבה, בגלל הדבר הזה, שאתה עושה בסתר, יברכה ה' אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך.

בספרים הקדושים הובא פירוש נוסף לפסוק, והוא, כי יש אנשים רבים שאינם נותנים צדקה כשהעניים דופקים על דלתות ביתם ומבקשים בתחנונים מעט נדבות כדי להחיות את נפשות ביתם הרעבים ללחם והצמאים למים. אך מתי הם כן נותנים צדקה? רק כשהם נקלעים לצרה כלשהיא, אז הם נזכרים שגדול כח הצדקה להושיע מכל הצרות, צדקה תציל ממוות, וחטאך בצדקה פרוק, וכן על זה הדרך. לכן אומר הפסוק, "ולא ירע לבבך בתתך לו", אל תיתן צדקה לעני רק כשלבך רע עליך כי אתה נמצא במצוקה, אלא תן לו גם בשאר הזמנים כשליבך טוב ושמח עליך, כי עיניהם של עניים נשואות אליך.

מאמרים • לתת צדקה כדי לקיים מצוה ולא כדי להתהדר בה _____ קנה

■ איך זוכים לחלק לעולם הבא?

"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" (סנהדרין פ"י מ"א). הנה צריכים להבין מאמר זה, וכי "עולם הבא" הוא שטח הפקר שכולם יכולים לזכות בו? הלא רבותינו אמרו במסכת ברכות (דף ה:) שלושה נקנים ביסורין ואחד מהם "עולם הבא", וכיצד אפשר לומר שלכולם יש עולם הבא? היתכן שלכולם יהיה, גם לאלה שלא עמלו ולא יגו בו?

מעשה בעגלון יהודי שהיתה לו עגלה עם סוס והיה נוסע יום יום עם עגלתו לכפר להביא ממנו פירות וירקות לעיר ועל ידי כך היה מתפרנס. פעם אחת לאחר שיצא מן העיר החל לרדת שלג. השלג ירד כל היום, ללא הפסק, הקור היה עז עד כדי כך שהסוס קפא מן הקור ולא היה יכול לזוז, העגלון מצליף בו עם השוט והסוס זז קמעא ושוב נעצר, וכן הלאה ובינתיים חשך היום והסוס לא הגיע לכפר, ושוב מצליף בו העגלון עד שהסוס נכנס ליער ותעה בדרך והחושך הולך וגובר והשלג ממשיך לרדת. לבסוף עזב את העגלה עם הסוס ביער והחל לחפש לו מחסה, הסתובב והסתובב עד שלבסוף מצא אור יוצא מאיזה בית, היה זה כבר אחר חצות לילה. ניגש העגלון ודפק בדלת היה זה ביתו של הרב שהיה יושב ועוסק בתורה על יד תנור חם, הרב פותח את הדלת ושואל מה קרה שהוא דופק בשעה זו? העגלון ענה לו שהוא יהודי שתעה בדרך ומחפש מחסה מפני הקור והשלג. מיד הרב הכניסו לביתו ונתן לו לאכול, והשקה אותו משקה חם ונתן לו שמיכה חמה וסידר לו מיטה לישון. העגלון נרדם וישן לו במנוחה. בבוקר קם והרגיש שנעשה בריה חדשה, הודה לרב ואמר לו שהחיה אותו שכמעט היה הולך למות, ואילו עתה נעשה בריה חדשה.

אך יש לי שאלה אחת, אומר העגלון לרב, רבי! אתה רואה כמה אני עובד קשה כל היום! יגע בקור ובחום ביום ובלילה בשלגים וכדומה, ולבסוף אין לי עולם הזה, אמור לי רבי, האם לכל הפחות יש לי עולם הבא? ענה לו הרב, ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, אתה אומר שאתה עובד כל היום ואין לך עולם הזה, כיצד אתה דורש עולם הבא בלי עבודה? לכל הפחות אם היית קובע עתים לתורה, שעה ביום ושעה בלילה יהיה לך עולם הבא, אבל אם כל היום אתה עם הסוס, כיצד תזכה לעולם הבא שעליו נאמר, יפה שעה אחת בעולם הבא מכל חיי העולם הזה? אם כל

התענוגים של עולם הזה אינם שווים לשעה אחת של עולם הבא, ואתה עובד כל היום בכדי להשיגם ואינם משיגם כיצד אתה דורש עולם הבא בלי עבודה? האם אתה חושב שהעולם הבא הוא שטח הפקר? ובכן נשאלת השאלה כיצד אומר התנא "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"?

מבאר הרב הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל וזהו לשונו: אמנם ראיתי לרב חפץ חיים זצוק"ל, שביאר בזה ביאור נחמד ואני ארחיבהו, והוא שלכל אחד מישראל יש לו חלק לעולם הבא, כלומר, מגרש ריק ועליו לעבדו ולטפחו ולשתול בו אילנות טובים ופרחים יפים שיתנו ריח טוב, ריח גן עדן. ובכן הדבר מובן אם האדם עושה מצות ועוסק בתורה, הריהו שותל לו שם שתילים יפים אשר מהם יתענג ויהנה. אם תרצה לדעת כמה ערך יש לריח גן עדן עיין במסכת בבא מציעא (דף קיד:), ברבה בר אבוה שקלטה גלימתו ריח גן עדן ומכרה בשלוש עשרה אלף דינרי זהב, צא ולמד מה זה עולם הבא. ובכן אם אדם עושה מעשים טובים בעולם הזה זוכה ושותל שתילים יפים בעולם הבא, וכשהוא הולך לעולם האמת ומוצא שם שתילים יפים ונהדרים וריחם הטוב הולך למרחקים, ריח שמחיה נפשות עצובות ומעורר שמחה גדולה שאין לתאר כמו שאמר הכתוב "עין לא ראתה אלוהים זולתך למחכה לו" (ישעיה סד, א), הרי שהוא שמח ואומר "מעשה ידי להתפאר". שהרי זה בא לו מכח מעשה ידיו שעשה בעולם הזה, השכים והעריב לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, נתן צדקה ועשה חסד עם הבריות וכן כל כיוצא בזה, אבל אם לא עשה כן, והוא הולך לעולם הבא ורואה שדהו (כלומר חלקו) בגן עדן שדה בור, אין בו אילנות ולא פרחים טובים ולא ריחות טובים, כמה מן הבושה מגיע לו, איזו חרפה ואיזו בושה ה' ישמור.

הרה"ק מאנטניא זיע"א בעל ה'נימוקי חיים' מפרש את המשנה (סנהדרין ז. ב.) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וכך הוא אומר, לכל ישראל יש חלק רק לעולם הבא, ומה עם העולם הזה? עולם הזה יש רק לצדיקים, כי כל אלו שרצים כל היום אחרי תאוותיהם אין להם חלק בעולם הזה, כי כל מחשבותיהם והגיגיהם הם רק כיצד להשיג ולרדוף אחרי התאוות השפלות שלהם, וכי לזה ייקרא עולם הזה? לעומת זאת הצדיקים האמיתיים, יושבים בביתם המרווח על גמרא ערוכה, מתפללים בדבוקות ומתענגים על זיו השכינה, להם יש חלק נכבד בעולם הזה...

■ שכר עולם הבא

רבו הדעות בראשונים על שום מה לא נזכר שכר עולם הבא בתורה בפירושו. ר' סעדיה גאון כותב שאין מה לכתוב זאת כי מפני שאין להאריך בתיאור דבר שהשכל מחייב, וניתן להסתפק ברמזים בלבד. ומנהג הנביאים הוא להתייחס למה שיתרחש בזמן הקרוב. כאשר עם ישראל עומד להיכנס לארץ ישראל, אין משה רבנו רואה לנכון להתייחס למאורעות רחוקים.

רבינו בחיי מבאר כי אין האדם מסוגל לדמיין נשמה נטולת גוף חומרי, ואל אחת כמה וכמה שכר שאינו גשמי. דבר העולם הבא היה מוכר על ידי העם, אם מפאת קבלתם מהנביאים ואם מהבנתו המעמיקה בקרב החכמים, ולכן לא היה צורך להזכירו מפורשות בתורה. למעשה, התורה נהגה כלפי עם ישראל כמו אב שמחנך את בנו הקטן, שאיננו מסוגל להעריך כדבעי את המעלות של תוכן החינוך שהוא מקבל, ולכן היא מסתפקת בהבטחת גמול חומרי אם הוא יתנהג טוב, ועונש חומרי אם הוא יסור מן הדרך הטובה, כאשר רק כשיגדל הוא יבין את הערך העצמי של תוכן החינוך.

עוד ביארו בזה ביאורים רבים, יש שכתבו כי מאחר ויש ללמוד תורה ולקיים מצוות כדי לדבוק בבורא ולעובדו לשם שמים לכן התורה אינה כותבת על השכר והעונש הניתן בעולם הבא ובימות המשיח.

ומכיון שכך הרי שהייעודים הגשמיים שנכתבו פרנסה וגשם ושלום וכו', הרי אינם משמשים כשכר, אלא רק כדי להסיר את הדברים המפריעים, המעכבים ומונעים מלעבוד את ה'.

יש שביארו כי אילו התורה היתה כותבת על השכר הרוחני הניתן בעולם הבא ולעתיד לבוא, יכלו הכופרים לטעון שהדברים שקר (עפ"ב), שלכן התורה הרחיקה אותם לעולמות רוחניים שאינם נראים בעינים גשמיות, לכן נתן ה' שכר גשמי, הנראה בעולמינו הגשמי, כדי שהכל יראו בעיניהם שיש בורא ומנהיג לבירה זו, והוא מעניק שכר וגומל חסד עם שומרי מצוותיו אבל ודאי הוא שיש שכר רב לעולם הבא.

לתת צדקה בכל מצב

"נתון תתן לו ולא ירע לְבַכְךָ בְּתַתְּךָ לוֹ כִּי בְּגִלְגַל
הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ הַיְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל
מַשְׁלַח יָדְךָ".
(דברים טו-י)

כלל הוא בצדקה, המחזיק חיי עני בפת לחם אין מתחשבים אתו לפי חשבון הפרוטות שנתן אלא מחשבים לפי ערך חיי העני, כי הרי חיים נתן לו. וכי מי לא ירוץ לעסק כזהב, אשר בעד כל פרוטה שהוא מכניס ירויח מליונים רבים.

ואמרו חז"ל אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת, אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום, אמרה לו רבי, אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גזר דינו, תנא הוסיפו לו עשרים ושנים שנה על שנותיו. הרי שהמחיה עני אחד קיים חייו ותוכנו של כל העולם כולו.

וביאור הדבר הוא שכל אחד יש לו חלקו בקידוש ה' בעולם הזה וכנגדו חלקו בעולם הנצחי, וכל אחד יחיד ומיוחד במינו, כי תכונות ודעות האחד אינן דומות לשני, ומכולם יחד מצטרפת תמונה גדולה ונפלאה של קידוש ה' של כל הבריאה כולה, והיא גילוי צירוף שמותיו של הקב"ה, ממילא נפש אחת מישראל בתוכנה היא ממש עולם מלא, כי מבלתה לא היתה יוצאת לפועל ההצטרפות המלאה כתיקונה.

הרי למדנו שהמחזיק ידי עני ואביון בונה את תכלית כל העולמות כולם, והשי"ת ישיב לו בכפלי כפליים, כמדתו ית' כנ"ל. מעתה מי שלא עשה זאת כמה הפסיד לעצמו ולעולם כולו, ומה גם אם במקום להיטיב עם חברו הוא ציער אותו.

■ הנפח שנתן צדקה בסתר ולא רצה לקבל הזרה

ידוע המעשה המפורסם ברב הצדיק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א, שבזמנו היה בעירו איש צנוע יחזקאל הנפח שמו, ואף אחד מאנשי עירו לא ידעו מה מעשיו, וכשנפטר מן העולם שמע רבי לוי יצחק שמכריזים על הלווייתו של יחזקאל הנפח, אמר לתלמידיו, אחד מעמודי העולם נסתלק מאתנו בואו ונשתתף בהלווייתו של האיש הצדיק הגדול שאנשי עירו היו מחזיקים אותו כאיש פשוט. כשיצאו דברים אלו מפי הרבי הקדוש, מיד התפשטה השמועה בכל העיר, וכל העם שמע והתפלא איך יכול להיות שזה היה צדיק? והנה ראו שההלוויה עוברת והרב מברדיטשוב הולך אחרי המיטה וכל אחד ואחד בראותו את הכבוד הרב שנותנים לנפטר, מיד כל העיר סגרו חנויותיהם והשתתפו בהלוויה וכל הרבנים בראותם זאת, גם הם באו והשתתפו ונעשה באותו יום ביטול מלאכה.

כשהגיע מסע ההלוויה למגרש גדול שלפני בית הקברות, עצרו את ההלוויה והודיעו כי הרב רוצה להספיד. עמד רבי לוי יצחק במקום גבוה, פתח פיו ואמר: רבותי, המנוח הצדיק היה לו שלשה פעמים דין תורה אצלי וכדאי לכם לשמוע ונקבל כולנו מוסר גדול מזה, סוחר אחד משלנו והוא נמצא פה אבל אני מבקשו שלא ידבר עד שאני אגמור לדבר, הסוחר הזה צנוע עד מאד ופעם כמעט שפשט רגלו והיה דחוק מאד והיה נחוץ לו סכום של חמש מאות רובל, נודע לו שאצל הנפח הזה אפשר להשיג הלוואה, ניגש אליו וביקש ממנו, אמר לו הנפח שהוא מוכן לתת לו אבל צריך ערבות, אמר לו הסוחר בכדי שההלוואה הזאת תהיה בסתר והוא ביישן, רק הקדוש ברוך הוא יהיה ערב. הסכים יחזקאל הנפח וכתב שטר שהקב"ה יהיה ערב ומועד פירעון החוב בעוד שני חדשים. עבר הזמן והסוחר לא פרע את חובו, והנפח לא תבעו למשפט.

אחר שנה הסוחר הצליח במסחרו והביא את הכסף לפרוע את חובו, והנפח סירב לקבל באמרו, שהקדוש ברוך הוא היה ערב ושלם לו ולא מגיע לו ממנו כלום, והסוחר עומד בחזקה לשלם שמפחד מאיסור גזל והתווכחו ביניהם עד שסיכמו לבוא לבית דין, ובאו לפני לדין, אז אמרתי: נפח, הדין הוא שתקבל את הכסף ועדין הוא מסרב, באמרו שהקב"ה שילם. כשראיתי שמשני צדדים לא רוצים את הכסף, אז אמרתי להם, אם אתם לא רוצים, תתנו לי את זה הכסף תרומה לישיבה, ושמחו שמחה גדולה. אמר להם, רבותי זהו המנוח שסירב לקבל את הכסף.

דין התורה השני, יום אחד נכנס איש אחד לחנות מכולת וקנה מה שקנה ונפל מכיסו סכום גדול של מאתיים רובל ולא הרגיש. החנווני לקח את הכסף והסתירו אצלו. כעבור חצי שעה, האיש הזה בא בבכיות גדולות ושאל מהחנווני, אולי שכחתי סכום כסף כאן? והחנווני הכחיש באמרו שלא ראה ממונו. היה זה הנפח שראה את כל אשר נעשה, אמר לו, אל תבכה, הכסף אצלי, אני מצאתיו, רק תגיד לי בתור סימן כמה כסף היה לך, אמר לו, מאתיים רובל, לקח אותו לחנותו ונתן לו את כל הכסף מכיסו. כשראה זאת החנווני, התבייש ובא אצל הנפח ואמר לו חטאתי לשם אלוקי ישראל שאני לקחתי הכסף והיצר הרע פיתני והכחשתי ועכשיו אני מתחרט חרטה גמורה ומבקש סליחתך, קח את הכסף של האיש ההוא. אמר לו הנפח, אני לא מכיר אותך ואת כספך אני לא מקבל, וזה עמד לתת לו בחזקה כי לפי הצדק חייב לתת לו, והנפח רבי יחזקאל עומד ומסרב, באמרו, אני לא מכיר אותך. בינתיים התווכחו ביניהם והחליטו לבוא לבית דין. כשאני שמעתי משני הצדדים אמרתי לנפח שיקבל הכסף ולא רצה בשום אופן, אז אמרתי להם, אם תרצו תתנו לי את הכסף הזה בשביל הישיבה, ושמחו שמחה גדולה כשקיבלתי את הכסף מהם.

דין התורה שלישי הנה הוא גם כאן נמצא פה איש אחד צנוע וכן טובים, לאחר חתונתו חי בעניות גדולה וישן כמה לילות בלי אוכל ולא פשט ידיו לקבל שום מתנה מאף אחד, ופעם עלה בדעתו ללכת למרחקים אולי על ידי שישינה מקומו ישתנה מזלו ושם יעזור לו ה' וישלח מחיה לו ולאשתו. יום אחד קם בבוקר, ואמר לאשתו הנה ממולנו גר נפח ורבי יחזקאל שמו, מגיע לי ממנו סכום כסף לך תגידי לי בשמי שיתן לך כל יום חצי רובל עד שהקב"ה יעזור לי לחזור בשלום, והיא חשבה שזה אמת. כשהלכה אצל הנפח, תיכף ברח בעלה מעירו והיא אמרה לנפח כך וכך אמר לי בעלי, הרגיש הנפח שהיא מדברת בתמימותה והוא לא מכיר את האיש הזה, עמד כמה רגעים התבונן ואמר לה, טוב, וכך היה שכל יום היתה מהלכת ומקבלת חצי רובל ממנו, וביום ששי היתה הולכת ומקבלת רובל שלם.

כעבור כמה שנים האיש ההוא הצליח בדרכו ואסף סכום כסף גדול וחזר לעירו, ואשתו סיפרה כי מיום שהלך עד היום הזה כל שבוע היתה מקבלת שלשה רובל וחצי מהנפח, והוא התפלא לשמוע. לבסוף ישב בביתו ועשה חשבון וראה שבמשך כל הזמן שהוא לא היה בביתו, מגיע לנפח כך וכך רובל, ובא לשלם לנפח. אמר לו הנפח, אני לא מכיר לא אותך ולא את אשתך, וזה אומר לו כי במרמה דברתי

לאשתי כדי לברוח ממנה ועכשיו עזר לי הקדוש ברוך הוא, ברוך השם הבאתי סכום כסף גדול ולמה לי גזל? קח מה ששייך לך, והנפח מסרב בשום אופן לקחת את הממון. עד שהחליטו ביניהם לבוא לדין ושוב לקחתי הכסף צדקה לשייבה.

אמר להם רבי לוי יצחק: בתחילת דינו של אדם שואלים נשאת ונתת באמונה? אוי לנו מיום הדין, מה נדבר ומה נצטדק, סוף אדם למות ובאיזו בושה נעמוד לתת את הדין, כי הכסף הוא בנפשו של האדם, ועבור הכסף אדם שם את עצמו בסכנות גדולות כדי להביא ככר לחם בביתו, כי בנפשנו נביא לחמנו, והמנוח הזה לא היה כל כך עשיר ועמד בניסיונות קשים כאלה וצדיק כזה נסתלק מאתנו ומי יודע אם יש איש בעירנו ממלא מקומו.

כך עשה לו הספד גדול ובכו כולם כששמעו שזה היה צדיק נסתר, ורבים חזרו למוטב ועשו חשבון נפשם, ומי שהיה גזל חברו בידו, כששמע את הספור הזה הלך ועשה פשרה בינו לבין רעהו, ונתרבה שלום אהבה ואחוזה ביניהם.

■ לתת מכל הלב

כמה ראינו בעינינו אנשים שזכו לתת צדקה אבל נמנעו מהארת פנים והפסידו ומה נוקבים הן דבריו של השל"ה הק' שכתב "אך באתי להזהיר באיזה דברים שהרבה המוניים אינם נזהרים, דהיינו שמקיימין מצות הצדקה אבל אינן מקיימין מכשירי המצות והם אילו: א', ליתן הצדקה בסתר ואם הוא נותן ליד עני יתנהו לו בתחבולה ובאופן שלא יכלם ולא יבוש. ב', בסבר פנים יפות ולהראות לו אהבה, לא כאותן הנותנים במריבה חס ושלוש. ג', כל חלב לה', רצוני לומר יתן לו מהמובחר. כתב הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח, הרוצה לזכות לעצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו... והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא"ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב... ד', אשרי משכיל אל דל כתיב, הפירוש כי יש הרבה עניים חשובים בני בושת שסובלים הרבה דוחקים ואינם מגלים את עצמם, אבל צריך אדם להשכיל מעצמו ולבחון על בני אדם כדי שיתבונן מי הוא דל ויתחיל הוא עמו מאליו אל יתפאר בצדקה. כתב הסמ"ג צריך הנותן שלא יתפאר בצדקה שנותן, ואם מתפאר לא דיו שאינו מקבל שכר על מה שנותן, אלא שמענישין אותו."

יזכנו ה' לתת הצדקה בכל לב ובאהבה.

צדקה - בעין יפה

"כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן מֵאֶחָד אֶחִידְךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ
בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לֹא תִאֲמָץ אֶת
לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֶחִידְךָ הָאֲבִיוֹן"

(דברים טו, ז)

בפסוק זה ה' מצווה את עם ישראל בכמה וכמה מצוות. ראשית, לעזור לעני ולמסכן, אך לא פחות מכך. נאמר כאן, "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך", כלומר, עלינו לחפש היטב היטב האם יש באזורנו מישהו נצרך. לא די לי בכך שאינני רואה אותו לנגד עיני. עלי לתור ולחפש האם הוא קיים "באחד שעריך", או אפילו בריחוק מקום יותר, האם הוא נמצא "בארצך". כלומר, מחוץ לראות עיני ולנסות לגלות מי הוא העני שזקוק לצדקה.

ידוע על הצדיק ר' חיים מצאנז זיע"א בעל "דברי חיים" שהיה מפזר כל ממונו לצדקה וכל מעות הפדיון שחסידיו הרבים היו מביאים לו בכדי שיתפלל עליהם, לא היה משאיר אותם בביתו כלל וכלל.

כל לילה לפני שהיה פורש לשינה קצרה היה בודק את כיסיו שלא ישאר בהם כסף ח"ו שעדיין לא חולק לנזקקים.

כל כך גדלה מידת פזרותו לצדקה שאפילו בשעה שהיו בני ביתו רעבים ללחם, היה ר' חיים ממשיך ומפזר מעותיו לעניים.

■ במצות צדקה מותר לנסות את הקב"ה

אם כך ננהג גם אנחנו, אם נהיה ערניים לנעשה סביבנו, נזכה בסייעתא דשמיא לראות בעינינו את התגשמות דברי הגמרא (תענית ט) המספרת שרבי יוחנן פגש בבן אחותו, בנו הרך של רבי שמעון בן לקיש, ואמר לו: "פסוק לי פסוקך", מה למדת היום? ענה הילד: הפסוק "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". שאל הילד את הדוד: מדוע כפל הלשון "עשור תעשר"? ענהו: רמז יש כאן עשר את התבואה כדי שתתעשר. שאל הנער: מנין לך לדרוש כך? ענהו הדוד: נסה ותראה שכך הוא. הוסיף

ושאל: וכי מותר לנסות את הקב"ה, והרי כתוב "לא תנסו את ה'!" אמר לו: בזה מותר, שנאמר (מלאכי ג): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די", עד שיבלו שפתותיכם מלומר "די!".

■ שכר מצוות צדקה גם בעולם הזה

נוסיף כאן אמרה נפלאה מהגה"ק רבי נפתלי כ"ץ זיע"א בעל הסמיכת חכמים, הוא כותב בהקדמה לספרו, שמצוות צדקה שונה מכל מצוות התורה, שבכל המצוות אמרו חז"ל (אבות) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ופירשו המפרשים שהכוונה שלא נקיים מצוות על מנת לקבל עליהם שכר בעוה"ז, כי שכר מצווה בהאי עלמא ליכא, חוץ במצוות צדקה שבה כתוב במפורש 'ובחנוני נא בזאת..!', שמותר לקיים מצוות צדקה על מנת לקבל עליה שכר בעולם הזה.

וכן הוא בלשון הזוהר (תרומה) אשרי הוא מי שאלו השנים נמצאים על שולחנו, א' דברי תורה, ב', חלק לעניים משולחן ההוא. כשמעלים שלחן ההוא מלפני האדם שני מלאכים קדושים מזדמנים שם, אחד מימין ואחד משמאל. אחד אומר, זהו שלחן של המלך הקדוש, שפלוגי ערך אותו לפניו, ערוך יהיה שלחן הזה בברכות עליונות, ושמן וגדלות עליון ישרה עליו הקב"ה, ומלאך אחר אומר, זה הוא שלחן של המלך הקדוש שפלוגי ערך לפניו, זה הוא שלחן שעליונים ותחתונים מברכים אותו, ערוך יהיה שלחן הזה לפני עתיק יומין, בעולם הזה ובעולם הבא. (שם תקח).

והוא שאמר הפייטן בזמירות ליום השבת "צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים", כי הנה השפע לכל הימים מגיע מיום השבת, לפי שהשבת קרויה "אור שבעת הימים", לפי שכל ברכות שבעת הימים נובעים מיום השבת. כי יום השבת הוא כולו רחמים, וכפי שאמרו בזוהר הקדוש הנאמר בליל ש"ק, "וכל דינין מתעברין מינה". וההסבר לכך הוא, משום שביום השבת מאיר שם השם כסדרו, וכפי שמרומז בצירוף הכתוב "יום הששי ויכולו השמים, ושם זה כסדרו הוא המעורר רחמים.

ומובא בשם האר"י הק' ז"ל, כי במצוות הצדקה שנותן העשיר לעני, אם מקדים העשיר לתת את הצדקה לעני קודם תביעתו של העני, הרי שבכך מתעורר שם השם כסדרו לעורר רחמים, לפי שהמטבע שנותן הוא כנגד האות י', האצבעות של הנותן הם כנגד האות ה', זרועו של הנותן שפושט כלפי העני הוא כנגד האות ו',

והיד הפשוטה של העני המקבל בחמשת אצבעותיו הם כנגד האות ה'. זהו איפוא המטבע שטבעו בפיוט: צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים, שנתנית הצדקה של עם ישראל תאיר באור יקרות ותשפיע רחמים על עם ישראל על ידי יחוד שם ה' כסדרו המעורר את הרחמים, כמו יום השבת שהוא "אור שבעת הימים".

וככל שייקפיד האדם במצווה זו, יזכה לשפע ולעושר. וכלשון חכמים במדרש תנחומא (פרשת ראה סי' יח) "עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, עשר כדי שלא תתחסר רמז למפרשי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה". וכן הוא בילקוט שמעוני (רמז תתצג. והתוספות בתענית דף ט ע"א ד"ה עשר תעשר) מביאים בשם הספרי שדרשת חז"ל בגמ' שם עשר בשביל שתתעשר, היא על מי שמעשר אף את הכסף שמרוויח.

ומצינו דבר נפלא שכתב רבי שעפטיל (בן השל"ה הקד) בספרו ווי העמודים סוף פרק טו "ומשבח אני את האשכנזים המעשרים מעותיהם ונזהרים במצוה זו במאוד מאוד והיא שעומדה להם שירשים ומורשים נכסיהם לדור ודור". וכן כתב בספר זכרון משה על התורה פרשת לך לך "וכן ראיתי נהוג בין רוב האשכנזים יצ"ו שהיו זהירים במעשר ואחר כך כשבאתי למדינות אלו ראיתי רובא דאינשי לא נזהרו במצוה זו כראוי... אמרתי בלבי אולי זו היא שראיתי על הרוב שהמעשרים מעותיהם עושרם קיים בידם ומנחילים לבניהם ולבני בניהם אחריהם מה שאין כן במדינות אלו מעט מזעיר". וכשיקיים המצוה כהלכתה יקבל עושר וכבוד מן השמים עד בלי די.

פנינים ומוסרים

ברכה או קללה

"ראה אנכי נתן לפניכם היום בְּרָכָה וּקְלָלָה"

(דברים יא, ט)

רבינו חיים הכהן זיע"א מארם צובא מבאר שכוונת הפסוק היא, שהברכה טמונה בגוף המצוות, והקללה טמונה היא בגוף העבירות. ולפי זה נלמד מוסר נפלא לאדם, שהרי אם כן, אדם שמקיים מצווה הוא מביא על עצמו ברכה במו ידיו. ומי שחלילה עובר עבירה הוא מביא על עצמו במו ידיו את התוצאות המסוכנות רח"ל. ואם כן, אל לו לאדם לזעוק ולטעון כלפי שמיא מדוע מקולל הוא, שכן הוא בעצמו קובע ומחליט האם מבורך או שמא מקולל הוא.

וככל שהאדם מקשר נפשו למצוה, כך זוכה ליותר. ומזה יובן המניעות שיש לאדם בעשותו המצוה, שכן יודע הס"מ שבעשותו המצוה יביא האדם לעצמו טובה.

וראה מה שכתב בזה מוהר"ן מברסלב, המבאר את גודל ענין המניעה זו"ל: עיקר גודל החשק נעשה על ידי המניעה שמזמין לו, כי כשאישי ישראלי צריך לעשות דבר הצריך לו ליהדותו, בפרט כשצריך לו לעשות דבר גדול הצריך ליהדותו, שכל יהדותו תלוי בזה, כגון לנסוע לצדיק אמיתי, אזי מזמין לו מניעה.

וזאת המניעה היא בשביל החשק, כדי שעל ידי זה נעשה התגברות החשק מאד. כמו למשל כשמראין לקטן דבר הנחמד לו, ותיכף ומיד חוטפין ממנו ומחביאין ממנו, אזי הוא רודף מאד אחר האדם, ומבקש וחושק מאד לאותו הדבר. נמצא שעיקר החשק נעשה על ידי שחטפו ממנו והחביאו את הדבר. כמו כן מונעין את האדם במניעות מהדבר הצריך לו, כדי שעל ידי זה יהיה לו חשק יותר, בבחינת (משלי ט) "ולחם סתרים יונעם"... כמו כן בקדושה כשיש מניעה לאדם החשק מתגבר ביותר, וכל מה שהדבר הנחשק גדול יותר, המניעה יותר גדולה. כי יש חשק וחושק ונחשק... וכפי מעלת הנחשק כן צריך להיות גודל החשק, ועל כן כשהנחשק גדול מאד, נמצא שצריך שיהיה לו חשק גדול מאד, אזי יש לו מניעה גדולה ביותר, שעל ידי זה

החשק מתגבר ביותר כנ"ל... ועל כן ראוי לאדם לדעת כשיש לו מניעות גדולות מאיזה דבר שבקדושה, ידע ויבין מזה שזה הדבר שרוצה לעשות הוא נחשק גדול מאד, ודבר יקר מאד, שמחמת זה המניעה גדולה מאד"
הרי שהטוב והרע תלויים רק במעשי האדם!

עלינו מוטלת העבודה

"ראה אנכי נתן לפניכם היום בְּרָכָה וּקְלָלָה"

(דברים יא, ט)

הפסוק מתחיל בלשון יחיד: "ראה" וממשיך בלשון רבים "לפניכם". לכאורה תמוה, היה צריך הפסוק להתחיל בלשון יחיד ולהמשיך בלשון יחיד, או להתחיל בלשון רבים ולהמשיך בלשון רבים ("ראו אנכי נתן").

ומצאנו שפירש בזה ה"חתם סופר" זצוק"ל, על פי מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה: "לעולם יראה אדם את העולם כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם כולו לכף זכות".

הכוונה, שלעולם יראה אדם במחשבתו כאילו כל העולם חציו עוונות וחציו זכויות, וידע שהמעשה שלו הוא זה שיכריע את העולם לכף זכות או חלילה לכף חובה. בזאת מתיישבת הסתירה בפסוק: אומר הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל "ראה" תראה כי עליך מוטלת ההכרעה עבור כל העולם, ולכן מסיים ב"לפניכם" כי הברכה או חלילה הקללה היא לכולם, בזכותך.

ועוד יבואר לפי מה שאמר הרב הקדוש מקוצק זיע"א, שנתנית. התורה היתה שוה לכל איש אבל הקבלה שקבלו היתה לפי מדרגת האדם, כל אחד לפי הבנתו לכן אמר הכתוב לכל אחד מישראל "ראה", כל יחיד ויחיד יראה ויתבונן את אשר לפניו והנתינה היתה באמת לכולם יחד לכן אמר לפניכם.

ועוד מבואר כאן, כי הפסוק בא להודיע לנו עיקר גדול בשורש האמונה ובמעלת

ישראל, כי אף שהם רבים, הם כמו יחיד. לפני שנחצבה נפשם מאיל אחד. וכמו שאמרו חכמים: עשיו שש נפשות היו לו, ואמר בהן "נפשות" לשון רבים, לפי שהיו עובדים אלוהות הרבה, ויעקב, היו בניו שבעים וכתב בהם "נפש" לשון יחיד לפי שבאין מכל איל אחד. ולכן אמר במסכת אבות, עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה עמהם וכו'. ומנין אפילו חמשה, ומנין אפילו אחד וכו', ללמדנו שרבים הם כמו יחיד, והיחיד הוא כמו רבים, ובכולם השם מצטרף עמהם שהוא יחידו של עולם.

ברכה מול קללה

ראה אנכי נתן לפניכם היום בְּרָכָה וּקְלָלָה

(דברים יא, כו)

וידוע בשם רבי לוי יצחק מברדיטשוב שהרי לכאורה תיבת "היום" איננה מובנה. ואמר סניגורם של ישראל, כי ידוע שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כי הוא נותן בכל יום בהירות חדשה ומשפיע חסדים חדשים, ואדם העובד את הבורא, מקבל עליו בכל יום בהירות ושכל חדש מה שלא ידע אתמול. וזו הכוונה בכתוב: ראה אנכי נתן לפניכם "היום", הוי אומר בכל יום, תקבל ברכה וחסד חדשים.

והנה הניח הקב"ה לפנינו ברכה וקללה כדי לאפשר ליהודי בחירה חופשית כמו שכתוב "ובחרת בחיים". בכדי שהיהודי יוכל לבחור בין טוב לרע, ונתן הקב"ה לרע את הרשות והכוח לסטרא אחרא לעמוד מול הקדושה, כדי שהאדם יתגבר על יצרו, המושך אותו לבחור בקללה, ויבחר בברכה, מצוות ועבודת ה'. כי כח הבחירה היא המעלה גדולה ביותר שיש לאדם, ועל ידי כוח זה כח הבחירה יכול יהודי להגיע לכל המדרגות הנשגבות וממנה לטובות הגדולות.

כדי שתהיה בחירה, יש רע לעומת כל דרגה בקדושה כמ"ש בקהלת "גם את זה לעומת זה עשה אלקים". ה' הוא ברא גם את הברכה וגם את הקללה, העמיד את

שניהם זה מול זה כדי שיהודי יבחר בטוב ובברכה. וזהו הכוח המגיע ממידת טובו של הקב"ה, ה' רוצה לשלם לנו שכר על מעשינו.

וזהו "ראה אנוכי נותן לפניכם... ברכה וקללה" נותן בעין יפה נותן, כי גם הקללה הרע ניתנת בעין יפה, שהרי כל מטרתה לאפשר ליהודי בחירה, ועלייה לדרגות נעלות יותר באמצעות התגברו על יצרו.

ובזה יובן הלשון "ראה" ולא "שמע". לא די להבין ולדעת שיש בחירה, אלא יש להתבונן היטב, להעמיק בדברים, ואז נראה שהרע בעצם הוא לטובתינו "ראה...ברכה וקללה" הרע אינו אלא אמצעי לשפר את העבודה.

ומובן כיצד הקב"ה שהוא תכלית הטוב נותן לפנינו קללה, שהרי אין זו קללה סתם, השפעה רעה חלילה, אלא זכות גדולה לישראל שעל ידה יוכלו לבחור בטוב האמיתי ולהגיע לתכליתם הנצחי.

תורה היא הברכה

"את הברכה אשר תשמעו, אל מצות ה' אלהיכם,
אשר אנכי מצוה אתכם, היום" (דברים יא, ט)

הנה סופי התיבות של המילים "את הברכה אשר תשמעו" הן "תורה". כלומר, מי שרוצה להתברך, עליו לעמול ולשקוד בדבר הנעלה ביותר שהיא התורה הקדושה. פרשת ראה נקראת לפני תחילת חודש הרחמים והסליחות חודש אלול. בחודש אלול מאירות י"ג מידות הרחמים.

ובזמן סגולה כזה עשוי האדם לחשוב שאינו צריך עוד לעבוד כלל, כי בעולם מאירה בחינה כה נעלית של י"ג מידות הרחמים, שלא נדרוש עוד מאמץ מצידו. לכן נאמר "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" מול הברכה יש תמיד הקללה, גם לעומת הבחינות הגבוהות והנעלות ביותר יש הצד שכנגד, ולכן דווקא בחודש אלול שבו מאירות י"ג מידות הרחמים יש לאדם חובה להמשיך ולעבוד את עבודתו, כדי להתגבר על הרע שקיים אז ולנצחו.

מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למועשה

"וְהַקְלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְסָרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ"

(דברים יא, כה)

אצל ברכה נאמר רק: "אשר תשמעו", ואילו אצל קללה נוסף על "אם לא תשמעו" נאמר גם "וסרתם מן הדרך", והענין הוא לפי שמחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, הרי ממילא בשמיעה גרידא, עוד לפני העשיה, כבר באה הברכה.

אבל מחשבה רעה הלא אינה מצטרפת למעשה, לכן אין הקללה באה מיד אחרי אי השמיעה, אלא אם יהיה גם עבירה בפועל ח"ו "וסרתם מן הדרך"... ועל כן יש לסור מן הדרך הרעה כדי שהקללה לא תחתם ביום כיפור ח"ו, ואם לא מאהבה אז מיראה.

מסופר על רב סעדיה גאון שראה אותו תלמיד איך שהוא מסגף את עצמו בגלגולי שלג ושאר סיגופים כראוי לאדם חוטא ופושע. התלמיד לא הבין שאל את רס"ג 'על איזה חטאים ח"ו הרב חוזר מסגף את עצמו כל כך?'

סיפר לו רס"ג, שבצעירותו הגיע לאיזה כפר, והתארח אצל כפרי אחד שלא ידע שהוא הרב סעדיה גאון, הכפרי כיבד אותו כמו שמכבדים כל אורח. והנה אחר כמה ימים נודע לו זהותו של הרב, שהוא רב סעדיה גאון, ראש הישיבה הגדולה סורא שבבבל, מיהר הכפרי ונפל לפני רגליו, ובכה והתחנן, 'סלח לי כבוד הרב שלא ידעתי את ערכו, ולא כבדתי אותו כראוי', ר' סעדיה גאון לא הבין מה הכפרי רוצה ממנו 'הלא כבדת אותי בכל כחך?', והכפרי ממשך לבכות ולהתחנן, 'כבדתי אותך כראוי לאורח רגיל ולא כיבדתי אותך כראוי לכבוד הרב'.

אמר רב סעדיה גאון לתלמידו: למדתי מוסר גדול מזה המעשה, שכמו שהכפרי ההוא למרות שקיבל את פני ונתן לי אוכל ומקום לינה הכל כראוי, בכל זאת הרגיש אשמה בנפשו ובא לבכות ולפייס אותי על אשר לא כבדני כראוי לכבד את גדול הדור, כמו כן וקל וחומר הרבה יותר אנחנו צריכים להרגיש כלפי הקב"ה, אף שגם אתמול ב"ה וגם שלשום לא עברתי שום עבירה שעלי לשוב עליה, אבל הרי היום

אני מכיר את בוראי יותר מאשר אתמול ויותר מאשר שלשום וההשגה שלי בגדולת ה' הינה יותר ממה שהיא היתה קודם, לכן עלי לשוב בתשובה על זה שאתמול לא עבדתי את ה' כראוי לפי ההשגה שהנני משיג היום וכך כל יום ויום שההשגה שלי בגדולת ה' גודלת, אני חוזר בתשובה על זה שאתמול לא עבדתי את ה' כראוי, כפי השגתי היום.

למדנו מכאן, שככל שאיש גדול יותר כך נדרש מאיתנו להשתדל יותר בעבודת ה'. שהרי "לגדולתו אין חקר", וכמה שנשתדל לכבדו לא נצליח לכבדו ולעבדו כפי שראוי ומגיע לו באמת. הקב"ה אינו רוצה מאיתנו סיגופים ותעניות, אלא כל אחד ישתדל לעשות את המקסימום שלו בעבודת ה' ואז ה' יקבל את עבודתו כאילו עבדו כראוי לעבוד למלך המלכים הקב"ה.

למהר ולעשות

"כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן מֵאֲחֶיךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ
בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֹאמַר אֶת
לִבִּיךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יְדֶיךָ מֵאֲחֶיךָ הָאֲבִיוֹן: כִּי פֶתַח
תִּפְתַּח אֶת יְדֶיךָ לוֹ וְהֶעֱבַט תִּעְבִּיטֵנוּ דֵּי מִחְסְרוֹ
אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ"
(דברים טו, ז)

יש לבאר מדוע נאמר "פתח תפתח", ולא נאמר בפשטות "פתוח ידך לאחיק האביון". והטעם הוא כי פעמים רבות כאשר אדם מתעורר לעשות חסד עם הזולת מגיע יצר הרע ומנסה בכל מיני צידוקים ותירוצים למנוע ממנו מלקיים את החסד. "פתח תפתח" היא הדגשה המופיעה בתורה במצוות בהן היצר חזק מאוד והאדם יכול ברגע לאבד את רצונו ונכונותו לקיים.

ופעמים מגיע היצר ומסב לב האדם שלא ליתן, מאחר וזה העני זכאי והאחר אינו ראוי וכיו"ב, ועל כן אומרת התורה "פתוח תפתח" שכשם שאין גובה ראשי האצבעות שווה, כן אין העניים שווים, זה ראוי למעט וזה לרב.

ובשם הקדמונים אמרו על דברי חז"ל על "עושה צדקה בכל עת, זה המפרנס בניו ובנותיו כשהם קטנים". שאין בזה לפטור מצדקה לאחרים, שכן יהיו אנשים פוטרם את עצמם מצדקה לאחרים שיוצאים בזה שנותנים לבניהם וזהו שאמר הכתוב: ואל יבא "בכל עת" אל הקודש, דהיינו באותה צדקה שנרמז בפסוק עושה צדקה בכל עת (תהלים ק"ו, ג.) בצדקה זו אינו בא אל הקודש פנימה, לקדש נשמתו כמו בצדקה גמורה לאחרים.

ומאיך יש שבדיוק להפך, מסייעים לאחרים אך לא לקרוביהם. הם עושים צדקה וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לו תמיכתם בידם וצדקתו בחוץ תמנה, וברחובות תתן קולה, אבל לקרוביהם יתנכרו.

כדי שתהיה מעשה הצדקה שלמה, הזהירה לנו תודתנו הקדושה ואמרה: כי יהיה בך אביון וגו' לא תאמץ את לבבך, אך לא תקפץ את ידך "מאחיק" האביון, היינו לא "תקפוץ" ותדלג ותעביר את ידך מאחיק ותרחם על שאינו מקרובך ומשפחתך. שהרי דין הוא שאם אם העני הוא קרובו צריך להקדימו לכל אדם. לכן לא תקפץ את ידך מאחיק ותפשוט לתת רק לאחרים מבשרך אל תתעלם...

ולב אלמנה ארנין

"פְּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לְאֶחִיךָ"

(דברים ט"ז, ז)

יש שפירשו הפסוק על פי מאמר התנא ר' מאיר (בקהלת רבה, פרשה הי, פסוק י"ד): בשעה שאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות, כלומד, כל העולם כולו שלי הוא, ואני נוחלו, וכשהוא נפטר מן העולם, ידיו הן

פשוטות, כלומר לא נחלתי מן העולם הזה כלום, ריקם באתי וריקם יצאתי. וזהו שאמר: ולא תקפוץ את ידך מאחיק האביון, שלא תחזיק הכל בידך מבלי לתת לזולתך, כי זכור תזכור שיגיע עת, כי פתוח תפתח את ידך ותהיינה ידך פשוטות ולא תטול מן העולם הזה כלום, רק פועל צדקות אם תהיה, זאת ילוך לבית עולמך.

ומצינו גדולי עולם שבשעה שהגיעו למצוות הצדקה לא חסו על כבודם ועזרו בכל כוחם. כך ידוע המעשה באותה אלמנה שבאה לפני הרה"צ רבי חיים מצאנז זצ"ל ובכתה לפניו שהיא עמדה יום שלם בשוק ונסתה למכור תפוחים, אבל אנשים "טובי לב" הוציאו לעז על סחורתה כאילו מדובר בתפוחים מקולקלים, ולכן לא הצליחה למכור כלום, גם אין לה לחם להביא הביתה וגם איך תשלם למוכר התפוחים.

נרעש הרבי וקם ממקומו, עזב את קהל חסידיו ויצא אל השוק, נעמד מאחורי דוכן התפוחים והתחיל לצעוק כדרך התגרים: "קנו, אנשים, קנו תפוחים תפוחים טובים ומתוקים!"

האנשים נהרו מכל העברים ונאבקו זה בזה כדי לקנות תפוח מידי של הרבי, לקחו ושלמו, לקחו ושלמו, כעבור כמה דקות לא נותר תפוח אחד וביד הרבי היה צרור תפוח של מעות. הושיט הרבי את צרור הכסף לאלמנה הנדהמת ואמר: "רואה את, חשש שוא חששת. התפוחים טובים היו, ראי כולם נמכרו, עד אחד"

תרומה שיוצאת באופן טבעי

"מִסֵּת נְדָבַת יָדָךְ אֲשֶׁר תִּתֵּן פְּאֶשֶׁר בְּרִכְךָ ה'
אֶל־הֵיךְ".
(דברים טז, ו)

שואל האר"י הקדוש מדוע אומרת תורה"ק "נדבת ידך" ולא "נדבת ליבך"? הלא יודעים אנו שהנדבה והתרומה באות הנה מן הלב? מבאר האר"י הקדוש כי האדם צריך להרגיל עצמו ולהגיע למצב כזה שהיד שלו תשלח מעצמה לתוך כיסו ותוציא את המטבע לצדקה. באופן אוטומטי בלי להזדקק להכנות ולעבודות.

וזה כעין מה שאמרו חז"ל על דוד המלך ע"ה (ויקרא רבה לה, א) "שכל יום הייתי חושב למקום פלוני אני הולך, והיו רגלי מוליכות אותי לבית המדרש", שהאיברים שלו מעצמם כבר הלכו לאן שצריך לעבודת ה'.

עוד אפשר לומר על פי הגמרא (מסכת ברכות נח,ב) המספרת על האמורא רב חנא בר חנילאי שהיה לו מנהג, שלא היה מוציא ידו מן הכיס כל היום שמא יבוא אליו עני לבקש צדקה, ועד שהוא יכניס את ידו לכיס להוציא מטבע עבורו, יגרם אי נעימות לעני.

וכאשר יעשה כך יתברך משמים זהו שנאמר קודם בפסוק "כי בגלל הדבר הזה יברך ה'". "הזה" דייקא, והוא על פי דברי חז"ל (ב"ב דף ט) הנותן צדקה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים, מתברך בי"א ברכות. לפי זה אם נותן צדקה וגם מפייסו הוא מתברך בי"ז ברכות. וזהו שאמרה התורה בגלל הדבר "הזה" יברך ה', הזה בגמטריא י"ז!

פרשת שופטים

להעמיד עצמו כשופטים וכשוטרים

"שופטים ושוטרים, תתן לך בכל שערך, אשר יהיה אליהך נתן לך, לשבטיך ושפטו את-העם, משפט צדק: לא תטה משפט, לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים, ויסלף דברי צדיקים: צדק צדק, תרדף למען תהיה וירשת את הארץ, אשר יהיה אליהך נתן לך".

(דברים טז, יח - כ)

■ שופטים ושוטרים בשערי הגוף

בספר הליקוטים לאריז"ל הקשה, מדוע כתוב "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך" בלשון יחיד למה לא נאמר, שופטים ושוטרים תתנו לכם בכל שעריכם, בלשון רבים.

ומבאר רבינו חיים ויטאל זצוק"ל שיש כאן רמז גדול לעבודת האדם. הוא אומר, "לכל אחד ואחד מישראל, יש לו כמה שערים, ואלו הם: שער הראות העיניים, שער השמע הוא האוזניים, שער הדיבור הוא הפה, שער הריח הוא האף, שער המישוש הם הידיים והרגלים". לכן נאמר, "תתן לך", בלשון יחיד, מפני שמדובר על כל אדם. כל אחד מאתנו צריך לשים לו שופטים ושוטרים בכל השערים הנ"ל.

■ שבעת שערים בגולגולת שבעת נרות המנורה

ישנם ז' שערים בגולגולת, שתי עיניים, שתי אוזניים, שני נקבים באף ופה, והם כנגד שבעת קני המנורה. אנו מצווים לשמור על השערים האלה לטהר ולקדש אותם. אדם שמקיים את "שופטים ושוטרים תתן לך", הוא אדם ששופט את עצמו ובודק מה הוא עושה עם כל מעשה שלו. ומי ששופט עצמו למטה, לא יישפט

למעלה. וכמאמר המדרש (דברים רבה, שופטים ה, ד) "במקום שנעשה הדין למטה אין הדין נעשה למעלה".

הבירור נמשך בכל השערים. יש שמיעה של עבירה, הבלי העולם הזה, לשון הרע ורכילות, ויש שמיעה של מצוה, שיעורי תורה גם בחוטם, צריך זהירות. יש הרחה של מצוה, כמו בשמים בהבדלה ויש הרחה של עבירה, וכפי שכתב בחרדים שהמצוה 'לא תנאף' היא נוטריקון 'לא תהנה אף'. יש אכילה של מצוה, ויש אכילה של איסור. יש דיבור שמברך ומתברך ויש דיבור שמזיק רח"ל.

כי כך הוא תפקיד האדם מעת הוולדו, "לפתח חטאת רבץ" (בראשית ד, ז). מיד בבואנו לעולם, מצטרף אלינו היצר הרע, ומנסה להכשיל את האדם לבל יגיע אל ייעודו, אל הדביקות בבורא. ועוד מרומז בזה לשון הפסוק "לפתח חטאת רובץ" שאם נפתח פתח קטן ליצר הרי הוא יכול להכנס ולהרחיבו לאין מרפא.

והוא מעין מה שכתב ב"קול אליהו" כי אין ליצר הרע שליטה על האדם להטותו מדרך הטוב, כי אם במקום שיש פתח פתוח לפניו ופרצה עומדת נגדו, כמליצת חז"ל "פרצה קוראת לגנב", ואם יש לאדם ספק בלבו לדבר עבירה אם לעשותו או לא, אז הרי זה פתח ומקום ליצר לבא להשתרר עליו על ידי הפתח ההוא, ועל נקלה יכריע אותו לרצונו הרע אם לא יכניענו בחזקה.

אבל כאשר אדם שומר על כל חלקי גופו דעתו ורצונו שלם אתו ותמים עם ה', ודאי אין מקום ליצר לבא אצלו, ולכן גם נשבעו בועז ודוד ליצרם, כדי להסיר ספק מלבם ולסגור הפתח בפני היצר.

לכן עלינו להציב שופטים ושוטרים בכל הפתחים כדי שיורחק אותו כח של פירוד ונגיע למצב של הכתוב בפרשה, "תמים תהיה, עם ה' אלקיך", תמים מלשון שלם, שנזכה ליצור מבנה שלם עם שערים שמורים, כלי שלם לאור.

■ זוכה לש"י עולמות

מסיים רבי חיים ויטאל ואומר, "לזה אמר שערך בלשון יחיד, לרמוז על האמור. וכשהוא גודר שערו מן החטא, אז נאמר "פתחו, שערים ויבא גוי־צדיק" (ישעיהו כ"ו ב), מידה כנגד מידה, וגם זוכה ל"ש עולמות של כל צדיק וצדיק, שיפתחו לו שעריהם, כי לכל עולם יש שער".

ומבאר הגאון מוילנא כי "שי" עולמות הם דוקא בגימטריה זו, כי שלוש מאות

עולמות הן כנגד סור מרע, כי זו היא המלחמה הגדולה ועשר הם על עשה טוב, שהרי עיקר מלחמת האדם היא בסור מרע, למנוע מהיצר להחטיאו ולהכשילו רח"ל. וראינו אנשים בעלי נשמה גבוהה עושי מעשים טובים, אך השאירו מקום ליצר להכנס בתוכם, ואף שהיו ב"עשה טוב" הרי שלא זכו ל"סור מרע" והרבו לפשוע ובזה הפסידו רחמנא לישזבן כל מעלתם.

■ על כל אחד להיות השופט והשוטר של עצמו

ובפסוק, "שופטים ושוטרים תיתן לך בכל שעריך...", לכאורה תיבת "לך" מיותרת. ובפשטות יש לפרש כעין שפירש"י בפרשת לך לך, להנאתך ולטובתך. וכן כאן מינוי השופטים לטובתך הוא,

כמו שאחז"ל, כדאי הוא מינוי דיינים כשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתם, וגם לטובת משה שאמר איכה אשא לבדי.

אך יש בזה לימוד מוסר נפלא, כי משמע כאן כדברי ספרי המוסר, שיראה כל אחד להיות דיין לעצמו, היינו שנראה שכל אדם מישראל צריך להיות שופט על עצמו, ומתוקף תפקידו זה, עליו לבדוק תמיד אם מעשיו הם מתוקנים ומועילים. עליו גם להיות השוטר של עצמו, ולבדוק תדיר אם פסקי השופט שהוא פסק לעצמו, מתקיימים. וכך יגדור את הפתחים השביע את עצמו כדי לזרז את עצמו בקיום המצוות.

ויש כאן גם הבטחה ליהודי, שהוא יכול למנות על עצמו שופט ושוטר, היינו להכניע את יצרו כי בדרך שאדם רוצה לילך.

וזהו "לא תטה משפט ולא תכיר פנים..." שנאמר גם כן בלשון יחיד, אולי רומז גם כן על האדם עצמו, שלא יכיר פנים לעצמו, שלא ידון עצמו לכף זכות כי הוא חושב שהוא אדם מיוחד, צדיק ועניו וכיוצ"ב. אל תקל על עצמך כי אתה חושב שאתה צדיק, אלא פשפש במעשיך פנימה ותקן את הפנימיות שלך.

חובת יציאת היסודות כבר בימי הנעורים

”וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מְלָכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת
מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מְלִפְנֵי הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם”
(דברים יז, יח)

ה”חתם סופר” מוצא בציווי זה למלך, הבנה מופלאה, במיוחד בתקופה זו, בה ניטשת מלחמה על נפש עוללינו, בני הנעורים.

את החיוב של ”וקרא בו כל ימי חייו” מפרש החתם סופר, כי על ידה בתורה יגלה המלך כיצד עליו להתנהג בכל רגע מימי חייו. מצוות התורה וכל מה שמסופר בה על צדיקים מצד אחד, ועל בני אדם שחטאו מאידך גיסא מהוות הדרכה למלך ולכל איש ישראל, כיצד יש להתנהג בחיי היום-יום.

המציאות שה”שולחן ערוך” על השולחן, שהשאלות והתשובות מוכרעות רק בשיקולים של תורה, הם בעצם המהוים את דרכו של היהודי, ללא אינטרסים, ללא נגיעות וללא מחשבות מה יכתבו בעיתונים או מה יגידו עלי, הבדל תהומי בין מנהיגי התורה, לבין מנהיגי העמים הרחוקים מתורה, שם הכל נקבע לפי הרייטינג.

חיוב זה הוא חיוב שאינו מיועד רק למלך, המלך הוא הדוגמא לכלל, בעצם כל יחיד ויחיד מחוייב בזה, וביותר דוקא בימי הנעורים זמן יציאת הבנין הרוחני, או אז יש חובה להכיר ולדעת, כי רק התורה חכמיה ונתיביה, הם המלוים לו לאדם בכל עניונו, קודש וחול. כך אנו מחנכים את ילדינו, ומשמרים אותם מפני השפעותיהם של מחנכים ששטופים בעינינו העולם הזה, ומחנכים למושגים שאצלינו הם פסולים מכל וכל.

וזהו שציוותה התורה, ”לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל”, ואמרו חז”ל: ”אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין וכל שכן כשאומר לך על ימין ימין, ועל שמאל שמאל”. רק כך יוכלו בני הנעורים לקבל הכוונה נכונה להליכה בדרך התורה, בציות מוחלט לחכמי התורה.

בדרך זו גם ביארו, את ההבדל בין נער שהגיע למצוות, נקרא בפי הבריות בר

מצווה. לעומתו, אדם השטוף בעבירות מכונה בשם בעל עבירה. וזאת מאחר ויש הבדל מהותי בין "בן" לבין "בעל".

בן נקשר להוריו, בקשר של קיימא שלא ינתק לעולם. לעומת זאת, קשר הנוצר בין בעל לאשתו על ידי חופה וקידושין, אפשר לבטלו על ידי גט. ואכן לפי זה מוסברת היטב התמיהה הנ"ל. הקשר שבין אדם שהגיע למצוות לבין המצוות הוא קשר תמידי, בכל משך ימי חייו הוא יהיה חייב במצוות. לא ינתק אותו גט, "בעל עבירה" לעומת זאת, אינו "קשור" לעבירה, והתקוה היא כי הוא ינתק מהן לבסוף. וביארנו בזה את דברי השוטרים בדברם אל העם לפני היציאה למלחמה, "מי האיש הירא ורך הלבב, ילך וישוב לביתו" ובמסכת סוטה (מד.) אומר ר"י הגלילי שהכוונה למי שמתירא מן העבירות שבידו. כדוגמא לעבירה אשר עליה חוזרים מעורכי המלחמה הביאו שם את הסח בין תפילין של יד לתפילין של ראש.

וביארנו זאת לפי דברי חז"ל שאומרים: "אם יאמר לך אדם 'יש חכמה בגויים' תאמין. 'יש תורה בגויים' אל תאמין. (איכה רבה ב.). ההבדל בין תורה לבין חכמה הוא, שהחכמה אינה מחייבת התנהגות לאורה, לעומת זאת, תורה מלשון הוראה, ללמדנו כיצד להתנהג בחיי היום יום.

אצל מי שרוחק מתורה, ניתן למצוא בני אדם חכמים ומשכילים, כאלה שיכולים לדבר על מידות וטהרת הלב, מה שלא מחייב אותם למעשה. כי רק "חכמה בגויים תאמין" אך בחיי התורה אין מציאות שכזאת כי ידיעת התורה מחייבת את קיום הדברים.

כך היא מצות התפילין, תפילין של ראש, הם כנגד המחשבה שבמוח, ותפילין של יד כנגד המעשה. האיסור לדבר בין הנחת תפילין של יד לבין הנחת תפילין של ראש, מרמז על החובה לדאוג לכך שלא יהא כל נתק בין החכמה והידיעה לבין המעשה. מי שסח בין התפילין של יד לבין התפילין של ראש, הרי הוא מעיד בעצמו כאילו הידיעה אינה קשורה למעשים. ואינו ראוי להימנות עם היוצאים למלחמה. וכך היה אומר מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל היה אמר על הפסוק: "לכו בנים, שמעו לי, יראת ה' אלמדכם" (תהלים לד), שהמבחן האמיתי ליראת ה' שנלמדת אצל הרב, היא בשעת "לכו בנים". אם גם בשעה שהתלמיד הולך מרבו הוא עדיין שומע בקולו אזי הוא תלמיד נאמן. גם בעצם קיום הדברים שנלמדו, וביותר שמקיימם כשהרב לא לידו.

וזהו שאמר דוד המלך, "כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים" (תהלים קכז). אצל המחשיבים את החכמה כעניין שאינו מחייב, עיקר המטרה בלימודים הוא להגיע לציונים, החינוך למעשים טובים ולמידות טובות בחיי היום יום אינו נחשב כערך, במקום בו לומדים את תורת ה', בה "ולא המדרש הוא העיקר, אלא המעשה" שם משתמשים בפועל במה שלמדו.

■ קרובים יותר למעמד הר סיני

מפורסם המעשה שספר עד ראייה לשיחה שהיתה לאחד מגדולי התורה בארה"ב עם אחד מפורקי העול אשר ישב לידו. בין השניים התפתח ויכוח ערני בענייני יהדות, והיה זה מאלף ביותר לראות כיצד הגאון הישיש משיב בסבלנות רבה לכל השאלות שהציג בפניו איש שיחו.

האדם ההוא עקב בהתפעלות גדולה אחרי מאמצי בנו של הרב לכבד את אביו, והוא שאל כיצד זוכה הרב ליחס נהדר כזה מבנו.

השיב לו הרב, הדברים פשוטים, אנו מחנכים כהמשך לשושלת עם ישראל מהר סיני, הרי שהישיש חשוב יותר וקרוב יותר למעמד הר סיני, ואילו אתם הלא מחנכים ה' ישמור שמקור האדם מן החיה, ואם כך הרי שהדור הזקן הוא מיושן יותר ופחות ערך!

לא ירבה לו סוסים

"רַק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים, וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעֵם
מִצָּרִימָה לְמַעַן הִרְבּוֹת סוּס, וַיְהִי אָמֹר לְכֶם לֹא
תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד"
(דברים י, טז)

רש"י הקדוש מבאר פסוק זה: "לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו שלא ישיב את העם למצרים שהסוסים באים משם, כמה שנאמר בשלמה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה".

לדעת הרמב"ם (הל' מלכים פ"ג ה"ג) אסור לו למלך להחזיק סוסים מיותרים: "ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים אסור". שהרי אין המלך נושע ברב חיל, ושקר הסוס לתשועה, ולזה אמר "רק" לא ירבה, שהרי לימוד הוא שהמילים "אך" ו"רק" הם מיעוט, אכי"ן רדקי"ן מיעוטין, כלומר אם חשב המלך להרבות כבודו ותשועתו ברוב סוסים, ידע שאדרבה מתמעט כבודו ולכן נקט "רק" לשון מיעוט.

והנה בספר החינוך (מצוה תצט) כתב וז"ל: "שלא ירבה לו המלך שימלך עלינו סוסים זולתי הצריכים למרכבתו ומרכבת פרשיו. וכמו שכתוב (דברים יז טז) לא ירבה לו סוסים. וענין המצוה שלא יהיו לו סוסים שירוצו לפניו לכבוד בעלמא ואפילו על סוס אחד בטל יהיה עובר על זה. ואמנם אם יהיו לו סוסים באצטבלאות שלו מוכנים למלחמה ופעמים שירכבו עליהם פרשיו אין זה בכלל לאו זה כלל, שאין עקר הענין אלא על הצד שאמרנו, שלא ינהיג לפניו תמיד סוסים בטלים למעלה ולכבוד, אבל יהיה לו בהמה אחת לבד למרכבתו. וכבר אמר הכתוב בטעם מצוה זו, שהיא לבל ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וגו'.

כלומר שלא ישלח למצרים מעמו שיקבעו דירתם במצרים לגדל לו שם סוסים, שאין האסור רק בקביעות דירה שם, כמו שדרשו זכרונם לברכה (ירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ח) לשיבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לפרקמטיא, וגם שלא ירום לבבו בהרבות לו סוסים וכסף וזהב, כי הסוסים לרב יפים וקלותם, יתגאו בהם אדוניהם.

■ לברוח מהקנאה והתאוה

גם כאן אנו למדים דרך בעבודת הבורא, כי הרי דבר ידוע הוא שורש כל החטאים הם הקנאה והתאוה המוציאים את האדם מן העולם כשהמלך רואה אצל חבריו המלכים סוסים אבירים ומבקש להשיג גם לעצמו כאלו, הוא יכול בעבור זה להחזיר את העם חזרה למצרים.

כי כן היא האמת, הקנאה, מידה רעה ומגונה היא המלווה את האדם מקטנותו, וממיתה אצלו כל נקודת חיות. וכאמרתו הטהורה של הרה"ק מקאצק זיע"א על מאמר חז"ל: "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם", שזהו דרכו של יצר בסדר שנות האדם. בתחילה, מיד עם היוולדו, מכניס וטובע בו קנאה, וכאשר עומד על דעתו מצרף לזה את התאוה, וכאשר רתיחת הדמים דועכת, כאשר הוא נהיה מבוגר, אזי מפיל היצר את האדם לכבוד, שבא בדרך כלל באמצע שנותיו, עד ליום מיתתו, שאז מוציא את האדם מן העולם חבול ופצוע מאימת הקנאה.

ואם נביט בבני האדם נגלה כי בימי הצעירות עד גיל בינה, הרי תאוה שולטת באדם שאינו יודע לרסן יצרו, ומגיל ארבעים עד גיל שישים, תאוות הממון היא השולטת בו ומגיל שישים תאוות הכבוד מתחזקת, וכוחן בכל גיל שווה לתאוה שהייתה בגיל האחר.

הנה. האדם בא לעולם בכדי להמשיך את האמונה בהנהגת השגחתו יתברך בכל פעולה ותנועה גשמית הנעשה על פני האדמה. וכידוע מהצדיקים שהיו מזכירים בפיהם במעשה הגשמי הפשוט, כי הוא נעשה לאוקמי שכינתא מעפרא, שכן הם ראו והרגישו יד הבורא והשגחתו גם בכל עניני החולין.

כי השי"ת מנהיג את עולמו בשני אופנים. האחד היא ההנהגה בגילוי, שזאת ההנהגה היא בעוה"ב, כי שם נראית הנהגת אהבתו בגילוי ללא שום קושיא ותמיהה, ובבחינת "ישקני מנשיקות פיהו" שעל זאת יתפלל כל חסיד לזכות לימות הגאולה ולביאת ינון, לראות פני מלכנו וללמוד תורה מפיהו. והוא ית' כאן בעולם העשיה, מנהיג עולמו בחסד וברחמים, וכל הנעשה כאן בעולם הוא בחשבון מדוקדק להפליא.

ומאיך ההנהגה של זה העולם, כאן בחיי המעשה, היא על פי חוקי הטבע המסתירים הנהגת השגחתו, עד שנדמה לרוב בני אדם שעולם כמנהגו נוהג. ובזה עבודתנו ועמלנו להכחיש את הטבע ולהאמין באופן איתן באמונת אומן אבותינו שהשי"ת מסבב ומחדש עולמו בחשבון מדוקדק, והכל הוא בהשגחתו הפרטית.

וכלשון רבינו אשר, מגדולי הראשונים, אשר כתב בספרו "אורחות חיים" על תפקידו של כל איש ישראל: "לבטוח בה' בכל לבבך, ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תקיים בלבבך הייחוד השלם בהאמין בו, כי עיניו משוטטות בכל הארץ, ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות. כי מי שאינו מאמין "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אף ב"אנכי ה' אלוהיך" אינו מאמין, ואין זה ייחוד שלם. כי זה היה סגולת ישראל על הגויים, וזה יסוד כל התורה כולה".

■ קנאה מרחקת מהאמונה

כאשר האדם מקנא בחברו אזי הוא נותן כביכול כוח בחוקי הטבע. כי אילו היה מאמין שגם בתוך הטבע מוסתרת הנהגה מדוקדקת ממסבב הסיבות, אלא היא אינה נראית לעין ואינה נתפסת בשכל אנושי, אזי בנקל היה מסלק הקנאה בליבו.

וכך הוא לשונו של המהר"ל המבאר בלשונו הנפלאה: "דבר זה ענין מופלג מאד, איך המתמים עצמו מלמטה, כלומר שהוא תמים בכל דרכיו, ומצד הזה אשר אינו מתחכם, רק כפי אשר ברא השי"ת אותו הוא נוהג בתמימות, לכך גם השי"ת נוהג בתמימות ואין באים עליו פגעים שהאדם צריך לשמור מהם. וכל זה מפני כי כאשר הוא תמים מלמטה, הוא דבק בתמימות מלמעלה, כי התם הוא הולך ביושר, והיושר שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל, ואין הפסק עליו, כאשר מתמים לכך עצמו מלמטה מתמים עמו גם כן מלמעלה"

כאשר אדם מהלך בתמימות יודע שמה שיש לו הוא שלו ואיש לא יקח ממנו דבר, הרי הוא מחזק את הקשר עם הבורא והוא זוכה לאמונה.

"כי זה הולך בתמימות מבלי שהוא מתחכם ומערים על ענין העולם, לומר כי זה ויגיע לי דבר זה, רק הולך בתמימות, וכך השי"ת הולך עמו בתמימות ואין פגעים באים עליו, וכן להפך אם הולך בנחשים ואינו הולך בתמימות לכך יש לו נחש שבאים עליו פגעים מן עליונים, וצריך שיהיה נשמר מהם, והכל הוא כפי הנהגת האדם שאם הוא הולך בתמימות הוא נצל מן הפגעים הרעים ומקרים רעים, וכאשר הולך אחר הניחוש אז מתחדשים עליו פגעים ומקרים זרים, כי התמים מתדבק להקב"ה, וזה מפני כי התמים אינו יוצא לשום צד במחשבתו לסור מן השי"ת".

■ תמימות הפך הקנאה

כי על כן שורש הקנאה בא מחמת שהאדם נכנע לחוקי הטבע ולטבעו הרע, ורואה תכלית בזה העולם המצומצם, ועל כן הוא רואה לנכון להשקיע כל כוחו ומרצו להצליח ולגדול, בדבר שנחשב להצלחה בעיני בני אדם בזה העולם, ואם רואה דבר טוב בחברו אזי נופל שדוד עד לידי חולי ממש.

ומה היא העצה לקנאה? כיצד מתמודדים עם התחושה הזו המחלחלת בלב האדם?

ידוע מה שמסופר בעת בריאת העולם כאשר טענה הלבנה להשי"ת שאמרה "אין ב' מלכים משתמשים בכתר אחד, ואמר לה הקב"ה לכי ומעטי עצמך" (חולין ס:). וביארו חכמי האמת, כי הלבנה היא רמז להנהגה המוסתרת שבזה העולם, שאותה אי אפשר לראות כאן בשכל ובהבנה אלא באמונה, כמו הלבנה "דלית ליה מגרמא כלום" וכל אורה הוא רק מה שהיא מקבלת מהחמה, בתחילה רצה הקב"ה לברוא את העולם עם אור אמונה זך ובהיר כאור החמה. ויראו את הנהגת השי"ת בעיני בשר.

אך הלבנה שפחדה מהקנאה, ואמרה, אם אגדל וגם חברתי, החמה, תגדל ממני, כי בעולם הבא נראה הכל בשכל, ואם כן אאבד את אמונתי לגמרי מרוב קנאה. ענה לה הקב"ה, שהעצה לקנאה הוא השפלות וההתמעטות "לכי ומעטי עצמך", להסיר שקר הגאווה, ולברוח לענווה.

היינו, אין אפשרות לבטל מהעולם הגשמי את הקנאה לגמרי, כי זו הבחירה שנתנה לאדם, שיבחור האדם הטוב מתוך הרע, אך אם ישפיל עצמו, ויאמין בכל כוחו הרי שאז תהיה האמונה כה חזקה אמונה וידיעה שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, והכל ממנו ית', וממילא תפרח לה הקנאה.

ומצינו שחכמינו חייבו כל אדם להתבונן בדרכי האבות הקדושים, "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב" ובמיוחד בענינים אלו הקשורים ללב, נביט במעשי אבותינו.

כך הוא בהנהגתו של אברהם אבינו ע"ה. שאומר למלך סדום: "אם מחוט ועד שרוך נעל...", הוא לא לוקח גם את המגיע לו. מאפיינת אותו מידת ההסתפקות, היפך הקנאה. כי כך היא מידתם של תלמידי אברהם אבינו עליו השלום עין טובה

ורוח נמוכה ונפש שפלה, אין עינים צרה במה שיש לחבריהם, ולהפך הם מנסים להיטיב עם כל אחד ואחד ולשמוח בשמחתו.

■ שכר מידה כנגד מידה

וככל שינהג כך האדם, הרי יזכה לשכר מידה כנגד מידה, כי ככל שהאדם מיטיב כן מיטיבים עימו מן השמים, ואם חס ושלום מקנא ועינו צרה הרי שלהפך. הרי שהמקנא לא די שהשחית מידותיו אלא גם גרם הפסד לעצמו.

ואף עם ישראל, זכה למתנות גדולות, בזכות טוב העין של האבות הקדושים, עד שאמרו חז"ל במכילתא "אברהם ליוה את מלאכי השרת שנאמר ואברהם עמם לשלחם והמקום ליוה את בניו במדבר ארבעים שנה שנאמר "וד' הולך לפניו בעמוד ענן". הוי אומר בגלל טוב עינו, שיצא ללוות את המלאכים, ליווי הנובע מטוב העין שבו, הרי שעם ישראל זכה לעמוד הענן והאש, ולמתנות הבורא שנתן להם.

והנהגה זו היא כאמור, מידה כנגד מידה וביארו כי ענין ה"ארבעים שנה" אינו סתם, אלא מכוון שהרי אברהם אבינו הלך עם המלאכים מיל שלפי המבואר בהלכה זה שמונה עשרה דקות. ומעשה הנעשה במחשבה טובה מזכה בשכר גם על המחשבה הרי שיש בזה שכר כפול גם על המחשבה הרי לנו שלושים ושש דקות.

והנה הגמרא אומרת שהקב"ה נותן לאדם מלא עומסו. מידה כנגד מידה עשה כאן מקבל לעולם הבא לפי שיעור של עולם הבא. וכמה הם שלושים ושש דקות של ליווי בדקות של הקב"ה?

אומר דוד המלך ע"ה אלף שנים בעיניך כי יעבור ואשמורה בלילה. הגמרא אומרת בברכות (דף ג.) שהלילה הוא ארבע משמרות כל משמרת שלוש שעות, אם כן אלף שנים, הוא כמו חמש עשרה שעות של הקב"ה (יום אתמול ועוד אשמורה!)

והנה בספר ה"קנה" כתוב ששנה בתורה היא 360 יום. לפי זה, אלף שנים הם 360 אלף יום (שלנו). כפול 24 שעות ליום הרי לנו שמונה מליון, 640 אלף שעות לפי חשבוננו. שהם אלף שנים שלנו! כי כפי שבארנו אלף שנים שלנו, שווים לחמש עשרה שעות של הקב"ה (יום ואשמורה).

אם נחלק אלף שנים שלנו היינו 8.640.000 שעות - לחמש עשרה שעות, יוצאת

מאמרים • לא ירבה לו סוסים _____ קפה

כל שעה של הקב"ה שווה ל:567 אלף שעות שלנו! ואם נחלק את זה ל60 (לדקות של הקב"ה) יוצא שכל דקה של הקב"ה שווה 9600 שעות שלנו.

ומכיון שלאברהם אבינו ע"ה מגיע שכר של 36 דקות על טוב עינו כמבואר (מעשה ומחשבה), הרי בחשבון השעות שלנו יוצא 36 כפול 9600 זה 345000 שעות. אם נחלק זאת לפי 24 שעות ביום יצא החשבון סך של 14400 ימים, וחלוקה ל360 יום (לשנה) יוצא בדיוק 40 שנה! הרי לנו מידה כנגד מידה!

יתן ה', ונטהר לבבנו להנצל מכל קנאה וצרות עין, משכן רע ופגע רע, ולהיות תמיד מהמיטיבים ושמחים בשמחת האחר.

לשמור על הקיים

"כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה
לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי
ממנו תאכל ואתו לא תקרת כי האדם עץ השדה
לבא מפניך במצור"
(דברים כ, יט)

כתב ספר החינוך במצוה תרכ"ט במצוה זו של בל תשחית: "שהוא כדי ללמד
נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל
דבר רע ומכל דבר השחתה וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים
בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם ויצר
עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל
כוחם ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים
במדה שאדם מודד בה מודדין לו.

כלומר בה הוא נדבק לעולם וכענין שכתוב "שמח לאד לא ינקה רע והחפץ בטוב
ושמח בו נפשו בטוב תלין לעולם".

התורה הקדושה מצוה אותנו על "בל תשחית" כאן למדנו על "בל תשחית"
ועניינו שלא להשחית דברים שיש בהם תועלת, בין אם הם דברי מאכל, בין שאר
כלים. אדם צריך להתייחס אל העולם כולו בכבוד ובאהבה.

וכתב השערי תשובה (שע"ג ספ"ב) וכן הוזהרנו בזה שלא לפזר ממון לריק ואפילו
שזה פרוטה ואמרו רבותינו (ב"ק צא.) המקרע על מתו יותר מדאי לוקה וכ"ש המשבר
כלים בחמתו כי שתיים רעות עשה השחית ממון והשליט את כעסו להעבירו על
דברי תורה. ומחובת הזהירות גם שלא לבזבז ממונו לשוא, כפי שהזהיר בזה הפלא
יועץ "וכן אם הולך ואחר מלבושים נאים ודירות נאות ועליות מרווחות ומצוירות
ומכירות עובר על בל תשחית ומה גם אם מוציא יותר מכדי כוחו וברכת ה' אשר
נתן לו וכי' ואף אם חננו ה' עושר ראוי לחוס על ממונו."

■ בל תשחית לגופו

ולעיתים כאשר מוציא רבות ממונו, ה"בל תשחית" הוא גם על עצמו, ואף דבר זה נזכר בקדמונים, כפי שכתב רבי שמואל הנגיד במוסריו: "אשר יאכל אוכלים הראויים לגופו יהי לו מאכלו והאוכל אוכלים לא ראויים תהי עליו אכילתו למשא ולא לו.

ואמרו חכמי המדות אכלו כדי שתחיו בו לא כדי שתזיקו עצמכם והתעסקו במזון עסק מי שהוכרח לעשותו כלומר להתיחס לאכילה כאילוץ ויאהב שלא יעשהו ואולם החלק המגונה הוא שימלא האדם כריסו ויוסיף להכניס בבטנו ואפילו מהדבר המותר אמר החכם אין כלי מהכלים נמאס בעיני הבורא כבטן מליאה מדברים מותרים והוא כמו כן מזיק מדרך הרפואה בשביל שהוא שורש כל מחלה ורופא אחד כלל חכמת הרפואה בשלשה דברים ואמר מלוי הבטן עיקר כל מחלה והשמירה שורש הרפואה ולהרגל על כל דבר שלטון"

ואף מצאנו אזהרה שכזו בספר ה"חרדים", שישד דרך והנהגה לאדם בעת אכילתו, (רפט ע"א הוצ' מוריה) באכלך יותר משבעך הפסדת ובטלת זמן האכילה וזמן היציאה וגם תזיק האצטומכא (כלומר יזקו המעיים מרוב האכילה) ותהיה טרוד בצערה הרי שלושה זמנים! וגם יגרום חולי כמאמר הרמב"ם הרי עברת על האזהרה של ונשמרתם מאד לנפשתיכם ואפשר לגרום מות לשונאך ודמך מיידך יוצרך יבקש וכל מצות התורה שהיית עתיד לשמור ולעשות תבטל... אילו האכלת לעני היית זוכה לחיי העולם הזה והבא גם עברת על בל תשחית."

והוא מסיים בדברי הרמב"ם ומצווה כי "תשים עטרה על ראשך" שכתב "לא תאכל אלא כשאתה רעב ולא תשתה אלא כשאתה צמא ולא תאכל עד שתשבע לגמרי!"

ומקובלנו בשם רבי חיים פלאגי, שהזהיר בבל תשחית, הרי בזה הוא זוכה לאריכות ימים והיא סגולה גדולה, הן בדרך הטבעית, כפי שמבואר כאן בדברי החכמים, והן בדרך הסגולית, ובבחינת מידה כנגד מידה כי ככל שאדם נזהר ונשמר מלהשחית, כך כביכול זוכה לשמירה מן השמים, וזוכה לאורך ימים ושנות חיים.

■ בל תשחית הסתפקות כמועט

ובעינינו ראינו, את הצדיקים גדולי הדורות, עובדי ה' בכל ליבם ומאודם, אשר

החיו נפשם במעט, ולא בקשו כי אם לדעת את ה', ומי שראה אור נהרה של אושר ושמחה על פניהם, ראה כי הם האנשים המאושרים ביותר בתבל, ואין זה למרות שהסתפקו במעט, אלא מתוך שהסתפקו במועט, ומתוך שנזהרו שלא להשחית דבר, לא ממונם ולא זמנם, הרי שהם חשו מאושרים ושלווים, עושים רצון קונם וששים במצוותיו, ולוואי ויזכה האדם למעט מהאושר שהיה בידם, שאינו בא לא על ידי כסף וזהב, או בזבז והשחתה. ח"ו, כי אם משלימות הנפש.

ובספר קדמון הנקרא "ספר המוסר" מביא מחברו (עמוד רס"ג) לימוד בדרך משל בענין זה וכותב: "מעשה במלך אחד שהיה יום אחד בגג הבירה שלו והיתה בנויה על שפת הנהר ראה זקן אחד יושב על שפת הנהר לחום השמש, ולאחר שנתחמם מעט הוציא מכסו פרוסת לחם שעורים יבש והיה שורה הפת במי הנהר ואוכל ושותה מן המים אחר שאכל ישן על החול על שפת הנהר.

שלח המלך וקראו אותו והביאוהו לפני המלך אמר לו ראיתי אותך שנתחממת בשמש ואחר כך אכלת הפת השרויה במים ואחר כך ישנת על החול אמר לו הזקן כן אדוני המלך. אמר לו המלך ואתה שמח בחלקך? אמר לו הזקן הן!

מיד תמה המלך, אמר לו הזקן למה אתה תמה אמר לו אני תמה שאתה שמח כזה אמר לו אדוני המלך אני אראך חלק רע מזה אמר מי הוא אמר אוהב הממון והעושר מפני שלעולם אין לו מנוחה ואינו נותן לעפעפיו תנומה שנאמר והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון וכתוב אוהב כסף לא ישבע כסף, ולא עוד שמחליף העולם הבא בעולם הזה, ואמר החכם שנים אינן שבעים לעולם, הרודף אחר העושר, והאוכל יותר מדאי, וכמה נאה ומשובח השמח בחלקו והמתפרנס מיגיעו ואינו מטריח על הבריות!

ובספר במעלות המדות מביא ואמר כי שר אחד אמר לחכם אחד אלו היית שואל ממני היינו מספק לך כל צרכיך, אמר לו ולמה אשאל ממך ואני עשיר יותר ממך אמר לו השר והיאך אתה עשיר יותר ממני אמר לו מפני שאני מסתפק במעט אשר לי יותר ממה שאתה מסתפק ברב אשר לך!

■ בל תשחית יסוד לעליה רוחנית

כמה נוקבים הם הדברים, בדור חבלי משיח כשלנו, אשר מחד העוני גדול, והיוקר מאמיר, וכל אדם נמצא בטרדת הנפש בעניני הפרנסה, ומחד יש שפע עצום אשר

לא היה מזה דורות רבים, הן במזון והם בבגדים, ופלא הוא היאך עניות ועשירות משמשים בעירבוביה ובבלבול הדעת.

ומרוב שפע, אשר יש בעולם, ומרוב הלחץ אשר הם לוחצים, להשיג ולהגיע ולא להסתפק במעט, ולזלזל במצווה זו של בל תשחית, ומוציאים הרבה מכפי יכולתם, יש בלבול הדעת עצום וחוסר ישוב הדעת, והם הדברים המשפיעים יותר מכל על מצבו הרוחני של האדם.

כי כאשר האדם שרוי בטרדה ובלבול, אין זמנו בידו ואין עיתותיו פנויות לחשבון הנפש, ולעבודת ה' בטהרה ובקדושה, ויצרו המתחדש עליו בכל יום מטריד דעתו להפילו במכמורות החטא.

וכמה פעמים רואים אנשים, שבעומק נפשם חפצים בקרבת ה', ובקיום מצוות התורה הקדושה, אך בעמדם בתפילה או בלימוד התורה הקדושה, מוחם מנועע אנה ואנה והטרדות מסיחות את מחשבתם, על כי נפשם נפש רחבה, המתאוה להשיג עוד הבלי עולם, וידם פתוחה לבזבז ולהשחית, ואין הטרף משביע את הארי, והריח נפשם בתיסכול ובצער, וכל זה מביאם השיבוש הדעת והריחוק מהתכלית האמיתית. הוי אומר כי שורשי מצוה זו, וההתנהגות הפרטית של האדם בממונו ובכל מה שברא הבורא בעולמו, הרי היא יוצקת בנפשו את היסודות הראויים למען אשר יוכל האדם למלאות את חלקו בעולמו, ולבצע את תפקידו אשר מיועד לו מטבע בריתו.

שהרי כל אחד ואחד מאתנו, לפני שנברא הושבעה נשמתו על ידי המלאך, "אומרים לו היה צדיק ואל תהי רשע", ובלב כל יהודי יש ניצוץ גחלת לוחשת, ובה אש של גן העדן, אש של תורה וקדושה, ותפקידנו הוא להפיח בה, באותה גחלת, רוח חיים, להעלותה כשלהבת המעלה את הנשמה גבוה גבוה, טפח וטפחיים מעל פני הקרקע.

ועל כן ככל שאדם יותר שלם וחסיד, כך ישתדל יותר למצוא שימוש לכל דבר בעל ערך, ויכאב ליבו בעת שיראה איבוד והשחתה של דבר בחינם. וככל שידע להסתפק במועט, יזכה לתקן את נפשו ומכאן תבוא המעלה, להסיר המניעות בפני נשמתו לעלות ולהתעלות בדרך העולה בית ק"ל, ולקנות קניני נצח ולחיי העולם הבא.

לבטל את הרע!

"והגד לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר, נעשתה התועבה הזאת בישראל" (דברים יז, ד)

"יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו ויד כל העם באחרונה ובערת הרע מקרבך" (יז, ז)

"והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העמד לשרת שם את יהוה אלהיו או אל השפס ומת האיש ההוא, ובערת הרע מישראל" (דברים יז, יב)

יש במפרשים ששאלו, מהו אם כבר נאמר "והגד לך" הרי שומע אני כי "ושמעת" ומה אומרת לנו התורה "ושמעת"?

ובאלישיך הקדוש מבואר בדברים, כי כוונת התורה היא שאם הוגד לך, לך דווקא שאתה שופט ודיין בישראל על פלוני אלמוני שעבר עבירה ועשה מעשים אשר לא יעשו, הרי שכעת אתה בתור שופט ודיין צדק רשאי ואף חייב לשמוע.

אמנם החיוב הוא "ושמעת" בלב כואב ודואב על השמועה הלא טובה שזה האיש עשה שלא כהוגן שכן אין אתה שומע כי אם על מנת לשפוט משפט צדק כדי לעשות דין תורה כדת של תורה ומצוה.

אבל אנשים אחרים סתם בני אדם בעלמא חס ושלום להם מלשמוע דברי רכילות ודיבה, אשר אומרים בני אדם, יושבי ואם נאמר להם לשון הרע או נכתב על אדם, אפילו אם הראה בעיניהם שהדבר אמת אמת הדבר עליהם לאטום אזניהם ולהעביר עיניהם משמוע ומראות ברעות אחיהם.

■ אוטם אוזנו משמוע רע

כי השומע רעה באדם אם לפי תומו ואם חלילה בכוונה תחילה, הרי בין כך ובין כך, דינו בכלל מקבלי לשה"ר הנוחלים גיהנום בעוה"ז ובעוה"ב. אבל השופט הדיין אם הוא לבדו הוא ישמע דיין ודין ולא ידלפו הדברים החוצה, שהרי זה תפקידו

לברר את הענין. ויקיים ודרשת וחקרת היטב עד שיהא ברור לו כשמש הדבר בירור כפול ומכופל.

ואור שבעת הימים, הבעל שם טוב הקדוש, היה אומר למגידי: נאמר "מוסר ה' בני אל תמאס" (משלי ג יא) יכול אתה וצריך אתה לומר לישראל מוסר ה' ותוכחות בדברים היוצאים מן הלב ונכנסים ללב אבל "בני אל תמאס", אל תמאס את את ישראל שאמר עליהם הקב"ה בני בכורי ישראל, ואל תרבה חלילה בקיטרוגים!

ומעשה היה באחד מן המגידי שדרש דרשה בביהכ"ס של רבי לוי יצחק מברדיצוב, עמד רבי לוי יצחק והקשיב לו רב קשב בדחילו ורחימו. כיון שבא לכלל קנאות והתחיל מונה והולך רשימה ארוכה של כל מיני עוונות חטאים ופשעים אשר עו חטאו ופשעו עמך ישראל.

עמד רבי לוי יצחק על רגליו וגער בו בנזיפה אמר לו זה זמן זמנים אשר השטן מסטין ועומד לפני הקב"ה על בני ישראל והקב"ה מהסהו ואומר לו כבר כתבתי בתורתך "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר" ואתה רצונך להעיד יחידי בבני ועכשיו מגיד זה מגיד לעמי פשעם לישראל חטאתם מתחבר ומצטרף לשטן כעד מסייע ויהיו חלילה שני עדים אף הוא חבר הוא למלאך המשחית הקטיגור.

■ ובערת הרע

הנה אחר בירור הדיינים, למדה התורה בפסוקים אלו בהם היא מדברת על עונש מיתה בהם נענשים החוטאים, הפסוק הראשון מדבר על כל סוגי עונשי המוות והפסוק השני מדבר בן זקן ממרא. בסוף שני הפסוקים הללו נאמר 'ובערת הרע'. אבל יש חילוק בן שניהם כי בפסוק הראשון נאמר 'מקרבך' ואילו הפסוק השני נאמר 'מישראל'.

ופשטות המקרא נראה שיש חובה להוקיע מישראל את הרשעים על ידי מיתה. כמו שמפורש בכתר יונתן: יד של העדים תהיה בו בתחילה להרגו ויד כל העם אחריו ותוקיעו עושה של רע מביניכם, וכבר כתב האלשיך הקדוש, "כי הנה היה אפשר יחושו אנשים לאמור הלא טוב היה לבלתי המיתו עד נראה אולי ישוב מדרכו, ולא יחפוץ ה' במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה. לזה אמר ובערת הרע מקרבך, לומר, כי אדרבה מיתתו רחמנות על כללות ישראל, כי יקרה כמי שחלה

בידו חולי המתפשט עד הלב וממית, כי תרופתו היא לחתוך היד טרם יחתכו כל עצמותיו, כי אכזריות אל האבר הוא רחמנות אל כל הגוף. כן בהיות איש כזה בקרב ישראל אפשר תפשה צרעת ממארת עוון זה בישראל ויחפרו ויאבדו, על כן טוב לבער את זה מלאבד את הכל, וזהו ובערת הרע מקרבך שהוא רע שבקרבך טרם יהפך יהיה הכל רע. או שיעור התיבות, הרע נחשב כאילו הוא בקרבך ולא בקרבו בלבד".

הרי לנו שאין לרחם על החייב מיתה, ויש לעקור את הרע, כמו החולי רחמנא ליצלן שיש באיזה איבר שצריכים לכרותו על מנת להציל את האדם, כך משפיע הרשע על ישראל.

ובאמת סכנה גדולה היא החיבור אל הרע, וכבר למדנו הרמב"ם כי: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, ואומר אשרי האיש" (דעות פרק 1 הלכה א).

וכן מובא בגמרא: רבי אומר: למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. (ברכות סג), בגלל שרואים סוטה בקלקולה זה משפיע על האדם לרעה לכן כדאי לו להתרחק מן היין שמביא למעשה סוטה.

לפי דברים אלו טעם הרמב"ם ל"יד העדים תהיה בו בראשונה' מובן היטב: "וכבר ידעת שהעדים הם שהורגים בידיהם איזה מיתה שתהיה, לפי שאותו הדבר אצלם ברור כיון שראוהו בחושיהם, ואצלנו אינו אלא ספור, לפי שאין לנו ידיעה אלא במה ששמענו מהם, ולפיכך ציוה ה' שיהיו העדים עצמם ממונים על הדבר". (פירוש המשנה לרמב"ם סנהדרין פ"ז מ"ג). עיקר השפעת המעשה הוא על העדים לכן הם צריכים להוקיע את הרע מעצמם ומישראל בראשונה.

■ יתמו הטאים ולא חוטאים

מאידך הנה מצינו בגמרא (ברכות י) דרך אחרת לטיפול ברשעים ומספרים חכמים: שהיו בריונים רשעים במקום של רבי מאיר שהיו מצערים אותו הרבה רבי מאיר

התפלל שימותו, ברוריה אשתו של רבי מאיר אמרה לרבי מאיר מדוע התפללת שימותו? בגלל שכתוב 'תמו חטאים מן הארץ', והלא כתוב בפסוק 'חטאים' ולא 'חוטאים'! ההסבר לפסוק היא שאם יתמו חטאים מן הארץ אז רשעים עוד אינם, תתפללו שיחזרו בתשובה!

עוד רואים בגמרא (ברכות ז): שהיה צדוקי אחד בסביבת רבי יהושע בן לוי היה מצער אותו עם הרבה שאלות על המקרא. לכן עשה מעשה למצוא את השעה שה' כועס ואז יקלל אותו צדוקי. בסוף נרדם באותה השעה. אמר מכאן לומדים שלא טוב לקלל את הצדוקי כי כתוב 'ורחמיו על כל מעשיו' וכתוב גם ענוש לצדיק לא טוב¹ רש"י מפרש: לצדיק לא טוב לענוש את הבריות כלומר לא טוב להעניש את הבריות, לא כדאי לגרום למוות של הבריות, אף שמדובר בצדוקי שהוא גם רשע וגם מנסה להשפיע ולהסית נגד תורת ה'.

ב'תוספות הרא"ש' מבואר, שרבי מאיר היה מצטער הרבה מהרשעים ועל כן רצה שימותו, ומכיוון שהללו היו רשעים גמורים לכן מותר להתפלל עליהם. ויש שביארו שההבדל הוא, כאשר בית הדין פוסק על הרשע מיתה, הרי שמצוה להורגו, אבל ביחיד יתפלל על הרשע שיחיה וישוב בתשובה שלימה.

■ לבער את הרע מתוכינו

ובזה גם ניתן יהיה להבין את הבדל הלשון בפסוקים 'מקרבך' ובין 'מישראל'.

אדם שעובר עבירה השפעתו יותר נוגעת לכל אחד ואחד, הרי שההשפעה היא על ליבו של כל יחיד ויחיד כדברי הרמב"ם והאלשיך, לכן חובה על כל אחד ואחד להוקיע את הרע מקרבו. כי אדם חייב להשתדל מאוד על הרע שמסביבו שלא ישפיע עליו וגם מה שהוא רואה ונכנס ללבו, חייב לנסות להוקיע אותו הרוע ו'להרוג' את הרוע מקרבו.

הפסוק השני, מדבר על זקן ממרא, שהוא תלמיד חכם שחטא ומשפיע על כל עם ישראל, וכמו שאמרו חכמים אמר ריש לקיש: כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל, שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך וסמך ליה לא תטע לך אשרה כל עץ. (סנהדרין ז), פגיעה שלו היא פגיעה בכל עם ישראל.

יתירה מזו אנו רואים שגדולי ישראל נתבעים על כך שהם לא שומרים על הכלל, שהרי למדונו חכמים, שהמנהיג בישראל נענש על כך שלא התפלל על בני דורו.

ואמרו בגמרא (בבא בתרא צא.) "אמר רב חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה: חס ושלוש, שאפילו מצאו סובין לא יצאו, ואלא מפני מה נענשו? שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שנאמר: "בזעקך יצילוך קבוציך". הרי לנו שכאשר אדם כזה חוטא, העונש הוא "לעיני כל ישראל", כי הם הנפגעים העיקריים מחטא הזקן. וזוכרים אנו, מדורות קדומים, צדיקי אמת, אשר עשו כל מאמץ וכל טצדקי, כדי להגן על עם ישראל ולעשות תיקונים ותפילות להצלתם, בעת צרה וסכנה, והדברים היו בהצנע ובהשקט, איש לא ידעם, ורק מי שזכה ידע כמה מאמצים ותפילות נעשו, להגן ולעורר רחמי שמים, להסיר קטרוג השטן בעת צרה ויגון ח"ו.

■ על הצדיקים ועל החסידים

ומכאן גם ההתעוררות לכל יחיד ויחיד, כחלק מהמלחמה ברע בה הוא מחוייב, להתפלל תמיד בכל לב, על הצדיקים ועל החסידים, לאורך ימים ושנות חיים, כי הם המגנים על הכלל, והם שפועלים להתם ולהכרית כוח הרע מישראל. ובזה יובן הטעם לסמיכות התפילות בתפילת העמידה, בתפילת למינים ולמלשינים אל תהי תקוה, וכל הרשעה כרגע תאבד וכו', והזדים תעקר ותשבר וכו', הרי שיש כאן תפילה דבר יום ביומו, שתקנו אנשי כנסת הגדולה כנגד הרשעים והחוטאים. ומייד בסמוך לה מתפללים על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל, שכן כפי שהתבאר, הרי עצם הטוב המושפע על עם ישראל, מגיע מכוחם של הצדיקים, והם הם שבכוח מעשיהם ותפילתם, וכוח השפעתם על הכלל, הם שמסייעים להעביר רשע וחסא מן הארץ, אם על ידי שמעוררים תשובה בליבם של רשעים, למען אשר ישובו לטוב, ואם בהיותם הדיינים השופטים ומענישים את הרשעים. והרי התפילה עליהם היא המשך ישיר לתפילה על הכנעת הרשע והחטאים מן הארץ.

למהר ולהיעלם

"שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדֹּל לְךָ בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: תִּכְיֶן לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלְשֶׁת
אֶת גְּבוּל אֶרֶץ אֲשֶׁר יִנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה
לְנוֹס שָׂמָּה כָּל רֹצֵחַ"
(דברים יט, ב, ג)

הנה בפסוקים כאן מלמדת התורה הקדושה, "תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך, רמז שהאדם יכין לו צידה לדרך, לעולם הבא וישלש כל מעשיו בכמה ענינים משולשים בתורה בנביאים ובכתובים, בתורה ועבודה וגמילות חסדים!

וכך אמרו לעולם ישלש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא ושלש תחת ידו (ב"מ דף מ"ב) גם ישלש כל יום ויום את השעות לג' חלקים, כל אחד של שמונה שעות כמנין "אז".

וזה מרומז בפסוקים שונים, שהרי נאמר "ישנתי אז ינוח לי" (איוב ג יג) "אז תצליח את דרכך" (יהושע א ח)

"ואז תשכיל" (שם) היינו א"ז (גימטריה שמונה) לשינה, "אז תצליח את דרכך" הם שמונה שעות לצרכי הגוף וכל הדברים הגשמיים ו"אז תשכיל" שמונה שעות לעסוק בבית המדרש בתורה וביראה.

ועוד יש שרמזו כי הכוונה היא לחודש אלול שנקרא דרך וכמו שאמרו בספרים הקדושים, "הנותן בים דרך" כלומר שיכין עצמו לתשובה "את גבול ארצך" על ידי שיכין את עצמו בתורה עבודה וגמילות חסדים (ושלשת) הרי שעל ידי כך יהיה גבול לארציות שלך.

■ להכין עצמו לדרך!

ומאחד מהצדיקים בדור, עד נאמן שמענו, מעשה שיש בו ללמד על ההכנה הראויה לאדם, "תכין לך הדרך".

בהרה"ק רבי גדליה משה מזוועהל זיע"א נסתלק ל"ע בדמי ימיו, והיה ידוע באהבתו המיוחדת לכל יהודי, והמון העם היו מתקרבים אליו ודבקים בו.

כמה שעות לפני פטירתו ישב רבי גדליה משה ואמר שוב ושוב את פסק ט"ו שבתהלים מזמור לדוד ה' מי יגור באהליך מי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, וכשהגיע לתיבות "לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו היה חוזר עליהם שוב ושוב בלי הפסק.

עמד שם משמשו שהיה אף הוא צדיק נודע בשם רבי אליהו רוט שעוד זכה לשמש בקודש אצל אביו רבי שלומקע זי"ע, ושאל את הרב למה הוא חוזר שוב ושוב על פסוק זה.

ענה לו הרה"ק: עליך לדעת כי בעלות כל אחד לגנזי מרומים עליו לבוא עם דרכון, כמו כל אדם שעובר ממדינה למדינה, ושם יש גם דרכון דיפלומטי, הפותח שם את כל השערים, שם שואלים כל אחד האם פגעת מימך ביהודי או לא", והוסיף הרה"ק "ידוע הנך רבי אליהו שבכל ימי חיי נזהרתי ככל יכלתי שלא לבזות שום אדם מישראל ח"ו אף בקצה ציפורני, זהו דרכון בינלאומי, הפותח את כל השערים לפני הנושאו, כאן בארץ מקבלים זאת רק שרים וראשי מדינות, אבל בשמי רום יש דרכון אחר לגמרי, פסוק זה שאצטט שם, לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו, שוב לא ישאלו אותי שום שאלות אלא יקבלו את פני ויפתחו בפני את כל שערי גן עדן"!

יהודי שיכול היה להעיד בפה מלא קודם פטירתו שיש לו דרכון כזה, הוא לא פגע באף אחד אף פעם! וזו הכנה של צידה לדרך!

וגאון ישראל, רבי עקיבא אייגר, כתב בזה מילים מעוררות באגרת ליראה, על החובה להכין הדרך לחיי הנצח.

"אתה בן אדם צידה הכינה לך טרם יבוא השמש ויחשיך בטרם יכבה נרך, תכין לך הדרך ונדור אשר פרצת בחיך, טרם מהעולם יוציאוך, דע את אלוקי אביך, יבואו הימים אשר לא חפצת כל ימך, ועליהם לא חשבת, הלא ידעת אם לא שמעת אל עפר תשוב ועפר אתה בחיך, ולמקום אופל וחושך יוליכוך ועד הקבר ילווך, זכור נא את יום צאתך מארצך וממולדתך ומבית אביך, חילך יהא לזרים וכל עמליך, ואין לאל נגדם להרים את ידך, טוב מותך מחיים יאמרו יורשיך, ברוך שהגענו לסוף ימך, ילידי ביתך ישכחוך, יום לשנה יזכרו את שמך, כל רעיך ואחיך יבגדו בך גם שוכבת חיקך תשכחך, למה לא הזכור יום אשר לבנים ילבישוך ושחורים יכסוך, מעט תבן יוצע תחתך ומכל העמל אשר עמלת בחיך, נר יהיה דלוק על ראשך,

כנגד פתח ביתך יישרו רגליך, סביב יהלכו אנשי שלומך, ועפר יניחו על עיניך, וכשתילי זיתים בניך, על כפים ישאוך, ולבור תחתיות ישכינוך פתח פיך יהא מכוסה ועיניך, ושברי חרסים על פניך, בשרך יהא לרמה במותך ולא ישארו כי אם עצמותיך, קרוביך ואוהביך ישבו לביתך, ואתה תישאר שם לבדך ראה את זאת בעיניך ושוב תשוב מעוונותיך, חשוב על דרכיך ושפר מעשיך, טרם כל אלה יגיעוך, תן תודה לה' אלוקיך ואז תנוח ותלך לבטח בדרכיך!

■ להכניס אל הלב!

והנה על פרשה זו של ערי המקלט, דרש רבי אליעזר בן יעקב במסכת מכות (:) את הפסוק "תכין לך הדרך" "מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם".

וכבר עמדו על כך המפרשים, מדוע יש חיוב להתקין שלטים ולהכין את הדרך, והלא לא מצאנו חיוב שכזה?

מדוע לא מצינו חיוב להתקין שילוט על מסלולי העלייה לירושלים בזמן שעלו עולי הרגלים לירושלים, ולא לבתי כנסת ובתי מדרש, ומדוע אם כן יש חובה דוקא להכין את השלטים דוקא לערי מקלט?

וההסבר ברור, כי יש הבדל ברור בין הדרך לעיר מקלט לבין הדרך לירושלים, שכן לעיר מקלט נס הרוצח, ולכן עדיף למעט את הקשר שלו עם הבריות כדי שלא ישפיע עליהם לרעה בעצם סיפור הרציחה. ובתוך כדי חילופי הדברים עם הרוצח ייווכח בן שיחו, שהרוצח הוא אנושי, והדבר הזה יקל בעיניו, על כן, רצתה התורה למנוע אפילו שיחה כל שהיא עם הרוצח, גם לא אודות הדרך הקרובה לעיר מקלט. ועל כן צוינו לקבוע שלטי הכוונה אשר ימנעו קשר כלשהו עם הרוצח.

מה שאין כן למקום הקדושה, שם ההפך הוא הנכון, וחשוב הוא שעולי רגלים יפנו בכל מקום, ישאלו ויבררו כיצד מגיעים לירושלים. על ידי כך התרבו העוסקים במצווה, והיא תתחבב עליהם ותשתרש בקרבם.

■ זכותו של אלקנה

זהו שמספרים חז"ל שבשלו זכה אלקנה לשמואל הנביא, בן שהאיר עיניהם של ישראל ושקול כנגד משה ואהרון, וכך הם אומרים (אליהו רבה פרשה ט ד"ה כיוצא בדבר

אתה): "היה אלקנה עולה ארבעה פעמים בשנה, שלשה מן התורה, ואחת שקיבל עליו, שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה. אלקנה הוא עלה, ואשתו ובניו ובנותיו ואחיו ואחיותיו וכל קרוביו עמו, וכל בני ביתו, היה מעלה את הכל עמו, אמר, שלא ילמדו דרך עבודה זרה מן הכנענים ומן הפושעים ויעשו דבר שלא כתורה.

דבר אחר: למה מעלה את הכל עמו? כשהיו עולין בדרך ולנין ברחובה של עיר, מתקבצים האנשים לבד והנשים לבד, שכן האיש מדבר עם האיש, אשה עם האשה, גדול עם גדול, קטון עם קטון, והיתה המדינה מרגשת, והיו שואלין להן להיכן תלכו?, ואומרים אל בית האלהים שבשילה שמשם תצא תורה ומשם מצוות. ואתם, למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד?

מיד עיניהם משגרות דמעות, אמרו להן 'נעלה עמכן?', אמרו להן 'הין', עוד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, לשנה אחרת הרגישה כולה לעלות, והיו עולין הימינה כששים בתים, ובדרך שהיה עולה שנה זו לשנה אחרת אינו עולה אלא בדרך אחרת."

הדבר נפלא! אדם אחד שעלה בדרכים שונות, שאל את העוברים ושבים, וכך זיכה אותם לעלות לרגל והעלה עימו את כל עם ישראל! וכפי שמסיימים שם חז"ל: "אלקנה הכריע את ישראל לכף זכות וחינך אותם במצות, וזכו רבים על ידו, הקב"ה בוחן לבות וכליות אמר לו, אלקנה את הכרעתה את ישראל לכף זכות וחינכתם במצוות, וזכו רבים על ידיך, אני אוציא ממך בן שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצוות ויזכה רבים על ידיך"

כי אכן, ההתעסקות בקדושה, והקרבה אליה, בכוחה לשנות את האדם מיסודו, לטוב. וכך גם להיפך ההתעסקות והמגע עם הדבר הרע עלולים להשפיע לרע על האדם ולהחדיר רשעתו לתוכו, ומכאן נובע ההבדל בחובה לשילוט הכוונה!

■ מקום הקודש משפיע

על הפסוק (בראשית כז, כז) "וירח את ריח בגדיו", דרשו חז"ל במדרש: "אל תקרי בגדיו אל בוגדיו. כגון יוסף משיתא שאמרו לו האויבים, תיכנס להיכל ותיטול לך כחפץ. נכנס ונטל את מנורת הזהב. אמרו לו: אין דרכו של הדיוט להשתמש בחפץ כזה, אלא תיכנס פעם נוספת ותיטול לך. סירב יוסף משיתא, ואמר: די שהכעסתי

לבוראי פעם אחת. ניסו לפתותו ולשדלו, ואחר כך באיומים עד שהרגוהו במיתה משונה, והיה מצווח ואומר, וי לי שהכעסתי את בוראי."

ותוהים בזה המפרשים, איך היה כזה שינוי הפתאומי אצל יוסף משיתא, שנכנס בתחילה למקדש לגנוב את האוצרות, ומייד אחר כך מסר נפשו למיתה! ומכאן רואים עד כמה ההשפעה של מקום הקודש השפיעה עליו, עד שהוא לא היה מסוגל יותר לחזור על חטאו.

ומכאן חובה ולימוד הוא לכל אדם, למעשים טובים, הן בתורה ובחסד, כי בהתנהגותו הוא משפיע על מי שסביבו, וגורם להרבות כבוד שמים. ובזה הוא מקדש שם שמים וזוכה לשכר הרבה.

ויש בזה עיצה טובה למי שעגמה נפשו על אשר חס ושלום גרם לחילול שם שמים, ועונשה חמור מאד וכפי שפסק הרמב"ם (הלכות תשובה א,ד): "אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום הכיפורים מכפר יש עבירות שהן מתכפרות בשעתן, ויש עבירות שאין מתכפרות אלא לאחר זמן... אבל המחלל את השם, אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים, והוא עומד בתשובתו, ובאו עליו ייסורין אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה, יום הכיפורים וייסורין שלשתם תולים, ומיתה מכפרת". ואולם יש לזה כפרה אחת והיא קידוש ה', כמו שכתב בשערי תשובה (שער ד' אות ט"ז) "עתה נדבר על מי שיש בידו עון חלול השם שלא יתכפר עונו ביסורים. והנה הקדמנו, כי יש לו רפואות תעלה אם יקדש את השם יתברך תמיד"

הרי שאם יעשה אדם המצוות והצדקות, בדרך בה רבים ילמדו לעשות כן ויתעוררו לזה, הרי יקיים בזה קידוש ה' ויכפר על עונו. יזכנו ה' לקדש שמו תמיד.

מעלת הצדיקים

"כִּי יִמְצָא חֵלֶל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ נָפֵל בְּשָׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ"

(דברים כא, א)

המשנה במסכת מכות (יא.) אומרת, "אימותיהן של כהנים גדולים היו מספקות להן (לרוצח שישב בערי מקלט) מחיה וכסות (מזון ובגדים) כדי שלא יתפללו על בנייהן שימותו". שואלת הגמרא, וכי קללת חנם תתקבל? מתרצת הגמרא, "אמר ההוא סבא מפרקיה דרבא שמייע לי, שהיה להן להתפלל על בני דורן שלא ימותו ולא בקשו".

■ צדיקים מגנים על הדור

ועל הפסוק "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה'", דרשו חז"ל שכל ת"ח דינו ככהן, כי זו אכן התביעה מהזקנים והצדיקים שבדור, לעשות הכל שבני דורן לא ימותו.

ובזה יבואר גם הפסוק בפרשתנו, "ונגשו הכהנים ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", מאחר והכהנים צריכין לכוון בברכת כהנים בוישם לך שלום שיהא שלום על ישראל שלא יארע להם שום תקלה ועונש, ושלא תהא ביניתם שום מחלוקת ושלא יהרג חס ושלום שום איש מישראל. ואם יכוונו הכהנים על כל אלה בכוונה רצויה ומעומק הלב יש בכח תפילתן וברכתן זה להסיר כל מכשול ושטן ופגע רע, כפי שאמר הכתוב "כי בם בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך לכל ישראל בשם ה'".

וזהו "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" כשאין מכוונים בברכתם כראוי הרי זה כאילו על פיהם נעשה זאת ולכן עליהם להתוודות.

הגמרא במסכת מכות מספרת, כי על ההוא גברא, אותו אדם דאכליה אריא שאכלו אריה ברחוק תלתא פרסי מיניה דר' יהושע בן לוי והיה גר מרחק שלוש פרסאות מרבי יהושע בן לוי. ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי לא התגלה

אליו אליהו הנביא שלושה ימים (מכות יא א), ומבואר כי יש תביעה ודרישה מהצדיקים להגן ולהתפלל על דורם.

והנה בעת בריאת האדם נאמר: "נעשה אדם". ומסופר בחז"ל, "א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לברוא את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות. מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הדא הוא דכתיב (זה מה שכתוב): (תהלים פה) "חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו". חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה. מה עשה הקב"ה? נטל אמת והשליכו לארץ. הה"ד (דניאל ח): "ותשלך אמת ארצה הדא הוא דכתיב: (תהלים פה) "אמת מארץ תצמח".

ומאחר ולבריאת החסד יש צורך בנותן ומקבל, ועל כן ברא הקב"ה, עניים ועשירים, צדיקים ורשעים, חכמים וטיפשים, שיסייעו זה לזה. וכל עוד שיש רשעים בעולם, הרי שמוטלת על הצדיקים המלאכה להתפלל עליהם שישובו, ולקרב אותם לעבודת הבורא ברוך הוא.

■ "ידינו לא שפכו" שורש הכפרה

והנה בעת הבאת העגלה הערופה אומרים הזקנים "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו". וחלקו בזה חכמי בבל וארץ ישראל. (סוטה מו): "רבנין דהכא פתרין קרייא בהורג, ורבנין דתמן פתרין קרייא בנהרג. רבנין דהכא פתרין קרייא בהורג שלא בא על ידינו ופטרנוהו ולא הרגנוהו, ולא ראינוהו והנחנוהו ועימעמנו על דינו. ורבנין דתמן פתרין קרייא בנהרג ולא בא על ידינו ופטרנוהו בלא הלויה ולא ראינוהו והנחנוהו בלא פרנסה"

כלומר: חכמי ארץ ישראל מפרשים את הפסוק בהורג, הם מודיעים שלא בא לידם הרוצח לפני כן וחלילה הם עיוו את דינו למרות שהיה צריך להיהרג על רצח שביצע. ואילו חכמי בבל מפרשים את הפסוק בנהרג. היינו שלא בא הנהרג לידינו והנחנו אותו בלי ליווי או אוכל.

וביאור דבריהם, שהזקנים מודיעים שהם לא היו הגורמים למות האיש, ומאחר ויש כאן תביעה על הציבור, שנרצח כאן יהודי, והרוצח הגיע מכאן. הרי שבעריפת העגלה, מודיעים הזקנים לעיני כל העם, שאין הם חס ושלוש מתרשלים בתפקידם,

כאחראים על שלום הציבור, וכמי שאמורים להגן על כל יחיד ויחיד בתפילתם ומעשיהם.

■ צדיק לדור

וכידוע צדי"ק הוא ראשי תיבות, צ'פון, ד'רום, י'ם ק'דם, היינו הצדיק מגן על ארבע רוחותיו, ומשפיע לכל אשר סביבו, והוא נדרש להגן עליהם. וזו היא התביעה הנזכרת בזמן המבול, "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור עוד על הארץ" (ישעיהו נד ט), כי הקב"ה מכנה את המבול הנורא כמים של נח!

והדבר תמוה, הלא הוא היחידי שניצל, והמבול ירד בגלל רשעי אותו הדור, רק האשמה היא לנח בכך שלא ביקש רחמים על דורו (כמבואר בזוה"ק (א טז) אם היה נח מתפלל ומתחנן לפני ה' היה הקב"ה מבטל את הגזירה!

וכך אמרו חז"ל בזוהר שם, כי כאשר יצא נח מן התיבה וראה את החורבן הנורא התחיל לבכות ואמר ריבונו של עולם נקראת רחום היה לך לרחם על בריותיך, וענהו הקב"ה, "רועה שוטה עכשיו אתה אומר זאת בשעה שאמרתי לך כי אותך ראיתי צדיק לפני אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם".

ואל יאמר אדם, מה הדבר נוגע אלי, כי מי אני ומה חיי, אלא יחשוש כל אדם, שמא בבחינה מסוימת הוא נחשב כצדיק, וכעין "המקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת שמא היררה בתשובה בדעתו", הרי שיתכן שיש בו כעת בחינה של צדיק, ותפילתו בעת כזו תשפיע. ועל כן ירבה לבקש ולהתחנן תמיד על בני דורו וביותר על מי שקרוב אליו, כי אינו יודע אם השעה כשרה ותפילתו תתקבל, והרי הוא יכול להשפיע להגן ולהציל.

לשמור על הגבולות

"לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך
אשר תנחל בארץ אשר יהיה אלהיך נתן לך
לרשתה".
(דברים יט, יד)

תלמיד האר"י הק', בעל ה"שפתי כהן", היה מבאר כאן, בדרך הדרש, כי כאן מרומז, על אותם שאומרים דבר שלא בשם אומרו.

וכך היא כוונת הדברים, אם שמעת שום חדוש לא תאמר אותו אלא בשם אומרו, כדי שתביא לו גאולה ואם לאו אתה נענש כי יקרא עליך תגר, תסיג גבול רעך, ר"ת תגר, וכן אמר פרק שלושה שאכלו, דלא נח נפשיה דרמי בר חמא אלא דשמע שמעתתא מפומיהו דרבנן, וגריס להו כצורבא דרבנן. פירוש שהיה גורס ההלכה כאילו הוא חידשה ולא היה אומרה בשם אומרה.

■ השגת גבול חיובית ושלילית

הרמב"ן בפירושו לתורה, אומר "לא תסיג גבול רעך" אזהרה שלא ישנה תחום החלוקה שחלקו הנשיאים את הארץ לשבטים או ליחיד מהם, ועל כן אמר אשר גבלו ראשונים. הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיאי המטות, ולכך הזכיר בנחלתך אשר תנחל וגו'.

וכתב שם, כי טעם המצוה הזאת, שלא יחשוב אדם לומר אין חלקי אשר נתנו לי שוה כמו חלק חברי כי טעו החולקים, או שיוציא בלבו לעז על הגורלות, ולא יהיה זה בעיניו גזל כלל, על כן ציוה בכאן שלא יחלוק אדם על החלוקה ההיא ולא ישנה הגבולין כלל לא בסתר ולא בגלוי. וזו מצוה מבוארת ממה שצוה (במדבר כו, נ) "על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט", ואמר (שם לד יז) "אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם" וגו'.

■ מחשבה לטובה

והנה, מצינו גם דוגמא אחרת של מסיג גבול בדרך של מצוה אמרו חז"ל

בירושלמי (פאה פ"ח): "רבי חנינא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע מה רבהון דרוחייא א"ל כדן אלפן רבי (דברים יט) "לא תסיג גבול רעך" א"ל ולא כתיב כדן (משלי כא) "מתן בסתר יכפה אף" והוה מסתפי מיניה עריק מקמוי"

רב חנינא בר פפא היה סובב בלילה ועוסק בענין צדקה פעם אחד פגש אותו ראש הרוחות אמר לו לא כך למדנו לא תסיג גבול רעך? ובלילה הזמן שלנו הוא שאנו שולטים בעולם אמר לו ר' חנינא הלא גם כתוב מתן בסתר יכפה אף! פחד ראש הרוחות ממנו וברח. היינו שהמזיק בא בטענה ששרבי חנינא מסיג את תחומו של מלאך החבלה בכך שהוא מסתובב בלילה.

ומכיון שמי שמסיג את גבול רעהו הרי הוא בגדר "ארור", הרי שהמזיק יכול לפגוע בו חלילה, אך רבי חנינא עונה ש: "מתן בסתר יכפה אף". בכוחו של מתן בסתר לכפות על כעסו של מלאך המוות, ועל כן הוא יוצא לדרך לחלק מתן בסתר בלא לפחד ממלאכי החבלה. היינו שעל ידי השגת הגבול החיובית, יכול היה רבי חנינא למזיקים!

■ לילה זמן הדינים

ויש בנותן טעם, להזכיר מה שדנו בזה המקובלים מכוח מעשה זה של רבי חנינא בר פפא, במצות הצדקה, שאף שכתבו המקובלים שאין זמנה בלילה, הרי יש בה עדיין דין של "מתן בסתר" שיכפה אף.

שהרי איתא אבל בשער הכונות (דף יח ע"ג) שכתב "גם צריך ליתן צדקה בכל בקר בסוד אני בצדק אחזה פניך קודם שיתפלל תפלת י"ח וצריך לתת תחילה ביד הגבאי שתי פרוטות ביחד וכו' ואח"כ נותן עוד ביד הגבאי פרוטה ג' וע"י צדקה זו שנותן נעשית צדקה כי צדקה היא רחמים כנודע ולכן צריך ליתן צדקה עתה מעומד. ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל שצריך שיתננה בעת שאומר ואתה מושל בכל עכ"ל ובדף נב סע"א הוסיף שאר המנהגים שיש בתפלת המנחה הנה בעניין הצדקה עיקר נתינתה היא בשחרית גבי ויברך דוד כנ"ל אבל עתה בזמן המנחה הוא זמן הדינים ואינו כל כך מוכרח נתינת הצדקה עתה כמו בשחרית אבל על כל זה היה מורי ז"ל נוהג לתת צדקה גם במנחה קודם שיתחיל להתפלל והיה נותן שלש פרוטות על דרך מש"כ בשחרית" והוסיף בעניין הצדקה: "אין צורך לתת קודם תפלת ערבית כמו בשחרית יען שעתה הוא זמן דינים קשים" עכ"ל.

ומלשונו שכתב אין צורך לתת קודם תפלת ערבית משמע שאין זה מן הדין לתת צדקה כמו בשחרית אבל אם בא לפניו עני אין למנוע עצמו מלתת צדקה, ובספר ברכי יוסף (סי' רלה) כתב בשם מהר"י צמח שאין ליתן צדקה מאותו טעם הנזכר בצדקה של שחרית ומנחה אבל הצדקה מועילה בכל עת.

ובזה הביאו המעשה בר' חנינא בר פפא הוה מפלג מצוה בליליא, פירוש מחלק צדקה בלילה, חד זמן פגע ביה רביהון דרוחייא, אמר ליה לא כך אלפן רבי לא תשיג גבול רעך, א"ל ולא כדין כתיב מתן בסתר יכפה אף, והוה מסחפי מיניה וערק מן קומוי. וביאר בברכי יוסף "וזה נראה לי ראייה לדברי מהר"י צמח דרבהון דרוחנתא קאמר לר' חנינא בר פפא דלילה זמן דין גמור ולא הוה לך לחלק צדקה, והשיבו שהצדקה בכל עת מועלת כדכתיב בסתר יכפה אף" ומוכח שאפשר לקיים מצות צדקה בלילה כאשר צריך לתת לעני משום מתן בסתר יכפה אף.

ואפשר להוסיף דמה שכתבו במסכת בבא בתרא, (י) שנהג רבי אלעזר לתת צדקה לפני התפלה, ומשם מקור הדין, הרי שזה הוא מעשה טוב ומדת חסידות ואין זה חיוב מן הדין מצד מצות צדקה, ולכן סובר הארי ז"ל שבאופן בזה אין ראוי לתת צדקה לפני תפלת ערבית משום שהוא זמן של דינין קשים.

אבל אם בא לפניו עני בלילה ונותן לו צדקה מקיים בזה מצות עשה ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

וכן הוא באבות דרבי נתן (פ"ט) איתא בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך אם נתת פרוטה לעני שחרית ובא עני אחר ועמד לפניך ערבית תן לו! וכתב מרן החיד"א (כבר לאדן דף רכז ע"ג) שלפי דברי האריז"ל שאין ליתן צדקה בלילה יש לפרש ערבית כלומר, מבעוד יום כמו שכתב ולערב אל תנח ידך.

ולפי מה שביארנו שהאריז"ל לא דיבר אלא לומר שלא יעשה כשחרית ומנחה שנותן לגזבר אבל אם בא עני ושאל לו בלילה חייב ליתן הרי הדברים מבוארים.

וראייתי בזה מי שהביא את דברי היעבץ בסידורו (דף שכא) בשם ספר נגיד ומצוה, שאין לתת צדקה בלילה, ופירש כוונתו שאין השעה גורמת לדקדק על הקדמת נתינת צדקה לפני התפלה בלילה כמו בשתי התפלות הקודמות אבל חלילה למנוע הצדקה ממי שצריך לה שמצותה בכל עת לכל דל ואביון אלא שטוב לחלק ביום.

■ להזהר מלהשיג גבול האחר

ומסופר, שהגיע פעם לפני אחד מגדולי הדורות, רב אחד והתאונן שרב פלוני בא והתיישב בעירו והשיג את גבולו. אמר לו הגדול "והלא יש לו על זה היתר ממאה רבנים"? תמה הלה, ושאל איזה היתר זה?: "למדני רבינו ויראה לי איפה כתוב ההיתר הזה"? ענה לו הרב: "יש כבר יותר ממאה רבנים שהשיגו איש את גבול רעהו"...

במדינת רוסיה היו היהודים מתחרים ברוסים במסחר ובכלכלה, והצליחו מאד במסחרם. הדבר הכעיס מאד את ראש ממשלת רוסיה, ימים רבים ישב על המדוכה ולא מצא פתרון לבעיה המציקה. יום אחד זימן ללשכתו שלושה מרבניה של יהדות רוסיה: רבי חיים סלובייציק רבה של בריסק זצ"ל, רבי יצחק אלחנן מקובנה זצ"ל, רבי אליהו חיים מייזל מלודז' זצ"ל. פנה אליהם ואמר: אומרים עליכם כי אתם הפקחים ביותר בקרב אחיכם היהודים. אם כך, אולי יעלה בידכם לתרץ לי שאלה חמורה הטורדת את מנוחתי:

בכל עם יש בעלי מלאכה. סנדלרים ונגרים, נחתומים וחייטים, חנוונים וזבנים. הראיתם מעודכם כי ינסה האחד לטרוף את רעהו חיים?, או שינסה לגזול ממנו את פת לחמו?, ואילו אצלכם היהודים פותח האחד סנדלריה, קם רעהו ופותח סנדלריה בבית ממול, מדוע יורדים אתם איש לחיי רעהו?.

לפתע קם הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל ממקום משבו ואמר בשובה ונחת. אשיב לך אדון רם מעלה על שאלתך זו!, הראית מעודך כלב טורף כלב?, נמר טורף נמר?, דב טורף דב?, לא כדבר הזה אינו קורה, אין זה דרכו של עולם שחיה תטרוף חיה מבני מינה, רק מין אחד יש בעולם הטורף את בני מינו הדגים. וכל כך למה?, התשובה פשוטה בתכלית: לחיות היבשה יש מרחב גדול, יכולות הן לחיות ביער או במקום אחר, לגבי דידהו הכל היינו הך, אולם הדגים אשר מקום חיותם הוא רק המים, אין הם יכולים לחיות מחוץ למים. ומהו מזונם במים? עשבים? שיירי אוכל? פרוורים? רק דגים, ולכן בולעים הם איש את רעהו, מחוסר דברי מאכל אחרים.

והנמשל ברור כשמש הוסיף הרב בקול רם הנוצרים הם חופשיים לדור בכל מקום שאותה נפשם ברחבי הארץ, לכן מתפרנס איש איש ממשלוח ידיו ואין עינו צרה ברעהו. אבל אותנו היהודים הגבילו "בתחום המושב". ומי הגבילנו אם לא אתם

הנוצרים? מי הצר את צעדינו? מי שם אותנו כדגים בתוך המים, שכל מזונם הוא רק אחיהם הדגים? מן ההכרח הוא שייפגע אי מי בשל כך. ובכן, מי אשם בכך?, הרעים הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל בקולו, ראש הממשלה נבוכ למשמע חריפותה של התשובה המחכימה, והדיבור ניתק מפיו...

■ כל יהודי כספר תורה

והרב הקדוש מראדומסק, בעל תפארת שלמה זיע"א כתב בזה יסוד נפלא, על הזהירות מלהשיג גבול חבירו. וז"ל: והנה אמרו חז"ל (יומא ל"ח:) "אין אדם נוגע נמה שמוכן לחבירו" היינו נגיעה בספר תורה שהרי אם נוגע אות בחברתה פסולה וכל אות צריך שיהיה מוקף גויל מסביב, והנה הרמז בכל זה בבני ישראל היינו שכל אחד מבני ישראל הקדוש כרוך הוא מכין לו פרנסתו ולא יהיה אחד נוגע בחבירו דהא נגיעה פסול בספר תורה ולזה אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו!"

והוא ממשיך בדבריו ומעורר על חובת הזהירות הגדולה בהשגת גבול חבירו וכך הם דברי קדשו.

"והנה לזה כיון הקדוש כרוך הוא לצוות הדינים קודם מתן תורה כיון שעיקר התורה הוא נשמות ישראל וישראל נוטריקון י'ש ש"שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, ולכן המתין הקדוש ברוך הוא לתת את התורה עד שיהיו ששים רבוא מבני ישראל.

וכבר אמרו רז"ל בגמרא שהתורה יש בה ששים רבוא אותיות, ואם כן כשהיו ששים רבוא מישראל היה הספר תורה במלואו. והנה מצינו בספר תורה שהנגיעה פוסלת את האות, אם כן הוא הדין בבני ישראל אם אחד תופס ממון חבירו שלא כדין, הרי הוא נוגע בממון חבירו וישראל הם האותיות, נמצא אות אחת נוגעת בחברתה ופסול הספר תורה.

ולכן צווה הקדוש ברוך הוא והקדים הדינין קודם מתן תורה, שכל אחד יוציא מה שיש לו ממון חבירו, שלא כדין, ואז הם מוכנים לקבל התורה, שאין אות נוגעת בחברתה, והם דומים ממש לספר תורה!"

פנינים ומוסרים

משפט צדק

"שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ה'
אלקיה נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט
צדק" (דברים טז, יח)

קדוש ישראל ה"חתם סופר" זצוק"ל, היה מבאר את הפסוק על דרך שאמרו חז"ל במדרש על הפסוק "וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים" (הושע ב), שהקב"ה נותן "חסד ורחמים" ואנו נותנים "צדק ומשפט" ובזה נכרתת ברית האירוסין בין שני הצדדים, והנה הקב"ה הנחיל לנו בגודל רחמיו ורוב חסדיו את הארץ ונתן לנו ערים גדולות ובתים מלאים כל טוב, ולכן עלינו להכניס צדק ומשפט בארץ. "שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך" זה החסד והרחמים שלו. וגם אתה תתן חלקך "ושפטו את העם משפט צדק".

ובזה יש לחזק את ההנהגה לנהוג תמיד בצדק, ולהטעים בזה את דברי הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זיע"א שהיה דורש את כפל הלשון "צדק צדק" (טז:ב) כדי ללמוד מכאן מוסר השכל חשוב. גם כשהאדם רודף אחר הצדק ומשקיע מאמצים כדי להשיגו, עליו להיזהר ולהקפיד שכל מעשיו נעשים בדרכים ישרות וכשרות. אין המטרה, קדושה ונשגבה ככל שתהיה, מצדיקה את השימוש באמצעים פסולים. יש לרדוף צדק, אבל רק בדרכי צדק.

ומעשה היה בעת שהגיע הגה"ק בעל "ערוגת הבושם" זיע"א לעיר הומנא לכהן שם ברבנות, תיכף ומיד התחיל לחזק את ענייני הדת שבעיר, והציע אז לקבל חסיד מפורסם להיות שוחט ובודק. ה"ערוגת הבושם" אמר אז כתיב "שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך וגו' ושפטו את העם משפט צדק". הכוונה בזה, כאשר בא איש נכרי מעיר אחרת שאינו מכיר את אנשי המקום, ואינו יודע את מהותם של אנשי העיר, אזי אם רואה הוא את הרב ואת השוחט ובודק שהם יראים ושלימים, מזה דן שמסתמא כל בני המקום הם גם כן יראים ושלימים, וכן הוא בדין, כי גופא

בתר רישא גריר. וזה שאמר הכתוב "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", אז על ידי זה, "ושפטו את העם משפט צדק"...

להימנע מחשש עבודה זרה

"ולא תקים לך מצבה אשר שגא יהנה אלהיך."

(דברים טז, כב)

יש לבאר בדרך דרוש, כי התורה תובעת מהאדם, לא לעשות מה"לך" מצבה, היינו שכל ה"לך" של האדם, כל מעשיו, שלא יהיו חס ושלום, רק כדי להתגדל ולהתפאר, שינשא שמו, ויחוקק מעלותיו במצבם אבן, כי זו היא גאווה פסולה אשר שונא הקב"ה.

והרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א היה אומר כי מה שהאדם אוכל ושותה ונהנה מהעולם הזה, זה נקרא "לך". וזו שאמרה התורה, לא תקים לך מצבה, אל תעשה מתענוגי העולם הזה "מצב קיים" קביעות שתהיה לך לעיקר החיים, כי אז אתה מאבד את חיי הרוח, וזהו "אשר שגא" ח"ו. כי תפקיד האדם להכין עצמו, כאן בפרוזדור לקראת הטורקלין לחיי העולם הבא.

ומצינו בשם הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א, בעל ה"בני יששכר" שמבאר, כי יש אנשים שיש להם חוק קבוע ועקרונות מסויימים ולא יזוזו ממנהגם אף כמלא נימה! אך האמת היא שהם טועים כי אין אין יום דומה לחברו ואין מצב דומה למצב ובכל יום שעה ומצב אחר ותפקיד אחר בהתאם לצרכי השעה. וזהו ולא תקים לך מצבה' אל תקים לך דרך ומצב קבוע בעקשנות לתמיד, אלא תפעל תמיד לפי הצורך של אותה שעה.

לשמוע בקול צדיקים

"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"

(דברים י"א)

פירש"י בשם הספרי אפי' יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכל שכן כשאומר על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל.

למעייין בפסוק היה נראה מטעם דקדוק הלשון שהיה צריך להיות כתוב "לא תסור ימין ושמאל מן הדבר אשר יגידו לך". אבל כתוב "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ורק אח"כ כתוב "ימין ושמאל", מכאן למדים אשר יגידו לך ימין ושמאל שאפילו אומרים על ימין שהוא שמאל שצריך לשמוע בקולם. מדין זה אנו למדים שמצווה לשמוע בקול חכמים, וככל שישמע בקולם ובעצתם יצליח בכל דרכיו. ויש בזה לימוד נפלא, ובמיוחד למי שמהרהר או מפקפק חלילה באמונת החכמים, לידע שכל שמורהו החכם, אף אם בעיניו הוא רע, טוב הוא לו.

וכך יסדנו מוהר"ן מברסלב הוא (תורה קמ"א): "מעלת המקבל עצה מחכמי הדור כי היא המתקת הדינים, גם עי"ז יבוא לו ישועה, גם אם מקבל עצת הצדיק, אף שאחר כך לא עלתה לו יפה מעצתו, אזי יודע שהיה רק מהשם יתברך. אך אם לא היה מקבל עצת הצדיק, היה אפשר שתגיע לו רעה בלי גזר דין של מעלה, רק שהוא בעצמו המשיך על עצמו, כמו שכתוב (משלי י"ט): "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו". אך אם קיבל עצת הצדיק, יודע שהוא רק על פי משפט שלמעלה".

ומעשה היה בחסיד אחד נהפך עליו הגלגל, ירד מנכסיו ונעשה עני גדול. מאחר שבחוץ לארץ היו לו קרובים, עשירים גדולים, שאל בעצת הגאון הקדוש מגור, בעל "חידושי הרי"מ", אם יסע לקרוביו בחו"ל לבקש מהם עזרה, שיוכל לעשות איזה עסק להתפרנס ממנו. והצדיק לא הסכים. שאל האיש: אם כן אולי אכתוב להם מכתב, אתאר להם רוע מצבי, וישלחו לי סתם סכום מסויים למחייתי, כי הם נדיבי לב, כל שכן שאני קרוב משפחה להם. השיב הרבי: אף לזה אינני מסכים.

הדבר היה לפלא בעיני האיש, נסע בפחי נפש הביתה ובמצבו לא בא כל שינוי לטובה. אחר כך נסע עוד פעם לגור, שאל שוב את הרבי והוא שוב לא הסכים

שיבקש עזר וסעד מקרוביו, וכן חזר הדבר כמה פעמים. וצרת האיש גדלה. עולליו שאלו לחם וביתו ריק, ואשתו הציקה מאוד, בכה הרבה לפני הצדיק ואמר: איני רואה שום עצה לפני אלא לפנות לקרובי שבחוץ לארץ שיתמכו בי. השיבו הרבי: מה אעשה לך. אני כבר אמרתי לך דעתי.

כתב האיש מכתב לקרוביו על מצבו. והם שלחו לו תיכף סכום הגון ומצבו השתפר. אחר כך שלחו לו עוד כמה פעמים סכומי כסף, בלי שום דרישה מצדו, והוא נחלץ מן המיצר. אבל מיד אחר זה חלה האיש במחלה אנושה, ומצבו הלך והרע מיום ליום, ביקש האיש מאחד מידידיו שיסע לגור על אודותיו. הלה נסע, הזכיר את החולה לפני הצדיק ואמר שצריך לרחמים גדולים. הצדיק שתק כמה רגעים, ואחר כך אמר: דע לך, שלפעמים כשנגזר על אחד מיתה ר"ל, יש עצה בשמים להסיר ממנו רוע הגזרה על ידי יסורים. עני חשוב כמת, ועל ידי כך היה יכול עוד לחיות, ומה אני יכול לעשות אם הוא בעצמו דחה את העניות מאתו, כשקרוביו הסירו ממנו את הדחקות, נפסקה חיותו. ידו של אותו חסיד נסע תיכף מגור אל החולה, וכבר לא מצאו בחיים.

יזכנו ה' להיות תמיד דבקים בצדיקים.

חכמת התמימות!

"תמים תהיה עם ה' אלקיך"

(דברים יח, יג)

וכך מקובלנו בשם הקדמונים, כי "תמים תהיה" בגימטריא תשרי (910) והיינו: ראה לשוב בתשובה בימי אלול כדי שתהיה תם ושלם בחודש תשרי בימי הדן הבאים עלינו לטובה.

תשובה אפשר לעשות במשך כל השנה, אך אלול הוא זמן של קרבת ה', זמן שנקבע לדורות מעת שעלה משה רבנו עליו השלום למקום, לבקשת הסליחה על חטאי ישראל.

כנסת ישראל אומרת לקב"ה "השיבנו ה' אליך ונשובה", ואילו הקב"ה טוען "שובו אלי ואשובה אליכם". כל השנה אנו בבחינת בבושת "שובו אלי", ואז "אשובה אליכם". אך באלול יש קרבה מיוחדת של "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש מינו כקדם". וזהו גם עניינו של תקיעת השופר בחודש אלול, שגם הוא נועד לעורר את העם ולהתנער מכל ההרגל הישן והבלוי שאנחנו נוהגים כל ימות השנה.

ועוד אמרו כי הצדיק הוא תם, והרשע הופך סדר האותיות ונהיה מת. והענין הוא כי הלא האות ת' בסוף האותיות והאות מ' באמצען, הצדיק חושב על העתיד, מקדים הת' ועל פיו פועל בהווה ונשמר מטעויות, ואילו הרשע מקדים לחשוב על ההווה ונופל ברשעו.

בספר "קב הישר" כתב "תמים תהיה עם ה' אלהיך" - "דע כי מדת התמימות היא מעלה המעולה שבכל המעלות ומדות הטובות שצריך להיות בבני אדם ולכן כתיב באבינו יעקב בראשית "ויעקב איש תם יושב אוהלים" יש לדייק הלא בודאי כמה מעלות ומדות קדושות היו ביעקב אבינו כגון מדת חסידות ויראה ועונה וקדושה וטהרה ואין הכתוב מייחס אותו על מדות הללו כי אם במדות של תמות כדכתיב יעקב איש תם אלא מוכרח לומר כי תמימות כולל כל המדות טובות הקדושות"

והיה אחד מן הצדיקים קורא בזה על עצמו ואומר: "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך" (תהלים עג כב) רבש"ע רוצה אני להיות "בער ולא אדע", ולהיות "בהמות" בתמימות מופלגת אך ש"הייתי ואהיה עמך"

ופעם אחת אמר החוזה הקדוש מלובלין, לאדמו"ר רבי נפתלי מראפשיץ שהיה ידוע כאיש חכם במיוחד: "הלא לא כתוב חכם תהיה עם ה' אלהיך, אלא תמים תהיה" ענה לו רבי נפתלי זיע"א, "צריך חכמה גדולה להיות תמים עם ה'..."

מעלת התמימות

"תמים תהיה עם ה' אלקיך"

(דברים יח, יג)

על הפסוק "ודגלו עלי אהבה" דרשו חז"ל ודילוגו עלי אהבה, שאף על פי שהוא מדלג אותיות או תיבות, ובזה משתנה משמעות הדברים, או תתהפך מטוב לרע, עם כל זה הם אהבה שיהיו נשלמים ונתקנים בסדר הנכון.

ידוע הוא המעשה מהבעל שם טוב זיע"א, שראהו תלמידיו בערב ראש השנה בשמחה, ואמר לתלמידיו דעו שנגזרה גזירה על נשות ישראל המעוברות שהשנה יפילו נפלים, וככל שהתאמצתי לבטל את הגזירה לא הצלחתי. וכעת נתבטלה הגזירה בגלל תפילתו של אדם צדיק תמים שבמקום לומר 'מברך השנים' אמר 'מברך הנשים', ובכך נתברכו כל המעוברות שבעם ישראל שילדו בנים בני קיימא.

ומעין זה סיפר רבי יוסף חיים מבבל זצ"ל על אדם תם עם הארץ שלא ידע להתפלל, ואפילו פירוש מילים של הפסוקים ושל תורה לא ידע. וה' יתברך חננו בעושר ובריבוי בנים ובנות. בבית הכנסת שבו היה מתפלל היה חזן קורא את הקרבנות בנעימה וכשמגיע לפסוק, "אלו ואלו נשרפים בבית הדשן", היה אומר בנעימה מיוחדת יותר מכל התפילה. וזה העם הארץ שאינו יודע פירוש המלים חשב שכנראה תיבות האלו הם ברכות גדולות ובהם החזן מברך את הקהל, ולכן מגביה קולו בכדי להשמיע לציבור. במשך הזמן קלט את חמשה תיבות האלו בעל פה וכשהיו בניו נגשים לקבל ממנו ברכה בערב שבת היה מברך אותם ואומר: "אלו ואלו נשרפים בבית הדשן".

פעם התארח בביתו תלמיד חכם וכששמע אותו שמברך את בניו, "אלו ואלו נשרפין בבית הדשן", אמר לו: מה אתה עושה?! אתה מקלל את בניך ולא מברכם?! אותו עם הארץ נדהם, והצטער צער גדול. בלילה באו לתלמיד החכם הזה בחלום מן השמים בכעס, ואמרו לו: דע לך שכשהעם הארץ הזה היה אומר את המלים הללו בתמימות בחשבו שזה ברכה, הקדוש ברוך הוא היה לוקח את המילים ובחסדו מסדר אותם לברכה. כשקם אותו תלמיד חכם משנתו נצטער עד למאוד.

ובודאי שאין חלילה הכוונה למי שאינו יודע, כי יהיה טועה בכוונה וינהג כעם הארץ, רק כוונת התורה היא, שהתמים במעשיו, מתנהגים עימו בתמימות וכך ביארו הקדמונים כי שהאדם נקרא תמים כאשר כל פעולותיו נובעות מעצם מהותו ורק נפשו הזכה והטהורה היא המכוונת את דרכיו.

כי אמנם השכל הוא מן המתנות הגדולות שניחון בהן האדם, אבל עלול הוא לטעות והוא משוחד מנגיעות המדות והרצונות, אבל התמים הוא זה שהרים את עצמו למדרגה עליונה אשר בה האמת נעשית לו כטבע שני. איש כזה אינו צריך להיוועץ עם שכלו כי לבו ונפשו נעשו אמיתיים, והוא כבר הולך בדרך הישר מעצמו, ומאחר והוא אמיתי והקב"ה חותמו אמת נמצא שהוא תמיד עם הקב"ה, ואין לו ענין כלל להתחכם לדעת עתידות כי בכל מה שנותן לו ה' הוא שבע רצון, ומכין שהוא דבוק עם ה' מקבל קיום נצחי מן ה'.

זהירות משוחד

"כי השֹׁחַד יַעֲרַר עֵינַי תַּכְמִּים וַיִּסְלַף דְּבָרַי
צְדִיקִים".

(דברים טז יט)

האדם צריך להזהר מאד מאד, מן כל הדברים אשר הוא מתאוה להם, כי כל הדברים האלה יפילו אותו ברשת השוחד. שהרי גם מלאך גדול מאד מקבל שוחד. שכך למדנו ביום הכפורים, שני השעירים שמביא הכהן לה' ולעזאזל כתוב שמצותן שיהיו שוין במראה ובקומה ובדמים, וכתוב בפרקי דר' אליעזר שלפיכך היו נותנין לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, כי רצה הקב"ה להתנהג ביום הכפורים במדת הרחמים וצוה לשחד אותו בשעיר לעזאזל, הקטיגור נעשה סניגור בשביל השוחד.

הרי שגם מלאך גדול כסמאל מושפע מהשוחד וודאי שבני אדם, שבשביל רווח כל שהוא אם בשביל חמדת ממון, אם בשביל כבוד המדומה, עלול לנטות מן האמת ולאחוז בשקר.

כי השוחד המעוור עיני חכמים וכל שכן לטפשים, כי שוחד הממון או הכבוד, או השיחה נאה מעורר עיניו ואינו רואה מה שיש לראות. ולכן גדולי החכמים ברחו ופחדו לנפשם משוחד כל שהוא.

בשיטה מקובצת (ב"ק דף צב:) הביא מעשה שהיה אצל הרי"ף, וז"ל: אירע לו עניין זה עם איש אחד ולא רצה לדון אותו כלל, כדי שלא ידון אותו במה שיבוא לו היזק ממנו ונמנע זה מניעה גמורה, וזה שהוא (הרי"ף) ז"ל חלה ונכנס אצל אדם אחד במרחץ שהיה לו בביתו ונתהנה מהמרחץ הנזכר. אחר כך זימן אותו שישב אצלו עד שיבריא וכיבד אותו הרבה, ועשה עמו טובה והבריא. בהמשך הזמן מטה ידו של האיש ההוא וירד מנכסיו ונשבר בערבונות וזולתם ונתחייב לתת ממון לבעלי חובות וירד עד שהוצרך למכור המרחץ הנזכר ולשום אותו לבעלי חובותיו. אמר רבינו יצחק ז"ל: לא אדון ולא אודה במרחץ הזה, לא במכר ולא בשומא ולא בשום דבר המתיוחד לו, לפי שנתהניתי ממנו. מוסיף על כך בשיטה מקובצת לימוד מוסרי: "ואם היה זה בדומם שאין לו הרגשה, כ"ש וק"ו בני אדם המרגישים בהיזק ובתועלת שיהיה זה שנוי לעשותו והעושהו יוצא משורת המוסר ודרך ארץ!"

ובשם הגדולים להחיד"א מסופר על החכם הספרדי רבי חיים כפוזי זצ"ל, אחד מחמשת תלמידיו המובהקים של האר"י הק', שהיה דרכו לקבל שכר בעד הוראה, מפני שהיתה תורתנו אומנותו, ולא היה לו במה להתפרנס. בזקנותו הוא הפך לסגי נהור, והיו שחשדו כי מחמת נטילת שכר הוראה נכשל בעוון אבק שוחד ולכן נסתמאו עיניו, כדברי התורה: כי השוחד יעוור עיני חכמים". כאשר נודעו לו דברי הרכילות הזאת, התרגש רבי חיים כפוזי והצטער הרבה, כי חשש לחילול כבוד התורה. הוא קרא לקהל להתאסף בשבת בבית הכנסת, ובמעמד עם רב נשא דרשה נאה, ובסוף אמר: "רבותי, יען כי שמעתי שיש אנשים החושדים בי בעוון שוחד, לכן לעיני כולם אני מתפלל בזה אל ה', שיראה לי אות לטובה וישיב לי את מאור עיני, כדי שיידעו כולם כי לא נכשלתי חלילה בעוון מכוער זה". מיד עם כלותו לדבר, נפקחו עיניו, והוא ירד מהבימה כאשר הוא נותן שלום לכל אדם, ויהי לנס. מאז היה חותם במילים "ה' נסי חיים כפוזי".

מעיד החיד"א בשם הגדולים (מ, ט) "אני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור, והיה חותם מאומד, וכמעט אין האותיות ניכרות, כמי שלא רואה, וראיתי חתימתו אחר כך: ה' נסי חיים כפוזי, כתיבה מאושרה. ועד היום, כל הנשבע לשקר על קברו נענש, זיע"א.

ועל הרב הקדוש רבי העשיל מקראקוב מסופר כי באו אליו שניים מעשירי העיר לדין תורה. הסכסוך שפרץ ביניהם נגע לסכום גדול של אלפים רבים. הזדרזו אחד מהם, בא אל רבי העשיל ואמר: הואיל, רבי, ובימים אלה אני בא אליו לדין תורה, יראה נא שלא יעשה לי עוול. ואגב כך הוציא מכיסו מאה דינרים ושם אותם לפני הרב. רבי העשיל נטל את הכסף וביקש מבעל הדין לבוא אליו למחרת. משיצא, קרא אליו רבי העשיל את הרבנית וציוה עליה להכין לערב סעודה גדולה, ומיד שלח וזימן לסעודה זו את כל ילדיו, את הבנים ואת החתנים. בשעת הסעודה כשהיו הכול מסובים לשולחן ומיטיבים את ליבם במאכל ובמשקה, הוציא רבי העשיל מכיסו את מאה הדינרים החזיקם בידיו, וספר אותם פעם ופעמים ושלוש. ראו המסובים ותהו, הוסיף רבי העשיל וחזר וספר את הכסף, העבירו מיד ליד, ולבסוף פנה אליהם ואמר: הידעתם אתם ילדי מהו זה? כסף שוחד הוא, הראיתם מימיכם כסף שוחד? הסתכלו, תנו בו את עיניכם וראו הנה הוא... כסף שוחד ממש... ושוחד אסור לקחת! אסור! נזדעק רבי העשיל וחבט באגרופיו בשולחן - השומעים אתם? אסור! "ולא תיקח שוחד", ואכן בכוונה שלחתי להזמינכם לבוא, שיהיו עיניכם רואות כסף שוחד ובורחים מפניו כמפני אש. מיד שלח לקרוא אליו את בעל הדין, השליך בפניו את הכסף והטיל בו דברי נזיפה קשים.

לא להסיה דעת מכבוד שמים

"וְהִיָּתָה עֲמוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו"

(דברים י"ז, יט)

הנה הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" למד מציווי זה, שהיסח הדעת הינו המפריע הגדול ביותר לקניית היראה, שכאן ראינו שהמלך נצטוה לקרוא בספר התורה כל ימי חייו, בלא היסח הדעת, על מנת שילמד ליראה את ה'.

ובאמת חיוב זה של אי הסחת הדעת, "למען ילמד ליראה את ה' אלקיו", היא מצוה על כל אדם, אלא שאצל המלך ישנה סיבה מיוחדת לפי שהוא טרוד יותר מכל העם.

והנה שורש נשמות ישראל הוא שיהיו דבקים בקב"ה, ומה נפלאו מילותיו של בעל התניא הק', שכתב יסוד נפלא: "וכוונת המצוות לדבקה בו יתברך שהיא כנשמה לגוף, נחלקת גם כן לשתי מדרגות, כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי, שהן חי ומדבר, כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו יתברך, ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו, ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו על ידי קיום התורה והמצוות, שהן המשכת והארת אור אין סוף ב"ה על נפשו לדבקה בו, ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות, וכן בכוונה זו מתפלל ומברך, הרי כוונה זו על דרך משל כמו נשמת המדבר, שהוא בעל שכל ובחירה ובדעת ידבר. ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדולת אין סוף ב"ה להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו, וכן היראה במוחו ופחד ה' בלבו, רק שזוכר ומעורר את האהבה הטבעית המסותרת בלבו ומוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגילוי במוח, על כל פנים שיהיה רצונו שבמוחו ותעלומות לבו מסכים ומתרצה בריצוי גמור באמת לאמיתו למסור נפשו בפועל ממש על יחוד ה' כדי לדבקה בו נפשו האלקית ולבושיה, ולכללן ביחודו ואחדותו שהוא רצון העליון המלובש בתלמוד תורה ובקיום המצוות, וגם היראה כלולה בה לקבל מלכותו שלא למרוד בו חס ושלום, ובכוונה זו הוא סור מרע ועושה טוב, ולומד ומתפלל ומברך בפירוש המלות לבדו בלא דחילו ורחימו בהתגלות לבו ומוחו, הרי כוונה זו על דרך משל כמו נשמת החי שאינו בעל שכל ובחירה, וכל מדותיו שהן יראתו מדברים המזיקים אותו, ואהבתו לדברים הנאהבים אצלו הן רק טבעיים אצלו ולא מבינתו ודעתו, וכן על דרך משל היראה והאהבה הטבעיות המסותרות בלב כל ישראל, כי הן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו". (לקוטי אמרים פרק לח)

וכן בגמרא (יומא ז'): למדו מציץ הקודש, שאסור להסיח דעת מהתפילין, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה על מצחו "תמיד" שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה. ולפיכך אמרינן התם: "חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה". הרי לנו דמתיבת "תמיד" למדנו, שאין להסיח דעת כלל, הן בציצית הן בתפילין והוא כלל בכל המצוות.

"כי יקום עד חֶמֶס פֶּאִישׁ לְעֵנֹת בּוֹ סָרָה... וְדָרְשׁוּ
הַשֹּׁפְטִים הַיָּטִב וְהַנָּהֵג עַד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה
בְּאֶחָיו"
(דברים יט טז-יח)

אחד מתלמידיו של מרן החפץ חיים זצוק"ל סיפר כי בהיותו מקורב לכהן הגדול היה לו את הזכות להיכנס לביתו פעמים רבות ולשוחח עימו. "באחת מהפעמים שנכנסתי אל החפץ חיים בשנותיו האחרונות, בעת שהיה כבן 83 בערך, נכנסתי לביתו, כשהוא היה בעת רצון מיוחדת במינה, מחמת החולשה שכב רבנו במיטתו, ולפתע מורה לי רבינו להתקרב עליו, וביקש ממני שאפתח את פיו.

למרות שסרבתי, הדבר לא עזר לי מאומה, והח"ח הורה לי בשנית לפתוח את פיו. בלית ברירה ובחוסר אונים מוחלט התקרבתי לח"ח ופתחתי את פיו הקדוש. לפני נגלו שתי שורות שינים צחורות כשלג, מסודרות ומתוקנות כמו אצל ילד קטן ובעוד אני נסער פונה אלי הח"ח ומבקש בקשה נוספת. "תספור בבקשה כמה שינים יש בפי!"

התלמיד שנדהם מהבקשה פחד לעשות זאת, פיו הקדוש של הח"ח! אך הח"ח לא נתן לו זמן לחשוב, והאיץ בו לספור את שיניו. בלית ברירה התחלתי לעשות את המשימה הבלתי אפשרית שהוטלה עלי, ובסיומה הגעתי למספר 32, בדיוק כמספר השיניים שברא הקב"ה באדם. אפילו שן אחת לא נחסרה ולא נפגמה!!!

"לאחר שעשיתי את מה שביקש ממני החפץ חיים, אמר לי מרן זצוק"ל בחיך "אני שמרתי על הפה שהקב"ה נתן לי, והקב"ה שמר על הפה שלי!!!". באותה מידה שאדם הולך, בה הקב"ה דן אותו. וגם כאשר האדם חטא ח"ו, באותה המידה שחטא, בה הוא יכול לחזור בתשובה ולתקן את החטא שחטא.

כי כל מה שקורה בעולם הוא תמיד מידה כנגד מידה.

במסכת סנהדרין (קב:) הדנה לגבי דין עדות שקר, מובאים הפסוקים מספר מלכים. "ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה. ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה. ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן".

הגמרא אף מפרטת: "אמר רבי יוחנן: מאי רוח? זוהי רוחו של נבות היזרעאלי".
 ופירש רש"י: "לפי שהוא הרג את נבות, היה רוחו מחזר לפתותו ולהפילו" היינו
 להגיד לו דבר שקר כדי להכשילו.

מדוע כאשר אמרו "זה בכה וזה בכה" לא הסכים עימם הקב"ה, ואילו כאשר
 אמר הרוח "אצא והיתי רוח שקר בפי כל נביאיו" רק באופן כזה כאשר זה נעשה
 על ידי שקר, או אז מסכים עימו הקב"ה?

כתב בספר "תפארת יחזקאל", כי יש כאן יסוד, כפי שקבעו חז"ל ש"כל מידותיו
 של הקב"ה הם מידה כנגד מידה". אחאב הגיע לכרם נבות היזרעאלי, על ידי
 שאשתו, איזבל אמרה עדות שקר, וכמו שכותב הפסוק "ועתה הנה נתן ה' רוח
 שקר בפי כל נביאיך אלה. וה' דבר עליך רעה"

כאשר כל ההצלחה שלו באה על ידי דבר שקר, כאשר זו הדרך בה הוא משיג
 את ה"רווחים" שלו, הרי שגם המיתה שלו, גם כישלונותיו באים באופן של מידה
 כנגד מידה "ועתה הנה נתן ה' דבר רוח שקר בפי כל נביאך אלה וה' דיבר עליך
 רעה".

הלימוד כאן הוא לדורות, יש לעיתים מי שחושב שיוכל להשיג משהו על ידי
 הערמות ותככים, על ידי דבר שקר, יתירה מזו יש מי שמבקש לפגוע באחר, כשהוא
 משתמש בשקרים ובתככים. ואינו שם לב שהעולם מונהג באופן של מידה כנגד
 מידה, פגעת לפלוני בפרנסתו, בסופו של דבר הפוגע עצמו יפגע אף הוא!

לעיתים יש מי ששוכח את הידיעה הפשוטה, שהעולם לא הפקר והוא מונהג
 בצורה של "מידה כנגד מידה" חייכת למישהו? הארת פנים? תקבל את זה בחזרה!
 היום מחר או עוד שנתיים, אבל תקבל, ובדיוק באותה צורה בה נתת.

ומעשה היה ביהודי שנהג להעניש את תלמידיו בדרך מסוימת שגרמה להם לצער
 מעל המגיע להם, צער שנחרט בתודעתם ראיתי את זה לפני כשלושים שנה, ועקבתי
 אחרי האיש במשך השנים, כאשר הוא נפל למשכב בעת זקנותו, הוא סבל יסורים
 קשים ומרים בדרך משונה, שהייתה תואמת במדויק למה שעולל לאחרים לפני שנים,
 אמנם אין לנו חשבונות שמים, אך צריך להיות עוור בדעת כדי שלא לראות היאך
 הכל מונהג מידה כנגד מידה.

לפי תובנה זו, ניתן גם להסביר את סמיכות הפרשיות "לא תסיג גבול רעך אשר

גבלו ראשונים" (יט יד) והפסוקים שלאחר פרשה זו "לא יקום עד... כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה" התורה אומרת לנו שלא ננהג כאחאב שהשיג גבול רעהו על ידי עדות שקר, כי אם חס ושלום נעשה כן יקויים בעושה את "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" מידה כנגד מידה.

פְּרִשְׁתָּ כִּי תֵצֵא

המלחמה הגדולה

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה, עַל-אִיְבֹיֶךָ וְנִתְּנָו ה' אֱלֹהֶיךָ,
בְּיָדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׁבִי'".
(דברים כא ו')

בעל "חובת הלבבות מתאר במילותיו המפורסמות, מה היא מלחמה של ממש: "אמרו על חסיד, שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה, אמר להם: שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה. אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו". הגאון רבי רבי עזרא עטייה זצוק"ל ראש ישיבת 'פורת יוסף', סיפר פעם בשיחה לפני תלמידיו, על שימוש שעשה יהודי חכם ב"מלחמת היצר".

היה זה כאשר פעם אחת הגיע שד"ר לעיר גדולה לאסוף בה כספים לצורכי צדקה. אמרו לו אנשי העיר "אין לך מה לצפות כי רוב תושבי המקום עניים והם עצמם זקוקים לתמיכה, ומאידך יש אדם אחד עשיר, אבל כמידת עושרו כך מידת קמצנותו, ואינו פותח את ידו לצדקה כלל".

אותו שד"ר לא אמר נואש, והחליט להוציא מאותו עשיר כסף לצדקה ויהי מה. למחרת בשעה שבע בבקר הוא דפק על דלת ביתו של אותו עשיר, ומשיצא אליו בעל הבית שאך זה עתה קם ממיטתו, ביקש ממנו צדקה. אמר לו בעל הבית "איני נותן כסף לצדקה", הודה לו השד"ר באדיבות והלך. למחרת הופיע השד"ר שוב רבע שעה מוקדם יותר, ודפק על דלת ביתו של העשיר, ומשפתח לו העשיר והוא עוד אחוז בקורי שינה, התפלא לראות שוב את אותו אדם, והזכיר לו שכבר אמש אמר לו כי אינו נותן צדקה.

שוב הודה לו השד"ר והלך לו. למחרת בבוקר הקדים יותר וכבר בשעה שש וחצי דפק על דלת ביתו של העשיר, בעל הבית התעורר בבהלה, ומשפתח לו בעל הבית

ועיניו דבוקות זו לזו ראה את המשולח שוב מול עיניו והחל צועק עליו, "אתה חסר דרך ארץ, מי לימד אותך כך להתנהג? חצוף! אתה חצוף! בושה, תתבייש לך!" השד"ר הביט בו בקול רגוע ובלי סימני התרגשות, והשיב ה"רבה" שלך, ו"הרבה" שלי הם אותו רב מי שלימד אותך, לימד אותי. התפלא בעל הבית ואמר לו "אני למדתי באוניברסיטה, ואתה בוודאי למדת בישיבה אצל רב מה הקשר בכלל? השיב לו השד"ר שוב, "אתה טועה יש מורה אחד לשנינו!" הסתובב והלך לדרכו.

למרות השעה המוקדמת, הרי שהדברים סקרנו את בעל הבית הוא רץ אחרי אותו שד"ר ואמר לו "בכל זאת אולי תסביר לי מי הרב המשותף לשנינו?" השיב לו השד"ר "אם תתן לי כסף לצדקה, אגלה לך!"

הלך בעל הבית והשליש את הכסף בידי עובר אורח, ואמר: עכשיו דברי! כאשר בליבו הוא חושב להתנפל על השד"ר אחרי שיגלה את סודו ובמקביל לקחת את הכסף בחזרה.

חיך היהודי ואמר לו: בכל בוקר כשאני קם לתפילה עם הנץ החמה, בא אלי המורה שלי ומשכנע אותי שלא לקום לתפילה, כי אני עייף וגם אהיה עייף כל היום וזה יפריע לי, ולמעשה הוא אותו ה"רבה" שגם אותך משכנע מידי בוקר ומונע ממך לקום ללכת לבית הכנסת ולהתפלל במניין מסודר."

מי הוא זה המורה הזה? שאל בעל הבית,

"הוא השטן הוא היצר הרע, הוא "מורה" משותף לשנינו" השיב השד"ר "אלא שאני מתגבר עליו. אבל למדתי ממנו דבר אחד, שכמו שהוא "זבוב" טורדני כך אני אהיה "זבוב טורדני" ואבוא אליך מדי בוקר לבקש ממך צדקה. בן כמה אתה? התקעס הגביר "הרי אני כבן שבעים שנה" השיב היהודי. "אתה באמת חושב כל בוקר לבוא ולהטריד אותי?" "בהחלט!" ענה השד"ר "אם כך", אמר בעל הבית "קח כסף לצדקה ועזוב אותי לנפשי."

★

הלימוד על המלחמה כאן בפרשה, אינו עוסק רק במלחמת הרשות, כי אם במלחמת המצוה של כל יחיד ויחיד, המלחמה היום יומית, מלחמת היצר. החובה של "רגזו ואל תחטאו", היא חובה שדרשו אותה חז"ל "לעולם ירגיז אדם יצר טוב

על יצר רע", כי עיקר המלחמה של האדם נעוצה בעמידה מול הרע, בהקטנת הניסיון ובבריחה מאותם חלקי רע.

על חשיבות המלחמה ברע, מצינו הארה נפלאה בדברי הגר"א זיע"א, המבאר את מאמר חז"ל על הצפוי לצדיקים לעתיד לבוא.

חז"ל קובעים: "אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק שי עולמות, שנאמר להנחיל לאוהבי יש ואוצרותיהם אמלא" הגר"א מבאר שהלימוד הוא ממילה בה מחולקים העולמות לשי"ן וליו"ד וזה בדווקא, שכן שלוש מאות עולמות מקבל הצדיק על ה"סור מרע" ואילו עשר עולמות על העשה טוב!

כי ה"זבוב" לא מרפה וכמו שממשיך חובת הלבבות ואומר "ומן התימה, אחי, כי כל אויב שיש לך, כשתנצח אותו פעם ושתיים, ירף ממך ולא יעלה על לבו להלחם בך, לדעתו יתרון כחך על כחו, והוא מתיאש מנצח אותך ומגבר עליך. אבל היצר אין מספיק לו ממך נצוח פעם ומאה פעמים בין שנצח אותך, בין שנצחתו. כי אם ינצח אותך, ימיתך, ואם תנצחהו פעם אחת, יארב לך כל ימין לנצח אותך, כמו שארז"ל: אל תאמין בעצמך עד יום מותך. ואינו מקיל בקטנה שבקטנות עניניך לנצח אותך בה, כדי שתהיה לו מדרגה לנצח אותך במה שלמעלה ממנה. ואל כן ראוי לך, שתהיה נזהר ממנו"

המלחמה קיימת תמיד, ברמת הפרט וברמת הכלל. אולם כאשר זה נודע לפרט הרי שכל לב יודע מרת נפשו, מה חובתו ומה הוא עושה למעשה, וכמה עליו להלחם בדברים המפתים אותו לפי דרגתו הרוחנית.

וכאשר זה נוגע לכלל בכלל, גם כאן היצר לא שקט, הוא לא נח מלראות עולם של תורה ויראה, בני תורה ויושבי אהלים והוא נאבק בשיטות שונות ומשונות, לפתוח עוד ועוד חזיתות והכלל והעיקר למעט בכוחם של לומדי תורה, חכמי התורה וכל מי שעושה טוב.

יכול היצר לבוא עם טעמים שונים ומשונים, מאמרים מלומדים, הסברים מחוכמים, פנים שוחקות של דאגה לפרנסה ולרווחת בן הישיבה, שרחמיו נכמרים עליו... אך תמיד תמיד השורה התחתונה היא, מלחמה. לנסות ולפגוע. ומולו נצבים אנו, כל יחיד ויחיד, ששותף לצבא ה', למלחמה הגדולה.

ולעיתים צריך גם כלי ביטוי, שיתריע, שיצביע, שיעורר ויציג את חזית המאבק,

לאור מבט עיניהם הצופיה של גדולי הדור, הם שנקראו "רואים", ובידם לזהות את הסכנות ואת האיום על קיומינו הרוחני.

תלמידו הגדול של הבעל שם טוב הקדוש, רבי יעקב יוסף מפולנאה, כותב בספרו "תולדות יעקב יוסף" ביאור המלמד על השימוש שנעשה אנחנו ביצר, לצורך המלחמה בו עצמו.

על הפסוק "כי תצא למלחמה על אויבך ושבית שביו" כותב ה"תולדות" "כי על ידי טענות יצר הרע עצמו בזה כובש יצר הרע! שהוא, היצר זריז במלאכתו לפתות את האדם בעבודה, כדי לעשות שליחותו" יצר הרע מנסה לעבוד קשה כדי להחטיא את האדם!

ומה דורשים מהאדם? שיעשה את אותו דבר, אבל לצד השני "מזה יקח אדם מוסר לעצמו שיהיה זריז במלאכתו שלא לשמוע ליצר הרע שהוא נגד רצון קונו יתברך, כי אויבך הוא יצר הרע, ובמלחמה נגדו יהיה יצר הרע עצמו לחרב בידך להלחם נגדו!"

להיות זריזים במלאכה, לא להתרפות, לא להתפתות ולא לחשוש, לעשות את מה שצריך.

מלחמת היצר מלחמה תמידית

”כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֵיבֶךָ וְנִתְּנָוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּיָדְךָ וּשְׁבִיטַת שָׂבִי”

(דברים כ”א, י’)

כתב ”חובת הלבבות”: ”ואמרו על חסיד שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים ושללו שלל אחר מלחמה חזקה. אמר להם: שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה. אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו. ומן התימה, אחי, כי כל אויב שיש לך כשתנצח אותו פעם ושתיים ירף ממך ולא יעלה על לבו להילחם בך, לדעתו יתרון כוחך על כוחו, והוא מתייאש מנצח אותך ומגבור עליך, אבל היצר אין מספיק לו ממך ניצוח פעם ומאה פעמים בין שניצח אותך בין שניצחתו, כי אם ינצח אותך ימיתך, ואם תנצחהו פעם אחת יארוב לך כל ימך לנצח אותך”.

כאן למדנו שמלחמת היצר הרע קשה יותר לאדם ממלחמתו נגד האויבים הקמים עלינו להורגינו, והטעם הוא כי אין ניצחון מוחלט במלחמת היצר, שכן עד סוף ימיו מצוי האדם במלחמה מתמדת.

וכתב אלשיך הקדוש, שבמלחמת היצר אין כוונתנו להשמידו ולהכריעו עד הסוף, שכן אנו מעוניינים להשתמש ביצר הרע לכיוון החיובי, ולכן זוהי מלחמה קשה ממלחמת האויבים שמגמתנו היא להכניעם עד תומם. שהרי ידוע כי במלחמת האויבים נגד ישראל הקב”ה הוא הנלחם לנו, בבחינת ”ה’ איש מלחמה”, כפי שמצאנו במלחמת החשמונאים כנגד היוונים, שמעטים וחלשים ניצחו רבים וגיבורים. מה שאין כן מלחמת האדם ביצרו, שכן ”הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים” (ברכות ל”ג), ומצאנו ש”הבא ליטהר מסייעין אותו” (שבת קד.) אך מכל מקום עיקר המלחמה מוטלת על האדם בעצמו, ורק אז הקב”ה מסייעו.

■ יצר הרע מתחדש בכל יום

בספרים הקדושים מבואר באריכות שכל הפרשיות של חודש אלול קאי על מלחמת היצר שצריך לצאת למלחמה נגד יצר הרע ובכל הפרשיות האלו נותנת לנו

התורה עצות ותחבולות להנצל ממלחמה זו וכל זה כהכנה דרגה לקראת יום הדין הגדול והנורא אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון.

בחובת העבודה ומלחמת היצר כתב השל"ה הק' בשער האותיות אות י', "ומרומז היצר הרע ב"רגליך", כי רגליו יורדות מוות, וגם יש רמז ליצר הרע רתיחתו על דרך השכל ברגלים, כהא דתנן בפרק קמא דיומא בקש להתנמנם וכו', אומרים לו אישי כהן גדול עמוד והפג אחת על הרצפה, כי חמימות הרגלים מעוררת השינה, וקרירותם מבטלים אותה. וכן הוא בכל התאוות, ועל זה אומרים בדרך הלצה, שעל כן רות גלתה מרגלותיו של בועז, שיתקרר, כדי שלא ישמע לקול היצר הרע שהיה מפתהו בא עליה. וזהו הוקר רגליך מבית רעיך, לבטל החמדה והתאוה, הרי שמצד היצר הרע הוא ריע להקב"ה, ועל כן נקרא יצר טוב על שם הקב"ה שהוא טוב האמיתי, ואין רע יורד מלמעלה..."

"והנה האדם השומע ליצר הרע לפי כוונותיו הנגלה אז הוא לשמאל הולך בסטרא דשמאלא, ונתקיים למשמאלים סמא דמותא, אמנם כשהולך אחר הנסתר של יצר הרע שהוא טוב מאד, דהיינו כדי שיתאוה ויהיה גבור ויתגבר ואז שכרו מרובה, אז מקיים שיויתי ה' לנגדי תמיד, כי מה' לא יצא רק טוב, ואז השמאל נגד ימינו של הקב"ה והוא טוב מאד, ונמצא הכל יצר טוב, ואדרבא, תוכיות הרע היא מצוה, יאמר איך אהיה ציית לזה לעשות כן, הלא עצמיות תוכיות כוונתו היא להיפך... גם באמרו יצר טוב יש בזה התעוררות שיהיה יצר של אדם טוב תמיד, אף בשלא שעת מעשה, דבשעת מעשה פשיטא כשתבא עבירה לידו שידחנה חיש מהר, וכשתבא מצוה לידו תיכף יעשה בזריזות, אלא אף בעת שהוא בטל מזה יחשב בלבו ויתאוה לדבר טוב וימאס ברע, רצוני לומר שיהרהר אחר רדיפת מצוה ואל יהרהר בעבירה, ותמיד יהיה יצרו כלומר תאוותו לטוב, ואף בדבר שאין ביכלתו לעשות, יחשב בלבו אם היה ביכלתי לעשות הייתי עושה" (שער האותיות אות י').

בגמרא (ברכות ז): מובא: "אמר ר' יוחנן משום רשב"י, קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג, שנאמר (תהילים ג): "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו", וכתוב בתריה (שם): "ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי", ואילו לגבי מלחמת גוג ומגוג כתיב (שם ב'): "למה רגשו גויים ולאומים יהגו ריק", ואילו "מה רבו צרי" לא כתיב. חז"ל מבדילים בין הביטויים הקשים שאמר דוד כלפי אבשלום בנו שמרד בו לבין הביטויים שאמר דוד ביחס למלחמת גוג ומגוג.

וביאר צדיקי הדורות כי הקליפות הם הם אויבי האדם, המעלימות ומסתירות על האלוקות. בגוף האדם זו הקליפה המלובשת בגוף, ובבהמיות שיש באדם זו המסתירה את הנפש האלוקית. בקליפה מסתתר יצר הרע, שהוא הוא הכוח המתאוה לענייני העולם. וכבר ביארנו כי "עולם" לשון העולם, כי בעולם עצמו ענייני העולם מעלימים ומסתירים את האור האלוקי המהווה ומחיה את העולם בכל רגע מחדש. וכנגד כוח הרע המתחדש אני מתפללים בכל יום ויום בלשון הווה, ה"עושה" נקמה בפרעה, "עושה" לשון הווה, כי ה"פרעה" הרע הבהמי שבאדם קיים ומעלים ממנו ענייני הקדושה.

ואכן הקב"ה שהוא בלתי מוגבל ברא מציאות של רע, מציאות של העולם, המתנגדת לקדושה ומנסה להכריע אותה. ותפקידנו לקחת את כל חפצי העולם לתקנם ולבררם באופן של "כי תצא", באופן של יציאה ממגבלות הגשמיות, ואז תצליח המלחמה בנצחון על אויבך, על יצר הרע, הוא האויב האמיתי. ואז: "ושבית שבי", נשיג את הניצוצות שבדברים הגשמיים.

■ מלחמה בכל עת

הרה"צ ה'תפארת שלמה' זיע"א מראדומסק בונה יסוד גדול על פי הפסוק: "כי תצא למלחמה", כי יש אנשי מעשה העושים מלחמה ביצרם ומנצחים אותו, ואחר כך הולך ומתגבר עליהם וצריכים לערוך נגדו מלחמה מחדש, ובאמת הוא תמיהה גדולה בעיניהם מה זה ועל מה זה, הלא כבר ערכנו מלחמה וכבשנו אותו, והיה עולה בדעתם כי די להם בזה, ועתה הנה הוא היצר מתגבר כנגדם ומה יהיה בסופם, על זה באה התורה לרמז: כי תצא למלחמה, היינו שעיקר יציאתך לזה העולם הוא רק למען היות לך מלחמה כל ימי חיך ולכך נוצרת. וזה שנאמר ביעקב אבינו (בראשית ז', א' ברש"י): "ביקש יעקב לישב בשלוח אמר לו הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב וכו'". כי באמת יעקב היה מתקן לעולם הבא חלקו מה שיהיה צריך כאשר יבא עתו להסתלק מזה העולם אך עוד עת לזה, להתמהמה בעולם הזה בחיים חיותו, וכאשר יגמור לתקן כל עניין מלחמת היצר, ההכרח להסתלק מעולם הזה. ועל ידי זה שקפץ עליו רוגזו של יוסף והיה מהצורך לערוך עוד מלחמת היצר מחדש, הנה צריך להתעכב עוד בעולם הזה".

מספרים, כי פעם שאל אחד מבני החבורה הקדושה את הבעש"ט הקדוש זיע"א,

מדוע לפעמים כשהיה אדם דבוק בהשי"ת ויודע איניש בנפשיה שקרוב הוא אליו ית"ש, ותוך כדי הדביקות נמצא לפעמים שהוא נפסק ורחוק מהבורא יתברך, כי גם זה יכול אדם לדעת בנפשו, כי הוא רחוק מהבורא ית"ש?

השיב לו הבעש"ט על דרך משל, כשאב רוצה ללמד את בנו לילך ברגליו, מה הוא עושה? נוטל את בנו ומעמיד אותו לפניו על הארץ, ומרחיב את ידיו סמוך כדי שלא ייפול התינוק ארצה. כשיגיע התינוק סמוך לאביו, אזי מתרחק אביו מעט לאחוריו, כדי שהתינוק ילך ויתקרב בכל פעם יותר, וכך ילמד הילד לילך בטוב, כי אם אביו לא היה מתרחק בכל פעם לאחוריו, לא היה התינוק הולך רק אותו המעט שהיה בין המקום שהיה אביו מעמידו בתחילה עד למקום שאביו עומד בו, אבל כיוון שאביו הלך בכל פעם לאחוריו, נמצא התינוק הולך בכל פעם יותר.

■ גבורה במלחמת היצר

אמרו חכמים במסכת אבות (פרק ה' משנה א'): "איזהו גיבור הכובש את יצרו שנאמר "טוב ארך אפים מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר". מבאר על כך המלבי"ם: "הגיבור הבלתי מאריך אף ונוקם מאויביו מראה גבורתו במה שנתגבר על אויבו החיצון, אבל אם ישמע לחוקי החכמה לבל ינקום ומתגבר על יצרי הקנאה והנקמה אשר יצוו לאיבריו לפעול פעולת הנקמה, הוא טוב מגיבור, כי התגבר על אויבו הפנימי הקשה יותר. ויש מי שמאריך אף והוא קצר רוח, שהגם שלא יעשה פעולת הנקמה, בכל זאת מעלה ציורי הנקמה על הלב ונוטר איבה, כמו שנאמר: 'וקצר רוח מרים איוולת' (משלי י"ד, כ"ט), אבל מי שהוא גם כן 'מושל ברוחו' להכניע שונאיו בל יעלו ציורי הנקמה על הלב כלל הוא 'טוב מלוכד עיר', כי הרוח דומה כעיר מבצר מלא חיל רב של היצר זקן וכסיל, שהם ציורי הרוח לכל המידות רעות, ואם מתגבר על הרוח כבש כל העיר הקטנה, והיא גבורה יותר מלוכד עיר חוצה לו בחיל וכוח".

הברטנורא מפרש את המשנה כך: "איזהו גיבור" שראוי שיתהלל בגבורתו? הכובש את יצרו, שנאמר "טוב ארך אפים מגיבור" הכי הוי פירושא דקרא, טוב ארך אפיים הבא מ"צד הגבורה" של כיבוש היצר, לא מצד רכות הטבע, וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר מן המלך, שלאחר שכבש את העיר ובאו לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגן". פשט הפסוק הוא, שהכובש עיר הוא אכן גיבור, אך ארך

אפיים הוא טוב יותר מן הגיבור. מפרש רבינו עובדיה מברטנורא, ש"טוב אך אפיים" הנובע מתוך הגבורה של כיבוש היצר.

ובאמת, כך כך מתנהג הקב"ה עם בריותיו, כשאדם מתלהב בדבקות הבורא, אם לא היה מתרחק ממנו הבורא ב"ה, לא הייתה דבקותו בכוח ובתמידות, אבל השתא כשמתרחק ממנו בכל פעם קצת, הוצרך האדם להתחזק בדביקותו בכל פעם יותר ויותר, כשרואה את עצמו רחוק מעמו ית"ש, ויצטרך להוסיף ולחדש בכל פעם דבקות יותר, כי בעולם הזה אין מנוחה, גם כשמגיעים קצת להתקרבות אלוקית, מיד צריך לחזור קצת אחורה ולהתחיל מחדש.

איך להתמודד

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנֶנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ
בְיָדְךָ וְשָׁבִית שְׁבִי וְרָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ אִשָּׁת יִפְתָּ-תּוֹאֵר
וְחִשְׁקֶתָ בָּהּ וְלִקְחָתָ לְךָ לְאִשָּׁה"
(דברים כ"א' ו'-ו"א)

אמרו חכמינו זיכרונם לברכה (קדושין כ"א:): "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" היינו שאם לא נתיר לו לקחתה ישאנה באיסור".

מכאן למדו בעלי המוסר יסוד בעבודת ה', שאדם נגרר באופן טבעי אחר ראות עיניו ומושפע הוא ביותר מסביבתו, וגם האיש הנשגב ביותר עלול חלילה להגיע לתהומות.

וזהו שאמרה התורה: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", ומהו בשדה, גם בעת שאדם רחוק מביתו וממושבו, ויכול חלילה לזלזל בדקדוק המצוות, כאן יש לו אזהרה מיוחדת להשתדל ולהתאמץ לבל יחטא חלילה.

הרמח"ל כתב בספרו "מסילת ישרים" (פרק ה'), שפעמים רבות אפילו נתאמתה לאדם מהי חובתו בעולמו, עם כל זאת אינו מקיים את הדברים כדי שלא ילעגו לו חבריו או כדי להתערב עמם בחברתם. וכן כתב הרמב"ם (פרק ו' מהלכות דעות), שדרך האדם להימשך אחר חבריו וסביבתו, ולכן צריך אדם לחפש חברה טובה ולהיזהר מחברה רעה, כדברי שלמה המלך, עליו השלום: "הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע", ומצוות עשה להידבק בחכמים, וכמו שנאמר: "ובו תדבק".

■ לבטוח בהקב"ה ולעשות בגאון ובעוז את מצוותיו ללא בוש

זהו שאמר דוד המלך, "מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם" שהרי מי שרוצה לילך בדרך האמת ולעבוד את השם מוכרח הוא להלחם ממש עם כל העולם, וכתב הרמ"א בשולחן הערוך "ואל יבוש מפני בני אדם המלעיגין עליו בעבודת ה'".

וכך היה בכל הדורות שדוקא מי שעבד את הבורא ורצה לתקרב הלעיגו בו,

ובדורות הללו עיקבא דמשיחא גם רואים איך יש מי שלועג להולך בדרך ה', והכלל והעיקר שלא יפחד ולא יתפעל כלל, וילך בדרכי אבינו אברהם העברי, אשר אמרו חכמים שנקרא בשם עברי, כי כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד, אחר שלחם נגד כל העולם.

ואף דוד המלך ע"ה אמר "ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלוהים סלה", אמרו לו שח"ו אפילו הקב"ה לא יהא לעזרו.

אך דוד המלך אינו מתרשם ועונה: "ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשי סלה. אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני לא אירא מרבבות עם אשר סביב שתו עלי". ולכן זכה להיות מלך בישראל, והוא תמיד "חי וקיים" היינו שמצאצאיו יהיה מלך המשיח

זהו שאמר דוד המלך "הבוטח בה' חסד יסובבנו" מי ששם ביטחונו בקב"ה, הקב"ה משפיע עליו ברכות וחסד בעולם הזה ודן אותו בחסד בעולם הבא, והוא אומר: "בקראי ענני אלוהי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפילתי", כשקראתי להקב"ה ענני "בצר הרחבת לי", ביקשתי קצת חסד ומזל ואילו אתה הרחבת לי עד שהיה למלך לכל ישראל.

ובזה יש להבדיל בין מי שבוטח מפני שחפץ לקוות, שאין זה בטחון אמיתי, ובין מי שמתגבר על יצרו ובוטח. כי אז הבטחון עצמו מצוה, כי בוטח מחמת אמונתו בה' שלא יעזוב את עבדו בעסקו במצוותיו. ובזה זוכה שיקויים הדבר שאודותיו בטח. ויש שמתגבר בבטחון בעת צרה, על דרך "כל מאי דעביד קב"ה וכו'" אם זה אצלו בדרך מצוה של ביטול העולם הזה ולא בדרך תקוה להקל צרתו אז גם זה בטחון אשר יזכה בו אל "והיה ה' מבטחו".

ובעינינו ראינו הצדיקים, אשר לא חתו ולא בושו לעבוד את בוראם, גם כאשר הדברים נראו שונים ומשונים בעיני הסביבה בה הם חיו, כי בטחו באלוקי צורם, ולחמו מלחמת היצר. ובזה זכו וזיכו את ישראל. והיא המעלה והתביעה לכל יהודי באשר הוא, להלחם ביצרו, ולבטוח בבוראו.

מצוות בכל מקום

"כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על
הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על
האפרחים או על הביצים לא תקח האם על
הבנים"
(דברים כ"ב, ו')

אמרו במדרש רבה (כי תצא ג) "אומר דבר אחר: 'כי יקרא קן צפור לפניך' - הדא הוא דכתיב 'כי לויית חן הם לראשך' וגו' (משלי א', ט). מהו 'לויית חן'? אמר רבי פנחס בן חמא: לכל מקום שתלך המצוות מלווין אותך. מניין? שנאמר 'כי תבנה בית חדש' וגו'. עשית לך דלת המצוות מלוות אותך, שנאמר 'וכתבתם על מזוזות ביתך'; אם לבשת כלים חדשים המצוות מלוות אותך, שנאמר 'לא תלבש שעטנז'; הלכת לגלח מצוות מלוות אותך, שנאמר 'לא תקיפו פאת ראשכם'; אם היה לך שדה והלכת לחרוש בתוכה המצוות מלוות אותך, שנאמר 'לא תזרע כרמך כלאים' אם קצרת אותה המצוות מלוות אותך, שנאמר 'כי תקצור קצירך בשדך' וגו'. אמר הקב"ה: אפילו לא היית עסוק בדבר אלא מהלך בדרך, המצוות מלוות אותך, שנאמר 'כי יקרא קן צפור לפניך בדרך'.

■ מוקף במצוות

הרי לנו לימוד נפלא, האדם מוקף בכל סיבותיו במצוות רבות, ובכל תחום שבו יעסוק יש בידו לקיים מצוות. אם בשבתו בבית המדרש, או בהיותו ברחוב, אם בעסקיו ואם במשפחתו, מצוות שבין אדם לחבירו ובן אדם למקום. ויכול האדם לקדש כל חייו בעשית המצוות, לו רק ישכיל להישיר מבט ולראות כיצד הרבה הקב"ה מצוות עם ישראל.

כך מוצאים אנו גם במצוות הכנסת אורחים שזומנה לידו של אברהם אבינו בשעה שהיה טרוד במצוות מילה. ואף על פי כן לא פטר את עצמו מהכנסת אורחים. וביותר שהיה אברהם אבינו ע"ה מצטער ובגדר חולה שבא הקב"ה לבקר, ויכול

היה לפטור את עצמו ממצוות הכנסת אורחים, ובכל זאת אברהם אבינו חיזר אחר מצווה זו. כי כן הוא החיוב, לרדוף אחר המצוות.

■ קיום כל המצוות

וחובת האמונה היא, שידע האדם כי כל מאורעותיו וגלגול דרכיו, הוא מאת הבורא ב"ה, ששמו במקומו בעבודתו ובמשפחתו ובכל שיארע לו, כדי שישלים נפשו בקיום המצוות שמזדמנות לו במעשיו.

וראה מה שכתב המהרח"ו זיע"א: "והנה האיש אשר נדבה רוחו אותו להיות בא ליטוה ולהתקדש לקבל עליו עול מלכות שמים על אמיתתה, יכין עצמו בכל כחו, ויזדרז לקיים כל תרי"ג מצוות, כי בקיומם יושלמו תרי"ג איברים וגידין של נפשו השכלית, כנזכר בשער ראשון, כי אם תחסר ממנו מצוה אחת מן רמ"ח מצוות עשה, עדיין הוא חסר אבר אחד מנפשו, ועליו נאמר וחסרון לא יוכל להמנות, וזה יותר חמור מכלל כל איש אשר בו מום לא יקרב. אך מי שקיימם ועבר על מצוה אחת משס"ה מצוות לא תעשה נקרא בעל מום ממש, כי נתעוות הצנור והגיד הממשיך השפע באיברים, ועליו אמר "מעוות לא יוכל לתקון", פירוש אחר פטירתו מן העולם, כי אין קיום מעשה מצוות החסרים הנקרא מעשה, ולא תשובה לתקן העבירות, כי אם בעולם הזה...

ונמצא כי כל זמן שלא קיים תרי"ג מצוות נקרא צדיק שאינו גמור, כי לא על חנם התפלל משה רבינו ע"ה תפלות כמנין ואתחנן"ן ליכנס לארץ, אלא להשלים נפשו בקיום כל תרי"ג מצוות, וכאשר יקיים כולן, אלא שעדיין לא נקנו בו גם כן המדות הטובות בקנין גמור, אלא על ידי מלחמתו עם היצר הרע, הנה זה נקרא צדיק גמור הכובש את יצרו, וכאשר יוטבעו בו כל המדות הטובות בטבע גמור, עד שקיים תרי"ג מצוות בשמחה מאהבה בלי גרוי יצר הרע כלל, יען נזדכך החומר לגמרי, (וכמו שאמר דוד המלך ע"ה "ולבי חלל בקרבי"), הנה זה נקרא חסיד גמור..."

והרי כשמביט האדם בכל מעשיו ודרכיו ומאורעותיו, במבט של "כיצד אקיים כאן עוד מצוה", הרי שהוא זוכה בזה להשתדל בכל יכולתו לקיים כל המצוות שבשורש נפשו, וכשמשתדל בזה, הקב"ה עוזרו לקיים עוד ועוד מצוות אשר יחסרו לו.

■ תענוג רוחני בקיום המצוות

בכוח המצוות מסוגל האדם להגיע לכלל שלמות. המצוות הן פעולות אלוקיות, וכידוע שאמרו גדולי המוסר כי "העולם הזה של חברי, הוא עבורי עולם הבא", שהרי גם מצוות הקשורות לעשייה גשמית מסוגלות להגביה את האדם 'טפח מעל גבי הקרקע' ולהוליד בלבו תוצאה רוחנית. כאשר האדם משתמש בחומר בכוונה נכונה, העיסוק החומרי עצמו הופך לפעולה רוחנית המולידה באדם דרגה רוחנית, וזה הוא הנקרא קידוש החומר.

ומצינו שעל זה מכוון האדם בכל יום, בעת קבלת עול מלכות שמים, שהרי עיקר הכוונה של שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, הוא מסירות נפש על קידוש השם, לכלות לגמרי החומר המכסה על אור יחודו יתברך, ובאמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עיקר הכוונה להכיר בפנימיות ובחשאי את גודל קדושת הגוף שיש לכל אחד מישראל וגודל יקרות פעולתם ואיך שבכולם יש עומק ופנימיות נפלא.

וכולם, כל אחד מישראל, בכל מעשה, אף הגשמי ביותר, הרי הם חלק מגילוי יחוד שמו ואף אחד מהם אינו הולך לאיבוד. שום פעולה ושום מחשבה מיהודי לא הולכת לאיבוד ח"ו כי בכולם מתגלה יחוד שמו יתברך שם כבוד מלכותו, ומכל פעולה בהכרח יתגלה כבוד שמים אלא שקודם שלימות התיקון הוא רק בכח ועדין אינו בפועל ובגילוי אבל בחשאי שהוא בחינת בכח, וזהו שאומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ובלחש. כי אפילו בכל תענוג גשמי אפשר וצריך לברר ולגלות את הפנימיות ולמצוא שם שם כבוד מלכותו.

ואף אם עדיין זה לא נראה בעינינו, והרי זה כמו מחשבת חוץ חס ושלום, הרי שלעתיד לבוא כולם יזככו ויתבררו עד שיתגלה אור הייחוד השורה בהם כאשר יתגלה יחוד שמו יתברך בעולם.

■ קדושת החומר מיוחד לעם ישראל

אומות העולם, הם אינם יודעים את הסוד הזה, וכל תאוותיהם הרי הם בחינת דמיון, כי האדם נמשך אחר דמיונו. אך התוצאה מכן היא שהם אינם שבעים, שהרי "גם הנפש לא תמלא" לפי שהיא בת מלכים, נשמה מן העליונים, ואין די לה בדמיונות אלו, שהרי החומר נותן לאדם סיפוק רגעי בלבד, ומיד מתעוררת בו תשוקה להנאה חומרית גדולה יותר. וזהו שאמר הכתוב "למען ספות הרווה את

הצמאה" ודומה הדבר לשתיית מים מלוחים, שרק מגבירים את הצימאון ואינם מרווים את הגוף. לעומת זאת, כאשר אדם מחפש לגלות את המצווה, ואת עומק הדברים הרוחניים שבכל מעשה גם המעשה הגשמי, הרי שהתענוג הוא זה של מצוה, ומי שכבר טעם את טעמה של הקדושה נמשך אחריה.

וכבר למדנו הכתוב, כי האלוקים עשה את האדם ישר, לו רק יביט ויראה, בכל מעשיו ודרכיו, את הנהגת הבורא, ואת הקדושה הטמונה בהם, או אז יבחין בין אמת לשקר. ויכיר את האמת שבמצווה. וכך יזכה לקנות לעצמו קניני נצח ולחיי העולם הבא!

אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת

"כי יקרא קו צפור לפניך בדרך בכל עין או על
הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על
האפרחים או על הביצים לא תקח האם על
הבנים".
(דברים כ"ב, ו')

רש"י הקדוש מבאר פסוק זה: "כי יקרא" - פרט למזומן. וכבר עמדו על כך
חכמי ישראל במה שונה מצווה זו משאר מצוות התורה. שהרי בכל המצוות מן
המובחר הוא לעשות הכנות למצווה ולהזמין עצמו לה ולא לעשות באקראי, וכידוע
היאך הכינו את עצמם צדיקי הדורות לעשות המצווה בלהט הנפש ובשמחה.

והוא לשון התנא דבי אליהו "אמר לי רבי מה נשתנה ישעיהו בן אמוץ מכל
הנביאים שהוא היה מתנבא כל הטובות וכל הנחמות לישראל יותר מכל הנביאים,
אמרתי לו בני מפני שהוא היה מקבל עליו עול מלכות שמים בשמחה יותר משאר
כל נביאים..." (פרק טז) היינו השמחה במצוה וההכנה לה הם ההופכים אותה למעולה
ומיוחדת. ומדוע במצווה זו הוא להיפך, שמצוותה רק בדרך ארעי כי יקרא?

והדברים מבוארים על פי דברי הזוהר הקדוש, שכתב כי מצוות שילוח הקן
מקרבת את הגאולה וזה לשון הזוה"ק "שלח תשלח תא חזי מלאכא אית דממנא
על עופין דאינון נפשין דאתקריאו צפרין וסנדלפו"ן שמיה ובזמנא דישראל מקיימי
האי פקודא ואזלת אימא מתתרכא ובנין צווחין איהו אוליף זכו על עופין דיליה
ויימא לקודשא בריך הוא והא כתיב בך ורחמיו על כל מעשיו אמאי גזירת על האי
עופא דאתתרכת מקינה וכן מטטרו"ן אוליף זכו על עופין דיליה דאינון רוחין דפרחין
בבני נשא... ובזמנא דישראל מקיימין האי פקודא כל ממנא אוליף זכו על עופין
דיליה וקודשא בריך הוא מה עביד כניש לכל חיילין דיליה ויימא וכי כל ממנא
דעופי דלתתא אוליף זכו על עופין דיליה דממנא עלייהו ולית בכו מאן דאוליף זכו
על בני דאינון ישראל בני בכרי ישראל ועל שכינתא דאיהי בגלותא דקנא דילה
דאיהי ירושלם חרבה ובנוי בגלותא תחות יד אדונים קשין אומין דעלמא ולית מאן
דבעי עלייהו רחמי ויוליף זכו עלייהו בההוא זמנא צווח קודשא בריך הוא ואמר

למעני למעני אעשה ואעשה למען שמי ובדא יתער רחמי על שכינתיה ועל בנוי
דבגלותא”

(”שלח תשלח” בוא וראה, מלאך יש שממונה על העופות, שהן הנפשות שנקראות
ציפורים, וסנדלפון שמו. ובזמן שישראל מקיים אותה מצוה והולכת האם המשולחת ובניה
צווחין, הוא מלמד זכות על העופות שלו ואומר לקב”ה: והרי כתיב בך ’ורחמיו על כל
מעשיו!’? למה גזרת על העוף המשולחת מקינה? וכן מטטרון מלמד זכות על העופות שלו
שהן הרוחות הפורחות בבני האדם... ובזמן שישראל מקיימים את המצוה הזו כל ממונה
מלמד זכות על העופות שלו והקדוש ברוך מה עושה? מכנס את כל חילותיו ואומר: וכי כל
ממונה של עופות שלמטה מלמד זכות על עופות שהוא ממונה עליהם, ואין בכם אפילו
אחד שמלמד זכות על בניי, שהם ישראל, ’בני בכורי ישראל’, ועל השכינה שהיא בגלות,
שהקן שלה הוא ירושלים חריבה ובניה בגולה תחת יד אדונים קשים, אומות העולם, ואין
מי שמבקש עליהם רחמים ומלמד זכות עליהם. באותו זמן צווח הקדוש ברוך הוא ואומר:
למעני למעני אעשה ואעשה, למען שמי. ובוזה יתעוררו רחמים על השכינה ועל בניו שבגלות).

ועל כן, מאחר שהגמרא (סנהדרין צז.) אומרת ש”אין בן דוד בא אלא על ידי היסח
הדעת”, לכן גם מצוות שלוח הקן הבאה לקרב הגאולה מצוותה רק ”כי יקרא”,
דהיינו בהיסח הדעת. וזהו שאמרו רז”ל ”אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת”, היינו
בלא הכנה כלל, ובבחינת ”כי יקרא”.

■ לצפות לגאולה

ובאמת אין בדבר חס ושלום סתירה לחובת הצפיה לגאולה השלימה שתהיה
במהרה, כי היא אחד התביעות הגדולות שנתבע אדם ביום הדין ”ציפית לישועה”
ולכך נשואות עינינו בכל יום ויום ובכל תפילה ותפילה בכמיהה העצומה לגאולה
השלימה, וכל מאוינו ושאיפתנו לראות פני משיח ולזכות לגאולה השלימה במהרה.
ואיתא בחז”ל שאין בן דוד בא אלא בזכות תורה שבעל פה, היינו שלימוד התורה
שלנו הוא כחלק מההכנה לגאולה, ועם ישראל מצפה ומחכה ליום הגדול של ”ישקני
מנשיקות פיהו” היינו שנזכה לשמוע תורה מפי הבורא יתברך בעצמו, וזכינו בעינינו
לראות צדיקי הדורות אשר היו חיים במוחש את הצפיה לגאולה בכל רגע כל עת
ושעה וזה היה עיקר מאוים.

ומאידך הלא נאמר ”אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה”. ועוד אמרו ”ג’
באין בהיסח הדעת; אלו הן: משיח, מציאה ועקרב”, עד שאמרו חז”ל כי כשראה
רבי זירא את החכמים עוסקים בעניני הגאולה, אמר להם: ”במטותא בעינא מנייכו,

לא תרחקוה" (בבקשה מכס, אל תרחיקוה), שהרי משיח בא בהסח הדעת אחרי שהם עסקו בחישובי הקץ לידע מתי יבוא המשיח. על כך אמר ר' זירא: חישובי הקיצים מרחיקים את המשיח, כי הוא יבוא בהפתעה, בהיסח הדעת, בלי שנדע מראש את יום בואו.

וממש כשם שאי אפשר לדעת מראש מתי תימצא מציאה ומתי יעקוף עקרב, כך גם הגאולה תבוא בהפתעה. בלי הכנה, ואין בזה כאמור שום סתירה לעצם הצפיה בכל לב, בחינת "לישועתך קיוינו כל היום".

■ לפי ההכנה

ה"מהרש"א" בביאורו לסוגיה מבאר שהזכות בימות המשיח תהיה לפי ההכנה של האדם, אם מילא נפשו בתורה וטהרה, בחסד ובתפילה הרי שימות המשיח יהיו לו לעונג עד בלי קץ, ולהפך אם חס ושלוש נפשו מלאה בתאוות עניני העולם הזה הרי שהדבר יהיה לו למפח נפש נורא.

וזה לשונו: "שלשה באין בהיסח הדעת משיח מציאה ועקרב. כלל אלו השלשה בענין זה אם זכה בהיסח הדעת של משיח, יבא לו משיח בהיסח דעת של מציאה ששמחה וטובה יהיה לו, לא זכה, יהיה לו ביאת המשיח כהיסח הדעת דנשיכת עקרב לרעה לו"

עוד ניתן לבאר כי כאשר יהודי מתבונן סביבו ורואה צרות רבות ורעות לעם ישראל וגזירות קשות רח"ל, הרי שהוא מיצר ואומר "כיצד יבוא משיח" אך הוא מניח את דעתו ומאמין באמונה שלמה למעלה מן ההבנה הפשוטה שהמשיח יבוא היום, או אז זה עצמו מקרב את הגאולה השלימה. ועליו נאמר "אשרי כל חוכי לו".

הרה"צ רבי סיני מזימיגראד זיע"א מביא בספרו "חמדה גנוזה" (ח"ב עמ' רל"ד) בשם הרה"ק הרבי ר' שמעלקי מניקלשבורג זיע"א, שפירש מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים פ"ט, כ') "הרימותי בחור מעם מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו", לפי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צז). שלושה באים בהיסח הדעת משיח מציאה ועקרב. והנה תיבת "מעם" ראשי תיבות שלשה אלו, מ'ציאה, ע'קרב, מ'שיח. לזה אמר דוד המלך - "הרימותי בחור", רצה לומר שאני מרומם ובחר מע"ם, רצה לומר משלושה אלו

[מציאה עקרב משיח], "מצאתי" היא מציאה, "דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו" הוא משיח, אבל עקרב אין אני רוצה...

ובאמת זוהי הדוגמא שהביאו רבותינו ז"ל מציאה ועיקר, שהם הממחישים עד כמה אין המחשבה והציפייה לגאולה סותרות את 'היסח הדעת'. שהרי אם יסתובב אדם במחשבה שהוא רוצה למצוא מציאה עדין יופתע כשימצא מציאה וכן הוא בעקרב, וזו היא התביעה מכל יהודי ויהודי, לחשוב על הגאולה השלימה לצפות לה, להתפלל עליה, ואז נזכה לה בהפתעה.

וכתב רבנו החיד"א בספרו "שם הגדולים": "על מורנו הר"ר אברהם מדינה שהיה מרבני מצרים בזמן מהר"ם הלוי, ששאל מן השמים על המשיח אימתי יבוא והשיבו לו כלשון הכתוב (שמות ה) "מישאל ואלצפן וסתרי" ובאו לרמוז לו: מי שאל על כך, הלא האל צפן דבר זה והסתירו. ואף על פי כן חזר שוב לשאול פעם אחרת ושייבו על שאלה זו והשיבו לו: "הנה מיתתו ותשובתו באים כאחד ולכן לא יסרב", כלומר: אם יודיעוהו מתי יבא המשיח, יהא מוכרח למות באותו הרגע תיכף ומיד.

■ הכנה אמיתית לגאולה

רק יזהר האדם להיות מוכן בנפשו רוחו ונשמתו לגאולה, ולא ימלא עצמו חס ושלום בחטאים ופשעים כי כשגיעו ימי הגאולה, כאשר המשיח יריח כל אחד ביראת ה', כמה תהא גדולה בושתו. ואם כל עניניו ומחשבתו בעניני הגשמיות כמה יבוש ויכלם. ומעשה מסופר באחד הכפרים, בהם היה יהודי פשוט ששמע מהרב בדרשה על חובת הצפיה לגאולה, וחזר לביתו עגום נפש בעודו תוהה מה יעשה עם המשק והפרות שיש לו, באם יבוא משיח ויצטרך לעלות לבית המקדש.

רעיתו הפתיה השיבתו, "אי לך, מה לך נבהל, הקדוש ברוך הוא הצילנו מיד פרעה ומיד המן הרשע כך יצילנו ממשיח זה שעליו הרב דיבר..." ואף שהדברים הם דברי שטות הרי חובה לחשוב בנפשינו אם חס ושלום איננו כאותו כפרי שוטה, ועוסקים בכל מאוינו בעניני החומר, ומה נענה ליום הגדול.

באשר הוא שם

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם: ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל-זקני עירו ואל שער מקמו: ואמרו אל זקני עירו בגננו זה סורר ומורה איננו שמע בקולנו זולל וסבא: ודגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערתה הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו"

(דברים כ"א, י"ח-כ"א)

הגמרא (סנהדרין עא.) אומרת, כי בניגוד לכל שאר העברות שבתורה, שבהן נענש האדם על המעשים שעשה, וממילא חומרת העונש נקבעת על פי חומרת המעשים שעשה, בבן סורר ומורה אין מענישים את האדם על המעשים שעשה, שהרי הוא רק גנב מזון ואכל אותו באופן של זלילה וסביאה, ועל מעשים כאלו אין מחייבים מיתה. אם כן מדוע מחייבים אותו מיתה? משום שהתורה ירדה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, וראתה מה יהא בסופו. אמנם עכשיו הוא עושה מעשה קל יחסית, בכך שהוא זולל וסובא על חשבון הוריו, אולם בהמשך דרכו הוא יגרום לכילוי ממונם של הוריו, ואז כדי להשיג את המאכלים שהורגל אליהם הוא ילסטם את הבריות. מכיוון שכך אמרה התורה, שעדיף שהוא יומת עכשיו בשעה שהוא עדיין זכאי, ולא הרג בני אדם, מאשר להמיתו לאחר שכבר הרג את הנפש והתחייב מיתה.

הרמב"ן פירש: "שהוא זולל וסובא עובר על מה שנצטוונו (ויקרא י"ט, ב) 'קדושים תהיו' ונאמר עוד (לעיל י"ג, ה) 'ואותו תעבודו ובו תדבקו', כאשר פירשתי (לעיל ו, י"א), שנצטוונו לדעת את השם בכל דרכינו, וזולל וסובא לא ידע דרך ה'". אמר על כך הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל: "שני יסודות אנו לומדים מפרשת בן סורר ומורה. אחד עניין של הגיעה תורה לסוף דעתו, והשני עניין של ימות זכאי ואל ימות חייב. להשתומם מרוממות מצב של הכלל ישראל, כי אם היה בהם שום מי אשר עתידו היה נפסק, הקדימו מיתתו כדי שמות זכאי ואל ימות חייב! קשה לפנינו לקבל ציור בדין כזה, ומחפשים אנו ביאורים על הדבר, אשר זה בעינינו כלמעלה מהשגה" (דעת תורה" דברים, כי תצא, עמ' ה').

■ ירדה תורה לדעתו של אדם

פשר דבריו: שתי הארות עמוקות ראו חז"ל בדברי הפרשה, האחת בנפש האדם, והשנייה בהשקפה של התורה על החיים. מחד הגיעה התורה לסוף דעתו של אדם. רוב האנשים נוהגים להתייחס באדישות ובסלחנות למעשיו של ילד שזולל בצורה מופרזת חתיכת תרטימר בשר וחצי לוג יין, אך התורה הקדושה ידעה מה הוא המשכו הצפוי של המעשה. כי סופו שילסטם את הבריות חס ושלום, ויהיה לאסון נורא לכל סביבותיו ומשפחתו.

הרמב"ם ז"ל בביאור הלכה זו כתב: "אכילה זו שהוא חייב עליה דברים הרבה יש בהם והן כולן הלכה מפי הקבלה. אינו חייב סקילה עד שיגנוב משל אביו ויקנה בשר בזול ויין בזול ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו, בחבורה שכולן ריקנין ופחותין ויאכל הבשר חי ואינו חי מבושל ואינו מבושל כדרך שהגנבים אוכלים וישתה היין מזוג כדרך שהגררנים שותים" (הל' ממרים פ"ז ה"ו). הוי אומר חבורת הריקנים והפחותים, החברה הרעה בה הוא נמצא היא המשפיעה עליו והיא שתביא אותו לבסוף להיותו גזלן ורוצח!

נמצנו למדים מה גדולה הסכנה בכל חברה לא טובה ובכל מי שסביבו אנשים רעים רח"ל.

■ החברה והשפעתה

וכתב החכם מכל אדם: "בני אם יפתוך חטאים אל תבא... בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם" (א', י' ט"ו), שכן חברה רעה ומושחתת חמורה בהרבה מעצם המעשה.

וזהו שאמר במשנה רבי יהושע, בתשובה לשאלת התנא, מה היא הדרך הישרה שצריך האדם לידבק היא, וענה "חבר טוב" ומה היא הדרך הרעה שצריך להתרחק ממנה: להתרחק מחבר רע (אבות ב', ט'). וזהו שאמר נתאי הארבל: "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע" (אבות א', ו').

כי אפילו אם אתה מושלם ביותר ומקיים מילי דאבות ואתה חסיד וצדיק, הרי שאם תשרה במחיצתו של רשע סופך ללמוד מדרכיו הרעים.

וזהו שכתבו ופירשו על הפגישה של יעקב אבינו עם שרו של עשיו, שנאמר בה

"ויאבק איש עמו" ופירשו בסה"ק אפילו אתה מתאבק ולוחם עם רשע סופך ללמוד ממנו להיות איש עמו!

וכן מצינו שאברהם אבינו ביקש להיפרד מקרובו, לוט, שהיו רועיו פרוצים בגזל, וזאת למרות אהבתו הגדולה של אברהם ללוט, שבאה לידי ביטוי אחר שנפרדו, בעת שלוט נפל בשבי, ואברהם אבינו מסר נפשו ונלחם בארבעת המלכים והצילו. ואף על פי כן, כשראה שהוא מתנהג ברשעות לא רצה לגור בשכנותו. בתחילה ניסו רועי אברהם להוכיח את רועי לוט על שהם מרעים את בהמתם בשדות אחרים, וכשלא קיבלו תוכחתם, אמר אברהם ללוט: "הפרד נא מעלי". וברש"י על הפסוק וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו ביאר שכל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו!

■ רע משפיע בלא מודע

הדברים מבהילים! אברהם אבינו, הצדיק הנשגב, עמוד העולם, כל זמן שלוט היה עמו, היה הדיבור האלוקי פורש ממנו, שנאמר: "וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה" (בראשית י"ג, י"ד). על כן צריך האדם להתחבר לחברים טובים.

אמנם על האדם להזהר לא לרמות את עצמו, ולהעמיד עצמו במדרגה ממנה הוא רחוק, רק יעשה כל שביכולתו להתדבק בטובים. ומספרים בדרך שחוק, כי פעם מעשה היה ברה"ק רבי זאב מזבאריז זיע"א

שהיה רגיל לקרב גם פשוטי עם ולתארם בתואר צדיק כשדיבר איתם, ופעם שאל אותו בעל עגלה הלא מעלת כבודו הוא צדיק והרבי אומר שגם אני צדיק הנה יש לי בן ולהרבי יש בת אולי נשדך עצמינו יחד והשיב לו אני אשדך עם צדיק כמוני ואתה עם צדיק כמותך...

וידע האדם שעל ידי חבר טוב אפשר להתעלות מאוד בעבודת ה', ואפשר הרבה פעמים לפתור הרבה בעיות על ידי חבר טוב, אבל ח"ו להיפך על ידי חבר רע יכולים ליפול מכל המדרגות.

דבר זה נלמד, מהתרת נדרים, שם על ידי שלושה הדיוטות, אפשר להתיר לבן האדם את נדריו ואת ספקותיו, וזה רמז לתועל הגדולה שניתן לקבל מחברה טובה.

וכמו שכתב הרבי רבי אלימלך מליזענסק זיע"א, ב"צעטיל קטן" כי יספר האדם לפני חבר כל מה שמפריע לו ומה שהוא מהרהר וזה עוזר מאוד פעמים יותר מכל דבר עצם הדבר שמתבייש ושובר הבושה ומספר לחבר. וגם החבר בעצמו תמיד יהיה לו סייעתא דשמייא למצוא דבר טוב המועיל, וכמאמר הכתוב בפסוק דאגה בלב איש ישיחנה, כפי שלמדו בגמרא, ישיחנה לאחרים.

עד עולם

"לא יבא עמוני ומואבי בקהל? הנה גם דור
עשירי, לא יבא להם בקהל? הנה עד עולם".

(דברים כ"ג, ה')

הנה התורה הקדושה גזרה: "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא
יבוא להם בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך
בצאתכם ממצרים..."

והנה תמיהה היא, שהרי בני ישראל בהיותם במדבר לא רעבו ללחם ולא צמאו
למים. לחם אבירים אכלו מן השמים ומים שתו מבארה של מרים, ולא חסר לעם
ישראל דבר שיהיו זקוקים לעמון ומואב, ומה היא הקפידה והעונש החמור כל כך.
וכבר ביארו בזה כי כאשר לפעמים מרחקים ומצערים אחרים, ולא דווקא
במעשה או בדיבור אלא בעצם אי הקירוב גם בצורה של שב ואל תעשה, הרי
שה"שלא קדמו אתכם בלחם ובמים" בדרך נחשב להם בזה כמו שמרחקים אותם
בפועל.

ולפעמים גורמים בזה לרחק חס ושלום יהודים שיכולים להתקרב לבוראם, ועל
כך נענשו בני עמון ומואב במידה כנגד מדה, שצריך לרחק אותם שלא יבואו בקהל
ה' מחמת שלא קירבו את בני ישראל בהיותם בתלאות הדרך. ומזה מוסר גדול
לאדם לקבל כל אדם בסבר פנים יפות, שהרי נלמד כאן עונש נורא, לנצח נצחים,
עונש גם דור עשירי לא יבוא בקהל ה', והכל בגלל דבר שלא נצטוו עליו כלל ואינם
מחויבים בו, אבל שמחובת השכל הישר היה עליהם לנהוג בו!

■ מצוות המובנות על פי השכל מחויבים לקיימם גם ללא ציווי
מפורש

גדולי וחכמי המוסר, פירשו כאן דבר נפלא, המבוסס על דברי רבינו ניסים גאון,
האומר "כל המצוות שהן תלויות בסברא ובאומדנא דליבא כבר הכל מתחייבים במ
מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורות,

והמצוות שהן נודעות מדרך שמועה ודברי נביאים לא חשך אלוקים מלחייב לקדמונים מה שהיה ראוי בעיני חכמתו לחייבם" (הקדמה לפירוש לש"ס). דהיינו שכל דבר ששכל האדם מחייב אותו, מצווה לקיים את הדבר ולהיזהר מלעבור עליו גם בלי ציווי של מקום.

העולה מכך, כי בני נח שחייבים בשבע מצוות, מחוייבים בנוסף גם במצוות השכליות. כי העובר על דבר שהשכל מחייב אותו נענש עליו כעובר על דבר שנצטווה עליו, מפני שגם זה הוא ציווי ה'.

ויש כאן תביעה לעמון ומואב, הלא ראיתם בעיניכם ושמוע שמעתם, את יד ה' הגדולה עם עמו, ראיתם את עם ישראל הולך שלא כדרך העולם. יצאו ממצרים מקום שאין עבד יכול לברוח משם, הים נעשה ליבשה לפניכם, תורה ניתנה להם מן השמים, קרוב לארבעים שנה יושבים הם במדבר ולא חסרו כלום. כן הלאה והלאה, ואחר שראיתם כיצד הם אהובים לפני המקום, לא נהגתם בהם כבוד ופרנסתם אותם. ובכאן יש מקום לעונש נורא.

■ התביעה לעמון ומואב

המפרשים שואלים, מהי התביעה בעמון ומואב בכך ש"לא קידמו אתכם בלחם ובמים", כאשר לאחר מכן בפסוק מופיע "ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהריים לקללך", שיעביר אתכם בקלותיו מן העולם. ומשמע כאן שעיקר חטאם שלא קידמו את ישראל בלחם ובמים ובדרך אגב יש תביעה גם שרצו להרגם בעזרת קללות בלעם, והדבר תמוה.

ומשל בזה המגיד מדובנא משל נפלא: גביר אחד שידך את ביתו לחתן ממקום מרוחק, וקבעו, כי עקב ריחוק המקום תערך מסיבת האירוסין באמצע הדרך. אבי הכלה יצא מוקדם משאר משפחתו, ואילו האם הייתה אמורה להגיע עם כל בני הבית והמעדנים שהכינה.

והנה שעה שנפגשים האבות, מגיע אח הכלה לאביו בריצה ואומר אוי אבי, הייתה תאונה בדרך! וכל האוכל שהכנו כל כולו התקלקל, וגם האמא נהרגה... אצל הילד, שלא היה חכם, עיקרו של האסון היה הנזק על מותה האמא כאילו בדרך אגב.

וכן כאן, מדוע מדגישים את ה"לחם ומים", ורק לאחר מכן את רצונם להשמיד את ישראל ח"ו דרך קללות בלעם.

ומתריך המגיד כדרכו במשל מתוק ונפלא. היו היה חוכר יהודי שביקש מראש הישיבה חתן תלמיד חכם לביתו, תוך שהוא מתחייב לספק לו צרכיו כל ימיו. ואולם אחרי הנישואין, האכילו הכפרי פת עבשה וקלוקלת שבקושי הצליח החתן לנגוס בה, הוא מיעט לאכול וכוחותיו כלו, כאשר הבחין הכפרי שחתנו אינו אוכל, שכר שומרים בכסף רב שיכפוהו לאכול ויהי מה.

לבסוף הצליח החתן לברוח, והגיע לראש ישיבתו וסיפר לו את אשר קרה. קרא הרב לכפרי וגער בו, ענה לו האיש "מה אעשה ואין לי כסף לתת לו אוכל טוב יותר". מייד צעק עליו הרב "ואילו כסף לשכור שומרים להכות אותו יש לך?"

וזהו שאומר הפסוק, עמון ומואב לא התנהגו כראוי, ולא קבלו את פני העם בלחם ומים. וכי יבקשו עמון ומואב לטעון שהדבר היה מפני שהם דחוקים בפרנסתם ובקושי כלכלו את עצמם, הרי שיש לנו עדות על מצבם האמיתי, מצבם הכלכלי, שהרי המעשה הנוסף שעשו והעיד על זדון לבם כנאמר: "ואשר שכר עליך את בלעם לקללך", כל הון שבעולם מוכנים היו לתת לו ובלבד שיקלל את ישראל, אבל מעט לחם ומים לישראל הם לא חפצו לתת.

התנהגות זו, מלמדת על רשעותם וכפיות טובתם, שהרי אביהם הזקן, לוט, ניצל על ידי אברהם אבינו, שהוא אבי האומה העברית. ואם כן היה עליהם לנהוג במידת הכרת הטוב, ולא להיות רשעים. ומשכך הרי נגזר עליהם לנצח, שלא יוכלו לבוא בעם ה' לעולם.

מסקנת הדברים נוגעת לכל יהודי ויהודי וכך כתב בספר חכמה ומוסר "התבוננו נא אחי היש בדור הזה מי שיזכרו לבני בנינים שנים רבות חסד שגמל אחד עם אבי אביהם לפני כמה שנים? ועתה יש לנו להבין כי אחרי שנתרחקו זרים לנו, בשביל שלא היה שמור בלבם גמילות חסד של אברהם לזקנם מכמה דורות, יש לנו להבין איזה חוב מוטל עלינו להכיר טובות אבות לבנים, ולשאת בעול עם חברו, ולהרבות אהבה זה לזה."

ושמה את אשתו

"כי יקח איש אשה חדשה, לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר; ונקי יהיה לביתו שנה אחת, ושמה את אשתו אשר לקח"
(דברים כ"ד, ה')

אמרו רבותינו במשנה (עוקצין ג יב) "אמר רבי שמעון בן חלפתא אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום שנאמר (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", וביאור הדברים הוא, כי חיי האדם הם ככלי, וכאשר יש שלום הכלי שלם והברכה נמצאת בתוכו, אך אם יש מחלוקת ח"ו הרי הכלי נפגם וכל אשר שמים בו יורד לטמיון, ומכאן כאשר השלום מנת חלקנו הברכה מצויה בשפע מרובה ביותר.

והנה אף מקום בית המקדש הוא סמל האהבה והאחוה בין אחים, ואיתא בחז"ל על מקום המקדש אשר נבחר להיות מקום משכן לשכינה, ומקום ממנו מגיע השפע לכל העולם כולו. ומספרים רבותינו ז"ל שהיו שני אחים אחד נשוי עם ילדים ואחד מהם לא התחתן, ושניהם היו שותפים באדמה אשר בה זרעו וקצרו, ולכל אחד מהם היה מחסן בקצה השדה אשר בו הוא היה שומר את חלקו בתבואה, והיה כל אחד מן האחים מוכר את יבולו שלו. והנה בכל לילה היה האח הבכור יושב וחושב "אני גדול נשוי יש לי ילדים אך אחי עדין לא נשוי ועדין לא בנה בית הוא זקוק לכסף יותר ממני" והיה קם בהחבא ולוקח מתבואתו ושם במחסן של אחיו. באותה שעה היה האח הצעיר יושב ומהרהר "אני עדיין לא נשוי ואין אני צריך כל התבואה, אחי צריך את הממון יותר ממני" והלך בחשאי שם מתבואתו לאחיו הגדול, כך עשו זמן רב עד אשר באחד הפעמים, נפגשו יחד באותה שעה. ואמר הקב"ה אמר אין מקום טוב לבנות בית המקדש אלא במקום זה ובאותו שדה נבנה בית המקדש, כי כאשר יש אהבה ואחוה הקב"ה נותן שפע ונותן ברכה מרובה.

ועוד מובא ברבותינו ז"ל באב שהיו לו עשרה ילדים לפני מותו ביקש שכל בניו יבואו לביתו ויביאו עימם שני מקלות, באו בניו ולא הבינו את בקשת אביהם, עמד אביהם וביקש ממנם שכל אחד יעמוד וישבר מקל אחד. עמדו הבנים וכל אחד שבר מקל אחד מן שני המקלות אשר הביא עמו אח"כ אמר אביהם שיאספו כל המקלות

השניות הנותרות ויחברו אותם להיות כאחד חברו, אמר האב לבן הבכור שישבור, הבן ניסה ולא היה בכוחו וכן לשאר הבנים ולא יכלו, אמר להם אביהם "הנה אחד לבד אפשר לשבור אך אחדות אין כח אשר יכול לשבור".

ויש בזה יסוד גדול בדרך חיי האדם. האדם צריך לכבד את אשתו יותר מגופו וכדברי הגמרא (ב"מ נט.) "איתתך גוצה גחין ולחיש" פרוש אף אם אשתך במדרגה נמוכה ממך תתכופף ותשמע לה והוא בענין הבית ועניני הגשמיות, אך כאשר הדבר נוגע לעניני המצוות, איסורי לשה"ר ובדרך עבודת ה' עליו ללכת בדרך התורה, וחורבן גדול יהיה לאדם אשר לא ילך בדרך ה'.

ומצאנו אצל מנוח אביו של שמשון אשר נאמר בו "וילך מנוח אחרי אשתו" ודרשו מנוח עם הארץ היה (ס.א.) כי הלך אחר אשתו, ואף שלמה המלך אשר היה חכם מכל אדם בסוף ימיו הלך אחרי נשותיו וירד ממעלתו. ועל כן צריך בעניני דיבורים על בני משפחה אחים וגיסים וכל כיו"ב, להיות בעצה חזקה ולא לילך אחרי הרגשות ושנאת חנם אשר מחריבה כל חלקה טובה.

ומובא בספרים הקדושים דאדם לא יתן פתח ללשון הרע בענין משפחה, וכאשר ישמע דבר שנאמר על בני המשפחה אפילו ברמז יעמוד תקיף ואיתן בדעתו וידבר בתוקף גדול שלא לדבר אף דבר גנאי על מי מבני משפחה, ואף אם בכמה פעמים יגרום הדבר למחלוקת הרי כבר אמרו חז"ל, מוטב יחללו שבת אחת ולא יאבדו לעולם, וירגיל את בני ביתו שלא להחטיא לשונם בדברי רע ורכילות על קרוביהם.

ומצאנו משה ואהרן ושניהם גדולי עולם, ומכל מקום אהרון קיבל את מנהיגות משה רבנו אף ששניהם היו בגדולה. וידוע מה דמובא בחז"ל אליהו הנביא הלך עם ר' יהושע בן לוי, נכנסו לעיר אחת ביקש אליהו הנביא להתארח אצל אנשי העיר ולא הסכימו כי אם ביזוהו, כאשר יצא התשבי מן העיר אמר יהי רצון שכולם בעיר זו יהיו מנהיגים. שאלו רבי יהושע בן לוי, הרי הם ביזו, ומדוע אתה מברך אותם, אמר להם אליהו אם יהיו כולם מנהיגים חורבן יהיה בעיר הזאת, כי בכל דבר צריך אחד שינהיג גם השמש והירח נבראו בגודל אחד והקב"ה המעיט הירח והשאיר השמש המנהיג.

ועל ידי הנהגת הבית הנכונה בדרך התורה והמצווה, כאשר יכבד ביתו בכל כוחו מחד, ויקפיד על הנהגה של הליכה בדרך התורה והמצווה מאידך, הרי יזכה בזה

לברכת הכתוב יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך ותשרור האחוה והאהבה בביתו תדיר, מתוך ברכה עד בלי די.

■ שרוי בלא ברכה

הגמרא במסכת ביבמות (סג) אומרת: אמר רבי אלעזר כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: "זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם" (בראשית ה', ב). יש להבין מדוע לפני הנישואין אינו אדם? שמא הכוונה שאינו מושלם שיש לו רק חצי נשמה והאישה משלימה אותו, כמו שנאמר בספרים הקדושים, אמנם משמע כאן שהדבר תלוי בשם אדם, וכמו שכתוב: "ויקרא את שמם אדם", ושם זה גם קרוי על האשה. שהרי נאמר: "ויקרא את שמם אדם". לכאורה שם אדם פירושו משום שהוא בא מן האדמה, אבל האישה לא באה מן האדמה אלא מן הצלע, ואם כן למה נקראת אדם.

כתב רבינו בחיי, שאין האדם נקרא אדם אלא בסבת הנפש והשכל, שאלמלא הם נמשל כבהמות נדמה, דעיקר האדם זה הנשמה (הנפש והשכל), אבל הגוף אינו נחשב לכלום, אלא רק כלי להם, ושם האדם נקרא על מהותו שזה עיקרו, דהיינו הנשמה. ובספר עקידת יצחק (בראשית שער התשיעי): "...שם 'אשה' כי מאיש לוקחה זאת. וכמוהו האשה תוכל להבין ולהשכיל בדברי שכל וחסידות כמו שעשו האמהות וכמה צדקניות ונביאות, וכאשר יורה פשט פרשת אשת חיל מי ימצא".

■ אדם מתעלה על ידי הנתינה

שם אדם הוא מלשון "אדמה לעליון", דהיינו תכלית בריאת האדם לעלות מהגוף והחומריות ולהידמות לעליון. ובמה אדם נדמה לעליון כבר פרושו לנו חז"ל "ולדבקה בו" במידותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, שהרי השם יתברך ברא העולם הזה והעולם הבא כדי להיטיב לנו, שהרי אינו צריך אותנו.

בספר "דרך ה'" להרמח"ל (חלק א' פרק שני) כותב, שכדי להידבק בהשם יתברך לעתיד לבוא צריך להידבק במידותיו בזה העולם, וכמו שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלקיכם (במידותיו) חיים כולכם היום" ליום שכלו ארוך. נמצא לפי זה, שמהות האדם להידמות לעליון במידותיו, ויעקר הדבקות במידותיו של רחום וחנון וגומל חסדים זה לאחר הנישואין, שיש לו אישה שצריך להיטיב לה יום יום, כל זמן שנמצא עמה,

מה שאין כן לפני הנישואין שבדרך כלל אינו נותן אלא נוטל, ואף שנותן הוא נתינה זמנית ולא תדירה יום יום.

ואם כן, השם יתברך ברא את האישה שהיא בטבעה צריכה לקבל מבעלה כל הזמן, וכמו שכתוב בקידושין (מא.) דאמר ריש לקיש: "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", ופירש רש"י, משל הוא שהנשים אומרות על הבעל כל דהוא טוב לשבת עם שני גופים משבת אלמנה. ולכן האישה מוכנה להתקדש אף בשווה פרוטה, ואפילו למוכה שחין.

ובאמת כך יסודנו רבותינו, כי מטרת בריאת האדם שיהא נותן ולא נוטל, וזו תכלית הנישואין, לתת זה לזה, ועל ידי זה אוהבים זה את זה.

וזהו שכתב החכם מכל אדם, שכתב שלמה המלך ע"ה במשלי "אם רעב שנאך האכילהו לחם", כלומר אם יש לך אדם שאתה שונא אותו, אינך מסוגל אפילו להתקרב אליו תן לו מתנות, תגלה כלפיו אהבה. כשתעשה כך, אחר זמן מועט תתחיל לאהוב אותו, כי הנתינה מולידה אהבה.

■ על ידי עול אשה דבק בעליון

"טוב לגבר כי ישא על בנעוריו" (איכה ג, כ"ז), ופירשו במדרש רבה (ג, ט), דזה עול אישה, והיינו שהוא עול כיון שצריך להיטיב לאשתו ולכבדה ולהעניק לה ולוותר לה על ידי שבירת המידות. אבל זה עול טוב כמו שכתוב "טוב לגבר", שעל ידי זה זוכה להיות אדם שדומה לעליון, וזוכה לעולם שכלו ארך. ולכן צריך לישא העול בנעוריו ולא אחר זמן רב, כדי שיתרגל בזה מנעוריו. "טוב לגבר" כי בזה צריך להיות גבר איזהו גיבור הכובש את יצרו היינו שלא יחשוב רק על עצמו, אלא יחשוב כיצד לתת ולהעניק.

■ איש ואשה זכו שכינה ביניהן

הגמרא במסכת בסוטה (י"ז) אומרת: דרש רבי עקיבא: "איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן", ופירש רש"י, שכינה ביניהם שהרי חלק את שמו ושכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"א באשה, לא זכו אש אוכלתן, שהקדוש ברוך הוא מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש.

וכתבו בזה גדולה הדורות, כי מצות "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו

אשר לקח" משמעותה ללמוד את טבע האשה, כי טבעה להתענג על חינה בעיניו, ואליו עיניה נשואות. עליו להשתדל להראות אהבה וקרוב בריבוי שיחה ורצוי ובדברי חיזוק לשמח לב. ואין הכוונה בזה רק למי שנמצא בתחילת נישואיו, אלא לכל חיי כולם וכפי שראינו בצדיקים וגדולים, שכל חייהם דאגו להשרות השכינה בביתם.

ומעשה צדיקים יש נפלא, בקדוש ישראל החפץ חיים הקדוש, שכשהתקרב הכהן הגדול רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל החפץ חיים לגיל הזיקנה נשא את זוגתו השניה. והנה בשנה הראשונה לאחר נישואיו לקראת חג הסוכות הקים החפץ חיים את סוכתו במקום שתמיד הקימו ליד הבית מקום שאין רבים מהלכים שם. לאחר שהסוכה כבר עמדה על תילה יצאה רעיתו הרבנית החוצה הסתכלה בסוכה הרהרה מעט ופנתה אל בעלה הגדול ואמרה, המקום אינו מתאים כלל לסוכה לפי דעתי רצוי להעמיד את הסוכה שם. והצביעה לעבר המקום שסברה כי שם יהיה לה יותר נוח.

רבי ישראל מאיר הכהן שמע את תגובת אשתו שבאה באיחור בולם פיו ומעביר על מדותיו אינו חס על כל עמלו הרב בהקמת הסוכה ועל הכל על זמנו לו כל עתה לאיבוד, אינו חושב לומר בחזקה כי במקום זה עמדה הסוכה כל השנים, הוא אינו מוציא הגה מהפה אלא פשוט סותר את הסוכה ומקימה מחדש במקום עליו הצביעה אשתו. כאשר עמדה הסוכה במקום החדש יצאה שוב הרבנית הסתכלה היטב ובחנה את הענין מחדש היא פנתה לבעלה ואמרה ר' ישראל מאיר חוזרני בי רואה אני כי צדקת במה שהקמת את הסוכה במקום הראשון... שוב לא אמר החפץ חיים דבר וחצי דבר ובזריזות הוא סותר את הסוכה ומקימה מחדש במקום שעמדה כל השנים...

■ שמחה שורש האושר

השמחה היא שורש יסודי ברוחניות, בכל עבודת האדם, וכך פוסק הרמב"ם להלכה כאשר הוא מדבר על הנביאים (הלכות יסודי התורה פרק ז' הלכה ד'): "כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים. שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה. לפיכך בני הנביאים לפנייהם נבל ותוף וחליל וכינור והם מבקשים הנבואה..."

רבנו בחיי (בראשית א) כותב: "כי ברבות השמחה יתחזק הכח השכלי שיש בנפש

ויהיה יותר מוכן להשיג המושכלות, וכענין האמור באלישע "קחו לי מנגן" ודרשו ז"ל אין שכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך דבר שמחה".

וביותר מזה הם דברי הרלב"ג על הפסוק "לב שמח ייטיב פנים ובעצבת לב רוח נכאה". שכתב: "הלב השמח ייטיב העיין ובכעס הלב ועיצבונו תהיה הנפש נכאה ודאגה ולזה היתה השמחה משובחת באופן מהכעס ולזה תמצא כי אלישע אמר שיקחו לו מנגן לשמח לבו ואז היתה עליו יד ה' ונתבאר גם כן שכל ימי כעס יעקב על בנו יוסף לא שרתה עליו רוח הקדש".

על הפסוק "ושמח את אשתו". כתב בספר החינוך (מצוה תקפ"ב) כתב: "משורשי המצווה, כי האל ברוך הוא עלה במחשבה לפניו לבראות העולם וחפצו שיתיישב בבריות טובות הנולדות מזכר ונקבה שיזדווגו בהכשר, כי הזנות תועבה היא לפניו, על כן גזר עלינו העם אשר בחר להיות נקרא על שמו, שנשב עם האישה המיוחדת לנו להקים זרע שנה שלמה, מעת שנשא אותה, כדי להרגיל הטבע עמה ולהדביק הרצון אצלה ולהכניס ציורה וכל פעלה בלב, עד שיבוא אצל הטבע כל מעשה אישה אחרת וכל עניינה דרך זרות, כי כל טבע ברב יבקש ויאהב מה שרגיל בו, ומתוך כך ירחיק האדם דרכו מאישה זרה ויפנה אל האישה הראויה לו מחשבתו, ויכשרו הילדים שתלד לו, ויהיה העולם מעלה חן לפני בוראו".

"מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד ולהתגבר ולהרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כוחו" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, כ"ד). השמחה כאן אינה תוצאה של דברים טובים שהתרחשו, של הצלחה בעבודת ה' או של קיום מצווה. היא עצמה המצווה הגדולה. נקודה נוספת שיש לשים אליה לב, היא שהשמחה דורשת מאמץ מתמיד "ולהתגבר להרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כוחו". יש כאן הנחה, שהעצבות אורבת לאדם, מתדפקת על פתחו, ואם לא יילחם בכוח על מנת לשמוח כנראה לא יצליח. נראה ששמחה זו היא שמחת החיים.

ובספר העקרים (ג ל) כתב: "הדבר הנותן שלימות אל המצוה כדי שיושג על ידה התכלית המכוון בה, הוא השמחה. כי השמחה נותנת גמר ושלימות אל הדבר הנפעל, דע שהפועל האחד בעצמו, כשיעשה בשמחה ובטוב לב יקרא מעלה, וכאשר יעשה בעיצבון יקרא פחיתות".

■ שמחה בריאות לגוף ולנפש

בעל התניא זיע"א, בדבריו מביא יסוד לעבודת האדם בשמחה. וזה לשונו: "צריך לאודועי כלל גדול, כי כמו שנצחון לנצח בדבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה, הנה אם האחד הוא בעצלות וכבודות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו. ככה ממש בנצחון היצר, אי אפשר לנצחו בעצלות וכבודות הנשמות מעצבות וטמטום הלב כאבן כי אם בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומה שאמר "בכל עצב יהיה מותר", פירוש שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה, הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שייגיע ויבא ממנו איזה יתרון, והיינו השמחה האמיתית בה' אלקיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו... שעל ידי זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים, כמו שכתוב בזהר על פסוק רוח נשברה לב נשבר וגו', ואזי יקוים בו רישיה דקרא, "תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך וגו'", וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד, כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא..."

והוא מוסיף עצה נפלאה: "והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממילי דעלמא ואפילו בני חיי ומזוני מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה וכו', ופירוש בגמרא לקבולי בשמחה, כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית, כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסיא שלמעלה מעלמא דאתגלייא... ולכן אמרו רז"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, כי השמחה היא מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העולם הזה..."

אך העצבות ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה, אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב, אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ, אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אחר כך בתאוות חס ושלום... (ליקוטי אמרים פרק כו)

השמחה מעניקה חרות. היא משחררת את המחשבה של האדם מעול הדאגות, הכעסים והעצבויות שהוא נתון בהם, ומוציאה אותו למקום משוחרר, רחב: "כי

בשמחה תצאו". החרות הזו מעניקה לאדם חופש חשיבה, ומתוך כך גם דעת, מבט נכון על החיים. השעבוד, הטלטלות והעצבות אינם מאפשרים לדעת להיות שלמה, אינם מאפשרים לאדם לדעת את העולם בחופשיות.

הרי שיש קודם כל לשמוח, לצאת לחרות, ומתוך כך להגיע ליישוב הדעת שהוא המאפשר להסתכל נכונה על החיים. אולי כך ניתן להבין את הקשר בין שמחה לנבואה ורוח הקודש: "ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח, מאי טעמא, והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אֵל".

■ בית יהודי מקום השראת השכינה

וממילא יובן, חיוב השמחה בביתו, חיוב של ושמח את אשתו. השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה ובלא שמחה, ומכיון שכך, הרי לנו שכדי להגיע להשראת השכינה ולקדושת הבית, להשראת השכינה בין האיש ובין האשה, הרי הדרך היא רק על ידי שמחה, וככל שישמח את בני ביתו, וישמח את אשתו, כך ירבה השראת שכינה בבית.

וכה חשובה היא השמחה בבית, עד שחז"ל קוראים על הברית בין הקב"ה לישראל לשון של נישואין, "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" אימתי נאמר הפסוק הזה? ביום שעמד המשכן שהייתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם". יום בניית המשכן הוא יום כריתת ברית הנישואין בין קוב"ה ל"שכינתיה" היא כנסת ישראל. וכן הוא להפך, אם ישרה האדם שמחה בביתו יזכה להשראת השכינה ולטוב לו כל הימים.

פנינים ומוסרים

לנצח את היצר

"כי תצא למלחמה על איבך ונתנו יהנה אלהיך
בגידך ושבית שביו"
(דברים כ"א, י')

וקשה, מדוע פתח הכתוב בלשון רבים "אויבך" והמשיך בלשון יחיד "ונתנו"?
בביאור הדברים נראה לומר על פי מה שאומרת הגמרא (נדרים ל"ב:) על הא דכתב
"עיר קטנה ואנשים וגו'", עיר קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו איברים, ובא
אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצר הרע, ובנה אותה מצודים וחרמים אלו עוונות.
ומבואר אם כן, שיצר הרע דרכו להפחיד את האדם בזה שמראה לו כאילו מסובבהו
בהרבה דברים, על זה באה התורה ואומרת: "כי תצא למלחמה על אויבך", דהיינו
שבתחילה נראה יצר הרע לאדם כרבים שגדולים וחזקים ממנו, אבל אם רק תצא
לכווננו ותשיב לו מלחמה, אם רק תוכיח לו שאינך פוחד ממנו ומדרכו הרעה, כבר
יהיה זה "ונתנו", פתאום האדם יראה כמה היצר הוא חלש.

הגמרא במסכת ברכות (ה.) דורשת מהאדם לערוך מלחמה עם יצרו באופן נצחי:
"אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על
יצר רע, שנאמר רגזו ואל תחטאו".

אף כי האדם מבקש לשבת בשלווה ולהגיע לרגיעה עם עצמו. אך תפקידו הוא
להלחם תמיד את המלחמה הגדולה.

אחת מהמניעות הקשות לנצחון היצר הוא, שהנלחם בו אינו צופה את סוף
המערכה. כשהוא בא להתגבר על יצה"ר של גאווה או תאוה, אם היה יודע כי
צפויה לו עבודה קצובה שעל ידה ישבור את יצרו להכותו פעם אחת ושתים או
אפילו עשרה אבל בידיעה כי אחר כך יבטלנו כליל, היה מרגיש כי הועיל בעבודתו
לבטל את היצר. אך אם לאחר כל עבודתו ולאחר כל הכאותיו ביצר הריהו נשאר
בתוקפו, עלול העובד לפול ביאוש הנה כבר החלטתי שלא אעבור עבירה פלונית
וחזרתי ושוב החלטתי ולאחר כל ההחלטות עדיין אני נכשל בה, מצב של יאוש

זה, הוא הגרוע ביותר שעלול לקרות לאדם שכן הוא מרגיש שכל עבודתו אינה אלא להבל ולריק.

הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, בספרו "רוח החיים", עומד על נקודת הגבורה בניצוח היצר בכל יום. המשנה במסכת אבות (ה', א) אומרת: איזהו גיבור הכובש את יצרו. מדייק רבי חיים, שלא נאמר במשנה "שכבש את יצרו", אלא "הכובש את יצרו". הגבורה אינה מתבטאת במעשי העבר, בעבודה הרוחנית אין תארי גבורה על מעשים נועזים ומלחמות נושנות, אלא יסוד הגבורה הוא ביכולת האדם להילחם בכל יום ולא לחוש תחושת קיפאון ובטחון מדומה. "אשרי אדם מפחד תמיד" להתעורר לפשפש ולמשמש במעשיו ולבדוק מה צריך צחצוח וטהרה.

המלחמה יוצרת תהליכים רוחניים השמורים רק לבני האדם. "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" המלאכים נקראים עומדים, שכן אין להם יצר הרע. לעומתם בני אדם נקראים מהלכים, שכן על ידי ניצוח יצרם קונים הם קומות חדשות בחייהם הרוחניים. וזהו שדרשו על "שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך" אמר ר' סימאי משל לצור גבוה שהיה עומד על פרשת דרכים ובני אדם נכשלים בו אמר המלך סתתוהו קימעא קימעא עד שתבא השעה ואני מעבירו מן העולם, כך אמר הקב"ה לישראל בני יצר הרע מכשול גדול הוא אלא שהתוהו קימעא קימעא ולבסוף אני מעבירו מן העולם שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם". שלב אחרי שלב, קמעא ועוד קמעא ננצח את יצר הרע.

מלחמת היצר תלויה בסיעתא דשמיא

"כי תצא למלחמה על איבך ונתנו הנה אלהיך,
בְּיָדְךָ וּשְׁבִיתָ שְׁבִי" (דברים כ"א, י')

בעת קיום המצוות, נלחם היצר ביתר שאת. מלחמה זו היא קשה לאדם, משום היותו נלחם בגורם המצוי בתוך גופו, לפיכך אין מטרת המלחמה לשבר את גופו אלא לזכך את הנפש הבהמית באמצעות הנשמה האלוקית שבתוכו. ומאחר והנפש

הבהמית מושרשת בגופו של האדם החל מיום היווצרותו בבטן אמו, הרי המלחמה קשה היא.

על כן התורה מבטיחה לאדם: "כי תצא למלחמה", דהיינו, כאשר תצא מיוזמתך למלחמה נגד יצר הרע: "ונתנו ה' אלהיך בידך", בהתעוררות דלתתא תלויה ההתעוררות דלעילא, ולא זו בלבד שהקב"ה ייתן לך את הכוח לנצח את הנפש הבהמית, אלא מובטח לך גם "ושבית שביו", דהיינו, מובטחת לאדם הצלחה בזיכוך הנפש הבהמית ולקיחתה כשבוייה לצורך עבודת ה', ועל ידי כך יכול האדם להסיר את הקליפה מיצרו ולעבוד את ה' בשתי נפשותיו גם יחד וכדדקו "בכל לבבך" בשני יצריך" (ברכות פ"ט מ"ה).

לפיכך מכונה המלחמה נגד יצר הרע כמלחמת רשות ולא מלחמת חובה, משום שקיימת בפני האדם האפשרות שלא להילחם עם יצר הרע על מנת להכפיפו לעבודת ה', אלא להסתפק במלחמת החובה להרחיק את יצר הרע מן האדם באמצעות לימוד התורה כמאמר הגמרא: "הקב"ה אמר להם לישראל: בניי, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו... ואם אתה רוצה אתה מושל בו, שנאמר: 'ואתה תמשל בו' (קדושין ל').

רק כאשר יוצא האדם להילחם עם היצר, אז: "ונתנו ה' אלהיך בידך". כלומר, ה' מסייע לאדם מן השמים לנצח את יצרו משום שהבא ליטהר מסייעים לו מן השמים. וכן מובא במדרש: "רבי יסא אמר: אמר הקב"ה לישראל: בניי, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו" (מד"ר, שיה"ש, פר' ה). מטעם זה נאמר: "כי תצא למלחמה על אויביך" ולא נאמר: כי תלחם על אויביך, ללמדנו, שהניצחון במלחמה נגד היצר אינו בידי האדם בלבד אלא רק בעזרתו יתברך יכול האדם להתגבר ולנצח את יצרו. וכן מצאנו שישראל מבקשים שלש פעמים ביום בסוף תפילת הלחש: "אלוהי, נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה" (ברכות, י"ז), וכי האדם עצמו לא יכול לשמור על פיו? אלא יצר הרע מסית את האדם לדבר לשון הרע לשם שמים, כביכול, לפיכך ישראל מבקשים את עזרתו של ה' גם נגד עצותיו החיוביות כביכול של יצר הרע.

ופירש רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א, שההצלחה במלחמה תלויה ביוזמה שתגלה בה וביכולתך לצאת אל האויב ולהכותו על אדמתו שלו. ככל שהאדם ינקוט יותר יוזמות ולא ישב בחיבוק ידיים וימתין לאויב כי יבוא, כך גוברים הסיכויים שיקום

בך "ונתנו ה' אלוקיך בידך". כך במלחמה מול אויב חיצוני, כך, גם במלחמה הפנימית, במלחמת היצר, שאדם מנהל מידי יום. כל עוד לא נתת ליצר הרע לחדור בגבולך טובים סיכוייך לנצחו. אך ברגע שאפשרת לו להתיישב אצלך, קשה מאוד יהיה לך לגרשו מאתך.

כי היצר "לפתח חטאת רובץ", כאותו גנב המנסה להכנס, אם דחק את רגלו האחת פנימה כבר קשה לסגור את הדלת אחריו, אבל אם הדלת סגורה הרי שהוא נשאר בחוץ ולא נכנס.

חינוך לדורות

"כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹדֵה אִינְנוּ שָׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַתִּפְשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מִקְדָּמוֹ וְאָמְרוּ אֵל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹדֵה אִינְנוּ שָׁמַע בְּקוֹלָנוּ זֹלִל וְסָבֵא וּרְגָמָהּ כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ בְּאַבְנֵים וּמֵת וּבַעֲרֶת־הָרֶעַ מִקֶּרְבָּךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּדְאוּ"
(דברים כ"א, י"–כ"א)

בפרשה זו, למדים גודל החיוב לאהבת ה', שהרי יש להבין מה התורה באה להורות לנו בזו הפרשה שהרי לדעת כמה מן החכמים פרשה שלא היתה ולא תהיה, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין עא) תניא בן סורר ומורה ועיר הנדחת לא היו ולא עתידין להיות ולמה נכתבו דרוש יקבל שכו.

ואם כן צריך להבין מפני מה הוצרכה התורה להודיע ולכתוב מה שלא היה ומה שאין ענינו נוהג בדרך העולם. וכתב רבינו בחיי: "אבל זה היה מחכמת התורה ללמד דעת את העם בגודל חיוב אהבת הש"י שהרי אין לך אהבה חזקה בעולם כאהבת האב והאם לבן וביון שהבן עובר על מצות השם יתעלה וזה דרכו כסל למו חייבים הם שתגבר עליהם אהבת הש"י על אהבת הבן עד שיצטרכו להביא אותו הם בעצמם לבי"ד לסקילה"

וזהו שמורה לנו התורה מפרשת בן סורר ומורה על גודל טובו העצום עמנו

שהוא מונע מאיתנו כל רע ומזיק בכך שמרחיק אותנו מן העבירות ואין ערוד ממית אלא החטא כאומרם תיסרך רעתך.

וגם מפשרה של הפרשה יש מוסר נפלא לבל ישראל שנקראו בנים לאל חי, ויש לחוש שיסמכו על זה ויאמרו מאחר שאנחנו בניו, אם כן, ודאי אם יהיו בנים סורים לא יביט און ביעקב וירחם עליהם כרחם אב על בנים ויוותר להם, כדרך שהאב מוותר לבנו, ויאמרו הקב"ה וותרן.

וכן אמר משה בניו מומם ר"ל מה שקראם בניו זה מומם כי סמכו על זה ועשו עבירות חבילות חבילות ובטחו באביהם שלא ימסרם ביד מדת הדין, על כן כתבה התורה שהדין דין אמת שאפילו האב חייב להביא את בנו לבית הדין ולמוסרו למיתה, ועל ידי זה ישמעו פרשה זו כל ישראל ויראו את ה' ולא יסמכו על מה שקראם בנים כי גם בבי"ד של מטה חייב האב למסור את בנו לבית דין, וכן הדין גם בבית דין של מעלה.

וכשרואים גודל טובו העצום עמנו שמונענו מכל רע איך יתכן שלא נבוא מיד לאהבתו ואיך יתכן שנחטא כנגדו ונמצא שהתורה משלימה אותנו בעבודתו

ועשית מעקה לגגך

"כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעְקָה לְגִגְךָ וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ".

(דברים כ"ב, ה')

רמז יש בדבר, כי יעשה האדם מעקה, מחיצה ומחסום לרצונותיו הגשמיים, לבל ילך ויעשה ככל שעולה על ליבו חס ושלום.

ועוד יבואר, כי אם אתה רוצה להקים בית חדש ולשא אשה, אז צריך ועשית מעקה לגגך שתעשה גדר וסייג למחשבה והרהור שהם במוח הנמשל לגג, על שם שהוא נמצא למעלה בגוף בראש האדם. ותיבת מעק"ה היא נוטריקון הרהורי עבירה קשים מעבירה! על ידי זה ינצל חס ושלום מדמים.

וכן הם דברי החתם סופר זיע"א, שכתב שהרי אמרו חז"ל שחייב אדם לעשות גדרים וסיגיים, ובודאי מי שחטא ובא לעשות תשובה, שצריך לפרוש משבעים שערי היתר שלא ליגע בשער א' של איסור. וצריך שמירה יתירה. וזהו המרומז בפסוק, כי תבנה בית חדש, שתחדש ביתך לשוב אל ה' אזי העיקר ועשית מעקה לגגך עשה גדרים וסיגיים, השמר שלא תשים דמים בביתך, שהמעקה הזה לא יהיה לך למכשול, כי אם תפרוץ את הגדרים ח"ו או אז, סופך ח"ו ליפול.

סיפר הגה"צ רבי מרדכי אליהו זיע"א, על המקובל האלוקי רבי חכם אפרים הכהן זצוק"ל היה תלמיד ותיק של מרן בעל ה"בן איש חי" זיע"א, ובבגדד לא היו מתחתנים עם כהנים מכיוון שחששו, והכהן היה נשאר רווק עד גיל מבוגר, וכך גם היה עם חכם אפרים הכהן. ה"בן איש חי" הוא זה שמצא לחכם אפרים את זיווגו עם אישה שהייתה באה לשמוע את הדרשות שלו. לחכם אפרים הכהן היו באים הרבה אנשים כדי לקבל עצה או ברכה או דרך תשובה, ובדרך כלל כשהיה דורש בשבת תשובה היו באים אנשים לבקש תשובה.

יום אחד הביא לו אדם אחד במתנה בגד מיוחד שהיה יקר מאוד בזמנו. אמר לו חכם אפרים: אתה תעשה עוונות ותלביש אותם ב"זבון" שלך (בבגד שלך), ואני אלבש את העוונות שלך?! ואמר לו בכעס: כל הבגד הזה מלא עוונות! אמר לו אותו אדם: ומה אעשה כדי שתיקח את הבגד הזה במתנה? אמר לו חכם אפרים: תחזור בתשובה! ועשית מעקה לגגך!

זהירות בצער בעלי חיים

"לא תחרש בשור ובחמור יתדון"

(דברים כ"ב, י')

רש"י הקדוש מסביר, שאסור לרתום שור וחמור לאותה מחרשה משום צער בעלי חיים, כי השור כוחו גדול יותר, והחמור חלש ממנו, ואין בכוחו למשוך את המחרשה כמו השור. יוצא שהשור סובל, כי הוא סוחב לבדו את המחרשה הגדולה שנועדה

לשני בעלי חיים. הרמב"ם בהלכות כלאיים פרק ט' נותן טעם נוסף ואומר: "מפני שהשור מעלה גרה ואוכל תמיד, והחמור שאיננו מעלה גרה רואה ומצטער".

הרמב"ם (פרק ט' מהלכות כלאיים הלכה ז) אומר: "כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד, והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין טמאה, הרי זה לוקה בכל מקום, שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. אחד החורש או הזורע או המושך בהם עגלה או אבן כאחד או הנהיגם כאחד, ואפילו בקול, לוקה. שנאמר "יחדיו" מכל מקום. אבל המזווג פטור עד שימשוך או ינהיג".

חז"ל מספרים על יסוריו של רבי (רבי יהודה הנשיא) על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו. על ידי מעשה באו פעם אחת הוליכו עגל לשחיטה. ברח העגל והכניס את ראשו תחת כנפי בגדו של רבי, כמי שאומר: "הצילני!" אמר לו רבי: "לך, כי לך נוצרת!" אמרו (מן השמים): הואיל ואינו מרחם, יבואו עליו ייסורים. שלוש עשרה שנה גברו הייסורים. ועל ידי מעשה הלכו (הלפ) פעם אחת הייתה שפחתו של רבי מנקה את הבית. היו עכברים קטנים מוטלים שם וכיבדתם (טאטאה אותם החוצה). אמר לה רבי: "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים קמ"ה, ט'), לכן, עזבי אותם". אמרו (מן השמים): הואיל ומרחם - נרחם עליו ונתרפא (על פי מסכת בבא מציעא דף פ"ה). ודאי צדק רבי כשאמר לעגל: "לך, כי לשחיטה נוצרת". אולם לא היה לו לומר זאת בעת שתחושת המוות הקרב גברה על העגל, ובייאשו חיפש מפלט בחסותו של רבי. צלה של מידת אכזריות זו גרם לרבי יהודה, הנשיא המורם מעם, אשר לשמו הוסיפו את התואר "קדוש", ייסורים רבים.

ומסופר כי פעם בראש השנה לפני התקיעות נעלם הרבי הצדיק רבי דוד מלעלוב זיע"א עד שמצאוהו עומד באורוה הצמודה לאכסניית העיר ומאכיל את הסוסים. "ראיתי את הסייסים טרודים בבית הכנסת בתפילתם, והבנתי שבוודאי שכחו להאכיל את סוסייהם ולהשקותם. נטלתי, אפוא, מצווה זו על עצמי", אמר.

וכך כתב בספר "חרדים" "ומעשה היה בדורנו שהרב המקובל הגדול כמוהר"ר יצחק אשכנזי ז"ל (האר"י הק) הסתכל בפני תלמיד חכם אחד ואמר לו נרשם בפניך עוון צער בעלי חיים, והיה אותו תלמיד חכם מצטער ומפשפש בדבר עד שמצא שאשתו לא היתה נותנת מאכל לתרנגולים בבקר, אלא מנחת אותן הולכות בחצר וברחוב לנקר, ואז צוה עליה וזירזה לעשות להן גיבול הסובין והמים בבקר בבקר ואחר שנתקן הדבר והרב לא ידע הסתכל בפניו ואמר לו סר עונך, א"ל מה היה

הדבר אז הגיד לו הענין ונראה שזה ענף ממצות והלכת בדרכיו ופירשו מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' וכתוב בו יתברך ורחמיו על כל מעשיו"
וכאשר ינהג האדם בדרך זו, הוא יזכה להנצל מכל צרה, כי כל המרחם על הבריות, מרחמים עליו מן השמים. ומרומז הדבר בגימטריה של הפסוק "לא תחרוש בשור ובחמור" - כמנין "ארוממך ה כי דילתני ולא שמחת אויבי לי", היינו שהמרחם, מצילים אותו מכל אויב!

הכרת הטוב

"לא תתעב מִצְרַי כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם"

(דברים כ"ג ה')

יש לבאר, וכי בשביל זה בלבד שהיינו גרים בארץ מצרים אסור לתעבם? והרי בני ישראל היו בגלות גרים בכל הארצות, ולא מצינו כציווי הזה בשאר האומות. אלא החילוק הוא, כי כל האומות גזרו גזרות על ישראל לבטל את השבת, כמו שמצינו אצל היוונים שגזרו על שבת חודש ומילה, וכן היה בכל הגלויות שבכל הדורות, כידוע, שכל אלו שגזרו על ישראל להעביר דתם, הייתה תחילת גזירתם על שמירת השבת, מלבד פרעה מלך מצרים, שכשאמר לו משה רבינו ע"ה מי שיש לו עבד ואינו נותן לו יום אחד לנוח הוא מת, ואילו עבדיך אם אין אתה נותן להם יום אחד לנוח הם מתים, הסכים לזה ואמר לו צא וברור לך יום אחד, וברר להם משה את השבת לנוח.

והיות שהסכים פרעה על שמירת שבת (אף שזה היה לטובת עצמו), נצטוונו "לא תתעב מִצְרַי", מה שאין כן שאר הגויים שגזרו גזרות לבטל את השבת. אם כן עצם השבת מחייבת אותם כליה.

על פי זה יש לפרש דברי חז"ל (סנהדרין נח:) נכרי ששבת חייב מיתה, שאלו אומות העולם שנטפלו על השבת וגזרו על ישראל שלא לשמור אותה, חייב מיתה, מחמת עצם יום השבת המחייבת אותם מיתה ביום שהקב"ה דן על כבודו.

ומכאן גם נלמד מושג של הכרת הטוב, לאותם רשעים ששיעבדו את ישראל, עם שרדה במשך רד"ו שנה ביהודים, ומכל מקום בתוך מעשיהם יש דבר טוב, הרי זה נזכר להם לטובה.

וכבר כתבו המקובלים, כי כאשר אדם חוטא ח"ו, הרי אם בעת החטא יש בו הרהור של חרטה לרגע, הרי אף שהוא נענש על החטא, הרי שעל שעת הרהור החרטה יהיה לו שכר! כי אין עבירה מכבה מצוה ולא מצוה מכבה עבירה, וכל מעשה בא בחשבון. וכן הוא בענין הכרת הטוב, הנזכר להם למצרים אף דבר מועט!

מחיית עמלק למחיית יצר הרע השוכן בקרבנו

"וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֲיָבֶיךָ מִסָּבִיב
בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ
תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח."
(דברים כ"ה, י"ט)

ויש להבין, האם עמלק אינו אויב? ומדוע כתוב שבשעה שיניחו בני ישראל מכל האויבים, עדיין מצווים הם למחות את זכר עמלק, הלא אומה שפלה זו מעולם היא האויב הגדול ביותר שיש לישראל!

מפרש הרבי מקאסוב ה'תורת חיים' זיע"א, שהאויב של האדם הוא יצר הרע, ולפעמים מסתלקות מן האדם כל תאוות ומידות רעות והוא חושב שהשלים את עבודתו, ברם עדיין מקנן בלבו היצר המסתתר בתוך פנימיותו, ואת צריך לעקור מן השורש, ו'עמלק' מרומז לאותו שטן המתחבא בתוך האדם ורוצה להדיחו, והאדם אינו שם את לבו אליו.

וזוהי כוונת הפסוק דאף על פי שנח האדם מכל אויביו מבחוץ, מכל מקום עדיין צריך למחות את זכר עמלק מתחת השמים המקנן בתוך פנימיותו.

וגדולי תלמידי הבעש"ט זיע"א, לימדו על פי הזוהר הקדוש, שעמלק איננו רק אותו העם שנלחם עם ישראל אלא הוא גם אותו כוח היצר הנלחם עם הישראלי

הפרטי במטרה ל'קררו', לטמאו ולהרחיקו מה'. הקריאה והזכירה מחדשות בנו כוחות להילחם בו. השם משמואל בפרשת דברים אומר, שיצר הרע נקרא "צפון" על שם דרכו לבוא אל חבוי ומוסתר. הוא אינו בא בטענות רשעות אלא בא עם טענות של "מצוה" ושל "לשם שמים" וכך מנסה להפילו. איך נוכל לזהות את היצר הזה? מתי אפשר לדעת אם נטיות האדם טובות או רעות?

התשובה תלויה בשימת הלב שלנו אל מעשינו ומחשבותינו. אם אותו דיון עם ה"יצר" מוביל ומקדם את האדם למקום טוב ולעלייה, מעכב אותו מלנוח בעבודת ה' אלא דוחף לתיקון מה טוב! אך אם הוא מוביל אותו רק לירידה ואף לחוסר התקדמות, יבין שזוהי עצת היצר.

רבי צדוק הכהן מלובלין כותב: "ובא המצווה תמחה את זכר עמלק על שני העניינים האלו: והיינו שאף הגדול במעלה וקדושה יתרה לא יסמוך על קדושתו ויזהר מפיתויי היצר הרע, ואף מי שנכשל חס ושלום מה לא יתיימש מן התשובה וישוב אל ה' וירחמהו". שני עניינים אלו למדים ממצוות מחיית עמלק לעבודת ה': א. האדם לא יטעה לחשוב שכבר אין לו יצר הרע, וזהו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". ב. גם אדם שנפל בצורה קשה ידע, שכל דבר המונע ממנו להתרומם, ואפילו טענות צדקניות, יסודם ביצר הרע של עמלק.

ממשיך רבי צדוק וכותב: "ועל זה אמרו "אמרו ישראל ריבונו של עולם אין אנו יכולין בו. אמר להם הקדוש ברוך הוא תהיו אתם מזכירין שמו מלמטה ואני מוחק שמו מלמעלה וכו'". דווקא על ידי שאנו מוחים את שמו של עמלק ועמו מלמטה, ה' עוזר לנו מלמעלה ומחליש את "כוח הנפש" הנקרא "עמלק" המדרדר אותנו. "והיינו מה שנאמר ה' לא יעזבנו בידו שנדרש על היצר הרע, שאלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו, וה' לא יעזבנו בידו". כלומר, אין אנו מסוגלים להילחם מולו לבד וחייבים את עזרת הקב"ה.

פרשת כי תבא

הכרת הטוב

”וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירֻשָׁתָה וַיִּשְׁבַּת בָּהּ. וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרֻצֶּךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׂמְתָּ בְטָנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁבוֹן שְׂמוֹ שָׁם. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הֵהֶם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּיִנוּ לֵאמֹר לָנוּ וְלִקְחָה הַכֹּהֵן הַטָּנָא, מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוּ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבָד אָבִי וַיֵּרַד מִצְרַיִמָּה וַיֵּגֶר שָׁם בְּמַתִּי מֵעֵט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנֹנֵנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה וַנַּצַּעֵק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת עֲנִינֵנוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה, מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמִרְאָה גָּדֹל וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתֵּיִם וַיַּבְאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעֵתָה הִנֵּה הִבָּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנֵּחְתָּנוּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמְחָתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ: אֵתָה וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ”

(דברים כ"ו, א'–י"א)

בספרו "יערות דבש" כותב רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, ששורש כל המידות הרעות מקורו בכפיות טובה:

”ולכן הנזהר מבלי להיות כפוי טובה לא במהרה יחטא...”, כיוון שאין אדם יכול לעבור על דבר ה' שנותן לו יום יום חיים, אוכל פרנסה ומיטיב עמו לאורך כל הדרך, על כורח החוטא זהו משום כפיות טובה שבו. מכאן שהחטא הראשון בתורה יסודו בכפיות טובה. בבראשית (ג, א) מצאנו שני חוטאים האחד הוא נחש הקדמוני,

שכדברי הגמרא בסוטה (ט:) הקב"ה המליכו בתחילה על כל בהמה וחיה, נתן לו את כוח הדיבור, והיה הנחש מהלך בקומה זקופה, ואחר כפר בטובתו של הקב"ה בשכנעו את חוה לאכול מעץ הדעת. החוטא השני היה אדם הראשון באומר: "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל", ועל כך "זכה" להיות הראשון שכונה כפוי טובה, כדברי הגמרא (עבודה זרה ה:), ופירש רש"י: "לשון גנאי הוא שתולה הקללה במתנתו של מקום והוא עשאה לו לעזר".

וכתב בספר העקדה יסוד נורא אם הכרת הטובה תבטל על מה העולם עומד? וידוע שהבורא ברא העולם בחסד ואמת בתיתו מציאות ברצון ובנדבה, ואף על פי שעשה זאת שלא על מנת לקבל פרס, כי מציאותו יתברך מספיקה בעצמו, מכל מקום טבע הענין יחייב שיקבל מברואיו שכר ראוי חלף מעשהו, וזו הכרת החסד בהילול והודאה, ומזה לא מנע עצמו מלקבלו, ואדרבא בקשו מהם מהדין, לפי שהגורע חוקו בזה מציאותו לבטלה.

■ כפיות טובה מעידה על רע

וזהו שאמרו בגמרא (ב"ק ט"ז:) "שמי שאינו כורע במודים שדרו נעשה נחש", היינו, מי שבמזיד ובמצח נחושה מראה לעין כל שהוא כפוי טובה, וכשמגיע לברכת ההודאה להקב"ה על נפלאותיו וחסדיו עמנו אינו כורע לפניו יתברך שדרו יעשה נחש, שהיה הראשון שחטא בהכרת הטוב והיה כפוי טובה לקב"ה, ויתכן שחטאו היה אף יותר מאדם הראשון, כיוון שכפר בטובתו של הקב"ה לאחר כל הטובות שהקב"ה גמל עמו והגדולה שנתן לו והשתא, לפי מה שכתב בעל ה"ערוות דבש" בהמשך: "ובאמת מידה זו להיות כפוי טובה מסתעפת גם כן משורש מדת גאוה...". יובן עונשו של הנחש "על גחונך תלך", שכביכול משפיל את גאוותו ומבטל את הזכות שקיבל מהקב"ה לילך בקומה זקופה, אך ניצל אותה לרעה, למידת הגאוה, וממילא חטא בכפיות טובה.

■ חובה להכיר טובה

רבינו המהר"ל זיע"א כותב: "כי לא המטיר ואין מכיר בטובתם, כלומר ואסור לעשות טובה לאיש שאינו מכיר בטובה, ולפיכך כל זמן שלא היה האדם לא המטיר, אבל מה שברא את כל הנמצאים ואין מי שמכיר בטובתם שהרי ברא הדשאים ואין

מכיר בטובתו, לפי שלעצמם הם נבראים ולא נקרא זה טוב, שלא יקרא טובה רק מה שנותן לאחר, כמו גשמים שהוא לצורך הנבראים". (גור אריה בראשית ב ה)

וכן הוא בגמ' (ב"ק צב:) "חמרא למריה וטיבותא לשקיה" היינו היין הוא של המלך והשותים אותו מחזיקים טובה לשר המשקים כי זהו דרך העולם לומר תודה ולהביע רגשי הכרת הטוב לאותו מלצר המגיש לנו את היין כיוון שאם לא נכיר טובה לזה המגיש לנו את הטובה נבוא בסוף לכפור אף בטובתו של בעל הבית. ומשום כך עלינו להודות ולהכיר טובה לכל אחד המיטיב לנו למרות שגם הוא נהנה מאתנו כיוון שאם לא נרגיל עצמנו להודות לו, נבוא לכפור בטובתו של הקב"ה אלינו. משום כך מקפידים לומר "המהולל ברוב התשבחות" ולהודות להקב"ה רק על רוב הטובות שעושה לנו ולא על כולם כיוון שצריכים אנו להניח קצת רגשי הכרת הטוב לאותם בני אדם שליחיו שעושים לנו את הטובות.

■ תנאי בסיסי אסור להיות אנוכי

אם נתבונן נראה, כי אדם אנוכי אינו מסוגל להיות עובד ה' אמת. יש להבין, כי אין דבר הניתן בחינם, ויש לשלם עבור כל תועלת שהושגה. "כל הנהנה מן העולם הזה ללא ברכה, כאילו נהנה מקודשי שמים" (ברכות ל"ה). הנאה ללא הכרת טובה נחשבת כמעילה. אם האדם מכבד את הוריו, הרי זה כאילו הוא מכבד את הקב"ה (קידושין ל:), רק כאשר ביכולתו להכיר טובה להוריו, מסוגל הוא להכיר טובה גם לה'.

כאשר בא המתגייר להלל הזקן במטרה ללמוד את כל התורה על רגל אחת, לימדו הלל: "מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך" (שבת ל"א). ויש בזה לבאר, שהרי אם הענקת לחברך חסד, תצפה שיסייע לך כשתבקש. וכן הוא כלפי הבורא, שנתן לך כל אשר לך, מאליו מובן שהנך חייב לקיים את דברי התורה אשר הוא מבקש ממך לקיים. וממילא זה יסוד כל התורה כולה!

וכך כתבו בעלי המוסר, כי האמונה מבוססת על מדת הטוב וכח הנתינה, ולא להיפך שתהיה האמונה סיבה להכרת הטובה, כי אף שעל פי השכל היה ראוי להיות כן באמת, אבל לא יבא האדם להכיר את בוראו בלבד עד כדי הכרת הטוב, אלא אם כן טהר לבו במדה רבה ממחלת הנגיעות הבאות מכח הנטילה, ואפילו כשמראים לאדם נסים גלויים, לא תבא האמונה מראיית הנסים מצד עצמם, אלא מן הכרת הטוב על הנסים!!!

■ כל הקרבנות מתבטלין חוץ מקרבן תודה

במדרש רבה (ויקרא כ"ז י"ב) נאמר: רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם רבי מנחם דגליא: לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלין, וקרבן תודה אינו בטל לעולם. כל ההודיות בטלין, והודיות תודה אינן בטלין לעולם, וזהו שכתוב (יהמיה ל"ג י"א): "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות".

ועל כן, כל הקרבנות הבאים לכפר על חטאים יבוטלו לעתיד לבוא. החטאת, האשם ואף קרבן עולה שמכפר על הרהורי הלב לא יהיו עוד בימות המשיח, משום שבאותם ימים לא יהיה יצר הרע, כפי שאומרת הגמרא בסוף מסכת סוכה, שהקב"ה ישחט את היצר הרע, בני האדם לא יחטאו ולא יהיה צורך להביא קרבנות לכפרת עוונות, אבל קרבן תודה הבא כאשר יהודי מודה לה' יתברך על הטובות שעשה עמו לא יבטל לעתיד לבוא, משום שבימים אלה לא יחסר כל טוב לבני ישראל. התורה תהיה בשפע, וכל המעדנים יהיו מצויים כעפר. לכן אז תהיה חובה גדולה יותר להקריב קרבנות תודה ולהודות לו, יתברך. לפיכך קרבן תודה אינו בטל.

מוסיף האדמו"ר מאו"ר זיע"א: קרבן תודה שבא על הודאה אינו בטל לעתיד לבוא, משום שאף לאחר כל ההודאות שאנו מודים לו, עדיין חייבים אנחנו להודות לו על עצם הדבר שזכינו להודות לו ולהכיר בטובות שעשה לנו, שלא כל אחד זוכה להכיר בטוב. דבר דומה אומרים פעמיים בכל יום ב"מודים דרבנן": "מודים אנחנו לך וכו' על שאנחנו מודים לך". ופרש רש"י (סוטה דף מ' ד"ה על): "על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך". הרי לנו הודאה על הודאה לה' יתברך על כך שפקח את עיני שכלנו ונתן לנו להבין שצריך להודות לו. וכך פרש הבעל שם טוב את הפסוק (תהלים ע"א כ"ג) "תרננה שפתי כי אזמרה לך", שפתי ירננו שיר ושבח לה' יתברך על עצם הדבר "כי אזמרה לך".

בפסוק "ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך" מפרש רש"י שאינו כפוי טובה. שואלים, למה לדבר בלשון שלילה, שאינו כפוי טובה? הרי היה יכול לומר בלשון חיוב, שאני מכיר טובה. אלא, מונח כאן יסוד גדול וחשוב, כי איזה בשר ודם יכול לבוא ולומר בפה מלא שהוא מכיר טובה לקב"ה על כל החסד שעשה עמדו מיום היבראו? אך לכל הפחות אנו מודים ומשבחים לפניו, על מנת שלא נהיה כפויי טובה לגמרי, אבל לומר שאנחנו מכירי טובה, מאן דכר שמיה? לכן אומר רש"י שאינו כפוי טובה, ולא יכול לומר שהוא מכיר טובה...

ומה מעוררים הם דבריו של רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א: "וההודאה על ישועה דבר זה חדשה לאה בהולדת יהודה דעל כן קראתו כן ועל שמו נקרא כן כל ישראל דזה כל כח ישראל הנבדלים מהעמים שהם מכירים בכל דבר שהוא מהשי"ת המושיעים ומודים לו על זה מה שאינו כן אומות העולם חושבים דכחם ועוצם ידם עשה, ולעולם אין באים להכרת השי"ת מתוך השפעת טובה ושלוה, וכמו שאז"ל נתת שלוה וכו' דאדרבא על ידי זה כופרים ומרשיעים בכל שרירות לבם מאחר שהיכולת בידם, ורק על ידי היסורים הם מודים בעל כרחם להכיר האמת כפרעה, אבל זרע יעקב אע"ה בכל תוספת שלוה הם מוסיפים הכרה בהשי"ת... (חלק א פוקד

עקרים עמוד יט)

השמחה הפנימית שבאדם

"וְשִׂמְחַת בְּכֹל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ..."

(דברים כ"י, י"א)

במדרש נאמר: "ושמחת בכל הטוב ואין טוב אלא תורה שנאמר "לקח טוב נתתי לכם".

והנה יש לבאר, שהרי פירשו את דברי המשנה "א"ר שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". ומשמע כאן שלמעשה יש ברכה, רק אין כלי שיחזיק אותה, ולשם כך צריך שלום.

וביאור הענין הוא, שהרי ידוע כי כל השפעת הברכות הוא ע"י התורה הקדושה, כי היא מקור ושורש לכל ברכתא. כמפורש בתוה"ק מה שאנו אומרים דבר יום ביומו, "והיה אם שמע וגו' אם בחקתי תלכו וגו'" וכן בפרשת ראה מפורש "את הברכה אשר תשמעו" וגו' וכבר אמרו חז"ל שבאמת אין מזל לישראל והכל הוא מכוח התורה הקדושה, וסיבת הבריאה היא סיבת הקיום של התורה, ולכן כל השפעות באים על ידה ונמצא כשהתורה בשלימותה הברכה היא בשלימות לישראל המחזיקים אותה. ומה שנשאר זה מושפע לגויים.

■ התורה שורש נשמות ישראל

ידוע כי נשמת ישראל הם עצם התורה ואותיותיה, ועל כן כאשר שיש שלום בין ישראל, אהבה ואחזה שלום ורעות, וללא מחלוקת, הרי שאז התורה בשלימותה ואין בה שום איבוד של הברכה שבאה ממנה ככלי שלם, אבל אם חס ושלום יש מחלוקת ופירוד, הרי אותיות התורה מפורדות וסדוקות והשפע בורח ויוצא לחוץ.

וממילא, כאשר בני ישראל מקיימים מצות ביכורים, ומביאים משלהם לפני הקב"ה, מבטלים את הרגשת ה"אני", וכן הוא במצות המעשר, כאשר כל אחד מהנה מנכסיו ותומך מהונו וכספו את הלוי שאין לו נחלה, נותן לעני וחושב על האביון, הרי שהשלום והאחדות מתרבה ביניהם, וממילא הכלי שלם ויש ברכה!

ובזה יש לפרש כוונת המדרש אין טוב אלא תורה, פירוש, אין שפע הטובה והברכה יורד לעולם אלא באמצעות כח התורה, שהיא הכלי המחזיק ברכה לישראל. ולפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר כדי להרבות שלום ואחדות בישראל, ואז תהא התורה ככלי שלם ולא תוציא הנשפע בה לאיבוד.

■ שמחה על ידי נתינה

וכאן נלמד עוד, שהרי האדם שמח בעת שיש לו תבואה, אך יש כאן חשש שיגבה ליבו ויאמר כוחי ועוצם ידי, ותכלית המצוה לקשר אותה לקב"ה, היינו, שהשמחה היא לא בטוב סתם, אלא בכך שה' הוא שנותן לנו את הטוב. על מנת שהשמחה לא תוביל להוללות וכדי שנכיר בכך שהטוב הניתן לנו הנו מאת ה', עלינו להביא ביכורים. הבאת הראשית לה' תפקידה, אפוא, להזכיר, שהשפע הגשמי ניתן לנו מאת בורא עולם, ושמחתנו היא "בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך".

ועצם הבאת הביכורים, ומקרא ביכורי, המעמד הגדול בו מספרים את ההיסטוריה של "ארמי אובד אבי" דרך גלות ויציאת מצרים ועד הכניסה לארץ והשפע הגשמי, היא המקשרת אותנו לידיעה, שמאורעות החיים וגלגוליהם מכוונים בהשגחה פרטית, וזה עצמו יוצר שפע של ברכה.

וכתב בהיכל הברכה להרה"ק מקאמארנא זיע"א בשם הבעש"ט הק', כי בידיעת אדם שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך אז בידיעה זאת יתפרדו כל פועלי און ויראה שאין שום מחיצה מבדיל בינו יתברך ובין האדם ובאמת כמה פעמים צריכים להתפלל על זה תחלה שיזכהו השם להאיר עיניו שיקבל הכל באהבה ושיראה ויאמין ששם אתו עמו השם יתברך ואחר כך כשיסדר שבחו ממילא נהפך הכל לטוב!

■ שמחה של הכרת הטוב

השמחה נובעת מהכרת הטוב היא חלק ממצות הבאת הביכורים, על ידה האדם מגיע להכרה בכך שיש לו מה להקריב לה', ומאיך גיסא להכרה בכך, שמה שהוא מקריב בעצם שייך לה'. הקרבת הביכורים לה' מביאה להכנעה מול הקב"ה, ולהנה שהכל ממנו ית', ואין לי משלי כלום.

וכתב בספר "אבני שהם" כי כן הוא הענין במצות בכור, "דעיקר קדושת הבכור

הוא להשריש בלב האדם כי כל המעשה המגיע עליו מראשיתו קודש הוא לה' ובזה יקבע בליבו כי הכל מאת הקב"ה הנותן כוח לעשות חיל ולא יאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

והוא מוסיף ומשייך את זה לענין הביכורים " והלא מטעם זה ציוה ה' על מצות ביכורים להביא ראשית פרי האדמה אל ביהמ"ק לדעת כי כל אשר יעשה שדהו מאת ה' הוא שנתן לו פרי תנובת השדה, ואשר על כן הוא מביא אליו את הפירות הראשונים שביכרו אילנותיו, ויש מרבותינו הראשונים שהסבירו ברעיון זה למה החרים יהושע את יריחו היא העיר הראשונה שכבש בארץ כנען, כדכתיב "ויאמר יהושע אל העם הריעו כי נתן ה' לכם את העיר והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה", כדי שידע שכל מה שיש לו הוא מאת ה', וזה יביאו לשמחה ולרגיעה.

והכרנו מהצדיקים, אשר היו נוהגים שכל דבר חדש שהיה ברשותם, היו נותנים ממנו לשימוש של חסד או מצוה, כדי לעקור מליבם את התחושה של "אני ואפסי" ושל רכושנות, ולהשריש בתוכם בזה, את הידיעה שהכל הוא ממנו ית'. וכשינהג כך האדם, הרי שבזה הברכה שורה במעשי ידיו ובכל רכושו, ובזה הוא משפיע שפע של שמחת אמת בליבו!

■ לזכור את חסדי ה'

רש"י מבאר על הפסוק 'ארמי אובד אבי' מזכיר חסדי הקב"ה, וזהו תפקיד האדם בכלל, כמבואר בחוה"ל (בש"א), שלא להיות כפוי טובה, ואם זוכר חסדי השי"ת הכוללים, הוא במדרגת מדבר, וכשזוכר חסדי השי"ת שעשה עם ישראל אז הוא בכלל ישראל, וזה עיקר המבוקש מהאדם; שלא להיות כפוי טובה ולזכור את כל החסדים אפילו מהעבר, שאין שום הבדל לנפש עבר או הווה, הכול אחד הוא, ועל כן, כשמזכיר החסדים מההווה, שזכה לארץ הקדוש, צריך גם כן להזכיר 'ארמי עובד אבי', שהם חסדי העבר, וכן בכל מקום תמצא, שאין שום הבדל עבורנו בין העבר, ההווה או העתיד, וזה הפירוש: 'חכם הרואה את הנולד', שאין שום חילוק באמת בזמן".

ובאמת עלינו למצוא לכל מצווה ומצווה משמעויות והשלכות לאורח חיינו ולצורת התנהגותנו בכל מצב ומצב. כך כאן, מתוך אותה מצווה של ביכורים, שכבר איננה נוהגת כאלפיים שנה, מאז חרב בעוונותינו בית מקדשנו, מאירה לעברינו

נקודה חשובה עד מאוד, שהודגשה בדברי רש"י, עד כמה המידה של כפיות טובה מאוסה לפני הבורא יתברך.

■ התורה עיץ חיים

כך מובא בספר מעלות התורה שמביא בשם אחיו הגר"א זצ"ל:

"דמה שנזכר תרי"ג מצות אינם אלא שורשים, אבל הם מתפשטים לענפים הרבה וכו', כי בכל מצווה ובכל דיבור מדברי התורה נכללו כל התורה וכל המצוות כולן, כללותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן. ולכן נמשלה התורה לעץ, כמו שכתוב (משלי ג, י"ח) 'עץ חיים היא למחזיקים בה' כמו שהעץ הנה שורש אחד מתפשט לכמה ענפים, וכל ענף וענף לכמה שרביטים, וכל שרביט ושרביט לכמה פירות, וכל פרי ופרי יש בו כמה וכמה גרעינין, וכל גרעין יש בו כוח להוציא אילן שלם, עם השורשים והענפים ושרביטין ופירות, וגרעינין בתוכם עם כוח המצמיח עוד אילן, וכן לאין תכלית, וכן מכל ענף יוכל לנטוע עץ שלם עם כל הפרטים הנ"ל, וכן לאין תכלית, וכן מכל ענף יוכל לנטוע עץ שלם עם כל הפרטים הנ"ל, כן הוא בדיבורי התורה והמצוות, כל דיבור ומצווה כולל כל המצוות והדיבורים".

תורתנו הקדושה, שמכונה 'תורת חיים', כוללת בקרבה כללי הדרכה והבנה לכל מצבי החיים ולכל נפתולי נפש האדם. על כן אנו מתפללים יום יום "והאר עינינו בתורתך", שהקב"ה יאיר את עינינו למצוא בתורה את הדרך אשר נלך בה בכל עת ובכל שעה את המעשים, את הדיבורים, את המחשבות ואת המידות אשר עלינו לרחק ואת אלה שעלינו לקרב ולבנות.

■ לדעת את ה'!

האלשיך הקדוש, שואל והרי לא מצאנו בכל התורה שום מצווה שמקיימים אותה בצורה זו של חגיגה ושמחה, כמו מצוות ביכורים שעליה נצטוו מייד עם בואם לארץ 'כי תבא אל הארץ', והיא איננה נעשית באופן פרטי כמו כל מצווה ומצווה אלא באופן המוני ביותר. "שיחרד איש מביתו ומעירו וילך רגלי באשכול ענבים אחד... וישם בטנא ועל כתף ישאנו אם דל ואם עשיר, ואפילו אגריפס המלך: ויתקבצו יחד כל בני עיר ועיר בחליל מכה, ומיני זמרה בשירי זמרה, ובכל עיר יבאו בה יצאו לקראתם זקניה ושופטיה ורבים שריה לפי כבוד הנכנסים בהלל והודות

לה! וכה משפטם עד שערי ירושלים, בשור וקרניו מצופות זהב ועטרות זית, ובהגיעם בשערי ירושלים ירומו קול אומרים שמחתי באומרים לי כו' עומדות היו גלגלו כו' ככל הכתוב במשנה (ביכורים פרק ג). ומה קול החרדה הזאת על פחות משווה חצי דינר?

וכך כותב האלשיך הק' "אמנם בשום לב אל מה שהגדילו רבותינו ז"ל בבראשית רבה (א, ו) באומרם: בראשית ברא כו' בשביל מצוות בכורים שנאמר בה 'ראשית בכורי אדמתך' ברא אלהים את השמים כו', כי הלא ייפלא מה גדלה המצווה הזאת שעליה לבדה נברא העולם? ...רק שנחזיק לו יתברך טובה ונכיר כי הוא אדון הכול והוא הטוב והמיטיב לנו תמיד, ונברך ונהלל לו יתברך... והן זאת כוונתו יתברך במצווה הזאת, ... כי שנה בשנה ניקח מראשית כל פרי האדמה ונשים בטנא, והלך נלך עד המקום אשר בחר ה' ולהניחו לפניו יתברך... כאומרים לפניו יתברך לא לנו ה' לא לנו כי הכול שלך ולהורות, כי ממנו יתברך הכול, הנה ראשיתו נביא בטנא לפני כיסא כבודו כאשר יובא לפני בעל הכרם, ואז הוא יתברך נותן את הכול באמונה ובמתנה על ידי היותו בלתי כפוי טובה... אך אומר הוא יתברך במה שתביאו ראשית כל פרי דרך כבוד... למען יורו כי אינם כפויי טובה רק מכירים, כי הכול שלו יתברך, ומביאים ראשית כל פרי דרך כבוד, כי זה כל מה שיבקש הוא יתברך על כל מה שברא. כי הלא כל העולם אשר ברא בעבור האדם לא היה כי אם למען יחזיק לו טובה ויהללנו ולא יהיה כפוי טובה, ובזה תלוי קיום כל התורה... היטיבו אשר דיברו ז"ל, שבשביל מצוות בכורים נברא העולם, כי הוא על שנחזיק לו טובה על המחיה ועל הכלכלה, וההיקש בכל יתר דברים, כי זו בניין אב על כולם וגם כוללת הכול, כי על ידי ארץ ושמים ומזלות וחמה ולבנה נעשים ומתבשלים הפירות וזה כל העולם... אמנם הנה כתבנו, כי עיקר כוונתו יתברך להרחיקנו ממידת כפוי טובה ולהביאנו אל גדר החזיק טובה כראוי, כי הוא גדר גדול ועיקר גדול בכל ענייני ועיקרי הדת, כי בו תלוי כל עבודת אילוקים להכיר, כי הנשמה לו יתברך והגוף פעלו וכולנו עבדים לו יתברך... ושבשכר זה הוא מקנה לנו הארץ למורשה, ואם לאו הארץ תיעזב מהם" (תורת משה, כי תבא כ"ו, א).

הבאת הביכורים נעשית בשמחה ובקול שירה כדי להוציא את כפיות הטובה מלבנו של היהודי ולנטוע בו את המידה אצילית של הכרת טובה, אדם שמרגיש שהקב"ה גומל לו טוב עד בלי גבול נמצא בשמחה תמידית!

■ שורש חובת האדם

כתב "חובת הלבבות", בשער עבודת אֵלֹקִים:

"מה אם כשמקבל אדם טובה מחברו הוא חייב להודות לו ולהכיר לו טובה, למרות שבכוונת חברו מעורבת פנייה לעזור לעצמו הוא, והוא לא היטיב משלו אלא משל ה', ואין טובתו תמידית, אם כן, על אחת כמה וכמה שהאדם חייב להכיר טוב לאֵלֹקִים ולקבל על עצמו את עבודתו תמורת רוב חסדיו וטובותיו, אשר אין בהם כל כונה אנוכית, והוא מיטיב משלו יתברך, וטובתו היא תמידית ואין סופית" (הפתיחה, עמ' קפא).

"מה היא עבודת ה'? הכנעה לפני ה' בגלל הטובות העצומות שהוא מיטיב לאדם, המתבטאת בזה, שיכיר טובה לה' וישתדל בכל כוחו לגמול לו טוב תמורת טובותיו הרבות" (פרק שלישי, עמ' קצ"ד).

"ככל שה' מוסיף להיטיב לאדם, כן עליו להוסיף הכרת טובה ועבודה לבוראו, ומי שאינו מוסיף ועולה בעבודת ה', גורם לעצמו לרדת מדרגה אחר מדרגה ולפול לדיוטא התחתונה ביותר" (שם, עמ' ר"ח).

בפרק רביעי הוא מונה עשר דרגות לעובדי ה'. בדרגה הגבוהה ביותר הוא מסביר: "ובדרגה העשירית הם האנשים שהתברר להם שהתורה היא אמתית... ולבם מבין את מה שהם מחויבים כלפי הבורא על גודל טובו וחסדו עמהם" (עמ' ר"ל).

הרי לנו, שרבינו בחיי מבסס את עיקר חיוב האדם בעבודת ה' מתוך הכרת הדעת של הכרת הטוב שבה הוא חייב לבוראו בכל שעה ושעה.

■ להודות ולהכיר

והנה אמרו חז"ל: "כל הכופר בטובתו של חברו, לבסוף כופר בטובתו של הקב"ה", את המאמר הזה ביאר ביאור נפלא אחד הגדולים חכמי המוסר, רבינו נחום זאב זיוו זצ"ל מקלם זיע"א:

"הן האדם יתנהג בכל מעשיו כפי כחות נפשו. אם כעסן הוא, יכעס בכל עניין שיביאהו לזה, ואם גאה הוא, יתגאה בכל מקום שהוא. אם טוב הוא, יתנהג בטובה עם הכול, וכן רע הלבב, ברעתו. לא יוכל האדם לשאול או ללוות מרעהו איזה כוח מכוחות הנפש אשר יחסר לו. על כן, כפוי הטובה, לא רק כלפי בני האדם יהיה כן, אלא כמו אשר יכפור בטובתו של חברו, ככה יכפור בטובתו של הקב"ה ולא

יפריש, כי זה אשר כפיית הטובה כוח היא בנפשו, גם בבואו לפני האל ב"ה יתנהג כפי הכוח הזה, וכאשר יודה האדם לאילוקיו וירגיש בכל לבבו ונפשו, כי חייב הוא בתשלומי כל הטובות הרבות אשר עשה לו הקל, אז יביע לו התודה הזאת אם בקרבן או בתפילה אשר יגישם לפניו יתברך. בעשותו ככה, והיה האדם כמו נותן, והקב"ה כביכול כמקבל, ויזכה האדם בזה למדרגה הכי גדולה, הדבקות בו יתברך, כאשר ידבק הנותן במקבל, שהיא האהבה הגמורה, כאמור".

■ אנהנו צריכים להוקיר תודה

ובאמת אין הקב"ה צריך שנכיר לו טובה, שנשבח ונפאר אותו, שנודה לו ושנשיר לו. האדם הוא זה שכדי להגיע לחיי הנצח העולם הבא עליו להגיע לשלמות המידות, שהיא שלמות האדם. הווי אומר, אדם שאיננו מבין ומכיר שהכול מיד הבורא יתברך, והוא חי מדמיונות שווא שהכול מתגלגל במקרה, או שהוא בעזרת עשר אצבעותיו משיג את כל אשר לו, הריהו רחוק מן האמת כרחוק מזרח ממערב אדם שיודע את האמת, שהכול מהקב"ה, אבל איננו נותן תודה, הוא אדם בעל מידות רעות, אשר כינויו 'כפוי טובה'. ברור שאדם מסוג זה אינו יכול להגיע לשלמות הנצרכת בעולם הבא.

ועל כן המצווה הראשונה שמצטווים ישראל מיד לאחר כיבוש וחלוקה של הארץ היא לבוא לבית המקדש ולהודות לקב"ה על כל הטוב אשר גמל להם, ומי שאינו עושה כן, מגדיר אותו רש"י "כפוי טובה"

וכתב "ספר חסידים" (פסקא תריס"ה): "כי אין מדה רעה כמו כפוי טובה", ועל זו הדרך כתב הגר"א (משלי ל', י'): "כפוי טובה לפי שכלנו הוא איש עוול, אשר כמוהו אין בנמצא", וכן כתב "מצודת דוד" (הרדב"ז פסקא קסד): "להיות כפוי טובה היא מדה מגונה ביותר", ושם (בפסקא תקע"ז) כתב: "שלא יהיה כפוי טובה, שאין לך מדה גרועה ממנה".

וכן יסד בספר "דעת תורה" (ח"ב עמ' ל"ג-ל"ד) והם הם הדברים: "ואמרת אליו (כ"ו, ג) - וברש"י: שאינך כפוי טובה. לומדים מכאן דין מיוחד, שכשאתה מקבל טובה, ותהיה שיעור קטן... הנך מחויב להגיד בפירוש למי שעשה לך הטוב, כי אתה מכיר בטובה שעשה לך... מן הפרשה שאנו עומדים בה אנו צריכים לראות את כל העסק שנתנה התורה. לבוא ולהגיד דווקא בפה שאינך כפוי טובה, ומזה אני באמת קורא

תגר על אלה בני תורה אשר לא מביעים בפייהם הגדת תודה ושבח למיטיביהם. הנה זה דין מפורש, ואינם בני חורין להיפטר ממנו, ואדרבה, כל המרבה להודות הרי זה משובח. כל ההגדה בסדר ליל פסח הנה זאת המצווה להגיד שאינך כפוי טובה, וכן כל פרשת הביכורים. לכן, טעות ודאי הוא לבני תורה המונעים עצמם מהבעת תודה, מתרשלים הם במצווה מפורשת. אם חברך עשה לך טובה, תיכף השב לו בפה מלא: אני מודה לך ואני אזכור את טובתך אליי עד עולם, והמתרשל בדבר יפחד מאוד שלא לבוא על ידי מניעת הכרת הטוב לידי השחתה, ח"ו. אסור לשכוח מכל וכל העניין של חיוב הכרת הטוב לכה"פ בלב ובמעשה".

עליונים אנו

"וּלְתַתֵּךְ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהֲלָה
וּלְשֵׁם וּלְתַפְאֳרָת וּלְהִיתֵךְ עִם קָדֵשׁ לְה' אֱלֹהֶיךָ
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר"
(דברים כ"ז, י"ט)

עם ישראל, נצטוו להיות עליונים ומיוחדים מעל כל הגוים. והמיוחד שבהם, הוא הצורך של כל אדם לעבוד את הקב"ה לפי כוחותיו ויכולותיו.

וכתבו המקובלים, כי שורש הצלחת האיש הישראלי, הוא באם מכיר את כוחותיו ומעלותיו, ולא יאמר חס ושלום, מי אני ומה כוחי, אלא יאמין בכוח שנתן לו הבורא, שהרי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניה עם בריותיו, ואין מבקשים מהאדם דבר שאין בידו לבצע ולעשות.

וכבר העידו גודלי הדורות, שהיו באים לשמש כל אדם אף הפשוט ביותר, לא היו יודעים, שהוא עובד את בוראו כפי הכרתו וכוחו.

כי אכן כל אחד צריך לעבוד את ה' לפי תכונותיו שלו ולא להביט על מעשי חברו ולחקותו, והמשילו חכמי המוסר דבר זה במשל נאה: סוס אחד ראה איך בעל הבית משחק עם כלבו, והכלב מתפנק, מתרפס וקופץ על אדונו ומלקקו בידיו, בפניו וברגליו, כדרך הכלבים הששים לקראת אדונם, והאדון משיב לו חיוכים ופינוקים, כידוע. כראות זאת הסוס התעצב עד מאוד, ואמר: הנה אני מושך בעול, ודירתני באורווה בין זבל ואשפה, ומעולם אין בעל הבית מתייחס אליי ומסביר לי פנים, ואילו הכלב הלז העצל מתרוצץ כל היום ללא עבודה ומלאכה, מזלו כל כך טוב. אולי חשב הסוס הסיבה היא שהכלב מחניף לבעליו, על כן אעשה גם כמעשהו ואתרצה לאדוני. למחרת בשעת צהרים, כשבעל הבית שכב לנוח, קם הסוס מאורוותו ונכנס לחדר בעל הבית והחל ללטפו בטלפיו... כמובן שעוד רגע היה חס ושלום הורגו. אנשי הבית המבוהלים נזעקו מי בגרזן מי במטה ויעשו כלה בסוס המחניף...

■ להיות מיוחד!

הנמשל ברור הוא: הרוצה לחקות ולהידמות למעלת חברו ולהיות דווקא כמוהו, בניגוד לכל צביונו, אופיו וטיבו שלא נברא לכך, ואינו מתאמץ להשתלם בהתאם לתכונתו וצביונו המיוחד לו, דומה לסוס המטופש.

והנה כבר בלעם הרשע מבליט ומדגיש את מעלתם ושרשם של עם ישראל, ובין דבריו הוא אומר: "הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" (במדבר כ"ב, ט). מסביר הנצי"ב מוואלוזין בביאורו "העמק דבר": דרך כל העולם, כל אומה ולשון, שכשהולכים בגולה הם מתערבים בין אנשי האומה שהגלתה אותם ומשיגים בזה את אהבם יותר מאשר היו נפרדים מהם. לא כן בעם ישראל, כשהוא "לבדד", כשאינו מתערב בגויים, אז "ישכון" במנוחה ובכבוד (וזהו "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך"), אך כאשר "ובגויים" כאשר עם ישראל רוצה להיות מעורב בין הגויים ולהיות כמותם ולהתחבב בעיניהם, ואף בכל פעולה שעושה יחשוב מה "יאמרו הגויים", אז "לא יתחשב" אינו נחשב בעיני הגויים כלל וכלל.

בלעם מביע בדבריו, שעם ישראל ישכון וישרוד רק אם ישמור על צביונו הייחודי, לא ינסה למצוא חן בעיני הגויים אלא בעיני אלוקים, אז גם אומות העולם יעריכו אותו ויכבדוהו. אולם אם חס ושלום יחשבו בני ישראל כי עדיף לטשטש את זהותם היהודית, לחקות את הגויים ולהידמות להם באורח חייהם ודרכי הנהגתם, אז יחשבו בעיני הגויים ככלום, ויותר מכך, אומות העולם ירדפום עד חרמה. בלעם רואה בחזיונו, שאל לו לעם ישראל להתערב בעמים אחרים, אלא עליו להקפיד על צביון החיים הרוחניים היהודיים שלו.

■ בשבילי נברא העולם

שורשה של הייחודיות באדם, נעוץ בששת ימי בראשית. כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את כל יצורי תבל, נבראו כולם למיניהם, ורק האדם בלבד נברא יחיד. הקדוש ברוך הוא יכול היה לברוא רבבות בני אדם כאחת, אולם הוא העדיף לא לעשות זאת. הטעם לכך מתבאר במשנה (סנהדרין לז): "לפיכך נברא האדם יחיד, ללמדך שכל המקיים נפש אחת, כאילו קיים עולם מלא". בריאת אדם יחיד היא אפוא סמל לחשיבותו, אות לכך שהוא שקול כנגד העולם כולו.

לכל אדם יש ייחודיות משלו, האופן המיוחד לו שבו הוא אמור להאדיר כבוד

שמים בעולם. אינו דומה תפקידו של ראובן לתפקידו של שמעון. לכל אדם ניתן תפקיד שונה. אין שני אנשים שניתנו להם תפקידים שווים. לכל אחד יש גוון משלו בתמונה המרהיבה של כבוד ה', אשר "מלוא כל הארץ כבודו".

וזהו שחייבו חז"ל כל אדם לומר "בשבילי נברא העולם", היינו, נתנו לי תפקידים מיוחדים, לפי כוחותי ולפי מעלתי ודרגתי, ועל כן עלי לעשות מה שביכולתי, ולא לחשב דרכי לפי מבטם של אחרים.

אשרינו מה טוב חלקינו

חובת השמחה

"תחת, אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּשִׂמְחָה,
וּבְטוֹב לֵבָב".

(דברים כה ז)

בשיחה שנשא אחד מהאדמורי"ם הגדולים לפני צאן מרעיתו, התבטא אותו מנהיג ואמר "באים אלי עניים, בינונים, עשירים וגבירים אדירים, והנה ראו זה פלא כולם בעצב..."

העצבות, או חוסר השמחה והסיפוק, אינה רק סמפטום אלא חטא בפני עצמו. דרישת התורה מכל יהודי באשר הוא פשוט לשמוח ולהיות טוב לבב. להיות מאושר בתורה ובמצוותיה ובכל הרוחניות שהוענקה לו מאת הבורא ית"ש.

ואכן לא לחינם בפרשה, נזכר ציווי זה אחרי הקללות, זהו ההסבר לפורענות: "תחת אשר לא עבדת בשמחה ובטוב לבב" וכפי שמאלפינו הרמב"ם דעה באומר כי הנמנע משמחה יענש: וזה לשונו: "כל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלוך בשמחה" זוהי הסיבה שבשלה הגיעו כל הקללות הנוראות!

בצורה חריפה יותר, לומד זאת הרבי ר' בונם מפשיסחא שהיה אומר לא זו בלבד ש"לא עבדת את ה' אלהיך" אלא אף שמחה הייתה לך בכך שאין אתה עובדו..

פירוש נוסף המלווה במשל היה נאמר על ידי רבי העניך מאלכסנדר על פי משל במעשה שהיה כפרי אחד היה לו בן שלא רצה בשום פנים ללמוד תורה ואף אומנם לא ידע אפילו צורת אלף בית וגם כשרוני גדול הוא לא היה... נסע פעם הכפרי העירה הביא משם מלמד והבטיח לו שכר הגון על מנת שילמד את בנו צורת אות זמן ממושך טרח המלמד ועמל קשות עד שלימדו את האלף בית עם הנקודות. לימים בא האב לבחון את בנו לראות האם אומנם יודע הוא את התורה שלמד הראה לו המלמד על האותיות והנער השיב כהלכה אל"ף בי"ת גימ"ל וכן הלאה לאחר מכן החווה לו על הנקודות שמתחת לאותיות ושאל: מה מתחת לאלף ומה מתחת לבית והנער השיב כהלכה עד שהגיעו אל ה"הא" והמלמד שאל אותו "אמור לי מה מתחת להא"

הנער שתק ולא הסכים לפצות את פיו, לא הועילו כל בקשותיהם של המלמד ושל האב הנער עמד בעקשנותו ולא פצה את פיו עד שהכפרי התרתח פשט את חגורתו והתקרב לעבר הילד כאומר לחבוט בו כהוגן...

כיון שראה הבן כך עמד ואמר "אבא אם אומר אתה להלקותני הרי שאני חייב לגלות את הסוד, מתחת ל"היי" (ובאידיש, ערימת השחת) החבאת את העגל שגנבת...

התברר שהאב גנב עגל והחביאו מתחת לערימה של שחת, האבא ה"חכם" הזהיר את בני הבית שלא יגלו בשום אופן מה נמצא מתחת ל"היי", זו היתה הסיבה שהבן, ברא כרעא דאבוה...לא רצה להגיד מה יש מתחת ל"הא" שבספר, כשהטעות שלו שהחליף הא ב"היי".

על פי זה פירש הרבי מאלכסנדר את הפסוק אותה סיבה אשר "מתחת" לעובדה ש"לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה" בשלה נענשת, וכפי שרגילים לומר מאחורי מעשה פלוני ישנה סיבה פלונית והיא היא שבגינה תיענש. כי אף שיתכן ובעד עצם אי עבודת הבורא בשמחה עדיין אינך ראוי כל כך לעונש אולם ראוי אתה לעונש בעד המעשה אשר עשית לפני כן ואשר גרם לכך שתינטל ממך השמחה לעבודת הבורא.

סיים האדמו"ר ואמר אם אינך יכול לעבוד את השם בשמחה ברור שמשוהו גרם לכך סימן הוא שאיזו גניבה "פעוטה" מסתתרת מתחת לזה...

ובאמת, כל עבודת השם, התורה והמצוות, צריך שיהיו בחיות ובשמחה. וידועה, אגרתו של הגר"ח מוואלוז'ין לנכדו שכתב שכל מה שלומדים בשעה אחת בשמחה, אי אפשר בהרבה שעות שלומד בעצלתים."

חיוב הזה של שמחה, הוא מהותי בעבודת האדם ובהכנה לימי הדין והרחמים, חובה המוטלת על כל אחד ואחד, בביתו בבית המדרש, כלפי הסובבים אותו ובמיוחד כלפי עצמו. כי זו תביעה לכל המצוות, אך אם ת"ת כנגד כולם, גם השמחה צריכה להיות בכפלי כפלים, ויש על האדם תביעה גדולה, הוא נמצא ליד התורה ואין לו מספיק שמחה, הוא לא מספיק מרוצה, הוא רוצה יותר, לא הולך לו בדיוק כפי שהיה נדמה לו... לבני תורה אפשר להגיד את הדברים במפורש, עד כמה נתבעים על זה.

■ לשמחה בדברי תורה

"יש לאדם זכות גדולה מאד, שהוא יהודי שיכול לקיים מצוות הבורא, ולזמר בכל עת "אשרינו מה טוב חלקינו", אבל אם הוא לא מרוצה כי לא הכל הולך בדיוק כפי שהוא רוצה, הרי זה ח"ו כמו ירבעם.

כי יש תביעה מכל יהודי, להוקיר ולהעריך את הזכות הנוראה הזו הגדולה הזו של "אחת שאלתי" ושל "שבתי בבית השם".

ובכך הוא זוכה לכל הכלים הרוחניים. כפי שהדברים מבוארים בדברי הזוהר הקדוש זוהר בפרשת תצווה (קפד,ב): "תא חזי, עלמא תתאה קיימא לקבלא תדיר, והוא אקרי אבן טבא. ועלמא עלאה לא יהיב ליה אלא כגוונא דאיהו קיימא. אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדי הכי נהרין ליה מעילא. ואי איהו קיימא בעציבו יהיבין ליה דינא בקבליה. כגונא דא (תהלים ק): "עבדו את ה' בשמחה" חדוה דב"נ משיך לגביה חדוה אחרא עלאה".

ובתרגומו: "בוא וראה, העולם התחתון עומד לקבל תמיד, והוא נקרא אבן טוב, והעולם העליון לא נותן לו אלא כפי שהוא עומד. אם הוא נמצא בהארת פנים (בשמחה) מלמטה, כך מאירים לו מלמעלה, ואם הוא עומד בעצבות נותנים לו דין כנגדו, כמו שכתוב (תהלים ק), עבדו את ה' בשמחה. שמחת אדם ממשיכה עליו שמחה אחרת עליונה!"

לו היו יודעים הבריות, כמה ישועה יכלו להשיג על ידי השמחה, הרי היו כל ימיהם בשמחה עצומה! וכלשון הקדמונים "תפארת הנשמה שתתפאר בתפארת שמחה אשר תשמח באלקים, ותבהיק זיו יראתה להבהיק יקר הודה, ויערב אור חמדתה ליוצרה באהבת תשוקת חשק תאות עליון, להתעטר עטרת יופי המחשבות הזכות הטהורות, ותהיה נוהמת מגודל גיל עליצותה לידידה ידיד עליון..." (אורחות צדיקים)

וראינו בעינינו צדיקי הדורות, אשר היו כל חיותם וימיהם בחדווה עצומה, אף שהיו חיים מתוך הסתפקות במועט, רק אור המצוות וקרבת ה', הוא אשר מילא את ליבם, באהבה ובשמחה לטוב להם כל הימים.

ומעתה יראה כל אדם בנפשו, כמה שמחה הוא יכול למלאות בקרבו, שמחה של מצוה ושל תסילה, שמחה בתורה ובמעשי חסד, להיות המאושר באדם, כי אין שמחה כתורה וכמצוותיה!

והשיגוך לטובה

וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךָ כִּי תִשְׁמַע
בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ: וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה
וְרָדְפוּךָ וְהַשִּׁיגוּךָ עַד הַשְׁמָדָךְ כִּי-לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה'
אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךְ.

(דברים כ"ה, ג"ה)

הקשו המפרשים א. כיוון שכתוב ובאו עליך, היינו שכבר הברכות באו, אם כן מדוע ממשיך "והשיגוך"? ב. מה שייך לגבי ברכות שהן ישיגו? הרי רק באויב שרודף שייך לומר והשיג.

תירץ "הספורנו": "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך", אף על פי שלא תשתדל אתה להשיגם, כי תשמע בקול ה' אלהיך, וזה כשתהיה תורתך קבע ומלאכתך עראי, לפיכך ישיגוך הברכות בלתי השתדלות, והנה הזכיר ברכות בית ראשון ואמר שיזכו להן בכל עת שישמרו את המצוות עד אמרו יקימך ה' לו לעם קדוש, וזה היה בתחילת בית שני, כמו שסיפרו ז"ל על ברכות שמעון הצדיק והנסים של בית המקדש כל ימיו (יומא ל"ט).

תירץ ה"דגל מנחם אפרים", שפעמים אין האדם יודע שזו הברכה, על דרך הפסוק שאמר דוד המלך "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי", ומה שייך שחסד ירדוף? אלא פעמים שהאדם טועה וחושב שזה אינו טוב, והקב"ה בכל זאת נותן לו את הדבר, ואחר כך מגלה את הברכה.

מספרים על גבאי אחד שהיו לו הפרעות רבות ביום ובלילה. אשתו לא הייתה יכולה לסבול זאת. אמר לה: אלך לסבא קדישא בעל ה"חפץ חיים" זצוק"ל, ומה שיאמר לי אעשה. נסע לראדין, נכנס אצלו בשעות הצהריים וראה אותו מתיישב לאכול את ארוחתו. כשנכנס, היה ה"חפץ חיים" קורא את המזמור "מזמור לדוד השם רועי לא אחסר וגו' אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי", ולפני שישאל את שאלתו, התחיל "חפץ חיים" לבאר לו את הפסוק. וכי חסד רודף את אדם? היה צריך לומר אך טוב וחסד לעשות כל ימי חיי, אלא אדם שעושה חסד, חסד רודף

אותו כל יום מבלבל אותו, כל יום באים דופקים בדלת באים. אומר דוד המלך: "אך טוב וחסד ירדפוני", אפילו הם רודפים אותי, לא אעזוב אותן. קם האורח לצאת. שאלו ה"חפץ חיים" מה רצונו. השיב לו הגבאי: כבר נענית על שאלתי...

■ הבורה מן הקללות למה הוא דומה

בפרשת כי תבוא מופיעות צ"ח קללות. אנשים רבים מפחדים מהקללות שמא ירדפו הן אחריהם, עד כדי כך שיש הנמנעים מלעלות לספר תורה שמא ידבק בהם מן הכתוב בה.

עד כמה יש להזהר בשעה שקוראים בקללות, נאמר במשנה (מגילה ג, ו): "אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן", הטעם לדבר איתא בגמרא (מגילה לא, ע"ב): "אמר רב חייא בר גמדה אמר רבי אסי: דאמר קרא (משלי ג:יא) 'מוסר ה' בני אל תמאס'. ריש לקיש אמר: לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות".

הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ז, עד ע"ב) מבאר מדוע לא מברכים על פורענות: "אמר רבי לוי: אמר הקב"ה אינו בדין שיהו בני מתקללים ואני מתברך", שהרי נאמר (תה' צא:טו): "עמו אנכי בצרה".

לדעת אב"י, כל זה נאמר דוקא בתוכחות שבספר ויקרא שאמורות בלשון רבים ומכוונות לכל ישראל, ומשה מפי הגבורה אמרן, ולכן הן חמורות וקשות יותר. אבל, הללו שבספר דברים, שאמורות בלשון יחיד ומשה מפי עצמו אמרן, יכול הקורא להפסיק בקריאתן. ואולם בירושלמי לא נפסק כן.

ואכן מבואר שבקללות שבתורת כהנים אין להפסיק, וקוראים את כולן כאחד בהוספת "דבר טוב" לפנין ואחריהן, ואילו בקללות שבמשנה תורה מותר להפסיק, כדעת הבבלי, וכתב הרמב"ם לגבי כל הקללות: "וכבר נהגו העם שלא לפסוק בהן, אלא אחד קורא אותן"

המהרי"ל, מביא בדבריו את הזהירות של העולים לתורה מחשש הקללות. וכתב "בתוכחות דבסדר בחוקותי קרא ש"צ 'עמוד מי שירצה'. וגער בו מהר"י סג"ל לקרא אחד מיוחד ככל שאר הפרשיות, דוקא לתוכחות, דבמשנה תורה קורין מי שירצה משום דאינהו נאמרו בלשון יחיד. והיה מנהג במגנצא שהיו מתנים עם שמש בית הכנסת כששוכרין אותו שאם לא ימצא שום עומד לקרא אל התוכחות שאז הוא יקרא בהן, דמאחר שהוא מושכר לכך אין להקפיד כ"כ".

לדבריו, בתוכחה שבתורת כהנים יש לקרוא לעולה כשם שקוראים לשאר הפרשיות, ואילו בתוכחה שבמשנה תורה יאמר: "יעמוד מי שירצה", שמא יסרב לעלות מי שיקראו בשמו, ויבוא לידי תקלה.

דעתו של המהרי"ל לא הייתה נוחה ממי שהסכים לעלות לתורה לפסוקי התוכחה וכתב "וראיתי פעם אחת דעלה עני ואביון אחד לקרא באותן תוכחות דבמשנה תורה, וא"ל מהר"י סג"ל מה לך ולצערך, הלא כבר בעוונותיך הרבים נגעו בך התוכחות, וכעס עליו שעלה".

מעין זה גם מצאנו ב"אור זרוע שכתב: "והחסידי הגדול מורי הרב רבינו יהודה החסיד זצ"ל אמר לי שצריך שליח צבור להיות אהוב לצבור שאל"כ כשקורין תוכחה סכנה היא למי שאינו אוהבו, ואמר לי שאם אדם יודע שהחזן אינו אוהבו, שאם יקרא אותו בתוכחה יזהר אל יעמוד כי ישל אם יעמוד"

החשש מהקללות גרם לכך, שפעמים שהיו ממתינים שעות רבות עד שנמצא מי שיעלה לתורה, ונמצא ספר התורה פתוח ומתבזה. ר' חיים ברבי בצלאל, מגדולי רבני אשכנז במאה השש עשרה, אחיו של המהר"ל מפראג, מספר ב"ספר החיים" כי חכמים מסוימים תלו חורבנן של קהילות מסוימות בדבר הזה. והוא כותב: "ונוהגין העולם למנע לעלות לפני הספר תורה בפרשת התוכחה... ותוכחת משנה תורה יש יותר למנע, לפי שנאמרה בלשון יחיד ובלשון נוכח, כאלו הדברים מגיעים חס ושלום כלפי היחיד שעלה לתורה, מה שאין כן בתוכחת תורת כהנים שנאמרה בלשון רבים"

היו מנהגים אחרים, שנועדו למנוע מלעלות לתורה בקריאת בקללות כפי שמציין ה"אליה רבא" על זקנו רבי שמעון שפירא שהיה אב"ד פראג: "וראיתי פעם אחת מזקני הגאון זכרונו לברכה שהלך חוץ לבית הכנסת עד אחר שקראו התוכחה". ברם בקהילות מסוימות הפך הדבר לתופעה חמורה שביטלה את קריאת התורה כפי שמציין המשנה ברורה (בביאור הלכה לשו"ע או"ח תכח ד"ה 'בפסוקים שלפניהם'): "והנה ראיתי שערוריה בענין זה בין ההמון שיש מקומות מן הישובים שבהגיעם לסדר "בחקתי" ו"כי תבוא" אין קוראין בתורה בשבת זו, וכמה רעות עושין"

מסופר על החפץ חיים, שהגיע לבית הכנסת בפרשת כי תבוא והבחין שכל האנשים בורחים החוצה מפני הפחד שאחזם עקב הקריאה של הקללות בפרשה זו. אמר להם ה'חפץ חיים' זצוק"ל, משל למה הדבר דומה, לאחד שעלה על יצועו,

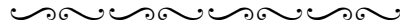
התהפך במיטתו ולא הצליח להירדם. אשתו המסורה דאגה לשלומו שאלה אותו: "מה לך, בעלי היקר?! מדוע אינך נרדם?". סיפר לה הבעל בצער: "ראי! מחר אני צריך לעבור ביער ומתיירא אני מן הטורפים המשוטטים שם והאורבים בכל פינה, ואינני יודע אם זהו יומי האחרון..." הרגיעה אותו רעייתו ואמרה לו, כי יש לה רעיון שעל ידו יוכל לחצות את היער בלי לראות אותם כלל, והיא תוכל לגלות לו רק מחר בבוקר... שמח האיש וישן שנת ישרים. בוקר היום שלמחרת רצה האיש ללכת ושאל את רעייתו מהו ה"רעיון". לקחה האישה חתיכת בד ואמרה לו: לפני כניסתך ליער - כסה את עיניך, ובכך לא תראה מאומה מן הטורפים. כן הוא הנמשל - סיים החפץ חיים - אלו שמפחדים מהקללות דומים לאותו אדם - טיפשים הם. הלא כל מטרת הקללות היא להורות לאדם את הדרך הנכונה ואת התוצאה של זה שבחר בדרך קלוקלת. אם כך הוא, מה אתם בורחים?! תקשיבו....

יעזור ה' שנזכה תמיד לברכה ולא לקללה!

פנינים ומוסרים

ארצו של העם היהודי

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ נַחֲלָה"

(דברים כ"ג, א')

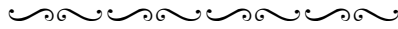
פעם הגיע אל הרב הצדיק רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א אורח נכבד מארץ ישראל. שאל אותו הצדיק: היודע אתה למה נקראת הארץ הקדושה "ארץ ישראל", ומדוע אינה קרויה "ארץ אברהם" או "ארץ יצחק"? השיב האורח: נראה לי, שאילו הייתה קרויה "ארץ אברהם", היו בני ישמעאל טוענים לזכויות בה כדין צאצאיו של אברהם אבינו, וכן אם הייתה הארץ קרויה "ארץ יצחק", היו בני עשיו טוענים לבעלות ולשותפות בארץ הקודש, לכן נקראה הארץ "ארץ ישראל", ללמד שהיא נחלתם הבלעדית של י"ב שבטי יזה. ענה רבי יחזקאל: תשובה נאה השבת, אולם נראה לי להוסיף, שארץ ישראל נקראת כן, משום שיש חלק ונחלה בארץ הקדושה רק לאדם שמתנהג כבן ישראל כיהודי אמתי.

עיקר קבלתה של ארץ הקדושה היא מבחינת יעקב, ככתוב: "וישב יעקב בארץ" (בראשית ל"ז), ועל כן נקראת ארץ החיים, ושבחה של ארץ ישראל, אשר לא במסכנות יאכל בה האדם לחם, כי לפעמים אדם אוכל לחם מחמת העניות ולא מחמת חסרון תאוה לתענוגים אחרים. אבל אם היו לו שאר מאכלים, לא היה אוכל לחם לבד, על כן זהו שבחה של ישראל, שלא מחמת עניות תאכל לחם, אלא בגלל שאין אתה חי בה בשל תאות האכילה אלא בבחינה של הארה והשפעה מבחינת יעקב אבינו שהוא אמת.

זוה הפירוש בפסוק (במדבר י"א): "ארץ אוכלת יושביה", מקבלת את השפע שלה מבחינת יעקב, וכשמשרים את תאוות האכילה ניצולים מדלות ועניות.

ורק חובה על כל מי שיושב בארץ הקודש, לפתוח את עיני השכל, להבין איזו זכות יש בידו, ועם זה לעבוד את בוראו, ולמלאות את חייו בתוכן רוחני של תורה ומצוות.

מצווה אמתית מהי

"ולא נתתי מקונו לקות"

(דברים כ"ו, י"ד)

בספר "תפארת שלמה" לרבי מראדומסק זיע"א כתב, כי העושה מצווה שלא כראוי, מתוך כוונות של תועלת אישית, מתגלגלת אותה מצווה לידיהם של הסטרא אחרא ומגבירה את כוחה. לפיכך אומרים: "ולא נתתי ממנו למת", לא נתתי את מצוותי לכוחות הרע ולא עשיתי מהן "זבחי מתים". האדם צריך להשתדל בעולם הזה, אפילו מעט מן המעט, ודווקא המעט חביב הרבה אצל השם יתברך.

ויש במדרש מעשה באגריפס המלך, שציווה להקריב ביום אחד אלף עולות, ושלא יקבלו שום קרבן אחר מלבד עולותיו, והנה בצהרי היום הגיע עני ובידו שני תורים, וביקש להקריבם על גבי המזבח. הכהן אמר לעני שאין הוא יכול להקריבם מחמת ציווי המלך, בכה העני וטען שכל יום הוא צד ארבעה תורים, שניים הוא מקריב ושנים הוא אוכל, ואם לא יקריב היום, כיצד יתפרנס למחר? חס עליו הכהן והקריב את שני התורים. בלילה חלם אגריפס המלך, שאמרו לו, קרבן העני הקדים בשמים את אלף העולות והזבחים שלך. שאל אגריפס את הכהן לפשר הדבר, וסיפר לו. מיד הבין אגריפס, שאין הקדוש ברוך הוא חפץ בעולות וזבחים לרוב, אלא דווקא מעט שבא מעומק הלב חביב עליו ביותר.

בעלי המוסר כותבים, שאדם צריך לקחת יוזמה עצמית לשנות מעשיו ולא לסמוך על אחרים שיעשו זאת. וכשבאים עליו ייסורים, יפשפש תמיד במעשיו ולא יתחמק מהמציאות ויזכור לזעוק להשם יתברך שממנו באה הישועה.

מעשה היה, שבאה אישה חשוכת בנים לרבי הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א ושטחה את בקשתה לברכת הצדיק, שתזכה להיפקד בקרוב בפרי בטן. הצדיק ענה לה, שהוא מוכן לברכה בתנאי שתיתן לו סכום עתק כפדיון נפש, והיא התחננה על נפשה שיפחית הצדיק מהסכום, שכן אין באפשרותה לשלם אף רבע מהסכום הנקוב, אך הצדיק עמד בעקשנות על המחיר, ולא אבה להוריד אף מעט מהסכום. כשראתה האישה שאין לה מוצא, אמרה לצדיק שהיא תפנה לקדוש ברוך הוא ישירות, והוא

כבר ייתן לה בחינם. כששמע הצדיק את דבריה, אורו עיניו, ואמר לה: "כעת אני מבטיח לך שבעוד תשעה חדשים תחבקי בן, וכל מה שעשיתי היה רק כדי שיכאב לך, ותדעי מהי הכתובת האמתית".

עוד מסופר על המגיד הקדוש מקאזניץ זיע"א, שביקש מאישה אחת סכום כסף, כדי שיברך אותה שתמצא גנבה שנגנבה ממנה, ומשלא עלה בידה לאסוף את הסכום שביקש, לא רצה לברכה. אמרה האישה: אם כך אבטח בה' הטוב שיחזיר לי את הגנבה. אז אמר לה המגיד מקאזניץ: תיוושעי במהרה בישועה. קודם לא הייתה לך אמונה, אלא רק ב', לכן סירבתי לברכך והוצרכתי לבקש ממך סכום שלא יהיה בידך לגייס, כדי להביאך לידי אמונה בה'.

האדם בעולם הזה צריך לטרוח בכוחות עצמו, בלי לסמוך על אחרים, חייב הוא לעמול בתורה, ולא להסתפק במועט אלא ידרוש מעצמו עוד ועוד, ובזה יקנה לו חלק רב לחיי העולם הבא.

ביכורים הדרך להכנעה

"וּלְקַחַת מִרְאשֵׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא
מֵאֶרְצְךָ"
(דברים כ"ו, ב')

מבואר בספרים הקדושים, שעניין הבאת הביכורים הוא כדי לזכור תמיד, שהכול מאת השי"ת. הנה האדם יורד לתוך שדהו, חורש. זורע ונוטע, עמל ויגע מבוקר ועד ערב. עוברת תקופה והעצים מתחילים להצמיח פירות. יום אחד הוא נכנס לשדהו, והנה הוא רואה תאנה שבכרה, ענבים שבכרו. יכול אדם לחשוב לעצמו: "הנה 'פרי עמלי', כוחי ועוצם ידי עשו את החיל הזה".

כדי למנוע מאדם מחשבה זו, אמרה התורה: "ושמת בטנא והלכת את המקום אשר יבחר ה'", עליך להביאם לבית המקדש, שם תיתן הודיה להשי"ת שהכול מאתו יתברך שמו. בזה יש לפרש המקרא "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר

תביא מארצך, ממקום שהשקעת שם כה הרבה, ובזה שתביא מארצך תזכור היטב, כי "אשר ה' אלקיך נותן לך", הכול מאתו יתברך.

על דרך זו יש לדרוש את מה ששנינו במסכת ביכורים (פ"ג מ"א): יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רמון שבכר, קושרו בגמי ואומר הרי אלו ביכורים. גמ"י ראשי תיבות ג'דולים מ'עשי ה", בזמן שמקדיש האדם את הפרי לשם ביכורים, הוא מוכיח כמה נפלאים מעשי ה' וראוי להקדישם למי שאמר והיה העולם. וכך היה אומר הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א שכשאדם רואה פרי ראשון, נפשו חומדתו, ותאוותו יוקדת לבולעו בעודו בכפו. כורך עליה גמי, יחסום את פיו, יחשוב כי אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, ויקדיש פרי זה לשמים.

ייעלמו הקללות מן העולם

"וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה, וְהִשְׁיֵגְךָ"

(דברים כה ב)

"תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה", (מגילה לא:;) ובגמרא שם אמרו הטעם כדי שתכלה השנה וקללותיה, ובעצרת משום שבו נידונים על פירות האילן.

וכן מובא בזוהר חדש (פרשת כי תבא דף נ"ט), שאמר אליהו הנביא לרשב"י, שכל ההבטחות והנחמות של ישראל כתובות באלה הקללות. צא וראה, מלך שאהב את בנו, אף על פי שקיללו והכהו, אהבת מעיו עליו, כך הקב"ה אף על פי שקילל, דבריו הם באהבה, בגלוי הן נראות קללות, אך הן טובות גדולות מפני שאלו הקללות היו באהבה. ועל פי זה ביאר בספר "שם משמואל" (עמ' שס"ו-שס"ז), שעזרא תיקן לקרוא הקללות בשבת שהן נוטריקון שבת בו תשוב, ועל ידי התשובה לוקחים ישראל את הברכות שנמצאות בקללות.

וכותב המלבי"ם בספרו הכרמל (ערך כלה), שלשון כיליון פירושו דבר שהולך ונחסר עד שהופך לאין. גם אנו קודם תפילת ערבית של ראש השנה מבקשים בפיוט "אחות קטנה" תכלה שנה וקללותיה - תכלה, תלך ותחסר עד שתהפוך לאין, ומה שיישאר זו הברכה בלבד, תחל שנה וברכותיה!

ובאמת, בתורה אין קללות אלא רק ברכה, ובניגוד ל"ברכה הגלויה" יש דרגת "ברכה נעלמת" שנראית קללה, אף שבפנימיותה היא ברכה בדרגה עליונה ביותר, אך כדי להגיע אליה יש להפוך את הקללה לברכה, בבחינת יתרון האור מן החושך, על ידי הפיכת הרע לטוב והמר למתוק.

וזהו שאמרו "תכלה שנה ותחל שנה" כי הדבר תלוי במבט האדם, ואם מבין הוא מה סופה של שנה יבין הוא את תחילתה ויהא לכלי המקבל ברכה.

ופרשה הקודמת (פרשת כי תצא): "ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוקיך". קללה שהופכת לברכה מבטאת את האהבה העזה של הקב"ה לעמו ישראל, כי כאשר החושך עצמו מאיר זהו אור באיכות נעלה לאין ערוך לעומת אור הרגיל. זהו גם עניין ה"קללות" המנויות בפרשתנו, שהן ברכות נעלות ביותר. וכידוע היו צדיקים שעלו לתורה בפרשת הקללות, באמרום כי ברכות הם מאת הקב"ה.

וכעין זה רואים אצל צדיקי הדורות, שפעמים כדי להמתיק גורלו של אדם או גזירה חס ושלום, היו גוערים בו ואף קללהו, ואין זה אלא בכוונתם להיטיב עימו, וכל הכעס הנראה בעין, אין הוא אלא המתקת הדינים, וברכה גדולה שמשפיע הצדיק על הבא להתברך ממנו.

וכן בבלעם, שרצה לקלל את עם ישראל, ידע שישראל הם עמו של הקב"ה, ואין אפשר שתחול עליו קללה.

הוא גם ידע שהקב"ה אוסר עליו לקלל את ישראל באמרו לו: "את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה". הבין בלעם הרשע, שעל פי הסדר הרגיל בוודאי אין מקום לקלל את ישראל, אך בלעם, שהיה בדרגת "יודע דעת עליון", קיווה שיעלה בידו לקטרג על ישראל, וברוב שנאתו ניסה לקלקל את השורה והשכים בכבודו ובעצמו בבוקר לחבוש את אתונו, ולא נתן דעתו שכבר הקדימו אברהם אבינו, שאף הוא קלקל את השורה והשכים בבוקר לחבוש את חמורו, ומעשהו של אברהם הגן כבר מראש על מעשהו של בלעם.

ואמנם עם ישראל ברוך ומבורך "גם ברוך יהיה!" הקב"ה אינו שומע קטרוגים על ישראל, אף אם מצד מדת הדין יש להם מקום, כי מידת הרחמים גוברת "ה' אלקיך". וכשהוא הופך את הקללה לברכה, אין הוא רק מכפר על חטאי עם ישראל, אלא יתרה מזאת, הוא הופך להם את הזדונות לזכויות.

וביותר שישראל מצד עצמם פועלים לבטל כל מיני קטרוגים שיכולים לנבוע מן החטאים, ובהיותם אוהבים את ה' אהבה שלמעלה מטעם ודעת; אהבה הגורמת להם לקיים מצוות לפנים משורת הדין ומתוך התמסרות אין קץ. בדרגת אהבה גדולה ועזה כזו בוודאי אפשר להפוך רע לטוב. כי כאשר יהודי קשור בקשר אמיץ וחזק כל כך עם הקב"ה, ביכולתו לעורר אהבה כזאת גם מצד הקב"ה, עד שהקב"ה הופך אפילו את הקללה לברכה, ומתגלה לעין כול "כי אהבך ה' אלוקיך".

ומסופר על בעל ה"תניא" זיע"א, שהיה הקורא בתורה, ופעם אחת לא היה בליאזנא בשבת פרשת כי תבוא, ושמע האדמו"ר האמצעי מליובביץ' קודם היותו בר מצווה את קריאת הפרשה ממישהו אחר, והייתה לו עגמת נפש גדולה מהקללות שבתוכחה עד לכאב לב, עד שביום הכיפורים נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות, וכששאלו את אדמו"ר האמצעי: הרי בכל שנה קוראים את פרשת כי תבוא, ענה ואמר: כשאבא קורא, אין הם נשמעים קללות.

ועוד ידוע המעשה על רבי אלעזר בנו של ר' שמעון בר יוחאי, שביקש מחכמים שיברכוהו, ומה שאמרו לו נראה כקללות, וכשסיפר לאביו, פירש לו שכולן ברכות (מועד קטן ט'). בדומה לפסוק: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" (תחילת פרשת ראה), שמעורר תמיהה, איך יתכן שה' שהוא עצם הטוב נותן קללה? אם כן גם בפרשתנו ברור שהקללות אינן קללות כפשוטם של דברים, אלא הן מייצגות ברכה עליונה ביותר, שאליה מגיעים דווקא על ידי הפיכת הקללות לברכות.

אם יגעת משמוע שאיננה שלי

"תחת אשר לא עבדת את יהוה אלוֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה
וּבְטוֹב לֵבָב מְרֵב כָּל"
(דברים כ"ה, מ"ז)

רבנו בחיי מפרש כך: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה" יאשימנו הכתוב בעבדו השי"ת, ולא הייתה העבודה בשמחה. לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצווה הנה מצווה בפני עצמה, מלבד השכר שיש על המצווה, יש שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצווה כשלא עשאה בשמחה, ולכך צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה.

וכבר אמרנו, כאשר בא האדם שמתקשה בעבודת ה', משל בזה לאדם אשר רוצה לצאת מן החדר ומרגיש כי הוא נחבט כל העת בקיר, אין זאת אלא משום שהפתח נמצא בצד השני. הוי אומר, הדרך לעבודת ה', היא כששמחים בה!

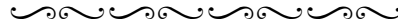
וידוע הוא משלו של המגיד מדובנא זיע"א על הפסוק "ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל" (ישעיה מ"ג, כ"ב). משל לשני סוחרים שהביאו סחורה עם בעל עגלה אחד. סוחר אחד הביא תכשיטים ואבנים טובות ומרגליות בתוך תיבה קטנה, והשני הביא ברזל ועופרת בתוך תיבה גדולה. כשבאו לביתם, היה בעל התכשיטים מצווה לסבל להביא את תיבתו מן העגלה לביתו, וכן עשה, רק החליף התיבה בתיבת הסוחר השני. ובעת ששילם לו שכר טרחו, אמר הנושא כתף 'בעד משא כבד כזה אקבל שכר מועט כערך משא קל ויותר, אבל לא לפי ערך משא כבד?!' וכששמע הסוחר התכשיטים כך, השיבו: זאת התיבה של משא כבד אינה שלי, כי בסחורה שלי אין טרחה ויגיעה.

וזהו פירוש הפסוק "ולא אותי קראת כי יגעת בי ישראל", אם יהודי נאנח מפאת כובד וקושי עבודתו הרוחנית, כנראה אינו נמצא בדרך הנכונה, כי עבודת ה' אמורה להיות תענוג רוחני. "לא אותי קראת יעקב", אתה לא הולך בדרך שלי, ומהו הסימן לכך? "כי יגעת בי ישראל", אתה מתייגע מדי הרבה, זו אינה החבילה שלי, טעית בכתובת!!! תכלית העבודה היא להתענג על ה', לא להיאנח כל הזמן שקשה ומייגע.

אומרים צדיקים עה"פ "ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים", אם אתה עיף ויגע, זה סימן שאתה לא ירא אלוקים, כי ירא אלוקים הוא מלא חיות והתחדשות.

ללמד אחרים יראה

וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ
וְיָרְאוּ מִמֶּךָ
(דברים כה ט)

ויש להבין, לשם מה יש צורך שאומות עולם יפחדו מישראל הרי מוטב שירגישו רגש של אחזה וידידות. ובהגר"א זיע"א פירש שהנה ישראל צריך להיות אור לגויים שיהיה המורה והמלמד להועיל לכל יושבי תבל לפקוח עיניים עיורות ולהאיר לארץ באמונה צרופה ובמדות חמודות, וזהו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אז: ויראו כל היראה באלקים ששיגו ממך יראה, מהתנהגותם של ישראל. וכך הבעש"ט הקדוש אמר ממך יכולים עמי הארץ ללמוד ולראות את שם ה' ולהגיע ל"ויראו" ליראת שמים.

ובאמת כל מעשי האדם, הם המלמדים לאחרים, כי כפי שבארנו, האדם משפיע ומושפע מסביבתו, וככל שיראו אחרים כיצד הוא ירא ועובד את ה', כך ילמדו אף הם לעשות כן.

פרשת נצבים

אחדות ישראל בכוחה לשבר מוטות אויבנו

"אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה אלהיכם
ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש
ישאל טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחנהך
מחטב עץך עד שאב מימך".

(דברים כ"ט, ט'-י')

בפסוקים אלו מבהירה לנו התורה הקדושה יסוד נפלא, כי ברית הנצח בינינו לבין ריבוננו של עולם נכרתה כברית ברורה ויציבה. אין היא ברית הנוגעת לסוג מסוים בלבד או לקבוצה מוגדרת. התורה מדגישה, כי היא פונה לכלל מרכיבי העם היהודי, מהראשים ועד חוטב העצים ושואב המים.

אומרים על כך חז"ל במדרש (תנחומא), כי עם ישראל נמשל לקני מקלות. "בנוהג שבעולם, אם נוטל אדם אגודה של קנים, שמא יכול לשברם בבת אחת? ואלו נוטל אחת אחת, אפילו תינוק משברן". הגם שכל קנה בפני עצמו גם תינוק יכול לשבור אותו, כאשר הקנים עומדים יחד, קשורים כחבילה אחת אי אפשר לשבור אותם.

כך בזכות ה"ניצבים היום", החל מ"ראשיכם שבטיכם" ועד "חוטב עץך ושואב מימך", וכפי שאנו אומרים בסיום תפלת שמונה עשרה: "ברכנו אבינו כולנו כאחד", אנו פונים לריבון העולמים בבקשת "ברכנו אבינו", בזכות העובדה שאנחנו "כולנו כאחד".

■ יחד כנגד כל האומות

אמנם שום גורם חיצוני אין בכוחו לשבור או לפגוע ביהודי, גם אם הוא "קנה יחיד". האפשרות שאומות העולם או היצר הרע יוכלו לפגוע ביהודי היא רק כאשר יש סדק דק, של מחלוקת או מריבה, קנאה ושנאה וכאשר הוא מתחיל להיסדק,

הוא מאבד את עוצמתו, ה"סדק" עלול להתרחב, הוא נעשה פגיע יותר עד שהוא עלול להישבר על ידי גורמים חיצוניים.

אבל כאשר נמצאים במציאות של "נצבים", במלוא התוקף והעוצמה, הוא רק אם הוא יעמוד "כולכם", באחדות עם שאר עם ישראל, "אגודה של קנים", והם יסייעו לו לתקן את הסדק ולהחזיר אותו לתוקפו האמתי.

בתפילת מוסף של ראש השנה מזכירים את הפסוק מהנביא ישעיה: "ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים בארץ מצרים". סוג אחד הוא "ארץ מצרים", וסוג שני הוא "ארץ אשור". "מצרים" היינו מיצר וגבול. זו גלות של עוני. ניסיון של עוני וצרות. בגלות מצרים עם ישראל היה משועבד בעבודת פרך. "מצרים" זו גלות שעלולה לגרום רפיון בקיום התורה והמצוות בשל קושי שעבוד הגלות. "אשור" לעומת מצרים, זו גלות של הרחבה, "אשור" במשמעות של "אשור", של תענוג. "אשור" זה ניסיון של עשירות ורווחה. כאשר ליהודי לא חסר שום דבר, לא מציקים לו, לא משעבדים אותו, ואפילו לא דורשים ממנו שלא לקיים תורה ומצוות, הוא חפשי למעשיו. ניסיון זה עלול להביא את האדם לידי מחשבה ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

וידוע שכאשר קבלו היהודים שוויון זכויות בימי הקיסר הצרפתי, נאנחו כמה מגדולי הצדיקים, ואמרו כי מהדבר יגיע חורבן גדול לעם ישראל, אחר אשר ישתקעו חלילה בגלות ויתרחקו מהבורא ית"ש.

כשהיהודי לא נמצא במציאות של נצבים, כשיש חלילה איזה סדק, יתכן והדבר קורה בגלל קושי ועוני, "מצרים", או בשל עושר והרחבה, "אשור". רק כאשר נצבים כולם יחדיו, עובדים את הקב"ה בכל כוח, כאשר האדם נמצא עם רעיו, בלימוד בתפילה ובקיום מצוות, או אז הוא מתחסן ונמצא זקוף וניצב, וזוכר את בוראו גם במצב של עוני וגם במצב של שפע.

■ האחדות מול הגלות

בתורה ובחז"ל מונים כמה גורמים לגאולה ממצריים. ניתן לומר כי "המהפכה הרוחנית" שנוצרה אצל העם היהודי המשועבד הייתה תלויה רבות בחזרה בתשובה. לאחר שהעם היהודי התאחד והתלכד לחטיבה אחת, כדברי המדרש [תדא"ר כ"ג]: "כשהיו ישראל במצריים, נתקבצו כולם וישבו יחד, ומשום שהיו באגודה אחת כרתו

[הסכימו] ואמרו: שישמרו ברית אברהם, יצחק ויעקב, שיעשו גמילות חסדים, שיהיו נימולים, שישמרו שבת, שלא ילבשו בגדיהם, שלא ישנו שמותם ושלא ילמדו את לשונם".

האדמו"ר בעל ה"ישמח משה" זיע"א הוסיף דברים נפלאים, כי ודאי בכל ימות השנה גדול ועצום כוח האחדות לבטל ולהסיר כל מיני גזרות קשות ורעות, אבל בראש השנה נחוץ הדבר שבעתיים. מדרכי התנהלות בית המשפט היא, שהשופט מכריז ומודיע מי כעת תורו לעמוד לדיון לפני בית הדין. כאשר כל הציבור באחדות, מזמנים ומביאים את כל ישראל כאחד לעמוד לפני כס המשפט. אם אומר הקב"ה הביאו את בניי, מסתתמות פיות המקטרגים, כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר ירהיב עוז ויאמץ כוח לדבר סרה בן המלך לפני אביו אוהבו? אבל, אם כלל ישראל אינו באחדות חלילה, מוזמן כל אחד ואחד לדון בנפרד, והמקטרג, אין אשר מה יעצור בידו, ירחם ה'. זה אשר מסיים הכתוב: "כל איש ישראל", כאשר כלל ישראל נחשב "כאיש אחד בלב אחד", מתוקף השלמות של בין אדם לחברו והאחדות הנפלאה בין איש לרעהו, אזי, "אתם ניצבים", מצבכם יהיה יציב ועומד, כולו לטובה. ורק תקומה וגאולה יבואו לכם מן המשפט.

■ כשיש אחדות שלמה מנצחים את כל האויבים בקלות

ומעשה ברבי חיים מוולאז'ין זיע"א. כששאל אותו הקיסר בימי מלחמת נפוליון עם הרוסים מי ינצח, וענהו כי הרוסים ינצחו, ומשל לו משל, וכה סיפר: מעשה בעשיר מופלג בעל עסקים חובקי עולם. ביום מן הימים שמע האיש על יריד סוסים גדול המתקיים בעיר. רכש הסוחר שני סוסים משובחים, רתם אותם אל המרכבה ויצא לדרך. כל עוד השמש החמימה שלחה את קרניה ורוח נעימה הרעידה קלות את רעמות הסוסים, היו הללו שועטים קדימה, אולם לפתע ניתכו גשמי זלעפות, החלו הסוסים מתמרדים, זה פנה לימין וזה לשמאל.

לא ארכה השעה, והעשיר מצא את עצמו שקוע עם צמד סוסיו היקרים בשלולית מים. בחמת זעם נטל את השוט והחל מכה על ימין ועל שמאל, אך לשווא. הסוסים לא הצליחו לחלץ את העגלה מן הבוץ, והנה הוא רואה איש זקן, לבוש בגדים בלואים, ישוב על עגלת קרשים עלובה, שאליה רתומים שני סוסים דלים וכחושים, שבקושי נושאים את עצמם. ולמרבה הפלא השניים נושאים את עגלת הקרשים בזריזות, מדשדשים קלות בבוץ וממהרים להיחלץ ולהתקדם הלאה בקלילות.

סיפר העשיר לזקן על סרבנותם של סוסיו, על הבוץ ועל התקלות שבדרך, עד כדי שסוסיו הכחושים והדלים של הזקן נראים בעיניו שווים יותר מסוסים עצלים וסרבנים אלו. חייך הזקן ושאל: "מה מקורו של הסוס האפור?" "מהודו!" השיב האיש. "ומה מקורו של הסוס השחור?" "ממצרים!" באה התשובה. "עכשיו הכל ברור", אמר הזקן, "הסוסים שלך משובחים וטובים כל אחד כשלעצמו, אך שניהם יחד לא יצלחו למלאכה. שכן בעוד סוסיי שלי אחים הם, שגדלו באותה אורווה ואכלו מאותו אבוס, כך שבכל מכה שאני מכה את האחד, מתגייס השני לעזרתו, למען לא יסבול אחיו.

לעומת זאת סוסיך זרים הם זה לזה, אין האחד כואב את כאב זולתו, כך שכל אחד מוביל לכיוון אחר, ולא אכפת להם שהשני יסבול מכות. הרוסים ניצחו כי היו עם אחד ודאגו אחד לשני.

■ לדאוג לכל יהודי

זהו שהקפידה התורה כל כך בענין הצדקה, שהרי חיובה הוא אינו מוגבל לממון בלבד כי אם כביטוי הידוע בממון בגוף בחכמה ובנפש. צדקה ברוחניות מחייבת כל יהודי לעזור ליהודי אחר שהוא עני בתורה ובמצוות מבלי להתחשב עד כמה יקרים לו זמנו וכחותיו לשם ניצולם ללימוד עצמי של התורה,

ולקיום עצמי של המצוות. מודיעים לו שאסור לו להתנהג בהם כאדון יחיד כי אם הוא חייב להתחלק בזמנו ועמלו להפצת תורה ומצוות בין אלה שהם עניים בשטח זה.

ומעשה היה ברבי ישעיהו ברדקי זיע"א ראש העדה האשכנזית בירושלים, שפעם בערב שבת קודש נכנס אליו עני וגילה לו כי בביתו אין לחם לשבת, רבי ישעיה רצה לעזור לעני אך כסף מזומן לא היה בידו, נטל פמוט אחד ונתנו לעני במתנה ואמר לו שימכרנו ובדמיו יקנה צרכי שבת, כעבור שבועות מספר שוב נכנס אותו עני עם אותה בקשה נטל רבי ישעיהו את הפמוט השני ונתנו לו.

לא ארכו הימים ואותו עני שוב מתדפק על פתחו, רבי ישעיה שלא היה ביכולתו לעזור לו נטל את השטריימל שלו, ונתן ליהודי שימכרהו ויתפרנס ממנו. אותו עני מר נפש לקח את השטריימל וחבט בפניו של רבי ישעיה והתפרץ בחירופים על מה שאינו עוזר לו בכסף מזומן. הפטיר רבי ישעיה אם יהודי מתפרץ בצורה קשה כזו

מי יודע עד היכן צרותיו וכאביו מגיעים ומה גודל יגונו וסבלו אם איבד כבר את שווי משקלו... לא התמהמה הרבה פנה אל העני ואמר, בוא עמי מיד ונגייס לך עוד עזרה וכך סיבב איתו רבי ישעיה על הפתחים עד שקיבל עזרה הגונה...

ותמיד טוב לו ליהודי שמאמין בהשם יתברך וברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה, ברכת ד' נמצאת בכל מקום ובכל מקום שנמצא ירגיש שד' עמו וברכתו עליו, וזה יעשהו לאדם יותר טוב, מאמין בן מאמין בקב"ה שמלא כל הארץ כבודו ורואה הכל ועיניו משוטות בכל, לעשות טוב לכל אדם.

כי הרי ה' הוא הטוב והמטיב ואנו מקבלי הטוב ועלינו תמיד להודות לו וזה עושים על ידי שהולכים בדרכיו ומטיבים גם לאחרים.

להכין עצמו ליום הדין

"אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה אלהיכם
ראשיכם שבטיכם וקניכם ושטריכם כל איש
ישאל טפכם ושיכם וגרך אשר בקרב מחנהך
מחטב עציך עד שאב מימיך".

(דברים כ"ט, ט', י')

בפרשה זו מדברת התורה באופן גלוי על חזרה בתשובה: "ושבת עד ה' אלהיך
ושמעת בקלו" (ל, ב): "ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר
אנכי מצוך היום" (ח) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום" (י"א). ועל כך כתב
הרמב"ן: "אבל המצוה הזאת על התשובה הנזכרת". הרי לנו, שהמצווה בה' הידיעה
היא מצוות התשובה.

יש שתי דרכים לתשובה: דרך הטוב ודרך הרע. "והיה כי יבוא עליך כל הדברים
האלה הברכה והקללה" (ל, א-ב). כלומר, יש אדם חוזר בתשובה דווקא מתוך המצב
הטוב שבו הוא שרוי, ויש אדם שהגיע אל התשובה משום שהגיע למצב מאוד קשה
ומיוסר.

כאן בפרשה, מצווה משה רבינו עליו השלום את בני ישראל, על יסודות האמונה,
על השכר והעונש, וממשיך את הציווי שעליו קראנו בשבת שעברה "היום הזה ה'
אלוקיך מצווק לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל
לבבך ובכל נפשך".

והנה, אנחנו יודעים, שציוו אותנו חכמינו זיכרונם לברכה, על דברי התורה ש"היו
בעיניך כל יום כחדשים", כל יום מתחדשת הבריאה כולה, כמו שאמר דוד המלך,
"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ובכל יום כאילו קבלנו את התורה
מחדש על כל אמרותיה ומצוותיה. היום הזה, אומר לנו משה רבינו, גם לנו לכל
הניצבים כאן עכשיו, "אתם נצבים היום כולכם" היום הזה הוא מצווה אותנו לשמוע
בקול ה', ולהדבק בו בכל לבבינו ובכל נפשינו.

■ הכנה ליום הדין

אנחנו עומדים בימים מיוחדים מאוד, הימים של לפני ראש השנה, הזמן שנתן לנו הבורא בחסדו, להכין את נפשותינו, ולטהר את עצמינו, להגיע ליום הדין, נקיים וטהורים, ולזכות לרחמי וחסדיו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ובזמן של סעודת מצווה שקיימו ולמדו את התורה הקדושה.

והנה אמרו רבותינו ז"ל במסכת אבות, "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", והביאור הפשוט הוא, שעל ידי שאנחנו מקיימים את התורה, לומדים את התורה, עובדים את השם, ומקיימים גמילות חסדים, הרי בזכות זה העולם ממשיך לעמוד ולא להתמוטט חלילה וחס.

אבל יש ואפשר לבאר במשנה הזו עוד משמעות, עמוקה יותר. בזכות שלושה אלו שנתן לנו הבורא, יש זכות קיום לעולם, כי המתנות הללו, של תורה, עבודת השם וגמילות חסדים, הם מתנות שנתן הבורא יתברך לנו, ובגלל זה קיים כל העולם כולו!

שהרי רק מכוח התורה עבודה וגמילות חסדים, כל העולם כולו עומד! כל המדינות הגדולות, הבורסות, העמים והארצות, כולם הם מיועדים לשמש ככלים למען קיום שלושת הדברים הללו. וכשיבוא משיח צדקנו במהרה ממש, נראה עין בעין איך הכול בעולם נעשה בשבילינו!

■ סוף שנה

ואולם השבוע האחרון של השנה, הוא הרבה יותר משמעותי עבורנו, בנקודה זו של החסד שעשה הקדוש ברוך בעולם, ונבוא בסיעתא דשמיא לבאר את הדברים, ויתבאר בזה גם הפסוק "עולם חסד יבנה".

כידוע, בראש השנה נברא אדם הראשון, וכך אומרים חז"ל במדרש. על הפסוק בחדש השביעי באחד לחדש: הדא הוא דכתיב "לעולם ה' דברך נצב בשמים" תני בשם ר"א בכ"ה באלול נברא העולם דתנינן בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות. נמצאת אתה אומר ביום ראש השנה. בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתיעץ עם מלאכי השרת בשלישי כנס עפרו ברביעי גבלו בחמישי רקמו בששי עשאו גולם

בשביעי נפח בו נשמה בשמיני הכניסו לגן בתשיעי נצטוו בעשירי עבר באחד עשר נידון בשנים עשר יצא בדימוס אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאין לפני בדימוס אימתי בחדש השביעי באחד לחדש! כלומר כמו אדם הראשון שיצא בדימוס כן אנחנו בכל שנה ושנה.

והנה קודם לבריאת האדם, היו ימי הבריאה, בהם הקדוש ברוך הוא ברא את כל העולם כולו, ארץ ושמים, אור וחושך, צמחים ובעלי חיים, וכל כוחות הטבע כולם, עד לאין מספר ושיעור. והנה כתוב בתורה "ואדם אין לעבוד את האדמה" כלומר, שכל זמן שאדם הראשון לא נברא לא ירדו גשמים בעולם, ופירש רש"י לפי שלא היה מי שיתפלל לטובתן של גשמים.

בואו נבין מה כתוב כאן, הרי גם כשאנחנו מתפללים ומבקשים והקדוש ברוך הוא נותן לנו, הרי זה חסד עצום ומתנת חיים הרבה יותר ממה שמגיע לנו זה חסד לאין גבול ושיעור, אבל מכל מקום כך ברא הקדוש ברוך הוא את הבריאה, שהוא נותן שפע על ידי זה שאנחנו מתקשרים אליו, מתפללים ומבקשים, ובלא זה אין אנו מקבלים.

ולפני שנברא אדם, לא היה מי שיתפלל על הגשמים, ולכן הם לא ירדו.

■ חסד לדורות

וכעת נתבונן פלאי פלאים, וכמו שמבואר הדבר בספרים הקדושים. הרי במשך הימים עד שנברא אדם הראשון ולא היה מי שיתפלל, נברא העולם!, ואם כן היו אלו ימים של חסד עוד יותר מיוחד, זמן שהקדוש ברוך הוא נתן לכל העולם, ללא בקשה וללא תפילה, אלא חסד עצום שאין לו שיעור, שאתו נברא העולם!

וזהו גם מה שנאמר "עולם חסד יבנה"! כי העולם נברא בחסד כפול ומכופל, ללא שום השתדלות אפילו לא השתדלות רוחנית של תפילה, כך נברא העולם! עם חסד עצום של הבורא.

וכידוע ומבואר בספרים הקדושים, הרי שלהבדיל מהגויים, שהם חוגגים את חגיגה כזכר למעשה שהיה, זכרון לנצחון או למלחמה, הרי שאצלינו, העם הנבחר, החגים הם זמן של שפע מיוחד מן השמים, שחוזר בכל דור ודור. כך למשל חג

הפסח, שבו בני ישראל יצאו מטומאת מצרים, זה זמן שבכל דור ודור כל אדם יכול לצאת מטומאתו, ו"לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" ממש עכשיו.

ואגב, נבאר בזה מה שאנחנו אומרים בכל יום בברכות שאחרי קריאת שמע של ערבית, "העושה ניסים ונקמה בפרעה, אותות ומופתים באדמת בני חם" שיש לכוון לא רק על פרעה של אז, ולא רק כתפילת שבח לשעבר על הניסים שהיו במצרים, שבוודאי צריך לכוון על זה, אלא גם על ה"פרעה" שיש היום, על הרשעים שרוצים להשמידנו, ה' יפר כל עצתם במהרה!!!

וכן לכוון על ה"פרעה" הפנימי שיש לכל אדם בליבו, על יצר הרע המצפה לאדם בכל יום להכשילו, ואלמלי הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו, גם על זה אנו מתפללים ומכוונים, לסייעתא דשמיא כנגד יצר הרע.

ומכאן נחזור לעניינינו, אם כן כמו שביארנו, שהשפע הרוחני חוזר על עצמו בכל דור ודור בכל זמן ומועד, הרי שכעת בימים של לפני ראש השנה, חוזר החסד הגדול והשפע העצום של ימי הבריאה לפני בריאת האדם. ימים בהם הקדוש ברוך הוא מנהיג מידת חסד מיוחדת בעולם. ומשפיע שפע לכל בריותיו, ולכל העולם כולו.

■ ה' אלוקיכם אמת

המלה 'אתם' היא אותן האותיות של המלה 'אמת', חותמו של הקב"ה, חותם על הברית עם עם ישראל. את המילה 'היום' מתרגם אונקלוס, "יום הדין". אמרו חז"ל 'היום' זה ראש השנה. כמו שכתוב באיוב, "וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹקִים, לְהַתְיַצֵּב עַל ה'; וַיְבֹא גַם הַשָּׁטָן, בְּתוֹכָם". הזוהר דורש שזה יום ראש השנה, באים כולם להתייצב אל השם, אלה המלמדים זכות, ואלה המקטרגים, וגם השטן בא, זה היום שלו, הוא יכול לעשות עם כולם חשבון. עושים חשבונות עם המעשים של כל הנשמות, גם מכל הגלגולים. כולם עוברים כבני מרון, כמו הצאן. אחד, אחד, אבל כולם נסקרים בסקירה אחת. 'ניצבים היום כלכם' מרמז על סקירה אחת, בבת אחת. כידוע, זמן לא שייך ברוחני.

בראש השנה כולם ניצבים לפני הקב"ה ומקבלים קצבה לשנה שלמה. הכל נמצא בראש, בכח, וכך יהיה מסודר אחר כך בפועל. כל השנה מקופלת בתוך ארבעים ושמונה שעות. יומיים שהם התוכנה של כל השנה, הזרעים למה שיהיה. השנה היא מעגל של זמן ותיקון.

מגלה לנו האריז"ל שאדם יכול בשנה אחת לגמור את כל התיקון שלו. צריך לתקן כל יום ויום, כל רגע צריך לתקן. כתוב בבראשית, "וְאֶבְרָהִם זָקֵן, בָּא בַיָּמִים" (בראשית כ"ד א). אמרו חז"ל שכל הימים שלו באו בסוף, כולם מתוקנים. אבל אם אדם לא תיקן יום מסוים, אותו יום עולה לפני הקב"ה ובוכה, והאדם יחזור שנה נוספת לתקן אותו.

"אַתֶּם נִצְבִים הַיּוֹם", המילה ניצבים מעידה על מצב שעומדים זקופים, זאת אומרת שבוחנים למעלה את כל הקומה של הברך אדם. כולנו עומדים לפני הקב"ה והוא רואה את כל הנסתרות. "הנסתרת לה' אלקינו; והנגלת לנו ולבנינו, עד עולם לעשות, את כל דברי התורה הזאת". אי אפשר להסתיר דבר מבורא עולם. בראש השנה צריך לכוון בפשטות שרוצים להיות קרובים אל בורא עולם, להתנתק מהרצון לקבל ולהיות דבוקים בהשפעה. כשאוחזים בגישה כזאת אז אפשר להגיע ליום הזה של ראש השנה בקומה זקופה, כי גם כל החסרונות והפגמים עומדים בצל הרצון הטוב, הרצון להשפיע.

■ מתנה ליום הדין

הבה נחשוב איזו מתנה גדולה יש לנו כעת, ביומים הללו לפני יום הדין, ברור הוא שאם נעורר את לבנו לתשובה, כל אחד לתקן מעשיו, ולב יודע מרת נפשו. כל אחד יודע במה הוא חוטא ונכשל.

ובאמת לא מבקשים מהאדם יותר ממה שיש לו. וכמו שמסופר על אחד מהגדולים שאמר לו תלמידו, שאם היה לו מוח גאוני כמו גדול פלוני, ולב מלא יראת ה' כמו גדול אלמוני, ומידות טובות כמו גדול שלישי, הרי שהוא היה יכול לעבוד את ה'.

אמר לו רבו! לא! הקדוש ברוך הוא תובע ממך לעבוד אותו עם המוח שלך, עם הלב שלך, ועם המידות שלך. אבל לעבוד! להתקרב אליו! להבין שאלו הם החיים שלך!

יש מעשה מפורסם שכתוב בתנא דבי אליהו, שאליהו הנביא פגש דייג, ונתאר לעצמו שהאיש הזה לא היה חוטא גדול אם זכה לראות את אליהו הנביא...

אמר לו: אתה לומד תורה? אמר לו הדייג: לא! למה? שאל אליהו הנביא? "כי

לא היה מי שילמד אותי" ענה הדייג. שאל אותו אליהו: "מה מלאכתך?" "דייג אני" השיב האיש. "ואיך דגים דגים?" שאל אליהו.

והאיש התחיל להסביר לו בפרוט, שיש סוגי רשתות מכל מיני סוגים, ושמים אותם במים עמוקים, ותופסים דגים גדולים וקטנים, וככה סיפר לו סיפורים ארוכים כמו שבעל מקצוע אוהב לספר על מומחיותו. בסוף שואל אותו אליהו, "תגיד לי? מי לימד אותך כל זה?" אמר לו: "זה החיים שלי, זה הפרנסה שלי, אני חייב לדעת!"

אמר לו: אם התורה היתה החיים שלך, היית מרגיש שזה החיים האמיתיים, גם היית יודע אותה!

זה מה שמבקשים מאתנו, לדעת שהחיים הרוחניים זה החיים שלנו, שכל אחד יתקן את עצמו, שיוסיף עוד בלימוד התורה, עוד בצדקה ובחסד, עוד באמונת חכמים, עוד בשמירת לשונו, עוד בזהירות בענייני גזל ובין אדם לחברו, עוד ועוד, כל אחד עוד צעד קדימה!

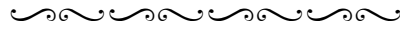
עכשיו כשמגיעים ימי החסד הללו נקבל את זה על עצמינו להוסיף עוד ועוד בתורה וביראה, וכך נזכה להגיע אחרת לראש השנה ולזכות לשפע עצום עד לאין גבול ושיעור.

משה רבינו אמר להם לבני ישראל בפרשה שקראנו את כל הקללות, ובסוף הוא אומר מה הסיבה להם? "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב!" מה ה' רוצה מאתנו?, שנעבוד אותו בשמחה! שנהיה מאושרים, שיש לנו תורה ומצוות, שיש לנו כוח להתגבר על היצר, עוד שעה של תורה, עוד תפילה כמו שצריך, פשוט לשמוח מכל הלב, שיראו שאנחנו מאושרים.

נכון יש לפעמים קשיים או צרות רחמנא ליצלן, אך אם תעבוד את ה' בשמחה מובטח לך הישועה! וכל הברכות שברכה התורה! בואו ננצל את הימים הגדולים הללו, את ימי החסד שנותן לנו הבורא יתברך, ימים של קדושה, ימים שבהם נתחזק בעבודת השם, ובעיקר בשמחת המצווה והתורה. ואם כך נעשה הרי שברוכים נהיה כולנו.

שייכות ליום הדין

"אתם נצבים היום בלכם לפני ה'ה אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישאל: טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחנה מוטב עציף עד שאב מימיך: לעברך בבדיית הנה אלקיך ובאלתו אשר הנה אלקיך כרת עמך היום: למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב".

(דברים כ"ט ט'-י"ב)

ידוע, כי פרשתנו נקראת תמיד בשבת האחרונה של השנה וודאי שיש בכך רמז לעובדת היותנו ערב יום הדין. בראש השנה נידון העולם כולו וגם כל יחיד ויחיד. יש דין כפול ביום זה: מצד אחד דין כללי "כולם נסקרים בסריקה אחת" (כדברי המדרש), ומצד שני - יש גם דין פרטי לכל אחד ואחד (כבני מרון או כחילותיו של בית דוד). יש לכך רמז בפרשתנו המתחילה בלשון רבים וממשיכה בלשון יחיד: "אתם נצבים היום כלכם...לעבדך בבדיית". מציאות זו של "כולכם" אינה סתם עמידה סטטית ביחד, אלא כוח עוצמתי של הכלל.

■ תפקיד לקראת יום הדין

בפרשת כי תבוא פרשת התוכחה מסתיימת בכך שעם ישראל יימכר לעם אחר לעבדים ולשפחות "ואין קונה", לעומת זאת, התוכחה שבפרשת בחוקותי מסתיימת בפסוקי נחמה "וזכרתי את בריתי...והארץ אזכור". מסביר האור החיים הקדוש את ההבדל בכך שהתוכחה שבפרשת בחוקותי עוסקת בציבור ועל כן יש בסופה זכות אבות. לעומת התוכחה שבפרשת כי תבוא העוסקת בפרט לכן כתובה בלשון יחיד, ומפאת זאת אין מוזכר בה זכות אבות.

על האדם לכלול עצמו עם הכלל ביום הדין ולהתחבר לכנסת ישראל ועל כן גם התפילה הנה בלשון רבים, ואז תעמוד לו זכות אבות ובכוחו של הכלל יש לו סיכוי טוב יותר לצאת זכאי בדין. וזהו שאמרה תורה "ולא אתכם לבדכם, אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת" כולם יחדיו!

■ חובת הימים

ועל חובת הימים הנוראים משלו בדרך משל. משל למלך גדול שבנה לעצמו מדינות ועשה לעצמו ארמונות. היה לו הרבה כסף וזהב. כאשר שאלו אותו בשביל מה הוא עושה את אלה, ענה המלך: "יש לי בן יחיד שאצלי הוא היקר מכל, כל מה שאני עושה זה בשבילו, בשבילי אני לא צריך כלום". מדרגתו של המלך היא הרבה למעלה מכל מה שיש לו, אך בשביל בנו יחידו הוא בונה ועושה בלי סוף. כאשר גדל הילד, הביא לו המלך את טובי המחנכים, כדי שילמדוהו חכמות ודרכי התנהגות, אך הילד לא רצה ללמוד ולא התנהג כראוי. "מלך במשפט יעמיד ארץ". המלך, שידע את המצב, אמר לבנו: "דע! כל מה שעשיתי בשבילך עשיתי, אם תתנהג כמו שצריך מה טוב, אך אם תסור מהדרך אזי אין לי עסק אתך". הבן אמנם חזר בתשובה, אבל מיד אחר כך חזר לסורו, עד שלא הייתה למלך ברירה אלא לשלוח את בנו מביתו בערום ובחוסר כל.

בן המלך הלך למדבר, טעה בדרך ונפל לתוך בור עמוק ושבר את עצמותיו. למלך נודע שבנו טעה בדרך ונעלם. הוא שלח שני שרים כשבידים חבילות של תרופות ומזון כדי לחפש את בנו ולראות מה מצבו. אך בנוסף הוא שרף את הארמונות, החריב את הכול והלך להסתובב במדבריות יחף ובצער גדול, כי הרי בנו שרוי בצער וממילא גם לו אין כעת עניין בשום דבר. השרים שהלכו לחפש את הבן, שמעו לפתע צעקות. והנה רואים הם בתוך בור את הבן כשעצמותיו שבורות. מה יעשו? הרי אין להם סולם לרדת לתוך הבור, ואם ירדו כך לבור, הם ישברו את עצמותיהם, אבל את פקודת המלך אין להשיב! ירדו הם לתוך הבור ושברו את עצמותיהם, אבל מצבם היה יותר טוב ממצבו של בן המלך. התחילו השרים לתת לבן המלך אוכל, מעט שתייה ותרופות, אך עדיין לא ניכר כל שיפור במצבו של הבן. השרים נמצאים בבור שבורים ורצוצים ומגואלים בדם. המלך עצמו הסתובב במדבריות בצער גדול, השרים ידעו שהמלך אמור לעבור דרך בור זה לפחות פעם אחת בשנה. השרים יודעים שאם הם יצעקו המלך ישמע צעקותיהם, והוא גם יראה מה קורה בתוך הבור ויציל את בנו ואותם.

הנה הגיע היום בו יודעים השרים שהמלך אמור לעבור על פי הבור. צעקו מתוך הבור: "אדוני המלך - הצילו!!!" המלך שומע את הצעקות, והוא אכן מצפה לשומען, ומיד שואלם למבוקשם. הם מבקשים מעט אוכל והמלך אומר להם: "זה מה

שתרצו?! ומה עוד?" "תשלח רופא לרפאות לי את הפצעים". "ומה עוד?" "לילדים שלי בבית אין פרנסה, תשלח להם קצת אוכל". למרבה הפלא, לא עולה על דעתו לבקש את הבקשה הפשוטה ביותר: שיוציא אותם המלך מן הבור!... והמלך, ברוב טובו, ממלא את מבוקשו של השר למשך שנה אחת. בשנה הבאה המלך יסתובב שוב באותו מסלול, ושוב תינתן ביד השרים ההזדמנות לבקש ממנו בקשות. השאלה היא: מה יבקשו אז...

■ צדיקי הדור מבקשים על הדור

המלך - הוא מלך מלכי המלכים, שולט על הכול בשליטה גמורה. בעולם יש שטחים עצומים שאין לנו כל מושג בהם. את כל הבריאה העצומה הזאת ברא הקב"ה בשביל עם ישראל, עד שהגיע יום ועם ישראל התחיל לעשות עברות, התחילו להתנהג בדרך לא ראויה. הקב"ה שולח את עם ישראל לתוך "הבור", לגלות.

בגלות רבות הצרות, המלך בעצמו שורף את בית המקדש, השכינה בגלות. הקב"ה שולח שרים להחיות את בן המלך. כאשר משה רבינו היה בהר, אמר לו הקב"ה "לך רד" להציל את עם ישראל, וידוע שבכל דור ודור בחינת משה רבינו היא תלמידי חכמים. הקב"ה שולח את תלמידי החכמים "לתוך הבור" לתוך הגלות כדי להציל את כלל ישראל. הם מחיים לאט לאט את כלל ישראל, שבמצבו אינו יודעים מה זו שבת, מהי כשרות, מה זה קודשא בריך הוא. בן המלך כלל ישראל לא צועק "שמע קולנו", לא צועק "השיבנו", הוא נמצא במצב של גסיסה.

צריכים לדעת, שאנו בגלות הזאת כדי להציל את בן המלך פשוטו כמשמעו! להוציא את עם ישראל מהגלות המרה הזאת. עניין זה כלול בדברי חז"ל, שבכל המועדים כתוב "והקרבתם עולה", ולעומת זאת בראש השנה כתוב "ועשיתם עולה", ודרשו חז"ל: "עשו עצמכם כעולה". העבודה בראש השנה היא לשכוח מעצמנו, להקריב את עצמנו למען הקב"ה ולהתפלל על ריבוי כבוד שמים.

ולכך ההכנה בימי חודש אלול, שמזכירים את המזמור "אחת שאלתי מאת ה' הינו תפילה על השאיפה האמיתית, והיא שאיפה להרבות כבוד ה' בעולם.

■ תפילה ששייכת לכל יהודי

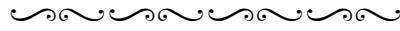
בעלי המוסר, הדגישו שאין אדם יכול לומר אינני מתפלל על ענין גשמי כלל,

שהלא אם כך אות הוא שאינו חש את קדושת יום הדין. מאידך יש חובה להתפלל רק על כבוד שמים. ולכאורה יש סתירה בדברים.

אך באמת ודאי שאין כאן שום סתירה, כי עיקר התפקיד והשאיפה היא, לזכור שכל חיותינו כאן בעולם הזה היא להרבות כבוד ה' בעולם. וכל זה יחד עם הידיעה, שכל חיינו הגשמיים, אין להם זכות קיום, אלא רק ברצות ה', ועל כך לכוון ולחשוב. ואם ידע האדם, כמה כוח יש בידו להרבות כבוד ה' בעולם, ולקדש שמו ית', היה עומד ומשבח את בוראו, ותובע מעצמו. רק מה נעשה ושאר שבעיסה מעכב, וזו היא כל חובת הימים. לעורר עצמו להרבות כבוד שמים!

עבודת הלב זוהי תשובה

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה הוא מקור ולא רחקה הוא לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויחקה לנו וישמענו אתה ונעשה ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויחקה לנו וישמענו אתה ונעשה כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיה ובלבבך לעשותו".

(דברים ל', י"א-י"ג)

רש"י הקדוש מפרש פסוק זה על פי הגמרא במסכת עירובין (נד): "שאלו הייתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללומדה".

הרמב"ן לומד כי הפרשה עוסקת במצוות התשובה. בה משה רבינו ע"ה מעיד שהוא "מצוה היום". ועל זה יש לברר, הרי הדבר אינו "קרוב" וכמו שאמרו "אטו תשובה מילתא זוטרתא היא", מאמץ גדול יש לעשות כדי לשוב בתשובה, ומהו "קרוב אליך הדבר"?

התשובה היא בלשון הכתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיה ובלבבך לעשותו". התשובה נמצאת בליבו של האדם! אם יפשפש בקרבו, ימצא מה היא הדרך לשוב ומה מוטל עליו!

וכבר הזכרנו בשיעורים, את שיסדונו הראשונים, כי כל אדם כשישב ויעשה חשבון נפש בעצמו, ידע ויכיר את מעלליו, וידע מה הן נקודות התורפה שבשלהן הוא נכשל רח"ל או נופל ביד יצרו, ואין בזה חכמה עצומה, אלא הדבר מסור ביד כל אדם, רק אם לא יטה לשמוע את עצת היצר, המנסה להכשילו ולהסיח דעתו. אלא ישב עם עצמו, בריכוז, בישוב הדעת, ויראה במה הוא נכשל, ומה הן הנסיונות בפניהן אין הוא עומד, או אז ידע בדיוק מהם משימותיו כאן בעולם.

■ לנצל את הזמן

המשילו רבותינו זיכרונם לברכה (קהלת רבה ז', ל"ב): משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו, ונשאר אחד מהם. בא שר

בית הסוהר וראה מחתרת חתורה, והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך, ואיך לא מהרת המלט על נפשך?"

היינו, מאחר ורצונו האמיתי של המלך שלא יישאר זה האומלל בבית הסוהר, אלא ישאף לצאת, לשם כך הוא עשה לו מחתרת לצאת משם. אך הוא עצם עיניו והתעצל, וממילא הפסיד.

וכך כתב שם רבנו יונה שער א': "והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (דברים ל, ב'): "ושבת עד ה' אלוֹקֶיךָ ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוּוֹךְ היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך", ואומר בגוף העניין (דברים ל, ו): "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" להשיג אהבתו. והנביאים והכתובים דיברו תמיד על דבר התשובה, עד כי באו עיקרי התשובה כלם מפורשים בדבריהם כאשר יתבאר", וזה כוחו של השופר לחדור לפנימיות הלב ולעורר את קול הנשמה המבקש את קרבת אלקים. לכן אמרו בגמ' (ראש השנה כ"ו), שהשופר נחשב לעבודת פנים (כאילו תקע בקודש הקודשים), "כיוון דלזכרון הוא - כבפנים דמי". היינו, שהוא בא במחותרת לפני כיסא הכבוד לפני ולפנים, וזה מפני שקולו יוצא ממקום פנימי שבנפש.

■ על ידי תפילה נזכה להיוושע

כתב רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק, דברים, פרשת נצבים, אות י"ז), וכדי שלא יפול לב האדם עליו מזה שרואה ומרגיש בנפשו שיש לו נפש נמוכה שאין בכוחו להגיע למדרגות הנ"ל, וגם אין לו רב כזה שיוכל ללמוד ולקבל מאתו. ועם כל זה לא יאמר נואש לנפשו, ועל זה אמר "לא בשמים" וגו', דבאמת דברי תורה קרובים לכל אדם, "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך" דייקא, כל אחד כפי מה שהוא. ועל כן אמר זה לשון יחיד, אף שפתח לשון רבים, "לנו" "וישמיענו", "ונעשנה" (שם, י"ב). דרצה לומר דגם כי רחמנא ליבא בעי, ואיך שהוא עומד, גם אם יש לו נפש נמוכה מאד, אם ייתן על לבו לעשות עבודתו המוטלת עליו לפי כוחו ושכלו, יהולל בפיו על ידי תורה ותפילה, הוא חשוב מאד לפניו יתברך.

כלומר, רבי צדוק הכהן מפנה את תשומת הלב לכך, שבניגוד לפסוקים הקודמים, אשר נוסחו בלשון רבים "מי יעלה לנו", "וישמיענו" (י"ב) וכו', פסוק יד מנוסח

בלשון יחיד "כי קרוב אליך... בפיק ובלבבך לעשותו". ר' צדוק מוכיח מכך, ש"רחמנא ליבא בעי", וה' מצפה מכל אדם לעבוד כפי מצבו בהתאם למקום שבו הוא נמצא. והוא ממשיך ומבאר את שנאמר בסוף הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיק", היינו על ידי תפילה. שדווקא על ידי שמכיר את שפל ערכו וישפוך את נפשו לפני ה' יתברך, הוא חשוב מאד לפניו יתברך. כמו שנאמר: "תפילה לעני כי יעטוף" (תהלים ק"ב, א), שהוא עוטף את כל התפילות שבעולם, מפני שתפילתו מקובלת לפניו יתברך. ומעין זה מצינו במנשה מלך יהודה, שהוא היה בין הנמנים שאין להם חלק לעולם הבא, ועם כל זה דרשו עליו במדרש שוחר טוב (תהלים ק"ב) פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם. וגם דרשו זאת (ויקרא רבה ל', א) על הדור הזה שהוא ערער ממעשים טובים ואין לנו על מה להישען, ולא נשאר לנו רק התפילה, ועם כל זה לא בזה את תפילתם, שכל פרט נפש מישאל איך שהוא עומד תפילתו מקובלת לפניו יתברך להיושע בכל ענייניו. נראה, כי הסיבה לכך ש"קרוב אליך הדבר מאוד" קשורה לכך ש"בפיק ובלבבך לעשותו", כלומר, התפילה רצויה תמיד ולכן תמיד יש אפשרות להתפלל ובע"ה להיושע.

וחיי עולם נטעו!

"העדתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׂמִימִים וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים
וְהַמְּנוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרֵת
בְּחַיִּים"
(דברים ל יט)

"ובחרת בחיים!" פרשה זו עוסקת בציווי המוטל עלינו, הטומן בחובו את תמצית עבודת כל איש ישראל. חיי התורה, הכוללים את קיום המצוות והימנעות מעברות, הם הם הביטוי המעשי של הבחירה בחיים, ובהם אנו נקראים לבחור, למען נחיה אנו וזרענו חיים טובים ומאושרים בזה ובבא. אם כן, יש בקריאה זו גילוי של דאגת אב לבניו, וכמו שאומר רש"י: "ובחרת בחיים אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי". אבינו מלכנו, שהוא מלך חפץ בחיים, קורא לנו באהבתו ובחמלתו: "ובחרת בחיים!".

וכתב בספר מטה יהודה: הרבה אנשים חושבים שהנה ב"ה מרובים זכויותיהם ואכן הם בסדר, ולא נותנים ליבם להתבונן כמה חטאות ועוונות הם עושים בכל יום, ולעומת זאת את המצוות המועטות שעשו הם זוכרים ומתפארים בהם וחושבים עצמם כאחד מצדיקי הדור.

ומעשה באיכר סבל שהעמיס על עגלתו את יבול שדהו, ערמות אלומות לאין מספר. וביקש להכניסן לגרנו. פתח את דלתות המחסן ומשך ברסן סוסיו. הסוסים נכנסו פנימה אבל העגלה נתקעה. היא היתה טעונה תבואה בגובה עצום, ופתח הגורן היה נמוך מדי בשבילה. הכה האיכר הסכל בסוסים ללא הפסק, אבל העגלה לא הצליחה להכנס. עבר שם לץ אחד ואמר: למה תכה את סוסיך לשוא, האינך רואה שהמטען גדול מן הפתח? השיבו האיכר: ומה אעשה? השיבו הלץ: קנה ממני בסכום הגון משקפת המגדילה כל דבר לאין ערוך, הבט בה על הפתח והוא יהיה גבוה, כך תוכל להכניס את העגלה ללא כל מאמץ. האיכר שמח שמחה גדולה וקנה במחיר גבוה את משקפת הפלא, והלץ פנה והלך לדרכו.

הביט האיכר בפתח מבעד למשקפת, ואכן הפתח גבה פלאים. מך האיכר ברסן בסוסים כשהוא מביט במשקפת, אך הם לא משו ממקומם. הכה אותם ולשוא...

תמה והשתומם הלא הפתח גדול, ומדוע א"כ העגלה אינה זזה החל לצעוק בקול גדול אל הלץ הנוכל המתרחק: ענהו הנוכל: שוטה הלא תבין, הפתח אמנם גדל, אבל אם תביט באותה משקפת גם על העגלה והתבואה תראה שגם הם גדלו בהתאם. הביט האיכר במשקפת על התבואה, וראה שאמנם כן הוא, הפתח גבה אך גם התבואה גדלה והכל נשאר כשהיה. צעק לנוכל ואמר: א"כ לא הועלת לי מאומה, קח את המשקפת והשב לי את כספי. צעק אליו הנוכל בתשובה: לא כך, כשאתה מביט בתבואה עליך להפוך את המשקפת לצד המקטין שלה, והכל יבא על מקומו בשלום. הוא המתין רגע, עד שהפך האיכר את המשקפת והביט בתבואה ואכן היא קטנה לגודל מזערי. פניו של האיכר קרנו, והנוכל המשיך בדרכו ונעלם מן העין.

הביט האיכר בריכוז בעד המשקפת המקטינה על מטען התבואה, ומשך ברסן הסוסים. הם משכו בעולם ולשוא, הרים עליהם את שוטו והצליף בהם ומאומה. עוד האיכר אובד עצות, ולא הבין מה ארע כאן הוא מביט בתבואה בצד האחד של המשקפת והיא קטנה עד מאוד, הופך את המשקפת ומביט בפתח והוא גדול עד מאוד, הפתח גדול והתבואה קטנה במשקפת, א"כ פלא הוא מדוע התבואה אינה נכנסת... ואין את מי לשאול, כי הנוכל שמכר לו את משקפת הפלאים נעלם.

עבר אדם פיקח, וראהו מסתכל כך ומתבונן כך, ומצליף בשוטו בלא תכלית. אמר לו: הוי שוטה נבער, הפסק! הלא תבין שהמשקפת לא תשנה את המציאות. הלא תבין שאי אפשר להסתכל על הפתח מצד זה ועל התבואה מצד אחר. אמר האיכר: ומה אעשה? ענהו הפיקח: אין פשוט מזה, הסר מן התבואה עד לגובה הפתח ואז תכנס העגלה בקלות.

והנמשל אנו שלווי נפש, על אף שהנה באים אנו ליום הדין עם עגלה מלאה עוונות למעלה ראש, באיזו זכות ובאיזה טיעון סבורים אנו שנוכל להכנס בשערי הרחמים והרצון? והתשובה היא שיצר הרע מכר לנו משקפת פלאים, מצד אחד היא מגביהה לאין שיעור את שערי הרחמים והסליחות, ומן הצד השני היא מקטינה ומזעירה את עוונותינו עד שכמעט הם נעלמים מן העין, באופן כזה אין כל סיבה מדוע העגלה לא תעבור בקלות. וכמובן שזוהי תרמית עצמית. יש לנו איפוא לזנוח את משקפת התרמית ולהסתכל נכונה, ולהבין שעד שלא נסיר את הר העוונות מן העגלה ע"י תפילה תשובה וצדקה אין העגלה יכולה לעבור.

■ מי האיש החפץ חיים

ובאמת תימה הוא, הלא כולנו חפצים בחיים, והתורה הזהירה "החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה", האם אחרי דברים אלה יש למישהו ספק במה לבחור? הלא ברור מאליו, שכאשר עומדים לבחירה מצד אחד חיים וברכה, ומן הצד השני מוות וקללה יבחרו הכול בברכה וחיים! ומדוע יש צורך בציווי מיוחד על זה? וכבר כתב השל"ה הק' את השאלה הזו, כפי שאמרנו, שהרי אם יודע האדם ששני דרכים לפניו האחד דרך החיים והשניה דרך המוות רח"ל מה הצורך לציווי והזירוז ובחרת בחיים והלא מעצמו יברח מדרך המוות לדרך החיים.

ויש שביארו בזה שהכוונה היא, כי באמת שני הדרכים הם שני האפשרויות אך להתגבר על היצה"ר. החיים זו הדרך של יעסוק בתורה. והמות זו הדרך של "זכיר לו יום המיתה", ומייעצת התורה ובחרת בחיים לבחור בדרך הזה למען תחיה אתה וזרעך, כי הזכרת יום המיתה באה כרגיל לעת זקנה ואז אין לאדם כבר האפשרות לחנך בנו, וגם הוא עצמו כלו כוחותיו, אבל אם יבחר בדרך של "יעסוק בתורה" יזכה גם לגדול ולהרבות בתורה ויראה.

ובדרך אחרת אפשר לבאר, לפי מה שהביא ה"חפץ חיים" מביא בספרו "שם עולם" את דברי הסמ"ג בהקדמתו בעניין יצירת האדם. תחילה, אומר הסמ"ג, ברא הקב"ה את המלאכים שכל מהותם היא רוחנית, ובהנהגתם הם הולכים אחרי הדעת האמתית, והם משוללים לחלוטין מכל החמדה והתאוה. אחר כך ברא הקב"ה ביום החמישי את החיות ואת הבהמות, שהן הניגוד הגמור למלאכים. להן אין כלל דעת וחוכמה, והן נמשכות רק אחרי תאוות נפשן. ביום השישי לבריאה אמר הקב"ה: עתה ארכיב את שני הכוחות יחד. דהיינו, את נשמת האדם, שהוא כעין מלאך בדעתו ובחוכמתו, חיבר הקב"ה עם הנפש הבהמית הנמשכת רק אחרי תאוות הגוף. כמו כן מוטבעים בנפש הבהמית שאר הכוחות הרעים כגון הכעס, החמדה התאוות וכדומה.

במשך כל ימי חיי האדם ללא הפסק מתנהל בקרבנו מאבק בין שני הכוחות אשר מהם הוא מורכב. הגוף והנשמה נלחמים זה בזה, וכל אחד מנסה להשתלט על חברו. כאשר הנפש השכלית, הלא היא הנשמה הטהורה, מתגברת על הנפש הבהמית, וכל מעשי האדם ישקו על פיה, או אז ראוי אדם זה לתואר "צדיק", והוא עולה למדרגת מלאך, וכאשר האדם מגביר את הנפש הבהמית על הנפש השכלית וכל פעולותיו נעשות כפי רצון תאוותיו, הרי הוא משפיל את עצמו בזה עד שהוא יורד למדרגת בהמה, ובשם "רשע" יקרא. עד כאן דברי הסמ"ג.

ומביא ה"חפץ חיים" את משלו על סוחר ששכר עגלון כדי להוביל אותו ואת סחורתו מעיר אחת לשנייה. בטרם יצאו לדרך אמר הסוחר לעגלון שהוא עייף מאוד ועומד להירדם וביקשו להשגיח היטב על סוסו לבל יסטה מן הדרך. זמן קצר אחרי ששקע הסוחר בשינה עמוקה, נרדם גם העגלון, והסוס עשה את דרכו ללא פיקוח והשגחה, וכאשר הבחין בעשבים הגבוהים הגדלים לצד הדרך, פנה לעברם כדי לאוכלם. כיוון שירד הסוס מדרך המלך, נגררה אחריו גם העגלה עד שהתהפכה.

הסוחר נזרק מתוך העגלה ונחבט בקרקע, התמלא בכעס על העגלון שלא נשמע לדבריו ולא השגיח על הסוס, והטיל עליו את האשמה להתהפכות העגלה. אך העגלון ניער מעליו אשמה זאת, באומרו: בתחילת הדרך אכן השגחתי על הסוס, והולכתי אותו באמצע הדרך. כיוון שאני מכיר היטב את בהמתי, ואני יודע שהיא נבונה ומשכלת ומכירה היטב את הדרך, לא העליתי כלל על דעתי שהיא תסטה ותהפוך את העגלה.

כעסו של הסוחר גבר, והשיב לעגלון: שוטה שכמותך, וכי אפשר לומר על בהמה שהיא משכלת?! הלא סוף כל סוף בהמה היא! וכאשר היא רואה דבר שהיא מתאוה לו, התאוה מתגברת עליה, והיא הולכת על פי תאוותה ורצונה. לכן היה אסור לך להסיח דעתך מההשגחה עליה, לפיכך אתה הוא האשם!

הנמשל: על האדם לדעת, שהוא מורכב מנפש שכלית ומנפש בהמית (גוף ונשמה). הנפש הבהמית שלו דומה לנפש של כל בעלי החיים, ולכן יש צורך גדול מאוד להשגיח עליה בכל שעה ושעה! יש לאחוז במושכות כל העת ולהנהיגה, לבל תוביל את ה"סוחר", שהיא הנפש השכלית, לעבר מסלול שבו הוא ייפול וייחבט. כאשר האדם מסיח דעתו אפילו במקצת, מיד עושה הנפש הבהמית את שלה ולוכדת את הנפש השכלית ברשתה.

זוהי משמעות הצו "ובחרת בחיים" לרתום את עגלת חיינו אל הנפש השכלית, ולהשתדל תמיד שהיא תשלוט, ולאורה נכלכל את כל מעשינו.

■ אפשרות בחירה

מציאות הבחירה שנתן הקב"ה בידינו, יוצרת מצב לפיו, המוות נתינה חשובה היא כמו החיים, כי גם את החמדה והתאוה יאהב האדם, אף על פי שאחריתן מוות! כלומר, התורה באה להאיר את עינינו ולהצילנו מטעות גדולה ומרה הרווחת

בקרב בני האדם. ההיגיון הפשוט אומר, שהואיל ודרך התורה והמצוות מבטיחה חיים, ולעומתה דרך החטא מקרבת את המיתה, נטייתו הטבעית של האדם היא לאהוב את החיים ולרדוף אחריהם ולירא מפני המוות ולברוח ממנו. באה התורה ומגלה לנו כאן, שאין פני הדברים כך, אלא האדם אינו אוהב את החיים כפי שהיה צריך להיות, וכמו כן הוא גם אינו נרתע מפני המוות כפי שמתבקש לכאורה.

כי הוא מפלאי הבריאה בדרכי היראה באשר הקב"ה הסיר מטבע האדם את הפחד והמורא מפני העונש, כולל את הפחד מפני המוות, כדי שלא יוכרח לעבוד את הבורא מתוך פחד, שכן על ידי זה הייתה נשללת ממנו זכות הבחירה. עתה, אחרי שהמעיט הקב"ה את הפחד מהמוות והקללה, החיים והמוות שווים בעיני האדם. ואם תישא אותו רוח תאוותו ללכת אחרי מראה עיניו ורצון לבו, ילך בדרך המוות ויזניח את טוב החיים. לפיכך אין כאן לתמוה מדוע השיקול לברור בין ברירת החיים לברירת המוות בשם "בחירה" יקרא. כי אחרי הסרת הפחד הטבעי, יש כאן בחירה בין שני צדדים שקולים. לפי זה מובן אם כן מדוע צריכה התורה לצוות "ובחרת בחיים", כי לולי ציווי זה היה האדם עלול בהחלט לבחור במוות ובקללה.

לאור דברים אלו מתבאר דבר נוסף. ידועים דברי חז"ל, שאין נתינה פחות משווה פרוטה. זאת, משום שמסירת דבר שאין לו חשיבות אינה נחשבת ל"נתינה". על אחת כמה וכמה שאין מקום לנתינה כשמדובר בדבר שאין לו שום ערך, ובמיוחד אם הוא דבר שבני אדם נרתעים ממנו, כי כאשר אין רוצים לקבל את הדבר, כמובן גם אי אפשר לתת אותו. אי לכך אילו הייתה יראת ה' חקוקה בטבע האדם, לא היה מקום לומר "החיים והמוות נתתי לפניך", כי המוות לא היה כלל בגדר נתינה. מכיון שאז האדם היה אוהב את החיים בלבד, כלומר, את דרך התורה והמצוות, ואת המוות שהוא דרך העוון והתאוה היה דוחה מעליו, ובאין מקבל אין נתינה. אולם עתה, אחרי שגזרה חוכמתו של הקב"ה לשלול מטבע האדם את אימת משפטו ופחד עונשו, גם מורא המוות לא יחריד אותו. על כן אומר הכתוב, שגם את החיים וגם את המוות נתן ה' לפנינו, כי גם המוות חשוב לנתינה כמו החיים.

לכן נמנית המצווה "ובחרת בחיים" בין המעלות העליונות שניתנו לנו במצוות עשה, שעליהן אומר רבינו יונה זצ"ל: "ומה תקוות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים אשר נברא עבורם". זהו חיוב תמידי המוטל על האדם! ומכיון שחויבנו בו, משמע שבידינו מסור הכוח להתגבר על נטיות הגוף והחומר, לטוב לנו כל הימים.

האפשרות בידנו לבחור בין חיים לבין חלילה מוות

”ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב
ואת המוות ואת הרע”
(דברים ל', ט"ו)

מובא במדרש (דברים רבה ה', ב'): אמר רבי אלעזר: הסייף והספר ירדו יחד כרוכים מין השמים. אמר להם הקב"ה לישראל, אם תקיימו את מה שכתוב בספר התורה הזה, אז תהיו ניצולים מין הסייף הזה, ואם לאו, אתם נהרגים בסייף הזה. ממשיך המדרש ואומר: משל לעבד שרבו הראה לו תכשיט של זהב וכבלים של ברזל ואמר לו: אם תישמע בקולי הרי תכשיט של זהב מוכן לך, ואם לא תישמע בקולי, הרי כבלי ברזל מוכנים כדי לאסור אותך בהם ולחבוש אותך בבית האסורים. כך אמר הקב"ה לישראל: אם אתם עושים רצוני ומקיימים התורה והמצוות, הרי חיים של ברכה וטובה מוכנים לכם. ואם לאו, תענשו, וכן נאמר בנביא ישעיה (א', י"ט, כ'): "אם תבאו ושמעתם, טוב הארץ תאכלו... ואם תמאנו ומריתם, חרב תאכלו, כי פי ה' דבר".

■ הכל ביד האדם!

ואין הקב"ה גוזר על אדם להיות צדיק או רשע, אלה הכל מסור בידו. שאם הקב"ה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, לא היה מקום לשכר ועונש, שהרי אז אדם היה מוכרח לעשות כפי שנגזר עליו לעשות. ומכיוון שיסוד זה הוא יסוד היהדות, הזכירה התורה עיקר זה מיד בתחילת התורה ובחתימתה. שכן באדם הראשון נאמר: (בראשית ג', כ"ב): "ויאמר אלוקים הן האדם היה כאחד מאתנו לדעת טוב ורע" דהיינו, האדם הוא היצור היחיד בבריאה שיש לו הכוח לבחור בטוב או ברע, ואין לו חבר לא בעליונים ולא בתחתונים, שהרי למלאכים אין יצר הרע, וכל עבודתם הוא מצד השכל ואין להם בחירה כאדם, ואילו האדם מורכב מיצר טוב ויצר הרע, והוא מונהג משכל וטבע, ויש בידו לבחור לעשות טוב או רע.

כי אמת הדבר, שהשי"ת בעצמו, מניח ידו של אדם על גורל הטוב, דהיינו, על ידי שנותן לו חיי נחת ועונג, בתוך החיים הגשמיים, המלאים ייסורים ומכאובים

וריקנים מכל תוכן. שבהכרח נעתק האדם ובורח מהם בזמן שיראה לו אפילו כמציץ מן החרכים, איזה מקום שלווה להימלט שמה מהחיים האלו, הקשים ממות. שאין לך הנחת ידו של אדם מצדו יתברך גדולה מזו.

■ בחירה על פי מעשי האדם

על הפסוק ויתרוצצו הבנים בקרבה מסבירים חז"ל (ב"ר מ"ג) שכשעברו על פתחי עבודה זרה עשיו מפרנס לצאת וכשעברו ליד בית המדרש יעקב מפרנס לצאת והשאלה ידועה איזו בחירה יש לעוברים במעי אימם וכיצד זה רץ לתורה וזה רץ לעבודה זרה.

וביאר בספר "דעת תורה" שבעולם הגשמי ישנם חוקי טבע, כאשר מחזיקים משהו ביד ומשחררים את האחיזה בו הוא נופל למטה. למה הוא נופל למטה ולא למעלה כי יש כח משיכה, ולמה כח המשיכה הוא למטה ולא למעלה כך הוא חוק הטבע כפי שחקק אותו הקב"ה בבריאה. וכן הוא ענין המגנט, כאשר ברזל שנמצא בקרבת מקום למגנט נמשך אליו מדוע כי יש למגנט כח משיכה וכל שנמצא בתוך שדה המשיכה של המגנט נמשך הברזל אליו.

וכמו שיש חוקי טבע בעולם הגשמי כך יש חוקי טבע ברוחניות, לרוחניות יש שדה מגנטי יש כח משיכה לטומאה שיש לה שדה מגנטי, וכך גם לקדושה. ומי שנמצא בשדה המגנטי של קדושה על ידי שהוא מושרש בקדושה, נמשך אל הקדושה ומי שמושרש בטומאה נמצא בשדה המגנטי של טומאה, וממילא נמשך אל הטומאה. ואם כן יעקב אבינו ששרשיו בקדושה נמשך אל הקדושה שהיה בשדה המגנטי של הקדושה ועל כן מפרנס לצאת לבית המדרש, ואילו עשיו המושרש בטומאה נמשך ומפרנס לצאת לעבודה זרה.

ודבר הבחירה של האדם היא רק לעניין החיזוק. כי ודאי עבודה גדולה ויגיעה רבה יש כאן, עד שיזכך גופו ויוכל לקיים התורה ומצוות כהלכתן, דהיינו, לא להנאת עצמו אלא כדי להשפיע נחת רוח ליוצרו, שנקרא "לשמה", שרק באופן זה זוכה לחיי אושר ונועם, המלווים עם קיום התורה, ובטרם שמגיע לזיכוכ הזה, נוהג ודאי בחירה להתחזק בדרך הטוב בכל מיני אמצעים ותחבולות, ויעשה כל מה שתמצא ידו לעשות בכוחו, עד שיגמור את מלאכת הזיכוכ, ולא ייפול ח"ו תחת משאו באמצע הדרך.

מאמרים • האפשרות בידנו לבחור בין חיים לבין חלילה מוות _____ שכא

וידע האדם, כי ככל שיתרחק הוא עצמו מהרע, כן יזכה לסייעתא דשמיא, ואז יקטן הנסיון ולהפך. ובוה מתורץ תמיהות שיש ליהודי, כאשר לעיתים הוא מנסה להתחזק, ומזדמן לו החטא, ידע כי אם ישריש בנפשו את הריחוק מצן החטא, ינצל גם מן הנסיון!

■ מסירות נפש לבחירה בטוב!

הגמרא במסכת עבודה זרה (י"ז) מספרת על רבי אלעזר בן דורדיא, שהיה בראשית דרכו חוטא ועבריין בעוונות כבדים וחמורים. פעם אחת הלך וישב בין שני הרים וגבעות. אמר: הרים וגבעות, בקשו עליי רחמים. אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו... אמר: שמים וארץ, בקשו עליי רחמים. אמרו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו... אמר: חמה ולבנה, בקשו עליי רחמים. אמרו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו... אמר: אין הדבר תלוי אלא בי! הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכייה, עד שיצתה נשמתו, יצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא.

אותו רבי אלעזר בן דורדיא, שהיה שקוע בתהומות החטא, סבור היה שאין לו תקווה לצאת משם אלא בעזרתם של אחרים. מן התהום אליה הדרדר קרא להרים והגבעות, לשמים ולארץ לחמה וללבנה שיושיטו לו חבל הצלה, אך הובהר לו, כי כל אלו לא יוכלו להיות לו למשען ולעזר. מי שינסה להישען על אלו, במהרה יתברר לו שנשען על משענת קנה רצוץ, כי אז החליט שאין הדבר תלוי אלא בו. עד שמשמיים העידו שתשובתו מעומק הלב נתקבלה ברצון.

הגמרא מספרת עוד, כי למשמע בת הקול שיצאה משמים המצביעה על האפשרות להשתנות בשעה קלה אמר רבי: יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת. לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקוראין אותן "רבי". הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל היה מפרש, כי התואר "רבי" שהוענק באותה שעה לאלעזר בן דורדיא לא היה תואר כבוד סתמי. אלעזר בן דורדיא אכן נעשה באותה שעה רבי ומורה לדורות מהי הדרך אל התשובה. היא אינה תלויה בשום גורם חיצוני אלא בנו עצמנו ובהחלטתנו הנחושה, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפך ובלבבך לעשותו.

■ לעשות כנגד כל הסיכויים!

יסוד התשובה ויסוד הבחירה בטוב הוא, שהאדם לעולם לא יסיח דעתו, ולא יתיאש חלילה. כך ביאר ה"חפץ חיים" זיע"א את דברי המדרש, המספר כי רבי חנינא בן דוסא, שראה את בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים. אמר הכל מעלין לירושלים ואני איני מעלה דבר... יצא למדברה של עירו וראה שם אבן אחת, ושבבה וסיתתה ומירקה. ביקש לשכור לו פועלים (להעלותה), אמרו: תן לנו חמישה סלעים... ולא נמצא בידו דבר לשעה... זימן לו הקב"ה חמישה מלאכים (שהסכימו לשאתה עברו) ובלבד שתיתן ידך ואצבעך עמנו, נתן ידו ואצבעו עמהם (וברגע עפו ופרחו) ונמצאו עומדים בירושלים.

לכאורה, שאל מרן ה"חפץ חיים", תמוה הדבר: מפני מה עיכב הקב"ה עד שחיפש לשכור אנשים ולא שלח לו המלאכים תיכף בתחילת העניין? ומה פשר התנאי שהעמידו המלאכים לרבי חנינא בן דוסא "ובלבד שתיתן ידך ואצבעך עמנו"? אין זאת אלא ללמדנו, שהאדם מחויב לפעול בכל מצב שהוא ולעשות מצדו את כל מה שניתן לעשות, אפילו אם בדרך הטבע המשימה שלו נראית כבלתי אפשרית, אסור לו להפסיק לבצע מחשבתו. כי מובטח לו שהקב"ה ישלח עזרתו מקודש בדרך נס. זאת בתנאי שהאדם עושה מצדו את כל מה שיכולים לעשות, יבוא הסיוע ממעל.

וזה נלמד מפרשתינו: "לא בשמים היא", ופירש רש"י: "שאלו הייתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמדה", הרי אפילו אם נעשה אלף סולמות לא נגיע לשמיים! משמע, אם כן, שאנחנו מצדנו חייבים לעשות ממש כל מה שביכולתנו לעשות, אפילו אם ברור מראש שאין בכוח עשייתנו להשיג את המטרה, כי אז הקב"ה מבטיח לעזור לנו מחוץ לדרך הטבע. זהו פרט חשוב בעולמה של תשובה: פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם.

■ השתדלות ברוחניות ובגשמיות

הקב"ה מצפה לנו, לתשובתינו ולהיטיב לנו, שערי שמים פתוחים, והוא מקור הברכות, החובה עלינו הן ברוחניות והן בגשמיות היא להשתדל, להראות שהדבר חשוב לנו ואכפת לנו, ואז יפתחו שערי שמים לטוב לנו.

כך פירש בעל ה"שפע חיים" את הפיוט הנאמר במוצאי מנוחה - "איש חסיד

היה", הפיוט מספר על חסיד היה שישב ולמד תורה, ולא היה לו דבר לפרנסת ביתו. אשתו עודדה את רוחו שיצא לשוק, אולי ייטיב ה' עמנו בזכות לימוד התורה. הבעל התבייש לצאת בבגדיו הבלויים, ואשתו שאלה בגדים משכניה, והוא יצא לשוק בתפילה שה' ישלח לו ישועה. גם ילדיו התפללו שיענה ה', ולא ישוב לביתו נכלם. אליהו בא לקראתו ואמר לו שהיום יתעשר, ושיכריז שיש לו למכירה עבד שאין דומה לו. חשב החסיד כיצד יעשה זה וישנה את דינו? נתן אליהו חכמה בלבן, והחסיד החזיק באליהו כאדון בעבדו. סוחר אחד קנה את אליהו בשמונה מאות אלף זהובים. שאל הסוחר את אליהו מה מלאכתו, ואם אומן הוא במלאכת הבנין ישלים את בניית הארמון, ולאחר מכן ישחררו. אליהו עבד עם כל הפועלים, ובלילה בקש מה' שישלים את הבנין, כי כל פועלו של אליהו היה לכבוד ה'. ה' שלח את מלאכיו שגמרו את מלאכת הבנין. שמח הסוחר כשראה שהבניה נגמרה, ואליהו ביקש מהסוחר לשחררו כפי הבטחתו, הסוחר קיים את דברו ואליהו עלה למרומים. ויש להבין, הרי אם באמת הבין החסיד שהוא מוכרח להישען רק על חסיד השי"ת, הרי היה יכול להישאר בביתו ולצפות לישועת ה'. ועוד למה נזקק למכור את אליהו הנביא לעבד שבונה טרקלין ופלטרין ויהיה מוכרח לשפוך שוועה בחצי הלילה.

וביאר השפע חיים, כי אותו חסיד בגודל קדושתו ורוב התמדתו בתורת ה' לא התפנה כלל לעסוק בצרכי פרנסה, כי השליך יהבו על הזן ומפרנס כל נבראי מעלה ומטה וכל בהמות חיות ועופות, אבל אשתו טענה לעומתו, שיחד עם האמונה מוטל על האדם לעשות פעולה קטנה כהשתדלות לפרנסתו. לכן לא אמרה לו שיצא לעבוד, אלא "הלא תצא לשוק", כי ביציאה זו בלבד יצא ידי חובת העשייה וההשתדלות, ואז "חנן ורחום במרומי אולי יגמלני ברחמיו". לכן ציווה אליהו הנביא לחסיד שימכור אותו לעבד, ורק אחרי פעולה זו שיווע בחצי הלילה "ענני נורא עלילה", שהוא עשה את חלקו, ועתה ישלים השי"ת את חלקו בהשפעת הפרנסה וישלים זה הבניין. מסיבה זו אומרים מעשה זה במוצאי שבת, ללמוד מכאן מוסר השכל ולדעת את חובת עשיית הפעולה, שעל ידה זוכים לברכת שמים.

יעזור ה' שנקשר עצמינו ברוחניות, ובבחירה בטוב, ואז נזכה מן השמים לשפע

טוב.

פנינים ומוסרים

קבלת התורה מומשיכה להחיותנו בכל הדורות ובכל הזמנים

"אתם נצבים"

(דברים כ"ט ט')

"אתם נצבים" זוהי קריאה לכלל ישראל לדורות, גם אחרי שמנהיג ישראל מרע"ה יפטר מן העולם, וכס המנהיגים אחריו, כי תמיד, עם ישראל הם "נצבים" לפני ה'. העמידה האיתנה בכוח ובהתמדה מלאת מרץ בקבלת התורה שבורא עולם הפקיד בידכם, בלימודה ובקיום מצוותיה, היא הגורם לקיום הנצחי של העם. ועל כן הברית לא נכרתה רק עם דור המדבר, אלא היא כוללת את כל הצאצאים בכל העתים, בכל התקופות. "אתם נצבים" אתם הנמצאים כאן היום וכל הדורות הבאים בכל הזמנים.

חכמי ישראל דנו, מדוע אנו אומרים "חג מתן תורה" ולא "חג קבלת התורה"? והרי בשבועות קיבלנו את התורה! האדמו"ר הראשון מגור, רבי יצחק מאיר בעל חידושי הרי"ם, ענה, כי מתן תורה היה אירוע חד פעמי שהתרחש לפני אלפי שנים, ואילו קבלת התורה היא פעולה שצריכים כל דור וכל אדם לבצע בכל עת מחדש. רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א נהג להוסיף על כך, שיש הבדל בין מתן תורה לקבלתה, שכן התורה ניתנה באופן שווה לכל עם ישראל, אולם קבלתה איננה שווה אצל כולם, כל אחד מישראל מקבל את התורה לפי ערכו ולפי השגותיו.

היינו קבלת התורה מתחדשת בכל יום ויום, אצל כל אדם לפי נסיונותיו, ויודעים אנו ומכירים, אנשים שמנסיון גדול צמחו והיו לאילנא רברבא, כל אחד לפי העמל שהשקיע במצבו בו הוא נמצא.

בכוח האחדות יוצאים זכאים בדין בראש השנה

"אתם נצבים היום גלכם"

(דברים כ"ט ט')

אומר האדמו"ר בעל ה"נתיבות שלום" זיע"א, כי מובא בספרים הקדושים, שהמילה "היום" בפסוק מתייחסת ליום הדין ראש השנה, בו "אתם נצבים כולכם לפני ה' אלוקיכם". העצה שנתנה התורה ליהודי העומד קודם ראש השנה ואינו יודע איך יכנס ליום הקדוש הזה, רמוזה בתובה "כולכם", כמו שכתוב במדרש תנחומא על פסוק זה: "אתם נצבים היום" מה היום מאפיל ומאיר, אף אתם בזמן שאפלה לכם אני מאיר לכם. אימתי? בזמן שתהיו כולכם באגודה אחת. על ידי זה שיהודי מקושר לציבור ומבטל את עצמו אליהם, אין שורים עליו דינים. כמאמר חז"ל (ברכות מג): כל בי תרי לא מזקי, שרק על היחיד שייך דינים, אבל על ציבור אין דינים כי כוח הציבור ממתיק הדינים.

יסוד גדול וחשוב זה כבר מובא בספרי החסידות ונארג כחוט השני בכל ספריהם של הצדיקים הקודמים. היו שפירשו בזה את הפסוק "הריעו לפני המלך ה'", שלפני שמגיעים להתדיין ולהישפט לפני המלך הקב"ה, העצה היא, "הריעו", תהיו באחדות וברעות איש עם רעהו, וכך תצאו זכאים בדין. עוד פירשו את נוסח התפילה: "מעבירין את רוע הגזרה", איך מעבירים את הגזרה? על ידי רעות ואהבת חברים.

פירש הצדיק בעל "אריה דבי עילאי" זיע"א מווישניצא מקרא קודש (מלאכי ג', ט"ז) "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו". הנה אם חושב האדם לעצמו, שאם ידבר על חבירו דברים רעים וישמיץ אותו ברבים, על ידי זה הוא עצמו יתגדל ויתרומם בעיני הקב"ה, הרי שאין זה נכון, ואדרבה, שניהם יחדיו נחשבים כלפי שמיא כאנשים רעים. מנגד, מידה טובה מרובה, אם אדם אחד מדבר על רעהו דברים טובים, "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו", אז "ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו", השי"ת כותב את שניהם יחדיו בספרי יראי ה'.

בזה מפרשים העולם מה שכתב הרמ"א (או"ח סי' תקפ"ב ס"ט) "נוהגין בליל ראש

השנה שכל אחד אומר לחברו לשנה טובה תכתב". ובמשנ"ב (שם סקכ"ה) הביא מהא"ר שלא יאמר זאת גם בליל ב' דר"ה. לכאורה מדוע לא יאמרו כן גם בליל ב'? ולדרכינו אתי שפיר, כי באותה שעה שבליל א' דר"ה כל אחד אומר לחברו: "לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום", הרי משמע מזה שכל אחד אוחז את חברו לצדיק גמור, שהוא נכתב ונתחם לאלתר לחיים טובים ולשלום, ותיכף השי"ת מקשיב לזה ושומע את הברכה, וכותב בספר זיכרון לפניו את שניהם בספרן של צדיקים גמורים. אך אם יבוא גם למחרת ויברך אותו ככה, הרי נמצא שלא היה די בברכה שבירכו יום אתמול, ומוכח מיניה שמחזיק אותו לבינוני שעדיין לא נחתם דינו מאתמול, ועל כן עדיף טפי שלא לברך כלל בליל ב' דר"ה.

מכאן נלמד על מעלת חשיבות האחדות בין בני ישראל בימי הרחמים והסליחות.

בראש השנה גם הצדיקים נידונים על כוחם לכל ימות השנה

"אתם נצבים היום"

(דברים כ"ט ט')

הצדיק רבי אברהם ממיקולאיב זיע"א ביאר פסוק זה על פי משל לתכסיסי מלחמה של אנשי הצבא. יש שממונים עליהם שרים רבים ונכבדים זה למעלה מזה, שהדרך הוא אשר השר הקטן מלמדם סידור תכסיסי מלחמה, והם עומדים זה אצל זה בשווה סדר אחד שורות שורות, והמלמד עומד עליהם ברחוק קצת כנגדם ומצווה עליהם כיצד יעשו, ומה שמצווה עליהם כן יעשו כולם כאחד. והנה אם השר הגדול ממנו בא לנסות לאנשי הצבא שתחת דגלו באותות, אם הם מורגלים בסדר עבודתם, אזי גם השר הקטן עומד עם אנשי הצבא בשווה להם ועושה כמו שאנשי הצבא הפשוטים עושים. וכן כל מה שהשר הוא יותר גדול, השר הפחות ממנו הוא ניצב לצד אנשי הצבא הפשוטים. ואם בא המלך לנסות אותם, אזי כל השרים כולם הקטנים עם הגדולים עומדים ניצב בסדר אחד עם אנשי הצבא, ועושים כולם כאחד ענייני סידור ותכסיסי המלחמה כפי פקודת המלך.

הנמשל הוא, כי בכל השנה ההשפעה הולכת על ידי הצדיקים, לצדיק זה יש לו מפתח פרנסה, לצדיק אחר יש לו מפתח רפואות. אבל בראש השנה, כאשר יבוא המלך מלכו של עולם הוא הקב"ה לשבת על כיסא המשפט לדון את כל באי עולם, וכולם יעברו לפניו כבני מרון, אזי נידונין לפניו גם הצדיקים, ע"ד הכתוב (מלכים-א' ח', נ"ט) "לעשות משפט עבדו". ולזה אמר "אתם נצבים היום", הוא ראש השנה, ע"ד הכתוב (איוב א, ו) "ויהי היום" והוה ביומא דדינא בריש שתא. "כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם וגו' כל איש ישראל".

בכל יום צריך לבחור מחדש בין חיים למוות

"רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב
וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע וְגו' וּבַחֲרָתָּ בְּחַיִּים"
(דברים ל', ט"ז, י"ט)

לשון 'היום' לכאורה תמוה. אך אולי הכוונה בזה, שבכל יום יראה לבחור בשני הדרכים שלפניו, בין שהיה לא טוב עד עתה, צריך להתחיל מעתה לבחור בדרך הטוב, ובין שכבר בחר בדרך הטוב, לא יסמוך על זה לומר שוודאי יהיה בדרך הטוב גם להבא, אלא לא יאמין בעצמו, ובכל יום ידע שצריך עוד לבחור, כי עדיין עומד דרך הרע והמוות לפניו, וישתדל לבחור בדרך הטוב, וגם כשנולד לו בן שהוא יום הראשון, יתחיל תיכף לעיין איך יחנכהו בדרך התורה.

צדיקים פירשו בכך את הפסוק "יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת", כי כל יום צריך ללמוד מהיום שלפניו, אם היום שלפניו היה טוב, צריך להמשיך הלאה ולנהוג כך גם ביום שלאחריו, ואם חלילה לא היה יום טוב, להסיק מכך מסקנות ולפתוח דף חדש ביום זה. כתוב: "בשרו מיום אל יום ישועתו", כל יום צריך את הישועה שלו, אם האדם מחליט להתנהג כראוי הוא מושיע את היום לטובה, וחלילה להיפך. אברהם אבינו זכה, וכל ימיו היו מונהגים כראוי וכרצון הבורא, לכן נאמר עליו: "ואברהם זקן בא בימים", אברהם אבינו הגיע עם כל ימיו לעת הזקנה, הוא לא והחסיר אפילו יום אחד, כל ימיו היו עמוסים וגדושים בתורה ובמעשים טובים.

פרשת וילך

מנהיג ישראל

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגו'; וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם"
(דברים ל"א, א'-ב')

פרשתנו עוסקת ביומו האחרון של משה רבינו ע"ה. הוא הולך לבני ישראל ואומר להם, שהגיעה עתו להסתלק מן העולם. הוא אומר להם דברי חיזוק ועידוד, שהם יזכו למה שלא זכה הוא, להיכנס אל ארץ הקודש תחת הנהגתו של תלמידו הנאמן, יהושע בן נון.

נתקשו המפרשים בביאור הפסוק וילך משה לאן הוא הלך ולאילו מטרה, היונתן בן עוזיאל תרגם ואזל משה למשכן בית אולפנא והכוונה בזה יש לומר שגם ביום המיתה יש לו ללכת למקום הלימוד שהלך שם כל ימי חייו, ואף על פי שידע שהיום יום מותו אין לו לעשות דבר אחר מאשר ללכת למקום שהלך שם יום יום. כי אותה התכלית שרוצה לעשות ביום המיתה כן עשה יום יום כל ימי חייו.

והאבן עזרא פירש כי מרע"ה הלך אל כל שבט ושבט להודיע שהוא מת שלא יפחדו וחזק לבם בדבר יהושע ממשיכו. והרמב"ן פירש שהלך ממחנה לוויה למחנה ישראל לכבדם כמי שירצה להפטר מחבירו ובא ליטול רשות ממנו, והמשך הפסוק "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" פירש הרמב"ן שאמר זה לנחם אותם על ענייניו כלומר אני זקן ואין לכם עוד תועלת ממני ועוד כי השם צוני שלא אעבור שם ואל תפחדו ואל תיראו כי השם יעבור עמכם וכו'. ואף על פי שמשה רבינו היה בתוקפו ובבריאותו כאשר העיד עליו הכתוב לא כהתה עינו ולא נס ליחו אמר כן לנחמם.

האור החיים פירש על פי דברי רבותינו ז"ל כי ארבעים יום קודם הפטירה נשמת

האדם הולכת ממנו כאומר "ונסו הצללים" ומבקרת מקום חנייתה במקום עליון והצדיקים יכירו בדבר וכו' ומכאן ידע משה את יום פטירתו.

ובספר נועם מגדים פירש, כי אף על פי שהלך משה מן העולם מכל מקום עודנו מדבר את כל התורה אל כל ישראל, וכל חידוש שמתחדש נובע ממנו וכדרך שאמרו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני, וזהו "וילך". ולכן קראו לכל תלמיד חכם משה משה שפיר קאמרת.

ולפי זה יוצא שפירוש וילך משה היינו שהסתלק מן העולם ובכל זאת "וידבר את כל הדברים האלה" כי השאיר כאן את הרשמים שלו וזה נותן אותותיו על כל לומדי התורה וממנה, מקבלים השפעה טובה ותועלת גדולה.

■ הקב"ה עשה 'משאל עם' לפני מינויו של יהושע בן נון למנהיג ישראל תחת משה רבינו

תפקידו של מנהיג ישראל

לאחר שהעם הסכים למינויו של יהושע, משה רבינו ע"ה קורא ליהושע ומודיע לו על המינוי. ברם, מיד בפסוק שלאחר מכן יש הפסקה, ואנו קוראים, שמשה רבינו ע"ה כותב בעצמו את התורה ומוסר אותה לכל השבטים, ומצווה עליהם לערוך כינוס לכל עם ישראל אחת לשבע שנים, ואז יקרא המלך בפומבי, ורק לאחר מכן ממשיך משה רבינו ע"ה בתהליך עברת השלטון ליהושע.

וביאר ב"אזנים לתורה": "שלא יאמר יהושע (השופטים והמלכים שיבואו אחריו), שעל מנהיג ישראל לדאוג רק לכבוש את הארץ ולחלקה בין בני ישראל ולהגן על העם והארץ מפני אויבים, לפיכך הוסיף תיכף לומר לו, שעליו לדאוג ללימוד התורה וקיום מצוותיה, היינו, שהכהנים, הלוויים וזקני ישראל ילמדו תמיד את בני ישראל תורה ומצוות, ופעם אחת בשמיטה עליו להקהיל את כל בני ישראל בבית המקדש, והוא בעצמו יקרא באוזניהם את התורה, ועל ידי זה יכבדו כל ישראל את התורה וילמדו אותה מפי הכהנים בני לוי ומפני הזקנים" (אזנים לתורה, ל"א, ט).

היינו שעיקר תפקידו של המנהיג לדאוג לחינוכו האמתי של העם, בדרך התורה והמוסר, ואכן, יש בתורה מצווה שהמלך צריך לכתוב לעצמו ספר תורה תיכף עם התמנותו לתפקיד. ובלשונו של הרמב"ם: "בעת שישב המלך על כיסא מלכותו כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ומגיהו מספר העזרה על

פי בית דין של שבעים ואחד. אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד, כותב שני ספרי תורה, אחד מניחו בבית גזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו אלא בעת שיכנס לבית הכיסא או לבית המרחץ או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא למלחמה והוא עמו, נכנס והוא עמו, יושב בדין והוא עמו מיסב והוא כנגדו, שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" (הלכ' מלכים פ"ג, ה"א).

■ מנהיג, חלק מהעם

ועוד זאת לנו ללמוד, שהרי מנהיג ישראל תפקידו להיות מנהלם על מי מנוחות התורה והיראה, אבל צריך שלא יהיה גבוה מאד במדרגות מכפי ערך העם המונהג מאתו. ולכן לא נבחר מעולם מלאך ה' להיות מנהיג ישראל אלא מי שיש לו ג"כ שני יצרים כי ממנו יקבלו.

וידוע הוא, כי בכל דור ודור, שופטים בשמים את הנשמות הנפטרות, הצדיקים שהיו באותו דור ונסתלקו לבית עולמם, כי רק הם יודעים את נסיונות הדור, ויכולים להבין את מעשי האדם, בעוד שצדיקים מדורות קדומים, הנמצאים במדרגות נשגבות יותר, לא ידעו להבין אל נכון את חטאי ישראל, ויגזרו דינם בדין ולא ברחמים.

והנה משה רבינו ע"ה אע"פ שהיה גבוה מעל גבוה ומבחר היצורים, מכל מקום היתה בו מדת הבחירה, והאפשרות ליפול ממדרגתו.

וכלפי דור דעה, הדור שעליו הזוהר הקדוש כותב שלא יהיה כמוהו עד שיבוא מלך המשיח, אז הוא יכל להיות להם למנהיג.

אך בסוף מ' שנה כאשר עלה במדרגתו להיות בלתי סר מן הדרך בשום אופן, נמצא שהוא במדרגת מלאך ולא יוכשר להיות מורה ומנהיג. וזהו הפירוש וילך משה, וילך כי הנה כל זמן שהיה רבינו משה במדרגת מהלך ככל האדם אשר על פני האדמה, וידבר את הדברים האלה, כל הנאמר למעלה.

אבל עכשיו שהגיע למדרגה זו שאמר אל ישראל "לא אוכל עוד לצאת ולבוא, כי הוא עומד במדרגה הגבוהה ומשמש כבר בעלמא דקשוט, הרי שיהושע הוא עובר לפניך" הוא במדרגת אדם ילוד אשה ולא מי שהוא במדרגת מלאך.

אימתי נהיה ראויים?

"וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנוֹשְׂאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְאֶל
כָּל זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל"
(דברים ל"א, ט')

נאמר בפסוק "ויתנה אל כהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה'", ויש להבין והלא לא מצאנו שהכהנים נשאו את הארון? הרי הלויים נשאו את הארון, וכמפורש בפרשת במדבר (ג', ל"א) שהארון היה במשמרת בני קהת לשאת אותו בזמן המסעות, וגם בהמשך הפרשה (פסוק כ"ה) כתוב: "ויצו משה את הלויים נושאי ארון ברית ה' לאמר", ולא כתוב כן על הכהנים, למה כאן כתוב שהכהנים נושאים את ארון ברית ה'?

אך הוא מפורש על פי מה שאמרו בגיטין (נ"ט) על פסוק זה: "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי", אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי נינהו (וכי אין אני יודע שהכהנים הם בני לוי). אלא כהן ברישא והדר לוי (אלא ללמדנו, שכהן בתחילה ואחריו לוי), ופירש רש"י שם: ויתנה שיקראו בה כהנים, והדר בני לוי.

לפי זה מתבאר הפסוק כך: "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים", ואחר שיקראו בה יתנום אל בני לוי הנושאים את ארון ברית ה', והם בני קהת, ולאחר שגם הם יקראו בה, יתנום אל כל זקני ישראל וכשיגמרו כולם ללמוד בזה, ציווה משה שיניחו את ספר התורה על יד הארון שבו היו הלוחות, כמפורש בהמשך הפרשה [פסוק כ"ד], "ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תומם. ויצו משה את הלויים נושאי ארון ברית ה' לאמר. לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם, והיה שם בך לעד".

■ תכלית מצוות הקהל שעל ידי שמיעת דברי התורה נקבל יראת שמים

רק אז, "ויצו אותם לאמר" את הכהנים ואת בני לוי ואת זקני ישראל, אז ציווה כי "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות. בבוא כל ישראל לראות

את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם, ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת. ובניהם אשר לא ידעו, ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלהיכם, כל הימים אשר אתם חיים על האדמה, אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה".

ומפרש רש"י מה הכוונה מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה, בשנה ראשונה של שמיטה שהיא השנה השמינית, ולמה קורא אותה שנת השמיטה, שעדיין שביעית נהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.

וכן איתא במסכת ר"ה י"ב ב' ששאלו, שנת השמיטה מאי עבידתיה בחג הסוכות, שמינית היא. אלא לומר לך כל תבואה שהביאה שלישי בשביעית לפני ראש השנה, אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית. והרי נתבאר כאן בתורה מצוות הקהל, וכתב בספר החינוך בביאור מצווה זו (מצווה תר"ב): משורשי המצווה, לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה, ובה יפרדו מכל אומה ולשון להיות זוכים לחיי עד, תענוג נצחי שאין למעלה הימנו בנבראים. על כן בהיות כל עיקרן בה, ראוי שייקהלו הכול ביחד, בזמן אחד מן הזמנים, ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם, אנשים ונשים וטף, לאמור מה הקיבוץ הזה שנתקבצנו יחד כולנו. ותהיה התשובה, לשמוע דברי התורה, שהוא כל עיקרנו והודנו ותפארתנו. ויבוא מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה, ויכניסו הכול בלבם חשקה. ועם החשק בה, ילמדו לדעת את השי"ת ויזכו לטובה. וישמח השי"ת במעשיו. וכעניין שכתוב בפירוש בזאת המצווה, ולמען ילמדו ויראו את ה'.

הנה מטרת התורה במצוות הקהל מפורשת בפסוקים, שעל ידי שמיעת דברי התורה נקבל יראת שמים, ככתוב הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת.

■ מצוות הקהל, מתוך קידוש החומר

התורה מוסיפה (בפסוק י"א), שגם בניהם אשר לא ידעו ישמעו פרשת הקהל, ולמדו ליראה את ה' אלהיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה. איך יתכן דבר כזה? אם הם בני אדם גשמיים, הרי שום דבר לא יכנס ללב, הכול יישאר בשכל. איך

יתכן שישמעו דברי תורה ושיגו מזה יראת שמים, וישמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת? אם זו המטרה, הרי צריך שגם המצב של עם ישראל יהיה רוחני.

איך נוכל להבטיח שכל ישראל ישיגו את התכלית הרצויה לקבל יראת שמים מתוך שמיעת דברי התורה ולקיים על ידי זה את כל מצוות התורה? אומרת התורה, שהזמן היחיד הראוי לזה הוא מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה. לאחר שבע שנים, אחרי ששנה שלמה שמרו ישראל שמיטה, הפקירו את שדותיהם וניתקו את עצמם מן הגשמיות, עתה הוא זמן ראוי למצוות הקהל.

אך עדיין אין בכך די, יש עוד תנאי: בחג הסוכות. זהו עוד זמן של ניתוק מגשמיות, וכפי שאמרו בתחילת מסכת סוכה, אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. אדם עוזב את ביתו ויושב בדירת עראי, הוא מנותק יותר מן הגשמיות. אך גם זה עדיין אינו מספק, לכן מוסיפה התורה: בבוא כל ישראל ליראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר. זהו עוד ניתוק מגשמיות, אדם עוזב את ביתו לגמרי ובא למקום היותר מקודש, כדי להיראות לפני ה'.

הדרך להגיע לקרבת ה', היא על ידי ניתוק מהגשמיות, היינו שיגלה את הקדושה שבכל דבר. וכך האדם שעוזב את שדהו, ומגיע לראות פני ה', או אז הוא זוכה להתקדש, ולקבל יראה בנפשו.

■ קרבת ה', בריחוק מהגשמיות

ומצינו בזה יסוד נפלא, שנלמד מפרשת קבלת התורה. כפי שיסדו הרבי בעל "שם משמאל", המבאר בדבריו את ענין הפרישה וההגבלה, לפני קבלת התורה וכה הם דבריו הנשגבים.

"יש לפרש ענין שתי המצות, פרישה והגבלה, דהנה במדרש (ויקרא רבה כ"ד) העליונים לפי שאין יצר הרע מצוי בהם קדושה אחת, ונאמר "ומאמר קדישין שאילתא", אבל התחתונים, לפי שיצר הרע שולט בהם הלואי בשתי קדושות יעמדו, הדא הוא דכתיב "דבר אל כל עדת בני ישראל", וכתיב "והתקדשתם והייתם קדושים"... דיש קדוש במעשים, ויש קדוש במוח, ופירשנו... דקדוש במעשים הוא להיות מובדל ורחוק ממעשים בלתי ראויים, וקדוש במוח הוא להיות דעתו והשגתו בטלה לדעת התורה.

ועל כן התחתונים צריכין שתי קדושות, קידוש מעשים וקידוש המוח, אבל

העליונים שאין שייך בהם מעשים בלתי ראויים, שאין יצר הרע מצוי בהם, אין צריכים לקידוש מעשים, רק קדושה אחת, היא קדושת המוח, היינו להיות מובדלים מדעתם והשגתם, רק יהיו בטלים לרצון השי"ת...

ויש לומר דזהו ענין שתי המצוות פרישה והגבלה, להיישיר את ישראל בענין שתי הקדושות הנ"ל, פרישה להיישיר בקדושת מעשים, כי אפילו חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהיה בו צד אחד מעוון, והגבלה שלא יתקרב לפנים ממחיצתו, זוהי להיישיר את ישראל בקדושת המוח.

ולפי האמור יש לומר, דהא דלא דרש מהם הקב"ה קידוש מעשים אלא קידוש מוח לבד, דמקדושת המוח ממילא נמשך שיהיו קדושים במעשים. והנה ישראל השיבו כל אשר דבר ה' נעשה, ואיתא במפרשי התורה, שישראל לא המתינו על עצת הזקנים, והשיבו כולם יחד מעצמם, כי לא רצו באמצעי... ולפי דרכנו יש לומר נמי שלא רצו נמי שקידוש מעשים שלהם יהיה נמשך מקדושת המוח, אלא שבמעשה עצמו, אף בלי הוראת השכל יהיו נמשכים אחר השי"ת, וזה כלפי שדרש השי"ת מהם קידוש המוח לבד, וקידוש מעשים יהיה נצמח מזה, השיבו ישראל שגם זה נחשב על ידי אמצעי, המעשים באמצעות המוח, אלא שקידוש המעשים יהיה בלי אמצעי."

ככל שנקדש את עצמינו, נזכה לקרבת ה' ולטוב לנו בזה ובבא.

ויאמינו בה'

כִּי אֲבִיאֲנוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְתָּיו,
זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ, וְאָכַל וְשָׂבַע, וְדָשַׁן וּפְנָה אֶל
אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְעִבְדוּם, וְנֶאֱצוּנִי, וְהִפְר
אֶת־בְּרִיתִי".
(דברים לא כ)

כאן בציווי התורה למדנו יסוד עצום, המהווה דרך ונתיב לכל מבקש קרבת אלוקים.

אחת מתכונות הנפש המשותפת לאנשים רבים, היא ההתפעלות מה"על חושי" וההערצה לכל מי שמפגין יכולת שכזו. יכולת שמתמקדת בידיעת דברים אישיים, באמירת סודות נסתרים, ובעוד דברים פלאיים שמעמידות את השומע תוהה נדהם ובעיקר מעריץ.

התופעה כאמור אינה יחודית לדורינו, היא הייתה קיימת בעבר בדורות קדומים וקדמונים, בכל פעם פשטה צורה ולבשה, ותמיד זכתה לנהירה של רבים, שמתפעמים נוכח הכוחות הנשגבים שמתגלים מול עיניהם.

■ על חושי רק מתוך קדושה

מרנא הגר"ח מוולאז'ין בהקדמתו ל"ספרא דצניעותא" מספר על שאירע בוילנא וכך הוא מתאר: נאמן עלי אבא שבשמים ששמעתי מפיו הקדוש של הגר"א, כי היה בימיו בוילנא איש חולם חלומות נוראים, מבהילים כל שומעיהם, והיה מגיד לכל אדם מה שיחו ומה מעשיו בחדרי חדרים, ותפול אימתו על הבריות. והובא האיש הזה לפניו, לפני הגר"א ואמר לו: הרשני לומר דבר אחד לפניכם, כי הן זה שבועים ישבתם במקום הזה וחידשתם חידושי תורה בפרשת האזינו על אלו ואלו הפסוקים... וישב אצלכם רבי שמעון בן יוחאי מימין והאר"י ז"ל ישב משמאל. ויתפלא הגר"א על זה, מאין ידע יליד אשה מזה הדבר שאירע לו? והן גם גבאו לא היה באותו יום בביתו וישלחוהו אז. ויען ויאמר: אמת הוא דובר, וחידשתי אמנם אז דברים נוראים; ומדי דברו זאת, צהבו פניו מאד... אחר כך הציץ הגר"א בפני

החולם וירא והבין, שהוא בעל מרה שחורה, ובעל מרה שחורה לפרקים חלומותיו צודקים ואמיתיים, וציוה להגבאי לדחפו ולגרשו..."

כאמור, זו תופעה שהיתה קיימת בכל הגלויות, כאשר מתברר שעצם היכולת לחזות עתיד או עבר כמוס, אינה הופכת את בעל היכולת הזו, לאדם מורם מעם. אמנם יש והיו קדושי עליון שגם כוח זה היה מסור בידם, אבל ישנם אחרים, שמסיבות שונות ומשונות, יש להם או לכל הפחות כך נדמה, את היכולת ה"על חושית", במקרה זה שהובא על ידי מרן הגר"ח מוולאזין, זוהי תופעה שמקורה ב"מרה שחורה", אך יש מקרים שהכוחות נובעים מיכולת פסיכולוגית חדה, מכוחות טומאה, ומעוד שלל סיבות שקצרה כאן היריעה מלפרטן. אך העולה מן הדברים הוא אחד.

אין בעצם העובדה שאדם פלוני, יודע לומר דברים נעלמים, כדי להפוך אותו לאדם קדוש שיתווה את דרכך בחיים, ולהפך, תמיד חובת הבדיקה הראשונית היא, עד כמה אותו בעל יכולת, הוא עוסק בתורה ובמצוות, כמה יראת שמים יש בקרבן, ועוד שלל תכונות שהן ההופכות את האדם למרומם מעל שאר בני דורו. רק אז, ניתן להתייחס ליכולות שיש לו, או לא.

■ רק מסטרא דקדושה

סיפור מופלא מובא בדברי החיד"א זיע"א על אשר שמע מאנשים נאמנים וממנו למדים על יכולת האבחון למגידי העתידות והנפלאות. וכך לשונו

"ואני שמעתי מפי מגידי אמת שבזמן הרב הגדול כמוה"ר יוסף קובו ז"ל בשבתו על כסא מלכותו בסלוניקי, נראה שם אחד צנוע ואמרו עליו שהיה לו מגיד כמו מרן ז"ל שמגלה לו רזים. והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר והמה ראו כן תמהו שהיה אומר סודות ונסתרות, והן קודם לא היה בר הכי כלל. והגיעה השמועה להרב הגדול הנזכר מפום רבנן, וכה ענם: צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתיה. והשיבוהו ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם. והשיב הרב: אם כן אין צריך בדיקה וחיפוש, פומיה מחכים עלוהי שהוא מהסטרא אחרא, כי הקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה ואני גוזר ששום אחד לא ילך אצלו. וכן היה שפרשו ממנו ולבסוף נתגלה שהיה מהסטרא אחרא"

כך גם רמז הגאון רבינו יוסף חיים זצוק"ל בספרו בן איש חי במאמר חכמים (פסחים קא, א), "אין קידוש אלא במקום סעודה". שאין קדושתו של אדם ניכרת אלא

במקום סעודה, שזה דבר שקרוב ללבו של אדם, ואם גם בזה הוא מתעלה ומכוון לשם שמים, אזי גם כאשר הוא אוכל, הרי שניכרת קדושתו. ואכן כל מי שזכה לעמוד במחיצתם של גדולי תורה, רואה כיצד גם בשעה שהם סועדים לחזק גופם לעבודת הקב"ה, הרי שכל אכילתם היא אכילה "תורנית" ולא חלילה למילוי תאוה. בעל ה"תפארת יחזקאל" זצוק"ל, ביאר לפי דברים אלו את הפסוק בפרשתנו. "ואכל ושבע ודשן" כלומר ישקיע כל מעיניו באכילה, ואז: "ופנה אל אלוהים אחרים ועבדום", אז יתגבר בו יצרו עד שידיחהו חס ושלום ללכת אחרי אלוהים אחרים ולעובדם.

אמנם, חובת האדם לשמור על בריאותו, מזהירה מפני סיגופי גוף המזיקים, ואלו לאדם לבחור הנהגה קיצונית מבלי הוראת חכם, וכבר כתב רבינו הגר"א ז"ל שעד יום מותו צריך האדם ליסר את עצמו, ולא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאוותיו, וזוהי התשובה, וזה כל פרי העולם הבא כמו שכתוב: ... 'ודרך חיים תוכחות מוסר'. וזהו יותר מכל התעניות וסיגופים שבעולם" ומקובלנו בשם קדושי עולם שסדר אחד בכלל או בישיבה שווה כמו עשרות צומות ותעניות באשר התורה היא המרפא לכל העוונות.

ומעשה גם היה באחד מבני ישיבת פוניבז' שקם לצאת בעיצומו של לימוד תורה, וכששאלו רבו זצוק"ל לאן פניו מועדות, ענה לו הבחור כי הוא בדרכו לפדיון הבן, אשר חשוב כפ"ד תעניות נענה ואמר לו "גם דף הוא אותיות פ"ד"...

בדור בו קל כל כך זמין, כל מאכל ומשקה, כשמדפי החנויות עמוסים במעדנים שונים ומשונים, כשכמויות המעדנים למיניהם מאימות להטביע את חומות ההסתפקות, וכשהשפע גדול ברוך הוא וברוך שמו. יש עדין מרחק עצום בין השמירה על הבריאות, לבין השקיעות במעדני העולם הזה.

היו דורות בהם ניסיונם של החפצים בקניני הרוח, היה מהעבר השני, רעב, מחסור ופרוסת לחם שהיתה מוצר נדיר, אך כיום אף שעדין ישנם עניים, אך במקומות רבים, הקלות בה ניתן להשיג כיום מעדנים ומותרות אכילה, וההצפה של זמינות האוכל הרב לסוגיו, בכל פינת רחוב ומדף מרכול, מגבירה את הנסיון של "אכל ושבע ודשן", ושל בהמיות של ממש באכילה ובשתיה. ממתקים, מעדנים תבשילים מיוחדים מזללות ושאר מיני סביאה, ומשם הדרך קצרה ל"ופנה אל אלוהים אחרים".

הסתר פנים

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הִנֵּךְ שָׁכַב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הַעֵם הַזֶּה וְזָנְהָ אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפְרֵ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר פָּרַתִּי אִתּוֹ וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְעִזְבֹתַיִם וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאָכַל וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנֵי הָרְעוּת הָאֵלֶּה וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם"

(דברים לא, ט"ז-י"ח)

יש לעיין מדוע נאמר כאן "והיה" שהוא לשון שמחה, על "מצאוהו רעות רבות וצרות"? וכן מדוע בהתחלה נאמר: "מצאוהו רעות רבות וצרות", ואילו אחר כך נאמר: "מצאוני הרעות האלה"? להיכן נעלמו הצרות? זאת ועוד אם הם מבינים שהסתר הפנים נובע בגלל מעשיהם הרעים ועשו תשובה, מדוע עדיין הקב"ה מסתיר פניו מהם ולא מקבל את תשובתם.

■ המקודש ברוח מתקלקל בגשם

ולחקדים בדבר יש להזכיר מה שספרו חז"ל מעשה נורא.

"ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו: רבי, פרנסני! אמר לה: בתי, מי את? אמרה לו: בת נקדימון בן גוריון אני. אמר לה: בתי, ממון של בית אביך היכן הלך? אמרה לו: רבי, לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר? ואמרי לה חסד. ושל בית חמיך היכן הוא? אמרה לו: בא זה ואיבד את זה. אמרה לו: רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי? אמר להן לתלמידיו: זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה. בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר: אשריכם ישראל, בזמן שעושיין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין

עושי רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה. (כתובות דף סו:).

ומקשים המפרשים, מדוע אמר רבי יוחנן בן זכאי "אשריכם ישראל" על הזמן בו "אין עושים רצונו של מקום". והלא זה מתאים רק לזמן שעושים רצונו של מקום, ואין האומות יכולים להם, אך בזמן של הגלות, והצער הנורא מה שייך לומר "אשריכם ישראל"?

והביאור בזה, שהרי כל המקודש והגבוה יותר מחבירו ברוחניות, מתקלקל יותר מהר בגשמיות. האבן אינה מתקלקלת, הצמח שבו יש מעט רוח חיים, מתקלקל, אך לאט יותר מהבעל חי שמת, והאדם שבקרבנו נפש אלוקית, כאשר ימות, מייד בשרו יסרח.

וזהו שאמר ריב"ז, כאשר רואים להיכן יורדים עם ישראל, הרי מבינים כמה גדולה היא מעלתם ועצומה! ומתוך זה אפשר להבין מעלת ישראל, ואף מזה נלמד את "אשריכם ישראל".

■ מידה כנגד מידה

ומעתה נבוא ליישב את פסוקי הפרשה: במסכת חגיגה נאמר: "מאי וצרות? אמר רב: "שנעשו צרות זו לזו, כגון זיבורא (צריעה) ועקרבא (עקרב)". ובמסכת עבודה זרה נאמר: "חמימי לעקרבא וקירי לזיבורא, וחילופא סכנתא", כלומר, מי שעקצה אותו צריעה, רפואתו בדברים קרים, ומי שעקץ אותו עקרב, רפואתו בדברים חמים, וכאן מדובר בצרות כאלו שאין עליהן תקנה ורפואה, כי התרופה לרעה הזו קשה לרעה האחרת.

ה'בית הלוי' כתב שעונש זה הוא מידה כנגד מידה, כנגד שני חטאים: על חטא האמונה בעבודה זרה, והשני, עזיבת ה' ית' וכפירה בו. ובאמת שני חטאים אלו סותרים זה לזה, כי הכפירה והכחשת האמונה באה מן הגאווה, כפי שנאמר: "ורם לבבך ושכחת את ה'", ומי שהוא בעל מידה זו רחוק מלהאמין בעבודת אלילים, שזה מתאים יותר לפתיים. ומעתה כיוון שיחטאו ישראל בשניהם גם יחד, יענשו מידה כנגד מידה בשתי פורענויות סותרות ומנוגדות - "רעות שנעשות צרות זו לזו", ואין תרופה למכתן. הוי אומר מתוך ירידתם אתה מכיר את מעלתן, ועל כן גודל התביעה והעונש רח"ל.

וכיון שיהיו צרות שכאלו, יבואו ישראל לעשות חשבון נפש, ואז יבואו לעשות תשובה. אם כן התכלית של הרעות והצרות היא להחזיר את האדם למוטב, ואם הוא מגיע למסקנה הנכונה, כדאיים הן כל הצרות והייסורים שהביאו אותו לכך, ולכן שייך בהם לשון שמחה.

■ תשובה מתוך צרה

עוד יש לבאר, מדוע כאשר הם מכירים בחטאם "ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה", ובכל זאת נענשים בהסתר פנים כה חמור ונורא.

וראיתי שישבו הדברים, על פי המדרש: "ויבא יהוה עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחושתיים ויוליכוהו בבלה", אמר ר' לוי בר חיתא עשו לו מולה (סיר) של נחושת והיו מסיקין האור (אש) מתחתיו והיה צווח: "צלם פלן צלם פלן שזבני" (היה קורא לכל סוגי העבודה זרה שעבד שיצילו אותו), כיוון שראה שלא הועילוהו כלום, אמר: "זכור הייתי, שהיה אבא מקרא אותי "בצר לך ומצאוך וגו' כי אל רחום ה' אלהיך", אנא צווח ליה אי עני הא טב (אם אתפלל לה', אדע שהוא אל אמת) ואי לא עני הא כולה חדא היא כל אפיא שוין" (ואם לא, הוא כמו כולם, ח"ו).

באותה שעה עמדו מלאכי השרת וסתמו כל החלונות של מעלה, ואמרו לפניו: "ריבון העולם, אדם שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה?! אמר להם: "אם איני מקבלו בתשובה, הריני נועל פתח בפני כל בעלי תשובה". מה עשה הקדוש ברוך הוא? חתר לו חתירה מתחת כיסא כבודו ממקום שאין מלאך יכול לשלוט.

מבואר כאן, שאם אדם נכשל בעוון עבודה זרה, וכאשר באים עליו ייסורים וצרות מיד תופס את עצמו וחוזר בתשובה, זוהי תשובה אמתית ומתקבלת. אבל אם כאשר באים עליו צרות וייסורים פונה הוא קודם לעבודה זרה שתושיע אותו, ורק אם רואה שאינה מועילה פונה הוא לקב"ה, וגם זה לא באופן מוחלט אלא רק כדי לנסותו, אין זו תשובה אמתית, ואינה מתקבלת. ועל כן מלאכי השרת רצו למנוע את תשובתו ולולא החסד המיוחד של הקב"ה שחתר חתירה וקיבל תשובתו, באמת לא היתה מועילה תשובה, כי מצד הדין הצדק עם המלאכים.

■ זריזות בתשובה

והוא העניין כאן, כשחוזרים מתוך צרה, אחרי ש"פנה אל אלוהים אחרים" הרי אין זו תשובה מיידית, ועל כן יכולה היא חלילה שלא תתקבל!

וכבר הזהירנו השערי תשובה כי "לא ימצא איחור התשובה אלא בעמי הארץ". כי האדם צריך למהר לשוב בתשובה על כל חטא, אפילו אם יהיה מהדברים הקלים ביותר. כי איחור התשובה דומה לטמא הנכנס למקדש, אשר כל רגע נוסף שהוא שוהה ומאחר לצאת, הוא חטא מיוחד. איחור התשובה דומה למי שהוא לבוש בבגד כלאיים, שככל שהוא ממשיך בזה, הוא מרבה האיסור, וכמו כן מי שמשעה חמץ בפסח כך הוא הדבר במי שמתעכב מלשוב בתשובה, אשר כל שהייה נוספת מעמיקה את חטאו ומרבה אותו. ואפילו עבירה קלה, כשהיא נכפלת כמה פעמים, הרי היא כעבות העגלה.

ועוד הזהירנו רבותינו על זה בדברי רבי אליעזר שאמר (שבת קנג, א): "שוב יום אחד לפני מיתתך!". כך מספרת הגמרא: "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להן: וכל שכן, ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת ט, ח): 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר'.

אמר רבן יוחנן בן זכאי: משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה, ולא קבע להם זמן. פיקחין שבהן קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו: כלום חסר לבית המלך? טיפשיין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו: כלום יש סעודה בלא טורח? פתאום ביקש המלך את עבדיו. פיקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקושטין, והטיפשיים נכנסו לפניו כשהן מלוכלכין. שמח המלך לקראת פיקחים, וכעס לקראת טיפשיים. אמר: הללו שקישטו את עצמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קישטו עצמן לסעודה יעמדו ויראו".

■ מעלת בעל התשובה

הפסוק של 'ואנוכי הסתר אסתיר פני', בא ללמדנו, שאל לו לאדם להתעלם ו"לישון" אלא יעורר את עצמו, כדי שלא יגיע חס ושלום למצב של 'ואנוכי הסתר אסתיר פני'. כי חס ושלום הדבר הזה קורה בגלל 'על כי אין אלוקי בקרבי'. וכששב ומתוודה ואלוקיו בקרבו, זוכה הוא לקרבת הבורא.

ה"שפת אמת" (נציבים תרל"ב) בשם הרבי שמחה בונים מפשיסחא זיע"א, שאם יהודי אומר כי אין אלוקי בקרבי זה החטא הכי גדול! אין מציאות של 'כי אין אלוקי בקרבי'! בתוך האדם אין דבר כזה. הקב"ה בכל מציאות לא מסתלק מהאדם. האדם אולי בורח מהקב"ה אבל לא להיפך! על זה אומרת הגמרא, 'אנוכי הסתר אסתיר פני'. להתוודות ודאי חייבים, זה הרגע הכי מאושר שיכול להיות לאדם. אבל להגיד כי אין אלוקי בקרבי?! זה החטא הכי גדול! ולכן 'אנוכי הסתר אסתיר פני'. יהודי צריך להאמין שהאלוקים נמצא בקרבו. כשהתורה אומרת לנו 'עבדתם את ה' אלוקיכם', 'ואהבת את ה' אלוקיך', פירושו שהדברים האלה נמצאים בתוך האדם בפנים, רק צריך לעבוד כדי לגלות את זה. שהרי התורה 'לא בשמיים היא'. לזה, כותב השפ"א, מתכוונת התורה ב'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך', זה סימן שזה נמצא אצלך.

כך כתוב גם ברמב"ם בפ"ז מהלכות תשובה (הלכה ז): 'ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, וולא עוד אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם חטא ופירש ממנו וכבש את יצרו אמרו חכמינו כו' יותר מהם'. מה המקור של הרמב"ם? לכאורה זה הפשט ב'לפום צערא אגרא' (אבות ה', כ"ג), אדם שמתמודד יותר ועומד בכך, שכרו גדול יותר. במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, אף על פי שאת הטרחה הזו הביא החוטא על עצמו בידיים, אומר הרמב"ם, כי יש בזה את הדין של 'לפום צערא אגרא', ולכן הם יותר גדולים. 'כל הנביאים כולם כו' בין רבים כו' כי רצה האלוקים את מעשיך'.

■ מי יתפלל

סגורן של ישראל הרבי הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, עלה להיות שליח ציבור בתפילת 'כל נדרי', ונפשו הייתה מתרוצצת וכולו נסער. הוא המתין דקות ארוכות אל מול הדוכן ולבסוף אמר: "אם אתה כזה תלמיד חכם, למדת תורה הרבה ושימשת גדולי ישראל, אז תהיה אתה בעל תפילה". לאחר מכן הוא ירד מן הבמה והשאיר את הדוכן ריק.

שאלו אותו על פשר מעשיו, וענה ר' לוי יצחק, שכשרצה לומר 'כל נדרי' בא אליו היצר הרע והתחיל להכות בו, והוא ניסה לסלקו מעליו, אך היצר הרע טען

כנגד ר' לוי יצחק שהוא חלק ממנו, ואם כן, איך הוא יכול להיות בעל תפילה בכל נדרי?! אמר לו ר' יצחק: "אני למדתי במעזריטש". ענה כנגדו היצר הרע: "גם אני הייתי במעזריטש יחד אתך". ענה לו ר' לוי יצחק: "אני שימשתי את המגיד". ענה כנגדו היצר הרע: "גם אני שימשתי את המגיד יחד אתך". ענה לו ר' לוי יצחק: "אני שקעתי בתורה". ענה כנגדו היצר הרע: "גם אני שקעתי בתורה יחד אתך". אמר ר' לוי יצחק ליצר הרע: "אם כן, אם שימשת את המגיד, והיית במעזריטש, ולמדת תורה, תהיה אתה בעל תפילה".

לכל אדם יש מלחמה בקרבו, מלחמת טוב ורע, כל אדם יכול לנצל את הכוח שיש בו לשוב אל ה'. קריאת התורה אל האדם היא, אל תזניח את עצמך, זכור את בוראך, ודע שאתה יכול להגיע לנצחון במלחמה, ולהיות אהוב לפני הקב"ה. כי בתוך לבך, נמצא בוראך, בתוך הלב יש את גן העדן ואת הגהינם, הכל תלוי במעשיך, הם שיקרבוך או חס ושלום, ירחקוך.

שירת התורה

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדו את
 בני ישראל שירה בפיהם למען תהיה לי השירה
 הזאת לעד בבני ישראל"
 (דברים ל"א, י"ט)

פירש רש"י: "האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו". חז"ל הקדושים למדו מכאן מצוות כתיבת ספר תורה. כפי שכתב הרמב"ם (פ"ז הלכות ס"ת ה"א): "מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה". ומנין שצריך לכתוב את כל התורה ולא רק את "השירה הזאת"? פירש הרמב"ם: "כלומר, כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות".

הגמ' (נדרים לח.) מבארת, כי שירת האזינו היא תמצית כל התורה: "מתיב רב חסדא...ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, השירה לחודה. למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. אלא פלפולא בעלמא" רש"י פלפולא בעלמא, להבין דבר מתוך דבר, הוא דניתן למשה וניהג בה טובת עין ונתנה לישראל. כלומר, למרות שאין בשירה זו אף מצווה מפורשת אחת, וכולה היא למעשה תיאור ההיסטוריה של עם ישראל, בכל זאת נחשבת השירה הזאת לשירת כל התורה. משום שמההתבוננות בהיסטוריה של עם ישראל אפשר ללמוד אמונה בקב"ה. שכן מצאנו, שמאז שסנחריב בלבל את האומות לא נשאר מאף אחת מהן זכר, ויתרה מזאת, לא קיים בעולם עם שנוצר בגלות (מצרים) ועלה לשכון בארצו, ואף שגלה מארצו פעמיים ונותר להיות עם אחד. עינינו הרואות, כי למרות שהגלות נתארכה לכאלפיים שנה, בכל זאת עם ישראל לא איבד את זהותו, ועל אף כל הצרות שהתרחשו עליו, עם ישראל חי עדיין, ככבשה בין שבעים זאבים.

וכן נאמר בשירת האזינו: "אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם אמרתי בלבי אשיתם פאה (אפזרם) להשליכם מעלי הפקר" (רש"י-דברים, ל"ב, כ"ו). "ומי גרם להם שיצאו משם? "לולי כעס אויב" (מד"ר, שמות, פרשה י"ג). כלומר, מתוך התגשמות האמור בשירת האזינו, יכולים אף הגויים ללמוד אמונה בייחודו של הקב"ה ובתורתו, וזאת

באמצעות עובדת חיזוי השירה את הישרדותו של עם ישראל לאורך כל ההיסטוריה. דהיינו, מאורעות ההיסטוריה היהודית עד היום מוכיחים, כי התורה שמרה על עם ישראל הן כאשר קיימה והן כאשר נטשו אותה, משום שהקב"ה אוהב את ישראל עמו, לפיכך הבטיח הקב"ה לישראל, שלמען שמו וייחודו לא יכלה את עם ישראל בגין חטאיהם, אלא יכפר על חטאיהם.

■ הן יראת ה' היא אוצרו

כל הלימוד ב"שירה" המבט בדברי התורה, מביאים את האדם למציאות של אהבת ה' ויראה. ולכך נתקנו פסוקים אלו בימים הללו, סמוך לימי הדין והרחמים. אמרו רבותנו בגמרא (שבת מ) "כשבנה שלמה המלך את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקודשים דבקו שערים זה וזה. אמר שלמה עשרים וארבע רננות ולא נענה. פתח ואמר שאו שערים ראשכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. אמרו מי הוא זה מלך הכבוד אמר להן ה' עזוז וגיבור חזר ואמר שאו שערים ראשכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. ולא נענה. כיון שאמר ה' אלוקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה".

ובביאור הדברים יש לבאר, שהרי הנה הגמרא במסכת שבת (לא) אומרת: "אמר רבא בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ולא מסרו לו מפתחות חיצוניות". כי יראת שמים היא השער החיצוני להיכנס לבית ובלא יראת שמים לא שייך להיכנס ולהשיג כתר של תורה שהוא הבית הפנימי.

וכאשר בנה שלמה המלך את בית ה' אשר ממנו תצא תורה לעם ישראל ובו נמצאים הרי לוחות הברית והארון והוא לשון דוד המלך ע"ה: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" עמדו השערים שהם מסמלים את יראת השמים המפתחות החיצוניות, ולא רצו להיפתח, וביקשו משלמה ראה שיש לו יראת שמים. ביקש שלמה שיפתחו השערים ואמר כ"ד רננות ובקשות אך השערים עדין לא נפתחו עד אשר הביא ראה של ענוה שהיא יסוד ביראת שמים כי מי שיש לו ענוה מעלתו רמה ובנקל יכול לעבוד את ה' ולזכות ביראת שמים.

ורק אז בשעה שלא תלה את הזכות בעצמו אלא אמר "זכרה לחסד דוד עבדך"

נענה. דדברי ענוה הם סימן ליראת שמים. כי זה מחויב האדם לדעת, אפשר ללמוד תורה ולהגיע להשגות גדולות בתורה אך בלא יראת שמים חסר לו את האפשרות לגדול באמת ולהגיע למדרגת אדם שלם.

אנו נמצאים בימי הדין, ימים בהם האדם מובא למשפט על השעות והזמנים אשר עמל בתורה, כמה עמל. כמה השקיע האם הלימוד היה בשמחה או ח"ו בעצבות, על היראת שמים האם היתה יראת שמים או ח"ו לא. וידוע כי בעבודת ה' המעלה הגדולה היא לעבוד את ה' מאהבה ואין בכח האדם להגיע למעלה זו, כי היא מתנה גדולה והשגה שמקבלים מן השמים, והדרך להשיגה הוא רק אחרי שהאדם עובד את ה' מיראה ורק אז הוא זוכה לקבל מן השמים אהבת ה', ונפשו שרה את שירת התורה.

■ אהבה על ידי היראה

ומי שאין לו יראת שמים נתבע תביעה גדולה גם על כך שתורתו פגומה ואינו יכול להשיג השגות, וידוע דברי הגר"א על מה שאמרו חז"ל, דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ומבאר הגר"א ז"ל דשני דברים הם, דין הוא על העברות אשר עבר האדם וחשבון הוא על כך שלא עשה מצוות באותו זמן. ומה נענה לפיכך על העברות וק"ו על הזמן אשר עבר אשר הינו יכולים לפעול בו מצוות ומעשים טובים. ובשעה שהאדם מתחזק בלימוד התורה הרי מלבד עצם קיום מצוות תלמוד תורה, הרי שבאותה שעה מתחזקת אצלו האמונה והיראת שמים. ואמרו (פתיחתא דאיכה רבה) שהקב"ה אומר הלוואי אותי עזבו ותורתני שמרו. דהאור שבתורה מחזירים למוטב, כי על ידי למוד התורה מתחזק האדם היראת שמים. ואמרו חז"ל כי התורה היא חמדה גנוזה בבית גנזי והיא המקשר של עם ישראל עם הקב"ה כי "קודשא בריך הוא ישראל ואוריתא חד הוא" וידוע דעל ידי התורה מתקיים העולם כולו ד"לולי בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת"י

ולימוד זה המביא ליראת שמים, הוא בשעה שלומד בגדר לימוד אמיתי ולא חלילה לימוד של "קרדום לחפור בו" או חלילה לימוד שבו האדם נהיה תלמיד לא הגון אשר על רבו נאמר כזורק אבן לפני המרקוליס.

ועוד פרשו חז"ל בגמרא במס' ברכות (יז) "רב ספרא בתר דמסיים צלותא אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלוקנו שתשיים שלום בפמליה של מעלה ובפמליה של

מטה" ופירש רש"י בפמליא של מעלה בחבורת שרי האומות, שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם, תיכף יש קטטה בין האומות, כדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס, ובפמליא של מטה בחבורת החכמים.

ומבואר בחז"ל דכל מלחמה וכל מחלוקת אשר יש בין מלכי הארץ ראשיתה אצל המלאכים של מעלה דכל עם יש לו מלאך וכאשר יש מחלוקת ביניהם נהיית מלחמה ומחלוקת למטה. וקשה מה פירוש המשך המאמר ובין פמליה של מטה אלו החכמים, במה קשורים החכמים למחלוקת המלאכים למעלה. ואפשר לבאר ולומר על פי דברי החתם סופר דמצאנו בפרשת בהעלותך באלדד ומידד מתנבאים במחנה ופירש רש"י מה היתה נבואתם "משה מת ויהושע מכניס" וקשה מהיכן ידוע מה יתנבאו ושזו נבואתם, ומבואר דהנה יש שבעים אומות והם כנגד שבעים סנהדרין שהם מורה הוראה לעם ישראל וכנגד כל אחד מן הסנהדרין מלאך אחד של אומה בשמים. ובספר מאור עיניים מונה שבעים ושניים אומות אך עיקרם רק שבעים אומות אשר יש להם שר בשמים והם החריבו את בית המקדש ואם היה להם מלאך לא היו יכולים להחריב את בית המקדש. וכאשר נמצא מלבד השבעים זקנים עוד שני אנשים אלדד ומידד מתנבאים במחנה הרי מכאן ראיה שיש שני עמים אשר הם יתר על השבעים זקנים ואין להם מלאך והם החריבו את בית המקדש, ומפה ראיה שמשה לא יכנס לארץ ישראל שהרי אם יכנס הבית לא יחרב לעולם. ועל פי זה יובן דתפילה רב ספרא שיתן הקב"ה שלום למעלה בין המלאכים של האומות אך גם שלום למטה בין הת"ח דע"י נהיה כל אשר לאומות העולם הם המשפיעים על אומות העולם לטוב ולרע.

ואם נדקדק נמצא דמצינו בשעת מתן תורה שהיו קולות וברקים והלכו אומות העולם לבלעם ואמרו מה קול הרעש הגדול הזה אמר ה' עוז לעמו ייתן, מיד עמדו ואמרו ה' יברך את עמו בשלום. וקשה מדוע עמדו וברכו ה' יברך את עמו בשלום הרי עשו שונא ליעקב ומדוע ברכו אומות העולם את עם ישראל אלא משום דאומות העולם החכמים יודעים דכל השפעתם הוא מעם ישראל לכן עמדו וברכו את עם ישראל בשלום דע"י כך יהיה שלום גם לאומות העולם.

■ אהבת הקב"ה לעמו

וכן מובא במדרש (תנא דבי אליהו, פרק י"ד): "אמר לי רבי: שני דברים יש בעולם

ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה, ואלו הן: תורה וישראל, אבל איני יודע איזה מהם קודם? אמרתי לו: בני, דרכם של בני אדם אומרים התורה קדמה, שנאמר: "ה' קנני ראשית דרכו". אבל אני אומר: ישראל קדמו, שנאמר: קדש ישראל לה', ראשית תבואתה". כלומר, ישראל והתורה שלובים זה בזו, משום שבאמצעות קיום מצוות תורת ה' על ידי ישראל עתידים ישראל לתקן את העולם במלכות שדי. לפיכך גם תמצית ההיסטוריה היהודית נאמרה בשירת האזינו, וגם תמצית כלל התורה נאמרה בפרשת האזינו. וכן תמצא שפרשת האזינו כוללת תרי"ג תיבות כמניין תרי"ג מצוות. ואף אותיות התורה מכוונים כנגד מספר בני ישראל, כמובא בזה"ק (זוהר חדש, שיר השירים, אות תרס"א): "עד שהאותיות עולות לשישים ריבוא, כחשבון בני ישראל, שהם י"ב ועולים לשישים ריבוא, אף האותיות כך, כשהן מתמלאות עולות לשישים".

ברכת התורה נאמרת בבוקר, וחלה על כל דברי התורה הנלמדים במשך היום. הכוונה בברכת התורה היא להודות לה' על הזכות שנתן לישראל ללמוד את תורתו, תורת האמת. הגמרא מלמדת, שהמקור לברכת התורה מצוי בתחילת שירת האזינו, וכן "אמר רב יהודה: ...מנין לברכת התורה לפניה מן התורה? שנאמר: "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו" (ברכות כא). הטעם שברכת התורה נלמדת משירת האזינו, משום שברכת התורה נאמרת על מנת שהאדם ילמד את התורה לשמה, מתוך אהבת התורה. כמובא בגמרא: "...ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם. אמר רב יהודה, אמר רב: שלא ברכו בתורה תחילה (ב"מ פה:), ופירש רש"י: "כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניה". כלומר, על ידי הברכה שלפניה מוכח, שהלימוד הוא לשמה. דהיינו, כשם שהמשורר מתכוון בטרם שירתו לשם שירה, כך בלימוד התורה צריך להתכוון לשם מצווה. לפיכך נאמרה שירת האזינו בלשון שירה, כדי שישאל ילמדו את כל התורה לשמה, כשירה המתנגנת בשמחה. וכן מובא בזה"ק: "שיר דא איהו ישראל" (זוהר חדש, שיר השירים, דף ה:). דהיינו, במילה "ישראל" נכלל הביטוי "שיר-אל". כלומר, בעת שישאל עוסקים בתורה לשמה, תורתם נשמעת כשירו של ה'. וכן מובא במדרש (מד"ר, פרשה י'): "אמר הקב"ה: אם הטית אזנך לתורה, כשתבוא לפתוח בדברי תורה הכל משתתקים לפניך ושומעים דבריך... ומהיכן את למד? ממש רבינו. שעל ידי שהטה אזנו לתורה, בשעה שבא לפתוח בדברי תורה נשתתקו העליונים והתחתונים והאזינו לדבריו".

■ שירת האזינו

וכן מצאנו שלימוד התורה רמוז בשירת האזינו. שנאמר: "יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי" (דברים, ל"ב, ב.). ופירש רש"י: "זו היא העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהוא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו השמים טל ומטר". כלומר, משה רבינו ע"ה מכנה את התורה בתחילה, בלשון לקח שהוא כלשון מקח. משום שהתורה נקנית ביגיעה בתחילתה, כמטר היורד מן השמים "שיש בו עצבים לבריות" (רש"י, שם). ולאחר מכן התורה נאמרת כטל הנוזל על הצמחים, "שהכל שמחים בו" (רש"י, שם). לפיכך פנה משה לשמים וארץ ושמים כעדי השירה. כמבואר ברש"י: "שאים יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואחר כך ואבדתם מהרה על ידי העובדי כוכבים" (רש"י-דברים, ל"ב, א.). וכן מובא במדרש (מד"ר, דברים, פרשה ז): א"ר תנחומא, שאין הקב"ה גואל את ישראל אלא על ידיהן. שכך כתיב (ישעיה, מ"ד): רני שמים כי עשה ה'."

■ עדות נאמנה

וכתב הרמב"ן (דברים פרק ל"ב, מ'): "הנה השירה הזאת אשר היא בנו לעד אמת ונאמן, תגיד כל המוצאות אותנו בביאור... זה דבר ברור כי על הגאולה העתידה יבטיח... והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חמה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן, השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כורחן של מינין. כלומר, לדעת הרמב"ן, גאולת ישראל העתידית מובטחת לישראל אף אם לא יחזרו ישראל בתשובה מרצונם החופשי, לפי שהתשובה אינה מוזכרת בשירת האזינו, ומכאן שהגאולה אינה מותנת בחזרת כלל עם ישראל בתשובה. בכך הכריע הרמב"ן כרבי יהושע במחלוקת הגמ' (סנהדרין צ"ז): "אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב."

וכך הזכירו בספרי (האזינו מ"ג): 'גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא'. ולזה רמז הכתוב שאמר (פסוק מ"ד): ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הזכיר "כל" להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו, ואם היא קטנה בדיבור, כי ביאר להם ענייניה הרבים. ואלו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן, היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו, עליו השלום". כלומר, שירת האזינו היא גם נבואת עתידו של עם ישראל לדורותיו. שהרי לימוד התורה לשמה ושמירת מצוותיה הם סוד הישרדותו של עם ישראל.

פנינים ומוסרים

צדיקים לא פוסקים מללכת

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל
יִשְׂרָאֵל"
(דברים ל"א, א')

רבותינו המפרשים עמדו ושאלו מהו "וילך משה"? אלא, מרמז שגם בימנו האחרון המשיך משה ללכת, המשיך לנוע קדימה, המשיך להתקדם ולעלות בעבודתו הרוחנית ובמדרגות הקדושה, כי ביהדות ובעבודת ה' לא ניתן לעמוד. אדם העומד סימן שאינו מתקדם, ומכאן שהוא למעשה בנסיגה. שלא כמו כל אדם רגיל, משה בימנו האחרון אינו מתעסק בענייני ירושה או בחלוקת נכסים, ואינו דואג לבניו, הוא אינו חושב על עצמו כלל, אלא עסוק רק בענייני הציבור. כל ענייניו של משה לוודא שימשיך העם את התקדמותו הרוחנית, שיוותר העם עם הנהגה ראויה, שימשיך עם ישראל אל ייעודו הישיבה בארץ ישראל וקיום המצוות.

מי שזכה כבר פעם אחת לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולהיווכח שכולו אומר כבוד ואין תענוג כתענוג רוחני זה, הרי כולו מתאוה ומשתוקק מתי יגיע הדבר לידו ויוכל עוד פעם לבקר בהיכל ה', וכתוצאה מזה יתכן שיזכה לשבת בבית ה' לאורך ימים. כך צריך האדם להיות נכסף ומשתוקק לעסוק בדברי תורה ולקיים את מצוות ה' בשמחה ובהתלהבות, כי אין תענוג רוחני יותר גדול מלהיות קשורים להשי"ת.

לכן הצדיקים שואפים בכל עת להגיע עוד ועוד, וכפי שכתב במנורת המאור "הלמד תורה ומקיימה כדין וכהלכה נקרא צדיק, והמפליג יותר מהראוי עליו להטיב למי שאין לו חוק עליו או למי שהוא מחוייב בעשות עמו יותר מהראוי נקרא חסיד, ועל זה אמרו לפנינו משורת הדין. וכל זאת המעלה במדות מוסיף אדם כפי היתרון שיש לו במעלות השכליות. ועל זה אמרו בפרק שני דאבות ולא עם הארץ חסיד, נמצא שיתרון צדקותו וחסידותיו כפי יתרון חכמתו ושלמותו, לפיכך כל אחד ואחד מוסיף במעלתו בעולם הבא כפי שלמותו". (נר ד כלל ב חלק ב פרק ב)

ישאף כל אדם ממקומו, לעשות רצון בוראו, ולהיות צדיק, ואז תזכה נפשו לקבל יראה ואהבה, ולשיר את שירת התורה הזו!

■ גדולת הבורא

במדרש תנחומא אין וילך אלא לשון תוכחה שנאמר "לכו חזו מפעלות אלוקים". כי משמעות לכו חזו היא כמו לכו מדרככם הרעה ועשו תשובה, כי בלי תשובה כיצד יקויים חזו, הרי כל עוד האדם הולך במחשכים ומגשש באפלה אינו יכול לחזות כי עוונותיהם מבדילים.

ומה נאמנו דברי בעל ה"תולדות יעקב יוסף" זיע"א, שאמר כי הרוצה להטיף מוסר לאחרים וכל שכן לכלל ישראל יכליל גם את עצמו, ככתוב הוכח תוכיח את עמיתך, קודם לכל הוכח את עצמך ואח"כ הוכח את

עמיתך ולא תשא עליו בלבד חטא. וכן כאן וילך משה וידבר אל כל ישראל, היינו שהלך אתם יחד ושיתף את עצמו בתוכחתו להם.

ומכאן תוכחת מוסר לכל יהודי, להיות מוכיח בנועם את רעהו, כי בהבל פה יכול למנוע את חבריו מאיסור ולהשיאו לדבר מצוה, ואז שכרו הרבה מאד, כי "נר לאחד נר למאה" וכל מעשה טוב של חברו, אשר נעשה מכוח דיבורו, הרי הוא נרשם לזכותו.

ויש שביארו בזה היכן מוכח מהפסוק שהוא לשון תוכחה? על פי משל מהבעש"ט הק' זיע"א עה"פ "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע", שכפרי אחד חטא נגד המלך, ובמקום להרגו כדון, ציוה המלך להכניסו לארמונו ולהראות לו את רוב גדלו ועשרו, וכך ידע הכפרי לפני איזה מלך גדול הוא חטא ויבוש ויכלם איך העיז פניו במלך אדיר כזה. גם הקב"ה נוהג כך, במקום להרוג את החוטא הוא מראה לו כמה גדול כוחו, וכך בא האדם לידי חרטה, איך העיז פניו באלוקים גדול כזה. לכן לפעמים נקמתו של הקב"ה היא לפעמים על ידי שהוא מופיע ברוב עוזו.

בזה מפרשים מה שאומרים בזמר "כל מקדש" "משוך חסדך ליודעך אל קנא ונוקם", דווקא בגלל שאתה קנא ונוקם, תמשוך את חסדיך ונפלאותיך, וכך כולם יראו כמה גדול אתה וירעדו מפניך. לכן כשהכתוב אומר, אין וילך אלא לשון

תוכחה, הוא מביא את הפסוק, "לכו חזו מפעלות אלוקים", לכו תראו כמה גדול כוחו של הקב"ה, כמה פעולות נפלאות הוא עשה, וכך תתחרטו על חטאיכם ותשובו לפניו בתשובה.

להוכיח - ולא תשא חטא

"וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל
יִשְׂרָאֵל"
(דברים ל"א, א')

רבי יונתן בן עוזיאל פירש, שהלך משה לבית מדרשו להוכיח את עם ישראל קודם מותו. מדוע הוצרך משה לילך לבית המדרש כדי להוכיח את עם ישראל? כיום לא היה יכול להוכיחם במקום אחר? והלא בפרשת ויקהל (שמות ל"ה, א') כשהוצרך משה לדבר עם כל עם ישראל לא כתוב שמשה הקהיל את עם ישראל בבית המדרש, אלא מכאן רואים את גדלות משה רבינו ע"ה, שמכיוון שביקש להוכיח את עם ישראל, הלך קודם לבית המדרש כדי לעיין שוב בכל ענייני התוכחה כיצד להוכיחם כדי לא לפגוע בנפש יהודי, כי לזה צריך סייעתא דשמיא מיוחדת, לכן הלך לבית המדרש אשר השכינה שורה שם.

כמו כן מובא במדרש תנחומא "אין וילך אלא לשון תוכחה". פירש הרבי בעל "מקור ברוך" זצ"ל מסערת ויז'ניץ, דיש לומר, שכיוון שמשה רבינו ע"ה רצה לומר לבני ישראל דברי מוסר, בדרך הילוכו חשב היאך לדבר לפניהם, באופן שלא יפגע בכבודם של ישראל...

התוכחות בפרשת דברים בהתחלה נאמרו בדרך רמז, בשמות המקומות אשר חטאו, משום כבודם של ישראל: במדבר בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו: "מי יתן מותנו". בערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב. מול סוף על מה שהכעיסו בים סוף שנאמר: "וימרו על ים בים סוף". בין פארן ובין תפל ולבן הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן, שאמרו: "ונפשנו קצה

בלחם הקלוקל", ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים. וחצרות במחלוקתו של קרח.

אולם בהמשך משה רבינו מפרט את חטאי דור המדבר ואומר: "ממרים הייתם עם ה'", "מקציפים הייתם את ה'", ואף הגדיר את העם "קשה עורף", ולא הסתפק ברמזים. האלשיך כתב, שמשה חשש פן יקוצו בתוכחתו, ואז תגדל אשמתם לפני ה' יתברך, לכן הוא התחכם לבדוק ולחקור אם מוכנים הם לקבל תוכחות מוסר באהבה ובסבר פנים יפות. על כן התחיל לדבר דברי תוכחות ברמז, לראות כיצד יקבלו זאת, ולפי זה יחליט כיצד לנהוג: אם יקבלום באהבה, יוסיף להוכיח אותם באופן ברור ומגולה, ואם לא, יפסיק.

מטרת ההקהל

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף"

(דברים לא 1)

אומר הכתוב: "הקהל את העם... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" ובפסוק הבא נאמר: שגם "בניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה'". צריך להקהיל קהילות ברבים בכדי ללמד דעת את העם, למען ישמעו למען ילמדו ולמען ישמרו מצוות ה', עד שאף הדור האחרון בניהם אשר לא ידעו, ישמעו וילמדו ויראו את ה'.

וביאר בזה הרבי מסוכטשוב, כי מה שהמלך קורא את התורה לאחר שנת השמיטה, דלכאורה היה יותר נכון בתחילת שנת השמיטה, שיהיה להם פנאי כל השנה ללמוד, אך הענין הוא, דהנה יש להבין עיקר ענין הקריאה, דמה חידש להם המלך בקריאתו התורה, הלא תורה שבכתב כתובה לכל. אך הענין דהנה ברמב"ם ז"ל (מלכים ג' ו') שמלך לבו הוא לב כל קהל ישראל, וזאת היתה הכוונה בקריאת התורה על ידי המלך, מחמת שלבו לב כל קהל ישראל, יכנסו דבריו בלב כל העם בעומק לבם... ולפי זה יובן איחור הקריאה, שלזה צריכין מקודם הכנה רבה להכין

מקום בלבם לקבל הדברים, ולזה היתה הקריאה לאחר שנת השמיטה, כי ענין שמיטה פירשו המפרשים שיהיו פנויים ממלאכתם ומעבודת האדמה להסתכל בתוך עצמם, וזאת היתה להם הכנה שיכנסו ויפעלו הדברים בלבם. (וילך תער"ב)

ולפי זה יובן איזכור הדברים, בפרשיות שבימי התשובה, כי מטרת המצוה היא לעורר בליבו של כל יהודי, את האמונה השלימה בה' ובתורתו, ובזה יהיה לאדם, חלק ונחלת נצח בחיי הרוח.

פרשת האזינו

מעלתה של שירת האזינו

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרְי פִּי"

(דברים ל"ב, א')

אומר הספרי: "גדולה שירה זו שיש בה עכשיו, יש בה לשעבר, יש בה לימות המשיח, ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה לעולם הזה ולעולם הבא". ואכן, דברי השירה זכו לפירושים רבים בהקשרים שונים. רבינו בחיי בעקבות הרמב"ן הדגיש, כי השירה זאת מהווה נחמה גדולה והבטחה מבוארת בעניין הגאולה ואובדן עבודה זרה ובנקמת ישראל מאויביהם ובכפרת ישראל מעוונותיהם.

השירה החשובה הזאת אותה ציוה ה' את משה "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את ישראל שימה בפיהם" (וילך ל"א, י"ט) פותחת בדברי משה: "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי". משה מעיד שמים וארץ מטעם כפול. האחד: משום שהם קיימים לעד (רש"י), והשני, שאותם עדים שמים וארץ יהיו הראשונים לתת שכר על קיום התורה (כהבטחת הכתוב: והשמים יתנו טלם.. והאדמה תתן יבולה) או להעניש אם לא יקיימו התורה (כהבטחת הכתוב: ועצר את השמים... ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה) לפי העיקרון הקבוע בתורה של "יד העדים תהיה בהם בראשונה" (דברים י"ז, ז').

תוהו ה"כלי יקר" על הטעם השני שמביא רש"י, כיצד יכולים שמים וארץ להעיד? וכי פה יש להם? ומשיב, כי עצם העובדה שהשמים והארץ ממשיכים להתקיים (ולא חוזרים לתוהו ובוהו) היא עדות נאמנה שישראל קיבלו את התורה, ועצם קיום תפקידם לטובה (שהם נותנים את הטל ואת היבול) של השמים והארץ היא המעידה שישראל מקיימים את התורה.

■ השמים והארץ

אמרו חז"ל במדרש דברים רבה (י, ב) על הכתוב: "ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והאלהים עשה שיראו מלפניו" (קהלת ג, יד) כך ברא הקדוש ברוך הוא, שיהא הים ים ושתהא היבשה יבשה. בא משה רבנו ושינה סידרי בראשית, שנאמר: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים וגו'" (שמות, בשלח יז, כט) דבר אחר: כך ברא הקדוש ברוך הוא שמים וארץ, שיהיו מקלסים אותו, מנין? שנאמר: "השמים מספרים כבוד אל" (תהילים יט, ב) כיון שבא משה, שיתק אותם, מנין? שנאמר: "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי".

מדרש זה מביא את הכתוב בקהלת שכל מה שעשה האלהים יהיה לעולם, אין להוסיף עליו ואין לגרוע ממנו, ואחר כך מביא דוגמאות שצדיקים שינו את הטבע באופן זמני, כדי שאנשים יראו. האם אין סתירה בין תחילת הפסוק שכביכול אין חדש תחת השמש, שאין להוסיף עליו ואין לגרוע ממנו, למה שכתוב בהמשך שהצדיקים משנים את הטבע.

מצינו בבראשית רבה (ה, ה) אמר רבי ירמיה בן אלעזר: התנה הקדוש ברוך הוא עם כל מה שניקבע בששת ימי בראשית, דכתיב: "אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי" (ישעיה מה, יב) צויתי את הים, שיהיה נקרע לפני ישראל. צויתי את השמים ואת הארץ, שישתקו לפני משה, שנאמר: "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי" (דברים האזינו לב א). צויתי את השמש ואת הירח, שיעמדו פני יהושע, שנאמר: "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון" (יהושע י, יב). צויתי את העורבים, שיכללו את אליהו, שנאמר: "והעורבים מביאים לו לחם ובשר" (מלכים א-יז, ו) צויתי את האור, שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה. צויתי את האריות, שלא יזיקו את דניאל. צויתי את השמים, שיפתחו לקול יחזקאל, שנאמר: "נפתחו השמים" (יחזקאל א א) צויתי את הדג, שיקיא את יונה, שנאמר: "ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה" (יונה ב יא), ע"כ.

אומר על זה הפירוש "יפה תואר": לכן אמרו, כי מראשית הבריאה היה הכוח הזה צפון בקרבם, אשר בבוא העת להיעשות הנס יחליפו את טבעם. ולמשל אנחנו יודעים כי הברזל הוא כבד ונופל על הארץ, אך אם יבוא אחד ויציב נגדו מגנט, הרי הוא ימשכנו שלא יפול. דבר זה אינו נחשב התחדשות בברזל, אלא כך הוא

טבעו מזמן בריאתו להמשך אל המגנט, אלא שהטבע הזה הוא צפון מאתנו. כך הצפין הקדוש ברוך הוא בכל דבר בטבע, שהצדיק הפועל עליהם ישנה בהם את הטבע הנגלית לנו בהם, ואין זה שינוי הטבע בעצם הנברא, רק זה הוא טבע הצפון בקרבו מאז בריאתו.

■ הצדיק בכוחו לשנות

לפי מדרש זה וביאורו, אין סתירה בין האמור בקהלת: "כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע" ובין מה שהצדיקים משנים את הטבע, כי כך הוטבע במעשי בראשית שלצדיק יהיה כוח לשנותם.

ישנם מעשים רבים שנתנו האמוראים את עיניהם באדם שהקפידו עליו, ונעשה אותו אדם גל של עצמות. כגון המעשה ברב ששת שנתן עיניו בצדוקי שביזהו, ונעשה גל של עצמות: "רב ששת נתן עיניו בו ונעשה גל עצמות" (ברכות נח, א). כמו כן מסופר בגמרא (בבא בתרא עה, א) על רבי יוחנן שנתן עיניו בתלמידו שלגלג על דברי חכמים ונעשה גל של עצמות:

"אמר לו (רבי יוחנן): ריקא! אלמלא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות".

אחד מהראשונים הלא הוא הרקאנטי כותב בפירושו (לפרשת בלק) כיצד קורה הדבר, ומבאר את כוחם של החכמים שגורם לאותו נזק אדיר למי ש"נכווה בגחלתן":

"אמרו רבותינו ז"ל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני... כי בהיות החסיד הקדוש והטהור מדביק מחשבתו בעליונים, כל דבר וענין שהיה חושב בו ומכוון עליו באותה שעה היה מתקיים מיד אם טוב אם רע, ועל דרך סוד התפלה וסוד הקרבנות שהוא דבקות והתקרבות העליונים. אמנם טעם היות כח עין הרע נמצא יותר בתלמידי חכמים הוא, לפי שכוונתם ומחשבתם בחכמה אחרונה, והיא השופטת ומענשת ולפעמים נשמת הנענש ניטלת ממנו על ידי כך". הוי אומר, הצדיק כה דבוק בחכמה העליונה, עד שמבטו כולל את כוחותיו הנשגבים הפועלים בבריאה החומרית.

■ הצדיקים שולטים בשמים ובארץ

וכפי שאומר הספרי (האזינו פיסקא שו) היה רבי יהודה בן חנניה אומר בשעה שאמר

משה "האזינו השמים", היו השמים ושמי השמים דוממים. ובשעה שאמר: "ותשמע הארץ אמרי פי", היתה הארץ וכל אשר עליה דוממים. ואם תמה אתה על הדבר, צא וראה מה נאמר ביהושע: "ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון, וידום השמש וירח עמד...ולא היה כיום ההוא" (יהושע י' יב-יד). נמצינו למדים, שהצדיקים שולטים בכל העולם כולו.

"אור החיים" הקדוש, מבאר על הכתוב: "ומת כל בכור בארץ מצרים" (שמות בא יא, ה) לא נאמר שה' הרג כל בכור, אלא מת מעצמו. כיצד? יסוד ראשון, כל דבר בעולם יש בו חלק טוב שמעמידו, שאם לא כן אין לו זכות קיום. יסוד שני, כל מקור ישאף למינו ושואב אותו, במעשה אבן השואבת (=מגנט), לברזל.

והנה גם אדם רשע יש בו קצת כוח רוחני, שאם לא כן אין לו חיות כלל. לפיכך, ברגע שאדם צדיק, אשר יש בו כוחות קדושה רוחניים גדולים, מסתכל על אדם רשע, אזי הכוחות הקדושה הרוחניים של הצדיק שהם רבים, שאובים את מעט כוחות הקדושה הרוחניים של הרשע (שבגלל זה הוא רשע) ומותירים אותו ללא חיות רוחנית, ואז הוא נעשה ממילא גל של עצמות. וכן הוא לגבי בכורי מצרים, מכיון שאומר הכתוב קודם לכן: "כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים" (שם, ד), כי באמצעות שה' עובר בתוך מצרים, בזה ימות מעצמו כל בכור, כנתינת עין של חכמים ברשעים ועושים אותם גל של עצמות, כי באמצעות כן יוצא מהם החיוניות.

■ כפי שהשמים קפאו מפחד ה' כך אנו צריכים לירא מה'

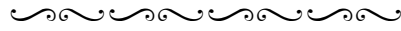
הרבי מקוצק זיע"א ביאר את הפסוק על ידי תמיהה, מדוע אנו קוראים לאדם הירא מה' ומקיים כל מצוותיו בתואר "ירא שמים"? מה ענין שמים ליראת ה'? היה עלינו לומר ירא ה', אלא מבואר בחז"ל, שהשמים ביום הראשון לבריאת העולם היו רופפים וביום השני במאמר קודשא בריך הוא 'יהי רקיע' קפאו ונעשו מוצקים ונכנסו למתכונת של שמים כמו שאנו מכירים, כמו שאדם קופא על מקומו כששומע צעקה גדולה, כך השמים תלויים ועומדים מגערנו של קודשא בריך הוא עד היום, לכן אנו אומרים 'האזינו השמים', אנו צריכים להאזין לשמים כמו שהשמים האזינו לגערנו של הקדוש ברוך הוא, כך אנו צריכים להאזין ולתת לב ליראת השמים, וזה גם פשר שאנו אומרים על אדם ירא ה' שהוא 'ירא שמים', שאנו צריכים ללמוד

מהשמים שכבר לפני שנים לאחר שהיו רופפים נהיו מוצקים ועומדים מגערתו של הקב"ה.

ויש לבאר את שינוי הלשון בין לשון "האזנה" לגבי שמים ולשון "שמיעה" לגבי הארץ, כמו שכתוב בגמרא, שיקירי ירושלים לא היו חותמים על עדות בלא שהיו יודעים ומכירים את העד השני ההולך לחתום עמהם, והרי כאן משה עומד ומעיד לישראל את דברי שירתו ותוכחותיו, ובא לו לחפש עדים כשרים ונאמנים, ופנה ואמר לשמים 'האזינו השמים' ומיד גם אומר לארץ שתהיה עד שני כשר ונאמן, ולזה אמר 'בלשון נסתר', מדבר ואומר לשמים שהארץ גם היא תשמע, ותהיה עד כשר להצטרף עמם.

ללמוד מן השמים

"הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי"

(דברים ל"ב, א')

מבאר הספרי: "אמר להם הקב"ה לישראל: הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם, שמא שינו את מדתם? שמא לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם? הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמא שינתה את מדתה? שמא זרעתם אותה ולא צמחה? ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד, אם זוכים אין מקבלים שכר ואם חוטאים אין מקבלים פורענות לא שינו את מדתם, אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות, על אחת כמה וכמה שאתם צריכים שלא תשנו את מידותיכם?".

כשם שהשמים והארץ מקיימים את ציווי ה' ללא רבב, כך גם מצופה מאתנו שנעשה רצונו של מקום באופן השלם ביותר.

ואומר ה"שפת אמת", שלא לחינם בחר הקב"ה להעיד בנו את השמים והארץ, שכן באופן טבעי לאדם יש בחירה חופשית בכל פעולה ופעולה שאותה הוא עושה לכאן או לכאן. כלומר, בדרך כלל כשאדם מגיע להתלבטות הוא יקבל החלטה על פי שיקול דעתו ושכלו, הוא יבחר את הדבר שנראה בעיניו כדרך הנכונה, אף שאין בידו את הכלים לראות מה יהא מזה בעתיד.

וממשיך ה"שפת אמת": "כי גם זה בכלל הבחירה שניתן לאדם, שיוכל לבחור להיות ברשות הבורא, ושייקח ממנו הבחירה" כלומר, יש מדרגה אחרת בעבודת ה', שבה האדם מבטל מעצמו את הבחירה. אין הכוונה שלא תהיה לו בחירה כלל, אלא מביא את עצמו לידי כך, שבנטייתו הטבעית נמשך הוא אחר הדרך הטובה וממילא ילך בדרך הנכונה. ברגע שבנפשו של אדם מוטבעת הדרך הנכונה, ממילא כל מעשיו נמשכים לדרך זו, גם כשאינם נראים מתאימים לה על פי שכלו. במצב זה הבחירה ברע איננה עומדת על הפרק כלל, אלא כל מהותו הפנימית של האדם נמשכת לבחירה בטוב. מכאן מובן מדוע בוחר הקב"ה בשמים והארץ כעדים, בהם נעשה רצון ה' באופן טבעי וברור מאליו.

צדיקים רבים הגיעו לדרגה נשגבה וחשובה זו שביטלו את בחירתם כלפי מצוות השי"ת, וכל מעשיהם היו אך ורק לשם שמים, בלתי לה' לבדו. הכתוב אומר: "ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם",

אומר ה'חפץ חיים' זיע"א, משל לשיכור שהלך מתנדנד מצד אל צד. שאלו אותו האנשים, מדוע אתה הולך עקום? אמר להם השיכור: אני לא הולך עקום, אלא הדרך היא עקומה. אמרו לו, הראיה הכי גדולה שאכן אתה הולך עקום ואילו הדרך היא ישרה, כי אנו רואים שאלו שאינם שיכורים הם הולכים ישר על הדרך הסלולה, ומכאן נלמד שאתה הוא זה שהולך בעקמימות. הנמשל, הפושעים אומרים שדרכי ה' עקומות וקשה ללכת בהן, אמנם מראים להם שהצדיקים הולכים בדרך זו ישר, ומכאן ראייה שהדרך היא אכן ישרה. "ישרים דרכי ה'", הדרכים של ה' ישרות הן, והראיה היא, כי "צדיקים ילכו בם", הצדיקים הולכים בהן ישר, ורק "פושעים יכשלו בם".

■ דבקות בבורא מביא לבחירה נכונה

והנה טבע האדם, בזמן שכל מהותו הרוחנית טובה היא, והוא שקוע בתורה וביראת שמים מתוך דבקות בהקב"ה, הרי אז אין יצר הרע יכול להורידו ולדרדרו בפעם אחת, וכדי להכשילו, מנסה היצר הוא הנקרא בפי החכם מכל אדם "מלך זקן וכסיל", כל דרך כדי להורידו ממעלתו, ומלחמתו זאת נעשית שלב אחרי שלב להורידו קמעא קמעא, אך כאשר האדם אינו במדרגה גבוהה ואינו שקוע בתורה וביראת שמים, הרי במצבו הוא יכול יצר הרע ברגע אחד להורידו עד לדיוטה התחתונה כפי שביארנו.

כאשר עלה משה רבנו ע"ה לשמים כדי לקבל את התורה אמר לו הקב"ה, "לך רד כי שחת עמך אשר העלת מארץ מצרים סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה". והנה יש לבאר מדוע נאמר "סרו מהר מן הדרך". ואפשר לפרש ולומר כדברינו כאשר האדם לא שקוע בקדושה אז סר מהר הירידה היא מהירה ביותר, ולכן הקב"ה אומר למשה לך רד משום ש"סרו מהר" וזאת מחמת שהם לא דבקים בהקב"ה. ודבר זה לא עשוהו עם ישראל מחמת שהיה שורשם רע כי דור דעה המה, אשר אכלו מלחם שמים, ושמעו קול האלוקים, כי אין קץ לגודל מעלתם, ושורש הרע היה הערב רב אשר היה עימם, וזהו שאמר הקב"ה למשה "עמך" אשר הוצאת מארץ מצרים, היינו הערב רב, ולא עם ישראל בני אברהם יצחק ויעקב.

וכן אפשר לפרש ולומר, את הפסוקים בפרשת "ובת כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת, באש תשרף". והנה יש להבין את עומק דברי התורה "את אביה היא מחללת" במה קשור אביה לדבר זה אשר נאמר עליו שהיא מחללת אותו אם חטא חטאה היא, מה לנו כי נלין על אביה, והלא לכל אדם יש בחירה וכל אחד נידון לפי מעשיו שלו, ומה כאן הגנאי והחילול שיש לאבי החוטאת? אלא יש לפרש כפי שנתבאר בת כהן כי "תחל לזנות", תחל, אם היא מתחילה ובלא דרגות של ירידה בשלבים, אלא מייד בהתדרדרות נוראה שכזאת, הרי דבר זה מורה שהשורש הרע כבר היה בבית אביה ומשם החלה הירידה וחוסר הדבקות בהקב"ה, ולכן "את אביה היא מחללת" משום ששורש הרע הוא מבית אביה.

והנה על האדם מוטלת החובה להשתדל ולהיות בכל עת ובכל זמן דבוק בהקב"ה, כי גם רגע אחד שמסיר מעצמו את הדבקות, גם רגע שכזה הוא פתח לירידה גדולה ביותר ולבחירה במיתה ח"ו. כי הדבקות בהקב"ה היא כדבקות בחיים, "ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום" (דברים ז) וכמו שאדם לא יכול להפסיק את חייו גם לא לרגע אחד כי ה"חיים" זה דבר שצריך להיות עמו בכל עת ובכל זמן, כך גם הדבקות בהקב"ה.

■ הטא הלשון בריחה מהדבקות בבורא

וכשנבחין, נראה שיסוד זה, של להתחבר בטוב כדי לבחור בטוב, הוא משורשי אחד מהעיקרים הרעים אשר מנתקים את האדם מהחיים ומדבקותו בבורא, והוא חטא הלשון, כאשר אדם אינו חושב על מעשיו ומיליו, אלא בכל עת ידבר על חברו ככל אשר חפץ, והיא מידה רעה ביותר וחטא נורא, אשר כל דבקות שיהיה בה האדם, וכל לימוד תורה אשר ילמד, יכול להפסיד ולרדת מייד ממעלתו על ידי דיבור הלשון הרע.

וידוע הוא שסוד שורש הלשון הרע הוא ערעור על מידותיו של הקב"ה כי האדם המדבר רע על חברו הוא משום שהוא מקנא בו על ממונו, או על גדולה אשר נתן לו הקב"ה, ומכאן שהמדבר רע בחברו מערער על מעלותיו אשר נתן לו הקב"ה, ואינו מאמין כי הכל ממנו יתברך, הוא המשפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום, מוריד שאול ויעל. וידוע אשר אמרו חכמי המוסר כאשר האדם מדבר על חברו רע, ידע כי באותה שעה הוא פותח פתח לגנאי, ובאותה שעה עצמה במקום אחר, מדברים גם עליו מדברים דברים רעים, ולכן יזהר זהירות גדולה מדיבור לשה"ר, המסיר ממנו את הבחירה ומביאו אל הרע.

שבחו של הקב"ה

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי"

(דברים ל"ב, א')

אומר המדרש (מ"ו י' ב') "ברא הקב"ה שמים וארץ שיהיו מקלסים אותו, מנין? שנאמר "השמים מספרים כבוד אֵל", כיוון שבא משה, שיתק אותם, מנין? שנאמר "האזינו השמים". היינו שגברה ידו של משה רבינו ע"ה על רצון הקב"ה.

וכן הוא ביהושע, מוצאים אנו מעין זה. למדנו במדרש תנחומא (אחרי מות, ט'): "אתה מוצא בשעה שעמד יהושע ועשה מלחמה בגבעון, מה כתוב שם, "אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמורי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וגו'". ביקש יהושע לשתק את החמה אמר לו שמש בגבעון דום, שכל זמן שהוא מקלס יש בו כוח להלך. דמם עמד. אמר לו השמש ליהושע, יהושע, וכי יש קטון אומר לגדול ממנו דום, אני נבראתי ברביעי ובני אדם בשישי, ואתה אומר לי דום. אמר לו יהושע, בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתוק? ואברהם אבי הקנה לו הקב"ה שמים וארץ. אמר לו השמש וכי אתה גוזר עלי שאדום, אמר לו הן. אמר לו, וכיוון שאני שותק מי יאמר קילוסו של הקב"ה? אמר לו, דום אתה ואני אומר שירה בעבורך, שנאמר: אז ידבר יהושע, ואין אז אלא שירה, שנאמר אז ישיר משה".

■ צדיק מעל הטבע

הרי לנו שאף כי הטבע משבח את הקב"ה, הרי שכוחם של ישראל הוא גדול יותר, מפני שהם מחוברים לתורה הקדושה.

ומצינו מעין זה בדברי הספר הקדוש "נפש החיים", המבאר שכוחם של ישראל גדול מהמלאכים, ומסביר בזה את ענין הקדושה וזה לשונו המופלאה:

"זהו הטעם שהמלאכים המקדישים בשמי מרום ממתנינים מלשלש קדושתם עד אחר שאנו משלשים קדושה למטה (כנ"ל פ"ו בהגה"ה) אף שקדושתם למעלה מקדושתנו.

לא שהם חולקים כבוד לישראל אלא שאין בכחם ויכולתם כלל מצד עצמם לפתוח פיהם להקדיש ליוצרם, עד עליית קול קדושת ישראל אליהם מלמטה.

כי ענין אמירת הקדושה הוא העלאת העולמות והתקשרותם כל עולם בעולם שמעליו להוסיף קדושתם וצחצוח אורם. ועיין בהיכלות דפקודי בהיכלא תנינא רמ"ז סוף ע"ב בענין קדושת המלאכים הבא מכח אמירת קדושתינו ז"ל ואלין דימינא אמרי שירתא וסלקי רעותא לעילא ואמרי קדוש. ואלין דשמאלא אמרי שירתא וסלקי רעותא לעילא ואמרי ברוך כו'. ומתחבראן בקדושה בכל אינון דידיעי לקדשא למאריהון ביחודא כו'. וכלהו כלילן אלין באלין ביחודא חדא ומתקשראן דא בדא. עד דכלהו אתעבידו קשורא חדא ורוחא חד ומתקשרן באינון דלעילא למהוי כלא חד לאתכללא דא בדא.

ועיין בפע"ח בכלל פ"ג משער חזרת העמידה מבואר שם כוונת ענין אמירת הקדושה שהוא העלאת והתקשרות עולמות עליונים להוסיף בהם עי"ז תוספת קדושה ואור (ואולי מזה יצא מנהגן של ישראל שנוהגים להעלות עצמן בעת אמירת הקדושה).

וזה אין בכח שום מלאך ושרף לעשותו בעצמו תחלה כנ"ל. לזאת לא יפתח פיו עד עליית הבל פיהם של קדושת ישראל קבוצי מטה ואלו היו כל ישראל מסוף העולם ועד סופו שותקים ח"ו מלומר קדושה. ממילא בהכרח היו גם המה נשתקים מלהקדיש קדושתם.

ועיין בזוהר בלק (קצ, ב) וזש"ה (יחזקאל א) בעמדם תרפינה כנפיהם ר"ל כשישראל למטה עומדים שותק' ממילא תרפינה כנפיהם של המוני מעלה כי ענין אמירת קדושתם הוא גם בכנפיהם. וכמאמרם ז"ל בחגיגה (דף יג:) כתוב א' אומר וכו' הי מנייהו אמעטו אר"ח א"ר אותן שאומרות בהן שירה כו' ועיין ז"ח (בראשית י"ג ריש ע"ב) קול המולה כו' אלא ששם פי' כנפיהם לשון כנופיא.

■ כוהם של ישראל

השבח שעולה מישראל המחוברים בשלמות לתורה הוא גדול יותר והוא נוסע מכוח לימוד התורה של ישראל.

וכן אמר דוד המלך ע"ה: "השמים מספרים כבוד אֵל ומעשה ידיו מגיד הרקיע". ומבאר המהר"ל (תפארת ישראל פ"ב) שיש מתחילת המזמור שבעה פסוקים המלמדים את השבח שיש לקב"ה מהנהגת הטבע. הפסוק השמיני הוא "תורת ה' תמימה

משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי". כי "הנהגת הטבע נברא בשבעת ימים, ואילו התורה היא מעל הטבע והיא מדרגה שמינית. על פי טעם זה מזמור אשרי תמימי דרך (קיי"ט) שיוסד על התורה, יש בו שמונה אלפ"א בית"א, שהתורה היא מדרגה שמינית שהיא על הטבע שנברא בשבעת ימי בראשית".

זאת ועוד, כוח מיוחד יש לו למשה רבינו ע"ה, כך מלמדנו המדרש (ב"ר י"א): "אמר הקב"ה אם הטית אוזנך לתורה כשתבוא לפתוח בדברי תורה הכול משתתקים לפניך ושומעים דבריך כשם שהטית אוזנך לשמוע דברי תורה. ומהיכן את למד ממה רבינו שעל ידי שהטה אזנו לתורה בשעה שבא לפתוח בד"ת נשתתקו העליונים והתחתונים והאזינו דבריו? ממה שקרינו בעניין האזינו השמים ואדברה".

חז"ל מדגישים את השמיעה של מרע"ה וכדברי השם משמואל "יש שמיעה חיצונית בלי כוונת הלב והיא איננה מתייחסת לעצם האדם שהוא כלל האדם אלא לאוזן בלבד שהיא איבר פרטי. השמיעה הפנימית בכוונת הלב מתייחסת לכלל האדם" (שם משמואל תרע"ג). ההאזנה הפנימית, היא זו שנותנת את הכוח לשמים ולארץ להשתתק ולהאזין למרע"ה שכוחו רב!

וכן הוא בתלמידו יהושע בן נון, אשר בעת קבלת ההנהגה הוא מאזין ומקשיב לרבו והוא שאמרו על הכתוב בנאמר: "ויבוא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הוא יהושע בן נון". ומבאר רש"י, "שבת של דיוזגי (=שני זוגות) הייתה, ניטלה רשות מזה וניתנה לזה. העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להרים ראש. ולמה קוראהו כאן הושע? לומר שלא זחה דעתו עליו, שאף על פי שניתנה לו גדולה, השפיל עצמו כאשר מתחילתו".

יהושע מתדבק בתורה והתורה בו, וממילא האור שהוא משפיע הוא גדול כל כך שכל ישראל נשמעים להנהגתו, וגם הטבע נשמע לו "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון".

■ הדרך להשפיע להיות כלי מלא

אחרי שמשה ויהושע מדברים את דברי השירה באזני העם הם מוסיפים: "ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנוכי מעיד בכם היום, אשר תצום את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת" (ל"ב, מ"ז). ראשית הם תובעים

מהעם שכל הדברים יכנסו אל הלב, והם שקיימו זאת בעצם, יכולים לדרוש זאת מכלל ישראל.

וכך הוא משלו של המגיד מדובנא, בשם הגר"א זיע"א על דברי הגמ' בברכות (לג): "אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ד' אלוֹקֵיךְ שואל מעמך כי אם ליראה". ושואלת שם הגמרא: "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?" ומתרצים חז"ל כי "לגבי משה מילתא זוטרתא היא, דאמר ר' חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול".

ומביא המגיד זכר צדיק וקדוש לברכה ששאל את רבינו הגר"א זיע"א מהו לשון "כלים" שנאמר בזה, והשיב לו הגר"א זיע"א כי יש הרבה סוגי השפעות שהגדולים משפיעים לכלל ישראל, אך ההשפעה האמיתית היא כאשר יש גדול שהוא שלם בתורתו, שלם ממש, שלם לעצמו, בחינת די להפקיע את עצמו, ומתי זה משפיע על הדור בשעה שהוא מלא וגדוש בשעה שזה נשפך ממנו ונשפעת ממנו היראה והתורה ובכך הוא משפיע על הדור. וזהו הלשון "דומה עליו ככלי גדול", כמשה רבנו ע"ה, שנשפעת מהם ההשפעה לכל הדור כולו.

משפטי ה' אמת

"הצור תמים פֶּעְלוֹ כִּי כָּל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט אֶל אֱמוּנָה

וְאֵין עֹל צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא"

(דברים ל"ב, ה')

בציווי זה אנו למדים להכיר ולדעת כי כל מה שעושה ה' הכול לטובה.

לפני פטירתו היה הצדיק רבי הירש מרימינוב זיע"א אומר פעם בפעם לנפשו את הפסוק: "אל אמונה ואין עוול". אחר-כך אמר, כי זהו עיקר התורה הקדושה, לדעת שהוא אל אמונה ואין עוול. שמא תאמרו: אם כן, למה לנו כל התורה כולה? הלא די היה אילו אמר הקדוש ברוך הוא בהר סיני את הפסוק הזה בלבד? אתרץ לכם, כי אין האדם יכול להשיג את עומקו של הדיבור "אל אמונה ואין עוול" כל זמן שלא למד ולא קיים את כל התורה כולה.

אומר בעל ה"חפץ חיים" זיע"א: פסוק זה מהווה את אחד מהיסודות החשובים של אמונה בה'. יסוד זה מלמדנו, כי חובה עלינו להכיר ולהודות "כי כל דרכיו משפט", ואף על פי שהרבה פעמים אנו משתוממים ותמהים על דרכי הנהגתו של הקב"ה, ואיננו מבינים את דרכי פעולתו, עלינו להאמין ללא פקפוק, שיש צדק מופתי ועצום בכל מעשיו ובדרכי הנהגתו את העולם. משולים אנו לאותו ילד חולה, שהוריו משקים אותו סם רפואה מר, כאשר באותה השעה בה מקבל הילד את התרופה חושב הוא כי הוריו מתאכזרים אליו ומתנהגים כלפיו בקשיחות ובחוסר רגישות, ואינם מבינים את גודל צערו, ואולי אף אינם רוחשים כלפיו אהבה, אולם האמת היא, שההורים רוצים אך ורק את טובת בנם החולה, אבל כדי לרפאו הם נאלצים לכפות עליו דברים הגורמים לו סבל גופני ונפשי.

כמו כן מובא משל נוסף בעניין זה מה'חפץ חיים' לאורח שהגיע לעיר אחת לשבות בה, והנה בשבת בבוקר הוא רואה שפלוני מקבל עליה ואלמוני גם כן נקרא לעלות לתורה, ואילו זקן נכבד שזקנו ירד לו על פי מידותיו וישב בשולחן המזרח לא קיבל עליה. ברוב כעסו, ניגש האורח אל הגבאי והרים עליו את קולו באמרו: איזו חוצפה היא לתת 'עליות' לאנשים פשוטים ואילו לזקן זה שמראהו הוד אינך

נותן 'עלייה'? שחק עליו הגבאי ואמר לו בניחותא: אילו היית נמצא כאן בקביעות, כי אז היית שם לב שבשבוע שעבר התכבד הזקן בעלייה נכבדת ביותר, וכל בר דעת מבין, שלא בכל שבוע ניתן לכבד אותם אנשים בעליות לתורה. הנמשל: אנשים באים לעולם הזה למשך שבעים-שמונים שנה והם חושבים שלפניהם נגלו כל תעלומות, ולכן כשהם רואים צדיק ורע לו או רשע וטוב לו, הם מיד מתמלאים קושיות על הנהגת הקב"ה, למה ככה ומדוע לפלוני מגיע יותר? עליהם לדעת, כי הגיעו לכאן רק למשך תקופה קצרה, מה לכם להתערב בענייניו של מי שאמר והיה העולם המנהל את העולם כולו מששת ימי בראשית לפי חשבונותיו...

■ התהלך לפניו בתמימות

מובא ב"תנא דבי אליהו זוטא": "הא למדת, שלא יהא אדם יורד לידי תרעומות על הקב"ה, בזמן שהוא רואה בני אדם, אחד צדיק וטוב לו ואחד צדיק ורע לו, אחד רשע וטוב לו ואחד רשע ורע לו. ואם הוא יורד לידי תרעומות על הקב"ה, הרי זה מתחייב בנפשו. שנאמר: "אל תתן את פיך לחטוא את בשרך. ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה הוא. למה יקצוף האלוקים על קולך וחבל את מעשה ידך". יודעים אנו שהכל מההשגחה העליונה

הרבי מקלויזנבורג זיע"א בעל ה'שפע חיים' מביא בספרו לפרש את הפסוק בפ' וארא "וידבר אלהים אל משה" (ו', ב.). פירש רש"י, דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה. הנה כשנתבונן בטענתו זו של משה רבינו אל השי"ת, נתקשה להבין איך הרהיב לומר כך אל אדון כל המעשים הטוב והמטיב, כשברור שמשה רבינו לא היה מהרהר חלילה אחר מידותיו של הקב"ה. ברור שלא יתכן שבכל פעם שתהיה עת צרה אצל בני ישראל, יבואו אל השי"ת בטענה כלפי מעלה על גודל הצרה אשר מצאתם. כלל גדול באמונה שאסור להקשות שום קושיא על השי"ת, כפי שהמליץ דו"ז הגה"ק רבי אליעזר ירוחם זיע"א, אשר היה אומר לפעמים מילתא דבדיחותא, שאסור לאדם להקשות קושיות על הבורא ית"ש, כי אם יקשה אזי יקראו לו שיעלה השמימה, שם יתמצו קושיותיו... אם כן למה לא אמר משה רבינו, שאכן המצב קשה מאוד ובני ישראל מצויים בשפלות עצומה ברוחניות ובגשמיות, אך זהו רצון השי"ת ואסור להרהר אחר מידותיו, כי צדיק ה' בריבו ונאמנים דבריו?

■ מצטער בצערם של ישראל

להבנת העניין נקדים מדברי חז"ל (ב"ב ט"ז), שאין אדם נתפס בשעת צערו. אדם השרוי בצער בגין צרות ואסונות שמשתרגות ובאות עליו, אינו שולט במעשיו ואינו יכול לחשב דיבוריו שיהיו דברים ראויים והגונים. לכן כשראה משה רבינו את קושי השעבוד של בני ישראל, את עבודת הפרך בחומר ובלבנים וכל עבודה בשדה, השתתף עמם בצערם ובצרתם הקשה והרגיש בנפשו את הכאב ואת הקושי, עד שבכל פעם שראה יהודי מוכה על ידי מצרי, הרגיש על בשרו את עוצם הכאב ונאנח יחד עמו. אף שמשה רבינו בגופו לא היה נתון תחת עולם של הנוגשים, לא מנע הדבר ממנו להרגיש את כאבם של בני ישראל ולחוש את מכותיהם וסבלותיהם על בשרו ממש, וכיוון שאין אדם נתפס על צערו, אין פלא שזעק במר לבו אל השי"ת למה הרעותה לעם הזה.

משה רבינו לא היה יכול להתאפק נוכח הצרות האיומות שעברו כל קהל ישראל מידי נוגשי מצרים הרשעים. הכאב התפרץ מפנימיות לבו, בתשוקה ובבקשה לישועה שלמה. וזהו הביאור במשה רבינו ששאל "למה הרעותה לעם הזה", רק משום שאין דנים אדם בשעת צערו, אך לכתחילה ברור כשמש לכולי עלמא שאסור לשאול שאלות על דרכי הקב"ה, כי נעלמות הנה מעיני כל חי.

■ דבר ציוה לאלף דור

בהמשך המדרש מוסיף ה"תנא דבי אליהו": "שנו חכמים: תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם ישב הקב"ה ודרש וחקר וצרף ובחן את כל דברי התורה, רמ"ח פעמים כנגד רמ"ח אברים שבאדם, אחר כך הוציא הקב"ה את כל דברי התורה וקבע אותה בתורתו. ואין דבר אחד ממנה זז ממקומו. שנאמר: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף בעליל לארץ מזוקק שבעתיים וכל דבר ודבר שקבע בתורה, אם זז קמעא ממקומו, קלקל את העולם כולו."

הקב"ה ציווה דברו לדור האלף. מאדם הראשון עד משה רבינו היו עשרים ושישה דורות: אדם עד נח עשרה, מנח עד אברהם עשרה הרי לנו עשרים. ומאברהם יש את יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם ומשה, הרי עשרים ושישה דורות. אם כן חסרו מהאלף תתקע"ד דורות שקדמו לבריאת העולם: "דבר ציווה לאלף דור". ונראה שבא המדרש לומר לנו, שאל לנו להרהר, חלילה, אחר מעשיו של הקב"ה, שהם

כולם מחושבים על חוט השערה ואין בהם כל סיג ופגם. אין שגגה מלפני הבורא. הקב"ה בחן ובדק כל פרט ופרט בתורה והיא תכנית האב לבניין העולם.

עלינו להכיר כי חוסר הבנתנו את מהלכי העולם היא בגדר ניסיון. כל אחד ואחד לפום דרגא דיליה. וכמאמר הכתוב: "ה' צדיק יבחן". כל הקורות אותנו בעולם הזה הם בגדר ניסיון גם אם איננו מבינים זאת. ועל כן אין מקום כלל לשאלה על צדיק ורע לו רשע וטוב לו, כי כל הנהגת העולם מונהגת על דרך הישר, ועל כך יוצא משה בקריאה: "אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא".

ובאמת, אדם מקבל ניסיון לפי כוחו, כי אין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו, וכשמנסים אותו הוא שהו איכול לעמוד בזה.

ומעשה היה באחד מהקדושים זיע"א, שראה יהודי שאיבד את ארנקו, שם היה כל רכשו, וכשראה זאת התעלף, כשהעירוהו ונזכר מה שקרה שוב התעלף, וכך שוב ושוב, כשראה זאת הצדיק, אמר אמרו לו שהבטחתי שהארנק ימצא!

ואכן נמצא הארנק וכספו של היהודי, כשנשאל הצדיק מאין ידע, אמר כי ראה שההלך נוטה למות, ובודאי אינו יכול לעמוד בצער, הרי שאין הקב"ה בא עימו בטרוניה, והאבדה תמצא.

פעמים נקלע אדם לצרה כלשהי, ניסיון החיים מלמדנו, שהרבה פעמים דווקא מהצרות צומחות הישועות, מתוך צרה המציאם פדות ורווחה.

מנהיגי העם

”שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך”

(דברים לב ז)

זקני הדור וצדיקיו, הם אלו המגנים ומשפיעים ברכה על הדור כולו, ומהם יש את התביעה הגדולה יותר מאשר כל בני דורם.

איתא בגמרא (תענית כא): דאבא אומנא מקיז דם היה ובכל יום היתה יוצאת בת קול מן השמים ואומרת שלום עליך, ולאביי היתה יוצאת בת קול בכל ערב שבת ואומרת שלום עליך, ולרבא היתה הבת קול מברכת בכל ערב יום כיפור. הצטער אביי מדוע לאבא אומנא בכל יום יוצאת בת קול ולו רק פעם בשבוע, אמרו לו מן השמים דאבא אומנא בכל שעה שבאים אצלו אנשים להקיז את הדם הוא מקפיד שלא יתערבו גברים ונשים וכן הוא לא מקבל תשלום מהתלמידי חכמים ומסייע הרבה לת”ח. ונחה דעתו של אביי.

ואף רבה הצטער מדוע רק פעם אחת בשנה בערב יום כיפור שאלו בשלומו מן השמים ולא כמו אביי שבכל שבוע דורשים בשלומו? אמרו לו בחלום אתה מגן על כל העיר שלך ולכן רק פעם אחת בשנה בערב יום כיפור דורשים בשלומך.

■ מנהיג לפי מעשיו

ויש לבאר מהו שענו לו, וכי בגלל שמגן על דורו יגרע חלקו שרק פעם אחת בשנה ידרשו בשלומו?

אלא שידוע, הנה כדי לזכות בנבואה צריך כמה תנאים והרמב”ם בהלכות יסודי התורה (פ”ז ה”א) מונה את המידות הנצרכות לנבואה ואחת מן המידות, היא להיות פרוש מן אנשי העולם. וכן מצאנו אצל כהן גדול שהיה נכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים והיה פורש שבעה ימים קודם יוה”כ (יומא ח) וכן משה רבנו גר מחוץ למחנה לבדו, כי אם האדם עסוק עם הבריות בענינים אין הוא יכול לזכות לרוח הקודש.

כך גם מצאנו באלדד מידד שהיו מתנבאים במחנה, ואמר יהושע למשה אדוני

כלאם, וביארו בגמרא סנהדרין (י) שאמר לו "הטל עליהם עול הציבור והם כלים מאליהם" דעל ידי עול הציבור ירד מהם רוח הקודש, כי כאשר האדם מעורב עם הבריות אין דעתו מיושבת לזכות ברוח הקודש.

אף פה אפשר לפרש דרבא היה ראש הישיבה דעתו מעורבת עם התלמידים ועם הבריות ורק יום אחד בשנה בערב יום כיפור שכל אדם עסוק בחשבון נפש ובתשובה אז הפסיק עם הבריות והיה עסוק לבדו, ולכך רק בערב יום כיפור היתה בת קול יוצאת לדרוש בשלומו וזהו שאמרו לו שהוא מגן על העיר כי הוא היה עסוק עם אנשי העיר, וכן אביי היה עסוק כל השבוע ולכן לא היתה בת קול כל השבוע כי אם בערב שבת שאז הוא היה פחות עסוק עם הבריות.

והנה זה מעלת מנהיגי עם ישראל אשר היו נותנים מעצמם הן בגשמיות והן ברוחניות למען כלל ישראל, וידוע דברי חז"ל דמי נקרא חסיד מי שנותן מעצמו, וכמובא בגמרא במסכת נדה (י) "ת"ר שלושה דברים נאמרו בציפורנים... שורפן חסיד כדי שלא תעבור אשה מעוברת ותפיל ח"ו, וכתב תוס' שם בשם הערוך דנקרא חסיד משום ששרפת ציפורנים מזקת לאדם, ואם האדם יודע שהדבר מזיק לו ועדיין הוא עושה אותו בשביל לא להזיק לאחרים בזה הוא נקרא בשם חסיד.

■ צדיקים מוסרים עצמם למען הכלל

ומידה זו של הקרבה למען הכלל היא מידה הגדולה ביותר והיא הניכרת בהבדל שבין דורות הראשונים אשר התרחש להם נסים לבין דורות אחרונים שלא התרחש להם נסים. כי מי שיש בו מידת הקרבה הרי ש"בדרך שאדם נוהג נוהגים עימו" הקב"ה גם מוחל לו ומאריך ימיו ושנותיו ומשנה הדין ומיטיב הזמן.

הנה ידוע הגמרא במסכת יבמות (ג) מחלוקת חכמים ורבי עקיבא בלימוד הפסוק "את מספר ימיך אמלא" האם יש אריכות ימים או אין אריכות ימים ומה שנגזר על האדם זה אשר יחיה, חכמים אומרים דיש אריכות ימים ורבי עקיבא אומר אין אריכות ימים ומה שנכתב לאדם זה אשר יחיה. אמרו חכמים לרבי עקיבא אם כן איך מצאנו אצל חזקיהו המלך שנאמר בו שהאריכו ימיו בעוד חמש עשרה שנים ותירץ רבי עקיבא דמתחילה קצרו את ימיו הקצובין בחמש עשרה שנה, ואחרי כן כשחזר בתשובה הוסיפו לו אותן שנים בחזרה.

והנה אפשר לומר ממה שמצינו בדיני ערוב, דאם אדם רוצה בשבת לצאת מן

התחום יניח אוכל מחוץ לעיר ומותר לו לילך אלפים אמה מהמקום בו הניח את ערובו. ולכאורה קשה, איך התירו דבר בלא ערוב שהוא עלול לעבור על איסור דאורייתא, וכאן על ידי תקנת חכמים הוא יוצא. אלא מבואר דהיכן שדעתו של האדם נמצאת שם הוא נמצא, ועל כן אם הניח ערוב מותר לו. וכן בעניין יום טוב שני של גלויות אדם שגר בחו"ל חייב ביום טוב שני של גלויות גם אם הוא נמצא בארץ ישראל, אך אם הוא החליט בדעתו להשאר פטור מיום טוב שני מפני שהולכים ופוסקים על פי דעת האדם, והיכן שדעתו שם מקומו.

ועל פי זה יובן עניין "אריכות ימים" אדם שחי בעולם הזה ודעתו רוחנית, הרי בשמים יכול לבקש על חיים כי עדיין לא הושלמו ימיו, ותפילה זו מקובלת כי הכל הולך אחר הדעת, ויבקש אריכות ימים להשלים ימיו בעולם הזה, ורמז הוא בדברי הפסוק "כימי השמים על הארץ" להשלים הימים בארץ באותם ימים שדעתו הייתה בשמים דהכל הולך לפי דעת האדם וזהו סוד בקשת אריכות ימים מן הקב"ה.

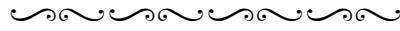
■ לא הם ולא שכרם

והנה אף שייסורים חביבים הם אך מצאנו אצל רבי יוחנן כששאלו אותו חביבין עליך ייסורים אמר להם לא הם ולא שכרם (ברכות ה). ואפשר לדקדק דבר זה בפסוק אשר מובא אצל יעקב אבינו ע"ה דביקש לישב בשלוה. ואפשר לדקדק דשלוה ר"ת לא הן ולא שכרם ר"ת שלוה דיעקב לא רצה ייסורים ולא שכרם.

וכדי לדחות ולבטל את הייסורין, מצינו כמה עצות המסייעות לבטל גזר דין מעל האדם והם: שינוי השם, שינוי המקום ושינוי מעשה, ועומק דברים אלו הוא כי כאשר האדם מתרגל לדבר קשה עליו השינוי ועצם השינוי מצערו וצער זה הוא כפרת עוונות. אדם שמתרגל לשם ומשינוי שמו מצטער, אדם שהתרגל למקום ומחליף המקום מצטער וכן אדם שרגיל במעשה ומשנה המעשה מצטער. אך אלו דברים שצערם קל והוא כפרת עוונות אך ייסורים אשר יכולים להביא לביטול תורה לא הם ולא שכרם.

ואם האדם יתן מעצמו למען הכלל, ויטיב עם נפשו ועם נפש אוהביו וחבריו, כשכוונתו לקדש שם שמים בעולם, הרי אז תתקבל תפילתו לחיים ארוכים, וודאי הוא כי מן השמים יסייעו להימלט ולהנצל מייסורין ומקשיים, ויעניקו לו רב טוב וחסד כל ימיו.

דאגת הכלל למנהיג

"וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה, הַר נָבוֹ, אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה וּמֵת בְּהַר אֲשֶׁר אֲתֵּה עֲלֶיהָ שְׁמָה וְהֶאֱסַף אֶל עַמִּיר... כִּי מִנְגִּיד תִּרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל"

(דברים, לב, מ"ח-ג, נ"ב)

מפרש רש"י: "וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה - בשלושה מקומות בתורה נאמר 'בעצם היום הזה', אצל נח נאמר 'בעצם היום הזה בא נח ושם וחס ויפת בני נח ואשת נח ושלת נשי בניו אתם אל התבה וזאת מכיוון שהיו בני דורו של נח אומרים 'בין כך ובין כך, אם אנו מרגישים שנח הולך להיכנס לתיבה אין אנו מניחים לו, ועוד גם שניקח כישלין וקרדומות ונבקע את התיבה' וכנגד זאת אמר הקדוש ברוך הוא 'הרי אני מכניס את נח לתיבה בחצי היום, וכל מי שיש לו כוח למחות נגדי יבוא וימחה'.

וכן אצל מצרים נאמר 'ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם וזאת מכיוון שהמצרים היו אומרים 'בין כך ובין כך אם אנו מרגישים בישראל שהם הולכים לצאת ממצרים, אין אנו מניחים להם, ועוד גם שניקח חרבות סייף וכלי זין ונהרוג בהם' וכנגד זאת אמר הקדוש ברוך הוא 'הרי אני מוציא אותם בחצי היום, וכל מי שיש בו כוח למחות נגדי יבוא וימחה'.

ואף כאן במיתתו של משה נאמר 'בעצם היום הזה' וזאת מכיוון שהיו ישראל אומרים 'בין כך ובין כך אם אנו מרגישים במשה שעולה להר אין אנו מניחים אותו ללכת. אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגזי לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחים אותו ללכת וכנגד זאת אמר הקדוש ברוך הוא 'הרי אני מכניס את משה בחצי היום וכו'".

■ למנוע הסתלקות הצדיק

בני דורו של נח קיוו למנוע ממנו להיכנס לתיבה ובכך לדחות את המבול, מאחר

וכל עוד נח עימם אין המבול בא לעולם. וכן גם המצרים קיוו שבכוחם למנוע את יציאת בני ישראל מארצם. אך עדין יש להבין, מה סברו בני ישראל, כיצד חשבו שיוכלו למנוע את מותו של משה רבינו.

אלא יש לבאר, שבני ישראל קיוו, שעל ידי זה שלא יתנו למנהיגם, לעלות להר נבו, ממילא לא תחול עליו המיתה. ומאחר והוא האיש אשר "אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים וכו'... אין אנו מניחים אותו ללכת", כלומר, הרי חלה עליהם החובה לעשות ככל יכולתם כדי למנוע את פטירתו. שכן הוא זה שנצטווה לעלות אל ההר, אך עליהם לא חל בציווי. הוא יהיה אנוס, וממילא ישאר עימם.

וכאן הרגישו כלל ישראל, שיש אחריות של הכלל על הצדיק שהיה רועה נאמן, וכמו שכותב הזוהר הקדוש (שמות תרע) "...מה הצאן, כשיקריבו על המזבח, בשבילם זוכה לחיי העולם הבא, כך המנהיג לישראל כדין וכשורה, בשבילם זוכה לחיי העולם הבא. ועוד הרועה את הצאן, כשהצאן יולדת, הרועה נוטל אותם טלאים בחיקו, כדי שלא ילאו ויגעו, ומוליכם אחרי אמותם, ומרחם עליהם, כך המנהיג לישראל, צריך להנהילם ברחמים ולא באכזריות, וכן אמר משה, כי תאמר אלי שאהו בחיקך וגו'. מה הרועה את הצאן כשהוא טוב מציל את הצאן מן הזאבים ומן האריות, כך המנהיג לישראל, אם הוא טוב מצילו מן העכו"ם ומדין של מטה ומדין של מעלה, ומדריכין לחיי העולם הבא. כך משה, רועה נאמן היה, וראה הקב"ה שכדאי הוא לרעות את ישראל".

וביותר שמיתת המנהיג, היא בשל העם, ועל כן חפצו לעכב ולמנוע את פטירתו, בזה שלא יניחוהו לעלות להר נבו.

■ תשובה למלאך המוות

וכן מצאנו בדוד המלך, שבקש והתחנן לפני הקב"ה: הודיעני ה' קיצי ומדת ימי מה היא (תהלים לט' ה'), אמר דוד לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, הודיעני ה' קצי, אמר לו: גזירה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם. ואדעה מה חדל אני? אמר לו בשבת תמות.

מכאן ואילך היה דוד המלך יושב בכל שבת ושבת, ועוסק בתורה ללא הפוגה והפסקה. כאשר הגיעה השבת שנגזר על דוד המלך להפטר מן העולם, היה עוסק בתורה בהתמדה וברציפות ולא היה פיו פוסק מלגרוס בדברי תורה, ומכיון שכך לא

היה כח למלאך המוות לשלוט בו, ולא יכל ליטול את נשמתו. מה עשה מלאך המוות? מאחורי ביתו של דוד המלך היה בוסתן עם עצים, החל מלאך המוות להניע את העצים בקול רעש גדול, יצא דוד המלך לראות מה קול הרעש אשר בגן, כאשר ירד לעבר הגן נשמטה רגלו במדרגות הבית ופסק לרגע מדברי התורה, מיד קם מלאך המוות ונטל את נשמתו. הרי, שכל עוד שדוד המלך עסק במצוות תלמוד תורה לא יכל לו מלאך המוות, והגם שנגזר על דוד המלך באותה השעה להסתלק מן העולם, אלמלי שמלאך המוות עשה את התחבולה המיוחדת שלו, לא היה דוד המלך מסתלק מן העולם.

■ אחריות על המנהיג

אף שתחבולתם של ישראל לא הועילה, הרי שנמצינו למדים, כי יש תביעה על כל יחיד מישראל, לדאוג לצדיק, לחשוב על בריאותו וחיוו, ולהתפלל לשלומו. וכשלא נוהגים כן הרי עונשם הוא מידה כנגד מידה, וכפי שהביא בספר חסידים "אם תראה דור שמנהיגו רעים, דע לך לפי שהיה להם מנהיג טוב והיו מבזים אותו, וכתוב (ישעיה ח' ו) "יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט", או לפי שהצדיקים היו נוהגים בענוה, כשהיה להם למחות לרעים היו אומרים, מה אני ראוי להוכיח להם, כשהיה לאל ידם או ידי אבותיהם, לכך הרכיב עליהם מנהיג עד שאפילו היו חפצים למחות לרעים יראים מפניהם, וכן אם יוכיחם לא יהיו דבריהם נשמעים אפילו לטובה, ויהיו כפופים לפני רעים". (ספר חסידים תרצד)

פנינים ומוסרים

לזכור ולא לשכוח

שירת "האזינו" מדגישה את חשיבות הזיכרון: לזכור את גדולתו של הקב"ה ואת הטוב שעשה לבני ישראל, כי: "הלוא הוא אביך קנך, הוא עשך ויכננך (ל"ב, ו). לזכור את דאגתו של אלוקים לבני ישראל: דאגה ומסירות: "כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף" (ל"ב, י"א). משה מזהיר את בני ישראל שלא יהיו כפויי טובה: "וישמן ישרון ויבעט" (ל"ב, ט"ו). משה חושש, שכאשר בני ישראל יתבססו בארצם, יחיו בשקט, יקימו בתים ויתפרנסו בכבוד, הם ישכחו את הקב"ה וי'בעטו' בו.

ידוע משלו הנפלא של המגיד מדובנא על הפסוק "צור ילדך תשי ותשכח קל מחוללך", לראובן שלוהו כסף רב משמעון ולא היה לו מהיכן להחזיר, בצר לו פנה ראובן אל לוי ידידו ושאל לעצתו מה לעשות בעת ששמעון יבוא אליו לגבות חובו ואין לו מה לשלם לו. יעץ לו לוי עצה ותבונה, כי בעת ששמעון ידפוק על דלתו, הוא יעשה את עצמו למשוגע, זרוק צלחות באוויר וישליך כסאות לארץ, ירקוד ויפזז כאחד הכסילים, וכך יתיימשך שמעון מלדבר עמו כי יראה עם מי יש לו עסק. ואכן, כשהגיע שמעון לגבות את חובו מראובן, פתח ראובן בהנהגות משוגעים הגונים ורקד ופיזז ואף שבר כמה כוסות בחמתו, ושמעון הלך לו בפחי נפש לביתו כשהוא מתיימשך מממונו האבוד.

ויהי היום, כעבור כמה שנים, שוב נזקק ראובן להלוואה דחופה, וכיוון שלשמעון כבר לא היה יכול לגשת וללוות אחרי המעשה הנזכר, הלך לו אצל לוי ידידו וביקש ממנו הלוואה. נתן לו לוי את ההלוואה שביקש ואף קצב לו זמן שיחזירנה. עם תום הזמן הקצוב, הלך לוי לביתו של ראובן ונקש על דלת ביתו כדי לבקש את ההלוואה, והנה ראובן פותח לו את הדלת כשהוא מתחיל לרקוד ולשבור כוסות וצלחות כדי להסיח דעתו ולהוכיח לו שמשוגע הנו ויעזבהו לנפשו. או אז ניגש לוי אל ראובן בצעדים נמרצים וסטר לו על לחיו שתיים ושלוש, באמרו לו בכעס עצור: איך לא תבוש ולא תיכלם להשתמש בעצה זו שאני נתתי לך כנגדי? הלא יעצתי לך זאת כדי שתניצל משמעון, והנה אתה משתמש בה עתה לנשלי מממוני...

כן הוא הדבר אצל האדם והקב"ה, אומר המגיד מדובנא, האדם מטבעו עובר צרות רבות במשך ימי חייו, ואילו היה זוכר את כולם בזיכרון טוב, כי אז כוחותיו לא היו עומדים לו להמשיך לחיות הלאה, ולכן הקב"ה חנן אותו במתנה גדולה הנקראת 'שכחה', וכך הוא שוכח את הצרות שהיו לו בשנים קדמוניות, צרות אחרונות משכחות הראשונות. ומה עושה האדם עם מתנה זו? תחת לשכוח את צרותיו, הוא מעדיף לשכוח את הקב"ה, חלילה... לכן צווח הכתוב ואומר "צור ילדך תשי", הקב"ה העניק לך במתנה תשי היינו שכחה, ע"ד הכתוב "כי נשני אלוקים", ומה אתה עושה עם השכחה? "ותשכח קל מחוללך", אתה משתמש בה נגד זה שנתן לך אותה...

נטילת אחריות

"הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי"

(דברים ל"ב, א')

האזינו ואדברה היינו שככל שיש מי שמקבל, יכול הרב להיות מעיין נובע, כי אי אפשר לזכות להתעלות ולהשפיע, אם אין מי שמקבל, הבעש"ט הק' אומר שמוחו של אדם הוא כמעין הנובע, וכמו מעיין ככל ששואבים ממנו כך הוא נובע יותר, כן הוא הצדיק, ככל שיש יותר "האזינו" כך יש יותר אדברה.

וזהו שנאמר "שמעה עמי ואדברה" (תהלים נ ז) הקדים שמעה לפני ואדברה כי אם אתם רוצים לשמוע השי"ת שולח לי דיבורים ואם אין אזנים נשואות אף בפי אין מלים.

וגדולי החסידות היו מבארים על פי דברי חז"ל (ברכות דף ו) כל מי שיש לו יראת שמים דבריו נשמעין וזהו האזינו השמים, קודם לכל שהשמים יאזינו לדבריו ותשמע הארץ אמרי פי אז גם הבריות יקבלו את דבריו.

והוא שאמרו רז"ל, "אמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, שנאמר "סוף דבר הכל נשמע את אלקים ירא ואת מצוותיו שמור

כי זה כל האדם" (ברכות ו:). וביאר התורה תמימה: "כי על פי רוב, סיבת הדבר שאין דבריו של אדם נשמעים הוא מפני שחושדים אותו בנטיה ובפניה עצמית. מה שאין כן מי שהוא ירא ה' באמת, הוא בוודאי אומר מה שאומר בתמימות כמו שהוא, ואזל ליה (והלך לו) החשד ממנו, ולכן דבריו נשמעים".

ועוד יש לפרש, שכוונת הפסוק לגבי האדם עצמו, שאם האדם רואה, שאין הוא מצליח להתקדם ולהתעלות, ונשפו וגופו אינם "נשמעים" לו, אזי יש לו לידע כי הדבר נובע מחמת שחסר לו יראת שמים, היינו בזמן שתהיה לו יראת שמים, אזי כל האברים נשמעים לו.

להזהיר גדולים על הקטנים

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי"

(דברים ל"ב, א')

הצדיק רבי יעקב יוסף מפולנאה, מתלמידי הבעל שם טוב, פירש את פנייתו של משה בפתח שירת "האזינו" בדרך הבאה: "האזינו השמים" היינו תלמידי חכמים, השקועים יומם ולילה בענייני שמים "ותשמע הארץ" הכוונה להמוני העם, הנתונים בשנות חייהם בעולם הזה בעיקר בעניינים ארציים, וקודמת הפנייה לתלמידי החכמים לפנייתו לשאר בני העם שאם תלמידי החכמים המנהיגים והמדריכים הרוחניים יאזינו לדבריו, ממילא ישפיע הדבר על שאר בני העם, וגם הם ישמעו ויקבלו את הדברים המושמעים באוזניהם.

מספרים ששאלו פעם את הגאון ה'חזון איש' זיע"א, מדוע אנו רואים, שלמרות שבמשך כל ימות השנה יש יהודים שרח"ל נוסעים בשבת ומחללים אותה, ואילו בהגיע יום הכיפורים כולם שובתים ממלאכה ומתענים בדחילו ורחימו. ענה להם החזו"א יסוד גדול: כל השנה גם אנו מתנהגים בלי הקפדה מלאה, אך כשאצלינו הכול מתהפך לטובה, וכולם רועדים וזוחלים מאימת הדין, זה משפיע גם עליהם לטובה והם רצים לתוך בתי הכנסת...

מסופר על האדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זיע"א, שמנהגו היה בעת שנסע ברכבת, בכל מקום שהרכבת נעצרה בתחנות עלי דרך, היו אנשי המקום מכינים מיני תרגימא לכבוד ביקורו במחוזם, והאדמו"ר מהרי"ד היה טועם מהמגדנות, ואחר כך היו מחלקים את המאכלים בין כל אנשי העיר. פעם אחת כשהרכבת עצרה בכפר הסמוך לבעלזא, שמע הרבי, ששני בעלי עגלה התקוטטו ביניהם ואחד דקר את השני בסכין... כראותו זאת, לא אבה האדמו"ר לטעום במקום זה, באמרו, שאם קורה דבר כזה בעיר, אזי כולם אשמים בדבר, כי זהו סימן שהאנשים הגדולים שבעיר דוקרים איש את רעהו במילים פוגעות, ולכן האנשים הקטנים והפשוטים כבר דוקרים עם סכינים...

את מי מחפש את ה'?

"וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פְּנֵי מַהֶם"

(רברים ל"ב, כ')

המגיד ממעזריטש זיע"א ראה פעם ילד קטן בוכה מתחת לעץ בגן. "מדוע אתה בוכה?" הוא שאל. "אף אחד לא מחפש אותי!" השיב הילד. הרבי לא הבין: "מה זאת אומרת?" הוא שאל. "חבריי ואני שיחקנו מחבואים, והנה אני מתחבא, אבל אף אחד לא מחפש אותי!" הרהר המגיד ואמר: "בקולו של הילד הזה אני שומע את קולה של השכינה, שגם היא אומרת: 'אני מתחבאת, ואף אחד לא מחפש אותי!' מעשינו עשויים לקבוע את גורלנו.

אדם שבסכלותו בוכה ומרחם על השי"ת שנמצא בגלות, יתכן שיזכה לעולם הבא, אבל מדין שוטה. ידוע מאמר העולם, שאם שערי דמעות לא ננעלו (בבא מציעא נ"ט), למה צריכים בכלל שערים? אלא השערים מיועדים לדמעות של שוטה. אדם שבוכה מתוך רחמנות על השי"ת, סוגרים בעדו את השערים. על האדם להבין, שלהשי"ת לא נגרם שום חסרון ושום פגם מחורבן בית המקדש, וכל הבכייה היא על שאין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולבקש מאת השי"ת: עד מתי תסתיר פניך

ממנו. צריך גם לשמוח שהשי"ת עוזר לאדם לראות במקצת את אור השכינה הקדושה, ועל זה אמרו: "שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה", בצוותא עם השכינה הקדושה, שהיא שרויה בשמחה תמיד, ורק כלפי חוץ נדמה ששכינתא בגלותא.

צדיקים רבים היו מכניסים עבודה גדולה בהשתתפות בגלות השכינה וצערה הגדול מנשוא. הצדיק רבי יצחק מסקווירא זיע"א אמר: איתא (אבות פ"ג מ"ד) "הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו" "הניעור בלילה", זה הצדיק המעורר את העם לתשובה, "בלילה", בחשכת הגלות הזה הדומה ללילה, "והמהלך בדרך יחידי", כי לא כדורות הראשונים שרבים היו קמים בחצות הלילה ואמרו 'תיקון חצות', ובאמרם 'קלני מראשי קלני מזרועי' זלגו עיניהם דמעות ובכו על גלות השכינה, המה תמכו בידי הצדיק לעשות דבר לטובה. לא כן עתה בדורות הללו, שהצדיק הולך בדרך הזה יחידי, ואין עוזר ותומך בידו. ובזה הוא "מפנה לבו לבטלה", הצדיק פונה בלב, כי חלילה אבדה תקווה, וכל עבודתו הוא לבטלה, כי הוא בונה והם סותרים. באמרו זאת, עמד ממקומו ואחז בשתי ידיו את קצה השולחן ואמר, "הרי זה מתחייב בנפשו" חושבני שאין לי כבר שום תועלת לחיות בזה העולם". כל האנשים ששמעו את הדברים שיצאו מפי קדשו, אחזתם חיל ורעדה מהפחד שנפל עליהם מדבריו שדיבר בלהבת אש.

על ידי התורה מוחים את יצר הרע ועורפים את ראשו

"יערף בפטר לקחי"

(דברים ל"ב, ב')

בספרי המוסר פירשו את הפסוק לפי מה שאמרו בילקוט (תהלים פרק ס"ח) אין עריפה אלא הריגה, שנאמר יערפו את העגלה, ואין לקח אלא תורה, שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתנו אל תעזבו'. הכוונה בזה, כי הנה אמרו חז"ל (קידושין ל:): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, שנאמר 'אבנים

שחקו מים". הרי שעל ידי התורה הקדושה שנמשלה למים יכולים להתגבר על היצר הרע ולהורגו עד שיהא נימוח כמים.

זה מה שאמר הכתוב "יערוף", שיזכו בני ישראל לערוף ולהרוג את היצר הרע, ואיך נעשה את זה, על זה אמר "כמטר לקחי", שהתורה נמשלה למים ולמטר, ולפיכך אף אם היצר הרע הוא חזק כאבן, מכל מקום על ידי לימוד התורה הקדושה יהא נימוח כמים הניגרים ארצה.

שגור היה על לשונם של צדיקי אמת מאמר חז"ל "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". והיו מדקדקים, לכאורה מהו ההקדמה "בראתי יצר הרע"? היה לו לומר שהתורה היא תבלין נגד היצר הרע, וביארו במתק לשונם שלא יאמר האדם: הרי יש עצה איך להינצל מהיצר על ידי לימוד התורה, אך יש גם עצות נוספות איך להינצל ממנו, על כן הקדימו חז"ל ואמרו "בראתי יצר הרע", שהקב"ה אומר אני בראתי אותו, כביכול אני עשיתי את המכונה הזאת, ועל כן אני אומר לך שיודע אני שאין עצה אחרת להינצל ממנו זולת לימוד התורה, ורק התורה מגנא ומצלא ממנו...

האדמו"ר מצאנז זיע"א בעל ה'שפע חיים', היה, רגיל לספר, מה ששמע מאביו הרה"ק רבי צבי הירש מרודניק זיע"א ששמע מדודו הרה"ק רבי אביגדור מדוקלא זיע"א שאמר על עצמו: "צמתי משבת לשבת, הלכתי לערוך גלות, משך חצי שנה לא החלפתי כותנתי וישנתי על הארץ, שברתי את הקרח שעל גבי הנהר וירדתי לטבול שם עד שקפאתי, עשיתי גלגולי שלג והלקיתי גופי, ואני אומר לך, שאת הבחור הזה (היצר הרע) יכולים לנצח רק על ידי דף גמרא ותוספות..."

כמו כן היה מרגלא בפומיה של הגה"ק רבי יהושע בוקסבוים זיע"א אב"ד גאלנטא, שהקיסר נפוליון היה אומר, שלמלחמה צריכים ג' דברים, כסף ועוד כסף ושוב פעם כסף... אף אנו אומרים שלמלחמת היצר מוכרחים להצטייד בג' דברים, ללמוד הרבה וללמוד הרבה ושוב ללמוד הרבה... כיו"ב אמר פעם הצדיק רבי יצחק מסטיטשין זיע"א (החכמה מאין ח"ב עמ' רי"ט): "הס"מ להכל מוכן הוא להסכים, שיתפללו, שילמדו ספרי מוסר וספרי חסידות, אבל כאשר זה מגיע לדף גמרא, אוחזתו חיל ורעדה ואינו מניח לזאת"... כן היה אומר הגה"ק בעל 'שפת אמת' זיע"א מגור, שהיצר הרע יכול להסתדר אפילו עם ה"חובות הלבבות", אבל עם דף גמרא אינו יכול, כי אין לו שום שייכות עם הגמרא..."

על הצדיק בעל ה'עצי חיים' זיע"א מסיגעט מסופר, שאחד מתלמידיו חשב בדעתו אחר חתונתו, שכעת בוודאי ירפה היצר ממנו. אמנם נתוודע לו שאינו כן, ונסע לרבו הקדוש להתאוון לפניו אודות היצר שמצערו גם אחרי החתונה. כששמע זאת העצ"ח, עמד מכיסאו והתחיל להסתובב בחדרו הלוך וחזור, ניגש אליו והיכה לו על כתפו ואמר לו: "אברך, אברך, אין שום עצה רק הגמרא, רק הגמרא".

פרשת וזאת הברכה

משה - איש האלקים

"וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ."
(דברים ל"ג, א')

הכינוי "איש האלוקים נזכר רק כלפי מרע"ה, וכן הוא בדברי נעים זמירות ישראל (תהילים צ א) "תפילה למשה איש האלוקים וגו'" תפלה זו מצאה דוד כתובה והיתה קבלה אצלם שמשה רבינו חיברה וכתבה דוד בספר תהילים.

במזמור זה מבקש ומתפלל משה רבינו בקשה, שמתאימה לתואר זה של "איש האלוקים" ומה היא אותה תפילה "למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה" ופירש הראב"ע "תן לנו לב לדעת למנות ימינו ואזי נביא בקרבנו לבב חכמה" כלומר מי שיודע לספור ימיו בלי ספק יוכל להביא את לבו שיהיה חכם.

והנה כתב הרמ"א (יו"ד ק"י סעיף א') שכל דבר שבמנין דהיינו שדרכו למנותו תמיד אינו בטל, כלומר דברים שנמכרים תמיד לפי מנין ואף פעם אינם נמכרים באומדן או במשקל אם נפל איסור מהם לרוב היתר אינו מתבטל לעולם, ובטעם הדין כתב הטור שם חתיכה הראויה להתכבד ושאר הדברים החשובים כגון בעלי חיים ודברים שדרכן למנות שנתערבו בהיתר, אינם בטלים לעולם אפילו באלף.

ופירוש דבריו, שדבר חשוב עומד בסתירה למושג של התבטלות ומכיון שדבר שבמנין יש לו הגדרת דבר שוב על כן אינו מתבטל ברוב היתר, למדנו שדבר שבמנין מביע את חשיבות הדבר ואם כן למנות ימינו כן הודע תן לנו לב לדעת למנות את ימינו, היינו, שנבין את חשיבות הזמן, כי הזמן הוא החיים ואם האדם מזלזל בזמן לחיים הוא בז וכל רגע של חיים אפשר לבנות עליו נצח.

■ איש האלוקים נשאר במדרגה העליונה

והנה ידוע הוא, כי כל איש ישראל יש בכוחו להעפיל לפסגות רוחניות, עד שיגיע לדרגת מלאך ונקרא גיבורי כח וכפי שמבאר ה"שפת אמת" בפרשת ויקרא "כי כל איש ישראל הוא מלאך ושליח לעשות רצון אביו שבשמים וכשעושה המצוה נקרא מלאך, אך העליונים הם לעולם דבקים בשליחות הזה ותחתונים יש בהם גשמיות וחלק גופני".

אך הצדיקים שכובשין את יצרם ונקראים גבורי כח כמו שכתוב (אבות פ"ד מ"א) איזהו גיבור הכובש כי הכח הוא הנשמה כמו שכתוב בזוהר הקדוש (ח"א צו ב) בפסוק (קהלת ט ז) אשר תמצא ידך לעשות בכוחך זו הנשמה. ואותן שמכניעים החומר והגשמיות שבגוף אל כח הנפש והנשמה הם מלאכים ממש. ובשעת מתן תורה זכו בני ישראל להתעלות למדרגה זו, כי האדם כלול מעליונים ותחתונים בחינת נשמה וגוף, ובמתן תורה כתיב "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם", היינו שגם חלק הגוף הפך לאלוקי, ואחר כך נפלו ממדרגה זו. אבל מרע"ה, נשאר באותה מדרגה ראשונה ונקרא איש האלוקים.

כלומר משה רבנו התעלה לדרגה הגבוהה שבה עמדו בני ישראל רק במעמד הר סיני ונשאר בדרגה זו כל ימיו ועל כך נקרא איש האלוקים.

וכך מצינו בדבריו של הג"ר רבי שמשון רפאל הירש, שכתב: "ונראה שברכה זו של משה לא נאמרה לו מפי ה' כשאר כל דברי התורה, אלא הוא אמר אותה מלבן, ועל פי זה יובן הכינוי "איש האלהים" שניתן למשה רק כאן. בכל דברי משה שאמרם עד כה הוא היה רק כלי שרת בידי ה', ולפיכך לא היה צורך לומר עליו שהוא איש האלהים. אך ברכה זו לא היתה דבר ה' אלא מאמר של משה, והכינוי שניתן כאן למשה בא ללמדנו, שיש לייחס למאמרים אלה ערך נעלה בהרבה מאשר לדבריו של אדם רגיל. אכן "משה איש האלהים" הוא שאמר את הברכה הזאת, והיא יצאה מפי האיש שה' זיכהו ביחס קרוב אליו, ואף על פי שאפשר שברכה זו לא ניתנה בדרך נבואה, הרי על כל פנים היא נאמרה ברוח הקודש. השווה תהלים צ', א': 'תפלה למשה איש האלהים'".

כאן בפרשה, סמוך לפטירתו של משה רבינו, שעה שהוא הגיע לפסגת מדרגתו האנושית, כאן מודגש היותו של משה "איש האלהים". ואין הם דיבורים רגילים.

■ תפקידו של הצדיק ללקשר עליונים ותחתונים

על המילים "אשר ברח משה איש האלוקים" כתוב במדרש (דברים רבה י"א, ה'): "אמר רבי אבין: מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלוהים". כי מעלת הצדיק הנה לקשר בין העליונים לתחתונים, בין רוחניות לגשמיות. הצדיק דבוק למעלה בהשגות עליונות ומוריד עצמו אל האנשים הפשוטים, שומע צורכיהם ועוזר להם בכל עניין.

וכתב המלבי"ם בזה על דברי הכתוב, "היה אתה לעם מול האלקים" תהיה אתה האמצעי שעומד בין האלקים ובין העם עד שהורדת השפע האלקי תהיה על ידך, ובין במה שצריך להעלות כל הדברים הארציים והשפלים אל האלקות. בענין שתהיה אתה הסולם להוריד עליונים למטה ולהעלות תחתונים למעלה." (שמות יח ט)

על כך נאמר אצל משה רבינו: "וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם" (שמות י"ט, י"ד), שהיה יכול להוריד עצמו מההשגות הגבוהות אליהן הגיע אל האנשים הפשוטים, ובדרך זו קישר בין עליונים לתחתונים וגילה לעולם כיצד ניתן למצוא את האלוקות בכל דבר הנמצא בעולם הזה ובתוך כל הגשמיות.

ואמנם בשעת מיתת הצדיק, אז מתרומם הוא מעל החלק הארצי, וזוכה הצדיק שנשמתו העליונה תתאחד עם התחתונה בשלמות, איתא בגמרא (מו"ק כ"ח) שמיתת הצדיקים היא כמשוך שער מחלב, מיתה מתוך דבקות, בלי התנגדות הגוף. ועל ידי התדבקותו באור עליון זה, הוא נפרד מהגוף בלי עיכובים מצד החומריות, עתה זוכה הוא לגילויים עליונים יותר מכבוד ה', שלא זכה להם עדיין בחייו, כי לא יראני האדם וחי, שכן אילו השיגם בחיים חיותו, היתה מתבטלת בחירתו.

■ הצדיק מסייע לכל העם

בדרשה שהשמיע הגה"ק רבי אברהם טיקטין זיע"א במעלת התורה, אמר הדורש, כי יש אנשים שניחנו מן השמים בשכל צח ומצוחצח, וכל דבר הם מבינים תיכף ומיד מבלי להתייגע רבות על כך. לעומתם ישנם אנשים שיש להם ראש חלש, והם מתקשים בהבנת הלימוד הרבה. לכן צריכים אלו תלמידי חכמים ללמוד וללמד את האנשים החלשים המתקשים בלימוד תורה. ושמא יאמר הת"ח שקשה לו לרדת מעומק הבנתו לפשטות ראשו של האיש החלש, אך כבר ראינו שבזה השתבח והתרומם החכם מכל האדם שלמה המלך (קהלת י"ב, ט) "ויותר שהיה קהלת חכם

עוד לימד דעת את העם ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה", דהיינו, ששלמה המלך למרות שהיה חכם ופיקח עצום, בכל זאת עיקר חשיבותו היה במה שלימד דעת את העם, ואף תיקן משלים הרבה, כי לפעמים האיש החלש מתקשה להבין את ההלכה הסבוכה, ועל ידי שמסבירים לו את העניין במשל, הוא מבין בנקל את הדבר לאשורו, ומזה למדנו, שהחכם לכשעצמו אין בכך רבותא, ורק מי שמוציא את חכמתו החוצה ומשפיע אותה לאחרים, הוא עושה כדת וכדין.

ומצינו בגדולי הצדיקים, שהיו מקדישים מזמנם לפשוטי העם, לשמוע כל הקשה להם, ולהדריכם בנתיב אמת. ופעם שאלו את אחד מזקני הצדיקים זיע"א, היאך הוא לא חס על זמנו, וענה להם שהלא זה כל תפקידו, לתת ולהשפיע, ולהפך, ככל שיתן ויקבל יותר, הרי בזה הוא יזכה לאורך ימים ושפע חיים.

■ תורה דיליה לאחרים

והוא שאמרו (אבות פ"ב מ"ח): "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" ויתבאר על פי הא דאיתא בעירובין (יג:) שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו שלא נברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו. וביאר המהרש"א (מכות כג:) לשון 'נמנו וגמרו', שמנו רמ"ח עשין ושס"ה לאוין, וראו שהאדם קרוב להפסד מלשכר, שהרי העברות מרובות מהמצוות.

מוכח שהאדם נברא כדי לזכות אחרים במצוות, ועל ידי שמזכה את אחרים, זכות הרבים תלויה בו, וכל מצווה שאחרים עושים בסיבתו נחשבת גם לו לזכות, ועל ידי זה הוא קרוב לשכר, כי המצוות מרובין מהעברות. ועל זה אמרו: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך", אלא תלמד תורה גם לאחרים, "כי לכך נוצרת", שאם תחזיק את התורה לעצמך ולא תזכה לאחרים, אם כן נוח לו שלא נברא.

■ הרב מתעלה על ידי התלמידים

מצינו בגחזי שהיה רשע עד שריחקו אלישע הנביא. ואמרו חז"ל שג' מדות רעות היו בו, צרות עין, שבשעה שאלישע היה לומד היה עומד בפתח בית המדרש, כדי שיחשבו בני הנביאים שבהיות גחזי בחוץ אין הנביא לומד. ומשמע שבשל כך לא

הגיעו התלמידים, וממילא היה יכול אלישע הנביא להשיג פחות, מחמת שלא היה לו על מי להשפיע. הוי אומר כי הרב המלמד לתלמידיו, אף כי הוא יורד ממדרגתו ללמדם ולהנחותם, הרי על ידי כך הוא מתעלה במדרגותיו יותר מכפי יכולתו.

וכך פירש בעל "הפלאה" זיע"א את הכתוב (תהלים צ"ב, י"א) "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה", כי הנה התמר עושה פירות, אבל מחמת כך אינו יכול להתנשא לגובה, והארז שהוא גבוה אבל אינו עושה פירות, והנה הצדיק, אף על פי שהוא כתמר שעושה פירות ולומד עם תלמידים, אם כן היה מן הראוי בדרך הטבע שיהיה נמוך כתמר, אך מכל מקום הוא זוכה להיות כארז בלבנון ישגה, ולא יחסיר כלום ממדרגותיו על ידי שילמד עם התלמידים.

ויש שביארו כן בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א), שעל ידי שהיו חסידים הייתה ברכה ניתנת בתורתם, וכידוע שחסיד נקרא מי שמפסיד משלו כדי שלא יזיק אחרים, כמובא בתוס' (נדה י"ז). שהשורף צפרניו הוי חסיד שמחמיר לשורפם אף על פי שמזיק לו. וכן הם הדברים, כאשר הרב לומד תורה עם תלמידים, אף על פי שעל ידי זה הוא מפסיד מקצת מעלותיו, והרי הוא חסיד. וכמו שאמרו בסוכה (מט:): "תורה ללמדה לאחרים זו תורת חסד", היא תורה ממידת חסידות. וממילא תורתו מתברכת ונעשית כארז בלבנון ישגה.

■ הצדיק לכל בני דורו

ואין הדברים רק בלימוד עם כל יחיד ויחיד, כי אם גם בהנהגתו הכללית של הצדיק, אשר במעשיו משפיע ומעלה את כל בני דורו, וכפי שכתב בספר אביר יעקב להצדיק מסדיגורא זיע"א, שעל ידי עבודת הצדיק, באים לבחינה שפשוטי עם יעשו עבודת השי"ת לפי השכלתם בתורה ותפילה. והוסיף "כמו שאמר זקיני אדמו"ר מסדיגורה זי"ע ועכ"י על אמרם קדושין (מ) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה לידי מעשה, כשאדם בחינת צדיק הדור קם בבוקר ומדבק מחשבתו להשי"ת זה מחשבה טובה, הקב"ה מצרפה לידי מעשה של פשוטי עם שהם הולכים להתפלל לפי דרכם. וכשיש צירוף הכל הולך מעלה מעלה, וזה "את שועתם" מפשוטי עם "ישמע ויושיעם", באיזה דרך, על ידי "רצון יראיו".

ובעינינו ראינו, צדיקים מדור קודם, דברים אשר הפה לא יוכל לומר והקולמוס לא יוכל לכתבם, אשר היו עושים מעשיהם בהצנע לכת, ומכוונים בזה להשפיע

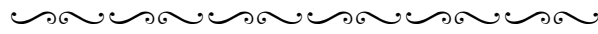
ולהושיע לכלל ישראל בעת צרותיהם, ולו היו יודעים בני האדם, מכמה צרות וצוקות נצלו, מכוח פעולות הצדיקים, היו מתדבקים בהם, ומשמחים אותם, על אשר שתלן הקב"ה, להיות למגן בפני כל פוקה ומכשול.

■ "איש" האלוקים

ואם נעיין נמצא כי בגימטרי' "איש האלהים" הוא כמנין הפסוק "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", כי הוא מחסדי ה' על ברואיו, וחסד זה הוא "לעולם". היינו בכל דור ודור, וכמאמר חז"ל "ראה הקב"ה שצדיקים מועטים עמד ושתלם בכל דור ודור" (יומא ל"ח ע"ב). "איש האלוקים", כי הוא מקשר את בחינת "איש" הכולל את כל העניינים הגשמיים עם בחינת "אלוקים" הכולל את כל העניינים הרוחניים.

"וזאת הברכה" - אין שמחה כתורה

"וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים
את בני ישראל לפני מותו."
(דברים ל"ג, א')

בתחילת התורה, פרשת בראשית על הפסוק "ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי" דרשו חכמים בגמרא (ע"ז דף ה.) מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להן אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו.

ובמדרש רבה פרשת בחוקותי (ויקרא לה ד) דרשו חז"ל על הפסוק אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמכם בעתם וכו' ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם וכו' והרבתי אתכם וכו' "אם בחקותי תלכו חוקים שבהם חקקתי את השמים והארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתו"

ועוד דרשו רבותינו ז"ל שם תני בשם ר' אלעזר הסייף והספר ניתנו מכורכים מן השמים, אמר להם הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולים מן הסייף. ועוד שם תני מעין זה בשם רשב"י הכר והמקל ניתנו מכורכין מן השמים, אמר להם אם שמרתם את התורה הרי ככר לאכול. הוי אומר כלומר שכל הברכות של תורתנו הקדושה מותנים הם בדבר אחד, ונמשכים על ידי דבר אחד, והוא שמירת תורתנו הקדושה ומצוותיה, וממילא גם הזכות להתברך היא כשתקדם לה זכות התורה, ונרמז הדבר בס"ד בפרשתנו כנאמר וזאת הברכה אשר ברך משה, איש האלהים את בני ישראל וסמיך ליה לפני תחילת הברכות "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" לרמוז על הקדמת התורה וזכות התורה כתנאי לברכות.

■ ברכות משה - וברכות יעקב אבינו ע"ה

ברכותיו של משה רבינו ע"ה. הם המשך לברכת יעקב אבינו ע"ה, כי ברכתו של יעקב אבינו ע"ה היתה ברכת אב לבניו, והיא מתיחסת לירושת הארץ ולאחרית הימים. אך מרע"ה, אבי הנביאים ברכם בתוספת ברכה ושכרם של כל עם ישראל לדורותיו, בגין קיום מצוות התורה ועבודת ה' יתברך.

וכידוע שיעקב אבינו, הוא עמוד התורה, והוא שהתחיל להוריד את התורה לארץ,

ומרע"ה הוא מוסר התורה ובבחינה זו הוא ממשיך את ברכתו של יעקב אבינו, בחיר האבות.

וכן הוא במדרש: "וזאת הברכה", זה מוסף על ברכה ראשונה שברכן יעקב אביהם: 'וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם' (בראשית, מ"ט, כ"ח). נמצאנו למדים, שממקום שסיים יעקב אבינו לברך את בניו, משם התחיל משה וברכן, שנאמר: 'וזאת הברכה' (סיפרי, וזאת הברכה, פסקא שמ"ב).

ועוד אמרו במדרש: "וזאת אשר דבר להם אביהם" (בראשית, מ"ט, כ"ח), עתיד אדם כיוצא בי לברך אתכם, וממקום שפסקתי אני, משם הוא מתחיל. כיוון שעמד משה רבינו פתח להם ב"וזאת הברכה" (דברים, ל"ג, א), אמר להם: הברכות האלו אימתי מגיעות אתכם, משעה שתקבלו את התורה שכתוב בה: 'וזאת התורה' (דברים, ה', מ"ד)... אמר הקדוש ברוך הוא: הואיל ונתעלה מן הכול הוא יברך את ישראל 'וזאת הברכה' (מד"ר, דברים, פ"ר י"א, ג).

וברכה זו של מרע"ה, קבלו ישראל, רק לאחר הזיכוך בכור הברזל של מצרים, אחר שנהיו לעם, וקבלו את התורה, ועברו ארבעים שנה במדבר, ואז כשהגיעו למעלתם העליונה, והתעלו מכל האומות, אז ניתן לברכם בכל הברכות מאת משה רבינו.

וברכה זו, היא ברכה הנאמרת מיד מרע"ה וכאשר הקב"ה עימו, וכמו שכתב "בעל הטורים": "לעיל מיניה כתיב: 'אשר אני נותן לבני ישראל', וסמך ליה: 'וזאת הברכה', לומר: אני מסכים על ברכתם. 'וזאת הברכה' בגימטריא זו היא התורה" (כולל המילים), כי בזכות התורה ברכם" (בעל הטורים, דברים, ל"ג, א).

■ הדרך לברכה - קבלת התורה

ומצינו דבר מבהיל, הנמצא בדברי הרקאנטי, אשר מבאר, כי בעת שמקיימים ישראל את התורה, הרי מכוחה מקבלים את הברכה. אך כשלא מקיימים אין הברכה ממקור טהור וזה לשונו: "והיה אם שמע תשמע לקול ה' אלקיך וגו', כבר פירשתי כי משה ידבר מפי הגבורה במשנה תורה, ועל כן יאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך דרך נסתר. וטעם ונתנך ה' עליון בסוד ירכיבהו על במותי ארץ, וטעם ברוך אתה בשדה הוא שדה של תפוחים, והענין כי מדת הדין תהפך עליו לרחמים. יפתח

ה' לך את אוצרו הטוב את השמים, השמים הם העליונים הנקראים טוב, שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב.

וכן היתה כוונת רז"ל בבבא בתרא אמרו שם אמר רב נחמן בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יוצאין מאוצר הטוב, שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, בזמן שעושין ישראל רצונו של מקום ושרויין על אדמתן גשמים יוצאין מאוצר הטוב... והרמז לשפע וברכה שאינו פוסק הבא ממקור חיים, ובזמן הגלות בא מכחות הטומאה... (כי תבא).

וזה המכוון, בפתח ברכתו של משה רבינו ע"ה בה נאמר: "ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו" (דברים, ל"ג, ב.). ומפסוק זה למד רבי יוחנן: "מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה" (ע"ז, ב.).

שהרי בתחילה הקב"ה פנה לבני עשו בן יצחק אבינו ע"ה היושבים בשעיר, והוא הציע להם לקבל את התורה, אך הם לא רצו לקבלה. לאחר מכן פנה הקב"ה לבני ישמעאל בן אברהם אבינו ע"ה היושבים בפארן, והוא הציע אף להם לקבל את התורה, אך גם הם לא רצו לקבל את התורה. כמו כן ה' יתברך פנה "לכל אומה ואומה שאל להם: אם מקבלים את התורה... לא דיים שלא שמעו, אלא אפילו שבע מצוות שקבלו עליהם בני נח לא היו יכולים לעמוד בהן עד שפרקום" (ספרי, דברים, שמג).

כאשר הקב"ה בא אל בני ישראל והציע להם לקבל את התורה, היו הם היחידים בעולם אשר הם קיבלו את התורה ב"נעשה ונשמע" (שמות, כ"ד, ז.). וכתב הרמב"ן: "כי היה זכות לישראל גדולה, כאשר לא רצו שאר האומות לקבל את התורה" (דברים, ל"ג, ב.).

וזהו שמתחיל משה את ברכתו, באיזכור של קבלת התורה של ישראל, כי הכוח לקבל את הברכה נעוץ בקיום התורה, ואשר על כן קבעו חז"ל, קריאת הפרשה הזו, של הברכה, ביום שנקבע לשמחת התורה. כי היא מקור כל הברכות.

ואמרו חז"ל במדרש, כי בעת הברכה שבירך משה לישראל בזכות התורה, התברכו אז גם מהתורה עצמה. "א"ר שמואל בר נחמן כיון שבא משה לברך את ישראל באו התורה והקב"ה לברך את ישראל, וזאת הברכה זו התורה, שנאמר בה (דברים, ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל" (שם יא ד)

■ הדרך לגאולה קבלת התורה

אמרו חז"ל, אין ישראל נגאלין אלא בזכות תורה שבעל פה, הוי אומר שהכוח שלנו להגאל הוא על ידי לימוד התורה וקיום מצוותיה. ואמרו חז"ל שבזה יבחנו לעתיד לבוא כל אומות העולם. "דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא ר' שמלאי: לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר: למי שעסק בה יבא ויטול שכרו, מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא, שנאמר (ישעיה מ"ג, ט): 'כל הגויים נקבצו יחדיו' (ע"ז ב) "אמרו לפניו רבש"ע: תנה לנו מראש ונעשנה, אמר להן הקב"ה: שוטים שבעולם! מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?! אלא אף על פי כן, מצווה קלה (שאין בה חסרון כיס) יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה, מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר: 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו' (תהלים ב', ג), מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן, שנאמר (תהלים ב', ה): "יושב בשמים ישחק" (ע"ז ג).

במצוות הסוכה, המלמדת על כך שמקבלים עליהם את עול מלכות ה' יתברך באהבה ובשמחה, נבחנים אומות העולם, ומטעם זה חג שמני עצרת הבא מיד לאחר ישיבת כלל עם ישראל בסוכות, הוא גם יום שמחה על בחירתם של עם ישראל מכל האומות.

וכן מובא בגמרא: "אמר רבי אליעזר: הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות, פר יחידי למה? כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך" (סוכה נ"ה). כלומר, בחג הסוכות עם ישראל משתפים גם את כל העמים בעבודת ה' יתברך, ורק בשמיני עצרת עם ישראל נפרדים מן העמים, והם מתייחדים לבדם עם הקב"ה, אשר הוא בחר בהם מכל אומות העולם.

וכן מובא במדרש (ילקוט שמעוני, פרשת פינחס): "אמר רבי אלכסנדר: משל למלך שבאת לו שמחה, כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיוון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו: יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים, עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד, ואיני מטריח עליך הרבה, אלא טול תרנגול אחד וליטרא אחת של בשר".

וכן מובא בזוה"ק (רעיא מהימנא, רנ"ו): "ביום השמיני עצרת... פר אחד איל אחד' (במדבר, כ"ט, ל"ה-ל"ו), הא אוקמוה מארי מתניתין: למלכא דזמין אושפיזין, לבתר דשלח לון, אמר לאלין בני ביתא דיליה: אנא ואתון נעביד סעודה קטנה. ומאי 'עצרת'?' כד"א: 'זה יעצור בעמי' (שמואל-א', ט', י"ז), ולית עצר אלא מלכות, מסטרא דשכינתא עלאה עביד סעודתא רברבא, ומסטרא דמלכותא סעודתא זעירא, ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה, ואתקריאת שמחת תורה".

■ שמחת הבורא עם מקבלי התורה

ביום שמיני עצרת, מתבטאת השמחה באהבה שהבורא יתברך שמו אוהב את עם ישראל בניו, והוא בחר בהם מכל האומות, "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה" (דברים ז"ד, י"ד-ב).

וזהו המכוון בברכת מרע"ה: "תורה צויה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים, ל"ג, ה'), ורש"י פירש: "מורשה" היא לקהלת יעקב ולא נעזבנה". הוי אומר התורה ניתנה לעם ישראל כקניין טבעי של ירושה, אשר הוא אינו תלוי ברצון או בבחירתו של האדם, אך ישראל, שקבלוה באהבה, שמחים וחוגגים מידי שנה, את תחילת התורה, ואת היותם העם הנבחר מכל העמים.

וכתב הרמ"ע מפאנו כי "בחג הסוכות בפירוש אמרה תורה חג לה' שבעת ימים, ואין שמיני עצרת נקרא חג בכל התורה כלה ולא בדברי קבלה, וזה מעלתו שכלם חוגגים וסובבים על נקודת המרכז שהוא מקומו, והרמז בו על השלמתם והשגת תכליתם של כל יעודי התורה והנביאים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לעיני כל ישראל, ובו בלע המות לנצח נצחים, וכאן סייג לחכמה שתיקה. לפיכך אמרו בזהר פרשת אמור אחרי שהשלימו ספור המאורע בחותם הדין זה לשונם, ביום השמיני עצרת תהיה לכם, דהא יומא דא ממלכא הוא בלחודוי חדותא דיליה בהו בישראל. (מאמר חקור דין חלק ב פרק כז)

פרשת "וזאת הברכה" וחג שמיני עצרת קשורים זו לזה בקשר של קבלת התורה על ידי עם ישראל בשמחה, לו קבלת התורה בשמחה היא שבגינה, נתברכו ישראל ונבחרו מכל האומות. על כן קריאת פרשת "וזאת הברכה" נקבעה ליום שמיני עצרת, אחרי שבעת ימי חג הסוכות.

וכתב השפת אמת זיע"א: "שמחין בשמיני עצרת בתורה, כי על ידי התורה זוכין לזו השפע ודביקות פנימיות כדאיתא שם במדרש, משל לנושא בתו של מלך, אמר המלך אי אפשר לפרוש מבתי אלא בכל מקום שתלך קיטון אחד עשה לי ואדור ביניכם. ולפי שבסוכות נכנסו בני ישראל לצילו של הקב"ה ואחר כך כביכול קשה עלי פרידתכם, לכן עצרת תהיה לכם, והוא בכל התורה קיטון אחד היא בחינת האחדות, ובסוכות ולולב באין אל האחדות, אבל עתה עצרת תהיה לכם שיכולין להתאסף בעצמותינו, והוא בכח התורה... שיש לכל איש ישראל חלק ורשימה ואות בתורה, נמצא התורה היא קהלת יעקב."

■ שמוחת התחלת התורה

וכפי שנתבאר, עיקר ענינה של הפרשה הוא ברכות משה רבינו ע"ה לשבטי ישראל, אשר ה' יתברך בחר בהם מכל האומות. ומייד אחריה קוראים גם את תחילת פרשת "בראשית", אשר עניינה העיקרי הוא בריאת העולם.

וזהו שאמרו במדרש (אוצר המדרשים עמ' רל"ח): "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן", דהיינו, סופה ותחילתה של התורה קשורים במילים: "ישראל בראשית", ותחילתה של התורה וסופה קשורים במילים: "בראשית ישראל". כי עם ישראל קיימים בזכות קיום התורה, ואף העולם שנברא בבראשית מתקיים בזכות התורה, כמובא במשנה (אבות פ"ו מ"ז): "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעוה"ז ובעוה"ב", ומובא בגמרא: "דאמר רבי אליעזר: גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: 'אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי' (נדרים ל"ב). לפיכך עם ישראל שמחים בכל שנה ושנה על בחירתם מכל האומות להתקיים בזכות התורה, ועל קיום כל הבריאה כולה בזכות התורה.

השמחה הגדולה "לגמרה של תורה" ממחישה גם את חפצו לקבלת חכמה מאת הקב"ה, והידיעה של כלל ישראל, כי הם הנבחרים מכל העמים, וכי יש בורא ומנהיג לעולם, ובזכות ההתבוננות בבריאת העולם מתעלים לאהבת ה' יתברך וללימוד התורה, אשר היא מזכה לחיי העולם הבא.

נעשה ונשמע

"וַיֹּאמֶר יְהוָה מְסִינִי בָּא וְזָרַח מְשַׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ
מִיָּהָר פָּאָרֶן וְאֶתֶּה מְרַבֶּבֶת קֶדֶשׁ מִיִּמִּינוֹ אִשׁ דָּת
לְמוֹ"
(דברים ל"ג, ב')

על מעמד הר סיני אמרו חז"ל בגמרא (שבת פח.) על הכתוב: "ויתייצבו בתחתית ההר" (יתרו י"ט, י"ז) אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד, שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה, מוטב, ואם לאו, שם תהא קבורתכם. על עם ישראל כפו לקבל את התורה. ואיתא שלעתיד לעתיד באים אומות העולם בתביעה: כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קיבלנוה, כמו שעשית לישראל?

■ כפה הר כגיגית

ובאמת הרי גם אומות העולם התבקשו לקבל את התורה, ואמרו חז"ל בספרי (וזאת הברכה פיסקה שמ"ג): כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות. בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: "לא תרצח", אמרו לפניו: ריבוננו של עולם! כל עצמותו של אותו אביהם רוצח הוא, שנאמר: "והידיים ידי עשו" (תולדות כ"ז, כ"ב), ועל כך הבטיחו אביו, שנאמר: "ועל חרבך תחיה" (שם, מ.). הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: "לא תנאף", אמרו לפניו: ריבוננו של עולם! עצמותה של ערווה להם היא, שנאמר: "ותהרין שתי בנות לוט מאביהן" (וירא י"ט, ל"ו). הלך ומצא בני ישמעאל, אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם "לא תגנוב", אמרו לפניו: ריבוננו של עולם! כל עצמותו של אביהם, לסטים היה, שנאמר: "והוא יהיה פרא אדם" (לך לך ט"ז, י"ב). לא היתה אומה באומות שלא הלך ודיבר ודפק על פתחה אם ירצו ויקבלו את התורה, ולא קיבלו, עד שקיבלוה עם ישראל.

והנה כבר שאלו התוספות, בהבנת ענין "כפה עליהם הר כגיגית", שהרי לכאורה לא רצו לקבל את התורה עד שכפה עליהם את ההר כגיגית. וביארו התוספות, שחשש שמא יחזרו בהם מחמת האש הגדולה הקולת והברקים.

ועוד יש לבאר שלו ישראל רוצים לקבל את התורה בשלימות היתה מלאה הארץ דעה ולא היה צריך לכפות, אולם כשלא היה כן, אז כפה עליהם הר כגיגית, וכל אחד יש לו השגה ותורה רק לפי שכלו.

ולפי זה יבואר מאמר הפייטן בפסח, "אילו קרבנו לפני הר סיני" היינו שהיינו כולם יחדיו בדעה אחת, הרי ש"לא נתן לנו את התורה", לא היה צריך כפית ההר.

ויש שביארו, שענינו הוא שהם אמרו נעשה ונשמע מפני שהתלהבו יתר על המדה, אך שמא יהיו עתידים להתקרר מהתלהבות זו ולפיכך כפה עליהם הר כגיגית לומר להם שאין הם מקבלים את התורה מפני רצונם האישי שזה עלול להתבטל ע"י התקררות ההתלהבות אלא חייבים הם לקיים את התורה שקבלו על עצמם כחובה ולא כהתנדבות. או יש לבאר להפך, שיהיה אולי חשש שעל ידי שהתקרבו יתר על המידה יבואו לביטול גמור עד שלא יאמינו שיכולים לקבל את התורה, ולכן כפה הר כגיגית שיהי' אצלם גם בחינת הר ויגבה לבם, והם הלא עמדו בתחתית ההר בתכלית השפלות וכפה עליהם ההר שיגבה לבם מעט.

■ מציאות של עם ישראל

ואכן מצינו שעם ישראל אמר "נעשה ונשמע" דוקא לאחר שכפו עליהם את ההר כגיגית, במכילתא דרכי שמעון בן יוחאי על הכתוב: "ויתיצבו בתחתית ההר" (יתרו י"ט, י"ז), מלמד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגיגית, ואמר: אם מקבלין אתם עליכם את התורה, מוטב. ואם לאו, כאן תהא קבורתכם. באותה שעה געו כולן בבכייה ושפכו לבם כמים בתשובה ואמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (משפטים כ"ב, ז).

ובמשך חכמה ביאר את הדברים וזה לשונו: "כפה עליהם הר כגיגית פירוש שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעית ויצתה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו מוכרחים נעדרי בחירה חפשית כמלאכים בלא הבדל וראו כי כל קיומם של הנבראים תלוי רק בקבלת התורה!"

כפיית ההר כגיגית היא כפיית המציאות שעם ישראל בלא תורה אין לו זכות קיום, כי לכך הוא נוצר. כפייה כזאת שייך להטיל רק על עם ישראל, ולא על אומות העולם שמהותם ויצירתם נוגדת חלק ממצוות התורה. כשכפו על עם ישראל את המציאות הזו, ענו ואמרו: "נעשה ונשמע".

ובעת קריאת הפרשה, כאשר מרע"ה נפרד מעם ישראל, הרי בזה הוא מזכיר את שבחן. "ה' מסיני בא", או אז כאשר כלל ישראל קבלו את מציאות התורה, אז נקבעו הם לעם ה', ולמעלתם העליונה, מעלת מקבלי התורה.

■ דבוקים וחבוקים בתורה

המהר"ל בהקדמת אור חדש מביא דברי המדרש, ומבאר שבשביל כך היה כופה עליהם הר כגיגית כדי שיהיו אנוסים ומוכרחים לקבל את התורה ולא לעזובה.

וזה לשונו שם: " שהיה מאנס אותם על קבלת התורה וכיון שהיו ישראל אנוסים ובמאנס כתיב לא יוכל לשלחה כל ימיו וכן לא יפרד ישראל מן הש"י לעולם וכן אמרו עה"פ ולו תהיה לאשה וגו' הרי ישראל אנוסתו של הקב"ה... והטעם הוא כיון שהיה מאנס אותה אם כן הוא היה מכריח אותה אל החיבור הזה והחיבור שהוא הכרחי אין לזה סילוק כלל".

היינו שקבלת התורה בסיני הבטיחה כי כשיגיעו ישראל למציאות חס ושלוש של חטא, מציאות שקונם כביכול מאס בהם, בזמן של הסתר פנים, הרי שלא יוכל לגרשם לעולם, ואז תתקיים התורה אצלם רק כצורת אנוסה שאסור לבעלה לשלחה כל ימיו. וזהו ש"לא מאסתים ולא געלתים" לעולם.

וזהו הביאור במה שהשיב הקב"ה ליחזקאל (יחזקאל כ) "העולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם" והיינו עד שחזרו וקבלו התורה מרצון, היו עם ישראל קיימים במצב של גירושין ולכן היו עדיין בכלל אנוסים וע"ז אמר הקב"ה "כי בחימה שפוכה אמלוך עליכם", אבל לעולם נשארו ישראל עם התורה!

ונמצינו למדים דהחידוש של קבלת התורה הוא שנתקבלה גם באופן שיש התנגדות לקבלתה, במצב של התגברות הגופים כאשר הטבע שולט ויש הסתר פנים בעולם, כי לעולם ישראל מחוברים עם התורה ונותנה.

הרי לנו, שקריאת הפרשה ביום הזה, היא השמחה הגדולה, על כך שתמיד, בכל מצב עם ישראל נשאר עם התורה הקדושה. גם אם יהיו גזירות חס ושלוש, גם כאשר רודפים את התורה ולומדיה, הרי שתמיד, עם ישראל, קודשא בריך הוא ואורייתא, חד הם!

אחדות עם ישראל

"וַיְהִי בִישְׂרָאֵל, מִלְּךָ, בְּהִתְאַסֵּף רְאִשֵׁי עָם, יַחַד
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל"
(דברים ל"ג, ה')

ביאר רש"י: "בהתאסף בהתאספם יחד, באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם".

ולשון המדרש (ילקוט שמעוני עמוס, תקמ"ח): "רבי שמעון בן יוחאי אומר: משל לשתי ספינות קשורות בהוגינן ובעשתות ובנו עליהם פלטין והעמידום על גביהם, כל זמן שהספינות קשורות, פלטין קיימים. פרשו הספינות, אין פלטין קיימים. כך כשישראל עושים רצונו של מקום, עליותיו בשמים, וכשאינן עושין רצונו של מקום, ואגודתו על ארץ יסדה".

■ ערבים זה לזה

אחדות כלל ישראל, היא הכלי לגילוי כבוד שכינה ומלכות ה' בישראל. עומק הענין של ערבות ישראל זה לזה, שהם כולם כגוף אחד ממש, וכפי שדרשו חז"ל (ויקרא רבה פ' ד אות ו) את הכתוב (ירמיה ג, יז): "שה פזורה ישראל" "נמשלו ישראל לשה, מה שה לוקה על ראשו או באחד מאבריו וכל אבריו מרגישים, כך הן ישראל, אחד מהן חוטא וכולן מרגישים... משל לבני אדם שהיו יושבין בספינה, נטל אחד מהן מקדח והתחיל קודח תחתיו. אמרו לו חבריו, מה אתה יושב ועושה? אמר להם, מה אכפת לכם, לא תחתי אני קודח? אמרו לו, שהמים עולין ומציפין עלינו את הספינה". אם כן, כאשר האחד מתפלל על חבריו שיזכה לשוב בתשובה, או שיהיה ירא שמים, הרי הוא מתפלל בעד עצמו ממש, כי כל ישראל הם כאברים של גוף אחד.

עד היכן מגיע כוחה של האחדות ניתן לראות מהמדרש (תנחומא חקת ז) "ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר תינוקות שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא, היו יודעים לדרוש את התורה בארבעים ותשע פנים טמא, וארבעים ותשע פנים טהור... ואחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין, על ידי שהיה בהן דלטורין... אבל

דורו של אחאב כולם עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היו בהן דלטורין יוצאין למלחמה ונוצחין".

וכן הוא במדרש נוסף (ספרי במדבר, מ"ב): "ר' אלעזר, בנו של ר' אלעזר הקפר, אומר: גדול השלום, שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם כביכול אמר המקום אין השטן נוגע בהם, שנאמר: "חבור עצבים אפרים הנח לו", אבל משנחלקו מה נאמר בהם? "חלק לבם עתה יאשמו".

המציאות הזו של ערבות, היא גם המגנה על עם ישראל, עד שאמרו "כולכם ערבים זה בזה, ואפילו צדיק אחד ביניכם כלכם עומדין בזכותו, ולא אתם בלבד אלא כל העולם, שנאמר "וצדיק יסוד עולם".

■ מזיק לכלל

ה"כלי יקר" בדברים (כט) על הפסוק "לעברך בברית ה' אלוקיך ובאלתו", מבאר באופן נפלא, מה ענינה של הערבות.

וזה לשונו שם: "מה שמזכיר בכל הפרשה בלשון רבים זולת בפסוק שהזכיר העברת הברית הזכירים בלשון יחיד, זה מופת חותך שעיקר ברית הוא בעבור הערבות כי מצד הערבות יהיו כל ישראל כאיש אחד, שבזמן שיש לו מכה באיזה אבר פרטי אז כל גופו מרגיש וחולה כך בזמן שאחד חוטא כולם מרגישים".

הכלי יקר מביא ראיה לדבר ממעשה המובא בנביא. "כמו שנאמר בחטא של עכן חטא ישראל (יהושע ז יא). וכן אמרו במדרש (ויקרא רבה ד י) שה פזורה ישראל (ירמיה נ יז) למה נמשלו ישראל לשה מה השה בזמן שלוקה באחד מאיבריו כולן מרגישים אף ישראל עכן לבדו חטא וכתוב חטא ישראל".

"ולו נראה שכל הדרוש הזה הוציא מן מלת פזורה, כי יאמר מאחר שהם כשה, שבזמן שלוקה באחד מאיבריו כולם מרגישים ואם כן הרי הם כאיש אחד שכאב אבר אחד שדי תכלא בכוליה ועל ידי זה מן הדין שיהיו כולם באגודה אחת כאיש אחד, ואף על פי כן הם פזורים ויפרדו איש מעל אחיו לא ידרוש שלום חבירו וטובתו כל הימים. ולא יאמר בלבבו הלא כל המאורעות הרעות של חבירי עלי דידי הדר וגם עלי יעבור כוס שלו.

לכך נאמר כאן לעברך בברית ה' לשון יחיד כי על ידי ברית זה בהכרח תהיו באגודה אחת כאיש אחד!"

ובמדרש (ויקרא רבה, ה', ו') נמשלו עם ישראל לנוסעי הספינה "תני ר' שמעון בן יוחי: משל לבני אדם שהיו נתונים בספינה ונטל אחד מהן מקדח והתחיל קודח תחתיו. אמרו לו חבריו למה את עושה כן, אמר להן מה איכפת לכם, לא תחתיי אני קודח? אמרו לו מפני שאתה מציף עלינו את הספינה!" היינו מעשיו של חברי משפיעים גם עלי!

וככל שנרבה להיות באחדות, של רוחניות, של קדושה, ולא חס ושלוש חבר לאיש משחית, הרי שנזכה בזה לגאולה מהירה, ובעיקר לשפע גדול ועצום. וכל מילי דמיטב.

ולעיתים היצר מסית את האדם, באומרו הרי אתה צודק, וזו מחלוקת המותרת, אך במבט מעמיק יראה, שלעולם לא יפסיד, אם יוותר ויאיר פנים, ואם ימחל ויסלח, הרי ששכרו מן השמים רב, על שום שהוא מרבה אהבה ואחדות.

■ סיום התורה אחדות ישראל

דוקא בעת שמשה רבינו נפרד מעם ישראל, ובפרשה זו החותמת את ספר התורה. מקפיד משה רבינו, הרועה הנאמן, להזכיר לצאן מרעיתו, את מעלתם הגדולה. "יחד שבטי ישראל".

כי על כן, ידע כל איש בנפשו, שאף אם הוא חלוק עם חברו, או נוהג במנהג אחר, או קיבל חינוך אחר, מכל מקום אנשים אחים אנחנו, ולא רק אחים, כי אם אחים לצרה ולשמחה, שהרי כל ישראל הם כגוף אחד.

ובודאי, אם יש יהודי אחר, שאינו בגדר מומר חס ושלוש, אך יצרך מנווט אותך לחלוק ולריב עימו, חשוב שהנפש תתעורר לידע, שיש בזה צער עצום לשכינה, ונזק של ממש לכלל ישראל.

ובזה באה בזו הפרשה, מנהגי ישראל, לשבת בסעודת אחים, באכילה ושתיה ושמחה, כדי לקיים את דברי משה רבינו, "יחד שבטי ישראל" שעל ידי האחדות יכול האדם להשיג את המעלות הגבוהות ביותר בנפשו, לו ולבני ביתו!

קנייני תורה כיצד?

"האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אהיו לא
הכיר ואת בניו לא ידע"
(דברים ל"ג, ט')

בתחילת הפרשה, ביאר רש"י, כי משה רבינו מנה בדבריו מעשים טובים שעשו
ישראל, כדי שיברכם הבורא ב"ה.

ושבח זה הנזכר, היו שביארוהו כי שהכוונה לחטא העגל בו שבט לוי לא חטאו,
ואף יצאו להרוג באחיהם על פי ציווי משה רבינו. ועוד ביאר ב"ספורנו", כי שבט
לוי מלו את עצמם במדבר, אף שכלל ישראל לא מלו מחמת שלא היה רוח צפונית.
אך הם סיכנו עצמם.

וב"כלי יקר" ביאר, "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו'". כי חז"ל אמרו (מגילה
יז א) כל העוסק בתורה פטור מן כיבוד אב ואם וראיה מיעקב שלא נענש על אותן
ארבע עשרה שנים שהיה נטמן בבית שם ועבר שלא קיים בהם מצות כיבוד אב
ואם. זה שאמר האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו שאינו צריך לראות אחריהם וכל
שכן שגם את אחיו לא הכיר אינו צריך לידע ממנו. ואת בניו לא ידע, כדאיתא
במסכת עירובין (כב א) מהו דכתיב שחורות כעורב רבא אמר במי אתה מוצא התורה
במי שנעשה אכזרי על בניו כעורב כי הא דרב אדא בר מתנא כי הוה אזיל לבי
רב אמרה ליה דביתהו ינוקא מאי נעביד להו אמר לה איכא קרמי באגמא, זה שאמר
כאן ואת בניו לא ידע, שגם את בניו יעשה את עצמו כלא יודע. וכל כך למה כי
שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, יורו משפטיך ליעקב וגו', רצה לומר מצד שהם צריכין
לעסוק בתורה תמיד על כן גם את בניו לא ידע כאמור"

■ על כל דיבור ודיבור

הוי אומר, כאן מוצא מרע"ה להגיד שבחן, שידעו להתבודד בבית המדרש, ולברוח
מחברת ההמון, כדי לקנות קנייני התורה. ובעת ברכתו לישראל, הוא מזכיר את זה
כדי לעורר עליהם זכות לברכה.

אחד הקניינים שהתורה נקנית בהם הוא "מיעוט שיחה", הגאון מוילנא זיע"א

מסביר כי אין הכוונה שצריך למעט בשיחה עד כדי חוסר דיבור כלל.. אדרבה! כוונת התנא לומר לנו ששיחה מועטת היא חשובה ביותר! חייבים לשוחח מעט ולהיות חלק מהעולם הזה כדי לקנות את התורה בצורה המלאה והכוללת שלה. ניתן להוסיף על כך בדרך הצחות התנא במסכת אבות השמיע לנו כי "סייג לחכמה שתיקה", ניתן לפרש זאת בדרך הצחות בצורה הפוכה לגמרי הסייג (גדר) לחכמה היא השתיקה. הגדר החוצצת ומפרידה בינך ובין החכמה היא השתיקה, אתה רוצה ללמוד? אל תשתוק! אל תתבייש, שאל, חקור, דבר והתעניין, רק אז תוכל לחצות את הגדר ההיא ולהגיע לחכמה.

זה לעומת זה עשה אלוקים

"וַיִּקְרָא שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם מִלִּפְנֵי יְהוָה
וַיִּקְרָא יְהוָה." (דברים לד א)

רש"י פירש "ויקבר אותו" רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו וזה אחד מג' אותן שהיה רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו וזה הוא אחד משלשה אתין שהיה ר"י דורש כן וכיוצא בו ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו הוא מביא את עצמו, כיוצא בו והשיאו אותם עון אשמה וכי אחרים משיאים אותם אלא הם משיאים את עצמם וכו' "

ועדין יש להבין, מדוע נקבר משה רבינו לבדו ולא היו עימו זקנים וכדומה?

■ קברו של מרע"ה

וכתב שם רש"י "קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות" ומכוון בזה לדברי המתני' (אבות ה ה) "עשרה דברים נבראו בין השמשות פי הארץ, פי הבאר, פי האתון, והקשת, והמן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות, ויש אומרים אף המזיקין, וקבורתו של משה ואילו של אברהם וכו'".

ובטעם צורך הבריאה המיוחדת, פירש רבינו יונה שמהות קברו של משה, הוא קבר שאי אפשר לדעת היכן האדם קבור והוא יצירה ניסית, ובאמת מבואר כן (סוטה יד ע"א) "וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא של בית פעור הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כיתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להן למעלה לקיים מה שנאמר (דברים לד) ולא ידע איש את קבורתו, ר' חמא בר' חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתוב התם (דברים לג) "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלוקים".

■ מרע"ה מזוכך החומר

כתב והרמב"ם (שמונה פרקים פ"ז) על גדולת משה רבינו ע"ה "יש מי שיראה הש"י מאחרי מחיצות רבות ומהם מי שיראה את הקב"ה מאחרי מחיצות מועטות לפי קרבתם אל השם ולפי מעלתם בנבואה שאמרו משה רבינו ע"ה ראה הש"י מאחרי מחיצה אחת המזהיר כשוהם וזכוכית".

"וכאשר ידע משה שלא נשאר לו מחיצות שלא הסיר אותה וכי נשלמה בו מעלות המדות כולם והמעלות השכליות כולם בקש להשיג מהות הש"י על אמיתת מציאותו אחר שלא נשאר לו מונע ואמר "הראני נא את כבודך" (שמות לג) והודיע לו הקב"ה "כי לא יראני האדם וחי... וגמל אליו יתברך חסד בתת לו מן ההשגה אחר ששאלו יותר ממה שהיה אצלו קודם שאילתו והודיעו שתכלית ההוא א"א לו מפני שהוא בעל גשם"

■ השגת מרע"ה בעת פטירתו

ובעת פטירת משה רבינו אמרו במדרש (יא ח) "באותו שעה קרא הקדוש ברוך הוא לנשמה מתוך הגופו אמר לה בתי מאה ועשרים שנה קצבתך היותך בגופו של משה עכשיו הגיע קצך לצאת צאי אל תאחרי אמרה לפניו רבוננו של עולם יודעת אני שאתה אלוקי כל הרוחות וכל הנפשות נפש החיים והמתים מסורים בידך ואתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני בגופו של משה מאה ועשרים שנה ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה וכו' לכן אני אוהבת ואיני רוצה לצאת ממנו וכו' בבקשה ממך תנחני בגופו של משה באותו שעה נשקו הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקת פה"

ובמציאות זו של דביקות מרע"ה הרי שרק הוא, אדון הנביאים, אשר "פה אל פה אדבר בו", היתה התשפטות הגשמיות כה גבוהה, עד שלא ניתן היה לטמון את גופו של מרע"ה, כי אם בקבורה מיוחדת, בבריאה של ימי בראשית. והיא הנמצאת מול בית פעור בדוקא, כי היא המנגדת את טומאת פעור, אשר מהותה הוא ההפך הגמור.

■ להשתחרר מכל הגדרים

ובהבנת ענין מופלא זה, יש לדעת ולהבין, ענין עבודה הזרה של פעור, שאין לה

הבנה בשכל, כי כל מהותה בחי שקץ וגיעול, ואמרו בגמרא (סנהדרין דף סד ע"א) "אמר רב יהודה אמר רב מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר אמרה אם תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל ע"ז שבעולם עמדה והלכה לכל ע"ז שבעולם כיון שהגיע לפעור שאלה לכומרים במה עובדין לזו אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפניה אמרה מוטב שתחזור ההוא אשה לחוליה ולא תעבוד ע"ז בכך" היינו שגם היא הבינה את הכיעור והדחיה שבדבר.

ובעלי המוסר ביארו, כי אמנם האלוקים ברא את האדם ישר ונפש האדם שהוא חלק אלוק ממעל שואף לנקיות וטוהר, אך הגוף הגשמי והשאור שבעיסה מעכב. וביסוד עבודת פעור היה ההתרסה כנגד הרוח, וההצהרה במעשה, כי בטלו ופגו כל גדרות הצניעות הקדושה והנפש הנקיה. ולכן פערו עצמם לפני הפעור לאות של שחרור וחופש מכל עול של מלך ומלכות רח"ל, ובזה היו מגיעים לדבקות בטומאה לביטול הגשמיות ולכוח של עבודה זרה ה"י.

וזה לעומת זה עשה אלוקים, משה רבינו, אשר עמל וזיכך גופו באופן, ששום בריה לא היתה כן, הוא העומד בקברו אשר לא נודע, אל מול בית פעור, לבטל את כוח הרע הנורא, של הפקרות והעצמת החומר, עד לדיוטה התחתונה. וכדאמר ר' חמא בר חנינא "מפני מה נקבר משה מול בית פעור כדי לכפר על עון פעור".

והנה אמרו בתענית (ט א) שהמן בא בזכותו של משה. והנה בשעת מתן תורה חזרו לדרגת אדם הראשון קודם החטא, וכלשון הכתוב "אני אמרתי אלוהים אתם", שהוא הולך על זמן מתן תורה, שהיו ראויים לחיות לעולם כאדם הראשון קודם החטא, ואלמלא חטא העגל לא היו מתים כמו אדם הראשון קודם החטא. ורק אחריו נאמר "אכן כאדם תמותון", והנה למשה לא היה שום שייכות לחטא העגל, וממילא הוא בדרגת "לחם לא אכל ומים לא שתה".

המן, היה מאכלו של אדם הראשון קודם החטא, הרי שמרע"ה שייך למאכל זה. וכבר ביארנו שעבודת פעור היא מה שהאדם פוער עצמו לפעור, ואם לא שהיו ישראל קונים מאכל מתגרי אומות העולם לא היו צריכים לצאת מחוץ למחנה שהמן נבלע באיברייהם.

וביאר החיד"א זיע"א, שהוא כוונת הכתוב בתהילים (קו כח) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", כי בלא שהיו אוכלים מזבחי העמים, לא היה שייך כלל שיעבדו לבעל פעור, שהרי המן נבלע בגופם. וממילא מובן שהמן שייך לאחרית הימים,

ולששת ימי בראשית. ודרגת משה רבינו סותרת לכל ענינו של עבודת פעור ולכן היה זה הוא שפועל לכפר על מעשה פעור.

■ לכפר על העוון

התוס' (סוטה דף יד) הביאו מדרש אגדה "בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמושה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה"

ואפשר לבאר את הדברים, על פי המובא בגמרא מסכת סנהדרין, (סד:) "תנו רבנן מעשה בסבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה לפעור אמרה לו המתן עד שאכנס ואצא לאחר שיצאה אמר לה אף את המתיני עד שאכנס ואצא אמרה לו ולא יהודי אתה אמר לה ומאי איכפת לך נכנס פער בפניו וקינח בחוטמו והיו משרתי ע"ז מקלסין לו ואומרים מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך"

וביאור הענין הוא, כי האבר הגשמי היחידי שמקשר בין הגשם לבין הרוח הוא חוש הריח. "אשר נשמה באפו" (ישעיה ב כב) ולכן דווקא באותו אבר שפער שיבחוהו כומרי פעור.

וכידוע דברי הגמרא, (ברכות מג) "אמר רב מנין שמברכין על הריח שנאמר (תהלים ק) "כל הנשמה תהלל קה" איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח". ועל כן אמרו חז"ל שמרע"ה משקעה "עד חוטמו", כדי לבטל את השפעת העבודה זרה, שמתבטאת באבר המקשר בין הגוף לנשמה. ואם חלילה פעור חוזר וניעור בעולם, מייד גוברת השפעת משה ומבטלה.

ובאמת ענין זה שייך בכל דור ודור, כי מהות עבודת פעור כאמור היא שבירת הגדרים והמוסכמות, וכנגדה כוח הקדושה, של התבטלות כלפי רצון הק"ב ועשית סייגים וגדרים. ועל כן על ידי התדבקות בתורת משה, רק כך זוכים בס"ד, להנצל מקליפת הרע

מיתת צדיקים מכפרת

"וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְהוָה: וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּמֹשֶׁה בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָוֶתוֹ לֹא כָּהֵתָה עֵינָיו וְלֹא נָס לָחֶה וַיָּבֹכּוּ בְּגִי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָיו בְּכִי אַבְל מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן מֵלֵא רִיחַ חֲכָמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּגִי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פְּנִים אֶל פְּנִים לְכָל הָאֲתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעֹה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֲרָצוֹ וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָיו כָּל יִשְׂרָאֵל".

(דברים ל"ד, ה'-י"ב)

■ מיתת משה רבינו ואלהיו הנביא

כתב ה"אברבנאל": בענין מיתת משה, מדוע לא זכה לחיי עד כאלהיו הנביא זכור לטוב, וביאר שם ענין מיתת מרע"ה וז"ל: "והנה שלמה אמר "והרוח תשוב אל האלקים", רוצה לומר תכלית ושלמות האדם שיפרדו חלקיו, והנפש תפרד מהגוף לגמרי, אך לפי שלרוב לנפש נטיה לחומר שעסקה בו, והכח הגופני הוא השטן הוא יצר הרע שולט עליה, נשארים בה ענינים רעים ממנו, והם כחות הטומאה, ועולה ויורדת י"ב חודש.

ואליהו התפשט מהחומר מאד, וכרד"ק שנשרפו בגדיו ושאר גופו כשעלה בסערה, טוב מזה שתעלה הנפש בלי שום עכוב, וזה היה במשה, ולא היה בו שום טומאה, ועל כן נתעסק בקבורתו השי"ת... או משה רבינו ע"ה שנדבק כבר בחייו בעליונים דבוק נמרץ, כהעילוי הראשון בסבה הראשונה, כל שכן שהתדבק אחרי מותו, ולא ראוי שתתמיד נפשו עם גופו, מה שאינו כן באלהיו.

או אחר שראה ממקום זה הראיה הנפלאה, ראוי שיקבר שם לכבוד ולתפארת, כדרך המלכים הנקברים במקום שקנו במלחמה, ואלהיו לא היה לו דבר מזה, כי

התפלל על עונש הארץ, וכל חפצו עם האש שהוריד בכרמל ועוד, על כן לא נקבר בארץ.

או משה נדבק לגמרי בעולם העליון, ולכן עזב גופו לגמרי, אבל אליהו רצה הקב"ה להראותו לפעמים לנביאים ואנשי מעשה, ולעשותו שליח למשיח צדקנו, ועל כן נלקח בהרכבתו גוף ונפש, ונעשה גופו נצחי ואינו מצטרך למאכל ולמשתה, ולפי שנטה לגמרי אל הדברים הרוחניים, בהפך אדם הראשון, זכה לכל מה שנשלל מאדם הראשון, נצחיות וגן עדן וכו'.

וימת שם גייעה נאמר על החולשה והתכת הכחות, ומיתה על בטול ההרגש וההפסד הגמור, ואסיפה אל עמיו נאמר על הנשמה השבה אל האלקים, ולכן לא אמר במשה שלא נס ליחה ויגוע, אם כן לא מת מיתה טבעית וגם לא מקרית, אלא בהיותו דבק באלקים ומתבודד בראית הארץ הוסר ממנו החומר, ונפשו נשארה מתמדת בדבוקה, וזה שאמר שמת בנשיקה, בנחת.

■ קבורת מרע"ה

אמרו חז"ל במשנה (סוטה ט:): שהקדוש ברוך הוא קבר את משה ע"ה, ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים, שנאמר "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך".

וכתב המהרש"א שם שוודאי משה רבינו עדיף משאר צדיקים, כי אצל משה רבינו הקדוש ברוך הוא התעסק כביכול גם עם גופו שקבר את גופו ממש, ואילו שאר צדיקים הקדוש ברוך הוא רק אוסף את נשמתם.

המשנה אומרת מי לנו גדול ממה שהקדוש ברוך הוא נתעסק בו, משמע שנתעלה משה רבינו במיוחד, והסיבה שזכה משה רבינו שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו יעסוק בגופו היא, משום שכשעם ישראל יצאו ממצרים היו עסוקים בכסף וזהב, ואילו משה רבינו היה עסוק בארונו של יוסף הצדיק.

ומספרים לנו חז"ל כי ג' ימים חיפש מרע"ה אחר הארון ולא מצאו, עד שאמרו לו ססרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. הלך משה אצלה ואמר לה: האם ידוע לך היכן ארונו של יוסף? אמרה לו ארון של מתכת עשו לו המצרים במשקל חמש מאות כיכר (כדי שיהיה כבד וישקע) והכניסו את יוסף בו וזרקוהו לנהר נילוס כדי שיתברכו מימיו.

הלך משה ועמד על שפת הים ואמר: יוסף, יוסף! הגיע העת שנשבע הקדוש

ברוך הוא לגאול את עם ישראל, ואתה אמרת "פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם", אם אתה מעלה את עצמך מוטב, ואם לאו נקיים אנו משבועתך! מיד צף ארונו של יוסף, למרות שהיה עשוי מברזל. מיד לקח משה את הארון והרימו על כתפיו, וטרח ויגע עבור יוסף כדי להכיר לו טובה שכלכל את עם ישראל בשנת הרעב. אמר לו הקדוש ברוך הוא: החסד שעשית גדול הוא, כולם עסוקים בבזת מצרים ואתה לא השגחת לכסף וזהב, חייך שאף אני אעשה עמך החסד הזה ואתעסק עמך (דברים רבה, סוטה י"ג).

■ מיתת צדיקים מכפרת

והנה למדונו חז"ל שפטירת הצדיקים מסירה חרון אף וז"ל הגמ' (מ"ק כח.) "א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת, א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרון לבגדי כהונה מה בגדי כהונה מכפרים אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

ובגמרא יומא (מב.) אמרו דמיתת צדיק מכפר כשעיר המשתלח.

ובמדרש (ויק"ר ספ"ט) מצינו בזה עוד: "בא' בניסן מתו בניו של אהרון ולמה מזכיר מיתתן ביוהכ"פ, אלא מלמד שכשם שיוהכ"פ מכפר כן מיתתן של צדיקים מכפרת. ומנין שיוהכ"פ מכפר שנא' "כי ביום הזה יכפר עליכם", ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב "ויקרבו את עצמות שאול" וכתב "ויעתר אלקים לארץ אחרי כן".

ויש שביארו, כי מיתת הצדיקים מכפרת על אותם החטאים שתשובה לבד לא מספיקה ולא מועילה. והוא שאמרו בגמ', "כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העוה"ב" (כתובות קג:), היינו אף אותם שלא נתכפר להם עד עתה.

עוד מצינו בחז"ל על פטירת צדיקים: במדרש (ילקוט לך לך עו): "אמר הקב"ה לאברהם אבינו בשעה שבניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה צדיק אחד שהוא יכול לומר למידת הדין די ואני נוטלו ומכפר עליהם".

ובמדרש (ע"ה פ ע"פ ע"פ עומדים) מבואר דהמשכן היה המשכון על עבירות עם ישראל, ומאז החורבן הצדיקים הם המשכון על עם ישראל וז"ל: "מהו למשכון, על שם שהיה עומד למשכון, שאם נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה היא מתמשכון עליהם, אמר משה לפני הקב"ה: והלא עתידים שלא יהיו להם לא משכון ולא מקדש, ומה תהא עליהן? אמר הקב"ה אני נוטל מהם צדיק אחד וממשכנו בעדם ומכפר

אני עליהם על כל עוונותיהם, וכך הוא אומר "ויהרוג כל מחמדי עיין". ולפי זה כאו"א צריך לדאוג שמא הוא היה הגורם למיתת הצדיק.

■ מיתת צדיקים מכפרת רק עם תשובה

אמנם דבר ברור ופשוט כתבו בזה כל המפרשים דמיתת הצדיקים מכפרת היינו כששבו בתשובה מחמת זה, דאז הצדיק שנפטר הוא כקרבן שהביאו עם ישראל לכפר עליהם, ויש לכך את כל המעלה העצומה של פרה אדומה ושעיר המשתלח המועיל לכפר מאוד מאוד הרבה יותר ממה שפועל תשובה לבד.

וכמו שיום הכיפורים הוא יום סליחה וכפרה שהקב"ה מקבל תשובת עם ישראל ומכפר עליהם, כך גם פטירת הצדיק כשעם ישראל שבים בתשובה הקב"ה מקבלם ומכפר עליהם, ויש להם סייעתא דשמיא עצומה לכך, אבל בלי תשובה אזי אדרבה לא רק שאינו מכפר אלא נענשים על כך ח"ו.

והדבר מוכח מהפסוק "אין איש שם על לב דמפני הרעה נאסף הצדיק", ופירש המהר"ם, שזו הטעות של בני האדם, כי הם סבורים שהוא מכפר ואינם שבים בתשובה. כי מיתת צדיקים מכפרת רק אם מתעוררים העם עי"ז לשוב אל ה', באמרם אם בארזים נפלה שלהבת מה יענו אזובי הקיר", אבל אם אין איש שם על לב לשוב לה' אזי אין מיתת הצדיקים ואנשי החסד מכפרת על הדור. ואדרבה אם ח"ו לא ישובו הוא סימן רע ח"ו לדור שעתידיה רעה גדולה לבוא ח"ו על העולם..

■ כוחם של צדיקים

וכן אומר השל"ה הקדוש: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח) "הצדיקים הם בתי המקדשות, על כן לא אמר בתוכו, רק בתוכם. אמרו רז"ל מסכת ראש השנה: "כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי" זה צום גדליה, ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלוקינו. ובאיכה רבתי מצינו, "שסילוקם של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שתיים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש. בתוכחות כתיב: "הפלא ה' את מכותיך" ובחורבן בית המקדש כתיב: "ותרד פלאים" אבל בסילוקם של צדיקים כתיב: ביחזקאל (ב' ח) "לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא" וכל כך למה? ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר".

הנה בתוכחות לא כתיב רק פלא אחד, ובחורבן בית המקדש שתיים כי פלאים תרתי, משמע, ובסילוקן של צדיקים כתיב שלוש פלאות, ואין זה סותר למה שאמרו לעיל, "ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלוקינו", ובמדרש זה משמע שהוא ביותר. הצדיק הוא גם כן בית המקדש ממש כמו שנאמר בשמות "ושכנתי בתוכם". כי הנה היו שני מקדשות שחרבו וכל אחד הוסיף יגון ואנחה, כי לאחר חורבן בית שני נסתלקה שכינה ביותר למעלה, ואין לנו אלא התורה הזאת. וסילוק הצדיק הוא חורבן שלישי. וזהו ענין שתי פלאות במקדשות כי היו שתיים, ובצדיק שלוש, כי הוא חורבן השלישי.

■ מקור להשראת שכינה

ובאמת, צדיק קדושתו כבית המקדש, כיון דהקב"ה משרה שכינתו עליו, כדארז"ל "אבות הן הן המרכבה" (ערש"י בראשית לה,ג) וקודם בנין המשכן והמקדש השראת השכינה היתה על הצדיקים, ועל ידן יכלו אנשי דורן להתדבק כביכול בה' יתברך, על ידי שהתדבקו בצדיקים. ואמרו עד שלא נבנה אהל מועד היתה שכינה מצויה באהלי צדיקים. ושוב היה כן אחר חורבן בית המקדש. ולכן פטירת הצדיקים היא סילוק השכינה כחורבן בית המקדש.

וכתב הגאון הקדוש בעל היערות דבש זיע"א (דרוש טז עמ' ש): "אין שבר ומכאוב שגורם הסתלקות השכינה כסילוק הצדיקים, דכל זמן שהצדיק בדור לא זזה רוח קדשו, ובמותו נסתלקה, כי צדיק הוא מרכבה לשכינה, וכאשר תנשא ותיסע המרכבה אף השכינה תעלה, וכמו שנאמר "הלך בדרך למרחוק צרור הכסף לקח בידו" ודרשינן (חולין צב.) אלו צדיקים דבהסתלקותם מסתלקת השכינה".

ובזה מבואר, כי מיתת צדיקים היא כחורבן ביהמ"ק, כי נסתלקה השפעת הברכה, וקבלת פני שכינה. כאמרם ז"ל (ירושלמי פ"ה ה"א) "המקבל פני חכם כאילו מקבל פני שכינה. ולכן אמרו שחייב אדם לקבל פני רבו ברגל דעיקר חיובו הוא בזמן הזה שאין לנו עליה לרגל לקבל בו פני השכינה, לכן צריך לקבל פני ת"ח כדי לזכות לזה.

ומבואר כאן, כי קשה סילוק צדיקים מחורבן המקדש, יחד עם הגלות הכרוך בו! כי השראת השכינה הוא ע"י התורה בישראל, ומלבד ההשפעה הישירה להרביץ תורה לעם כולו, ולהמשיך התורה ולהודיע את הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו.

ויכול האדם להשיג בתורה ובמצוות באמצעות החכמים, והראיה לכך מלשון הפסוק "ואבדה חכמת חכמיו" ולא נאמר "ואבדו החכמים", כי הפסוק מלמדנו שהעם כולו יאבדו מהם חכמת חכמיו.

וכתב החתם סופר זיע"א, שבפטירת ת"ח נחשב כאילו תלמידיו מתים. מחמת חסרון החכמה, וכמו שמצינו בגמ' (מכות) שתלמיד שגלה מגלין רבו עמו. שנאמר "וחי" עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא ת"ת כמיתה הן חשובים. אין השכינה העליונה שורה אלא במקום הראוי לה, ומקום זה הוא בקרב לבם של קדושי ישראל שרידי קודש אשר התקדשו לעילא לעילא בתורה, בטהרה עד שכל חדרי לבבם נעשה בית קיבול אל ההארה האלקית העליונה.

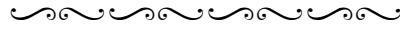
ומבואר כי הסיבה שבגללה מיתת צדיקים מכפרת, כי באמת זה היה כל ענייניהם של הצדיקים בימי חייהם, להציל את כלל ישראל. וכך אומר בעל "מסילת ישרים" בשער החסידות, שצדיק אמיתי אינו עובד בשביל העולם הבא שלו, אלא להקים שכינתא מעפרא. ממש המשך של משה רבינו, שהיה מסכים לוותר על העולם הבא שלו על מנת שעם ישראל ינצל.

ובזה אנו מחוייבים תמיד להתפלל על הצדיקים, כדי שישכנו איתנו ויגנו על דורינו.

פנינים ומוסרים

ברכה לכל שבט ושבט

"וזאת הברכה, אשר ברך משה איש האלהים
את בני ישראל: לפני, מותו."
(דברים ל"ג, א')

צריך עיון למה נכתב בלשון יחיד - "וזאת הברכה"? והלא נתן משה לכל שבט ברכה ייחודית משלו, ובסך הכול נתן כמה ברכות ולא רק אחת לכלל לישראל, ולכאורה צריך היה להיכתב בלשון רבים "ואלו הברכות". אלא כאן כלל משה רבינו את כל עם ישראל, וכשם שבארבעת המינים ישנם שני מינים שנותנים פירות - אתרוג ולולב (דקל תמר), ושני מינים שאינם נותנים פירות הדס וערבה, כך בישראל יש יהודים תלמידי חכמים ויש אנשי מעשה בינוניים. וכשם שאין יוצאים ידי חובת ארבעת המינים אם חסר מין אחד, כך בישראל אין תלמידי החכמים יכולים להתקיים ללא עזרת אנשי המעשה שמסייעים להם בפרנסתם, ואין אנשי המעשה יכולים להתקיים ללא תלמידי החכמים שמקשרים אותם לעולם הרוח ולעולם הבא.

ובנועם אלימלך זיע"א, פירש בזה לשון המשנה "יש נוחלין.. האחין מן האב" גם זה גורם השפעה כשיש אחדות בין ישראל ואחין הוא מלשון מאחד". היינו ששורש הברכה חלה, כאשר יש אחדות בין יהודים.

והרוצה שתשרה בו הברכה, יתן אל ליבו להיות באחדות, עם ביתו וילדיו, עם קרוביו וחבריו, ויברח מפני המחלוקת כמפני האש, ומכך תהיה לו הישועה.

חובה להנחיל את התורה

"תורה צנה לנו משה מורשה קהלת יעקב"

(דברים ל"ג, ה')

לפי הכתוב "מורשה קהלת יעקב" מסביר ה"שפת אמת", כי יורשי התורה הם קהילת יעקב כלל ישראל. לכן הדרישה "התקן עצמך ללמוד תורה" זו הדרך שבה היחיד נכלל באוצר נשמות ישראל, ואז היא נעשית לו מורשה.

ויש עוד לבאר באופן נפלא, על פי מה שאמרו חז"ל שבשעה שרצה הקב"ה לתת את התורה, חיזר על כל העמים, שסירבו לקבלה. ועוד אמרו חז"ל בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהם מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם הקב"ה פיהן ואמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם.

ויש להבין, מה טענו הגויים ומה ענה להם הקב"ה. ויש לבאר שבאמת הקב"ה מרחם על כל בריותיו אשר ברא וכאשר נתן את תורתו הוא חזר על כל אומות העולם, כאשר נתנה לישראל. רק ההבדל הוא, שעם ישראל הם זרע אברהם אוהבו ועם קרובו, לכן הוא כפה אותם לקבל את התורה לטובתם עד שכפה עליהם הר כגיגית. אבל אצל שאר אומות העולם, כיון שרצה ליתנה והם סירבו, הוא השליכם מעל פניו. וזה הפירוש, הביאו לי ספר יוחסין. אף שתורה היא הפקר לכל באי עולם, אבל הוא לא התאמץ לכופם.

וכמו שאדם הדואג לאחרים, הרי כשזה נוגע לבנו הוא יעשה מאמץ מיוחד, אך לאחרים, אם יסרבו שיעזור להם לא יתאמץ.

וזה הפירוש, "אף חובב עמים" היינו שהקב"ה מחבב גם את יתר האומות והראיה היא מזה ש"כל קדושיו בידך" כלומר שחסידי אוה"ע יש להם חלק לעוה"ב. רק שיש הבדל בין ישראל לאוה"ע, שהגויים צריכים להיות "תוכו לרגליך" אם הם מכניעים עצמם ושותים בצמא את דבריו אז "ישא מדברותיך" אבל לנו עם ישראל, הרי שהמציאות היא של "תורה צוה לנו" כלומר בכפיה.

וממשיך הכתוב ומסביר, ולמה זכינו לזה? בזכות "מורשה קהלת יעקב" בזכות ישראל סבא, היינו בזכות האבות הקדושים.

זוה הפירוש "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים" כי הקב"ה לא עזבם, ולא מאס בהם, אלא הצייע להם לקבל את התורה. אבל עם ישראל "גבר עלינו חסדו" אותנו הוא כפה, מאחר ואנו בני אברהם יצחק ויעקב!

ההבדל בין עם ישראל לבין אומות העולם

"וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהַר פְּאָרָן"

(דברים ל"ג, ב')

"שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו, והלך ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו" (רש"י).

חכמינו אמרו ששאלו בני עשו: מה כתוב בתורה זו? אמר להם הקב"ה: "לא תרצח". וכן שאלו בני ישמעאל: מה כתוב בה? ואמר להם: "לא תנאף" ולכן לא רצו לקבל את התורה.

ויש להבין מדוע אמר להם דווקא את הדברות שאין דעתם נוחה מהן. ויש להבין שהרי הלכה יש בידינו: "כל מצווה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני, לזה ולזה נאמרה. נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח" (סנהדרין ע"ט).

יוצא, אפוא, שאותן מצוות שנאמרו מתחילה לבני נח, כגון רציחה וניאוף, אלמלי נשנו בסיני, היו בני נח מותרים בהן. אם כן הרי יכולים היו בני עשו ובני ישמעאל לחשוב, כי לכשיקבלו ישראל את התורה לא יישנו המצוות הללו וממילא ירוויחו מזה שהן תותרנה להם. על כן אמר להם הקב"ה, כי בין כה וכה נאמרו בתורה "לא תרצח" ו"לא תנאף" ולא ירוויחו, מאומה אם לא יקבלו את התורה, ומוטב להם לקבלה.

כוחם של הרבים

"תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב"

(דברים ל"ג, ה')

יש לדעת, כי אדם יחידי אינו יכול לקיים את כל המצוות שבתורה, שכן יש מצוות שאינן נוהגות אלה אצל כהנים, לויים, מלך וכיוצא באלה, אולם בזמן שישראל כולם מלוכדים כאיש אחד ומחבבים איש את רעהו, אזי נחשב כל העם לגוף אחד, וממילא נחשבות המצוות שעושה כל אחד כאילו נעשו על ידי כל ישראל, וזאת אומרת שכל אחד מישראל מקיים את כל המצוות שבתורה.

זהו שאמר הכתוב: "תורה צוה לנו משה" שש מאות ואחת עשרה המצוות כמנין "תורה", "אשר צוה לנו משה" (שכן שתי המצוות "אנכי" ו"לא יהיה לך" נאמרו מפי ה' יתברך בעצמו, ומשה ציווה לנו רק תרי"א מצוות) לא יוכלו להיות לנו ל"מורשה" נצחית ולא נוכל לקיים את כולן, אלא אם תהיה "קהלת יעקב" שיהיו ישראל כולם מלוכדים כגוף אחד.

ואם כן זהו גם פשוטו של המאמר: "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה" (ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד) לפי שרק על ידי אהבת ישראל אפשר לקיים את כל התורה. לכן אמר הלל לגוי שביקש ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת, מה דעלך סני לחברך לא תעביד, כי זה עיקר התורה, כשיש אהבת ישראל אפשר לקיים הכול, כי ישראל ערבים זה לזה.

עיקר התשובה היא החרטה וההודאה

"וזאת ליהודה ויאמר שמע יהנה קול יהודה ואל

עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהנה"

(דברים ל"ג, ז')

רש"י הקדוש מבאר פסוק זה: "מי גרם לראובן שיודה? יהודה". והדברים צריכים

ביאור, הלא ראובן חזר בתשובה לפני שנתרחש מעשה תמר, שהרי עוד במכירת יוסף על הכתוב: "וישב ראובן אל הבור" אמר רש"י: "עסוק היה בשקו ובתעניתו"? בתחילה היה ראובן סבור כי עיקרה של התשובה הוא סיגופים ותעניות, ואף אמנם "עסוק היה בשקו ותעניתו"; אולם מיהודה למד, כי עיקר התשובה הוא "הודאה" הכנעה פנימית ושברון עומק הלב, שהם חשובים בהרבה מסיגופים ותעניות, כפי שמצינו בגמרא (תענית ט"ז) "לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים".

פעם דיבר הרה"ק רבי דוד מזלאטיפאלי זיע"א בעניין תשובה, ואמר עד היכן הוא שיעור חרטה על העוונות על דרך משל, לגביר שהשקיע את כל כספו ורכושו בעסק אחד בלבד, והוצרך להעבירו בספינה למדינה אחרת, ולבסוף נטבע הכל. מובן מאליו גודל החרטה שלו על מה שעשה, והוא עומד וצווח בשברון הלב מדוע הוצרך לעשות כן, להשקיע את כל רכושו רק בעסק אחד בלבד ולסכנו להעבירו רק בספינה אחת. הרגשה כזו נקרא חרטה, ובאופן זה צריך להיות החרטה על העוונות.

מה בין שמירה לנצירה

"כִּי שְׁמְרוּ אִמְרֹתַי וּבְרִיתִי יִנְצְרוּ"

(דברים ל"ג, ט')

לגבי האמרות נאמרה שמירה ואילו לגבי הברית נאמרה נצירה, ומה ההבדל בין שניהם.

רק אמת היא כי יש הבדל מהותי בין תפקידו של השומר לבין תפקידו של הנוצר. השומר מגן על המקום מבחוץ, הוא משגיח לבל ייכנסו אליו מבחוץ, לבל יקלקלו הקיים. וכבר אמרנו בזה, עצה טובה למי שמקים את ביתו, והיא עצה לשלום בית. ללמוד מכל בנין חדש שבונים, הרי הדבר הראשון ששמים בו הוא שלט עליו כתוב "אין כניסה כאן בונים". כי זה יסוד ההצלחה, לשמר קדושת הבית, לשמור הקשר האישי בין הזוג, בלא לשתף אחרים בו.

השומר משמר את המקום במצבו, לעומת זאת הנוצר תפקידו לפעול מבפנים, לטפח את המקום ולשכלל אותו.

וזהו שעשו שבט לוי "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו", מחד כאשר חטאו ישראל בחטא העגל ועברו על "לא יהיה לך אלהים אחרים", שמרו בני לוי את אמרת ה' ולא עברו עליה, אך זאת עוד עשו, שהיו משפרים את הקשר בין ישראל לקב"ה, וחזקו את הברית שכרת ה' עם ישראל, היינו "ובריתך ינצורו".

וזהו שאנו אומרים בתפילה (תהלים ל"ד, ט"ו) "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה", נצור דייקא, לא בשב ואל תעשה, כי אם בקום ועשה, והיא עשיה המביאה את האדם לידי שכר, דכתיב (משלי כ"ז י"ח) "נוצר תאנה יאכל פריה", כאשר שומרים על הלשון, הכוונה היא, לעשות עימה טוב, ולדבר בה דברי תורה וקדושה. יזכנו ה' לדבר בפיו אך דברי קודש, ולקדש לשונינו לשמים, ובזה להרבות תורה וקדושה בישראל

ת. ו. ש. ל. ב. ע.

